Pupilla oculi oĩbus presbyteris precipue Anglicanis summe necessaria: per sapientissimũ diuini cultus moderatorẽ Johannem de burgo quondã alme vniuersitatis Cantabrigien. cancellariũ: et sacre pagine professorẽ necnõ ecclesie de Colingam rectorẽ: cõpilata anno a natali dominico. M.ccclxxxv. (In qua tractat᷑ de septẽ sacramentorum administratione. De decẽ preceptis decalogi ⁊ reliquis ecclesiasticorum officiis que oportet sacerdotẽ rite institutũ non ignorare) iã primum accuratissime castigata/atq; tersissime in lucẽ edita. Impensis honestissimi ac fidelissimi mercatoris Wilhelmi bretton.

Augustinus Aggeus ad clerum.

Que clauum petri sacrata in naue gubernas:
  Sancta sacerdotum ⁊ relligiosa cohors.
Si petis optatum cursu contingere portum:
  Et facere officiis debita rite tuis.
Ecce datur vigilans rutilanti luce pupilla:
  Pupilla orbiculo quam bene larga suo.
Quicquid habent veterũ sacrata volumina patrum:
  Edocti quicquid nupera turba chori.
Synaicas leges sacrorum et ordine ritus:
  Marginibus claudit stricta pupilla suis.
Ergo eme: ⁊ hanc vigili prudens oculo insere mentis:
  Cernes (crede michi) qua sit agenda ratis.
Et qua concussam repares statione carinam:
  Subducens tandem lucida in atria poli.

Venundatur Londoñ. apud bibliopolas in cimiterio sancti Pauli: sub intersignio sãctissime ac indiuidue trinitatis.

Augustin⁹ Agge⁹ Haius ꝯsumatissimo viro ⁊ mercatori fi. Guilhelmo brettō M. D. P.

Plato ille philosophoꝝ de⁹ dicere solit⁹ erat. nō solū nobis nati sum⁹: sꝫ
ortus nr̄i partē pr̄ia: partē amici vēdicāt. Hoc et ī tuo pectore fixū esse mi
Guilhelme luce meridiana clari⁹ agnoscet: quisq̄s paulo ꝓpi⁹ ītrospiciat
tuū istud īstitutū. quo nedū amicos ⁊ patriā. sꝫ totā nationē Anglicanā ꝑ
petuo tibi deuicis. Licet eni quotquot sciētias aucupanť plurimū debeāt
iis q̄ vniuscuiusq̄ disciplīe libros ī multa exēplaria trāsfusos / vel arte for
mularia excudūt / vel vbiq̄ venū exponūt ꝓcio satis tenui / estimantes vt
etiā paupculus q̄sq̄ copiā eoꝝ habere possit. Illi tn̄ imprimis sūt ⁊ hono
re et grāꝝ actione cū ab oī xp̄iana religione / tū ab ipso vtiq̄ deo afficiēdi.
qui eos libros (ī quibus sacroꝝ ritus ⁊ sc̄tissime reipublice xp̄iane leges
cōtineātur) in lucē educūt. In quā rem vnus tu mi vir bn̄ficētissime tāto
studio iādudū incūbis: vt nullis laboribus / nullis īpēsis parcas: certe quo
possis efficere vt nusq̄ in eccl'ia Anglicana quicq̄ desidereť qḋ ad dei cul
tum ꝑtineat: sed vbiq̄ sacerdotes ⁊ quicūq̄ altari famulanť ad man⁹ ha
beāt / quos ritus in cerimoniis ⁊ administrādis sacramētis obseruare de
beāt. Nā vt taceā libros quos nuper in Galliā traiciēs ipse maximis im
pēsis atq̄ optimis formulis premi fecisti: q̄d hac vna Pupilla oculi (quā
nobis emēdandā cōmisisti) vel vtili⁹: vel magis necessariū in xp̄iana reli
gione publicandū inuenire possis nō intelligo. Tradunť eni in ea singu-
la q̄ ad misteriū altaris / ad institutionē ppl'i / ad sacramētoꝝ ministratio
nem spectant: tam plene atq̄ exacte / vt michi desit. tam succincte ac lu-
culenter / vt nihil nō sit vnionib⁹ merito cōparādū. Quocirca rectissime
michi videť author obseruasse ꝓceptū illud Horatianū. Quicq̄d ꝓcipies
esto breuis: vt cito dicta percipiant animi dociles / teneātq̄ fideles. Unde
haud dubito stati vt in man⁹ sacerdotū ꝑuenerit fore / vt maximas gra-
tiarū actiones sis receptur⁹. tum preserti cū sentiāt q̄ magnū laboris cu
mulū eius editione illis ademeris: q̄ momēto fere ea nūc deprehēdere pos
sunt / que vix antea lōga inuestigatione ⁊ tediosa libroꝝ reuolutione inue-
nire potuerūt. Est eni liber ipse ad quodcūq̄ inuestigandū et ordine suo
accōmodatissim⁹ ⁊ si q̄d subterfugiat: tabula per alphabeti seriē adiecta
certissim⁹: quā nos plurib⁹ locis exorbitantē in verū tramitē reduximus
Accipiāt igiť sacerdotes a manib⁹ tuis Pupillā hāc vigilātissimā: ⁊ mē-
tis oculo īfigāt quo possint feliciter īplere illud qḋ eis dn̄s in ꝑsona Aarō
et filioꝝ ei⁹ precipit dicēs. Excubate in custodia sanctuarii et in misterio
altaris: ne oriať indignatio supra filios Isrl'. Et te mi Guilhelme de eis
optime merentē assiduis apud deū precib⁹ cōmendēt. Quos si gratos eē
ꝑspexeris: scio indies plures ac plures libros ī eoꝝ rē faciētes te publica
turū. Grati aūt erūt: si pupillā hāc īsolita luce micātē: ꝛ iāprimū ab īcude
ꝓdeuntē: stati ne situ obducať a bibliopolis redemerint. Uale mi vir offi
ciosissime: ⁊ me aliq̄n inter clientes tuos assere. Uale iterum Lōdini ex
edibus nostris pridie kal'. Februarias, Mil. ccccc x.

¶ Incipit tractatus Pupilla oculi ideo di=
ctus: qa ex oculo sacerdotis alio libro sic di=
cto / magna ex parte excerptus est: per sapiē
tissimū diuini cultus moderatorē Johannē
de burgo quondā vniuersitatis Cātabrigiē
sis cancellariū: ⁊ sacre pagine professorem /
Anno a natali dominico. Mille. ccclxxxv.

Umane cōditio nature:
iam senescēte mūdo de=
cursu temporū continue
A vergēs in deterius: q̄to
a fonte sue originis lon=
gius deriuatur: tāto in vi=
ribus naturalib⁹ minui
tur vite mēsura breuiatur
et ob id in perfectione cognitionis itellectua
lis / que sine diutio nō acquiritur exercitio: de=
B trimentū patitur cōsequenter. ¶ Unde Car=
notēsis in prologo sui policratico. Uita in=
quit breuis / sensus hebes / negligētie torpor.
et inutiles occupationes: nos paucula sci=
re permittūt. Et aliquotiens scita excutit
ab animo per tēporis lapsū: fraudatrix sci=
entie et inimica memorie / preceps obliuio.
In horum incommodorum remediū: conue=
niens vsū litterarum / diuina miseratio indefi=
ciens in necessarijs voluit puidere: quibus
potissime sacrosancte scripture misteria / pa
trumq; decreta: sm exigentiā temporū sta=
bilita / mortalibus traderentur: vt qd natura
per se nō sufficit: artis bñficio suppleretur /
et excusationis locū in his que scire oportet
ignorantia voluntaria non haberet. Que=
cunq; enī (vt ait apostolus) scripta sunt: ad
nostrā doctrinā scripta sunt. vt scilz que fa=
cienda sunt / ⁊ que vitanda: pariter agnosca
C mus. ¶ Uerum: quia rudibus et simplici=
bus nostri tēporis (in quos fines seculi deue
nerūt) maxime sacerdotib⁹ curatis / quibus
imperitia semp debet esse aduersa: ne p ig=
norantiā in ipsis diuinis sacramētis offen=
dāt. vt. xxxviij. di. qñ. Quib⁹ et incūbit sup
gregē sibi cōmissum / vigilias seruare conti
nuas: ne in tam spacioso pelago diuine scri
pture ⁊ canonū: ingenij sui rethia laxare in
capturā viderent: opus inextricabile. ¶ Pre
cursores nostri quidā zelo aiarum permoti: de
his que regimen aiarum concernūt: sententias
seu tractatus varios cōtexerūt. inter quos il
le qui sacerdotis oculus intitulatur / ceteris cō
munior. licet plurimum fructuosus existat:
Modus tñ ⁊ ordo tractandi ob quorundā in
eo cōtentorum inordinatā replicationē: non vi=
detur doctrinaliter ordinatus. Alij vero pro

nimia plixitate / qa breuitate gaudēt mo=
dernt: a multis curatis / aut indiscrete negli D
guntur / aut deficiēte precio: non habentur.
¶ Ea propter caritatis intuitu: ⁊ pro sim=
plicium sacerdotū (qui tractatus hui⁹ precol=
lectos nō habēt) vtilitate. quorundā etiā lo
ciorū votis obtēperans: qui vt dictū est bre
uitati lucide magis applaudūt / q̄ subtilita=
ti: a paternis limitibus non discedēs / breue
cōpendiū de his q̄ sacerdotibus curatis igno
rare nō licet: ex varijs sententijs ⁊ scripturis:
quedā de cōstitutionibus puincialibus vti=
lia similiter adiciēs: colligere dignum duxi
Nō quia de predicto tractatu qui dicitur ocu=
lus sacerdotis / pro magna parte excerptū ē
et resecatis multis nō quidē superfluis: sed
nō tam necessarijs. Alijs etiā adiectis vtili=
bus: pupillā oculi cēsui nūcupandū. Quia
sicut in pupilla / viget maxime virtus vidē
di: cui cetere partes oculi / aut subseruiūt tā
q̄ regine in earum medio situate / aut alias iu=
uant: sm Bartho. de proprietatibus lib. v.
Ita in hoc tractatu: sciētia / siue cognitio re
giminis animarum: que non incōgrue ars E
artiū esse dicitur: vt ex de etate ⁊ qualit. cū sit
ars. et Greg. in past. c. ij. ¶ Cui cetere par=
tes vel vt adiutrices conferūt se: vel vt an=
cilla subseruiūt: elucescit. Hoc itaq; opus=
culū rude: quod non supcilio psumptionis:
sed zelo sincere affectionis informiter com=
pilaui: et sine inuidia cōicaui. Nullus que
so laceret emulorum: quinpotius qd diminutū
inuenerit: suppleat. Si qd erroneum vel di
ctis autēticis inconsonum: corrigat ⁊ refor
met. Si qd vero sane cōgestū est ad honorē F
dei / ab his quib⁹ placuerit: in vsū benigne
assumatur. ¶ Et vt ordo procedēdi in eodem
clarius elucescat: aduertendū est primo / q
totus tractatus in decē partes diuiditur prin=
cipales. Quarū prima / tractat de sacramen 1
to in gñali. Secūda de baptismo. Tertia: de sa 2 3
cramēto cōfirmationis. Quarta: de sacra= 4
mēto eukaristie / ⁊ celebratione missarū: et
modo dicēdi horas canonicas. Quinta de sa 5
cramēto penitētie / ⁊ de modo audiēdi cōfes
siones: ⁊ absoluēdi. de sentētia excōicationis
maioris et minoris. Sexta: de sacramēto ex 6
tremevnctionis. Septima: de sacro ordinis 7
et etate ⁊ qualitate ordinandorum. de penis ca
nonicis / que impediūt ordinis executionē.
Octaua: de matrimonio / spōsalibus: ⁊ alijs 8
ad matrimonium pertinentibus. Nona: de 9
cōsecratione ecclesiarum / de decimis ⁊ prouen
tibus earū: de sepulturis / de ferijs: de ieiuni

Augustin⁹ Agge⁹ Haius ꝯsumatissimo viro ꝯ mercatori fi. Guilhelmo brettoñ S. D. P.

Plato ille philosophoꝝ de⁹ dicere solit⁹ erat. nõ solũ nobis nati sum⁹: sꝫ
ortus nr̃i partẽ pr̃ia: partẽ amici vẽdicãt. Hoc et ĩ tuo pectore fixũ esse mi
Guilhelme luce meridiana clari⁹ agnoscet: quisq̃s paulo ꝓpi⁹ itrospiciat
tuu istud istitutũ. quo nedũ amicos ꝛ patriã. sꝫ totã nationẽ Anglicanã p
petuo tibi deuicis. Licet eni quotquot sciẽtias aucupant̃ plurimũ debeãt
iis q̃ vniuscuiusq꞉ disciplĩe libros ĩ multa exẽplaria trãsfusos / vel arte for
mularia excudũt / vel vbiq꞉ venũ exponũt p̃cio satis tenui / estimantes vt
etiã pauperculus q̃sq꞉ copiã eoꝝ habere possit. Illi tñ imprimis sũt ꝛ hono
re et gr̃aꝝ actione cũ ab oi xp̃iana religione / tũ ab ipso vtiq꞉ deo afficiẽdi.
qui eos libros (i quibus sacroꝝ ritus ꝛ sctissime reipublice xp̃iane leges
cõtineãtur) in lucẽ educũt. In quã rem vnus tu mi vir bñficẽtissime tãto
studio iãdudũ incũbis: vt nullis laboribus / nullis ĩpẽsis parcas: certe quo
possis efficere vt nusq̃ in eccl'a Anglicana quicq̃ desideret̃ qđ ad dei cul
tum ꝑtineat: sed vbiq꞉ sacerdotes ꝛ quicũq꞉ altari famulant̃ ad man⁹ ha
beãt / quos ritus in cerimoniis ꝛ administrãdis sacramẽtis obseruare de
beãt. Nã vt taceã libros quos nuper in Galliã traiciẽs ipse maximis im
pẽsis atq꞉ optimis formulis premi fecisti: q̃d hac vna Pupilla oculi (quã
nobis emẽdandã cõmisisti) vel vtili⁹: vel magis necessariũ in xp̃iana reli
gione publicandũ inuenire possis nõ intelligo. Tradunt̃ eni in ea singu
la q̃ ad misteriũ altaris / ad institutionẽ ppl'i / ad sacramẽtoꝝ ministratio
nem spectant: tam plene atq꞉ exacte / vt michi desit. tam succincte ac lu
culenter / vt nihil nõ sit vnionib⁹ merito cõparãdũ. Quocirca rectissime
michi videt̃ author obseruasse p̃ceptũ illud Horatianũ. Quicq̃d p̃cipies
esto breuis: vt cito dicta percipiant animi dociles / teneãtq꞉ fideles. Unde
haud dubito stati vt in man⁹ sacerdotũ ꝑuenerit fore / vt maximas gra
tiarũ actiones sis receptur⁹. tum preserti cũ sentiãt q̃ magnũ laboris cu
mulũ eius editione illis ademeris: q̃ momẽto fere ea nũc deprehẽdere pos
sunt / que vix antea lõga inuestigatione ꝛ tediosa libroꝝ reuolutione inue
nire potuerũt. Est eni liber ipse ad quodcũq꞉ inuestigandũ et ordine suo
accõmodatissim⁹ ꝛ si q̃d subterfugiat: tabula per alphabeti seriẽ adiecta
certissim⁹: quã nos plurib⁹ locis exorbitantẽ in verũ tramitẽ reduximus
Accipiãt igit̃ sacerdotes a manib⁹ tuis Pupillã hãc vigilãtissimã: ꝛ mẽ
tis oculo ĩfigãt quo possint feliciter ĩplere illud qđ eis dñs in ꝑsona Aarõ
et filioꝝ ei⁹ precipit dicẽs. Excubate in custodia sanctuarij et in misterio
altaris: ne oriat̃ indignatio supra filios Isrl'. Et te mi Guilhelme de eis
optime merentẽ assiduis apud deũ precib⁹ cõmendẽt. Quos si gratos eẽ
ꝑsperexeris: scio indies plures ac plures libros ĩ eoꝝ rẽ faciẽtes te publica
turũ. Grati aũt erũt: si pupillã hãc ĩsolita luce micãtẽ: ꝛ iã primũ ab icude
ꝓdeuntẽ: stati ne situ obducat̃ a bibliopolis redemerint. Uale mi vir offi
ciosissime: ꝛ me aliq̃ñ inter clientes tuos assere. Uale iterum Lõdini ex
edibus nostris pridie kal'. Februarias, Mil. ccccccx.

¶ Incipit tractatus Pupilla oculi ideo di=
ctus: q̄a ex oculo sacerdotis alio libro sic di=
cto / magna ex parte excerptus est: per sapiē
tissimū diuini cultus moderatorē Johannē
de burgo quondā vniuersitatis Cātabrigē
sis cancellariū: ꝛ sacre pagine professorem /
Anno a natali dominico. Mille. ccclxxxv.

Umane cōditio nature:
iam senescēte mūdo de=
cursu temporū continue
A vergēs in deterius: q̄nto
a fonte sue originis lon=
gius deriuat: tāto in vi=
ribus naturalibꝰ minui
tur vite mēsura breuiat
et ob id in perfectione cognitionis intellectua
lis / que sine diutio nō acquirit exercitio: de=
B trimentū patit cōsequenter. ¶ Unde Car=
notēsis in prologo sui policraticō. Uita in=
quit breuis / sensus hebes / negligētie torpor.
et inutiles occupationes: nos paucula sci=
re permittūt. Et aliquotiens scita excutit
ab animo per tēporis lapsū: fraudatrix sci=
entie et inimica memorie / preceps obliuio.
In horum incommodorꝫ remediū: conue=
niens vsū litterarꝫ / diuina miseratio indefi=
ciens in necessarijs voluit puidere: quibus
potissime sacrosancte scripture misteria / pa
trumq; decreta: s̄m exigentiā temporū sta=
bilita / mortalibus traderent: vt qđ natura
per se nō sufficit: artis bn̄ficio suppleretur /
et excusationis locū in his que scire oportet
ignorantia voluntaria non haberet. Que=
cunq; eni (vt ait apostolus) scripta sunt: ad
nostrā doctrinā scripta sunt. vt scilꝫ que fa=
cienda sunt / ꝛ que vitanda: pariter agnosca
C mus. ¶ Uerum: quia rudibus et simplici=
bus nostri tēporis (in quos fines seculi deue
nerūt) maxime sacerdotibꝰ curatis / quibus
imperitia semꝑ debet esse aduersa: ne ꝑ ig=
norantiā in ipsis diuinis sacramētis offen=
dāt. vt. xxxviij. di. qū. Quibꝰ et incūbit suꝑ
gregē sibi cōmissum / vigilias seruare conti
nuas: ne in tam spacioso pelago diuine scri
pture ꝛ canonū: ingenij sui rethia laxare in
capturā viderent: opus inextricabile. ¶ Pre
cursores nostri quidā zelo aīarꝫ permoti: de
his que regimen aīarꝫ concernūt: sententias
seu tractatus varios cōtexerūt. inter quos il
le qui sacerdotis oculus intitulat / ceteris cō
munior. licet plurimum fructuosus existat:
Modus tñ ꝛ ordo tractandi ob quorundā in
eo cōtentorꝫ inordinatā replicationē: non vi=
detur doctrinaliter ordinatus. Alij vero pro
nimia plixitate / q̄a breuitate gaudēt mo=
derni: a multis curatis / aut indiscrete negli D
guntur / aut deficiēte precio: non habentur.
¶ Ea propter caritatis intuitu: ꝛ pro sim=
plicium sacerdotū (qui tractatus huiꝰ precol=
lectos nō habēt) vtilitate. quorundā etiā lo
ciorū votis obtēperans: qui vt dictū est bre
uitati lucide magis applaudūt / q̄ subtilita=
ti: a paternis limitibus non discedēs / breue
cōpendiū de his q̄ sacerdotibus curatis igno
rare nō licet: ex varijs sentētijs ꝛ scripturis:
quedā de cōstitutionibus puincialibus vti=
lia similiter adiciēs: colligere dignum duxi
Quod quia de predicto tractatu qui dicit ocu=
lus sacerdotis / pro magna parte excerptū ē
et resecatis multis nō quidē superfluis: sed
nō tam necessarijs. Alijs etiā adiectis vtili=
bus: pupillā oculi censui nūcupandū. Quia
sicut in pupilla / viget maxime virtus vidē
di: cui cetere partes oculi / aut subseruiūt tā
q̄ regine in earꝫ medio situate / aut alias iu=
uant: s̄m Bartho. de proprietatibus lib. v.
Ita in hoc tractatu: scientia / siue cognitio re
giminis animarum: que non incōgrue ars E
artiū esse dicit: vt ex de etate ꝛ qualit. cū sit
ars. et Greg. in past. c. j. ¶ Cui cetere par=
tes vel vt adiutrices conferūt se: vel vt an=
cilla subseruiūt: elucescit. Hoc itaq; opus=
culū rude: quod non supcilio p̄sumptionis:
sed zelo sincere affectionis informiter com=
pilaui: et sine inuidia cōicaui. Nullus que
so laceret emulorꝫ: quinpotius qđ diminutū
inuenerit: suppleat. Si q̄d erroneum vel di
ctis autēticis inconsonum: corrigat ꝛ refor
met. Si q̄d vero sane cōgestū est ad honorē
dei / ab his quibꝰ placuerit: in vsū benigne F
assumat. ¶ Et vt ordo procedēdi in eodem
clarius elucescat: aduertendū est primo / q̄
totus tractatus in decē partes diuidit prin=
cipales. Quarū prima / tractat de sacramen 1
to in gnāli. Secūda de baptismo. Tertia: de sa 2
cramēto cōfirmationis. Quarta: de sacra= 3
mēto eukaristie / ꝛ celebratione missarū: et 4
modo dicēdi horas canonicas. Quinta de sa 5
cramēto penitētie / ꝛ de modo audiēdi cōfes
siones: ꝛ absoluēdi. de sentētia excōicationis
maioris et minoris. Sexta: de sacramēto ex 6
treme vnctionis. Septima: de sacro ordinis 7
et etate ꝛ qualitate ordinandorꝫ. de penis ca
nonicis / que impediūt ordinis executionē.
Octaua: de matrimonio / spōsalibus: ꝛ alijs 8
ad matrimonium pertinentibus. Nona: de 9
cōsecratione ecclesiarꝫ / de decimis ꝛ prouen
tibus earū: de sepulturis / de ferijs: de ieiuni

10 is obseruādis. Decima: de decē mādatis de
calogi: ꝛ aliis ad informationem minorū
vtilibus: plane tradit. ꝛ sic in denario qui
limes est ꝛ terminus numerorum simplici
um: tractatus iste / cōplectēs ea que sunt scitē
da a simplicib⁹: terminatē. Partes autē sin=
gule / in suis locis: in capitula distinguuntur.
Prima pars / ceteris brevior: duo cōtinet ca
pitula. Primū: de sacramentoꝝ numero / et
sufficiētia. Secundū: de sacramētis iteran=
dis / ꝛ nō iterādis: ꝛ de caractere sacramētali.
¶ De nūero sacroꝝ ꝛ sufficiētia coꝝ. Cap. i.
A VT dicit magister. iiij. sen. in pn.
Sacramentū est inuisibilis gra
tie visibilis forma: vt ipsi⁹ ima
ginem gerat / ꝛ causa existat. Ex
qua descriptione pōt elici: q̄ nec oleū benedi
ctum: crisma: nec aqua benedicta / est ꝓprie
sacramentū. Cuius quodlibet coꝝ / possit dici
sacre rei signū: q2 nulli talium cōpetit data de
B scriptio sacramēti. ¶ Sacramenta noue le
gis sunt. vij. scilȝ baptismus / confirmatio /
eukaristia / penitētia / ordo / matrimonium /
et extrema vnctio. versus. Abluo / firmo / ci
bo / piget vngit / ꝛ ordinat / vxor. Quoꝝ nu
merus ꝛ sufficientia sumi potest: fm̄ q̄ ipsa
cōferūt ad. vij. virtutes principales. quarū
tres sunt theologice: ꝛ quattuor cardinales.
C ¶ Ad actū nanqꝫ fidei: iuuat baptismus. ad
actū spei: extrema vnctio. ad actū caritatis:
eukaristia. ad actū prudētie: ordo. ad actum
fortitudinis: cōfirmatio. ad actū iustitie: pe
nitētia. et ad actū temperātie: matrimoniū.
¶ Est autē in hoīe duplex defectus. Prim⁹
est defectus culpe originalis: cōtra quā insti
tuitur baptismus. vel culpe actualis morta
lis: contra quā instituitē penitētia. vel tertio
est defect⁹ culpe actualis venialis: cōtra quā
valet extrema vnctio. Secūdus defectus est
penalis / siue malū pene. et hic defectus qua
druplex est. q2 vel est ignorātia in ratione:
cōtra quā instituitē sacramentū ordinis. vel
est inclinatio ad malū: cōtra quā est eukari
stia. vel est infirmitas in irascibili: ꝯtra quā
est cōfirmatio. vel est deordinatio in cōcupi
scibili: cōtra quā est matrimoniū fm̄ Rich.
¶ Horū sacramētoꝝ: sunt ministri ecclesie
dispēsatores. Sed q2 quedā respiciūt excel=
lentiā dignitatis / vt sacramēta cōfirmatio
nis ꝛ ordinis: ideo a solis ep̄is regularitē cō=
feruntur. quedā respiciūt indigentiā neces=
sitatis / vt baptismus ꝛ matrimoniū: quo=
rum dispēsatio personis inferioribus conce
ditē: vt dicetē infra. Quedā vero sacramēta
sunt quasi media: vt eukaristia / penitētia /
et extrema vnctio: quoꝝ dispēsatio ad solos
pertinet sacerdotes: qui sunt quasi medij in
ter ep̄os et inferiores ꝑsonas cōstituti. scd̄m
Tho. ¶ De sacramētis iterādis / ꝛ non ite=
randis: de caractere sacramentali. Cap. ij.
NEcessitatis sacramēta sunt q̄nqꝫ A
scd̄m quosdā / quia ordinata sūt
vt generaliter sumantē ab oībus
xp̄ianis. que sunt / baptismus /
cōfirmatio / eukaristia / peniten=
tia / ꝛ extrema vnctio. Alia vero duo / volū=
tatis sunt. vt ordo / ꝛ matrimoniū. quorum
primū: viris perfectis. scd̄m: tēpore noue le
gis solū cōgruit imperfectis. Sed vt dicunt
alij: solū sunt duo sacramēta necessitatis. s.
baptismus ꝛ penitētia. Stricte autē loquen
do: solus baptismus est necessitatis sacr̄m.
quia in mortis articulo vbi nō habetē copia
sacerdotis: sola cōtritio sufficit ad salutem.
Quomodo autē baptismus sit necessarius:
dicetur infra. ¶ Itē tria sunt sacramēta / in B
quorū susceptione: caracter aīe suscipientis
imprimitē. qui tū indelebilis est. qui etiaȝ in
morte nō separatē. s. baptismus / cōfirmatio
et ordo. Unde mortuus homo qui prius ba
ptisatus / cōfirmatus / et ordinatus fuerat:
postea resuscitatus per miraculū: cōfirman
dus nō esset / baptizandus / vel ordinandus
vt. xxxij. q. vij. licite. in glo. ¶ Cathecumi= C
nus autē martyrizatus / ꝛ postea resuscitat⁹
erit baptizādus / ꝓpter preceptū ecclesie: q2
prius nō habuit caracterē impressum. Cui⁹
baptismus sanguinis sufficit sibi ad salutē.
¶ Est autē caracter quedā q̄litas sp̄ualis in
aīa distinctiua illius q̄ suscipit sacr̄m ab illo
qui sacramentū huius nō susceperit: scd̄m
Richar. sup quartū. Vel scd̄m alios. Cara=
cter est quedā qualitas anie impressa vi sa=
cramēti: illuminās ipsā animā ad videndū
facilius quid credendū sit / q̄d agendū: ꝛ etiā
quid nō agendū. Alij dicūt q̄ caracter nō est
aliqua res absoluta in aīa: sed relatio ordi
nis ad aliā sacrā actionē. In quolibet sacra
mentoꝝ predictoꝝ triū / caracter imprimitē:
quādo plene traditur siue conferuntē signa
essētialia sacramēti: in quo solet caracter im
primi. nec differūt caracteres sacramentales
essentialiter: vt vult Wil. in sacra. sed solū
in modū signādi. Sicut impressio ymagi=
nis regis: aliū modū signdi habet in auro:
aliū in argēto. Alij dicūt q̄ caracteres diuer
sorū sacramētoꝝ: specifice distinguntē. Tria
ergo sacramenta predicta scilȝ baptismus /

confirmatio / ꝯ ordo: quia carecteres impri=
munt: ideo oīno iterari nō possunt. Et quia
carecter baptismabilis / est fundamentū ali
orum carecterū: ideo illo nō habito: nō pos=
sunt ceteri carecteres. s. cōfirmationis ꝯ or=
dinis imprimi. Unde si quis ordinatur siue
A cōfirmatꝰ nō baptizatus: nichil prorsus agi
tur. ꝯ talis si baptizetur: ꝯ post de nouo ordi
netur: nō censebitur in eo sacramentū ordinis
iterari: sm Tho. Alia quattuor sacra. s. pe=
nitētia / eukaristia / extrema vnctio / ꝯ ma=
trimoniū / iterari possūt: quia carecteres nō
imprimūt. Nō tamen iterari debent super
eandem personā / siue materiā: ex eadē cau=
sa. Ut eadem hostia non debet bis cōsecrari:
nec idem oleū siue crisma / iterato benedici:
nec idem infirmus: nisi alia infirmitate ad=
ueniēte iterato inungi: nec solēnis peniten
tia iterari: nec scde nuptie benedici. De duo
bus vltimis: intellige vbi consuetudo nō ha
bet contrariū. s. ꝙ solēnis penitētia iteretur
B et scde nuptie benedicantur. Penitētia tamen
priuata quotiens qs peccat mortaliter: ite=
D retur. ¶ Nota etiā ꝙ sacramēta semper ha
bent veritatē significationis: sed non semp
habent efficatiā curationis. Nō propter de=
fectum ex parte sui: sed ex parte suscipiētis
quia nulli datur gratia: repugnāti vel im=
pugnāti fontē gratie. Unde sacramēta non
C sanctificāt / nisi digne accedētes. i. absq fi=
ctione. Quādoq tñ defectus dignitatis siue
preparatiōis ex parte suscipiētis: suppletur
virtute diuina. dūmodo suscipiēs sacramen
tum: nō accedat sciēter in peccato mortali:
vel in proposito peccādi. sm Tho. ¶ Unde
notandū est: ꝙ quidā suscipiūt sacramentū
tantū / vt ficte accedētes: quibus illud quod
sumūt est signū tm. ꝯ sic sumūt sacramentū
et non rem. Quidā sumūt rem sacramenti
et non sacramentū. vt qui sanctificantur non
quidē per sacramentū exterius: sed per fidē
vel aliud suppleus vicē sacramēti. ꝯ recipi=
unt gratiam / priusꝗ veniāt ad sacramenta
Alij vero tam rem ꝗ sacramentū. vt illi qui
sacramentū exterius accipiunt: ꝯ obicē quo
minus gratia infundatur seu augeatur nō ap
ponunt. vt ex. de bap. ꝯ eius effectu. c. maio
E res. ¶ Preterea sciendū est: ꝙ sacramēta q̄=
dā habēt substātialia: quedā sacramētalia /
seu accidētalia. Quantū ad substātialia: nō
plus valēt boni ministri / ꝗ mali: q2 deꝰ ope
ratur ibi vt auctor: homo vero vt minister.
Sed in sacramētalibus sicut sunt oratiōes
et huiusmōi / plꝰ valet opatio boni ꝗ mali.

Hoc autē est per accidēs / nō per se. Quis
igitur apud hereticos sunt sacramenta vera
nō tamē valent recipiētibus: nisi redeāt ad
ecclesie vnitatē. sm Tho. ¶ Sacramēta no F
ue legis instituta sunt a deo: sed diuersimo=
de. Quedā enim instituit ante aduentū suū
vt matrimoniū / ꝯ penitētia: sed ea cōfirma
uit in lege gratie / dū penitentiā predicauit:
et nuptijs interfuit. Unctionē instituit: qñ
discipulos ad curādum infirmos misit: qui
oleo vngebāt ifirmos. vt habetur Mar. vj.
Baptismū instituit: qñ baptismū subijt / ac
deinde formā baptismi suis discipulis tra=
dendo: eos baptizare iussit. Eukaristie sacra
mentū instituit: qñ in cena corpus ꝯ sangui
nem in forma panis ꝯ vini tribuit. Ordinē
vero instituit: qñ dedit discipulis ptātē li=
gandi atq soluēdi: ꝯ corpus suū conficiendi
Et cōfirmationis sacramentū instituit: qñ
paruulos sibi oblatos / imponēdo eis manꝰ
benedicebat. Mar. x. ¶ Postremo nota dif G
ferentiā inter sacra noue legis: ꝯ sacramen
ta veteris legis. quia sacra noue legis iusti=
ficant ꝯ gratiā conferūt. qđ nō fecerunt sa=
cramēta legalia ex vi sacramenti. Excepta
circūcisione: que nō computatur inter lega
lia. quia ipsa in paruulis tollebat originale
peccatū: ꝯ gratiā conferebat. Non tñ tantā
sicut baptismus: nec ita efficacē. q2 non per
durit ad gloriā: nec carecterem impressit in
aīa sicut baptismus. Quia aliter circūcisi ve
niētes ad fidē xpi: nō fuissent baptizādi / qđ
nō est verū. Fiebat aūt in circūcisione care
cter carnalis / que distinguebat populū dei a
gentibꝰ alijs / sicut nunc distinguit carecter
baptismalis. sm Tho. ꝯ Richar. Scotꝰ te=
net: ꝙ circūcisio carecterē imprimebat. ¶ Itē H
nota: ꝙ si ea que sunt de substātia sacramē=
ti omittantur: euacuātur sacramēta / ꝯ sūt ite
randa seu rursus de nouo cōferēda. Sz omis
sio illorū que tm sunt de cōgruētia: nō eua=
cuāt sacramēta. sm Tho. ¶ Quomodo aūt
sacramēta noue legis cōferūt gratiā / scien=
dum est: ꝙ nō tanꝗ causa efficiens principa
lis: nec tanꝗ causa instrumētalis / sed dicun
tur cōferre gratiā / q2 ex institutione diuina
semper habēt cōcomitantem dei virtutē: di
gne recipiētibꝰ eā gratiā cōferētē sm Rich.

¶ De baptismo triplici ꝯ eiꝰ effectu. Cap. j.

Cum baptismus sit ianua oīm sa A
cramētorū: prio tractandū est de
baptismo. Triplex eī ē baptismꝰ
s. fluminis / flaminis / ꝯ sanguinis
vt colligi potest de cō. di. iiij. ba=
a. iij.

ptismi vicem. Baptismus fluminis: qui fit
in aqua in forma debita: scdm consuetu mo
rem ecclesie. Flaminis: vt cum quis habes
fidem volens baptizari: caret baptismo flu
minis siue aque. non per negligentiam / vel
contemptum. sed quia no valet ipsu baptis
mu attingere: et tale defectu supplet gratia
spusancti. Qm baptismus inuisibiliter ad
ministrat: quado non contemptus religionis
sed articul' necessitatis excludit. ex. de pres
B bytero no bap. c. iiij. Apostolica. ¶ Baptis
mus sanguinis: vt in martyribus prius no
baptizatis / qui no possent attingere baptis
mu aque: sed in proprio sanguine baptizatur
vel potius merito sanguinis xpi in cruce ef
fusi. Vsus. Baptizat sanguis / cotritio lim=
pha / fidesque. Inter hos baptismos: talis est
differentia. Baptismus fluminis debite acce
ptus / a tota pena liberat: et a culpa tam ori
ginali q actuali: sine exteriori penitentia. de
con. di. iiij. Sine pnia. In adultis tn requi=
ritur penitentia interior: q etia gratia habi=
tuale infundit / et caractere imprimit. ¶ Est
originale autem originale pctm: deformitas qua contra=
hit paruulus / cu aia corpori infundit: ex ca
rentia originalis iusticie / que data erat pri=
mo hoi pro se: et pro tota stirpe sua seruan
da / qua per inobedientia amisit: qn primo
peccauit. ¶ Peccatu vero actuale est: quan
do homo omittit qd facere tenet: vel comit
tit quod prohibet. Baptism' aute flaminis
tota culpa delet / et dat gratia in vsu: in quo
cosistit meritu. Baptismus vero sanguis:
liberat ab oi teptatione: et cofert statim pre
miu. quia propriu est stati martyribus euola=
re. hec Tho. Sed nec baptism' flaminis nec
sanguinis / imprimit caractere: qr non impri=
mitur / nisi in actuali vsu sacrameti / sed ba
ptizatis baptismo sanguis: loco caracteris /
erit aureola martyrij. fm Rich. ¶ Ite bap
tismus flaminis / locu habet tm in adultis:
alij duo in paruulis. De baptismo sanguis
patet: vt de innocetibus occisis pro xpo. De
baptismo fluminis: vt coiter fit in ecclesia.
C ¶ Ite baptismus flumis: semper valet / et
sufficit. alij duo: solu in articulo necessitatis
fm Wil. in sacra. Baptismus xpi fuit in=
stitutus materialiter et inchoatiue: qn xpus
tactu sue mudissime carnis / vim regenera=
tiua aquis cotulit. Preceptiue: qn dixit Ni
chodemo: nisi qs renatus fuerit ex aqua et
spiritu sancto. Jo. ij. Effectiue: qn xps pas
sus est in cruce. Usus eius fuit inchoatus:
quado misit discipulos suos ad predicandu

et baptizandum. Promulgat' ad oes: post
passione. Mathei vltio: vbi dr. Ite docete
oes gentes: baptizantes eos rc. hec Wil. in
sacra. vbi s. ¶ Ite nota: q adulti iustifica=
ti ab originali pctō per cotritionem: nichilo
minus debet baptizari. Sicut Cornelius ia
credes et iustificatus: postea baptizatus est:
Actuu. x. Non vt deleat originale / qd prius
deletu est: sed qa lex de baptismo suscipien
do / generaliter lata est: ideo ad eam oes obli
gant. Et etia qr tales sic iustificati: caracte=
re non habet baptismi: et qr fomite pcti re=
manete in sic iustificatis: minuit susceptio
D sacri. ¶ Effect' baptismi multiplex est. Na
caractere imprimit: oem culpa delet: celu ape
rit: virtutes confert: pcti fomite debilitat: et
augmetat virtutes. No requirit gemitu vel
planctu: neque alia satisfactione. intellige de
planctu exteriori: qr interior exigit in adul=
to. Vsus. Imprimit / adnihilat / aperit / co=
B ferensque / relegat. Baptismus / signu / culpam
celu / bona / planctu. Baptismus dr sacm
fidei. vel qr in fide xpi cosecrat: et in fide ec=
clesie confert. vel qr in noie trinitatis cofer
C tur. de co. di. iiij. nichil aliud. fm glo. ¶ No
ta q quauis coiter loquedo: triplex dr bap=
tismus. vt in principio capituli dictu est. tn
proprie loquedo: solu est vnu baptisma. s. aq
cuius vice alij duo supplere possunt in arti=
culo necessitatis. Unde aplus ad Ephe. iiij.
vna fides / vnu baptisma / vnus domin' rc.

¶ De ministro baptismi / et conditione ba=
ptisandi. Capitulum. ij.

A Tria sunt de integritate baptismi
s. materia: forma verbor: et inte
tio baptizatis / quodamodo con=
nectes duo pdicta. Que tria inue
niuntur in diffinitione baptismi
posita coiter a magistris: q talis est. Baptis
mus est ablutio corporis exterior in aqua:
cu intetione debita / facta sub pscripta for=
ma verbor. Alij dicut: q quinque sunt de sub
stantia baptismi. Primo s. forma verbor:
Scdo ablutio corporis totius / vel salte par
tis dignioris p aqua. Tertio q fiat imersio
sub vno et eode tpe quo ipsemet exprimat
forma verbor. Quarto: intentio debita. s.
gnalis vel spalis. Quintu est fides baptiza=
di: qr in adultis requirit fides propria: in par=
uulis quide fides aliena. hec Tho. Sed qm
baptism' sine ministro trad' no pot: nec po
test qs seipsu baptizare. cu inter baptizante
et baptizatu / requirit discretio. Sicut i car
nali gnatione / ali' est q generat / et ali' q ge

nerali. ex. de bap. ⁊ eiꝰ ef. debitū. Primo ba
ptizās scripȝ: si supuixerit esset denuo bapti
zādus. Quis si stati decederet: euolaret ꝓpter
fidē sacri / ⁊ nō ꝓpter fidei sacrm vt dꝛ ibidē
B ¶ Ideo de ministro baptismi qualis esse de
beat ꝓmitus est dicendum. Pro quo nota: ꝙ
nullꝰ debet solēniter baptizare in ecclesia /
nisi sacerdos: excepto necessitatis articulo.
Pōt vero diaconꝰ in absentia pbri / si extre
ma necessitas iminet baptizādi: de iure suo
solēniter vt sacerdotes cōiter faciūt baptiza
re. xciij. di. diacones in glo. Sed non in pre=
sentia pbri: nisi ab eo iussus fuerit. vtputa
cū multi sūt baptizādi: ⁊ pbr non pōt oībꝰ
sufficere: vt dꝛ ibidē in glo. Itē in ardua ne
cessitate: quilibet hō / siue cleticꝰ / siue laicus:
baptizatꝰ / siue nō baptizatꝰ: hereticus / si=
ue infidelis: iudeꝰ / siue paganꝰ / seu quātūcū
ꝙ flagitiosus: pōt baptizare. Et valet bap
tismꝰ a tali collatꝰ: dūmodo habeat intētio
nē baptizādi gnālē vel specialē: ⁊ seruet for
mam traditā ab ecclesia. qꝛ nō merita mini
stroꝝ: sed virtus xpi / in baptismate operat.
de cō. di. iiij. si inter bonos. ⁊ ca. seq. Nec est
talis ab alio catholico rebaptizādus. vt ca=
dē di. siue hereticus. Si vero in forma eccle
sie nō fuerit baptizatꝰ: debet iterū baptiza=
ri. de cō. di. iiij. quos a paganis. Si aūt ali=
quis sciat se baptizatū / ⁊ ignorat cuiꝰ fidei
fuerat a quo baptismū accepit: vel an i for
ma ecclesie baptizauit: nō est rebaptizādus
sed per iposītionē manus epi virtute spūssā
cti est catholicis copulādus / et si non fuerit
crismatꝰ / crismabit. de cō. di. iiij. hi de qbꝰ.
Si aūt in articulo necessitatis catholicꝰ ha
beri possit qui baptizatꝰ fuerat: cōgruētius
est ab eo suscipe baptismū / quā a nō bapti
C zato. ¶ Itē pater ⁊ mr absqꝫ piudicio copu
le cōiugalis: pūt in extreme necessitatis ar=
ticulo / ꝓprios filios in forma ecclesie bap=
tizare. xxx. q. i. ad limina. ⁊ de cō. di. iiij. mu
lier. ⁊ ca. in necessitate. Si tū alij assint qui
baptizare possint: nō debet pater vel mater
D ꝓpriū filiū baptizare. ¶ Itē mulieri quis
docte ⁊ scē / sicut in cōuentu: docere nō licet
ita nec aliqͥ nisi vrgēte necessitatis articu=
lo / baptizare. de con. di. iiij. mulier. Ideo si
vir ⁊ mulier simul adeūt / vbi iminerēt arti
culꝰ necessitatis baptizādi puerū / ⁊ nō esset
aliꝰ minister ad hoc magis ydoneus psens:
vir baptizaret ⁊ nō mulier. nisi forte muli=
er bene sciret verba sacralia baptismi pfer=
re / ⁊ nō vir. vel aliud ipedimentū subesset.
¶ Item nota: ꝙ sacerdos cui cōpetit ex of=
ficio baptizare: existens in pctō mortali / de
quo recolit ⁊ nō penitet / baptizans solenni
ter: peccat mortaliter. Baptizans aūt in ar
ticulo necessitatis / priuatim ⁊ sine solēnita
te: non peccat mortaliter fm Rich. sup. iiij.
¶ Item faciens se baptizari scienter ab ho= E
mine malo preciso ab ecclesia / excepto ne=
cessitatis articulo: peccat mortaliter. Sed fa
ciens se baptizari a malo sacerdote / cui com
petit ex officio baptizare / ⁊ qui nō est preci-
sus ab ecclesia: non peccat secundū eundem
¶ Mutus non potest aliquē baptizare. i. q. F
i. detrahe. in glo. Quod ideo est quia de essē
tia baptismi / est certa formā verborū: quā
mutus proferre non potest. ¶ Item si mu G
tus et mancus cōcurrerent ad actum bapti
sandi. ita ꝙ mutus immergeret puerum: et
mancus proferret verba sacramentalia: de
lege communi puer non esset baptizatus.
Quia cum baptismus sit ablutio corporis:
proferens verba / exprimit actum baptizā=
di esse ab illo a quo non est: siue proferret in
numero singulari / siue plurali. ⁊ hoc dero=
garet efficacie baptismi. Ad vnitatē etiā ba
ptismi: requiritur vnitas ministri. nō quin
plures possunt concurrere ad actum ablue
di: sed omnino ꝙ idem sit abluens / ⁊ forma
verborū proferens. fm Rich. vbi. s. di. iiii.
In casu predicto tutius esset: ꝙ mācus pro
ferēs verba sacramētalia / aspergeret pue=
rum aqua quacūqꝫ posset. ¶ Item non po H
test ebrius / furiosus / vel vsu rationis ca=
rens baptizare: quia non potest in tali casu
habere intētionem baptizandi fm Tho. in
scripto. Ebrius tamen abcedēte ebrietate. ⁊
furiosus adueniēte lucido interuallo: possūt
baptizare. ¶ Item angelo bono: non con= I
uenit de lege cōmuni actus baptizādi. quia
baptizans ⁊ baptizatus debent cōuenire in
natura specifica / quo ad regenerationē: si=
cut pater et proles in via generationis. qua
liter non cōuenit angelus bonus cum hoīe.
Si tamē certū est ꝙ angelus bonus aliquē
baptizasset in corpore assumpto rite facien
do que ad baptismū pertinent: non esset il=
le rebaptizandus. Sicut basilica quā dedi=
cauit sanctus michael in mōte gargano: nō
fuit ab homine postea dedicata. Angelus ve
ro malus in effigie humana: baptizare non
potest. quia cū nullā conuenientiā habet cū
xpo a quo sacrm baptismi hꝫ virtutē: nō pōt
esse cōueniēs minister baptismi. ij. ad Cor.
vj. que cōuentio xpi ad belial? hec Rich. di.
vj. Nisi per reuelationē cōstaret angelū ma

liū ex precepto diuino cui obedire ipsum opor
tet (etiā inuitū) ſm formā ecclesie aliquē ba
ptizasse. talis enī non erit rebaptizādus ſm
Scotū super. iiij. ¶ De baptizādis nota: φ
K non pōt aliquis suscipere baptismū / anteφ
a materno vtero egrediatur. qz qui natus ad=
huc ſm Adam nō est: ſm Christū regenera
ri nō pōt. de cō. di. iiij. q in maternis. Hoc in
tellige: nisi prius egrediatur ſm partē / vt in=
fra dicetur. & hoc verū est de baptismo flu=
minis. Licet mulier nouiter cōuersa bapti=
zetur: habēs in vtero paruulū. nō ꝓpter: ba=
ptismū matris / baptizatus est puer. de cō.
di. iiij. si ad matris. Si aūt pro fide Christi
paruulus in vtero materno occideretur: & si
nō feratur intētio interficiētis / nisi ad inter
fectionē matris: paruulus iste baptizatꝰ eēt
baptismo sanguinis. ſm Rich. di. vj. ¶ Itē
publicus pctōr / cōfitens & ꝓtestans se nolle
facinora sua dimittere: sed ea velle cōtinua=
re / nō est ad baptismū suscipiēdus. ex Aug.
de fide & operibus. ¶ Itē furiosus qui non
habet lucida interualla / pōt baptizari: dum
tamen cōstet ipsū immediate anteφ furiam
intrauit / habuisse intentionē actualem / vel
habitualē: sacramentū baptismi suscipiēdi
Si aūt furiosus huius habuerit lucida inter
ualla: differēdus esset baptismus vsqꝫ ad lu
cidū interuallū: nisi mortis periculū immine
ret. Similiter dormiēs: qui ante dormitio=
nem suā habuit intentionē recipiēdi baptis
mum: pōt si necessitas immineat pro mēsura
dormitionis baptizari. Si aūt mortis peri=
culū non immineat: expectāda esset vigilia. si=
cut in furioso & vsu rationis carēte. hec Ric.
di. vj. & cōcor. Scotꝰ. di. iiij. ¶ Furioso aūt
qui nunφ habuit vsū rationis: valet baptis
mus sicut paruulo. qz tunc talis nunφ pec=
cauit actualiter. iij. q. ix. iudicas. Sufficit ei
ad caracteris impressionē: φ nunφ posuit se
obicē. ex. de bap. et eius effectu. c. maiores.
Si aūt furiosus ante furiā suā / vel dormi=
ens ante dormitionē suā / dixerit se nolle ba
ptizari: adhuc intelligitur propositū contradi
ctionis manere. ex. de bap. maiores. §. vltio
et ideo non recipiūt sacramenti caracterem.
¶ Paruuli iudeoꝝ aut paganoꝝ: non sunt
L inuitis parētibus baptizādi. Cuiꝰ ratio est.
qz aut tales baptizati / restituerentur parenti=
bus ad nutriendū: et si sic assuescerēt eos ad
suos errores / et xp̄iane religionis contēptū
Aut nō restituerentur parētibus: & sic fieret
eis iniuria. qz parētes ius habēt in corpori=
bus paruuloꝝ suoꝝ: φdiu carent vsu liberi
arbitrij. Similiter si parētes filios suos ip=
sis parētibus inuitis baptizatos apprehen=
dere possint: eos a dissimili iugularēt. Post
φ autē sunt sui iuris / habentes vsum libe=
ri arbitrij: poterūt si petāt aut consentiūt /
inuitis parētibus baptizari ſm Rich. vbi s.
¶ Item generaliter nota: φ nullus infide= M
lis est ad baptismū cogendus. xlv. di. de iu=
deis. Quippe fidē xp̄i habere non creditur:
qui ad xp̄ianorum fidem / non spontaneus
sed inuitus cogitur peruenire. ex. de iudeis. c.
sicut iudei. Si qui preterea deo inspirante
se ad fidem cōuerterint xp̄ianam: a possessi
onibus suis nullatenus excludantur cū me
lioris cōditionis ad fidē xp̄ianam cōuersos
esse oporteat: φ anteφ fidē susceperant ha=
bebantur. ex. e. ti. iudei. le. ij. Quia forte ta=
lis ablatio siue amissio possessionū / seu alio
rum bonorum: sepissime impedit iudeos ad
fidem christianam conuolare. ¶ De forma
baptismi: & quibus modis viciatur baptismꝰ

Restat iam tractare de Cap. iij. A
forma baptismi: q est hec. Ego
baptizo te in noīe patris & filij et
spiritussancti amen. Que forma
verboꝝ / cum magna cautela et distincte est
proferēda: ne vicietur / ac per hoc virtus sa
cramēti baptismi euacuetur. ¶ Septē vtiqꝫ
modis forma predicta viciatur. s. additio=
ne / subtractione / interpositione / verbi pro
verbo positione / mutatione / corruptione /
et verboꝝ transpositione facta vel factis sci
enter & ex deliberatione. ¶ Quantū ad ad= B
ditionē nota: φ si alicubi addatur aliqd ad
formā quod cōfundit intellectū verborum
vt si dicatur ego baptizo te in nomīe patris
maioris: & filij minoris / vel alio modo con
simili: impeditur baptismus. Si autem fiat
addicio alicuius que nō viciat intellectū for
me: non impedit. vt si dicatur in nomīe pa
tris ingeniti: & filij geniti: et spiritussancti.
vel huic cōsimilis. dum tamē fiat talis addi
tio ex simplicitate et deuotione cū debita in
tentione baptizādi: & non volendo introdu
cere heresim seu nouum ritum: vel mutare
formā a xp̄o institutā: & in ecclesia vsitatā.
de con. di. iiij. si sanctificatur. & ſm Richar.
Si autem addatur conditio que non existit
vtpote dicendo: si ego sum episcopus bapti=
so te in nomine patris &c. Vel alia conditio
similis: siue oratio disiunctiua que est con=
tra rationem forme. quia disiunctiua nō po
test determinare alterā partem: impeditur
baptismus ſm Rich. ¶ Per subtractionem C

impeditur baptismus: quando aliquid sub
trahitur de verbis mere essentialib⁹ forme:
vt si quis puerũ immerserit dicendo: in no=
mine patris / et filij / et spiritussancti: et nõ di
xerit ego baptizo te in nomine patris / et fi=
lij / et spiritussancti amen: non est puer ba=
ptizatus. ex. de bap. c. j. Quod intelligi po=
test nisi exprimatur act⁹ baptizandi per ver
bum illud alterius persone / vt post patebit
Similiter si diceretur. ego baptizo te in no
mine pris / et filij / et spiritussancti. vel omis
so noie alterius persone diuine: non esset ba
ptismus. Tamen licet hoc pronomen ego /
quod exprimit personã baptizantis omitte
retur: toto residuo debite plato / verus esset
baptismus: quis sic omittens ex certa scien
tia: faceret cõtra institutionẽ ecclesie gene=
ralis: et sic mortaliter peccaret. Non enĩ est
de essentia sacramenti baptismi: q persona
ministri exprimatur. Greci quidẽ baptizãt
sub hac forma: baptizetur seruus christi in
nomine patris etc. et tamen vere baptizant.
A Ecclesia autẽ romana aliam formã institu
it: istam scilz ego baptizo te in nomine pa=
tris / et filij / et spiritussancti amẽ. Et ad istã
totam ecclesiã latinorum obligauit. Si aũt
subtraheretur aliqua sillaba per sincopam:
non propter hoc destruitur forma: nõ enim
voluit deus omnino determinare hominem
ad verba in sacramentis vltra illũ modum
quo verba sufficiũt / ad exprimendum men
tis conceptũ. qui satis intelligitur per verba
sincopata in parte / magis tamen cauẽda est
B sincopatio in verbis sacramentalibus: q̃ in
alijs / propter reuerentiã sacramẽti. Licet au
derẽ dicẽ q in huiusmõi vbis / sincopãs pec
caret mortaliter: si faceret hoc ex infirmita
te vel incõsideratione humana: que non pre
caueri oibus quantũ posset. hec Sco. et Ric.
D super. iiij. ¶ Interpositio / siue interruptio
si tanta sit q corrumpat vnitatẽ actus bap=
tizantis / et maxime si rescindat continuitã=
tem intẽtionis baptizantis: impedit virtu=
tem baptismi. Ut si baptizans postq̃ dixe=
rit ego baptizo te in nomine patris: interpo
nat vnam longã fabulã / vel vadat ad vri=
nandũ / seu faciat aliud negociũ: et postea re
deat et dicat: et filij etc. non est puer baptiza
tus / nisi reincipiat a principio forme voca=
lis: et proferat totã continuatã. Si autẽ fiat
tam modica interruptio que nõ discõtinu=
et intentionẽ baptizantis: neq actum scd̃m
communẽ vsum. Ut si forte baptizans vo=
C lens facere silentiũ dicat inter verba forme

taceatis: vel aliud simile / et postea perficiat
vel si parua mora interponatur: tussiendo /
screando / sternutando / vel aliud huiusmodi
patiendo / et postea formã perficiat: non im
peditur baptismus / quia modicũ interual=
lum non impedit. ar. de con. di. iiij. si nõ san
ctificant. ¶ Uerbi pro verbo positione quã E
doq viciatur baptism⁹. Ut si loco hui⁹ ver
bi baptizo: diceret a baptizante intingo / vel
immergo. Uel si loco hui⁹ dictionis patris:
diceretur genitoris / seu potentis. loco hui⁹
dictionis filij: geniti / siue sapiẽtis. loco hu=
ius dictionis spiritussancti: diceretur beni=
gni / procedẽtis / seu flaminis / et ita de consi
milibus. quia non appropriata diuinis per=
sonis: sed expressa nomina triũ personarũ
proferri debent sm Rich. ¶ Item mutatio F
ne / vt si baptizãs proferret istã formã verbo
rum in baptizando. nos baptizamus te: nõ
esset puer baptizat⁹. vt dicit Wil. in sacra.
Quia hoc pronomen nos: importat plures
baptizantes / cum tantum vnus baptizaret
Nec etiã sic dicẽdo: ego baptizo vos / cũ tan
tum vnus baptizatur. Quia singulare cla=
rius et expressius intentionem exprimit / q̃
plurare. Et clara requiritur expressio verbor
in baptismo. Et consimiliter si diceret bapti=
zans: nos baptizamus te: non esset puer ba
ptizatus sm eundẽ Wil. Ego tamẽ pie cre
do: q si baptizans esset persona honorabi=
lis / habens in cõmuni vsu sic loqui plura=
liter / non faciens hoc ex industria / nec vo=
lens peruertere morẽ ecclesie consuetũ: be=
ne teneret baptismus. Itẽ si baptizans sub
ista forma baptizaret dicendo: ego baptizo
te in nomine christi. quidã canoniste dicunt
hoc sufficere. ar. de con. di. iiij. a quodã. cum
multis alijs capitulis. Alij dicũt contrariũ:
ex quo forma fuit expresse tradita a christo:
vt. s. baptismus daretur in nomine patris /
et filij / et spiritus sancti. Mat. vltimo: non
est alia forma sufficiens. Et licet apostoli ex
familiari consilio spiritussancti baptizaue=
runt in noie xp̄i in primitiua ecclesia / vt ha
betur Actuũ. xix. et. viij. cap. Et ratio est: vt
nomen christi quod tunc odiosum erat mul
tis: diuulgarent / et amicabile redderent. Post
tamen euãgeliũ promulgatũ / et vbiq terra
rum acceptatũ: hoc locũ nõ habet. et hoc te=
net idem Wil. in ca. maiores. Scotus vero
super. iiij. sentẽ. di. iij. nõ audet dicere q sic
baptizatus in nomine christi sit vere bap=
tizatus. quia nõ seruatur forma instituta a
christo et ecclesia: nec audet dicere q non est

baptizatus. quia nusq̃ legit dispensationē
datā apostolis de baptizando in noīe christi
reuocatā: ideo recurrendū esse videtur ad re
mediū illius capituli. ex. de bap. De quibus
dubiū. s. q᷑ talis iterū baptizet sub cōditio=
ne. Quomō postea dicet. non vere baptiza=
ret qui diceret: ego baptizo te in noīe trini
tatis. quia requirit vt dictum est expressio
personarū. Si autē in forma baptismi po=
neretur verbū grecū pro nomine latino / si=
ue alterius ydeomatis: propter hoc nō im=
G pediret baptismus fm Rich. ¶ Corruptio
verbi si tanta sit q᷑ nō maneat eius signifi=
catio: nec scdm primariam institutionē / nec
scdm vsus accomodationē: impedit baptis
mi virtutē. Si aūt non fiat tanta corruptio
quin maneat significatio scdm vsus acco=
modationē: licet nō fm primariā institutio
nē. dū tamē nō fiat talis corruptio ex mali=
cia ministri / forte non intēdentis quod intē
dit ecclesia: seu volētis formā ecclesie puer
tere. quia tunc non baptizaret. xix. di. nulli.
Sed ex ignorātia vel imperitia lingue: te=
net baptismus. de con. di. iiij. retulerunt. Di
citur de sacerdote qui propter imperitiam
lingue latine dixit / ego baptizo te in nomie
patria et filia et spiritusancta: dum tamen
nō intendebat introducere errorē: verū con
H tulit baptisma. ¶ Trāspositio etiam ver=
borum si talis sit que impediat sensum ora
tionis quem haberet ex vi ordinis verborū:
impedit virtutem baptismi: vt si dicat: ego
patris et filii baptizo te in nomine spiritus
sancti. Vel sic ego baptizo te aliquid nomi
ne patris &c. Quia vtrobiq̃ alienat sensus
forme baptismalis. Prima eni series ver=
borum equiualet isti / ego qui sum patris &
filii baptizo te in noīe spiritus sancti. Secūda
equiualet isti / ego baptizo aliquid in te per
nomen patris et filii et spūssancti. Et ita de
consimilibus est dicendū. Alia vero est trās
positio que nō mutat sensum quem habet
forma baptismi ex vi ordinis verborū: nō
impedit virtutē baptismi. nisi sic transpo=
nēs intenderet mutare communē formam
ecclesie. Si autē baptizans diceret verba sa
cramentalia sub hoc ordine: ego baptizo te
in nomine filii & patris & spiritus sancti: di
cunt canoniste q᷑ ordo verborū est de substā=
tia baptismi. vt notatur de cō. di. iiii. si non
sanctificat forma. Et ideo cū tali ordine ver
borum prepostetato: non confertur baptis
mus. Dicit tamen Scotus & alii theologi q᷑
tenet baptismus / quia persone diuine quo
cunq̃ ordine nominate: sunt vnum effici=
ens principale in baptismo. Nec videt om
nino necessarium ex parte sacramēti q᷑ ser=
uetur ordo prioritatis originis: q̃uis mini
ster grauiter peccaret rectum ordinē peruer
tendo. ¶ Quo ad formā baptismi & etiam I
materiā dat Scotus super. iiii. dist. iii. q. ii.
tres regulas. Prima est ista / si possibilitas
adest: via tutissima est eligenda. que est ob=
seruare integre generalē consuetudinem ec
clesie. Secunda regula est ista / si non adest
possibilitas vie tutissime: eligēda est via p=
xima. Tertia regula est / cessante impossibi
litate: caute est supplendū / quod impossibi
litas prohibeat. ¶ De materia congrua ba
ptismi / loco & tēpore congruis. Cap. iiii.

Blutio siue tinctio in aqua natu A
rali est materiale i baptismo. pro
quo notādum: q᷑ aqua naturalis
sola / et nullus aliꝰ liquor est ma
teria conueniēs baptismo: & hoc
ideo / qr sic institutū est a christo. Johā. iii.
Nam aque artificiales sunt corpora que=
dam mixta: & non dicuntur aque nisi equi=
uoce. sicut declarat Scotus super. iiii. di. iii.
q. iii. diffuse. Et quia baptismus institutuz
fuit vt sacramentum necessitatis q̃tum ad
omnes: ideo christus ipsemet noluit bapti=
zari nisi in aqua cōi que faciliter haberi po
test ab omnibus. ¶ Oportet igitur ad esse B
baptismi / q᷑ fiat in aqua vsuali apta ad ab=
luendum: & sic excludēdo glaciem / niuem /
grādinem / que in tali dispositione nō sunt
apta / vt abluāt lutum. Etiā & spongeā ha
bentem aquā inbibitā que licet corpus bap
tizādi tangere poterunt non tamen ablue=
re: nisi forte aqua seorsum ab eis exprima
tur. Si vero alia materia quecūq̃ aque fue
rit mixta dummodo materia aque specifica
non mutet per tale admixtum vt aqua ma
ris cui miscentur vapores terrestres causā=
tes salsedinē. Vel lixiuia cui per colationē
admisceat cineres. Vel aque termeales trā
seuntes per venas sulphureas potest in hu
iusmōi aq̃s fieri baptismꝰ si forte aqua viu
alis & recens haberi non poterit. Urina ve=
ro cum sit sanguinis colamētum / et seruї=
sia debito modo cocta vim habeāt nutrien=
di q̃ non habet simplex aqua. ex scr. de ge=
neratione. non est debita materia baptizā=
di: quia in eis nō manet salua species aque
et ita de vino et de aliis mixtis est censendū
fm Rich. di. iii. ¶ Item si in necessitatis ar=
ticulo puer baptizaretur in mari / flumine /

fonte / vel puteo non esset aqua tota conse=
crata: sed illa solum que tãgit puerum. Et
si asinus vel aliud animal inde biberit / nõ
biberet sacramentũ: quia ista aqua non est
sacramentũ / sed ablutio in aqua ista facta
sub debita forma verboꝝ. Verũtamen illa
aqua esset reuerẽter seruãda in aliquo loco
mũdo ob reuerentiã sacramenti. ſm Wil.
D in sack. ¶ Itẽ non requiritur de necessitate
baptismi ꝙ totũ corpus baptizãdi mergaẽ
in aqua vel ꝑfundeẽ aqua: sed sufficit ꝙ ca
put vel maior pars corporis sui alia a capi
te respergaẽ aqua ſm quosdã. Joh. tenet ꝙ
baptizaẽ puer si tãgat aqua pedeẽ / ꝗ per idẽ
aliã partẽ notabilẽ. in glo. de con. di. iiij. nec
quisq̃. ꝗ ca. ꝓpric. Si autẽ aliqs sacerdos cũ
aspersorio aquam sup multos baptizãdos
aspergeret simul dicendo ego baptizo vos
ꝛc. dicit Wil. in sack. ꝙ nõ essent baptizati.
Ego tñ crederẽ oppositũ in casu quo multi
essent baptizãdi / et tñ vnus sacerdos bapti
zans ꝗ graue periculũ esset in mora: dũ ta=
men baptizãs nõ intẽderet nouũ modũ ba=
ptizãdi introducere / nec antiquũ peruerte=
re: et hoc videẽ posse fundari in capitulis su
perius allegatis. Paruuli tenerrimi ꝗ infir
mi baptizandi qbus verisimiliter eminceret
periculũ graue baptizari vel aspergi aqua
frigida / baptizari possunt aqua tepida vel
E aspergi ſm Scotũ di. v. q. vltima. ¶ Item
licet de cõi cõsuetudine puer baptizãdus de
bet imergi in aqua. tñ in casib⁹ necessariis
nõ peccaret sacerdos nõ imergẽs / sed ꝑfun
dẽs cũ aqua vel respergẽs. Ut si ꝓpter debi
litatẽ manuũ nõ sufficeret puerũ imergere
nec esset ali⁹ sacerdos ꝑsens ad baptizandũ
puerũ vice sua / vel ꝓpter pueri ifirmitatẽ.
Vel qꝛ nõ est totus nat⁹ / vel ꝓpter aque in
sufficientiã ad imersionẽ. Ubi aũt est cõsue
tudo ecclesie abluere nõ imergẽdo sic obser
F uãdum est ſm Rich. ¶ De trina imersione
faciẽda vel tñ vnica / sequẽda est ecclesie cõ
suetudo: qꝛ vbi est cõsuetũ ter imergere gra
uiter peccaret qui tñ semel imergeret. Sed
nõ ꝓpter hoc ipediretur efficacia sacramẽti
qꝛ sicut in trina imersiõe trinitas. ita i vna
immersione diuinitatis vnitas poterit desi=
gnare. Conuenientioꝝ est tñ trina immer=
sio ꝓpter trinitatis repꝛesentationẽ expꝛessio
neẽ et triduũ sepulture xp̃i cuius tipũ exprimit
G trina imersio. vt de con. di. iiij. postq̃. ¶ Nõ
licet aliquẽ baptizare i aula / camera vel alio
loco pꝛiuato: sed dumtaxat in ecclesijs in
quib⁹ sunt fontes ad hoc specialiter oꝛdina

ti nisi fuerit filius regis vel pꝛincipis aut ta
lis necessitas emerserit propter quam ad ec
clesiam accessus querere nõ poterit absq̃ pe
riculo. extra de bap. de ꝑsenti in cle. Pꝛesbi
ter si poterit habeat fontem lapideũ ad ba=
ptizandum. Si autẽ nequiuerit habeat ali
quod vas cõueniens ad baptizandum quod
aliis vsibus nullatenus deputetur. ¶ Solẽ H
nis baptismus celebꝛari solet in sabbato san
cto pasche et in vigilia penthecostes: cuius
ratio assignatur moꝛalis de con. di. iiij. non
ratione. et i capitulis sequẽtibus. ¶ Pueri I
nati infra octo dies ante pascha debent reser
uari ad baptizãdũ in sabbato sancto pasche
Et nati ifra octo dies ante pẽthecosten debẽt
reseruari ad baptizandũ in vigilia pentheco
stes si sine periculo reseruari poterit alias
statim baptizẽtur. In consi. redyng. pec=
chã. ix. quoniã malũ. ꝙ. pꝑul. ¶ Si sacerdos K
repellat cathecuminum sanum vt expectet
et recipiat baptismum in sabbato sancto
pasche vel in vigilia penthecostes et ipse ca
thecuminus moꝛiatur medio tempoꝛe non
est imputandum sacerdoti. Si autem ba=
ptizandus esset infirmus vel immineret pe
riculum et sacerdos noluerit cum baptiza=
re: tunc sacerdos deponendus est. de con. di
stinctione quarta de cathecuminis ſm glo=
sam. ꝗ capitulo quicũq̃.

¶ De intentione baptizantis et coactione
baptizati. Capitulum. v.

Consequenter de tertio essentiali A
baptismi: scꝫ de intentione. dicẽ
dũ est / in baptizãte requiẽ inten
tio baptizandi gñalis vel spãlis
Gñalis ꝙ intendat facere qꝺ ecclesia facere
baptizando cõsueuit. Spãlis intentio est vt
baptizand⁹ mũdeẽ. requiriẽ scꝫ gñalis intẽ
tio ad minus in baptizãte: qꝛ alias baptiza
tus nõ recipit sacramẽtũ ſm Tho. Sꝫ nota
ꝙ quedã est intẽtio mere habitualis qualis est
in doꝛmiẽtib⁹. respectu actuũ pꝛecedẽtiũ et
talis nõ sufficit in baptizante / qꝛ ꝑ istã non
diciẽ act⁹ ei⁹ hũan⁹ cũ tñ opoꝛteat baptiza
tionẽ eẽ actũ hũanũ Sco. di. vj. q. vj. Que
dã etiã est intẽtio actualis que est actuale ꝓ
positũ baptizandi qualẽ intẽtionẽ nõ habet
hõ quando est distractus ꝗ nõ requiẽ semper
talis intentio actualis i baptizãte: qꝛ de⁹ ne
minẽ obligauit ad ĩpossibile vel nimis diffi
cile. cuiusmodi est hoiem nõ distrahi qꝛ ſm
Augu. iij. de libero arbitrio. non est in pote=
state nostra quibus visis tangamur. ¶ Et B
tercio quedam est intentio medio modo

se habens inter intentionē habitualē & actu
alem que potest dici virtualis: et requiritur
ꝙ baptizāns habeat talē intentionem vir-
tualē / ad minus hoc est ꝙ aliquando de pro
pinquo habuit intentionē actualem bapti-
zandi ex qua tanꝗ ex radice / descendit nunc
actus baptizandi absq; motu contrarie vo-
luntatis interueniēte. Verbigratia. Ut si in
ducns se ad missam preparat & intēdat cele
brare sm vsū Romane ecclesie & ex illo pro
cedat cōtinue forte scdm aliquē actam dere
lictum in fantasmate cū magna distractio-
ne vero facit ea que necessaria sūt ad actum
sacramentalē qui est cōficere. sic in proposito.
Nullus eni cōfert baptismum nisi habeat
intentionē actualem baptizandi: vel in prin
cipio actus / vel ante aliquantulū / vel dū ex
ercet actum illū. Oportet igitur ꝙ baptizās
intendat baptizare saltē intentione virtuali
non autē balneare / vel carnē lauare: sed in
generali facere quod solent xpiani circa su-
os facere: vel quod distincte intēdat baptizā
dum ab eo intrare in legē / vel sectā xpianā /
C vel huiusmodi. ¶ Nec requirit ad effectum
baptismi / ꝙ baptizans sciat quid sit baptis
mus. s. ꝙ sit sacramentū / vel ꝙ infunditur
gratia in eius receptione debita. immo si cre
dat contrariū / & totum reputat truphām / &
deceptionē: vt reputāt iudei & pagani / & alij
infideles. Nichilominus tamen valet baptis
mus ab eo collatus si intendat baptizare vt
predictū est. Nec oportet ꝙ baptizans sciat
quid sit ecclesia / vel gerat in mente sua face
re quod facit ecclesia: sed ꝙ seruet formam
baptismi in materia debita abluēs vel asper
gens baptizatū cum intētione baptizandi.
Unde si quis in articulo necessitatis diceret
pagano baptiza me sub ista forma in nomi
ne patris ꝛc. vt sim xpianus / & pagan⁹ hoc
facit sub illa forma & intentione baptizan-
di vere baptizat / quis credat hoc non vale-
D re. ¶ In adulto etiā recepturo baptismum
et vsum rationis habenti requiritur de lege
cōmuni intentio suscipiendi sacramentū in
actu vel in habitu ad hoc vt caracterē susci-
piat baptismalē sm Rich. di. vj. Itē in ad-
ultis vsum rationis habentibus requiritur
fides propria / & vt teneāt catholicā fidem. &
de illis intelligit auctoritas xpi. Mar. vltio
qui crediderit et baptizat⁹ fuerit / salu⁹ erit.
non de paruulis sed in illis sufficit fides alie
na. Quia actualiter credere nō possunt quis
habeant habitum fidei infusum in baptis-
mo. ex. de bap. & eius effectu. maiores. sicut

etiā habēt gratiā & alias virtutes tūc infu-
sas in habitu / non in vsu vel in actu scdm
Wil. in sacra. ¶ Nota ꝙ minister ecclesie / E
vt sacerdos baptizās tenetur habere inten-
tionē explicitā baptizandi. xxxvj. di. qui ec-
clesiasticis. vt per actum suum intendat ab
luere corp⁹ exteri⁹ cū debita forma & ꝙ vir-
tute sui ministerij: cor siue anima a pecca-
tis mundetur interius per gratiam spiritus
sancti. Alijs vero puta laicis sufficit inten-
tio implicita. sm Wil. in sacra. Si tamen
presbyter vel alius minister cum intentio-
ne implicita et generali tantum baptizaret
aliquē vere esset baptizatus. ar. xxxviij. di.
sedulo. ¶ Pueri qui non sunt doli capaces / F
nec sciunt huius intentionē baptizandi ha-
bere / nec generalem nec specialem nō bap-
tizant: quis instructi verba sacramentalia
baptismi expresse proferrent sicut nec furi
osi. Si autem puer sit proximus pubertati
et doli capax / bene posset in necessitatis arti
culo baptizare. hec Wil. vbi s. ¶ Si qs lu G
dendo proferret verba sacramentalia super
baptisandū / nullo modo intendēs baptiza-
re: sed potius derisorie vel iocose agere / nō
baptizaret. Si autem sic iocose proferendo
verba illa intenderet baptizare / verum ba
ptisma conferret. Consimiliter est dicēdum
de recitante verba sacramētalia forte dum
spargit aquam benedictam / vel ad docendū
alios modum baptisandi non habentem in
tentionem baptisandi ꝙ non baptizat. hec
Wil. vbi s. ¶ Item si quis errando puta- H
ret baptizare masculum / imponeret ei no-
men Petrus: et in veritate est puella / tenet
Wil. vbi. s. ꝙ nō baptizat. Et ratio sua est
quoniā in sic faciēdo errat: et qui errat / nec
intendit nec cōsentit. xxix. q. i. §. huius ita. Cō
trarium mihi videtur: quia licet erret in per
sona / non tamen in eis que sunt de essentia
baptismi. de hoc vide infra in ca. proximo. F.
¶ Ficte ad baptismū accedens nō recipit sa I
cramentū / quis recipiat sacri effectū. de cō.
di. iiij. sicut in sacris. Sed effect⁹ sacri est du
plex. quidā generalis qui datur in fauorē corporis
xpi mistici. viz ecclesie vt est caracter quo disti
guitur xpian⁹ a nō xpiano: hūc effectū suscipit
ficte accedēs dū tū nō ponat obicē. Alius est
effect⁹ baptismi cedēs in fauorē suscipiētis:
et iste est specialis. vt est pctī remissio / grē in
fusio / & aliarū virtutum: et hūc effectū non
recipit ficte accedens. ¶ Ad sciendum vero K
quis ficte accedens suscipit caracterem bap-
tismalem et quis non: aduerte. Et duplici-

ter potest quis ficte accedere ad baptismū. Uno modo cum quis se dicit velle recipere ablutionem siue sacramentum baptismi et tñ non intēdit ipsum recipere nisi iocose / nō in q̄tū sacr̄m est ⁊ sic accedēs nō recipit caracterē baptismalē. Alio modo ficte accedit q̄ nō est dispositus ad sacr̄m suscipiendū / vtputa cum aliquis signo vel verbo simulat se esse dispositum interius ad sacramēti susceptionē / ⁊ tñ indispositus est. aut quia non credit / aut q̄a sacr̄m contēpnit / aut q̄z est in proposito peccādi mortaliter / aut in peccato mortali qđ fecit remanēdi / vel etiā q̄z errat in articulis / vel in articulo fidei: vel q̄a credit sacramēta ecclesie nō valere ad illud ad quod instituta sunt scđm Richar. Usus. Fictus adest dicens nil sacramenta valere. Uel q̄a discredēs / vel nō peccata relinquēs / Ficte accedētes isto modo scđo recipiunt sacramentū. i. caracterē / sed nō gratiā que est res sacramēti: non tñ sunt iterū baptisandi sed postq̄ per verā confessionē ⁊ cordis contritionē abcesserit fictio: tunc incipit baptismus eis valere ad salutē. vt de conse. di. iiij.

L tūc valere. ¶ Itē ficte d̄z accedere ad baptismū qui coactus est. Sed duplex pōt esse coactio. s. absoluta / ⁊ condicionata. Absoluta: quādo coactus baptizari simpliciter dissētit vel nullo modo cōsentit: ⁊ sic coactus absolute non suscepit sacr̄m. i. caracterē / nec rem sacramēti. Alia est coactio cōdicionata: quādo q̄s vult pati aliq̄d nō simpliciter / q̄a sibi placet: sed vt maius incomodū euitet. sic coactus scđm q̄d bene recipit caracterē. dū tamen intēdat q̄ circa eū fiat / tam interius q̄ exterius q̄ circa illos q̄ libere et volūtarie accedūt facere cōsueuit ecclesia. vt ex̄. de bap. c. maiores. Is qui terroribꝰ atq̄ suppliciis violēter attrahit / ⁊ ne detrimentū incurrat baptismi suscipit sacr̄m: talis sicut ⁊ is qui ficte accedit ad baptismū / caracterē suscipit xp̄ianitatis impressū: ⁊ ipse tanq̄ cōdicionaliter volēs / licet nō velit absolute cogendus est ad obseruantiā xp̄iane fidei: q̄z volūtas sic coacta est volūtas vt d̄z ibidē in glo. Qui autē absolute cogit̄ ita q̄ non cōsentit interius nec exterius ostēdit signa consensus non recipit caracterē. Si tñ nō reclamet q̄z tacēdo videt̄ consentire ecclesia que solū iudicat de exterioribus ⁊ sic frequēter fallit̄: presumit talē consensisse ⁊ caracterē suscepisse: et propterea cōpellit talem ad obseruantiā fidei xp̄iane. Presumptio enī iuris quandoq̄ ecclesiā decipit ⁊ facit aliter iudicare publice q̄ iudicaret in foro aīe. ex̄ de sen. ex. a nobis. Aliter pōt dici q̄ talis recipit caracterem sed nō gratiā gratū faciētem propter obicē

M mētis. Nec mirū si deus taliter ficte accedētibus ex vi sacr̄i imprimat caracterē: cū etiā legit̄ ipsū prophetie donū Sibille Balaam Orpheo / ⁊ aliis infidelibꝰ cōtulisse. xxxvij. di. si quid veri. per Uvil. in sacr̄. ¶ S. quis vero absolute coactus ⁊ renitens baptismū subierit vt si ligatis manibus ⁊ pedibꝰ immergatur in aqua: nichil recepit de sacramēto / sicut nec ydolatriā cōmittit ille qui ligatis manibus ⁊ pedibus thurificati ydolis est cōpulsꝰ hec Uvil. ¶ Nota q̄ fides aliorum saluat paruulū in baptismo / per quor̄ verba abrenunc at diabolo. Si vero ad annos discretionis veniēs nō crediderit: hoc nichil ei prodest. de conse di. iiij. paruuli. Perfidia quoq̄ parētū nō nocet paruulis baptizatis. de cōse. di. iiij. queris. ¶ Iudeus vel paga-

N nus volēs baptizari debet per. xl. dies esse i abstinētia / et penitentiā agere: non propter satisfactionē pcti / sed ꝓpter reuerentiam sacramēti. et per totidē dies debet esse inter cathecuminos: ⁊ tūc nō debet baptizari. Si tñ casu aliquo periculū infirmitatis vel mortis / vel si alii infideles vellēt eū occidere infra dictū tēpus baptizari potest. de cōse. di.

O iiij. iudei. ⁊ c. qđ absit. ¶ Si iudeus baptizatus redeat ad iudaismū debet corripi auctoritate pōtificali / et ad cultū xp̄iane religiōis reuocari. et si filios suos circumciderit illi filii a cōsortio patris separabunt̄ ⁊ bonorum proscriptione perpetuo exilio dampnabitur et si circunciderit seruos suos illi erunt libe-

P ri. de cō. di. iiij. pleriq̄. in glo. ¶ Nota q̄ oēs baptizati paruuli equaliter suscipiūt baptismi effectū de lege cōmuni. Adulti vero baptismū suscipiētes nō semp̄ equaliter eiꝰ effectum suscipiunt nec quantū ad remotionem mali / nec quantum ad collationē boni quia forte in vno adulto plura delet peccata actualia: q̄ in alio qui nō tot ꝯmisit. Nec vnus adultus est cū alio ad susceptionē gratie equaliter dispositus: ideo non oēs adulti baptismū suscipientes equalē gratiā suscipiūt nec equalem fomitis repressionē. Sed quia vnicuiq̄ magis prodest fides et dispositio ꝓpria q̄ aliena: ideo ceteris paribus maiorem gratiam recipit adultus credens in baptismo / q̄ paruulus. secundum Richar. distin. iiij.

¶ De modo baptizandi in dubio / et de diuersis casibus dubiis. Capitulū. vi.

De modo baptizandi in dubio.

Radenda est doctrina cõsequen=
ter qualiter in casibus dubijs sit
A agendũ. si enim rationabiliter sa
cerdos dubitet an paruulus sibi
oblat⁹ ad baptizandũ fuerit pri=
us in forma debita baptizatus debet oĩa fa
cere sicut cũ alio quem cõstat nõ esse bapti=
zatum. Preter hoc ꝙ verba sacramẽtalia es
sentialia debent proferri sub conditione isto
modo. si baptizatus es / ego non baptizo te:
sed si nondũ baptizatus es / ego baptizo te i
noie patris ⁊c. ex̃. de bap. de quibus. Et ta=
lis nõ rebaptizaẽ: q2 nõ dr̃ iteratũ quod ne=
scitur fuisse factũ. Ideo paruuli expositi /
de quoꝝ baptismo dubitatur rationabiliter
baptizãdi sunt sub cõditione. vt in cõsti. pro
B uinci. cũ ignorãtia. ¶ Duplex autẽ cõtingit
esse dubiũ de baptismo. s. facti / ⁊ iuris. Fa=
cti: vt si puer inueniaẽ expositus / et nulla si
gna baptismi inueniunẽ in eo. Dubiũ vero
iuris qñ cõstare nõ poterit vtrũ forma debi
ta baptismi rite seruata sit an nõ. s. ab obste
tricibus / vel ab alijs qui puerũ baptizaue=
runt. Ubicũq3 enĩ inueniunẽ inter xpianos
infantes ⁊ nõ habenẽ testes qui eos baptiza
tos fuisse testenẽ / baptizãdi sunt sub condi=
tione. de con. di. iiij. placuit. De adultis ve=
ro ꝓgenitis a parẽtibus xpianis / et ab infã
tia inter xpianos cõuersatis nõ oportet du=
bitare an fuerĩt baptizati: sed absq3 scrupu
lo presumendũ est ꝙ sic. ꝗuis super hoc te=
stimoniũ non habeãt: sed standũ est illoꝝ as
sertioni ꝓprie: nisi ꝗs ꝓbare poterit opposi
tum euidẽter. ex̃. de pbr̃o non bap. veniens
Item si laicus baptizauerit paruulũ anteꝗ̃
deferaẽ ad ecclesiã / interroget sacerdos dili=
genter quid dixerit aut quid fecerit. Et si in
uenerit laicũ discrete ⁊ debito modo bapti=
zasse / ⁊ formã verboꝝ in suo ydeomate in=
tegre protulisse approbet fctũ: sin autẽ ba=
C ptizet puerũ. in cõsti. Oxoñ. ¶ Itẽ ad pro=
bandũ baptismũ ⁊ etiã ecclesie cõsecrationẽ
sufficit vnius testimoniũ / licet in ordinibus
nõ sit ita. de conse. di. iiij. placuit. scd̃m glo.
Si autẽ alia causa per viã exceptionis con=
tra aliquẽ obiciaẽ ꝙ nõ est baptizatus / non
sufficeret vnius testimoniũ: sed requiritur
plures testes. vt dicit glosa ibidẽ. Itẽ de illo
qui non est baptizatus credit tñ se fuisse ba
ptizatũ / ⁊ ordinaẽ gradatĩ in sacerdotẽ: cre=
ditur ꝙ si honeste vixerit ⁊ sic decesserit ꝙ est
in via salutis eterne. vt ex̃. de pbr̃o nõ bap.
apostolicã. Nec talis ministrãdo sacramen
ta decipit populũ / q̃a dum bona fide credit
se rite fuisse baptizatũ: regulata sũt oĩa que
gessit per gratiã summi sacerdotis / vel si di
catur ⁊ meli⁹ ꝙ talis nõ cõsecrat: deus tamẽ
effectũ sacramẽti supplet: si tñ sibi postea cõ
staret ꝙ non fuit baptizatus deberet bapti=
zari: et de singulis iterũ ordinari. vt in dicto
ca. veniens. ¶ Itẽ dato ꝙ sacerdos nõ vult D
baptizare paruulũ meũ nisi detur sibi pecu
nia pro baptismo / ⁊ instat periculũ nisi cito
baptizeẽ dicũt Tho. ⁊ Pe. ꝙ pecunia non est
danda. Sed faciendũ est tunc quod fieri de=
beret si nullus sacerdos esset presens. Alij di
cunt ꝙ in casu necessitatis põt redimere ve=
xationẽ sui iuris et pro seipso si baptizãdus
esset / ⁊ pro alio quẽ baptizare vellet aquã in
consecratã licitũ est emere habendo respectũ
ad aquã / nõ ad cõsecrationẽ: sicut licet eme
re calicẽ cõsecratũ / nõ calicis cõsecrationem.
¶ Si aliꝗs sacerdos nitaẽ vendere actũ ba E
ptizationis / põt ille qui offert paruulũ eme
re actũ illũ: nõ quatenus est actus sacramen
talis / sed vt laborẽ sacerdotis in actu sacra=
mẽtali: sicut cõducunẽ sacerdotes ad celebrã
dum missas / non vt ipsi vendãt ⁊ alij emãt
actũ celebrationis in ꝗ̃tũ est sacrale ꝙ absit:
sed ipsi vendũt laborẽ suũ / ⁊ alij emũt ipsũ
quia oportet vnumquẽq3 de suo labore vi=
ctuare. hec ẽ opinio sco. sup. iiij. di. v. Et for
te vera est de sacerdote cui non incũbit ex of
ficio baptizare: de alijs quidẽ curã habẽtib⁹
non videtur tenenda quo ad subditos suos.
¶ Itẽ esto ꝙ aliꝗs baptizet feminã quã ta= F
men credit esse masculũ / ⁊ intẽdit baptizare
masculũ / nichilominus mulier est baptiza=
ta: quia nõ requiriẽ distincta noticia baptizã
di / sed sufficit ꝙ intẽdat baptizare. ¶ Simi G
liter in casu quo sacerdos cecus duos habeat
cathecuminos Petrũ ⁊ Johannẽ: ⁊ intẽdit
baptizare Petrũ hodie / ⁊ Johannẽ cras / et
preueniat Johãnes in loco Petri. dicẽdum
est ꝙ Johãnes est baptizatus: ꝗuis intẽtio
sacerdotis sit baptizare Petrũ. Si eñ de hoc
inter sapiẽtes verteretur dubiũ. s. an esset ba
ptizatus / posset baptizari sub cõditione. vt
in princi. capituli. ¶ Simoniace baptizato
etiã scienter imprimiẽ caracter / et valebit ei H
baptismus ad salutẽ / cum de simoniaca pra
uitate vere penituerit. Nec oportet renũcia
re beneficio xpianitatis simoniace accepto
anteꝗ̃ absoluaẽ: licet hoc in alijs beneficijs
spũalibus oporteret. vt. i. q. i. si ꝗs prebẽdã
¶ Itẽ scd̃m narrationẽ mulierũ siue dicant I
bene siue nõ / esto ꝙ quidã spiritus auferãt
pueros / ⁊ loco eoꝝ alios reponãt. talis pu

et debet baptizari sub duplici cōditione isto
modo: si nō es baptizatus / & si sis capax ba
ptismi ego baptizo te in noīe patris. &c. scdʒ
K Robertū holcote in lectura sua. ¶ De mon
stro exeunte ventrē mulieris qui sit medius
homo & medius catulus vel ita de aliis besti
is participās: tenendū est q si in eo apparet
verisimiliter species hūana p certa indicia.
Uel q magis habūdat in humanitate q in
alia natura / baptizandus est. scdm Uvil. in
sacra. c. maiores. Et conuenienter vt michi
videt / esset adiciēda huius cōditio: si sis ca=
L pax baptismi vt supzadictū est. ¶ De mon=
struoso autem fetu humane speciei habēte
duo vel tria capita humana scdm eos qui di
cunt animā hoīs pzincipaliter residere in ca
pite: talis fetus terno baptismo īdiget. Sed
scdm eos qui dicūt aiam hoīs pzincipaliter
residere in cozde hoīs: vbi non apparet fur
catio seu diuisio cozpozis inter capita & cru=
ra: vnicus videt sufficere baptismus. scdm
Uvil. vbi s. Michi tū videt de tali mōstro
de quo rationabiliter vertitur ī dubiū an sit
vnicus homo vel plures cōnexi: q totū pzi=
mo esset baptizandū absolute. Deinde quod
libet caput eiusdē cum parte cozpozis cozre
spōdente / sub cōditione si nō fuerit baptiza
tum iuxta fozmā traditā in pzincipio capi=
tuli. Monstrū vero habēs duo capita & duo
pectoza diuisa / & sic duo cozda: & vbi mani=
festū est q ibi sunt duo homīes: nō est vnice
baptizandū / sed singillatim debēt baptiza=
ri. Quidā tamē dixerūt q poterūt simul ba
ptizari sub istis verbis ego baptizo vos. &c.
sed talē modū baptizandi ecclesia nō admit
M tit. ¶ Item posito q aliqs deferēs puerum
ad baptizandū nouit ipsum esse in periculo
moztis transiēs per altū pontē & nō valens
aquā attingere nec habēs aliqd cū quo hau
rire aquā potest pzoicit puerū in aquā cum
intētione baptizādi / puer sic pzoiectus non
est baptizatus vt credo: quia baptismus est
ablutio in aqua: quod autē abluit pzimo co
operitur & hoc in baptismo repsentat moz=
tem xpi: & postea discooperitur & hoc repze=
sentat eius resurrectionē. Si tamen euade=
ret puer tutū esset ipsum baptizare sub con
ditione vt sepius dictū est. Si aūt moziatur
in aqua posset pie credi q saluaret. summo
sacerdote supplēte quod ab hoīe minus per
fecte factū est. scdm Richar. di. iiij. Itē posi
to q quis iuxta fontē vel puteū pzofundum
existens habēs puerū baptizandū: & nō ha=
bet vnde aquā hauriat & iminet periculum

in expectādo & forte habet calathū vel cri=
bzum in quo dimittit paruulū per cozdam
pzoferēs verba sacramētalia cum intētione
baptizandi: & postea extrahat eū licet null9
tangat puerū imediate vel intingat tū puer
baptizatus est. Dum tamē sit tale vas quod
aquā sufficientē retineat ad abluendū cozpus pueri.
Melius tū esset in casu pzedicto & similibus
immittere pannū vel aliqd tale quod aquā
imbiberet: & postea expzimere inde aquā su
per cozpus pueri baptizādi qz immersio nō
est de necessitate sacramēti: sed sufficit q ba
ptizandus aspergatur aqua siue multa siue
pauca non refert. de conse. dis. iiij. ne quis.
¶ Itē si aliquis habeat paruulū alicui9 iu= M
dei vel pagani in custodia sua videt eū in pe
riculo moztis constitutum ob desideriū salu
tis aīe ipsius quem credit cito moziturū: ba
ptizat eū sub tali fozma ego baptizo te si pa
ter tuus cras cōsenserit ī noīe patris &c. quo
facto puer mozit credo q puer nō est bapti=
zatus: quia cōditio adiecta repugnat signifi
cationi fozme sacramentalis. Nā cum dicit
ego baptizo te &c. denotat q pzo tēpoze ade=
quato platiōis verboz sacramentaliū cō=
fertur baptismi sacramentū. Sed cōditio de
cōplacentia patris cras adiecta interimit si=
gnificationē fozme in actu exercito. Alij di=
cunt q ideo puer non est baptizatus: qz licet
pater pueri post modū cōsentiat: tū pzo mē
sura cōsensus sui puer non est capax sacra=
mēti cum non sit de fozo ecclesie militantis N
¶ Itē posito q duo sacerdotes vterq ceus
simul & semel baptizent vnū puerū neutro
credēte alterū baptizare / vtroq dicente sub
hac fozma: ego baptizo te si nullus alius te
baptizet: puer nō est baptizatus / quia con=
ditio adiecta nō est cozruptiua significatio=
nis fozme sacramētalis vt nūc. Si autē de=
ponat conditio et vterq absolute dicat ego
baptizo te in noīe patris &c. cū debita inten
tione baptizādi & alijs requisitis puer est ba
ptizatus: nec efficit irregularis / qz nō est ite
ratio sacramēti pzius collati iuxta intellectū
illius decreti. de cō. di. iiij. qui bis. nec impzi
mitur nisi vnius caracter. Si autem duo sa
cerdotes simul intēderēt baptizare eundem
puerū / vterq pzoferret verba sacramētalia
in singulari sic dicēdo / ego baptizo te in no=
mine pīis &c. nō sic in plurari numero / nos
baptizamus te &c. esset puer baptizatus / et
hac causa deberēt insimul tū poterūt simul inci
pere fozmā & simul finire: qz alias esset ite=
ratio interpzetatiua scdm aliquos scdm Ro

P bertū holcote in lectura sua. ¶ Alius casus
est de manco et muto cōcurrētibus ad bapti
zandū puerū et quomodo esset agendum po
Q nit supra. c. ii. huius scde partis. S. ¶ Item
esto q aliqs puerū baptizet adhibēdo oia re
quisita preter hoc qd omittit facere signum
crucis: nichilominus puer est vere baptiza=
tus iuxta decretū illud de con. di. v. nunqd. q
prima facie videt inuere oppositū: intelli=
R gitur de congruētia et nō de necessitate. ¶ Itē
regulariter notandū est: q si dubitet probabi
liter de baptismo hois viuētis habet pro nō
baptizato / et baptizādus est. De mortuo ve
ro de cuius baptismo dubitat: presumendū
est q fuit baptizatus et pro eo sicut pro xpia
no est orandum. de con. di. iiij. si cos. in glo.
S ¶ Solemnizatio baptismi per vnū presby=
terū inchoata ipso reddito ipotentē ad per=
ficiendū per aliū presbyterū suppleri potest
T vij. q. j. nichil. ¶ Nota q plures possunt si
mul vnū baptizare: et tūc quilibet eor dicet
ego baptizo te ec. vt predictū est: et vnus po=
test simul plures baptizare dicēdo ego bap=
tizo vos ec. sed sic baptizās peccaret nisi vr
geret ardua necessitas sm Tho. et Petrum
V ¶ Itē tpe generalis interdicti licitū est ba=
ptizare / cōfirmare / et crisma cōficere: sed nō
pulsatis cāpanis neq alta voce. ex. de sent.
X exco. quoniā. lib. vj. sm Guidonē. ¶ Item
ois irregularitas pueniens ex pctō tollitur
per baptismū: qr ois sequela peccati actua=
lis licet notorij precedētis baptismū delet
in baptismo. Illa vo irregularitas que pue
nit ex cōstitutione ecclesie vt in bigamo / et i
iudice iuste dāpnante hoiem ad mortem nō
tollit per baptismū. xxvj. di. deinde. in glo.
Et sic videtur quo ad hoc melioris cōditio=
nis esse delinquens q nō delinquēs. Sed hoc
cōtingit ex virtute sacramēti / cuius efficacia
est tollere peccata cum eor sequela. Actio ta
men vel exceptio adqsita siue alicui compe
tens cōtra aliquē nō baptizatū ratione deli=
cti seu peccati sui nō tollit per baptismum:
nec pena tēporalis pro furto homicidio vel
alijs criminibus cōmissis ante baptismum
remittit per baptismū sequentē: qm accusa
ri possunt et condēpnari post baptismū tali
ter delinquētes ante baptismū. Solū enim
dimittit peccatū quo ad deū et quo ad legem
promotionis et quo ad alias penas spiritua
les: manēt tn debitores penarū non spiritua
liū sicut post penitentiam ab ecclesia in foro
aie iniunctā et completā. ex. de diuor. gaude
mus. sm Inno. ¶ De exorcismo et cathecis
mo et vsitato modo baptizandi. Cap. vij.

A Diuratio spūs maligni vt exeat A
a baptizādo debet regulariter pre=
cedere baptismū nisi i casu neces=
sitatis. Et dr exorcismus / quia ar
tatur enī tunc potestas diaboli in exorcizato
per virtutē diuinam assistentē: ne impediat
baptizandū a susceptione effectus baptismi
vt ne de cetero cōtra eū possit qtum potuit
sm Rich. di. vj. ¶ Nota q per exorcismū B
non cōfert gratia / sed remouet impedimen
tum gratie: et sic nō est sacramentū / sed sa=
cramētale sm Richar. di. eadē. Vnde si in ca
su necessitatis baptizat aliqs non exorcizatus
debet post baptismū exorcizari / si superuiuat
propter baptismi solēpnitatē et baptizādi cō=
suetudinē seruandā: qr exorcismus non tm
ante baptismū / sed et post habet efficaciā re
primēdi diaboli potestatē quā accepit super
hoiem per peccatū sm Rich. vbi supra et de
con. di. iiij. sicut nostis. ¶ In constitutione C
tamē Oxon. habet / q si puer in necessitate a
laico baptizet sequētia immersionem et nō
precedentia per sacerdotē expleant. Sed in
quadam cōstitutione alia posteriori lamech
posthītū. c. circa sacra pcipit / q super sic ba
ptizatos in necessitate dicantur exorcismi et
cathecismi propter reuerentiā sacramēti et ec
clesie statuētis / et sic apparet ex his duabus
cōstitutionibus q nedū sequētia imersionē
debeāt dici super talē baptizatos / sed et pre
cedentia imersionē. videlz ad illū locū quid
petis / baptismū: et cetera qd dici non debet.
¶ Item aduerte q exorcismus non expel= D
lit spiritū immundū / sed notat abijciendum
Cōstat enī qd nunq exit spūs malus a par
uulo vel ab alio qdiu manet i originali pec
cato: sed repellet ne eū noceat quantū prius
potuit. de cō. di. iiij. siue paruuli. i glo. ¶ Ad E
ulti baptizandi debēt instrui in fide vt sciant
pro se respondere in baptismo / et hec instru=
ctio dr cathecismus. Est aūt cathecismus in
structio neophiti. i. de nouo ad fidē conuersi
de fide et moribus vnde dicunt cathecumini
instructi in fide et nō baptizati. ¶ Fit autem F
cathecismus realiter et sacramētaliter vt in
adultis. Sacramētaliter et nō realiter vt in
paruulis qui vsū rationis non habent vt de
fide instruātur. nec per se sed per vicarios re
spondent fidem cōfitendo / quia vsum lingue
nō habent. Nichilominus tn paruuli sūt ca
thecizandi propter maiorē baptismi solēpni=
tatē: et vt patrini melius sciāt super quibus
paruulū postea debeāt informare sm Rich.

G ¶ Modus aūt solēpniter baptizandi est ta
lis. Primo baptizād⁹ defert ad valuas eccle
sie et a sacerdote in facie sufflatur. Deinde ab
eodē sacerdote legūtur exorcismi cū oratio
nibus ad ipm exorcismū ptinētibus. Post
ea signet baptizādus cū pollice sacerdotis i
frōte. Deinde in pectore signo crucis. vt di=
abolus in vase suo pristino signaculo interē=
ptiōis cognoscēs cū sibi deinceps cognoscat
alienū. de con. di. iiij. postea. Deinde legunt
orōnes super eū vt fiat cathecumin⁹. et tunc
datur ei sal bñdictum in ore vt spūaliter sale
sapientie conditus fetore careat iniquitatis
de con. di. iiij. ex hinc. Postea exorcizat iterū
baptizādus vt diabolus iustū sup se iudiciū
timens recedat ab eo: nec iā intendat cum
arte sua subuertere / ne baptismū cōsequa=
tur. de con. di. iiij. de hinc. Postea tangit sa
cerdos aures eius et nares de saliua dicendo
effeta quod est adaperire et hoc agit vt per
saliuā tipicā et per sacerdotis tactū virt⁹ di=
uina in illo salutē operetur. Et vt aperiantur
illi sensus ad audiendū mandata dei et susci
piendū intimo corde. de cō. di. iiij. Postea tā
H guntur. ¶ Deinde accipit sacerdos puerū
per manū et intrādo ecclesiā dicit ei. Ingre
dere in tēplū dñi vt habeas vitā eternā &c.
et tūc baptizand⁹ defert ad fontē baptismi.
tūc sanctificandū si forte antea nō fuerit sā
ctificatus. Et ibi interrogat eum sacerdos si
abrenūciat sathanā et omnib⁹ pompis eius
Et si baptizandus valeat loqui debet respō
dere per seipm dicendo abrenūcio / et alia q̄
sequūtur. Si aūt nō poterit loqui vel quia
paruulus / vel q2 mut⁹ / vel quia egrotans /
aut aliunde impotens: tunc patrini respon
debunt p eo. Postea inungit baptizandus
oleo sanctificato in pectore cū inuocatione
sancte trinitatis / vt nulle reliquie latentis
inimici in eo resideant. Inungitur etiā post
ea inter scapulas et in eodem loco vt vndiq3
muniatur et ad bona opera facienda per dei
gratiam roboret. de con. di. iiij. deinde a sa=
I cerdote. ¶ Cōsequēter dicat sacerdos puero
baptizando p modū interrogatiōis. Credis
in deū patrē &c. et respondeat p se si loq̄ po
terit: sin autē per patrinos dicēs credo. Et
ita de aliis que sequuntur. Deinde baptizet
puerū terio3 in aquā mergēdo. Signādo per
hoc triduum mortis xp̄i vel semel vbi con=
suetudo est tantū semel imergēdi et hoc ibi
sufficit de con. di. iiij. postq̄ nos. et capitulo
K de trina. ¶ Mod⁹ vero imersionis conue=
niens est vt sacerdos accipiat puerū per la=
tera et versa facie ad aquā directo capite ad
orientem primo semel imergat dicēdo Ego
baptizo te in noie patris. scdo capite verso
ad aquilonē imergat dicēs et filii. et. iij. ca
pite verso ad austrū dicat et spūs sācti. et sic
formetur crux christi i cui⁹ morte baptiza=
mur. Et q̄uis in pria imersiōe omnia ver
ba sacramentalia simul proferant debito
modo vel in secunda vel in tertia satis vali
dum erit sacrm̄ et pfectū. De simulatate re=
quisita plationis verborū et actus baptizā
di. vide infra part. vi. capi. i. F. ¶ Postea L
vngitur baptizatus in vertice. i. anteriori et
superiori parte capitis signo crucis crisma
te sacro vt regni celestis particeps fiat et a
xp̄o xp̄ianus vere vocari possit. de con. di.
iiij. postq̄ ascendit. vbi sic habetur. Postq̄
descendit baptizatus de fonte statim in cere
bro a sacerdote signatur cum sācto crismate
sequente simul oratiōe vt xp̄i regni parti=
ceps fiat et a xp̄o xp̄ianus vocari possit. et
di. v. nouissime sic habetur. Signatur eni3
baptizatus cum crismate in capitis sūmita
te per sacerdotem. per pontificē vero in frō
te. ¶ De crismate aūt quomodo annuatim
renouari debet vide infra parte. vii. capi. vi
bi. Deinde tradatur ipsi baptizato vestis cā
dida que signat innocentiam et puritatem
christianitatem sibi restitutam quem post
ablutas veteres maculas debet seruare et
tegit caput baptizati mistico velamine vt
intelligat se celestis regni potiri diademate:
Dicente sacerdote. Accipe vestem candi=
dam sanctā et immaculatam quam pferas
&c. i. cuius signa cultū. s. innocentiā et mū=
diciam non ipsum crismale vt multi inani
ter fabulantur perferas ante tribunal &c.
¶ Deinde sacerdos tradit ipsi baptizato cā M
delam accensam in manu dicens. Accipe lā
padē ardētē custodi baptismū et serua māda
ta &c. vt sic luceat vita tua coram homini=
bus vt glorificent patrem tuum qui in ce=
lis est. hec omnia traduntur de con. distinct.
iiij. postq̄. et multis capitulis sequentibus.
Unde q baptizatus post baptismum inū=
gatur / et crismali induitur / et cereus ac=
census ei in manu datur: significat q xp̄ia
nus debet habere mentis puritatem: car=
nis castitatem / et exemplarem sanctitatem
versus: Ungitur / induitur intinct⁹ / lux da N
tur ei. Ut sint mens pura caro casta refulge
at actus / Multa premissa in precedēti capi
tulo non sunt de baptismi necessitate: sed de
eius solennitate. Peccaret tamen sacerdos

her omittens casu necessitatis excepto. scdm
M Richar. vbi s. ¶ Caueat sacerdos ne nomi=
na lasciuia imponi paruulis baptizādis per
mittet. Que mox prolata sonent in lasci=
uiam maxime paruulis feminini sexus. ꝙ si
contrariū fiat per cōfirmātes episcopos cor
N rigatꝰ in cōsti. puin. caꝑ. reuerentia. ¶ Non
debet presbyter parrochialis esse sine crisma
te. et debet quilibet presbyter parrochialis a
suo epō non ab alio in propria persona vel
per alium sacerdotem diaconū vel subdiaco
nū crisma petere singulis annis ante pascha
O de cō. di. iiij. presby. et ca. oī tēpore. ¶ Sa=
cerdotes qui de veteri crismate vngerint ba
ptizatum nisi fuerit articulus necessitatis de
ponendi sunt / qꝛ omni anno die cene dn̄i de
bet crisma nouum ab episcopo confici ꝙ ve=
tus remoueri et concremari. de con. di. iiij. si
P quis de alio. ¶ Et tam sacrum oleū ꝙ cris=
ma sub fideli custodia claue adhibita debent
obseruari ne ad illa possit manus temeraria
extendi ad aliqua nepharia exercenda. ex de
Q custo. euha. caꝑ. i. in glosa. ¶ Licitū est pan
num crismalē secūdo linire crismate et super
aliū baptizatū imittere. de con. dist. iiij. si qs
voluerit. Tamē ad cōmunes vsus nō debet
pannus ille assumi sed in vsus ecclesie reser
uari. in constitutione sinod. caꝑ. reuerentia.
R ¶ Sacerdos parrochialis debet parrochia=
nis suis formā baptizandi exponere in die=
bus dn̄icis in vulgari vt si necessitas emer=
gat sciant baptizari paruulos in forma eccle
sie. Et si non fecerit est animaduersione con
digna a suo archidiacono puniendus in con
S stitutione Octob. caꝑ. i. ¶ Nota ꝙ de aqua
sanctificata in fonte baptismali i vigilia pa
sche ꝙ penthecostes non debet populꝰ asper
gi: hoc intelligitꝰ post aque crismationem. de
con. distin. iiij. in sabbato.

¶ De patrinis ꝙ eorum officio qui tenere de
bent puerum. Capitulum. viij.

A Tenere puerum in baptismate vel
in confirmatione non debet quis
nisi baptizatus ꝙ confirmatus. de
con. di. iiij. in baptismate. ꝙ si con
trarium fiat peccat. Sed propter hoc non
est irritum sacramentum de hoc infra parte
viij. caꝑ. ix. Q. Nec multū refert vtruꝫ vir
teneat vel mulier scdm Tho. quia vero pa
trini debent instruere filios suos spirituales
in fide quod facere non possent nisi ipsi priꝰ
in fide instruerentur. Hinc est ꝙ non bapti=
zati quia non sunt in fide instructi: nō debēt
esse in baptismo alioꝝ patrini in glo. vbi s.

¶ Pater vel mater non debēt ppriū filiū de B
sacro fōte leuare. ex. de cog. spūa. si vir: nec
baptizare nisi in articulo necessitatis / nec a si
mili vt videtur ad cōfirmationē epō offerre
Similiter vir ꝙ vxor sua non debēt simul le
uare filiū alterius de sacro fonte vt. xxx. q.
iiij. ꝙ autē. nisi ambo votū emiserint castita
tis. ¶ Iteꝫ ecclesia nō admittit in patrinos C
abbates seu monachos. xvi. q. i. placuit. le.
ij. ꝙ de con. di. iiij. nō licet. Et idē tenēdū est
de abbatissis ꝙ monialibus ꝙ alijs religiosis
quia quo ad talia equiparantꝰ monachis. ex
de postu. ex parte. ¶ Qui suscipiunt in ba= D
ptismo pueros cōstituūtur eoꝝ fideiussores
apud deū ꝙ ideo frequēter debent eos admo=
nere: vt castitatē custodiant / iusticiā diligāt
caritatē teneant ꝙ ante omnia symbolum ꝙ
orationē dn̄icam: eos docere teneantꝰ. de cō.
di. iiij. nos autē. vnde non debēt recipi in pa
trinos nisi qui sciunt orationē dn̄icaꝫ ꝙ sym
bolum fidei sicut dicit magister Iohānes be
leth / Scotus dicit sup quartū sen. ꝙ vbi pa
rentes pueri baptizati nō sunt christiani vel
sunt suspecti de heresi tenētur patrini ipsos
suos filios orationē dn̄icam ꝙ simbolum do
cere. si autē sint christiani non suspecti de he
resi non teneantur. ¶ Qui nō tangit puerū E
sed simulat se tangere in baptismo cuius re=
spondeat ad interrogationes dicēdo abrenū
cio ꝙ alia que sequūtur: nō ex hoc efficitꝰ cō=
pater / siue cōmater: nisi teneat eū vel tāgat
et similiter in confirmatiōe. Si vero teneat
eum vel tangat vt dictum est ꝙ non respon
deat cum alijs patrinis ad interrogationes
nec nominat puerum nihilominus efficitur
compater quia per tactum contrahitur com
paternitas non per responsionem siue no=
minationeꝫ per Wil. in sacra. si intendat fa
cere vt verꝰ patrinꝰ sꝫ Wil. in glosa Ray.
¶ Qui suscipiunt pueros de sacro fonte nō F
debent eos tenere coram episcopo in confir=
matione nisi vrgente necessitate. de con. di.
iiij. venerabilis. ꝫ ca. baptizandi. ¶ Per ca G
thecismum ante baptismum cōtrahitur cō=
paternitas que impedit matrimonium con
trahendum vt ex. de cog. spiritu. capitulo p
cathecismum. libro sexto. Sed ita exilis est
ꝙ non dirimit matrimonium iam contra=
ctum. ¶ Non plures ꝙ vnus vir vel vna H
mulier debent accedere ad suscipiendū par=
uulum de sacro fonte. de con. di. iiij. non plu
res Unde plures ad hoc simul accedētes per
cant faciendo contra prohibitionem cano=
nis. hoc tamen non vbiqꝫ seruatur sm Guy

donem ex. de cog. spiritu. Idem libro sexto.
Si tamen plures accesserint ꝯ puerum su=
scipiunt: spiritualis cognatio inde contrahi
tur. vt i dicto capitulo Idem Inter quas per
sonas ꝯ quot contrahit cognatio spiritualis
in baptismo ꝯ in confirmatione vide infra
pte. viij. de īpedimētis matrimonij. ca. ix. J.
¶ Jncipit. iij. pars de sacramento cōfirma
tionis ꝯ ministro ydoneo. Capitulum. i.

A [V]T hi qui baptizati sunt
pleni christiani fiant de=
bent post baptismū ab
episcopo recipere confir
mationem: quia cū san=
ctus spiritus infunditur
cor fidele ad prudentiā
ꝯ constantiam dilatatur
de cō. di. v. omnes. nam baptizati idem sunt
pleni christiani plenitudine sufficientie ꝑ ba
ptismum: tamē per confirmationem fiunt
pleni christiani plenitudine copie. secundū
Tho. Unde confirmatio non est sacramen
tum necessitatis ita vz ꝙ baptizati sine ei⁹
susceptione saluari non possunt: nam conti
nuo transituris sufficiunt regeneratiōis be
neficia. de con. di. iiij. spiritus sanct⁹. Est ta
men eius contemptus dampnabilis homi=
nibus adultis nisi peniteant: tunc vero con
temptores reputari debent quando habita
sufficienti oportunitate recipiendi hoc sacra
mentum: ipsum recipere renuunt / aut nota
biliter negligunt secundum Richar. super
B iiij. di. iiij. ¶ Jterum idem in alijs sacramē
tis fiat impositio manus in eorum collatio
nē tamē in antonomatice ꝯfirmatio dicitur
manuū impositio quia apostoli per manus
impositionem dabant spiritum sanctū ba=
ptizatis ad robur. nec alia materia christus
et apostoli vsi sunt de qua meminit scriptu=
ra: sed deficiente apparentia spiritus sancti
in signo visibili quomodo apparuit sup cō=
firmatos per manus impositionem aposto
lorum patres catholici familiari cōsilio spi
ritus sancti tam circa formā ꝙ etiā materiā
instituerunt quia ergo sola manuum impo
sitione cōfirmabant apostoli baptizatos ad
huc confirmatio vocatur manus impositio
C ¶ Est aūt cōfirmatio vnctio baptizati volis
aliqualiter cōsentientis aut libero arbitrio vsi
vsū facta in fronte in figurā crucis cum cris
mate sanctificato ꝑ ministrū ydoneū cū inten
tiōe debita vngēte verba cepta ꝓferentē si=
gnās ex institutiōe diuina vnctionē aie per
gratiam roborantē ad ꝯfitendū cū fiducia fidē

xpi sꝫ Sco. iiij. sen. di. vij. ¶ De substantia D
hui⁹ sacramēti sūt sex. s. materia / forma / ꝯ
minister ydone⁹. intētio debita / frōs / ꝯ ꝙ cō=
firmād⁹ fuerit baptizat⁹. Materia debita ē
crisma quod fit ex oleo oliuarū sm Tho. ꝯ
balsamo per consecrationem epi. nā ex oleo
non consecrato non potest aliquis confir=
mari. Idem in aqua non sāctificata quis po=
terit baptizari: Christus enim aquam que
est materia debita baptismi tactu sue mun=
dissime carnis sanctificauit in vsum baptis
mi. Non sic autē istam materiā confirma
tionis. Et qz baptismus est sacramentū ne=
cessitatis et non confirmatio vt dictum est.
Et si in aqua non cōsecrata non posset fie=
ri baptismus impediretur sal⁹ multorum.
¶ Forma verborum sm aliquos talis est:
consigno te signo crucis et confirmo te cris
mate salutis in nomine patris ꝛc. Nec vicia
tur forma per mutationem vnius verbi vel
duorum dū tamen loco mutati ponatur ali
ud equiualens. Minister huius sacramenti
est episcopus vnde nullus inferior eo potest
hoc sacramentum conferre de iure cōmuni.
ex. de sa. vnctione. cum venisset. §. per fron=
tis vbi sic. Cū ceteras vnctiōes simplex sa=
cerdos valeat exhibere. hanc non nisi sum=
mus sacerdos. i. episcopus debet conferre et
cōcordat de con. di. iiij. pbri. Et rō ē qz de so
lis apostolis quorū successores sunt epi legitē
ꝙ ꝑ man⁹ īpositionē dabāt spm sctm. Sol⁹
ergo eps pōt ptāte ordinaria crismate cōfir
mare Idem simplex sacerdos hoc facere pos
set ex spāli mādato seu licētia dūi pape. vn
xcv. di. cap. peruenit. habet ꝙ Gregori⁹ papa
scripsit Januario epo ꝙ ad vitādū scādalū
pbri baptizatos ī frōtib⁹ crismate tāgerēt et
cū ptās ꝯferēdi sacra pertineat ad vitatē do
ctrine ꝯtra quā ꝓpt qdcūq scādalū nihil est
ꝯcedēdū. Grego. nūq̄ ꝯcessisset ꝙ pbri ad vi
tādū scādalū ꝯfirmarēt nisi hoc sm vitatē
cōcedere potuisset Rich. vbi s. Si aūt sacer
dos hoc attēptare presumet sine dispēsatio
ne vel mādato dūi pape nihil ageret vt ex.
de sa. vnct. ca. vnico i glo. sup vbo simplex
sacerdos. ¶ Eps degradatus cōfirmare nō F
potest de iure nec de facto: qz papa ademit ptā
tē epalem ab eo ꝑ semꝑ. Et bū hoc pōt Idem
uis nec ab hoie baptizādi ptātē nec a sacer=
dote ptātē ꝯficiēdi tollere possit. rōnē diuer
sitatis pōit Ric. vbi s. diffuse. ¶ Eps suspēs⁹ G
ptāte epali ad tēps pōt confirmare tū taliter
cōfirmās mortalit peccat sꝫ Ric. Epi regu
larit nō dēnt aliquos ꝯfirmare nisi ieiunos ꝯ

si ɔfirmādi fuerint adulti. vȝ. xij. vel. xiiij.
annoꝝ admonendi sūt ɔfiteri de pctīs vt mū
di donū spūs scti valeāt accipere de cō. di. v.
vt ieiuni. Nec debēt epi aliquos ɔfirmari ni
si ieiuni nō paraliticos aut infirmos. de con.
di. v. vt epi. Si tamen aliter fiat propter ra
ritatem episcopoꝝ nō nocet. Melius est eni
post prandiū cōfirmari cū pōt haberi epus
ꝙ pati dilationē sacramenti epo recedente.
Hic eni duo vt confirmandi sint ieiuni et cō
firmentur a ieiuno non sunt de esse sacramē
ti sed de bene esse. In ministro etiam requi=
ritur simultas vnctionis ⁊ prolationis for=
ma non oīmoda sed ꝙ non fiat mora nota=
bilis inter vnctionē et forme prolationem.
Requiritur etiam in cōfirmante intentio ge
neralis vel specialis habitualis vel actualis
eo modo quo supra parte. ij. ca. vij. B. dictū ē
H de baptismo ibi. ¶ Quintū est de essentia sa
cramenti ꝙ frons inungatur crismate in fi
gura crucis ad signandū seu potius conferē
dum audaciam cōfitēdi nomē christi. Frōs
enim est locus apparentis verecundie vt ex̄
de sa. vnct. cap̄. vnico. §. in fronte. In fron
te vngitur baptizatus vt libere confiteatur
I quod credit. ¶ Sextum de essentia hui⁹ sa=
cramēti est ꝙ confirmādus fuerit prius ba=
ptizatus quia confirmans non baptizatum
non cōfert ei sacramētū. Est eni baptismus
fundamentū presuppositū alijs sacramētis
vt ante susceptionem baptismi nō suscipiaē
aliud sacramentū. ex̄ de presb. non bap. cap̄.
veniens. Requiritur etiā in cōfirmādo ⁊ ba
ptizando adulto: ꝙ nō ponat obicē per abu=
sum volūtatis nolendo cōsentire. Oportet
enim ꝙ sit aliqualiter consentiens actu vel
habitu ad suscipiendū sacramentū. nā sicut
per illicitū vsum voluntatis volēdo cōsenti
re ad peccatū mortale: vel nolendo desistere
a peccato mortali: impeditur homo pro tūc
ne recipiat rē huiusmōi sacramēti viȝ grām
gratū facientē / ita per illicitū vsum volun
tatis rem huiusmōi sacramēti intēdēdo scilȝ
cum firma deliberatiōe nunꝙ suscipere hoc
sacramētū ponit obicem: nec caracterem re
cipit sacramēti. ſm Richar. di. vij. Ideo tu
tius est ꝙ iuuenes ante adultā etatē confir=
mētur: qȝ in talibus nō oportet de obice du=
bitare: ⁊ quia minorē gloriam habebit par=
uulus non confirmatus si decedat ꝙ confir=
matus qȝ in cōfirmatiōe daē augmentū grē
de con. distin. v. ieiuni. ⁊ capitulo seq.
¶ De confirmando et intentione confirmā
tis. Capitulum. ij.

Mouendi sunt frequenter laici vt ꝙ
cito cōmode poterāt faciāt paruu
los cōfirmari ⁊ ꝙ nō expectent ni=
mis diu aduentū epi sed adducāt
ad eū illos cū ppe venerit afferētes secū vit
tas lineas satis longas ⁊ latas ad ligandum
capita ipsoꝝ post cōfirmationē. vt habeē in
cōstitutione puinciali cap̄. qm̄ per sacramē
tū. Ubi etiā precipiē ꝙ paruuli ɔfirmati ter
tia die post cōfirmationē deporteē ad eccle
siam ⁊ frontes coꝝ p manus sacerdotis pro
pter crismatis reuerētiā in baptisterio ablu
antur. Et ligature coꝝ tūc igne comburenē
Alicubi tn̄ vsus habet ꝙ cōfirmat⁹ p septē
dies abstineat a lotione capitis et frōtis ob
crismatis vnctionē ⁊ reuerētiā sacramenti.
Dicit eniȝ Hugo de sacramentis li. ij. parte
vij. cap̄. vlti. ꝙ tāto tempore debet cōfirma
tus vnctionē seruare in capite sine ablutiōe:
quāto celebraē solennitas aduent⁹ spiritus
sancti. s. per septē dies in ebdomada penthe
costes. ¶ Non debet aliquis bis confirma= B
ri quia in confirmatione caracter imprimiē
indelebilis. tn̄ si quis etiam scienter iterato
confirmatus esset: nō propter hoc esset irre=
gularis qȝ nō habeē expressum in iure vt di
cit Scot⁹. ꝗuis Richard⁹ teneat oppositū.
Debet tamē in religione viuere et famulari
de con. di. v. cap̄. dictū. Itē nullus admitti
debet ad sacramentū corporis et sanguinis
iesu christi extra mortis articulū nisi fuerit
cōfirmatus. Uel nisi a receptione sacramen
ti cōfirmationis fuerit rationabiliter impe=
ditus. in constitu. lamech peccā. ca. confir=
mationis. ¶ Item non debet quis seipsum C
presentari episcopo vt cōfirmeē: sed debet se
exhibere tanꝙ impotentē ad standū per se.
ꝗuis fuerit adultus et fortis et sic ab alio
presentari debet ⁊ teneri secūdū institutionē
ecclesie ad signandū propriā impotentiam.
Si tn̄ confirmetur aliquis vel baptizeē nec
haberet leuantem seu tenentem: vere susci=
peret sacramentū ꝗuis fieri hoc nō deberet
nisi necessitas ardua hoc reqrat ſm Richar.
vbi s. ¶ Non debet quis teneri in confirma D
tione ab eo qui non fuerit cōfirmatus sicut
nec in baptismo ab eo qui non fuerit bapti=
zatus. de con. di. iiij. in baptismate. Si tamē
cōtrariū fiat quāuis fieri nō debeat casu ne=
cessitatis excepto: nihilominus qui ɔfirmaē
vel baptizaē vere suscipit sacramētū. Non
licet monacho aliquē tenere in cōfirmatiōe
nisi forte monachū qȝ nō licet abbati vel mo
nacho filiolos habere de cō. di. iiij. non licet.

C ¶ Per sacramētū eciā ꝯfirmationis ꝯtrahi tur cognatio spūalis. xxx. q. iiij. si quis. Hec tñ pdicta non requirunt ad necessitatē sacri.
F ¶ Itē nō plures q̄ vnus vir siue mulier ac cedat ad tenēdū puerū in cōfirmatiōe sicut nec in baptismo vt supradictū est de con. di. iiij. non plures. Si tñ plures accedāt omēs cōtrahūt cognationē spūalē ex̄ de cog. spū. ca. q̄uis. lib. vj. Ubi tñ cōsuetudo est q̄ plu res simul teneāt vnū in cōfirmatiōe non est prohibendū. Q2 hoc cooperari pōt ad ami citie nutrimētū f̄m Ric. vbi s̄. ꝯ idē dicēduz est de baptismo.
G ¶ Potest etiam vir mulie rē tenere in cōfirmatiōe ꝯ mulier virū q̄uis magis deceat virū a viro teneri et mulierē a muliere. In casu etiaz necessitatis pōt q̄s teneri in cōfirmatione ab illo q̄ ipsū tenuit in baptismo. vt de con. di. iiij. in cathecismo In baptismo et in confirmatiōe vnus pa trin9 pōt fieri si necessitas cogit. nō est tñ cō suetudo romana.
H ¶ Inter quas psonas et quot modis ꝯtrahit̄ cognatio spūalis p sa cramētū ꝯfirmationis vide infra pte. viij. de ipedimēt; matrimonio. iiij. ca. ix. K. Q̄ efficax est cognatio spūalis cōtracta p sacrm cōfirmatiōis ad ipediendum matrimoniuz cōtrahēdū et dirimēdū iā cōtractū sicut i sa cramento baptismi et tot modis ex̄. de cog. spū. ca. nedū. li. vj.
I ¶ Itē nō dz vir aut mu lier tenere propriū filiū in cōfirmatione si cut nec in baptismo vt videt̄ simili ratione.
K ¶ Itē nō licet pbr̄o signare baptizatū i frō te sacro crismate sed in vertice. et ep̄s in cō firmatione crismare dz in fronte. de con. di. iiij. pbr̄i baptizatos. Signatur etiā baptiza tus cū crismate in capitis sūmitate p sacer dotē vt significet̄ sup eū spūs descēsio ad ha bitationē deo ꝯsecrādā p ep̄m eciā in fronte crismat̄ p quod eiusdē sp̄s sc̄i septiformis grā cū oī plenitudine sc̄titatis venire in ho minē declarat̄. de cō. di. v. nouissime.
L ¶ Sa cramētū ꝯfirmationis digni9 est baptismo f̄m quid. i. rōne ministri. Q2 eius ministra tio reseruata est dignioribus psonis ꝯ in di gniori materia celebrat̄. Sz baptismus di gnior ē ꝯ nobilior quo ad finē et effectū pri cipalē: tū q2 per ip̄m cōfert̄ grā maior: tum quia per ipsum primo homo efficitur mem brū christi. f̄m Ric. vbi s̄.

¶ Incipit. iiij. pars de sacramēto eukari stie in generali. Cap. primū.

A Um p sacrm baptismi hō regene rat̄ ꝯ efficit̄ viuēs vita spūali ꝯ su pernaturali ꝯ p sacrm cōfirmatio nis vita spūalis augeat̄ et roborēt̄ de quib9 per ordinē supradictū ē: cōsequēter de sacra mēto eukaristie p qđ hō viuēs in vita spūa li nutriat̄ ꝯ perficiat̄ suo ordine est tractan dū. vnde hoc sacrm excellēter dr̄ eukaristia id est bona grā. Q2 i hoc sacramēto nō solū est augmentū virtutis et gratie. sed ille tot9 sumitur qui est fons et origo totius bonita tis et grē. f̄m Magistrū. iiij. sen. di. viij. i p̄n cipio.
B ¶ Est ergo eukaristia sacrm corpor; xp̄i ꝯ sanguis veraciter cōtenti sub specieb9 panis et vini post cōsecrationē factam a sa cerdote sub certis verbis cū debita intentiōe prolatis ex institutione diuina veraciter si gnificās corpus xp̄i et sanguinē sub eis rea liter contineri f̄z Scotū. di. viij.
C ¶ Hoc sa cramētū dr̄ vnū nō vnitate indiuisibilitat; sed vnitate integritatis. Q̄uis eī species ille scz panis et vini sint diuerse. Similit̄ caro xp̄i et sanguis sub illis speciebus; contēti di stinguūtur inter se: tñ quia ꝯstituūt vnū si gnatū totale scz corpus xp̄i qđ vnuz est vni tate integritatis et totum sub vtraq̄ specie contentū. Ideo species ille sunt vnū sacra mentū et vnius sacre rei signū. Et licet spe cies panis primo representet corpus christi. et species vini sanguinem. Tñ quia illa sci licet corpus et sanguis non sunt ab inuicem separata neq̄ a christo: ideo a consequenti quelibet illarum specierū representat sicut et continet totum xp̄z. Similiter hoc sacra mentum ordinatū est ex institutione diuina ad nutritionem spūalem que consistit i po tatione intellectus per fidei illustrationē: et cibationem affectus per caritatem ad simi litudinem integre refectiōis corporalis que comprehendit cibum et potum. Uoluit er go christus in hoc sacramēto contineri sub specie cibi et potus vt esset in hoc sacramē to integra significatio rei quam efficit in suscipiente scilicet integre nutritionis spiri tualis f̄m Ric. ¶ Eukaristie sacramentum excellit alia sacramenta in. iiij. Primo quia veracissimū est in significando. Alia v̄o sa cramenta veracia sunt q̄tum est de se: s̄z tñ quandoq̄ nō habent effectum suū pp̄ter i dispositionē suscipientis. Istud tamen sa cramētū nūq̄ caret suo signato. Scđo. q2 hoc sacramētū ꝯtinet realiter quod signat: scz verū corp9 xp̄i. nō sic alia sacra. Tercio quia alia sacramēta significāt grām accidē talē inherētē suscipienti. istud aūt signat grāz subsistentē scz verū corpus xp̄i ibidem exi stens. Quarto quia alia sacra consistunt in

vsu et fieri. ita q idem est in illis quasi sacra
mentu et perceptio sacri. vt patet de baptismo
cuius nihil remanet cessante perceptione.
hoc aut sacrm est quoddam permanens etiam
ante vsu. Et licz tu in consecratione seu confectio
ne huius sacri si digne recipiat gra confertur
potius tn in perceptione q in consecratione.
Quia actus perceptionis signat nutritionem
spiritualem que est per gratie collationem scdz
E Scotu. di. viij. ¶ Item hoc sacramentum
perficitur in consecratione materie: sed no in
vsu. Alia vero sacramenta non in consecra=
tione materie: sed in vsu perficiunt. vt patz
de baptismo et confirmatione et vnctione q no
perficiunt in benedictione aque et crismatis
sz in ablutione et vnctione cu determinatis ver
borum formis. Circa eukaristiam aduerte q qd
dam est ibi sacrm tm. s. species panis et vini
Et qdda res tm et no sacrm vt corpus xpi
misticu. i. ecclesia. Quoddam res et sacrame=
tu vt corpus christi veru quod contraxit de vir
gine. illud eni est res primi et sacrm secundi. p
mi sacri. s. illarum specieru / et sacramentuz
corporis xpi mistici. i. ecclesie. scdm Thoma.
F ¶ Sub vtraqz specie continet totus xps in=
diuisus. s. corpus et anima et deus et homo.
Sub specie panis est corpus xpi p conuersio=
ne sanguis p concomitantia siue connectione
anima per connectione siue informationem
ac deitas p vnione. Similit sub specie vini
est sanguis xpi p conuersione corpus xpi p conco
mitantia / aia p informatione siue connectione /
deitas p vnione. Preterea tot9 xps sic e sub to
ta specie panis et etia sub tota specie vini qd
est i qlz ei9 pte totus / siue species illa sit diui
sa siue integra: ac per hoc no est ibi proprie
circuscriptus vel occupans locum siue situ
habens aut perceptibilis per aliquem sensuz
corporeu. Exemplu huius habem9 in specu=
lo quod si diuidat in multas partes in qua=
libet apparet ymago que prius apparuit in
integro. Idem etia est de sermone que mul
tis recito: qz quilibet auditorum illud totuz
recipit. vn qmuis sermo sit vnicus in profe=
rente: est tn totus in quolibet audiente.
¶ Multa mirabilia sunt in hoc sacramento
Primum est q corpus xpi est tante quantita
tis quante pependit in cruce. et modo qui est
in celo est in eukaristia id est sub speciebus il=
lis: et tn non excedit terminos alicuius spe
cierum. Scdm quod sunt ibi accidentia sine
subiecto: scz quantitas / figura / sapor / albedo
et hmoi. Terciu q panis ita conuertitur in
corpus christi quod nec est materia corporis
christi nec adnichilatur. Quartum est q cor
pus christi non augetur ex multitudinis hostia
rum consecratione nec minuit per hostiaru
subtractione. Quintu q idem corp9 numero
est in pluribus locis simul. i. sub omnibus
hostijs vbiqz consecratis. Sextum q quando
diuiditur atterit seu frangitur hostia non di
uiditur atteritur seu frangit corpus christi:
sed tantumodo species / et manet sub qualibet
parte diuisa totus xps. Septimu q qn vide
tur hostia seu tangitur corpus xpi / nec tan=
gitur nec videt: sed tm species tangit et vi=
detur nisi voluerimus dicere q corpus christi vi
detur in speciebus siue accidentibus que ip
sum tegut sicut dicimus q rex videt cu vide
tur purpura ipsm tegens. Octauu est q stati
cu deficiunt seu corrumpuntur ille species ibi
desinit esse corpus xpi. Nonu est q cum no
sit ibi panis aut vinu. tn accidentia remanen
tia sub quib9 est corpus xpi eundem effectuz
habens que prius habuit panis: scz nutrire
saciare inebriare et huiusmodi. hec Thomas
H de veritatibus. lib. vj. capi. xj. et. xij. ¶ Su=
mitur aut corpus xpi velatu accidentib9 pro
pter. iiij. Primo propter meritu quo ad bonos
quia scdm Grego. fides non habet meritu cui
humana ratio prebet experimentuz. Scdo
propter indignitatem quantu ad malos et pro
pter imbecillitatem quantu ad oes. Cu eni filij is
rael no poterant in faciem moysi hois mo=
rtalis intendere quando resplenduit: a for=
tiori nec nos videre poterim9 claritatem cor
poris christi glorificati. Tercio. propter hor
rorem: qz non habemus in vsu carnem crudam
comedere. Quarto ne per hoc religio nra ri
diculosa infidelibus videretur si carnes cru
das nos comedere doceret. Prime due ratio
nes sumuntur a scto Thoma in tractatu suo
I de veritatibus. due secunde habent in glosa
de con. di. ij. ca. forte. ¶ Potius aute sumit
sub speciebus panis et vini corpus xpi q sub
alijs speciebus: quia ille due species magis
sunt amice. i. conuenientes humane nature
Et sicut corpus principaliter pane et vino
nutrit: sic humana anima corpore et sangui
ne christi precipue vegetatur: vt dicit glosa
K sup dictum capitulu. forte. ¶ Effectus hu=
ius sacri digne sumenti multiplex est. Naz
fortificat mentem contra vitia: virtutes au=
get delet venialia. et forti9 vnit membra ca
L piti. i. bonos xpianos xpo. vn versus. Confla
mat memorat: sustentat roborat auget. Do=
na spem purgat reficit vita dat et vnit. Co
firmatqz fidem minuit fortemqz remittit.

Roborat augmētat hoc sacrū delet et vnit.
De variis his effectibus eukaristie dicit Hu-
go. prout recitat sanctus Thomas in lib. de
virtutib⁹. Corpus xp̄i est medicina egrotis
dicta peregrinantib⁹/debiles confortat/va
lentes delectat/lāguorē sanat/sanitatē ser-
uat/fit hō mansuetior ad correptionē/pati
entior ad laborē/ad amorē ardētior/saga-
cior ad cautelā/ad obediendū promptior/⁊
A ad gratiaꝝ actionē deuotior. ¶ Postremo
nota q̄ quedā sunt de esse sacri huius et ne-
cessitate: quedā de bene esse ⁊ honestate. De
necessitate hui⁹ sacri sunt. iiij. scȝ minister
ydoneus ad consecrandū: materia debita:
sacra forma verborum et intentio debita cō
secrantis. De bene esse sunt locus congruus
calix argenteus. vestes sacre. et alia de q̄bus
B inferius diceē. vnde ꝟsus. ¶ Verboꝝ for-
ma. vinū cui mixta sit vnda. Panis tritici⁹
intentio presbyteratus. Missam perficiūt
ornatū cetera signant. Hec predicta. iiij. sūt
sunt de essentia eukaristie q̄ requiruntur ad
eius cōstitutionē: nō tamē ad ei⁹ durationē.
¶ De ministro ydoneo ad ꝯficiēd h⁹ sacrā. c. ij.

A Oportet q̄ ille q̄ hoc sacrā cōficere
debet sit sacerdos rite ordinatus:
potens debite proferre verba con
secrationis/et potens habere de
bitā intentionē faciendi secūdū quod inten
dit ecclesia facere. Vnde nō sacerdos. i. non
habens caracterem ordinis sacerdotalis nō
conficeret si attēptaret propter defectū pri-
me conditionis. ḋz enī ex̄. de sum. trini. et fi.
de cath. cap. firmiter. Hoc sacramentū ne-
mo potest cōficere nisi sacerdos qui rite fue
rit ordinatus secundū claues ecclesie. vnde
non baptizatus ordinatus de facto in sacer-
dotem non conficeret: quia nō recipitur ca-
racter ordinis nisi prius imprimatur carac-
ter baptismalis. Talis tū presbyē credens
se baptizatū ꝗuis non sit quo ad se bñ facit
et quo ad illos qui eum credūt legitime con
ficere ⁊ perficit tam sibi q̄ eis quod facit tā
q̄ verum sacramentū. ex̄. de p̄b. non bap. c.
ij. in vltima glosa. Propē defectum secūde
conditionis nō pōt mut⁹ conficere: nec ca-
rens vsu rationis propter defectū tertie ꝯdi
tionis: quilibet itaq̄ sacerdos habens condi
tiones p̄missas siue bonus siue malus. here
ticus siue scismatic⁹ degradat⁹ aut quātūcū
q̄ facinorosus proferens ꝟba cōsecrationis
sup materiā debitā ⁊ cū debita intētione cō
secrandi ꝯficeret eukaristie sacramētū de fa
cto ꝗuis nō de iure seu legitime. Cui⁹ rō est
q̄ nullus sacerdos quātūcūq̄ nephari⁹ etiā
degradatus amittere potest caracterē sacer-
dotalē sup quē fūdaē ꝯficiendi ptās. vel q̄
ē ipsa ptās ꝯficiēdi cū caracter ille sit indelibi
lis ⁊ a deo effectiue impssus ministeriali-
ter: aut ab ep̄o. nec potest tñ ab ep̄o ministeria-
liter deleri: q2 de⁹ nō sic instituit cū ministruꝫ
in amotione sicut in collatione. fm Rich. ⁊
Scotū. di. xiij. Sed q2 cuilibet scismatico he
retico/degradato/excōicato/irregulari/in-
terdicto/⁊ suspenso ab execuōne eoꝝ que
sunt ordinis: prohibitus est vsus sacerdota
lis: ideo tales grauissime peccant: sicut qui
libet pcti mortalis conscius et nō penitens
eukaristie conficiēs sacrm. fm Ric. vbi s.
¶ Nota etiā q̄ multa sunt ipedimēta q̄ im B
pediūt sacerdotem ordinate conficere. quoꝝ
quoddā est culpa tm̄. quoddam pena tantū
quoddā nec pena nec culpa. Impedimentū
culpe est cū sacerdos est ꝯscius sibiipsi de pec
cato mortali. Impedimētū qđ nec est culpa
nec pena. est cū sacerdos nō est ieiunus ieiu-
nio nature. a solis enī ieiunis debet hoc sa-
cramētū ꝯfici. vñ. vij. q. j. nihil. Null⁹ post
cibū potūq̄ quātūlibet minimū sumptum
missas celebrare presumat. Hoc aūt sacrm
non conficitur nisi in missa: ergo non nisi a
ieiunis est ꝯficiendū. Nō ieiunus autem ce
lebrans ꝗuis aūt grauiter peccaret nihilo-
minus ꝯficeret si aliud non obstaret. Si aūt
sacerdos ante missam os suū abluerit ob re
uerentiā sacri ⁊ gutta aliqua aque casuali-
ter stomachū intrauerit: non credo q̄ ꝓpter
hoc missa sit omittenda: maxime in die so-
lēpni: q2 nō videē hoc impedire dignam pre
parationem sacerdotis nec reuerentiā sacri.
nec est adq̄escēdū dicentibus: q̄ illi qui post
dictas matutinas bibunt in sero: nō est lici-
tum sequenti die celebrare: nisi iterū dictis
matutinis. hoc enī non inuenitur statutum
sufficit enim q̄ digestū sit quod sumpsit in
sero antequā celebret siue de nocte dormiat siue
nō. Si vero eodeꝫ die: scilicet post mediā no
ctem aliquid de cibo vel potu edendo vel bi
bendo sumpserit ꝗuis sit bene digestum nō
debet illo die celebrare: quia illud obseruat
consuetudo que est optima legum interpres
ex̄. de consuet. cap. dilectus. fm Richardū.
¶ Impedimentum quod est pena tantum C
est prohibitio act⁹ exercendi vel gradus re-
cipiēdi qui alias ꝯpeteret non prohibito: et
hec vocatur pena canonica: et istarū pena
rum quedam fūdate sūt sup defect⁹ natura
les: ⁊ q̄dā nō. Propter enī defect⁹ naturales

p̄hibentur quedaʒ persone in altari dn̄ico
ministrare sicut in lege veteri Leui. xxi. p̄hi
betur. Nō maculā habēs nō offeret panem
deo suo: nec accedet ad ministeriuʒ ei9. vnde
notabiliter defectuosi vt mutilatus / aut hor
ribili infirmitate detent9 / vt lepra. ꝯ huius=
modi ob reuerentiā sacramenti. ꝯ vitanduʒ
scandalū pusilloꝝ: ministrare in altari p̄o=
hibētur. quicquid enim potest sine peccato
mortali omitti: vitanduʒ est potius ꝙ ex ei9
exercitio scandalū generet̄ scd'ʒ Sco. di. xiij.
Pene vero canonice que nō fundant̄ super
defectus naturales sunt iste. degradatio. irre
gularitas. excōmunicatio maior. suspensio
ab executione eorū que sunt ordinis. simo=
nia. infamia. ꝯ quedā huiusmōi ad hec redu
cibilia. vt esse publicū fornicariū. publicum
vsurariū. et huiusmodi. requiritur ergo i cō
ficiente ordinate et rite omniū dictorū impe
D dimentorū ablatio. aliter eni nō est minister
ydoneus huius sacramenti. ¶ Celebrās au
tem de facto ꝙuis non ordinate quibusdam
dictorum impedimentoꝝ obstantib9 et non
prius amotis irregularitatē incurrit. vn̄ nō
sacerdos attemptans conficere vt sacerdos:
non solum peccat mortaliter sed etiam effi=
citur irregularis. ꝯ nichil facit id est nō con
ficit vt ex̄ de clerico non ordinato ministran
te. cap̄. i. ℣. ii. Et vniuersalit̄ q̄cunq̄ exeq̄ns
vel attemptans actum alicui9 ordinis queʒ
non habet irregularis est vt patet i dictis ca
pitulis p̄allegatis. Similiter degradatus
excōmunicatus maiori excōicatione. interdi
ctus. suspēsus ab executiōe eoꝝ que sunt or
dinis scienter celebrans seu ministrans in di
uinis est irregularis vt patebit. J. parte. vij.
cap̄. de irregularitate. et ibi nota que ignorā
tia excusat ꝯ que non. Jtem simoniacus in
ordine licet occultus. et etiaʒ simoniacus ex
alia causa si notorius sit suspensus est / quo
ad se et quo ad alios. ꝯ ideo talis celebrans si
ne dispensatione efficit̄ irregularis. xxxij. di.
preter. ℣. verū. in glosa ex̄. de simonia. ca. tā
E ta. ꝯ cap̄. accusatuʒ. ¶ Publicus fornicator
cuius crimē notoriū est vel p̄ sententiā vel p̄
cōfessionē p̄priā ꝙuis celebrādo nō fiat irre
gularis missa tn̄ ei9 audiēda nō est. xxxi. di.
nullus ꝯ ex̄ de coha. cle. ꝯ mu. cap̄. vēa. scd'ʒ
glo. et ca. q̄sitū. et ideʒ posset dici in publico
vsurario et de infami anteq̄ restituatur ꝯ q̄
uis celebrādo grauit̄ peccent nō tn̄ fiūt irre=
gulares: nisi de hoc inueniat̄ in canone men
tio specialis. Propter omissionē po illorū q̄
non sunt de essentia misse sed de honestate et

bene esse de quib9 infra dicetur ca. vij. nō in
curritur irregularitas nisi forte in duob9 ca
sibus. Primus est si quis sciēter celebret in
loco interdicto a iudice vt Innu videt̄. ex̄ de cle
ri. ex. ministrante. cap̄. postulasti. ꝯ de exces.
p̄la. tanta in glosa. Celebrans in loco in=
terdicto a iure vtputa sanguine vel semine
polluto non incurrit irregularitatē / tamē si
sit notoriū ꝙ locus sit pollut9 / peccat ibideʒ
celebrans ante recōsiliationē tanq̄ precepti
transgressor ex̄ de cōsecra. eccle. ca. vltimo.
si sit priuatū non peccat q2 nec recōsiliatiōe
locus idiget de necessitate. tutius tn̄ esset vt
secrete recōsiliaret̄. Secūdus casus est de ce
lebrante cum calice non ydoneo de quo ifrā
cap̄. vi. talis eni au / sit irregularis dubium
est quia pena illa dpsitionis que infligitur
ex̄ de cele. misse litteras. inflicta ē p̄pter mul
ta. q2. s. ꝯfecit de pane fermētato. celebrauit
cuʒ calice ligneo. sine aqua ꝯ igne. et ita du=
bium est an propter aliquod illorū separati
debeat illa pena infligi cū ibi oīa illa cōcur=
rebant. Jtem celebrans in loco non interdi
cto personis interdictis nō est irregularis q2
hoc in iure non reperitur. de istis petius vide
plenius. parte. vij, capitu. viij. a. ℣. ¶ Jtem F
sacerdos se in peccato mortali sciens de quo
non penitet. vel etiā existens in p̄posito pec
candi mortaliter ꝯ celebrans peccat morta=
liter propter irreuerētiā quā facit sacramen
to. i. corpori christi. ille vero q̄ non est in pec
cato mortali scd'm veritatē credit tn̄ se eē in
peccato mortali ꝯ celebrat cū tali consciētia
peccat mortaliter: q2 nō facit debitā reuerē=
tiam sacramēto. ille autē qui est in peccato
mortali. credit tn̄ verisimiliter se non esse in
pctō mortali si hoc p̄ueniat ex omissiōe de=
bite diligētie in examinādo cōsciētiā suam
vel si ex negligētia crassa vel affectata hmōi
peccatū tradiderit obliuioni celebrās in ta=
li statu non excusatur a peccato mortali q̄=
uis min9 peccet ꝙ credēs se esse consciū pec
cati mortalis cuius tamen reus non est et ce
lebrans cū tali conscientia. Si autē non sit
ex negligentia crassa vtputa q2 precessit in
uestigatio sufficiens ꝯ nullū occurrit pecca=
tum de quo non fuerit prius contritus ꝯ cō
fessus non peccat mortaliter celebrando licʒ
aliquod peccatum latens sit ex debilitate me
morie traditum obliuioni quia homo de le=
ge communi non potest esse certus an digne
peniteat an non / nemo eniʒ scit an odio vel
amore dign9 sit Ecclesiastes. ix. Sic ergo ac
cedens non peccat mortaliter sed conseque=

tur veniam latentis peccati / aliter enim qui
libet sacerdos celebrans exponeret se pericu
peccati mortalis qđ nõ est verũ hec Richar.
di. ix. et que de celebrante cum cõsciẽtia pec
cati mortalis dicta sũt: de quolibet suscipiẽ
G te eukaristiã ↄformiter sunt dicenda. ¶ Sz
vtrum sacerdos contritus de peccato mor=
tali sed non confessus celebrans vel ali⁹ eu=
karistiam sic sumens peccet mortaliter. Vi
detur hic distinguendum / quia aut habet co
piam ydonei sacerdotis et tempus sufficiẽs
ad confitendum / aut non: si sic peccat mor=
taliter. quia adhoc ꝙ homo sit dignus hoc
sacramentum conficere vel etiam suscipere
non solum tenetur reconsiliari deo per con=
tritionẽ sed etiã ecclesie per confessionem et
absolutionẽ. Si secũdo modo subdistingue
quia aut imminet scandalũ persone sue ni=
si cõmunicet aut populi. aut quia iam ince=
pit sacrum ministerium et in quolibet istoꝝ
trium licitum est sibi cõmunicare cum pro
posito confitendi. Si tamẽ sine scandalo vi
tare poterit ne tunc celebret si sit sacerdos /
vel tunc ne communicet si sit non sacerdos
debet quousqꝫ confessus fuerit abstinere.
H ¶ Item propter nocturnam pollutionem
que non est peccatum: abstinendum est a cõ
munione corporis dominici. si enim proue
niat huiusmodi pollutio ex crapula vel im
munda cogitatione que precessit in vigilia
que crapula vel cogitatio mortalia fuerunt
peccata. vel probabile dubium fuerit vtruz
fuerit tunc pollutio ex eis proueniens oĩno
prohibet a cõione. Si autẽ certũ est vel ꝓba
bile ꝙ non fuerint nisi venialia pctã tunc il
la pollutio non ꝓhibet nisi de honestate siue
de cõgruo. Si aũt proueniat ex nature sup=
perfluitate vel infirmitate nõ credo ꝙ opor
teret abstinere. hic Richar. ꝫ colligi possunt
predicta ex his que habentur. vj. di. ca. testa
I mentum. ¶ Ex premissis in hoc capꝫ. colli=
ge ꝙ solus sacerdos rite ordinatus ieiunus
a cibo et potu. non defectuosus in corpore /
seu deformiter viciatus nulla pena canoni
ca. sine censura ecclesiastica scienter innoda
tus. nulli⁹ peccati mortalis seu macule im=
pedientis conscius. obseruans locum ꝫ tps
congruum nihil scienter omittens de vasis
sacris ornamentis aut aliis ad celebrationẽ
concomitantibus / vel premissam ordinatio
nem ecclesie requisitis ꝓferẽs formã debitã
verboꝝ vsitatã cũ debita intẽtione sup ma
teriam congruã ordinate ꝫ debite cõficit cor
K pus xpi. ¶ Item sacerdos qui loco ꝫ tẽpore
debitis ꝫ ↄueniente opportunitate ac disposi
tione habitis non celebrans sed notabiliter
negligens peccat ꝫ timere debet ne sicut ser
uus inutilis pecuniam sibi traditã abscon=
dens a deo iudicetur scđm Rich. Nec solũ
est hoc intelligendum de sacerdotibus q̃ po
pulum sibi cõmissum habent: sed de aliis q̃
buscũqꝫ. Cũ enĩ ↄsecrare sit act⁹ dign⁹ ꝫ or=
dinat⁹ ad corp⁹ xpi verũ: nec respicit corp⁹
xpi misticũ nisi ex ↄsequenti: ideo ꝫ si nulli
hoi teneaẽ sacerdos tñ teneẽ dño reddere sa
crificium acceptum: nisi quis ex familiari
spũs sancti instinctu dimittat. Sacerdotib⁹
enĩ indistincte preceptũ est a xpo. Hoc faci
te in meam ↄmemorationem sm Tho. in
scripto. ¶ Sacerdos qui laborauit egritu=
dine: recuperata sanitate potest licite cele=
brare. vij. q. ij. in litteris. Si demoniac⁹ vel
epilenticus effectus fuerit abstinebit durãte
egritudine et per vnũ annũ postq̃ fuerit li=
beratus. xxxiij. disti. capi. ↄmuni et glosa.
Ibi facit distinctionem de epilentico .i. pa=
tiente morbum caducum ꝫ demoniacũ: mi
chi tamẽ videtur securius quemlibet talem
quousqꝫ plene conualuerit abstinere. Aliis
infirmitatib⁹ laborantes sacerdotes celebra
re possunt nisi ita debiles sint vt ceptũ offi
ciũ nequeant adimplere. vii. q. ii. ꝙ aũt i glo.
Leprosi i loco priuato celebrare possũt vel
inter leprosos: sed non in publico nisi adeo
sit corrupt⁹ ꝙ ministeriũ sine periclo exple
re non possit secundum Tho.

¶ De materia cõgrua hui⁹ sacri. Capm. iij

A Materia congrua immo necessaria
huius sacramenti est panis et vi=
num patet hoc de con. di. ij. cap. j.
ꝫ capi. nõ oportet. Nec de alia ma
teria confici potest. Quĩ xpus de tali mate=
ria confecit ꝫ conficiendũ instituit sꝫ Rich.
Panis enĩ consecrandus debet esse triticeus
de farina triticeã coagulata per aquam na
turalem non vino melle vel aqua artificia=
li seu alio liquore factus et non alius / qr ita
creditur panẽ illũ fuisse factum quo vsus ẽ
xps scđm Scotum et de con. di. ij. in sacra=
mento. Nec sufficit pasta: sed oportet ꝙ sit
panis / quia sic institutum est. Si vero fari
ne triticiẽ misceretur farina extranei grani.
sed non tritici in tam modica quantitate ꝙ
non varietur species: sed totum trahaẽ ad
materiam triticiam de pane inde cõfecto be
ne cõficeretur. Si autem tantũ misceretur
de farina extranei grani cum farina triticea
ꝙ traheret farinam triticeam in suam na=

tineā. Uel ꝙ resultaret ex illis spēs media/ de pane inde confecto. non conficeretur cor pus xp̄i: quia talis panis non foret eiusdeꝫ speciei cum pane de quo xp̄us confecit secū dum Rich. De pane facto ex amido nunq̄d ꝯfici poterit dubiū ē q2 forte nō ē eiusdē spe ciei cū farina cōi triticia: iō nō sine pctō ille q̄ p2epat hostias ꝯsecrādas tali dubio se ex= ponit faciēdo. f. eas de amido: s3 vtēs talib9 hostijs in consecratione magis excusaretur a peccato: q2 credit hostias huiusmōi ex de= bita materia factas/ et si verꝫ sit ꝙ amidum sit alterius speciei a farina triticea: conse= crans talem hostiā non conficeret. Nec tn̄ esset ydolatria talem hostiam adorare quia sacerdos supponit materiam illā esse cō= secrabilem et p2o se ꝯ alijs adorandā vt di= cit Scotus di. xi. De pane facto de spelta q̄a specie differt a frumento non pōt confici s3 quosdā alij dicūt oppm̄. ¶ Jtē panis made fact9 et attrit9 ſm similitudinē paste: q̄tūcūq3 remittat̄ duricies p̄cedēs dūmō manet i spe cie panis: est ꝯsecrabilis ſm Scotū. Simili ter de veteri pane disposito ad corruptionē manēte in specie panis: pōt ꝯfici q̄uis q̄uit pecceet exinde sciēter ꝯficiēs ꝓpt̄ irreuerentiā sacramēti. Et ꝙ species panis manet/ pōt cog̃sci ex hoc ꝙ ꝯtinuitas non est soluta nec alia accidētia omnino ablata. Si aūt tanta esset corruptio ꝙ panis species nō maneret: ex inde confici non posset ſcdm Tho. di. xi. Debet etiā panis consecrādus esse azim9. i. sine fermento: in signū ꝙ xp̄s fuit sine fer= mento malicie. Unde sacerdos scienter con secrans panē fermentatum q̄uis conficeret tamen grauiter peccaret. Quia xp̄s de azi= mo confecit ꝯ sancta romana ecclesia sic ob seruat et p2ecipit obseruari. Greci ergo vi= dentur grauiter peccare quia conficiunt in fermentato. nolentes se p2ecepto ꝯ vsui ro mane ecclesie ꝯformare hec Scot9. ¶ Ma teria calicis necessaria est vinū de vite quia sanguis xp̄i de alia materia q̄ de vino vitis confici non potest. de con. di. ij. in sacramē= to. Et debet modicum de aqua vino cōmi= sceri: ita ꝙ vinū poterit aquā absorbere. vt dicit Jnno. de officio misse pte. iiij. Si eī tm̄ apponit̄ de aqua ꝙ substātia vini absorbea tur: licet maneāt colo2 ꝯ sapo2: de illa mix= tura non pōt ꝯfici sanguis xp̄i ſm Tho. et Rich. cum illa mixtura: sit aqua rubea seu alio colo2e vineo colorata et non vinū. Si autē sacerdos ipsā mixturam ꝯsecraret ita ex̄pssiter ꝙ non tota substantia vini esset cor

rupta sed aliq̄ue pticule manerent cū aqua in p2olatione verboꝝ sacramentalium p2o babiliter potest dici ꝙ de illis particulis in= corruptis cōficeret̄ sanguis xp̄i. Plus ergo apponendū est de vino q̄ de aqua vnde per niciosus vsus eoꝝ qui plus ponunt in cali ce de aqua q̄ de vino rep2ehenditur ex̄. de ce leb2. missa. pniciosus. P2ecipiūtur eīm cessa re a communiōe quousq3 legitīe penituerit qui aliud q̄ panē ꝯ vinū aqua pmixtum in diuinis sacrificijs offerāt. de con. di. ij. cum oē. vbi rep2ehendunt̄ ꝯ qui pānū lineū mu sco intictū: per totum annū seruabāt. ꝯ ali= quā partem eius in aqua lauabāt tempo2e sacrificij. ꝯ offerebāt. ¶ Nota etiā ꝙ aqua vino apposita nō ꝯuertitur in sanguinē ni= si prius conuersa fuerit in vinum. s3 Rich. et Scotū. Si eīm in calice manerent vinū ꝯ aqua seo2sum ita ꝙ neutrū mutaretur in al teri9 naturā nec fieret alia natura tertia ex eis solū vini substātia p formā ꝯsecratiōis sanguinis transsubstātiaretur in sanguineꝫ aqua manēte nō ꝯuersa. Patet ergo ꝙ ma= teria necessaria calicis est vinū de vite. i. nō vinū artificiale/ seu de alio fructu ꝯp2essū. Nec refert an sit albū an rubeū/ spissū vel tenue/ dū tamen sit verū vinū quo ad effe= ctum sacramēti: q̄uis vinū rubeum sit p2e eligendū ꝓpter exp2essionem ꝯ similitudi= nem sanguinis/ nec est de necessitāte sacra= menti ꝙ aqua vino apponit̄. Greci eīm in conficiendo non apponūt aquā vino ꝯ ta= men vere conficiūt s3 Jnno. de officio mis= se pte. iij. Si ergo sacerdos vinū sine aqua consecraret vere conficeret sanguinem xp̄i: grauiter tamē peccaret si aquā dimitteret a ꝓposito vel contēptu traditiōis ecclesie. Si vero ex negligentia p̄termittatur ꝯ ista ne= gligentia ꝓueniat ex libidine mo2tali vt si ex cupiditate oblationū nimis accelereret sa= cerdos ne recedāt p̄sentes hoies: ꝯ in tali ac celeratione p̄termittat aquā: mo2talit̄ pec= cat. Si vero negligētia illa ꝓueniat ex libi= dine veniali vt si vacādo vbꝫ ociosis. vel a= liqui ꝯsili p̄termittat aquā venialit̄ peccat. si vero ꝓueniat ex intēta meditatiōe legis dei hmōi p̄termissio aq̄ nō ē pctm̄. d3 tn̄ se reuꝫ putare: q2 bonaꝝ mētiū ē ibi timere culpā vbi culpa minime rep̄it̄ s3 altissiodo. li. iiij. Aq̄ ideo ē vino apponēda/ tū q2 xp̄s vinū aqua mixtū ꝯsecrauit ꝯ discipulis suis tradidit sicut dt̄ Dama. li. iiij. Tū q2 de latere xp̄i i cruce exiuit sanguis et aq̄. li. iij. q2 cū vino aq̄ miscet̄ in calice: mistice signat ꝓplm̄ xp̄o

innāgēdū p̄ fidē ꝯ dignā sacramēti pceptibez
Aquā etiā misceri vino in calice statuit eccle
sia et p̄cepit de con. di. ij. cā omnē. ꝯ cap. j.
Et licet nouerit sacerdos aquā fuisse apposi
tam vino in dolio vel barello. non min⁹ ta
men debet aquā illi vino apponere in calice
q2 prior aqua non fuit vino apposita ad si=
gnandum misteriū quod regulariter signifi
cat appositio aque ad vinū in calice. hec Ri.
C di. xj. ¶ Item nota ꝙ de aceto nō potest cō
fici sanguis christi quia non est vinū sed fuit
vinum. hoc intellige de aceto cōpleto qḋ nō
est in specie vini: q2 tale acetū est effectiue fri
gidum. vinū vero effectiue calidum. de vino
D autē acerbo quod non cōplete mutatū in ace
tum potest confici. secūdū Tho. ꝯ Richar.
dicit enim glosa de cō. di. ij. ca. ij. ꝙ de aceto
conficitur si acetum illud factū fuerit ex vi=
no aliter non. q2 prope est eadē vsya: sed nō
puto verū. q2 vinum ꝯ acetum nō sunt eius
dem speciei sicut nec animal viuū ꝯ animal
mortuū s̄m philosophū. viij. methaphisice
eodē mō ex vino fit acetum: quo ex vino fit
E maturū. hec Tho. super. iiij. ¶ Itē de agre=
sta non conficitur. i. de succo vuarū imma=
turarū. q2 nō est vinū ꝗuis per maturitatē
possit fieri vinum. nec differt agresta a vino
solum: sicut completū ab incompleto in ea
dem specie / sed specifice sicut differt sanguis
a carne qui per cōplementū digestionis cō=
uertitur in carnem ꝯ sic agresta per cōplemē
tum digestionis in vua cōuertitur in vinū
F ¶ De musto bene potest cōfici secūdum Inno.
parte. iij. de officio misse / sed non potest con
fici de racemis vuaꝝ maturis q2 vinū con=
tentum in folliculis racemi magis habet ra
tionem edibilē ꝗ potabilē. Sed si necessitate
fuerit: botrus vel racemus. in calice compri
matur et de vino expresso cōficiatur. Prohi
bentur enim sacerdotes ꝯiungere vuas in sa
crificio oblationis. de con. di. ij. didicimus.
Alij dicunt ꝙ si vua matura ꝯsecrarec ꝙ hu
mor ꝯtentus in folliculis vere ꝯuerteretur i
sanguinem. sed tamen qui sic faceret graui
G ter peccaret. ¶ Item nota ꝙ si ex negligen=
tia vna gutta vel modica quātitas vini po
natur ad species sanguinis maioris quanti
tatis non mutatū gutta illa siue modica ꝗti=
tas in sanguinem nec econuerso. Sed vtraqꝫ
manet in sua natura. Si autem multum de
vino apponeretur vni gutte vel modice quā
titati specierū vini ꝯsecrati sicut fit in ablu=
tione: tunc desinit illi esse sanguis / quia illa
modica particula specieꝝ vini ꝯuersi diuidi
tur in partes tam paruas per vinū circun=
fusum ꝙ in nulla earum saluatur ratio sa=
cramenti. s̄m Ri. Antiqui dixerūt ꝙ ꝗtūcū
ꝙ addatū de vino. manet tū cōtinue sanguis
christi non sub speciebus vini superadditi:
sed sub speciebus vini cōuersi pri⁹. Si autē
adderetur liquor alius in tanta quātitate ꝙ
virtus eius plene dominaretur sup species vi
ni: conuerteret species vini in suā naturam
et desineret ibi esse sanguis christi. Si autē
tam modicus liquor alterius adderetur ꝙ vir
tus actiua specierū vini super ip̄m plene do=
minaretur: tunc species ille conuerterent illū
liquorē in vinū ꝯ nō in sanguinē / ꝯ remane
ret christi sanguis precise sub speciebus prio
ribus. Si autē tantus liquor apponeretur
ꝙ virtus illius ꝯ virtus specierū essent pro=
portionata proportione cōuenienti. mutue
actioni ꝯ passioni que requirūtur ad veram
mixturā resultaret vna natura tertia cū neu
tro miscibiliū specifice cōueniens: ꝯ sic desi=
neret ibi esse sanguis christi ad decisionē spe
cierum vini cōuersi. Hoc eni generaliter te=
nendum est ꝙ ꝗdiu manent species panis i
talibus dispositionibus que nō repugnarēt
naturaliter pani si adesset et species vini sub
dispositionibus que non repugnarent vino
si adesset. Manet sub illis speciebus corpus
christi et sanguis: cum autem fuerint sub di
spositionibus oppositis seu corrumpuntur
desunt sub illis speciebus esse corpus christi
et sanguis. ¶ De forma verborum requi=
sita in eukaristie cōsecratione. Cap. iiij.

Primo quo ad formā verborū sa= A
cramentaliū est notandum / ꝙ hoc
sacramentū nō habet aliqua ver=
ba pro forma sua sicut baptism⁹
quia tunc non esset sacramentū p̄manens /
cum verba non possunt esse nisi in successio
ne. ipsa tamen cōsecratio huius sacramenti
consistit in fieri. ꝯ requirit certā formā ver=
borum que ideo dicuntur verba sacramen=
talia q2 sunt forma consecrationis que est cō
fectio sacramenti. ¶ Forma v̄bo ꝯsecrationis B
panis ē hec. Hoc ē eni corp⁹ meū. Sicut hꝫ
vs⁹ eccle / sꝫ hec ꝯiūctio eī nō est de substātia
forme. tñ apponi debꝫ nec pōt scienter omitti
sine peccō grandi. sicut nec alia v̄ba canonis
p̄cedēna. Forma v̄bo reqsita necessario ē hec
Hoc ē corp⁹ meū. vt d2. iiij. sen. reliq̄ v̄bo ad
laudē dei dicūt. dicit eni Sco. di. viij. qḋ ꝗuis
v̄ba canonis q̄ p̄cedūt v̄ba ꝯsecrationis ꝯ etiā
verba sequentia nō sūt essētialiter ptinētia ad
necessitatē ꝯsecrationis. sūt tū oino n̄ omittēda

vnde non sine causa vt dicit ita connectit ec-
clesia totū canonē misse ꝙ ab illo loco Cōi-
cātes vsq ad illum locū post consecrationē
Supplices te rogamus: non est aliqua ora
tio que non cōnectatur cum precedēte. Uel
per coniunctionē copulatiuam vt ibi: Hanc
igitur oblationē: vel per pronomen relatiuū
infinitū vt ibi Quā oblationē. ꝛ ibi Qui p̄-
die. et post cōsecrationem ibi. Supra que.
vel per relationē. vt ibi Simili modo hec il-
le. et cuius sententia videtur valde pericu-
losū aliquid de serie verborum canonis omit-
C tere nō prolatū. ¶ Forma consecratiōis vi-
ni qua conficitur sanguis/ est hec secundū
aliquos. Hic est calix sanguinis mei. aliis
probabilius videtur vt dicit Tho. sup quartū
ꝙ hec sit adequata ꝛ requisita forma conse
crationis vini. Hic est enim calix sanguinis
mei noui et eterni testamenti misteriū fidei
qui pro vobis et pro multis effūdetur in re
missionem peccatorum. Cum enim illa verba
noui testamenti etiam sequentia: non con-
stituant nouā orōnē. sed sūt determinatio
predicati orationis precedentis ꝛ conditio-
nes apposite ad subiectū: vel predicatum lo
cutionis sūt de eius integritate: ideo omnia
verba predicta videntur ad forme integrita-
D tem pertinere. ¶ Quis ista ratio non mul
tum moueat vt ostendit Scotus di. viij. ta
men quia non est nobis certitudinaliter tra
ditū an tota illa series verborū dicta a xp̄o
vsq ibi. In remissionē peccatorum inclusiue sit
necessaria forma consecrationis: an solum
illa verba. Hic est calix sanguinis mei: ideo
periculosum est aliquid asserere de quo suf
ficiens auctoritas nō habetur ꝛ subdit Sco
tus. Consiliū do: vt sacerdos intēdens cō-
secrare: legat distincte verba canonis a prin-
cipio vsq in finē ꝛ tūc vere cōficit/ nec opz
vt dicit in quolibet sacramēto scire que est
forma precisa sed sufficit vti forma quā tra-
E didit ecclesia. ¶ Et si queratur quare in ca
none misse ponunē verba que nullus euā
gelistarum posuit. vt ibi. Eleuatis oculis in ce
lum. ꝛ ibi. Nouis eterni testamēti misteriū
fidei. dicendū est qđ multa fecit xp̄s ꝛ dixit
que nō sūt scripta. Quā apostolis ꝛ consequēter
ecclesia de familiari cōsilio sp̄us sācti suple
uerūt quod euāgeliste nō dixerūt: ꝛ hec ver
ba predicta ex aliis locis scripture collecta ex
dictis euāgelistarum: addiderūt vt nota. extra
F de cele. missa. ca. cū marthe. ¶ Et quia null9
euāgelistarum tradidit completā formā conse
crationis qua vtitur ecclesia: dicūt quidā ꝙ p

forma cōsecratio nis vini

nullius eorum verba rite ꝛ cum debita inten-
tione prolata fieret consecratio: quia euange
liste nō intendebant scd̄m istos tradere con
secrationis formam sed narrare historiā fa
cti. Alii dicunt cū quibus concordat Rich.
di. viij. ꝙ per quamlibet formā traditam ab
apostolis vel euangelistis potest confici: quia
omnes ille forme sunt eadem in sententia.
Alias vt dicunt greci nō conficerent qui vtū-
tur forma eis a beato Paulo apostolo tradi
ta hac. s. Hic est sanguis meus noui testa-
menti pro vobis et pro multis effus9. nobis
autē. i. latinis. Nō licet vti nisi forma supe
rius scripta sicut habetur in canone misse
propter consuetudinē ecclesie. Et quia beat9
Petr9 illā formā tradidit Romane ecclesie G
cui9 traditionē tenere securissimū est. ¶ Et
nota ꝙ in forma qua nos vtimur dr̄. Hic ē
calix sanguinis ꝛc. quod sic exponē. i. san-
guis meus in calice. Ponitur em̄ continens
pro contento. Matheus vero ꝛ Marchus di
cunt. Hic est sanguis me9 noui et eterni te-
stamenti. Subintellige. consecrator siue
dedicator noui testamēti sm̄ glo. sup dicta
verba Mathei. Uetus enim testamētū dedica
tum fuit sanguine hircorum ꝛ vitulorum. Nouū
testamentum sanguine xp̄i. Misteriū fidei
i. habens secretam ꝛ absconditam intellige
tiam fide tenendam. Dicitur autē misteriū
fidei quoniam ibi aliud creditur ꝙ cernatur. Cerni
tur enim species panis ꝛ vini: sed creditur veri
tas carnis ꝛ sanguinis xp̄i. vt habetur ex. de
cele. mis. cum marthe. Qui pro vobis ꝛ pro
multis effundetur pro multis dicitur: nō pro
omnib9 Quis enim sanguis xp̄i pro omnib9
fuerat effusus quo ad sufficientiā: non ta-
men oēs recipiēt illius sufficiētie efficatiā.
Et ne putaretur ꝙ soli genti iudeorum perti
neret huius effusionis effect9. Ideo postꝙ
discipulis suis qui erant de genere iudeorū
dixerat xp̄s/ pro vobis cōtinuo subiunxit.
Et pro multis supple de gētib9. In remissio
nem peccatorū. non ponitur ibi consequenter
vt proprius effectus huius sacri: sed vt effe
ctus passionis xp̄i. que per cōsecrationem sā H
guinis exprimitur. ¶ Quis huius sacra-
menti sit duplex forma consecratiua. Una
qua panis conuertitur in corpus xp̄i et non
in sanguinē ex vi verborū nisi forte per cō
comitantiā. Altera qua cōuertitur vinum
in sanguinem xp̄i et non in corpus nisi per
concomitantiam. Et prima totā cōpletam
operationē suā habet per se sine secūda. Aliꝫ
enim adorare hostiam consecratam ante

cōsecrationē sanguis esset ydolatria: nō tñ
ideo sūt dicēda duo sacramēta. Sed vnum
vnitate pfectiōis siue integritatis. Qꝛ ad ei⁹
integritatē requiruntur plura: sicut dom⁹
dicit vnū vnitate integritatis. sed nō ē vnū
sacramētū vnitate idiuisibilitatis ꝯtinuita
tis vt dictū est in pmo capitulo hui⁹ ptis. ℭ
I ℭ Itē neutra pdictaꝝ formaꝝ debet muta
ri in alia verba: qꝛ si mutarent i alia verba:
ꝯuis in eūdem sensū habere viderent nō cō
ficerent ſꝫ Altissiodoꝛū in lib. de missa. nec li
cet diminuere formā alterutrā trāsponere.
variare. corrūpere. vel addere sicut in capi=
tulo de forma baptismi dictū est. Nisi forte
ex inaduertentia vel simplicitate aliquid tā
le addatur quod significationem non mu=
tat nec errorē inducit. vt si dicat Hoc est ei
corpus meū. sctm vel imaculatū vel hmōi
sed qui sic faceret grauiter esset corripien=
K dus. vere tamē conficeret. ℭ Et si qrat cuꝫ
dicit Hoc est corp⁹ meū. quid demonstrat
per hoc pronomē hoc. dicit Ric. qđ fit demō
stratio ad intellectū in recto: et ad sensuꝫ in
obliquo vt sit sensus. hoc sub hac specie pre
sens. vel de propinquo futurū est corp⁹ me
um. Scotus dicit ꝙ ly hoc demōstrat illđ qđ
pro instanti cōplete ꝓnūciatiōis forme req
site erit sub speciebꝰ panis. Et fit demōstra
tio parti ad sensū et partim ad intellectū nō
disiuncti vt dicit Ric. sed determinate ꝓ illo
qđ erit sub speciebus panis in illo vltimo i
stanti. . Et sic oratio illa nō esset vera de vir
tute sermonis anteꝗ̄ fieret conuersio. vnde
posset dici scđm eū / ꝙ illa non est forma sa=
cramētalis: vt est oratio vera: nec vt est ora
tio falsa. Sed vt tale signū sensibile ꝓcce=
dens tempore et natura suam veritatem: si
cut causa scđm ordinē ꝓcedit causatū. Iteꝫ
nota ꝙ omēs propositiones ille sunt false.
Corpus christi est panis vel fuit panis. Pa
nis est corp⁹ xpi ⁊ a ꝗ hmōi. vbi pdicat pa
nis aut vinum de corpore christi. vel sāgui
ne: cum verbo essendi cuiuscunq; fuerit tē=
poris. Cū verbis autem significantibꝰ mo
tum formantur propositiones vere. vt pa=
nis conuertitur in corp⁹ christi. De pane fit
corpus christi. Panis mutatur transsub=
stantiatur in corpus christi ⁊c. Fractio par=
ticio masticatio ⁊ hmōi fit de forma exterio
ri. i. speciebus nō de corpore christi. Et ideo
ꝯuis illud quod continetur sub vna parti=
cula hostie: sit illđ quod continetur sub alia
non tñ hec particula est illa. Et sic omnes
christiani communicantes sumunt vnum

corpus christi. Quilibet tamē eorum accidē L
tia siue species sumit diuersas. ℭ Itē nota
ꝙ materia panis per consecrationē conuerti
tur in materiā corporis christi et forma pa
nis conuertitur in formā corporis christi.
Non in animam itellectiuā que est forma
vltima per quam corpus habet esse cōple=
tū sꝫ i formā corpeitat ꝑ quā corp⁹ illđ hꝫ
esse icōpletū et sic substantia tota panis trā
sit in totū corpus xpi vt dicūt Ric. et Scot⁹
Eis aūt qui ponūt solū vnā formā substā=
tialē in hoie. difficilius est verā trāssubstan
tiationē saluare. ℭ Post cōsecrationē itaq; M
nō manet substātia panis sicut quidā noui
recentes fabulant. Nec alia substantia ꝗ̄ ve
rū corpus xpi sub speciebus panis. Nec sub
stantia vini aut alia substantia ꝗ̄ sāguis xpi
sub speciebus vini. de con. di. ij. nos autem.
Hoc tenet docet et astruit ecclesia catholica
spū sctō regulata quā sequi oportet maxīe i
his q̄ sunt fidei / et etiā que cōcernūt sacra=
mētoꝝ veritatē nec ab eius determinatione
licet declinare: fantasijs proprijs inherendo
ℭ De intētione debita cōsecrādi. Cap. v.

IN huius sacramēti cōfectiōe re A
quirit debita intentio consecran
di seu faciendi quod facit ecclesia
consecrādo. Intētio. s. gnālis vel
specialis sicut dictū ē de baptismo: sed nō re
quirit de necessitate cōsecrationis attētio. i.
actualis consideratio. Qnq; cui mens cōfi=
cientis rapit ad alia in prolatione verborū
sacramētaliū. Qđ qñq; ꝯtingit ex infirmi=
tate. Qñq; ex negligentia vel in curia: ⁊ tūc
peccat sic rapt⁹ ⁊ tñ vere cōficit ſm Tho. de
vil. ℭ Sed pro intentione requisita in con B
secratione nota ſm Scotū di. viij. Qꝫ itētio
alia est actualis / alia habitualis. alia virtua
lis q̄ est q̄si media inter duo pria. Actualis Intētio actualis
intentio est actualis cōsideratio ⁊ dr attētio
Ille ei actualiē itendit: siue attēdit q hꝫ actū
elicitū respectu illius qđ intendit. Habitua Intētio habitualis
liter intendit ille qui habet habitū inclinātē
ipm ad actū intendendū. Ille autem qui mi
nus perfecte intendit ꝗ̄ primo modo: ⁊ ma Intētio Virtualis
gis perfecte ꝗ̄ scđo modo intendit virtuali=
ter illud quod ali⁹ intendit: vtputa cum qs
accedens ad altare actualiter intēdit celebra
re. postea tempore consecrationis est distra
ctus ad alia. Tunc non habet actualem in=
tentionem: quia impedit distractio non so=
lum habitualem qꝛ talē habet dormiēs: ha
bet ergo intentionem medio modo: scꝫ vir=
tualem. Quia in virtute intentionis actua=

lis de propinquo precedentis fiunt oīa que facit continuatiō circa consecrationē / actū ab vna radice prouenirent. Nō ergo requiritur in consecrante intentio actualis continua q2 nō obligauit deus hoīem ad impossibile seu nimis difficile. Cuius modi est non distrahi. Tū s3 Aug. iij. de libero arbitrio. nō est in potestate nostra quibus visis tāgamur: nec sufficit intentio mere habitualis vt dictū est parte. ij. ca. v. A. Requirit̄ ergo intentio virtualis derelicta ex intentione
C actuali hūa ꝯsecrandi. ¶ Nec sufficit intētio consecrandi absolute: sed oportet ꝙ sit ꝯformis intentioni sacramētū istituētis. Unde si sacerdos panem vellet consecrare vt sacramento vteretur in veneficiis: vel vt ipsum proiiceret in lutū: aut propter irrisionē vel vt aliud dedecus fieret sacramēto: non cōficeret s̄m quosdam. Quia non est verisimile xp̄m dedisse talē potestatem sacerdoti in preiudiciū et irreuerentiā sacramēti. Alij dicunt ꝙ si sacerdos super debitā materiā proferens formā verborum ad conficiendū institutā. Intēdens explicite vel implicite per hoc conficere corpus xp̄i: quāuis vlterius intendat irreuerentiā ꝑ dedecus sacramenti. nec intendit illud sacramentum ministrare vere fidelibus: vere tamē conficit: sed aīam suā ledit potestate sibi tradita abutendo. her
D Ric. ¶ Item sacerdos potest tantum de pane transsubstantiare: quantū transsubstātiare intendit dum tamen totū illud presens sit coram eo. Non enī posset sacerdos existēs in campo vel in domo sua transsubstātiare panē in ecclesia. quia videtur ad hoc forma consecrationis se non extendit ratione pronominis demonstratiui in ea positi facientis aliquo modo demonstrationē ad sensum. q̄ nō est nisi respectu rei presentis demōstrare. dicit Petrus di. x. ꝙ sacerdos potest consecrare simul quantācunq3 materiā dūmodo intendat conficere ad vsum et spirituale alimentum fidelium. Sed sine hmōi intētione generali vel speciali nō potest / quia deficit intentio faciendi quod facit ecclesia. Dicit enī Hugo de scō victore / ꝙ sacramētū irritū putat̄ si contra institutionē celebrat̄.
E ¶ Itē si alique hostie nō cōsecrate remanerent in altari ex obliuione dū sacerdos cōficit ipso ignorāte vel sciente: sed nō intēdēte eas consecrare: ille hostie nō consecrant̄: q2 de illis nihil intendit̄. de gutta etiā vini adherente pedi calicis vel pluribus guttis cōsi
F militer est dicēdū. ¶ Itē si sacerdos ꝓferē=

A do vba sacramētalia intenderet consecrare determinate vnā medietatē hostie: vtputa illā medietatē versus dextrū ꝑ nō aliā. Uel determinate illā medietatē versus sinistrū ꝑ nō aliā: credibile est ꝙ cōsecraret illā medietatē sup quā ferret̄ sua intentio et nō sup aliam Si vo sic confuse intenderet vnā medietatē hostie ꝯsecrare ꝙ ad neutrā distincte se determinaret neutrā cōsecraret. Reales enim operationes nō sunt circa singularia vaga:
B sed circa singularia determinata. ¶ Itē sacerdos hereticus credēs sacramentū eukaristie non valere ad salutē: habens tn̄ intentionem generalē faciēdi quod xp̄s instituit circa hoc sacramētū faciendū / et quod facit ecclesia: licet non intendat in speciali conficere corpus xp̄i: vere tamē conficit. Licet non ordinate vt in capitulo scd̄o hui⁹ partis dictū est. Item de lege cōmuni nō debet super eandē materiā forma consecrationis nisi ab vno solo sacerdote ꝑ semel proferri. Ex causa tamē speciali qñq3 licitū est eam a pluri-
C bus simul proferri sacerdotibus: a quolibz semel ꝓferri tm̄. Ut cū papa celebrat circūstantibus sibi presbiteris cardinalibus ꝑ cōcelebrātibus vel cum ep̄s celebrat ordines conferendo et sacerdotes: tunc ordinati secū concelebrant s3 quosdā illi concelebrantes non debent habere intentionem conficiēdi nisi sub conditione sc3 si principalis celebrās debitā intentionem celebrandi non habeat aut formā debitā non obseruet. Innocē. dicit ꝙ oēs concelebrantes debent intentionē suam referre ad illud instans quo papa vel ep. scopus verba profert. et sic propter vnitatem intentionis est ibi tm̄ vna consecratio Alias autem dicit ꝙ plures sacerdotes nec debent nec possent eandem materiā cōsecrare. Alij dicunt ꝙ illi concelebrantes cum episcopo non debent illa verba proferre cū intentione consecrandi. Sed se summodo ea materialiter quasi recitare ad presentandū ꝙ xp̄s hāc formam verborum tradidit discipulis suis quando eis ordinem et potestatē contulit consecrandi. ¶ Item nota ꝙ si sa=
D cerdos celebrans probabiliter timeret se verba consecrationis non dixisse anteꝗ̄ hostiā leuaret vel post: nullā faceret sacramento iniuriam si verba consecrationis proferret nō intendens absolute conficere s3 sub conditione illa implicita. si hostia illa pri⁹ nō fuerat ꝯsecrata. de hoc plenī⁹ dicet̄ infra. c. prio

¶ De casibus periculosis cōtingentibus in missa. Capitulum sextum.

A Licet circa consecrationē eukari=
stie multi contingere poterint ca
sus dubij ⁊ periculosi: qui modo
non occurrūt: tū quid ⁊ qualiter
agendū sit in frequēter accidentibus in hoc
capitulo est dicēdū. Si sacerdos post missā
inceptam subito grauiter īfirmetur seu su=
bito moriatur ita ꝙ missā inceptā perficere
non poterit: ⁊ nescitur an hostia per eū fue
rat consecrata vel non. debet hostia reserua
B ri cū reuerētia ⁊ alius sacerdos in missa sua
post cōionē corporis ⁊ sanguinis istā hosti=
am recipere sub intentione conditionata. s.
tali. Si hoc est consecratū recipio vt conse
cratū. Si nō recipio ipm vt nō consecratū
sed vt tale de quo incertum est. Similiter si
dubitetur de sanguine. s. an illud inuentum
in calice sit sanguis an vinū non consecra=
tum: debet reseruari in vase mūdo ⁊ ab illo
sacerdote sumi post cōionē imediate. ⁊ an=
te ablutionē sub intētione cōditionata vt di
ctum est pri⁹: nec est in sic recipiendo picu=
lum. Qꝛ sacerdos sumēs ē ieiun⁹ ante per=
ceptionē vini ablutiōis / ⁊ etiā si nō sit cor=
pus xpi vel non sit sanguis xpi: illud quod
sic recipit: non facit irreuerentiam corpo=
ri xpi et sanguini iam perceptis. Nec est ta
lis hostia adoranda: nec illud in calice ado=
randū nisi sub conditione. Si vero cōsecra
tum sit nec debet iterū cōsecrari sub ꝯditio=
ne. qꝛ nullū hic iminet piculū salutis si non
iteretur cōsecratio. nec absolute nec sub cō
ditione. Secus tamen est de sacramēto ba=
ptismi vt dicebatur superius hec Scot⁹. di.
viij. q. ij. Si aūt certū esset primū sacerdo=
tem anteꝗ̄ defecisset cōsecrasse corp⁹ et san
guinem. posset alius sacerdos vbi ille defe=
cit incipere ⁊ missā perficere: nō a capite in
choando. Et sic intelligitur illud quod dꝛ
viij. q. i. nichil. cū a sacerdotib⁹ missaꝝ tem=
pore misteria sacra consecrant. Si egritudi
nis acciderit cuiuslꝫ euentus quo ceptū ne=
queat consecratiōis implere misteriū: lice=
at p̄sbytero alteri consecrationē exequi sus
D cepti officij. Si autē sit certū p̄mū sacerdo=
tem anteꝗ̄ defecisset corpus consecrasse: et
non sanguinē. Debet noua hostia accipi. et
totū a capite consecrationis inchoari: quia
consecratio corporis ⁊ sanguinis ad vnum
ptinet sacrm̄ quod ab vno debet pfici: ⁊ alia
hostia per priorem sacerdotem consecrata:
cum sub illa sit corpus christi vere eo ꝙ cō=
secratio corporis consecrationem sangui=
nis nō expectet / deberet ad vsū infirmorum
reseruari vel a secundo sacerdote sumi post
communionē ⁊ ante ablutionē scḋꝫ Rich.
Dicūt alij ꝙ in hoc casu alius sacerdos de=
bet ab illo loco. Simili modo cōsecrationē
sanguinis incipere et consequēter perficere
et hostiam per primū sacerdotē consecratā
cum sanguine consequenter ab ipomet cō=
secrato sumere et missā debite terminare.
Prima via magis michi placet proptē vni=
tatem sacramenti seruādā / ⁊ ꝓpter conne
xionē vboꝝ canonis. ¶ Dicit Albert⁹ in B
libro suo de missa ꝙ si cōtīget sacerdotē defe
cisse ante canonem misse: debet alius sacer
dos reincipere missam et peragere. Si post
canonem inceptum et aliquib⁹ signis iam
factis super materiam sed ante transsubstā
tiationem videtur ei ꝙ alius sacerdos debet
incipere vbi primus cessauit. nō a capite ca
nonis: propter duas causas. Prima. qꝛ illa
materia q̄uis non transsubstantiatur reci=
pit tamē ex verbis ⁊ signis quandā sancti=
tatem ex qua efficitur magis idonea vt in
corpus xpi ⁊ sanguinem conuertatē: et ideo
non sunt iteranda super eandē materiā: ne
fiat iniuria virtuti verborum. tanꝗ̄ verba
et signa a priore sacerdote prolata et facta:
nullam efficaciam habuissent. Secunda.
quia populus astans verba et signa cano=
nis minus appreciaret si videret ea tam fa
cile repeti ac si prius dicta viderentur peni=
tus annullata. Hec intelligenda sunt vt pu
to: vbi primus defecit et cessauit in fine ora
tionis complete et perfecte: alias inciperet
secundus sacerdos a capite canonis quam
primus incompletam dimisit. sicut innuit
glosa. vij. q. i. nil. ¶ Si autem sacerdos in C
ipsa prolatione verboꝝ que sunt de substā=
tiam consecrationis hostie deficiat ipsis nō
totaliter pronunciatis. consulit Alanus ꝙ
hostia illa pro reliquijs in altari seruaretur
et cōsimilitē consulit de materia calicis. vbi
sacerdos deficit in prolatione verborꝫ que
sunt forma consecrationis sanguinis ipsis
non plene prolatis ꝙ pro reliquijs seruare=
tur. Sed melius videtur michi ꝙ fieret de
illa hostia et materia calicis sicut in prin=
cipio huius capituli dictum est: in casu vbi
dubitatur an hostia sit consecrata vel non
s. ꝙ sumeretur post communionē ⁊ ante ꝑ=
fusionem calicis vt ibi dictum est. et hoc di
co propter facilē hui⁹ matie putrefactionē
si diu reseruaretur. Innocent. dicit ex̄ de
sacra. ite. vel nō. capi. presbiter. ꝙ in hoc ca
su scꝫ qn̄ deficit sacerdos in prolatione for=

me consecrationis hostie: alius sacerdos de
bet incipere ibi: Qui pridie ꝙ pateret͂ supple
sup eandē materiā et oīa sequentia ꝑficere.
Unde i casu quo sacerdos in missa egritudi
nē incurrat postꝙ canonē inceperit: consili=
um est ꝙ sustentet se quiescendo sup altare
vel sedeat donec conualescat/ et postmoduz
incipiat vbi dimisit. Si forte in fine oratio=
nis cōplete cessauit vt dictū est si mora egri
tudinis fuerit magna. Si aūt nullatenꝰ ce=
ptū officiū cōplere sufficiat. induat͂ alius sa
cerdos ꝯ icipiat vbi ille dimisit. Si ille egro
tans vbi dimisit idicare poterit: sinaūt vbi
credit per aliqua signa ꝓ(ximum) dimisisse. Si
aūt nō sit presens aliꝰ sacerdos: expectetur
vsqꝫ in crastinū et clericus qui officiauit sa=
cerdoti infirmo: indicet ꝓut poterit alii sa=
cerdoti vbi debet incipere. Si autē penitus
ignoret͂ vbi egrotans dimisit ante consecra
tionē an post: qꝛ periculū est iterare ṽba sa
cri vel ꝓtermittē ministret aliꝰ sacerdos ma
teriā nouā: et incipiat ibi. Hāc igit͂ oblatio
nem. reseruatis primo positis vsqꝫ post cō=
munionē vt in principio huius capituli di=
cebatur. Propter casus hmōi debent mini
stri altaris esse valde diligentes et non iace=
re prostrati: sed stare et diligenter conside=
rare processū sacerdotis/ vt si quid forte ali
qd omiserit illud ꝑ aliqḋ signū ei poterit i
timare et etiā alteri vbi dimiserat: si eū con
tingeret egrotare. ¶ Itē presbiter pōt sup
plere missam ab episcopo inchoatam: si epi
D scopus esset infirmitate vel alio ipedimen
to legitimo impeditus: ꝯ hoc si presbiter sit
ieiunus et alias nō. sicut nec in aliquo predi
ctoꝝ casuū. Suppletio talis fieri debet añ ho
ram dei nonam. vt. vij. q. i. nichil. in glosa.
Et licet vnus sacerdos missam ab alio ince
ptā in ardua necessitate poterit supplere vt
dictū est: nichilominus precipitur vt nullꝰ
absqꝫ patenti prouētu molestie minister vel
sacerdos cū cepit imperfecta officia ꝓsumat
omnino relinquere. Si quis hoc temerarie
presūpserit excōicatiōis sententiā sustinebit
vt. vij. q. i. nichil. §. nullus. ¶ Quid si sacer
dos postꝙ incepit canonē misse ꝑpendat ma
E teriā hostie esse indebitā. Dicit rich ꝙ si hoc
perpendat ante cōsecrationē eius. hostia illa
amota aliā apponat: et a capite canonis in
choabit. Si post consecrationē panis et āte
consecrationē vini hoc aduerterit: debet si=
militer aliam hostiā ponere ꝓore amota: et
reincipere a capite canonis dicto modo: et ꝓ
or hostia sumi debet a sacerdote post susce=
ptionē sacramēti ante calicis ꝑfusionē. Si
autē hoc primo ꝑpendat post susceptionē il
lius hostie et etiam sanguis: non debet illa
die aliam hostiam consecrare qꝛ ieiunꝰ non
est: sed debet de negligentia penitere ꝯ ꝯfi=
teri. Si autem hoc perpēdat post susceptio
nem hostie et ante susceptionē sanguis. vi=
detur quibusdā ꝙ sanguis nō ab eo qꝛ ieiu=
nus nō est/ sꝫ ab alio debet sumi vel reuerē
ter reseruari. Alij dicunt ꝙ ipsemet tūc de=
bet sumere qꝛ hic est casus necessitatis et in
casu necessitatis non ieiunus potest cōmu=
nicare Tho. in vltima parte summe sue. q.
lxxxiii. arti. vj. dicit: ꝙ in hoc casu debet po
nere aliā hostiā ꝯ cōsecrare ꝯ sumere qꝛ pre
ceptū de ꝑfectione sacramenti maioris pon
deris est: ꝙ preceptū ꝙ suscipiat͂ a ieiunis.
¶ Si autē sacerdos ante consecrationē pa
nis ꝑpendat in calice nō esse materiam debi
tam ministratā debet illam amouere ꝯ debi
tam apponere/ et a capite canonis reincipe
re. Si autē debitā materiā habere nō pote=
rit vlterius ad consecrationē hostie non ac=
cedat: qꝛ conficientes aut integra sacramē=
ta debent ꝑficere aut ab integris arceantur
Si vero sacerdos ꝑpendat materiā indebi
tam esse appositam post ꝯsecrationē panis
et ante consecrationē calicis: debet materia
conueniens apponi si haberi poterit ꝯ sub=
lata siue reseruatā priore materia seorsū de
bet incipere ab illo loco. Simili mō/ ꝯ licet
alia materia cōueniens nullatenus ꝑ tunc
haberi poterit: nō tunc debet omittere cor=
poris sūptionē vere contritus de sua negli
gentia cū proposito confitēdi. Si autē ter=
tio perpendat materiā calicis indebitā post
cōsecrationē panis ꝯ etiā calicis. tñ ante sū=
ptionē corporis tūc debet recipere materiā
cōuenientē/ alia priore reseruata in vase ho
nesto reuerent͂ ꝯ reincipere ab illo loco. Si=
mili mō. ꝯ vsqꝫ i finē rite ꝑagere/ ꝯ tutū eēt
ꝙ post cōionē priorē materiā consecratā su
mat ante calicis ablutionē. hec Rich. di. xj.
Si autē quarto ꝑpendat huiꝰ materiā inde
bitā etiā post corporis sūptionem et ante
sumptionem illius materie indebite: debet
accipere aliā materiā debitā alia. s. vt priꝰ
in vase mundo reposita reuerenter. et inci=
pere ab illo loco. Simili mō. et oīa rite pa=
gere et illam materiā indebitā sumere ordi
ne supradicto. hec Rich. di. xi. Si autē quīto
post sūptionem corpis xp̄i ꝙ illius materie G
debitam alia. s. vt prius in vase mundo re=
posita reuerenter ꝯ incipere ab illo loco. Si

mili modo. ꝫ omnia rite pagere ꝫ illam ma
teriam indebitā sumere ordine supradicto.
hec Rich. di. xi. Si autē quinto post sūptio=
nem corporis xpi ꝙ illi⁹ materie debite pri=
mo perpēdat ministratam fuisse materiam
indebitā. Ut verbi grā. In aliqua regione
vsus communis est celebrare cū vino albo:
minister parans calicē sacerdoti. ex negligē
tia ꝓ vino ponit aquā. sacerdos supponēs
ministrum bene fecisse procedit dicēs ꝟ ver
ba sacramētalia ꝫ sic vsqꝫ ad pceptionē. tā=
dem gustato liquore ꝑ saporē: nouit ꝙ est a
qua hec dicit Scotus di. viij. q. vlt. ꝙ in hoc
casu tenetur materiā debitā de nouo appo=
nere et ꝯsecrare secretiori modo quo poterit
pro scandalo vitando ꝫ ꝯsecratum sumere.
Nec obstat ꝙ non est ieiun⁹ ꝓpter aquā ꝑ=
us sūptam qꝛ strictius prohibet ecclesia di=
uisionē sacramēti ꝙ̄ pceptionē a nō ieiunis
vt de con. di. ij. ꝯperimus. Precipitur cele=
brantibus ꝙ aut integra pcipiāt sacramēta
aut ab integris arceant. Et sequitur qꝛ diui
sio eiusdē sacramēti sine grādi sacrilegio nō
prouenit. Preceptū aūt de sūptiōe huius
sacramēti a ieiuno leue est ꝯparatiue ad ꝑ=
mum. Qꝛ quāuis nō ieiun⁹ sumēs corp⁹ xpi
nō peccat. nam in parasceue particula ho
stie posita in vino ꝫ i calice ꝑ fractionē pci=
pitur cū vino nō cōsecrato. Et verisimile est
ꝙ vinū citius descendit in stomachū ꝙ̄ illa
particula hostie que masticat ꝫ sic sumitur
illa pticula hostie a nō ieiuno. Nō est ergo
posit⁹ in tali casu perplex⁹ inter duo mala.
Qꝛ seruādo preceptū stricti⁹ ecclesie / bn̄ fa
cit: ꝫ si nō faceret / peccaret mortalr̄. Omit
tendo aūt aliud ꝑceptū nō peccaret nouo pec
cato qꝛ ecclesia in hoc casu nō intendebat cū
artare ad scdm̄ ꝑceptū qd leui⁹ est. Et si scā=
dalū inde oriretur ꝙ in aspectu populi iterū
conficeret sāguinē nō est ꝓpter hoc omittē
dum cū sit scādalū phariseoꝝ acceptū. s. sed
non datū de scādalo phariseoꝝ Mathe. xv.
Nam factū in se bonū est ꝫ necessariū. Et
quilibet habet supponere ꝙ sacerdos hoc nō
faceret sine causa bona ꝫ rationabili vel ali
as posset sacerdos vadens ad cornu altaris
ꝫ imposito vino ꝑfusiōis in calice cū aqua
remanēte in calice de materia priore redire
ad mediū altaris ꝫ formā verboꝝ ab eo loco
simili modo vsqꝫ ibi. Unde ꝫ memores in
breui tēpore ꝓferre ꝫ sic vitare scandalū po
puli circūstātis hec Sco. s. vlt. q. ij. ¶ Itē
si aqua fuerit omissa in ꝑparatiōe calicis et
hoc perpēdat ante ꝯsecrationē calicis debet
apponi post consecrationem calicis: nullo
modo. ¶ Si sanguis xpi in calice cōgelatur H
per aspirationē dissoluat si poterit: sinaūt
sumatur in os. et liquefiat et transglutiat.
¶ Si propter frigus vel ex alia negligētia I
hostia cōsecrata ceciderit in calicē siue ante
fractionē siue post nō debet extrahi: sꝫ sacer
dos manu sua supra calicē signa faciet que
cū hostia fieri consueuerūt. et de negligētia
peniteat. qꝛ fractiōis omissio: nō facit sacra
mentū imperfectū. ¶ Si calix ceciderit āte K
consecrationē corporis xpi sup corporalia:
mutent corporalia statim si alia habeātur
et preparet iterū calix et procedatur in mis
sa. Si autē nō habeat corporia: consulūt q
dam ꝙ si poterit dimittere sine scādalo qd
vlterius nō procedat: alioquin paret calicē
et procedat. Si vero ceciderit calix post con
secrationē corporis: ꝫ ante consecrationem
calicis mutet corporalia si fieri pōt. ꝙ si nō
potest paret calicē et cum eisdē corporalib⁹
procedat oīno. Qꝛ diuisio sacramēti nō po
test sine grādi sacrilegio ꝑuenire. vt de cō.
di. ij. cōprimus. ¶ Si per negligentiā sacer L
dotis aliquid de sacramēto stillauerit. vꝫ. sā
guis xpi super tabulā terre adherentē: prio
lambat lingua. ꝫ radat tabula ꝫ si nō fue=
rit tabula: vt nō cōculcet loc⁹ corrodat: et
rasura igne ꝯcremet. ꝫ cinis recōdat iuxta
altare ꝫ sacerdos xl. dies peniteat. ꝫ tot die=
bus ieiunet ꝫ totidē abstineat se a cōione sa
cramentoꝝ vt dicit glosa sed nō probat. de
con. di. ij. si per negligentiā. ¶ Si aūt sup M
altare stillauerit calix: sorbeat stillā ꝫ tri=
bus dieb⁹ peniteat. Si aūt stillauerit super
lintheū altaris et ad aliud lintheū stilla per
uenerit. iiij. diebus peniteat. Si vsqꝫ ad ter
tium lintheū ꝑuenerit. ix. dieb⁹. Si vsqꝫ ad
quartū. xx. diebus peniteat et linthea mina
que stilla tetigit trib⁹ vicibus minister. s. sa
cerdos abluat calice subt posito: ꝫ aq ablu=
tiōis recōdat iuxta altare vel si poterit sine
abhoiatiōe sumat. de con. di. ij. si per negli
gentiam. Sed in his casib⁹ debet sacerdos
ꝙ̄tū potest de illo quod ceciderit lābere su=
gere extrahere de lintheis altaris ꝑfecto pōt
Et de residuo si quid fuerit in missa ꝑcede=
re ꝫ vocat hic linthea siue lintheamina: cor
poralia ꝫ pallas altaris. ¶ Palle vero lin= N
theamina ꝫ vestimēta si vt pri⁹ dictū ē tin=
cta fuerit ex specieb⁹ sāguis: si post trinā lo
tionē remaneat notabile vestigiū tinctiōis.
Pars tincta si tinctura aboleri alr̄ nō pote
rit: abscindat ꝯburat ꝫ cinis cū reliquijs re

cōdaṫ. Si aūt aboleri poterit. nō scīdaṫ q̄ ve
stimēta hmōi ꝯ corporalia et palle ad vsū so=
O lituū assumanṫ. ¶ Tādiu manet sāguis xpi
sic effusꝰ in ṫra vel sup lintheamina q̄diu ma
nēt vera accidētia vini. Cū vero ꝑ̄t rasurā
vel ablutionē nullatenꝰ ibi apparēt: nō de
bes credē xpi sāguinē ibi eē. Nec manet sā
guis xpi q̄diu manet rubedo ī lintheo sic īti
cto nisi dū sapor ꝯ humiditas ꝯcomitāṫ vt
P ego puto. ar. de con. di. ij. cū omne crimen.
¶ Si aliq̄d ceciderit in calicē ante ꝯsecratio
nem caute abstrahaṫ. Si venenosuz fuerit
vel abhoīabile vt musca vel aranea totum
deponaṫ ꝯ iterz paret calix ꝑdaṫ in mis=
sa. Si post cōsecrationē aliquid hmōi in ca
licem ceciderit: debet illud caute abstrahi et
diligenter lauari ꝯ comburi ꝯ ablutio sumi
si poterit sine piculo. alias debet simul cū ci
neribꝰ in sacrariū mitti: si hmōi sanguis
quouismō sine piculo poterit a sacerdote su
maṫ. Si vero venenū ibi esse dep̄hēderit ī=
missū nullo mō debet sumere nec alteri da=
re. ne calix vite ꝟtaṫ in mortē. Sed dz ī ali=
quo vasculo ad hoc ꝯgruo cū reliq̄is cōser=
uari. Et ne sacm̄ maneat impfectū dz no=
uam materiā ī calice apponere ꝯ denuo re=
sumere a cōsecratiōe sanguinis ꝯ sacm̄ ꝑ=
ficere. fm Tho. in vltia pte sūme. q. lxxxiij.
Ex hoc videṫ idē faciēdū q̄ncūq̄ sāguis ꝑ̄t
periculū vel nimiā abhoīationē a sacerdote
sumi nō pōt. Itē si de naso sacerdotis san=
guis effluxerit in missa: aut nauseā passus
fuerit: afferaṫ vas a ministro ne cōtaminē=
tur scā. Et postea terso naso vel ore ablu=
to si oporteat q̄rū cautius pōt incipiat vbi
dimiserat ꝯ ꝓcedat. Si sacerdos ꝑ inaduer=
tētiā fregerit hostiā āteq̄ dixerat Pr̄ noster
si ꝑpēdat anteq̄ dicat Per oīa secula secu
lorū. s. Pax dn̄i. etiā cū ipis partibꝰ faciat
signa super calicē ꝯ reponat partes illas su
per corporalia ante calicē vel patenā et tpe
debito eleuet eas. s. anteq̄ dicat. Pax dn̄i. Si
aūt hoc nō percipiat anteq̄ dictū sit vel post=
q̄ miserit vnā partē hostie in calicē: tūc de=
bet ī missa ꝓcedere ꝯ si sine scādalo poterit
Q dicere si quid prius fuerat omissū. ¶ Si q̄s
statī post susceptionē corpis xpi passꝰ fue=
rit vomitū recolligat reuerenṫ qd̄ eiectū ē ꝯ
sup piscinā cōburaṫ et cinis in piscinā mit=
taṫ. Et si aliq̄ pars hostie integra repta fue
rit illa cū magna reuerētia sumaṫ a sacerdo
te si potest ꝯgrue. Si autem non potest pre
abhominatione: lauēṫ in calice et mūdeṫ et
ponaṫ inter duas hostias nō ꝯsecratas ꝯ sic

sumāṫ ab ipo vel ab alio. ꝯ residuum mate
rie euomite ꝯburaṫ et cinis mittaṫ vt prius
in piscinā. ¶ Si quis per ebrietatē seu vora R
citatē euomerit eukaristiam: si laicus est. xl.
diebus peniteat. Si sacerdos dyaconus mo
nachus vel clericus fuerit. lxx. diebus peni=
teat. Sz si infirmitatis causa euomerit. vij.
diebus penitere debet. de con. di. ij. si quis ꝑ
ebrietatē. pro penitētijs hic supra limitatis
vide infra parte. v. in canonibꝰ pnialibus ī
fine. ¶ Itē si sacerdos in missa nō recolit se S
dixisse verba cōsecrationis vel alia que ī cō
fectione huius sacri dicunṫ: non tn̄ debet ex
hoc mente turbari. non enī qui multa dicit
recolit oīa que dixit. Vn̄ si probabiliter con
stet se aliqua omisisse que nō sūt de necessi=
tate sacramenti. nō ꝓpterea debet resumere
mutando ordinez sacrificij: sed procedere et
missā debite terminare. Si vero sibi constet
se aliqua omisisse eorz que sunt de necessita=
te sacramenti: scz formam que est substātia
sacramenti sicut et materia: resumendū eēt
ā forma consecrationis. ꝯ cetera ꝑ ordinē rite
peragēda ne muteṫ ordo sacrificij. fm Tho. V
in vltima parte summe. Si aūt sacerdos ꝓ
babiliter timeret se verba consecrationis nō
dixisse anteq̄ hostiam leuaret: nullā faceret
sacramento iniuriā si verba consecrationis
diceret: nō intendens absolute denuo conse
crare: sed cum hac conditiōe implicita si ho
stiam illam non prius consecrauit. fm Ric.
di. xiij. q. v. De sacerdote vero de mortali pec
cato contrito non confesso celebrante: vide
casum supra notatū huius partis. ca. ij. F.
¶ Nota q̄ sacerdos in mortali peccato exi= T
stēs celebrans grauiter peccat. grauiꝰ tamē
peccat si se similat conficere ꝯ non conficit:
sed omissis verbis consecrationis hostiā le=
uat non consecratam: quia in cōficiendo in
mortali peccat: solum in deū: sed similando
se conficere ꝯ nō ꝯficiēdo peccat in deū et in
proximū quē ydolatrare facit. ex. de ce. mis.
ca. de hoie. Deberet ei cōteri de pctō ꝯ hr̄e ꝓ
positū ꝯfitēdi ꝯ sic ꝯficē si necessitas vrgeret
et alias abstinere. ¶ Itē notādū ē q̄ si sacer= V
dote celebrāte aliq̄s subito infirmaretur ad
mortē nec haberet sacerdos hostiā aliā ꝓter
eā quā in missa illa ꝯsecrauit non deberet sa
cerdos quouismodo a sumptione sacramenti
abstinere: sed diuisa hostia vnam partē ipse
sumeret: et alteram daret infirmo. quia to=
tiens debet sacerdos sacramentuz cōmunio
nis percipere quotiens contingit eum cele=
brare: alias a cōmuniōe vno anno est suspē

sius. de con. di. ij. relatũ. Hoc intellige nisi impediatur per infirmitatem violentã vel aliud simile. secundũ Tho. et in summa conf. titu. xxiiij. ca. xxi.

X ¶ Si sacerdos post consecrationem inceptam recordetur se aliquid eo die bibisse vel comedisse: nihilominus debet perficere et sumere sacramentum. Similiter si recordetur se commisisse aliquod peccatum mortale: debet penitere in vtroq̃ casu cum proposito confitendi. et satisfaciẽdi. et sic non indigne: sed fructuose sumet sacramentum. Eodẽ modo si meminerit se excõmunicationi subiacere cuicũq̃: debet cum sibi assumere firmũ propositũ absolutionẽ inde petẽdi: et sic per inuisibilem pontificẽ iesum christum absolutionem. quantum ad hoc quod peragat diuina misteria consequetur. Si vero ante consecrationem aliquod premissorum vel simile memorie occurrerit: tutius reputarem maxime in casu manducationis et excõicatiõis. q̃ missam inceptam relinqueret nisi graue scandalum timeretur. sm̃ Thomã in vltima parte summe. q. lxxxiij.

Y ¶ Item si aliquando contingeret q̃ corpus christi post consecrationem appareret sub alia specie q̃ panis: vtputa in forma pueri frusti carnis cruentate vel sanguinis: quia sic non haberet rationem cibi: non debet sumi ab eo cui sic apparet: sed ab alio cui apparet in specie panis. Si autem omnib' in alia specie q̃ panis vel vini appareret: non deberet sumi: sed cũ reliquijs poni sm̃ Tho. Et dicunt quidã q̃ sacerdos deberet iterũ materia apposita debita consecrare. Nã quicũq̃ consecrat etiã sumere debet. de. con. di. ij. relatum. Et si secũdo accideret tertio debet conficere et sumere. Dicũt alij q̃ in tali casu sufficit spiritualis mãducatio nec propter hoc transgreditur vel incurrit penam illius decreti. relatum. qm̃ ad ea que frequentius accidunt leges aptãtur: nec ẽt hmõi apparens in forma pueri adorandus nisi sub conditione scz si est corpus christi secundũ Wil. in suo sacramentali.

Z ¶ Quid faciendum est in terris vel locis vbi non habetur vinũ nec haberi potest: nunquid conficiendum ibi esset corpus christi sine sanguine. Dicit Alanus vbis. q̃ in hoc casu curia romana esset consulenda. tum propter intollerabile dãpnum animarum quod incurrit ex sacramẽti defectu: michi videtur cum talibus dispensandum. vt corporis xp̃i sine calicis sacramẽto conficerent sacramentum: quia corpus christi nusq̃ est sine sanguine. anima et deitate cõcomitantibus licet non virtute consecrationis. De hostijs remanentibus in altari et guttis aque vel vini adherentibus pedi calicis tempore consecrationis q̃ non consecrantur vide supra capitulo. v. huius partis. E. Item de his qui celebrant nõ dictis matutinis et de quo missa quotidiana dicenda sit: et a laicis audiẽda vide infra ca. vltimo huius partis. Alia dubia require i capitulis ad materiã ptinẽtib'.

¶ De his que sunt de ornatu non de substãtia sacramenti: et alijs. Capi. vij.

A Ad ornatum siue ad bene esse hui' sacramẽti requirunt multa que tñ nõ sunt de essentia sacramenti: locus debitus: vasa sacra: altare: vestes sanctificate: minister astans: lumen: tẽpus congruum: et alia de quibus hoc capitulo est dicendũ. Locus in quo celebrandũ est sanctificatus esse debet vt ecclesia: nisi occurrat casus necessitatis. vnde de con. di. j. nullus sic dr. Nullus presbyter celebrare presumat missas nisi in sacratis ab epõ locis qui sui particeps de eccõ eẽ voluerit sacerdotij: sed in casu necessitatis pmittit in locis nõ sacratis celebrare: si tñ altare consecratum seu tabula cõsecrata et cetera ad illud officiũ pertinentia habeant: sicut accidit cũ ecclesie in patria aliquo casu fuerint cõbuste: vel homines sũt i itinere et ecclesia defuerit. de cõ. di. j. concedimus. Et tunc sub diuo vel sub tentorijs seu quocunq̃ loco honesto erit licitũ celebrare: habita tabula et alijs requisitis. Et his casibus exceptis: nõ licet nisi ex speciali priuilegio celebrare in loco non sacro sine licentia epi loci illius. de con. di. j. missarum qui tñ hoc cõcedere non debet nisi esset rationabilis et legitima causa. sm̃ Ric. (Locus)

B ¶ Oratoriũ non licet alicui facere sine auctoritate episcopi. de con. di. j. nemo. quod intelligendum est de oratorio ad missas celebrandas. Vnicuiq̃ vero fideliũ licet oratoriũ habere et ibi orare de con. di. j. vnicuiq̃. Missas autẽ celebrare nõ licet sine assensu epi vt dictũ est. Locus ergo conueniens celebratiõi missarum: est ecclesia cõsecrata: de cuius consecratione/ et quando consecrari debet/ et pena rectoris/ et aliorum non procurantium suas ecclesias consecrari. vide infra. parte. ix. ca. primo. D.

C ¶ Altare sup quod celebrandũ ẽ nõ debet eẽ terreũ vel ligneũ: sz lapideũ. de. cõ. di. j. altaria. quod itellige de superiore tabula que dr̃ mensa altaris: que oĩno debet esse lapidea: quia altaria q̃ non sũt lapidea cris- (altare)

matis vnctione non cõsecrantur ibidẽ / non
ergo debet missa celebrari nisi in altari cõse
crato / vel ad minus nisi habeat parua tabu
la lapidea consecrata: que cõsecrari non de=
bet nisi habeat capsulã ligneam vel alterius
materie cui cõpaginet̃ sꝫ Wilhel. sup sum
mam Ray. et potest ꝑ necessitate super alta
re ligneum supposita tñ omni modo tabula
huius cõsecrata missa celebrari vtĩ. de con.
di. i. cõcedimus tabulã altaris consecratam
siue fixam siue mobilẽ oportet esse sanam &
non enormiter lesam. ex̃ de con. ecclesie vel
D alta. ca. quod in dubiis. ¶ Item nota ꝙ cele
brans super altare non consecratũ et sine ta
bula consecrata scienter: peccat multũ gra=
uiter. sed non est irregularis / & si hoc faciat ex
ignorantia crassa: peccat ꝗuis min⁹ grauı⁹
fm Richar. di. xiii. q̃ ecclesia ordiauit ꝙ su
per altare consecratũ debeat celebrari. de cõ.
di. i. concedimus / & duobus capitulis sequẽ
tibus. Non licet sacerdoti celebrare in alta=
ri quo episcop⁹ eodẽ die celebrauit: nisi de li
centia episcopi vel casu necessitatis vrgente
scꝫ cũ episcop⁹ in missa defecerit. de cõ. di. ii.
in altari. scd̃m glosam. Calix & patena si nõ
ex auro oĩno de argento fiant. Si quis au=
tem pauper est: saltem vel stangneum cali=
cem habeat / de ere aũt vel auricalco nõ fiat
quia ob vim virtutẽ eruginẽ pariterq̃ vomi
tum prouocat. nullus aũt in ligneo aut vi=
trio calice presumat missam cantare. de cõ.
di. ii. et calix. nec etiã in lapideo propter ine=
ptitudinem. nec de cristallo propter fragili=
E tatem. fm. Tho. ¶ Palle siue lintheamina
altaris duo debent esse munda & sanctificata
vt mos ecclesie hoc habet. Corporale etiam
mundũ sanctificatũ & duplicatũ: nõ de pan
no serico vel tincto: sed de puro & candido li
no. de con. di. i. consulto. & sit ꝗtitatis tante
vt ad minus cooperiat locũ calicis. et vt oẽs
hostias que super altari simul consecrari de=
bent poterit congrue continere. Sco. di. xiii
F ¶ Item sine vestibus ab episcopo vel alte=
ro potestatem habente benedictis: celebrare
non licet. vnde de con. disti. i. vestimenta sic
dicit. Uestimenta ecclesie quibus dño mini=
stratur: sacrata esse debent & honesta. quib⁹
in aliis vsibus non debent frui ꝗ in ecclesia
sticis et deo dignis officiis. Sex autẽ sunt hu
iusmodi vestimẽta sacerdotalia. s. amict⁹. al
ba. cingulũ. stola. manipulus & planeta. fm
Inno. de officio misse pte. i. ca. x. In multis
autẽ locis inualuit ꝯsuetudo vt cingulum nõ
benedicatur. rationabili⁹ tñ est ipsm benedici

cũ specialẽ habeat significationẽ. sꝫ Richar
De stola dz. xxiii. di. Ecclesiastica. si sacerdos
ad missarũ solẽnia accedat. aut ꝑ se celebra=
turus / aut sacramentũ corporis & sanguinis
christi sumptur⁹: nõ aliter ꝗ orario vtroq̃
humero circũseptus: sicut erat tpe sue ordi=
nationis accedat. vestimẽta si rupta fuerit
refici possunt: cuꝫ pãno & filo nõ cõsecratis.
nec propter hoc egent noua benedictione. de
con. ec. vel alta. ꝙ in dubiis. hoc intellige ꝗ=
diu forma huius vestimenti manet non dis
soluta scd̃m quosdã. Itẽ vestimenta sacra
et vasa deputa pallia cathedra candelabrum
et velum si fuerint vetustate cõsumpta: de=
bent incendio / & cineres in baptisterio vel fos
sis pauimentorum iacentẽ. de con. di. i. alta=
ris. Corporalia non sunt abluenda per lay=
cos aut moniales. nisi per ministros altaris
scꝫ diaconos. de con. di. i. nemo. ꝗuis ex con=
suetudine fiat cõtrariũ in quibusdam locis.
Item vasa & vestimenta sacra: non nisi a sa
cratis hominib⁹ deferri possunt licite vel cõ
tingi. nec ad nuptiarũ ornatũ prestari. vt de
con. di. i. vestimenta. & ca. se. ¶ De ministro G
astante dz. de cõ. di. i. hoc quoq̃. null⁹ pres=
byteroꝝ missaꝝ solẽnia celebrare presumat
nisi duob⁹ presentib⁹ sibiq̃ respondentibus
ipse terti⁹ habeatur. Alii dicũt vnũ sufficere
ar. ex̃ de filiis presby. proposuit. vii. q. i. illũ.
ex̃ de. vi. & ho. cle. vt vnusquisq̃. imo & solu
sus missã solus celebrare potest: vbi non est
copia clericorum alias nõ vt ex̃ de verboꝝ si
gnifi. quesiuit. hec glosa Jo. sup dicto capi.
hoc quoq̃. hoc idẽ tenet Ho. de cõ. ec. vel al=
ta. ca. viii. viꝫ ꝙ presbyter vnicõ solo ꝑsente
potest celebrare & hoc tenet vsus ecclesie ge=
neralis. Nulla autẽ mulier ad altare presu=
mat accedere aut ꝑsbytero ministrare ex̃ de
cohabi. cle. & mu. ca. i. §. vltimo. ¶ Itẽ sine H
igne. i. sine lumine celebrare nõ licet nã ex̃ de
ce. misse. ca. vltimo celebrãs sine igne repre
henditur & punitur. Ignis etiam signat di=
lectionis feruorem: propter quam hoc sacra
mentum christus instituit / et vt impleatur
ꝙ in figura preceptum erat. Leuitici sexto. I
ignis in altare semper ardebit. ¶ Quantum
ad tempus congruum celebrationis missaꝝ
generaliter loquendo: missa debet dici de die
et non de nocte / dies aũt non iudicatur solũ
ab ortu solis sed ex quo incipiunt solis signa
manifestari & oriri per aliquã aeris illustra=
tionem. i. a principio aurore ꝙ nõ vltra vnã
horam et quintam alterius hore ortum so=
lis precedit secundum autorem in libro de

crepusculo sicut allegat eum Scot⁹. di. xiij.
Ab illa igit̄ hora qua nobis apparet aliqua
illustratio aeris: que est manifestatio solis
orituri vsq3 ad horā nonā poterunt misse le
gitime celebrari. In duabus tñ noctib⁹ mis
se solent celebrari scz in nocte natiuitatis: ꝗ
tunc media nocte vel post / et in nocte resur
rectionis dominice circa principiū noctis. de
con. di. j. nocte sctā. ꝗ ca. solēt. Sed nō opor
tet in sabbato sctō ad missā celebrandaz no=
ctis initiū expectare. Cōiter tñ solēnis misse
celebratio tribus horis instituta est fieri: scz
iij. vj. et. ix. Qz in missa recolitur mors xpi
qui hora. iij. crucifixus fuit linguis iudeoꝝ
hora sexta per man⁹ militū. et hora nona ex
pirauit. Usus autē habet vt nō dicatur mis
sa hora. ix. nisi in diebus ieiunioꝝ: ꝗ maxie
qñ ordines celebrantur. Misse vero priua=
te dici pñt ab aurora vsq3 ad sextā. et excep=
tis dieb⁹ ieiunioꝝ: solēpnis missa inter ter
ciā et sextā solet ex consuetudine celebrari.
Credunt aliqui ꝙ celebrans ante diem pec=
cat mortaliter nisi sup hoc per epm vel su=
G periorē dispensetur. vel nisi in casu quo ali=
quis infirmaretur ad mortem nec posset ha
K beri hostia nisi añ diē ꝯficeretur. ¶ Ultimo
nota ꝙ excepto die natiuitatis dñi nisi causa
necessitatꝫ suadeat nō dz sacerdos nisi semel i
die vnā missam solūmō celebrare. ex̄. de ce.
mis. consuluisti. Excipitur hic dies natalis
domini in quo licet vni sacerdoti. tres mis=
sas celebrare. Prima missa circa mediaz no
ctem significat tempus siue statum ante le
gem. secunda. in aurora statum sub lege:
et tertia in pleno die statum gratie secundū
Ber. super dictum capitulum consuluistis.
In alijs diebus potest sacerdos in casu ne=
cessitatis duas missas ꝗ non plures celebra
re: videlicet vnam pro defunctis aliā de die
H si necesse fuerit: nec videtur distinguendum
an hoc faciat pro corpore an pro āniuersa=
rio seu deuotione: quia canon non distiguit
de con. di. ij. sufficit. dūmodo non sit corru=
pta intentio nec hoc fiat contra consuetudi
nem in loco approbatam. secūdum Uvil.
I in glosa Ray. Item propter necessitatem
peregrinorum hospitum cōmeantium ꝗ in
firmorum: et forte propter necessitatem nu
ptiarum: ꝗ vbi tēpus labetetur. scdz Ray.
et concordat Host. de ce. misse. et addit casū
scilicet quando propter raritatem clericorū
vel paupertatem ecclesiarum vni persone
due ecclesie commendantur. Qui vero pro
pecunijs: aut adulationibus secularium vno
die presumant plures facere missas: nō est
mo euadere dāpnationem. de con. di. i. suffi
cit. Dicunt quidam ꝙ si dicta missa a sacer=
dote perfusione calicis nōdū percepta sup=
uenerit solēpnis persona volens missaz au
dire nec adest ali⁹ presbyter. posset forte idē
sacerdos iteruz celebrare. maxime cū canon
non prohibet plures: sed dicit sufficit vnam
celebrare. de con. di. ij. sufficit. ex̄. de ce. mis.
consuluisti. ¶ Itē in die resurrectionis do= L
minice in ecclesia vbi solum vnic⁹ est sacer=
dos et tanta multitudo populi vt non possit
simul ad missā audiendā vna horā conue=
nire: potest bis celebrare. Et etiā si sacerdos
vnius ecclesie infirmaretur in aliquo festo
solēpni sic ꝙ celebrare non posset: poterit sa
cerdos vicine ecclesie dicta missa in sua eccle
sia postmodum vice sacerdotis infirmi in il
la ecclesia eodem die celebrare. ꝭm quosdaz
quia videtur duo casus necessitatis: sed qa
de hoc nihil autenticum inuenio maiorꝫ iu
dicio illud relinquo. in consilio tñ Oxoñ. ca.
ad hec. inhibetur ne sacerdos quispiam mis
sarum solēnia celebret bis in die extra diem
natiuitatis et resurrectionis domini: nisi in
obsequijs mortuorum. videlz cū corpus ali
cuius in ecclesia eodem die fuerit tumulādū
et tunc prior missa de die et posterior pro de
functis celebretur. ¶ Quocunqꝫ autem ca= M
su sacerdos pluries eodez die celebrauerit in
qualibet missa debet tam corpus christi ꝗ
sanguinem sumere et omnes perfusiones
calicis vsq3 in finem vltime misse cum cor=
pus et sanguinem sumpserit: in aliquo cali
ce seu alio vase honesto ponere: vt tunc eas
accipiat reseruare. ex̄. de ce. mis. consuluisti
in glosa. ꝗ ca. ex parte. Item sacerdos per=
cepto corpore ꝗ sanguine christi: vino dz ca
licem perfundere et sumere vt in eodem ca=
pitulo. ex parte. ¶ Omni die excepto para= N
sceue missa celebratur: et tunc non quia eo
die christus seipsum immolauit in cruce qd
autem dicitur de con. distin. iij. sabbato. bi=
duo id est parasceue. et sabbato sancto sacra
menta penitus non debent celebrari. dicit
Archid. super dictum capitulum. ꝙ missa ce
lebrata in sabbato non est missa illius sab=
bati sed noctis dominice sequētis: et ideo nō
ante horam vesperatuz solebat antiquitus
celebrari.

¶ De ministratione sumptione veneratio
ne et custodia eukaristie. Capitulū. viij.

A Ut sacramētū eukaristie maior reuerentia exhiberetur: necdū ei⁹ cōsecratio sed etiam dispensatio solis sacerdotibus regulariter est commissa. vt de con. di. ij. peruenit. omnibus modis presbyter per semetipsum instrumū cōmunicet: si aliter fecerit gradus sui periculo subiacebit. Dyaconi tū iussu epi vel presbyteri sui necessitatis articulo cogente vel presbytero longe posito: possunt eukaristiā dispēsare: sz nullomodo cōficere. vt xciij. di. presente. in glosa. Laicis aūt nullomō licet hoc sacramentū dispensare de con. di. ij. peruenit. Immo nec tangere nisi ppt aliquā necessitatē. vt scz erigendo eukaristiā iacētē in terra: z tunc cū timore magno et reuerentia hoc faciendū est.
B ¶ Item a publico peccatore heretico/ simoniacho/ scismatico vel excōicato: nō licet hoc sacramentū suscipere qm ex statuto ecclesie a dispensatiōe huius sacri sūt suspensi: qz sunt extra vnitatē ecclesie in qua sacramēta ecclesie conferuntur sm Tho. sup. iiij. et Rich. Nec licet hoc sacramētū sumi a publico fornicario cōuicto: vel cōdēpnato p sententiā. aut cōfessionem seu notorio p facti euidentiā: que nulla tergiuersatione celari pōt. nec etiam a sacerdote degradato aut irregulari: si sua irregularitas est notoria. Nec a suspēso simpliciter ab officio sacerdotali: si ista suspensatio eēt notoria. vn̄ qui scienter ab aliquo predictorū susciperet hoc sacrm̄: peccaret: z sic grauiter nō cōsequeretur q cōtēpneret sacra ecclesie. scdm Tho. z Rich.
C ¶ Presbyter semp debet hēre hostiā paratā p infirmantibus. ne qs sine cōione moriatur. de. con. di. ij. presbyter. et omni die dñica debent hostie p infirmis renouari. in const. Lameth pec. capi. j. Nec debet sacerdos alicui dare corpus xpi: nisi prius constet ei ipsū eē confessū testimonio vel iudicio fide digno seu ipi⁹ concepturi iuramento: ibidē. Tho. z alij dicunt q sacerdos tenetur credere subdito suo dicenti se eē confessum z absolutū ab eo qui absoluere potuit et sibi eukaristiam dare. vide infra pte v. ca. vj. M. z cōcor. Ri. di. xvij. Et addit q si sacerdos haberet aliqua signa probabilia q subditus suus non est confessus tali q potuit eum absoluere. non tenetur ei ministrare eukaristiā nisi de hoc subditus ille sufficiēter faceret fidem. Null⁹ etiam sacerdos sacram communionē alterius sacerdotis cōferat parrochiano sine ipi⁹ sacerdotis licētia manifesta peregrinis exceptis: et nisi casus necessitatis emergit in constitutione p̄dicta. ca. j.
D ¶ Non licet religiosis sacramentū eukaristie clerico aut laico ministrare: nisi sup hoc habita licētia speciali pbri parrochialis: z si fecerint: ipso facto sunt excōicati. ex de priuil. et exces. p̄cla. ca. religiosi. in cle.
E ¶ Ad sumendum eukaristie sacramētū digne. requiritur puritas in conscientia: exterior mundicia: et deuotio siue reuerentia: et ideo peccati mortalis conscius: corpe pollutus: deuotione carens: et de sacramēto male sentiens accedit indigne. vn̄ versus. Indigne sumit qui nō sumit reuerenter. Uel nō catholice vel habens mortale scienter. hec
F Tho. ¶ Pctm̄ facit idignā cōione trib⁹ modis. Primo qn̄ quis accedit non contrit⁹ de peccato suo preterito z incōfessus. Scdo peccatū in actu. vt cū quis sentit male de sacramento. vel irreuerēter tractat sacramentum Tercio qn̄ est in proposito peccandi i futuro: nā si habet voluntatē peccandi: magis grauatur ex pceptione sacri q purificatur. Et ideo q̄uis quis peccato mordeatur: de cetero tn̄ peccādi nō habeat volūtatē. satisfaciat lachrimis z oronib⁹. et cōfidens de dei misericordia ad eukaristiā intrepidus z secur⁹ accedat: z hoc intellige de illo quē pctā mortalia nō grauant. de con. di. ij. quotidie. z tūc dicit mens sine affectu peccandi: qn̄ firmiter pponit abstinere ab omni peccato mortali: et sine tali proposito: nunq debet quis communicari in glo. ibidem. Item propter reuerentiam sacri a cōione tripliciter abstinetur Primo propter reuerētiā sacri exterioris: et sic excludit pollutio z immūdicia corporalis a sacramenti sūptione. Scdo ppter reuerentiā rei cōtētē sub formis et sic excludit defectus iudicij et rationis vt in pueris z furiosis de quibus dicet plenius inferius. Tercio propter reuerentiā rei signate scz vnitatis corporis xpi mistici: z sic excludit vinculū interdicti suspensionis vel excōicationis etiā licet iuste. sm Tho.
G ¶ Nota scdm constitutionē ecclesie q ois fidelis tam vir q mulier postq ad annos discretionis puenerit: tenetur semel in anno omnia peccata sua confiteri proprio sacerdoti: z ad minus in paschate sumere eukaristie sacrm: nisi ob rationabilē causā de cōsilio pprij sacerdotis duxerit abstinendū. Alioquin viuens ab ingressu ecclesie arceatur z moriēs xpiana careat sepultura: z hoc statutū ne ignoretur dz frequenter in ecclesijs publicari. ex. de pe. z re. ca. ois vtriusq sex⁹. Unde pueri cū sunt pro

pe etatez adultā. s. cum sint decē annoꝝ vel
vndecī: ꝛ appent ī eis signa discretiōis ꝛ re
uerētie ad sacr̄m pñt coīonē ꝛ sacrā assume
re alias nō. ſʒ Tho. Furiosus vel amens a
natiuitate nō dʒ cōicari. ¶ Furiosꝰ aūt hñs
lucida interualla cōicari pōt ī lucido interual
lo. Furiosꝰ ad tp̄s ille scʒ ꝗ post habitā fidē
et deuotionē sacr̄i incidit ī furia ex aliqua in
firmitate. Si qñ fuit sane mētis petierat cō
muniōnē nec aliud: tūc credit obstitisse ꝛ p̄=
sumit illū posse coīonē accipe sine periculo
vomitis vel expuitionis aut alterꝰ irreue=
rentie pōt cōicari. vñ. xxvi. q. vi. is ꝗ. dicit
is ꝗ in īfirmitate positꝰ pniam petit si casu
dū ad eū sacerdos inuitatus venit subito ob=
mutuerit: vel in frenesim ꝯuersus fuerit: de
bent testimoniū ferre ꝗ cum audierūt. et si
cōtinuo credat moriturꝰ: recōsilietur p manꝰ
impositionē ꝛ infūdat ori eiꝰ eukaristia. Di
cit etiā Tho. sup iiij. ꝙ amentibus / stolidis /
morionibꝰ ꝛ debilē mētē habētibꝰ ꝗ tñ ali=
quo mō sunt docibiles: eoꝝ ꝗ ad fidē ptinēt
deuotionē sacr̄i. non oportet corpus xp̄i de=
negari. nec demoniacis est negāda coīo: nisi
forte certum sit ꝙ pro aliquo crimine a dya
bolo torqueant. hec Tho. Morio est ille fa
tuus vel amens ad modū bestiaꝝ. vel dicit
a morte qꝛ nō viget intellectū: sed oīno ta=
cet ſm Papiā. Item egrotanti q̄libet forti
ter: vere penitenti et petenti danda est euka
ristia nisi probabiliter timeatur ꝙ eam non
poterit retinere. xxvi. q. vi. is ꝗ. in glo. vlti.
Probabile enim periculū euomēdi p̄hibet
ab eukaristie susceptione. ¶ Itē histriōibꝰ
magis / sortilegis / ꝛ aliis īfamibꝰ notoriis et
manifestis nō est eukaristia ꝯferenda: quia
tales vitā ducūt illicitā. vñ de con. di. ii. pro
dilectione. sic dicit Cyprianꝰ. nec puto maie
stati diuine. nec ecclesiastice discipline ꝯgruē
vt pudor et honor ecclesie tam turpi ꝛ infa
mi contagiōe fedetur. et loquitur ibi de quo
dam ꝗ fuit histrio et magus / qui turpē suā
artē publice exercuit: ꝛ inde doctor puerorꝝ
perdēdoꝝ fuit. Posset ergo illud decretū in
telligi de quolʒ simili histrione ꝛ mago no=
torio: et non indistincte de quolʒ histrione no
torio cū sit penale. Glosa dicit ꝙ nec tali nec
cuicūqꝫ īfami notorio seu existēti ī crīe mor
tali notorio est eukaristia ipartienda. Si tñ
tales reuertant ad deū: eis gratia vel recōsi
liatio nō negetur. vt dr̄ ca. sequēti. Nō statim
tñ dʒ dari talibꝰ eukaristia nec vsqꝫ ad per=
fectā penitētiā: propter reuerentiā sacr̄i: vt
probet eoꝝ ꝯuersio nō ficta: nisi aliqs arti=
culus necessitatis seu pietatis aliter fieri sua
deret ſm Ri. di. ix. quis sit histrio vide infra
parte. vij. ca. v. D. ¶ Quid faciet sacerdos K
de subdito quem scit esse in mortali peccato
et an peccet sibi eukaristiā cōferendo. dicēdū
est ꝙ si ille queʒ sacerdos scit esse in mortali
peccato: non petit sibi eukaristiā dari tūc sa
cerdos dando peccaret. Si vero petat tūc di
stingue: qꝛ aut suū peccatuʒ est notorium et
manifestum / aut occultuʒ. Si manifestum
tunc etiam sacerdos ei cōferendo eukaristiā
peccaret / quia legitimam contra eum habet
exceptionē ne cōferat. et voco illud peccatuʒ
notorium: qđ per scientiam vel cōfessioneʒ
factā in iure manifestum est / aut per euiden
tiam rei que nulla tergiuersatione celari pos
set. vt de coha. cle. ꝛ mu. cap. vltimo. Si tñ
sacerdos sciret parrochianū suū esse in crimi
ne quod posset contra eū legitime probare p
duos testes vel tres vel quattuor dū nō esset
notorium non propter hoc debet eukaristiā
illi petenti in publico denegare. quia sic īfer
ret sibi penam ante criminis probationeʒ ꝙ
fieri nō debet. xi. q. iij. coꝝ qui. Si vero pec=
catum suum sit occultū / aut ergo petit euka
ristiam in occulto: et tunc sacerdos ei dando
peccaret / quia contra eum habet exceptionē
legitimam quā sibi in occulto obiicere potest
et ipsum debet monere ne petat in publico.
vt de con. di. ij. ne prohibeat / aut petit in pu
blico ꝛ tunc sacerdos dare tenetur: qꝛ non ha=
bet legitimā exceptionē cōtra eum quā ei in
publico obiicere posset. ex̄ de of. ind. ord. si sa
cerdos. vbi ꝭ. Si sacerdos sciat pro certo ali
quem esse reum alicuiꝰ criminis vel si cōfes
sus fuerit / et emendari noluerit: nisi iudicia
rio ordine quis probare possit non debet euʒ
nominatī arguere. sed indeterminate. ¶ Itē L
suspectis de crimine suspitione violenta et
publica tali. s. suspitiōe que surgit ex p̄sum
ptionibus violentis. vt si inueniatur suspe=
ctus cum suspecta nudus cū nudā. solus cuʒ
sola. in eodē lecto loco ꝛ tpe suspectis tali su
spitione publice suspectis de crimine: est eu=
karistia denegāda / qꝛ de tali suspitione indi
candum est sicut de facto. Suspectis vero su
spitione temeraria que surgit ex causa irra
tionabili / aut suspitione probabili que con=
surgit ex signis p̄babilibꝰ tñ nō ē cōio dene
gāda ſʒ Tho. ꝛ Ri. ¶ Itē de sumētibꝰ euka M
ristiā sciēter ī pctō mortali ꝛ de illis ꝗ sumūt
credētes se eē ī pctō mortali ꝛ nō sūt / ꝛ etiā de
illo ꝗ credit se nō eē ī pctō mortali: ꝛ tñ de fa
cto est in mortali ꝛ sic recipit. Similr̄ de eo ꝗ

accedit ad cōionem cōtritus de peccato mor
tali sed non est confess⁹ quando peccatū q̄ñ
non: dic vt supradictū est. ca. ij. huius ptis.
§. de sacerdote taliter disposito celebrante.
N ¶ Item de pollutione nocturna qualis im=
pedit ⁊ qualis nō a perceptiōe eukaristie: vide
in dicto capi. cōsequenter. Sed nota q̄ pol
lutio que fit in sompno de se nō est pctm̄ q̄z
magis iudicatur q̄tū ad rōnem meriti q̄ de
meriti. secundū p̄ncipiū qd̄ est dormiendo q̄
sm finē qui est in vigilando. Motus enī car
nis excitatus in dormiendo nō subiacet vo
luntati vigilātis nec reputatur homo talia
sustinens vigilasse: quousq̄ perfecte recu=
perauerit vsū liberi arbitrij. Pōt tamen cō
tingere q̄ in ipsa euigilatione pctm̄ oriatur
propter delectationē in pollutione. Sed si de
lectetur siue cōplaceat placentia surrepticia
peccatū veniale est. Si cū cōsensu delibera=
tionis ⁊ cū appetitu futuri: mortale est. Ta
lis enī complacentia pctm̄ est: pollutio p̄=
cedens non. Si autē solū cōplaceat vt natu
re alleuiatio vel exoneratio nō creditur pec
O catum. ¶ Et quia pollutio multipliciter/ so
let accidere, nec de facili pōt percipi ex qua cō=
tingit causa: ideo quādocūq̄ accidit tuti⁹ ē
abstinere nisi necessitas incūbat. vel scanda
lum eueniat et debet abstinere vt dicūt qui=
daz per. xxiiij. horas hec Tho. super quartū
P ¶ Item ois homo ante sacrā cōionē a pro
pria vxore. iij. aut. iiij. aut. v. aut. vij. die=
bus debet abstinere de cō. di. ij. c. omnis hō.
Tamen hoc non est preceptū sed consiliū.
sm glosam. Dicit Tho. quod coitus coniu=
galis q̄ñ fit sine pctō vtputa quādo fit cau
sa prolis procreande/ vel causa reddendi de=
bitum non impedit a sūptiōe sacramenti:
nisi propter mentis distractionē ⁊ immūdiciā
corporalē. et in tali casu: suo sunt iudicio re
linquendi sed qui voluptate dn̄ante cōiugi
miscet: prohiberi d3 ne accedat. Infirmita
te vero ductus debitū exigens licet moneri
debet ne accedat. Si tn̄ omnino ex deuotio=
ne se ingerat/ nō est prohibēdus. ¶ Itē pa=
Q tiens fluxū sanguinis vel seminis. aut mu
lier menstruā patiēs nō sūt arcēdi a cōione
dū tamē in mēte sint bn̄ dispositi: q̄uis lau
dabiliē possit abstinere ob reuerentiā sacra
menti illi. s. qui de facili expurgari ⁊ curari
possūt de hmōi fluxu. Qui aūt habēt hmōi
passiōes perpetuas vel diuturnas abstine=
re nō tenenē a cōione. sm Tho. idē est dicē
R dū de leprosis. ¶ Itē nō est danda eukari=
stia his qui ad singularē pugnā accedunt:

quiā mortaliter peccant. Tamē scd̄m quos
daz defendens potest sumere q̄z cuilibet est
licitū se defendere. ij. q. v. monomachiā in
glo. Sed ad belliū euntib⁹ et etiā ad torneā=
menta licitū est eukaristiam dare. ex. de tor
nea. ca. j. in glo. ¶ Itē suspendēdis in pati S
bulo p̄ scelcribus suis si purā confessionem
de oibus peccatis suis egerint: dari pōt cōio
si desiderent xiij. q. vltia. c. si. ex. de pe. ⁊ re.
c. i. in cle. Si aūt habere nō poterint credāt
in xp̄m q̄z hoc est spūaliter ipsum māduca
re. de con. di. ij. vt quid paras. ¶ Itē nō li= T
cet sacerdoti dare eukaristiā ex mortis arti
culū alicui qui nōdū ab ep̄o extitit cōfirma
tus nisi a receptiōe cōfirmatiōis rōnabiliē
fuerat impeditus in cōst. Lameth. pech. cō
firmationis. Nō est danda eukaristia pran
sis sed ieiunis nisi causa infirmitatis vel ne
cessitatis articulus hoc deposcat de con. di.
ij. liquido. ¶ Itē veniale peccatū q̄uis im V
pedit effectū huius sacramēti. s. augmētū
gratie in suscipiente: nō tn̄ omne sed solū ta
le q̄ tollit actualem deuotionē: que requiri
tur in susceptiōe huius sacramēti. Nec rea
tum pcti mortalis incurrit sic accedēs indi
spositus. sed forte peccati venialis. s3 Tho.
¶ Item oēs excōicati interdicti. aut suspen X
si siue ex causa iusta vel iniusta a perceptione
eukaristie sunt exclusi: q̄z scd̄m iudiciū fori
exterioris ab vnitate ecclesie que est corp⁹
xp̄i misticū sūt diuisi s3 Ric. Vn̄ oēs heret
ci. simoniaci i ordie. ⁊ fornicarij notorij sūt
ip̄o iure suspēsi. vt. i. q. i. reperiunē. et ideo sūt
a cōione repellendi. In alijs criminib⁹ ex=
pectanda est snīa vt innuere videtur glosa
ex de prescript. ca. cū non liceat. ¶ Caueat Y
ergo quilibet xp̄ian⁹ ne cū aliquo impedi=
mentorū predictorū vel alio ad sacramenti
huius excellentissimi susceptionē faciēte in
dignū temere accedat. Nā qui māducat et
bibit indigne iudicium sibi manducat ⁊ bi=
bit. s3 apostolū. j. ad Cor. xi. Et ideo quā=
uis quilibet xp̄ianus teneatur in pascha cōi
care: indignus tn̄ et maxime conscius pcti
mortalis magis peccat in cōmunicādo in ta
li pctō. q̄a hoc est de se malū q̄ si omitteret
cōionē. Quia hoc malū est solū propter prece
ptū ecclesie Vn̄ potius deberet quis excōi=
cationē sustinere q̄ in pctō mortali cōicari.
Et q̄uis nemo certitudinaliē sciat se esse si=
ne pctō: tn̄ adhuc pōt haberi probabilis cōie=
ctura. Per iiij. signa. Primo cum quis ver
bum dei deuote ⁊ libenter audit. Secūdo cū
quis ad bene operādū se promptū inuenit.

Tertio cum quis hẽbet firmũ propositum
abstinendi a peccato. Quarto cũ de preteri
tis peccatis veraciter dolet vñ si quis facta
diligenti discutione conscientie sue per hec
signa immunẽ a pctõ se credens: deuote ac
cedit ad coĩonem: ꝯuis pctm̃ aliquod etiam
mortale lateat quod suã memoriã oĩno eti=
am preterfugiat non peccat: imo magis ex
vi sacramẽti remissionẽ consequitꝰ pctõrũ.
z fm Pe. & Tho. ¶ Cũ magna vtiq; reuerẽ=
tia et timore magno consecrari et tractari &
suscipi debe: hoc sacrm̃: quia dignitate quo
ad rẽ contentã excellit oĩa alia sacramẽta. de
con. di. ij. nichil & in glo. Omnis etiã deuo=
tio in ecclesia est in ordine ad hoc sacramen
tum. Propterea clericus cũ maiori diligen=
tia persoluit diuinũ officiũ tanq̃ in ordine
ad missã. Propter hoc etiã pluꝰs deuotiꝰ au
dit missã q̃ aliud diuinũ officiũ. Et ppꝰ hoc
singuli digne accedẽtes sua pctã si dicãt sua
conscia confitentꝰ fm Scotũ. Post sũptio=
nem vero eukaristie propter eius reuerentiã
cõuenit a cibo aliq̃diu abstinere: sꝫ nõ mul
tum diu. Magis enĩ requiritꝰ pparatio p ab
stinẽtiã & deuotionẽ ante susceptionẽ euka
ristie q̃ post. Nã sacramẽtũ habet effectũ su
um in ipsa sũptione & ideo tunc requiritꝰ de
uotio actualis. Post sũptionẽ aũt sufficit de
uotio habitualis eo q̃ actualis deuotio non
põt multũ diu cõtinuari. Illud aũt decretũ
de con. di. ij. tribus. quod dicit diu esse absti
nendũ loquitꝰ scd̃m antiqua tempora quan
do raro celebrantꝰ misse. scd̃m Tho. in scri=
aa pto. ¶ Itẽ post susceptionẽ eukaristie non
debet eo die alter cõiugum exigere debitum
propter sacramẽti reuerentiã. Tamẽ si secꝰ
fiat non ex hoc cõmittitur mortale peccatũ
ab scd̃m Altissiodo. sup quartũ. ¶ Itẽ debet sa
cerdos habens curã aiaꝝ frequenter docere
plebẽ suã vt cũ in eleuatione missaꝝ eleuatꝰ
hostia salutaris: se reuerẽter inclinẽt etiam
flexis genibꝰ si cõmode potuerint. & hoc idẽ
faciant quotiens vident eam ad infirmum
deferri. vel vbicumq;. et dicant aliqua de=
uota verba vt ista. Salue lux mundi: ver=
bum patris hostia vera. viua caro. deitas
integra. verus homo vel Gloria tibi domie
vel orationem dñicam ex̃ de celebra. missa.
ac sane in glosa. ¶ Debent etiam eos instrue
re quando datur eis eukaristia in paschate
vel alio tempore sub specie panis sumunt
simul corpus christi et sanguinẽ immo to
tum christum qui totus sub vtraq; specie
continetur. Sed illud quod eis propinatur
in calice non est sanguis christi. seu sacra=
mentum aliquod sed purũ vinũ. siue mix=
tum ex vino et aqua: quod ad hauriẽdũ eis
traditur vt faciliꝰ transglutiatur sacramen
tum / non enĩ solet aut debet hoc sacramẽtũ
ministrari populo sub vtraq; specie propter
periculũ effusionis. & etiã ne populꝰ occasio
nem erroris inde sumeret. s. credẽdo christũ
non esse totũ sub vtraq; specie. Greci tamẽ
sub vtraq; specie populo hoc sacramentum
administrant fm Richar. Debet etiã istrue
re parrochianos suos. q̃ sacramẽtũ ore sum
ptum nõ nimis cõminuãt sed modice tritũ
degluciãt ne cõtingat aliã partẽ in dentium
interstitijs remanere i 2m. Lameth pecchã.
ca. j. que incipit altissimus de terra. & est i no
ua cõpilatiõe de sum. tri. ¶ Itẽ qlibet post ad
sumptã cõionem quãtũ poterit absq; natu=
re violentia debet a sputo abstinere / vel si
oporteat sputat in loco vbi a pedibꝰ nequeat
conculcari vt in rationali diuinoꝝ continetꝰ
¶ Item si quis cito post sumptionẽ eukari ae
stie vomitũ fecerit et aliq̃ pars reperiatꝰ inte
gra debet sumi si poterit sine abhominatiõe
sinautẽ lauetꝰ vt supradictũ est ca. vj. huius
ptis. ff. & totũ residuũ cõburatꝰ. ¶ Cũ sacer af
dos portat corpꝰ xp̃i ad infirmũ: in decenti
habitu incedat superposito velamine mũdo
ferat & referat manifeste et honorifice añ pe
ctus suũ cũ reuerentia & timore semp lumie
precedẽte. simul cũ tintinabulo. vt eiꝰ soni=
tu fideliũ deuotio ad tanti sacramenti vene=
rationẽ debitã excitetur. ex̃ de ce. missa. sane
et pleniꝰ in consti. sino. debentes. & si contin
gãt q̃ pre multitudie infirmoꝝ vel alia cau
sa sacerdos a cõione infirmi reuertatꝰ: eukã
ristiã secũ nõ habeat: tũc in redeũdo lucernã
extingui & tintinabulũ cessare faciat a soni=
tu / et ornamenta ad delationem eukaristie
deponat ordinãta: ne populꝰ propter hmõi
signa idolatriã cõmittat. Instruat etiã po=
pulũ q̃ cũ lucernã extingui perpenderit & so
nitum tintinabuli non audierint ab oratiõe
se abstineant consueta. ¶ Instruat etiã sa= ag
cerdos infirmos suos q̃ si timeatur eos eu=
karistiam non retinere q̃ non exponãt se pe
riculo sed credãt et sufficiat eis. de co. di. ij. vt
quid. Item in eleuatione eukaristie in missa
debent pulsari campane vt populus qui in
teresse non poterint vbicumq; fuerint siue in
domibus siue in agris flectant genua indul
gentias ob hoc concessas habituri in cõstitu
tione Lameth pecchã. capitulo primo.

¶ De custodiã eukaristie. Capitulum. x.

ah De custodia eukaristie ordinatū est
q in qualibet ecclesia parrochiali
sit tabernaculū decēs et honestū
secūdū cure exigentiā et ecclesie fa
cultates in quo corpus christi in pixide pul=
chra et lineis integumentis ponatur sed nul
latenus in loculo propter cōfractionis peri=
culū / qd omni die dñica precipitur inouari in
constitutione Lameth pecchā. ca. j. et sic i lo
co singulari honesto et mūdo et signato sem
per debet honorifice collocari et fideliter re=
ai seruari ex de ce. missa. sane. ¶ Item euka=
ristia. crisma. oleū sanctū. debet sub bona cu
stodia clauibus adhibitis ne possit ad ea ma
nus temeraria extendi ad aliq nepharia ex=
ercenda: et si ille ad quē spectat custodia ca
ute dimiserit: tribus mensib⁹ ab officio
suspendat / quod si p eius incuriā aliqd ne=
phandū inde cōtigerit grauius puniet / et hec
pena erit ad arbitriū iudicis: ex quo nō limi
ak tatur ex de custo. euka. ca. j. i glosa. ¶ Si qs
non bene custodierit eukaristiaz et mus vel
animal aliud illud comederit per. xl. dies pe
niteat et mus siue animal illud si capi pote=
rit comburi debet / et cinis in sacrariū proij
ci. Si autē sacerdos perdiderit in ecclesia ho
stiam cōsecratā vel particula eius ceciderit
et non fuerit inuēta. xxx. dies peniteat. de cō
al se. di. ij. qui bene. ¶ Caueant etiā sacerdotes
ne eucharistia per vasis vicium / aut diuti=
nam cōseruationem contrahat humiditatē
aut mucorē vnde reddatur turpis aspectui
et gustui abhominabilis in consūe. suos .q.
am ¶ Nota q si mus vel aliud animal comedat
hostiam consecratam dixerunt antiqui do=
ctores quod statim desinit sub illis acciden=
tibus comestis esse corpus christi. Alii dicūt
q manet corpus xpi quādiu manēt species nō ple
ne alterate / vnde mus sic comedens hostiā
suscipit corpus christi non sacramentaliter
per modum sacramenti. Huius enim sumat
illud quod est sacramentum. i. species et cor
pus christi sub ipso contentum. non cui sub
ratione qua est signum veri corporis christi
realiter continens ipsum. hoc enim aduer=
biū sacramentaliter magis determinat sum
ptionem in respectu ad sumentem q ad rē
an sumptam. ¶ Item si sacerdos videat infir
mū tā debilē q integrā hostiā sumere et trās
glutire nō poterit licite pōt hostiā sacratam
frāgere et vnā ptē valde modicā dare / et sic
ei sufficiet / q sub qualibet hostie particu=
la quātūcūq modica retinet speciē verū pa
nis est verū corpus xpi / et tot⁹ xps / hoc idē

si mus hostiā comedat

in cōmunicatione parrochianorū ad pascha
poterit obseruari si necessitas vrgeat. ¶ Ca ao
ueat etiā sacerdos ne ob aliquā causam det
infirmo vel alteri hostiā nō cōsecratā p con
secrata. i. nomine eukaristie tū q dare su=
scipiēti occasionē idolatrādi. Mādicās aūt
adorat qd manducat tū etiā q in sacramen
to veritatis nō debet aliqua fictio esse / et fal
sa sunt abiicieda remedia: que sunt veris pe
riculis grauiora. ex de ce. missa. de hoie scdz
Tho. et Pa. Non debet hostia cōsecrata da=
ri ad habendū experimentū de peccato vnde
quis est suspectus sicut olim in abbathia fie
ri consueuit. ij. q. v. sepe illud enim decretū
est abrogatum secundum Thomam.

¶ De significatione misse. Capitulum. ix.

De deo missa dicta est q̄si trāsmissio A
vel transmissa q preces et vota fi
delium per ministeriū sacerdotis
tanq mediatoris inter deū et popu
lum. ipsi deo in officio misse potissime trans
mittūtur. Beatus petrus apostol⁹ primam
missam apud anthiochiaz legitur celebrasse
secūdū Hugonē de sacramentis. ¶ Sacer= B
dos missam celebrās pmo man⁹ lauat in si
gnū q ab omi imūdicia spirituali debet esse
lotus ad hoc misterium accessurus postmo=
dum se induit sacris vestib⁹ quarū prima ē
amictus qui caput tegit dictus ab amicien=
do. i. cooperiendo / et significat fidē que ante
omnia debet apponi ad tegendū caput. i. in
tellectum. s. ad captiuandū ipsum ne ratiōē
naturalē in his que sunt fidei innitatur. Al=
ba quam secūdo accipit significat nouitatem
vite quam christus habuit et docuit imitan=
dam. zona qua se cingit continentiā signifi=
cat quam christus presbyteris imposuit di=
cens. Sint lūbi vestri precincti. Luce. xxij.
Manipulus qui ponitur in manu sinistra
significat patientiā in aduersis que per sini
stram designatur. Stola stringēs pectus in
modū crucis significat q cruce christi nō de
bet erubescere: sed paratus esse pro ei⁹ amo
re cōtumelias sustinere / vel stola que in col
lo ponitur significat obedientiā: qua christ⁹
factus est obediens vsq ad mortē. Casula
que alio nomine dicit planeta et aliis vesti=
bus supra ponitur signat caritatē que ceteras
virtutes excellit. calciatio pedū representat
christi incarnationē iuxta illud psalmi dictū
in psona xpi. i ydumeā extendā calciamētū
meū. i. i humanā naturā. vnde cū xpm represen
tet nō debet discalciatus dicere missam sine
rā. ¶ Introit⁹ misse desideriū aduēt⁹ xpi C

sigt/accessꝰ sacerdotꝫ ad altare: xpi aduentū
designat. Et iō in missa solēpni nō ingredit
sacerdos ad altare quousq͡ꝫ introitꝰ misse fue
rit inceptus. Qꝛ ante xp̄s fuit desiderat ꝙ
D venit. ¶ Et qꝛ aduentus xp̄i tempꝰ fuit tē
pus miserendi eius: ideo post introitū misse
subiungitur. kyrieleyson. quod interpreta
tur dn̄e miserere. Et xp̄eeleyson. i. xp̄e mise
rere. Qui nonies replicat: in signū ꝙ ꝑ xp̄i
miam simus in ordinibꝰ angeloꝝ sociandi.
E ¶ Sequitur hymnus angelicus. s. Gloria
in excelsis deo. ad representādū hymnū quē
āgeli nato dn̄o cecinerūt quē sacerdos incho
at: qꝛ āgelū magni cōsilij repūtat. Et chorꝰ
concinende sequit ad designandū qđ subito
facta fuit cum angelo multitudo milicie ce
lestis exercitus laudantiū deū ꝫ dicentium.
A Gloria in altissimis deo. ꝫ etiā hic hymnꝰ in
medio altaris incipitur. qꝛ mediatoris nri
natiuitas ab angelo ip̄m concinente primo
pastoribus nūciatur. Hic hymnus nō cani
tur ab aduentu dn̄i vsq͡ꝫ ad natale. Qꝛ tunc
representat ecclesia mesticiā veterū patrum
expectantiū xp̄i aduentū. Nec a septuage=
B sima vsq͡ꝫ ad pascha nisi qñ ep̄s crisma con
ficit in cena dn̄i qꝛ tūc ecclesia ꝑ cantus me=
roris representat prioꝝ parentū deuiatiōē
Huius hymni prima pars. s. Gloria in ex=
celsis deo ꝫ in terra pax hoībus bone volū=
tatis. sumitur ab angelo Luce. ij. totū resi=
duum apposuit btūs Hilarius ep̄s sm̄ In
F nocen. de officio misse. ¶ Deinde sacerdos
vertens ad populū dicit. Dn̄s vobiscū. i. in
petitionibus vr̄is dn̄s tribuat effectū. ep̄us
autē dicit. Pax vobis. qꝛ ipse est sp̄ialis vi=
carius xp̄i qui hoc verbū discipulis suis di=
xit Jo. xx. et subintelligitur sit vel detur. et
chorus respondeat. Et cū sp̄u tuo. i. ille qui
nominatur in ore tuo: sit in corde tuo subiū
git sacerdos. Oremus in signū ꝙ xp̄s suos
discipulos docuit orare vt nō intrent in tē=
ptationē. Orationes que sequūtur represē=
tant orationes ꝫ preces quas xp̄s fecit ꝓ po
pulo/nulla oratio appropriate dirigitur ad
spiritū sanctum: sed omnes ad patrem vel
filium/quia sp̄us sanctus est donū patris et
filij: et ab ipso dono nō solet aliquid peti sꝫ
G ab eius largitore. ¶ Hic nota ꝙ quādo diri
gitur oratio ad patrē in qua non sit mentio
de filio: dicēdū ē in fine. Per dn̄m nrm̄ ꝛc. vt i
illa orōe. Cōcede nos ꝫ i illa orōne. Prote=
ctor nr̄ i te sꝑantiū. ꝫ similibꝰ. Qñ autē sit
mentio de filio circa ꝓncipium orōnis et nō
circa finem: tunc terminānda est oratio. Per
eundem dn̄m. vt in illa oratione. Deꝰ q̄ vni
geniti filij tui. Si autem sit mentio de filio
prope finem tūc terminānda est sic. Qui te=
cum viuit ꝛc. vt in illa orōne. Omp̄s. s. de=
us dirige actus nostros. Si vero fiat ad so=
lum filiū tūc terminānda est sic. Qui viuis ꝫ
regnas cum deo patre ꝛc. vel sic. Qui cum
deo patre. vt in istis oratiōibus. Deus qui
H sanctam crucem ascendisti et fidelium deꝰ
¶ Quādo autē dirigitur oratio ad patrē et
fit mentio de sp̄ū sācto tūc terminet sic Per
dn̄m ꝛc. In vnitate eiusdem sp̄us sancti
deus. vt in ista orōne. Deus qui corda. Si
vero oratio fiat ad filium cum mentione
de sp̄ū sancto: sic est terminanda. Qui cum
deo patre et eodem sp̄ū sancto. vt in illa orō
ne. Dn̄e iesu xp̄e qui in introitu portaꝝ ꝛc.
Si autē ad patrē dirigatur oratio ꝫ in ea fit
mentio de trinitate. Sic est terminānda In
qua viuis ꝫ regnas ꝛc. vt in illa orōne Omp̄s
sempiterne deus qui dedisti famulis tuis.
I ¶ Ille vero orōnes que ad ipsā trinitatem
diriguntur sic finiuntur. Qui viuis ꝫ regnas
deus. vt in ista orōne. Placeat tibi sācta tri
nitas ꝛc. In orationibus vero quibus fiūt
exorcismi dicendum est. Per eū qui ven=
turus est iudicare seculū per ignē. Versus.
Per dominū dicas patrē cū presbiter oras.
Cum natū memoras ꝑ eundē dicere debes
Si circa finem qui tecum dicere debes.
Cū xp̄o loquerꝭ qui viuis tūc quoq͡ꝫ dicas.
Cū memores flamē eiusdem dic ꝓpe finem
Dic in qua viuis cum mentio fit trinitatis.
Expellens sathanā dicas in fine per ignem
K ¶ Septenariū nūerū nō debemꝰ excedere
in missa vt doctrine xp̄i nos cōformemus q
orōnē dn̄icā docuit vij. petitiones necessari
as tam corporis ꝙ anime continentē. Epi=
stola que ꝓcedit euāgeliū signāt legem que
gratiā precucurrit vel ꝓcursoris xp̄i predi
cationē. Graduale significat lamētū penitē
tie quā xp̄i precursor predicauit vel signifi=
cat progressum de virtute in virtutem. Se
quitur Alleluya quod idem est laudate deū
et significat ineffabile gaudiū āgeloꝝ et ho
minū in eterna felicitate deum laudantiū
Omittitur. Alleluya. illis temporibus qui
bus omittit. Gloria in excelsis et propter
easdem causas vt supra dictum est excepto
quod canitur in aduentu domini Alle=
luya quando non dicit Gloria in excelsis
propter letam spem quam veteres patres
habuerūt de aduentu christi. Sequētia signat
gētes q̄ ꝓꝰ inimice erāt a ꝑplō dei ꝫ postmodū

magnā exultandi causam habuerunt qui ad gratiā legis euangelice sunt admissi. Tract⁹ vero qui pro Alleluya ꝯ sequentia a septuagesima vsqꝫ ad pascha et in quibusdaꝫ aliis missis vt ieiunioꝝ ꝫ ꝓ mortuis canitur mi=
L seriam huius incolatus insinuat. ¶ Diaconus euangeliū lecturus suscipit codicē euangelij benedictionē a sacerdote postulās. in signum ꝙ nullus predicare debet nisi mittat. Lectio sancti euāgelij predicationē xp̄i significat. legitur enī in loco eminētiori ꝙ epistola ad signandum legis excellentiā euāgelice super legē moysi. et dicit euāgeliū ab eu qd est bonū et angeliū qd est nunciū. inde euangelium quasi bonum nūciū vel bona nūciatio. siue nunciatio boni. ꝫ scribit ac legit per i. v. initialē litterā secūde syllabe scḋm vsuꝫ et autores famosiores. Nota ꝙ cū dꝫ sequētia sancti euāgelij. ly sequentia est adiectiuū pluralis numeri. et subintelligit sunt verba Legēs autē euāgeliū faciem habeat versam ad aquilonem ad designandū verbū dei predicandū cōtra eū qui dixit. ponā sedē meaꝫ ad aquilonem et ero similis altissimo. Post euangeliū: sequit Symbolū fidei. ad designandum ꝙ nō debem⁹ solū fide ex vbis euāgelij acceptā corde credere sed etiā libere pronunciare iuxta illud ad Ro. x. corde creditur ad iusticiā ore aūt cōfessio fit ad salutē. Sacerdos vero symbolū inchoat ad insinuandū ꝙ xp̄s ore proprio fidem docuit christianam. Finito symbolo vertit se sacerdos ad populū dicēs Dn̄s vobiscū. subiūgēs Oremus. ad insinuandū ꝙ nisi dn̄s fuerit nobiscum frustra oramus ꝫ inutiliter ad nr̄aꝫ salutem. Offertoriū significat xp̄m qui se obtulit hostiā imaculatā deo patri/ monet etiā nos offerre deo preces hostias et munera ꝓ peccatis. Silentiū in quo sacerdos dicit orationes secretās scḋꝫ numerꝫ collectaꝝ ante epistolā premissaruꝫ: etiam significat tēpus in quo christus imminente passione non in palā ambulauit sed secrete orauit: ꝙ aūt sacerdos cōsequenter clamat. Per oīa secula seculoruꝫ significat ꝙ postꝗ christ⁹ sic latuit ministris pontificū se querentiū palam se exhibuit dicens quē queritis. Jo. xviij. Et nota ꝙ hoc ꝙ dicit sacerdos Per oīa secula seculorū. est finis orationis secrete precedentis et principium prefationis sequētis/ in signū ꝙ christus est finis veteris legis que priuata erat/ qz solis filijs abrahe data ꝫ principiū noue legis que vndiqꝫ aperte toto mundo predicatur. Sequitur prefatio que significat gratiarum actionē quā sancti in celo exsoluunt christo pro humani generis redēptione. vel significat illam laudē que christo dabatur i cōuiuio vbi maria magdalena vnxit eū vnguento. Vocat aūt prefatio qz preferē ante
sacrificiū principale. ¶ Canonice vero pre M
fationes sunt decē. Prima de trinitate. Secūda de natiuitate xp̄i. Tertia de apparitiōe xp̄i. Quarta de q̄dragesima. Quīta de cruce. Sexta de resurrectione. Septima de ascēsione. Octaua de spūs sancti missione. Nona de beata virgine. Decima de apostolis. De numero. ix. prefationum predictaꝝ habetur de con. di. i. inuenim⁹. decima. s. de virgine maria addita est per ecclesiā/ dicta ꝑfatione canit a choro Sanctus. ad laudē quā pueri hebreoꝝ christo dederūt in die ramis palmarū insinuat. vbi cū dicitur ter Sanctus et semel Dn̄s de⁹ tū vera trinitas ꝙ simplex vnitas deitatis ostēdit. Osanna verbū hebreū est secūdū Dama. et interpretat ob
secro salua obsecro saluifica sonat illud id N
ꝙ Osanna. ¶ Sequitur canō et incipit ibi Te igit clementissime. ꝫ in secreto dꝫ ꝫ sub silentio propter tria. Primo ne celebrans in cantu deficeret. Scḋo ne vox deuotionē impediret. ꝫ Tertio ne ex frequenti auditu vilesceret. Narrāt eī Remigi⁹ ꝙ pastores verba canonis ex auditu frequēti dicentes ipsa per agros decātabant. ꝫ in vindictam tanti peccati igne celesti diuinitus sunt percussi. pl quod ordinauit ecclesia ꝙ decetero diceretur
priuati. ¶ Inclinatio sacerdotꝭ aū altare dū O
canonē icipit: sigt iclinationē petri qn̄ ꝓcūbēs ꝓspexit i monumētū. Tres cruces facit sacerdos sup hostiā sacrādā. Primā cū dicit Hec dona sic dicta qz donantur a superiore Secūdam cuꝫ dicit Hec munera sic dicta qz offerūtur ab inferiori. Tertiā cum dicit Hec sacrificia illibata. i. incorrupta in signum ꝙ pat celestis tradidit ꝫ donauit xp̄ꝫ ad mortē sue crucis ex sua miseratione et libertate. et iudas pro munere/ et christus semetipsum quasi agnū imaculatū tradidit ad mortē volūtarie Prima traditio fuit ex grā. Scḋa ex auaritia Tertia ex caritate maxia. In p̄mis i. p̄ncipalit q̄ tibi offerim⁹ Pro eccliā tua scā catholica. i vniuersali Quā pacificare suple a turbatiōe īfideliū Custodire. i. ab icursiōe demonū Adunare ꝑ verā caritatē Et regere digneris ꝑ iusticiā vna. i. pīter Cum papa nr̄o ꝫ oib⁹ orthodoxis i. recte glauntib⁹ q. s. fi
dē aplicā tenēt ꝫ venerantur. ¶ Memento P
domine famulorū. hic debet sacerdos orare

pro viuis ꝙ hoc scꝫ ordinē caritatis. Pri
.i. pro seipso. Secūdo pro patre ꝙ matre car
nali ꝙ spūali et ceteris parētib⁹. Tercio pro
alijs amicis specialib⁹ ꝑochianis. Quarto
M pro astantibus ex quo patet ꝙ vtile est la
ſubꝛe frequenter et deuote missaꝝ solēnijs
interesse. Tibiqꝫ reddūt vota sua eterno deo
viuo ꝙ vero. eterno dicit ad excludendū ho
mines q̄ ꝗuis dicanē dij per adoptionē: q̄m
diuine bonitatꝫ sūt participes: nō tamē sūt
eterni. Viuo. ad excludēdū ydola mortua. ꝙ
vero. ad ex ludendū demones qui dicuntur
dij nūcupatiue. sequiē Quā oblatiōem ꝛc.
Benedictā. i. per quā benedicimur. Ascriptā
i. per quā in celo ascribimur. Ratā. i. ꝑ quā
visceribus xp̄i sociamur. Rationabilē. i. ꝑ
quā a bestiali sensu exuamur. Acceptabilē.
i. qui per nosipsos displicemus per hanc
acceptabiles eius vnico filio sim⁹ hec de cō.
N di. ij. iterū. ¶ Quinqꝫ cruces que varie sūt
super panē ꝙ calicē: signāt q̄nqꝫ principalia
vulnera xp̄i. Sequiē. Qui pridie ꝙ patrerē
N ab hoc loco vsqꝫ ibi. Vñ ꝙ memores. debet
sacerdos ꝑcipue applicare cor ad attendēdū
ꝙ os ad distincte ꝓferendū vt nulli alteri rei
attēdat nulla dicti o euadat: nilqꝫ de forma
verborū vel de signis omittat. Sacerdos cū
dicat. Qui pridie. cauere dꝫ hostiā sacrandā
in manib⁹ et tenere nō eleuatā nimis: ne fa
ciat populū ydolatrare adorando hostiā nō
sacratam. et sic dimisso teneat vsqꝫ ad cōple
tam forme ꝯsecratiōis panis ꝓlationē. Si
O autē plures sint hostie ꝓ cōicādis alijs con=
secrande: vnā tm̄ in manibus teneat ꝙ bene
dicat ꝙ illam cōsecrando oēs alias ibi p̄resē
tes consecrat dūm tm̄ ad omnes illas intentio
nem referat consecrandi vt dictū est. s. hui⁹
R partis. c. v. D. ¶ Consequēter cum dicitur
Et eleuatis oculis. attollendi sūt oculi in ce
cum tā oculi cordis ꝙ corpis qui sūt amor
et cognitio. Benedixit ꝙ fregit. nō est hic fa
ciendū signū fractiōis in hostia sicut quidaꝫ
faciūt q2 xp̄s prius consecrauit ꝙ fregit. ꝗ=
uis aliter appareat ex serie verboꝝ. Sed re
uera sensus vboꝝ talis est. Dū bn̄dixit. i. cō
secrauit. Fregit ꝙ dedit discipulis suis pro=
tulit hec verba accipite ꝙ māducate et sic eis
dem vbis cōsecrauit. ꝙ formā eis tradidit
ꝯsecrādi s3 Tho. De vtriusqꝫ forme intelle
ctu et expositiōe habes s. hui⁹ ptis. c. iiij. D.
S ¶ Nō opꝫ verba sacramētalia ꝓferri vno
spū ꝙ vna ꝓlatiōe q2 forte illi q̄ ꝓpter arti=
P tudinem meatuū velociter inspirāt et respi
rāt hoc facere nō possent. Sed sufficit ꝙ cō=
tinue proferant sic ꝙ non voluntarie fiat ni
mia pausatio. vel impertinens interuallum.
consecrata hostia eleuet eā mature sacerdos
et ostendat populo adorandā. nec nimis diu
teneat eleuatam nec osculetur eā seu oculis
suis apponat. nec aliquo membro vel parte
sui tangat ꝗtum poterit nisi cum digitis cō
secratis. reposita quoqꝫ hostia reuerēter in=
cipiat statim cōsecrationē calicis ibi. Simi=
li modo. ꝙ ꝓlata forma verboꝝ vsqꝫ ibi Vñ
et memores. calicē vt adoretur sanguis xp̄i
a populo eleuat vt dictū est de hostia ꝙ repo
nat / cōsequēter cū dicit Offerimus hostiam
puram. i. christū qui fuit purus ad cogitatio
nem Sanctus. quātū ad locutionē. Imma
culatus. quātū ad operationē. ¶ Sequitur. T
Iube hec perferri. s. vota fideliū. Per ma=
nus sancti angeli tui. i. per ministerium an
geli. In sublime altare tuum. hoc exponēs
dicit in cōspectu diuine maiestatis tue. seq=
tur. Memento dn̄e. hic orandū est pro mor
tuis eo ordine quo supradictū est de orando
pro viuis. in sompno pacis in quo dormiūt
electi. reprobati aūt in sompno turbationis
Locū refrigerij. cōtra ardorē penaꝝ. Lucis.
contra obscuritatē tenebraꝝ. Pacis. contra
afflictionem hostiū. Deinde cū dicit Nobis
quoqꝫ peccatorib⁹. pectus tundēs represen=
tat penitentiā boni latronis sociū suū incre
pātis et veniā postulantis et coꝝ qui cū Ce
turione erant reuertebantur percutiētes pe
ctora sua. Consequēter cū dicit Sanctificas
ꝛc. tres cruces facit ad designandū ꝙ virtu=
te sancte crucis sanctificamur ab insidicia
peccatoꝝ. viuificamur efficacia sacramento
rum / et benedicimur abūdantia celestiū do=
norum. Deinde cū dicit Per ipsuꝫ. facit qui
qꝫ cruces cū hostia supra calicē / quaꝝ vna
signat passionē christi que fuit i corpore. Se
cunda passionem que fuit in mente: sic tm̄ ꝙ
eius iudiciū nō turbauit. Tertia cōpassionē
que fuit in corde: due cruces que fiunt a la=
tere calicis signant sanguinem redemptio=
nis: et aquam regenerationis que de eius la
tere manauerunt scꝫ Innocentiū. Excla=
matio sacerdotis cū dicit Per oīa secula se=
culorum. significat ꝙ xp̄s clamās i cruce vo
ce magna emisit spm̄ dicēs Pater in man⁹
tuas. ꝛc. ¶ Seqtur. Pater nr̄. hec orō dn̄i= V
ca dicitē q2 a dn̄o edita ē ꝙ edocta Matth. vi.
cū sit pr̄ oīm ꝑ creationē: tm̄ specialiter ē pr̄
iustoꝝ ꝑ grām ꝙ adoptionē ideo dicim⁹ Pr̄
noster q̄ es in celis. i. q̄ specialiter habitas in
iustis ꝑ grām. specialissime in beatis ꝑ glo=

riam / tam cum iusti in via q̃ beati in patria
dicitur celi q2 sunt habitacula dei. Ponunt
consequenter. vij. petitiões. iiij. s. pro bonis
obtinendis. iij. pro malis remouẽdis. prima
cũ dr̃ Sanctificetur nomẽ tuũ. non petim9
vt aliqua sanctitas ei accrescat qui summe
sanctus est: sed vt cõfirmetur honor sui no=
minis in nobis et sanctũ habeat in corde no
stro per beniuolentiã. in ore per reuerentiã.
in opere per efficaciã. in remuneratione per
gloriam. Aduenat regnũ tuũ. i. sic regnare
digneris in nobis hic per grãz vt regnũ mũ
di contempnam9 ꝫ ciues regni celestis effici
valeamus non em̃ possum9 ꝑuenire ad reg=
gnum glorie dei nisi pri9 ipse ad nos veniat
per gratiã. Fiat voluntas tua. i. inspires no
bis virtutẽ ꝫ propositũ adimplẽdi tuũ bene
placitum. Sicut in celo. i. beati conformant
se voluntati tue. ita Et in terra. i. nos in ter
ra viuentes: nos cõformemus. Panem nrm̃
quotidianũ da nobis hodie. hoc v no mõ in
telligit. De pane spirituali qui est cibus aie
quẽ quotidie sumim9. vel per nos vel ꝑ mi=
nistros ecclesie qui hoc sacramentũ pro se et
pro cõitate quotidie ꝑcipiũt. Alio mõ intel=
ligitur de pane corporali qui est cibus corpo
ris. quod est instrumentũ anime per qd̃ ope
ratur opa meritoria. ꝫ sine victu quotidião
et aliis necessariis nõ sufficit ad corꝑ exerci=
tium. propterea cũ dicim9 Panẽ nrm̃ quoti
dianum. vite necessaria postulam9. Conse=
quenter petim9 mali remotionẽ. primo cuz
dicim9 Dimitte nobis debita nrã. i. pctã nrã
quib9 est aïa debitor pene. i. obligat ad pe
nam. Sicut ꝫ nos dimittim9 debitorib9 no
stris. i. relaxam9 irã ꝫ maliuolẽtiã. In lesio
ne eni proximi iniusta: duo sunt. s. inimicitia
cõtra proximũ. ꝫ culpa cõtra dñm. Primo
remittit hõ. Scdo de9. nec loquit hic de debi
tis pecunie vel iusticie exhibẽde sed rãcoris
et inimicitie reprehẽdẽde. dimittere cui rãn=
corẽ ꝫ offensã est necessitatis. dimittere vero
iniuriã sine emendã opus est consilij super
erogatiõis / ꝑfectorꝫ. aũt est oi petẽti veniã
indulgere. Sequit. Et ne nos inducas in tẽ
tationem. i. induci ꝑmittas in tentationẽ nõ
petimus vt non tentemur. q2 Jaco. i. dicitur
beatus vir qui suffert tentationẽ / tentari ei
nõ est malũ sed ad virtutis exercitiũ. Sꝫ pe
timus ne ab ipsa tentatione deuincamur. q̃si
diceret ꝫ si nos ꝑmittas ꝑ sensus duci vt ex
erciteamur: non tamen induci permittas per
consensum vt succũbamus. Sed libera nos
a malo. scilꝫ a malo mundi ne inflammet ꝑ
cupiditatẽ ꝫ a malo carnis ne nos absorbeat
per voluntatẽ. a malo diaboli ne nos perdat
per iniquitatẽ. vel aliter petimus liberari a
malo innato quod cõtraxim9. a malo adie=
cto: qd̃ cõmisimus. a malo inflicto: qd̃ me=
ruimus. Primũ est malũ originale. i. fomes
peccati ab originali prouueniens. Scdm̃ est
malũ actuale. Tertiũ est penale ẽm Inno.
Sequit Amen. per quod optatur adimple=
tio oim̃ petitorũ. ❡ Sequit. Libera nos q̃s
et cũ dr̃ Da pacem. signat se sacerdos cũ pa
tena et osculat eã insinuãdo quod deo patri
in passione filij eius sum9 recõsiliati. patena
seorsum cõsequẽter posita significat lapidẽꝫ
a sepulchro christi in sua resurrectiõe remo
tum. Quod subiungit Pax dñi sit semp vo
biscum. significat q̃ xp̃s resurgens a mor=
tuis pacẽ suis discipulis cõmendauit dicẽs.
Pax vobis. Frãgit hostia in tres ptes qua=
ruꝫ due partes extra calicẽ reseruant ꝫ vna
illarꝫ significat triũphãtes in celo. altera ex=
pectantes in purgatorio. et tertia que in ca=
licem mittit. significat militãtes in hoc mũ
do. Sequitur Agnus dei. cuius triplici repli
catione petimus nos liberari a miseria cul=
pe / pene / et tandẽ nobis donari pacẽ quietꝫ
eterne. Postea pax a sacerdote ministro da=
tur ꝫ cõsequenter oibus presentibus cõicat
in signũ q̃ oẽs filij ecclesie debẽt habere vnã
pacem inter se: que pricipaliter datur a xp̃o
in capite ecclesie. in missis pro mortuis non
datur pax / q2 osculũ est signũ pacificatiõis
discordantium: mortui autẽꝫ discordes non
sunt. ❡ Consequenter sacerdos ad digne su
mendum corpus christi se ꝑparat per deuo=
tas meditationes incarnationis passionis ꝫ
dire mortis iesu christi quas per nimiam ca
ritatem qua nos dilexit voluntarie sustinuit
et cũ adhuc inimici essemus nos patri recon
siliauit et sic cum timore magno corp9 chri
sti et sanguinem sumat ac deinũ calicis per
fusionem nisi pluries eodem die celebraturus
rus esset vt dictum est supra huius partis ca
pitulo. vij. F. Postcommunio a choro can=
tata significat gaudiuꝫ apostolorꝫ de christi
resurrectiõe. q2 gauisi sunt discipuli viso do
mino. Reuersio sacerdotis ad dextrum cor=
nu altaris peracto cõionis ministerio signifi
cat cõuersionẽ iudeorũ ad fidẽ futuram an=
te finem mũdi. Finita missa dicat diaconus
vel sacerdos alta voce Ite missa est. q. d. ite
ad propria quia missa est hostia ad deũ pro
nobis. chor9 regraciãdo respõdet Deo grãs
dicitur in missis pro defunctis Requiescãt i

pace. respondet Amen. i. fiat. C Nota q sa-
cerdos quinquies in missa vertit se ad popu
lum in signum q christus in die resurrectio
nis sue quinque vicibus apparuit suis disci-
pulis. Item prima statio sacerdotis ad de-
xtrum cornu altaris inchoando misse officiu
representat primi parentis Ade rectitudinem
in qua deus eum creauit: et ceteris animan
tibus eum preposuit. Transit9 a dextro cor
nu altaris ad sinistru et secunda statio ibidem si-
gnificant eiectionem primorum parentum
a delitijs paradisi ad huius mundi miseriaz
Statio in medio altaris significat mortem sal
uatoris quam in medio terre. i. in hierusalem
pro nobis sustinuit/ reuersio ad dextru cor-
nu altaris prope finem misse significat hu-
ani generis restaurationem et deuicto diabo-
lo per passionem christi ad dextram dei sessi
onem. Item altare significat crucem christi
in qua ipse immolatus est patri/ calix sepul
chrum. patena lapidem superpositum. cor
porale lintheamen in quo inuolutu est cor-
pus christi. panis consecrandus significat car
nem christi qua iudei vulnerauerunt. vinu
significat sanguinem qui exiuit de eius late
re. aqua sudores ablutio manuum sacerdo-
tis post communionem: significat populuz
ablui a malis per sacerdotis orationem.

C De modo dicendi horas canonicas: cele-
brandi missam et audiendi. Capitulum. x.

A Tenentur generaliter omnes cle-
rici in sacris ordinibus constituti
ad horas canonicas exsoluendas:
illis exceptis qui per inequalita-
tem. i. infirmitatem corporis excusantur. xci
distinctio. capitulo. i. et. xcii. distin. capitulo
vltimo. secundum glosam. et hoc indistincte
verum est siue ad titulum ecclesie siue ad ti-
tulum patrimonij proprii seu alieni ad sa-
cros ordines sunt promoti. etiam siue fue-
rint in scolis siue alibi residentes secundum
B Goffre. et Hostien. C Beneficiati vero si
adulti fuerint et etiam in minoribus ordini
bus constituti ad eas tenentur immo et cle-
rici seruitio ecclesie deputati si de beneficio
ecclesiastico sustententur secunduz Hostien.
in summa. cuius ratio est secundum aliquos
quia dati sunt redditus a laicis circa nego-
cia secularia occupatis ecclesie ministris vt
in septenario officio vices eorum suppleant
et ideo ad horas canonicas non solum ex sta
tuto ecclesie sed ex mera iusticia omnes be-
neficiati quos non excusat necessitas obli-
gantur. ecclesia etiam tam intitulando cle-
ricos ad beneficium q sacros ordines eis co
ferendo intendit eos ad huiusmodi ministerium
obligare: et in signum huiusmodi subdiacono qui
primum sacrum ordinem recipit in ordinatione
sua sic dicitur. si hactenus ad ecclesiam tardus fui
sti amodo sis velox si hactenus somnolen
tus fuisti amodo sis vigilans. C Clericus C
etiam degradatus si recipit sacros ordines
tenetur ad horas canonicas qz tenetur ad ea q
sunt oneris et non honoris. Similiter beneficiatus
degradatus quamdiu tenet beneficium etiam si nunq fue-
rit in sacris ordinibus constitutus tenetur ad horas
canonicas qz tenetur ad ea q sunt oneris et non
honoris non tamen debet degradatus nec suspensus officia
re ecclesiam et cum solus dicit horas vel cum alijs
non debet dicere Dominus vobiscum vel similia verba
que ad dignitatem vel ordinem pertinent secundum Wil.
super Ray. dicit. Wil. in cle. sup ca. graui.
de celebra. misse. q clerici in sacris ordinibus
constituti tenentur dicere per se non per alios
horas canonicas nec possunt excusari nisi p
infirmitatem. Beneficiati vero possunt dicere
per alios in multis casibus. s. propter consue
tudinem vbi consuetudo talis est. Propter ap
pellationem vel arduam causam propter studi
um etiam vel aliam causam rationabilem. hec
Wil. ibidem Host. dicit q beneficiatus qui-
libet tenetur dicere vel audire diuina hoc ve
rum puto esse. C Clerici in minoribus or- D
dinibus constituti non beneficiati ad horas hu
iusmodi non tenentur secundum omnes doctores.
C Hore siquidem canonice quibus clerici in E
sortem assumpti regulariter astringuntur. sunt
vij. iuxta illud ps. septies in die laudem dixi ti
bi. qui septenarius numerus a nobis impletur. s.
cum matutini prime/ tertie/ sexte/ none/ ve-
spere/ et completorij tempore nostre serui-
tutis officia persoluamus extra de ce. miss.
ca. j. Nec oportet singulas horas singulis
temporibus diei correspondentibus dicere.
Sed consiliu est q omnes simul dicant ne su
peruenientibus occupationibus aliq dimitta
tur. hoc intelligit glo. sup dicto. c. de paupi
bus clericis quos ad opus rurale oportet exire/
alias suo loco et tempore dicende sunt singule
vt dicit. Sed hoc puto veru esse quo ad cle-
ricos in ecclesijs maioribus residentes. quo
ad alios forte non oportet. C Congruu tamen est F
vt in ecclesia curata dicat sacerdos matuti-
nas missam et vesperas horis debitis. Ali
ud vero officium poterit dicere similiter et
sic habet consuetudo secundum Pau. super. c. graui.
de cele. missa. in cle. Licet etiam clerico qui
ad horas canonicas tenetur preueniendo

tēp⁹ matutinas sequētis diei dicere sero diei
precedētis propter necessitatem licitarum ꝯ
honestarū occupationū: qꝛ melius est vtrū
ꝙ deo reddere: scꝫ ꝯ debitas laudes et alia ho
nesta officia ꝙ vt ꝑ vnum: aliud impediat.
Si propter lasciuiā vel vt sōpnolētie ꝗcū⁹
vacet hoc faciat nō est absqꝫ pctō. ſm Tho. i
suo quolibeto. Itē qꝛ non est aliquis mod⁹
specialis dicendi horas ad quē oēs obligant
ideo ille qui propter defectū visus vel aliaꝝ
infirmitatē vel qꝛ propter paupertatē: libro
caret aut alia necessitate nō dicit secūdū for
mā ecclesie vt credit recōpēsat tn̄ equiualēs
per psalmos vel orationē dñicā non peccat
G mortaliter vt credit. ¶ Cōsuetudo i celebrā
dis diuinis officiis siue mod⁹ quē obtinet ec
clesia metropolitana debet i oībus ecclesiis
eiusdē prouincie exceptis monasteriis obser
uari. et hmōi decreti violator. vi. mensib⁹ cō
munione priuat⁹ apud metropolitanū sub
pnie censura maneat corrigendus. xii. di. de
his. Nec obest seu locū habet cōsuetudo con
traria ſm Archi. in ros. super dicto ca. Cō=
trarium dicit Host. de officio ord. §. est autē
vbi offm̄ variū. ꝙ qn̄ subditi suffraganeorū
deuiant a ꝯsuetudine metropolitane ecclesie
in diuinis officiis nec habent certā cōsuetu=
dinē sed turbatā recurrēdū est ad consuetu
dinē metropolitane ecclesie. Alioquin non
sūt ꝯsuetudines vni⁹ ecclesie aliaꝝ ꝯtraria
cōsuetudine subuertende. cuius dictū recitat
et approbare videtur idē archid. de con. di.
i. altaria. concordat cardinalis de supplen.
negli. ca. romana li. vi. Ubi dicit quod suf=
fraganei et roꝝ subditi nō debent discrepa=
re in diuinis officiis dicendis a consuetudie
metropolitane ecclesie. Nō verū est vbi suf=
fraganei nō habent de contrario cōsuetudi=
nē pscriptā. Nā tūc cōsuetudo vni⁹ loci cō=
suetudinē alteri⁹ nō subuertit. xii. di. illud
in fine. Gesselin⁹ etiam super capi. dignū. e.
ti. in cle. super vbo indulgenti⁹. dicit ꝙ i sin
gulis ecclesiis sunt officia diuina dicēda se=
cūdū morē metropolitane ecclesie deficiēte
alia singulari consuetudine. Hugucius vo
super dictū cap. de his. Sic ait quidam di=
cūt ꝙ huic cap. derogatū est ꝯtrario vsu vtē
tiū in quibusdā ecclesiis. et huic ꝯcordat glo
sa ro. sup cap. immediate sequens ibidem.
Uel ſꝫ Hugucium ibidē cū dicit ecclesias cō
prouinciales debere eūdē modū tenere quē
tenet metropolitana ecclesia nō est referēdū
ad dispositionē et ordinē psalmorū et cant⁹
sed ad libros qui leguntur in ecclesia vt scꝫ
eosdē eisdē tpibus legant hoc ibi. nec puto ꝙ
priuatio a cōione. vi. mēsiū. i. suspēsio de q̄
hic fit mentio sit canon late snīe sed ferēde.
¶ Debent etiā ministri ecclesiaꝝ in purita= H
te conscientie et cū deuotione diuinū officiū
dicere vel psallere nec transcurrēdo vel sin=
copando neqꝫ extranea vel prophana seu ihone
sta colloquia miscendo: nō tarde ad choꝛuꝫ
venire: nec absqꝫ rationabili causa ante finē
officii ecclesiam exire nō aues predales secū
portare seu facere portari nec canes venati
cos adducere. vt ex. de ce. missa. ca. graui. in
cle. Et ad defectus hmōi reformandos de=
bent supiores ad quos ptinet suā diligentiā
exhibere. necnō vt in cathedralibus regula=
ribus et collegiatis ecclesiis horis debitis de
uote diuina psallantur. In aliis vero eccle=
siis ꝯuenient ꝯ debite celebrentur diuinū of
ficiū nocturnū pariter et diurnū. hoc etiā in
virtute obediētie fieri pcipit de ce. misse. ca.
dolentes. ¶ Sꝫ qꝛ mod⁹ iste dicendi solū ex I
precepto ecclesie statutus est. precepta autē
iuris positiui non referunt nisi ad ea q̄ sub
iudicio humano cadere possunt: cuiusmodi
sunt actus exteriores sed non interiores ha=
bere etiā deuotionē vel ꝯtinuā attentionem
non subest hoīs potestati: sed est diuine gr̄e.
Ideo ꝗuis dicens verba diuini officii sine de
uotione ex sua desidia peniteat pro sua negli
gentia nō tamen mortaliter peccat: nisi for
te ex affectata scientia vel ex libidine mortali
ista negligentia proueniret de tali negligen
tia vide supra huius ptis. ca. iii. D. ¶ Pre K
terea si is qui tenetur ad diuinū officiū cum
aliis dicens non oīa verba dicat: sed quedā
ipsum euadant: non oporteat eum resume
re a capite diuinū officium ꝑturbando. sed
sit contentus si ab alio audiuit: qꝛ talē mo=
dum alternatim dicendi seu cantandi eccle=
sia ordinauit vt pꝫ i sexto ꝯfir. li. i. t. vii. ¶ In L
sup si quis officiando in choro cum aliis: ex
necessitate aliqua pretermisit psalmum ali
quem vel lectionē vel aliud simile et non po
test omissum supplere: nisi vocem suā sub=
strahat sub adiutorio chori incantādo: me
lius est cācillū trāsire: ꝙ officiū chori minue
re suas opas subtrahendo: maxime cum ec
clesia certum numeꝝ psalmoꝝ lectionuꝫ et M
hmōi nō precepit. Cōsuetudo eni dicendi ho
ras canonicas in locis variis est diuersa. Se
cus si solus diceret: qꝛ tunc si comode pote=
rit quod omissum nouerit supplere tenetur
ſm Wil. in cap. graui. Si vero ex īdustria
is qui ad horas canonicas tenetur aliquam

omiserit absq; necessitate infirmitatis vel aliciuus similis nec aliud in recõpẽsationẽ facit vel facere ꝓponit: mortaliter peccat.
H Tam cõtraueniens ꝑcepto ecclesie ꝙ iniuriando proximo cui pro temporalibus spũalia nõ refundit. Et quanto plures horas sic omiserit tanto grauius peccat. Sed forte nõ tot peccata mortalia distincta incurrit: quod horas omittit vt pꝫ in sũma consititu. vbi s. Quia totũ. s. vij. horarũ vnius diei est vnũ integrũ ex suis partibus super quod cadit preceptum ꝫ sic omittens officiũ integrum vnius diei: nõ transgredit̃ nisi vnũ ꝑceptũ et vnũ peccatũ committit. Et quot officia diurna hmõi omittit totiens peccat mortaliter et omittens vnã horã vt predictũ est peccat mortaliter: quia nõ exsoluit officiũ integrum vt tenetur in sũma. consti. lib. i. ti. vij. Si vero ex obliuione omittit nõ peccat mortaliter excusante eũ ignorantia. Et si ista obli
I uio causet̃ ex legitima occupatiõe credo nullum esse peccatũ. Sed quãdo illa omissio reducitur ad memoriã tenet̃ supplere omissũ vel dicẽdo illud qđ omisit. vel aliud equiualens. et hoc quidã credũt esse melius. Aliis videtur qđ siue ex necessitate siue ex voluntate siue ex negligentia. siue ex incuria sic omiserit: non tñ de nouo peccat si officia tandiu omissa nõ dicat. sed confiteri debet ꝫ penitentia est ei iniũgenda de peccato omissiõis. Et congruũ est ꝙ confessor in eo penã imponat ei in quo deliquit. s. in dicendo eadẽ of
K ficiã. Et si hoc nõ credit ei proficere vel sufficere in aliam penitentiam commutabit sm Innocen. de ce. mis. cap. i. Vtputa forte propter multitudinem horarum ad quam tenetur quas valde difficile esset dicere vel quia nimis indeuote eas diceret scḋ Gvil.
L super ca. graui. eodem ti. in cle. ¶ Infirmi
M autem bene excusantur a dicendo et forte ab audiendo si tamẽ talis sit infirmitas in qua directe vel occasionaliter sibi obessẽt vel obesse timerent. si celebrationi diuinorum interessẽt. Infirmis autẽ nõ est lex posita Inno. vbi s. nec tenent̃ ad dicendũ ea cũ conualuerint neq; ad confitendum quia omittendo non peccauerunt sm Jo. in collecti. eodem
N titu. presbiter. ¶ Non potest epũs cum clerico qui ad horas canonicas tenetur dispẽsare vt nõ dicat eas nec in aliud cõmutare nec etiam abbas cũ monacho etiam propter scolas vel viacionẽ. Johan. in sũma consti. lib. i. titu. vij. Item qui ex malicia vel accurata negligentia non aduertit ea que dicit ꝙ eius omnia verba complete recitet. Vel si det operã sue distractioni inutiliter se ponendo inter fabulas aliorum: tenetur ea redicere. Si vero preter voluntatem seu preter propositũ rapiatur ad aliud cogitandũ non tenetur sm Gvil. sup ca. graui. in cle. Item ideota indeuote dicens officiũ suũ minus pec
cat ꝙ bene litteratus vt dicit ibidẽ. ¶ Item O
ꝓpter crebras cogitationes vanas distractiones: omissiones. vel negligentias que in dicendis horis canonicis eueniũt: expediẽs est ꝙ saltẽ sub generali confessione que quotidie fit in missa vel in horis exprimat̃ inter alia peccatum omissionis per Gvil. vbi s.
¶ Item siquis nõ interfuit in principio of P
ficij sine malicia: nõ oportet ꝙ a capite incipiat et idem de fine dicẽdũ est si interesse nõ poterit. Si tamẽ magnã partẽ vel nocturnorũ vel laudis omitteret: bñ faceret si idẽ diceret sm Innocen. in ca. dolentes in fine.
¶ Non videtur peccare clericus qui in di= Q
uinis officijs nõ intelligit oĩa que ibi dicit: dum tamẽ cor suũ habeat ad deũ ꝫ psallat
eidem vt in principio capi. ¶ Potius in ec R
clesia ꝙ alibi diuina officia debent dici. Possunt tamẽ clerici cuiuscunq; ordinis fuerint etiam prelati ex causa ab officijs que in ecclesia dicuntur abesse: vt si oportet eos intendere circa temporalium administrationẽ. sed tunc debent alibi dicere vel equitando vel stando in domo vel in via. Et sicut ministerium absentis prodest illis qui sunt in ecclesia: ita officium eorum qui sunt in ecclesia prodest illis qui sunt extra ecclesiam in administratione: cum sint quasi corpus vnũ. In magnis festiuitatibus semper debẽt esse in ecclesia nisi ardua causa excusentur In
nocen. super ca. presbit. ¶ Item nota ꝙ ha S
bens plura beneficia nõ tenetur dicere plura officia diuina quia hoc nullibi preceptũ reperitur. Tenetur tamen dicere horas canonicas sicut et quilibet beneficiatus. vt dictũ est et in beneficijs quibus non residet per alios faciat eas dici. Vlterius nota ꝙ habens duo beneficia curata diceret horas canonicas secundum vsum ecclesie in qua residet. Et si alternet residentiam alternabit etiam officium. Si autem in neutro residet: secundum vsum beneficij dicat quod de illis prius obtinuit. Si vero simul erant collate: dicat secundũ morem beneficij dignioris. Si forte alterum dignius fuerit. Si autem sint paris dignitatis eligat cuius morem istorum voluerit obseruare. Si vero vnũ bñficio=

cum suorum fuerit curatum et non reliquum: dicat secundum morem beneficij curati. Si vero duas prebendas quis habuerit vel alia beneficia non curata: sicut de habente plura beneficia curata: fiat ut supra est distinctum. ¶ Hec premissa collecta sunt ex summa. Bertrandi. de ce. missa. ca. graui. in cle. Tho. in quadam questione de quodlibet dicit quod beneficiatus in duabus ecclesijs debet dicere officium secundum morem illius ecclesie in qua maiorem dignitatem habet. utputa si in una ecclesia est decanus: in alia simplex canonicus: debet dicere officium secundum morem ecclesie in qua est decanus. si in utraque sit simplex canonicus: dicet secundum morem ecclesie dignioris non illius in qua habet opulentiorem prebendam: quia temporalia nullius sunt momenti spiritualibus comparata. Si autem ecclesie sint paris dignitatis et in neutra residet eligat morem alterius earum que magis placuerit. Si autem in una est residens siue presens, illorum cum quibus conuersatur moribus se conformet.

¶ De matutinis beate virginis et suffragijs sanctorum et vigilijs mortuorum creditur quod ubi in aliqua ecclesia omnes seruitores illius consueuerunt omnia premissa pro horis et loco horarum dicere: quilibet de officiantibus illam ecclesiam et de residentibus ibidem ad illa obligantur. Secus autem in alijs qui causa studij vel alia causa rationabili habent extrauagari. Si vero aliqui de seruitoribus illius ecclesie etiam plures consueuerunt dicere premissa et non alij: tunc forte nec officiantes nec ibi residentes ad ea tanquam ad horas canonicas tenerentur. Hec videtur sententia et Guil. in cle. eodem titulo super ca. graui. ibidem vide. Ego puto quod ad horas beate virginis omnes beneficiati et in sacris ordinibus constituti secundum consuetudinem loci ubi degunt obligantur. Sed quo ad officium mortuorum considerandum est: quod quandoque dicitur in ecclesia ordinarie tanquam pertinens ad officium ecclesie sicut in die animarum in tota ecclesia sicut solet dici. Et in quibusdam ecclesijs consuetudo est ut dicatur illud officium ordinarie in qualibet ecclesia vel ebdomada semel. vel in qualibet feria vacante: vel qualitercunque aliter secundum certum tempus: et ad illud officium tenetur beneficiatus in illis ecclesijs: etiam residens in scolis: ut per hoc satisfaciat mortuis quorum recepit bona. Aliquando autem fit officium mortuorum extraordinarie propter aliquam causam emergentem: utputa ad preces alicuius persone vel alia simili: ad illa clericus residens non tenetur secundum Tho. in quolibeto. Item clericus existens in mortali peccato sicut sunt concubinarij/ predones/ simoniaci et alij similes dicens horas canonicas soluit quod debet: non tamen modo quo debet: quia non in puritate conscientie quod requiritur ut in dicto ca. graui. ubi dicit Guil. quod dicens officium suum in mortali peccato nihil agit et per consequens tenetur redicere quod esset nimis graue: quia tunc pauci liberarentur a solutione huius debiti. et tamen secundum eum talis peccator tenetur horas dicere ne commodum de sua malicia reportet. Talis enim non debet publice officiare ut dicit nec dicere dominus vobiscum: cum solus dicit officia: sicut nec excommunicatus vel suspensus ut supra dictum est. Diaconus dicendo collectas potest dicere dominus vobiscum. secundum Innocen. ¶ Item omnibus diebus et post matutinas et post vesperas a sacerdote oratio dominica proferatur. de con. di. v. idem semper. ¶ Missa non est de horis canonicis nec est preceptum quotidie audire: quia non semper occurrit facultas. Peccat tamen sacerdos qui nunquam vult celebrare cum possit: quia in vacuum gratiam dei recepit ut dicitur in summa confes. lib. j. titulo. vij.

Item qui celebrat nondum dictis matutinis peccat mortaliter. quia facit contra consuetudinem generalem et approbatam. Qui autem celebrat antequam dixerit primam non peccat mortaliter: nisi sit contra consuetudinem loci: aut contra statutum prouinciale vel sinodale. Qui per negligentiam pretermissa prima dicit terciam. credo quod sufficit quod supplicat quod omissum est: et de negligentia peniteat. Item quolibet die dominico tenetur quilibet audire missam: et totam quousque compleatur ita scilicet quod in fine misse accipiat sacerdotis benedictionem. de con. di. missas. Hoc intellige de his qui non habent rationabile impedimentum. Item qui die solempni pretermisso ecclesie conuentu ad spectacula vadit excommunicetur ibidem ca. sequenti. ¶ Item interrogandum est in ecclesia parrochiali diebus dominicis et festiuis si parrochianus alterius ibi sit qui proprio contempto presbytero missam ibi velit audire. et si inuentus fuerit statim ab ecclesia ejiciatur. ex. de parroc. ca. ij. hec omnia notat Jo. in summa conf. lib. iij. ti. xxiiij. q. cxxix. ¶ Item nota quod propter missam peculiarem. i. specialem de trinitate vel de aliquo sancto. aut defunctis aut alijs huiusmodi: non debet quis dimittere quin audiat missam de die. Hoc intellige quando dies habet missam propriam et de illis qui illa die tenentur audire missam. ut ex. de ce. mis. ca. quodam. ubi dicitur si qui voluerint ut sibi

misse cātenꝫ de eodem die missas audiant.
ab ¶ Itē nota ꝙ ꝓ paruulis baptizatis decedē-
tib⁹ missarū solēnia celebrentꝫ nō vt ꝓ eas iu-
uentꝫ ad remissionē pctōꝝ vel ad augmentū
glorie: ſꝫ ad ostēdēdū puulos ad vnitatē cor-
poris xp̄i mistici pertinere: dū idē mod⁹ ce-
daꝝ seruatꝫ i illis ⁊ i alijs adꝫ solatiū viuoꝝ
⁊ ad cōmendādū redēptiōis mysteriū qđ in
hoc sacro ꝯmemoratꝫ ꝓ quod puuli sine me-
rito ꝓprio vitā ꝯsequūtur eternā. ſm Tho.
ac di.xij. ¶ Itē nota ꝙ vna missa quo ad illud
qđ ē in ea essētialia. s. corpus xp̄i nō est alia
melior: qꝛ opus operatū est eque bonū vtro-
biqꝫ. tū quo ad illud quod est annexū sacro:
et quasi secūdariū missa boni sacerdotis est
melior alia missa mali sacerdotis: qꝛ nō so-
lum hꝫ missa efficatiā ex bonitate opis opa-
ti sed ex bonitate ⁊ deuotione operantis. ſꝫ
ad Tho. ¶ Itē pbꝫ celebrans nō vt psit sed
vt obsit. s. vt de⁹ aliquē pdat vere cōficit: ſꝫ
peccat grauiter ⁊ deponēdus est. j.q.j. dictū
ac ſm glo. xxvj.q.v. quicunqꝫ. ¶ Non presu-
mant sacerdotes annualia celebrāda suscipe-
re nisi pro defuncto celebrent quotidie vel ꝓ-
curēt spālīter celebrari. nullus insup accipi-
at plura annualia celebranda ꝙ̄ habet soci-
os sacerdotes isto casu excepto in quo ꝓcu-
rans suffragia fieri ꝓ defunctis concedit ex-
presse defuncti memoriam in missa alij vel
alijs copulari. Nec credat celebrans se di-
cendo vnā missam posse satisfacere ꝓ duo-
bus ꝓ quoꝝ vtroqꝫ spālīꝫ ⁊ insolidū ꝓmise-
rat celebrare: et ꝗ hmōi annualia siue stipē-
dia ꝓ aīab⁹ siue pro anniuersarijs receperīt
et ex malicia vel ex accidia nō satisfaciūt ve-
tenentꝫ moneantꝫ vt omissa suppleāt ad ple-
nū aut fructus taliter receptoꝝ pro aīabus
illoꝝ pro qb⁹ bona ista receperūt paupibus
erogent. Alias sicut fraudatores fideliū ab
ordinarijs aspere corrigantur. in cōstitutōe
af Lamech pec.ca.ij. ¶ Clerici aut religiosi cō-
morantes cū cardinalib⁹ aut epis possunt
se eis cooptare i diuinis officijs nec ꝓ tūc ad
alia tenebūtꝫ. de ce. mis. ꝙ dignū in cle.

¶ De pnīa i gn̄ali ⁊ de
A solēpni pnīa. Cap.j.
IN hac parte quīta secū-
dū ordinē quem seruat
aa magister. iiij. sen. tractā-
dū est de sacro pnīe. Di-
cto eīm primo de sacro ba-
ptismi. ꝓ quod gr̄a ichoa-
tur. scđo de ꝯfirmatiōe ꝓ quā gr̄a roboratꝫ.
tertio de eucharistia per quam nutritur ⁊ cō-
summatur. cōgrue. iiij. loco subiungitꝫ peni-
tētia per quā: amissa gr̄a restauratꝫ. Primo
ergo notandū est ꝙ penitentia. iiij. modis su-
mitur. j. pro habitu habilitāte hominem ad
penitendū sub debitis circūstantijs et sic est
virtus. Scđo pro actu sic penitendi et sic est
actus virtualis et nō virt⁹. Tercio pro dolo-
re sensibili pro peccato cōmisso qui si prece-
dat actū penitendi ipm promouit seu inten-
dit si autē sequatur tanꝙ̄ causatū ex illo intē-
tionem ei⁹ seu perfectionē ostendit et sic est
passio quedā. Quarto modo sumitꝫ ꝓ reme-
dio cōtra mortale peccatū actuale ꝓ ministe-
rium sacerdotis collato seu cōferendo et sic ē
sacramentū scđm Ri. distī. ix. Sed secūduꝫ
Sco. eađ. di. penitētia prout est sacramentū
est absolutio hōis penitentis facta certis ver-
bis debita intentione prolatis a sacerdote iu-
risdictionem habente ex institutione diuina
efficaciter significātib⁹ absolutionē anime a
peccato. Alie vero que ponūtur q̄si diffinitio-
nes a doctorib⁹ et sanctis vt illa bti Ambro-
sij. Penitentia est mala preterita plangere ⁊
plangenda iterū nō committere / ⁊ illa beati
Augustini penitentia est quedā dolentis vin-
dicta puniens in se quod dolet se cōmisisse /
et huius nō sunt diffinitiones penitentie sa-
cramentalis. s. exterioris: sed poti⁹ quedā no-
tificationes penitentie interioris que est res
hui⁹ sacramenti. Dicitur etiā penitētia illud
quod a sacerdote imponitur penitenti in cō-
fessione et huius penitentie tres sunt species
scꝫ solempnis / publica / ⁊ priuata. ¶ Solē-
pnis penitentia que fit in capite quadrage-
sime cum solempnitate de qua habetꝫ. l. di. i
capite. hec penitentia nō ipōnitꝫ nisi ab epi-
scopo vel de eius mandato. et debet imponi
pro homicidio. l. di. placuit. ⁊ pro filioꝝ op-
pressione vbi peccatū est notorium. ex̄ de pe.
et re. quesitum: et pro omni crimine horren-
do ⁊ vulgatissimo ꝙ totam vrbem villā vel
castrū cōmouerit. xxvj.q.vj.c. vltimo. Io-
hannes in collecti. dicit ꝙ hodie solū pro op-
pressione pueroꝝ ipōnitꝫ solēpnis penitētia
Solēpnis penitētia nō debet ipōni clerico ni-
si degradato: qꝛ nec laic⁹ ꝗ semel egerit debꝫ
postea ꝓmoueri nec cleric⁹ postꝙ̄ eaꝫ egerit
ministrare. l. di. ꝯfirmādū ⁊ ca. illđ. ⁊ ca. alie-
nū. ⁊ ca. ex penitētib⁹. ⁊ qꝛ hoc statutū ē ꝓpꝫ
clericat⁹ dignitatē videtꝫ posse cōcludi ꝙ nec
laicꝫ psonis isignib⁹ nec religiosis ꝓpꝫ digni-
tatē statuū dꝫ ipōni. hoc addit Ri. di. ix. i fine
Itē nec iuuenibus est solēpnis penitētia iniū-
genda ꝗ faciliter ꝯmittūt ꝓpter etatꝫ fragi-

litatem. B. di. penitẽtes. ⁊ idem iudicandũ
est de decrepitis ſm glo. ibidem. Tam viris
ꝙ etiam mulieribus solẽpnis penitentia i-
poni põt. sed viri solẽpniter penitentes de-
bent comam deponere: nõ mulieres. vt ibi-
C dez in glosa. ¶ Hec sunt obseruanda in so-
lempni penitentia. oẽs qui solẽpnẽ peniten
tiam debent subire. debẽt in capite quadra-
gesime ante fores ecclesie cathedralis se pre
sentare ẽpo ciuitatis sacco induti nudis pedi
bus vultibus in terrã demissis. reos se habitu
et vultu protestantes. ⁊ adesse debent ibidẽ
decani et archipresbiteri parochialis ⁊ pbr̃i
penitẽtiũ qui eorum cõuersationẽ inspicere
debent et secundũ modum culpe p prefatos
gradus iniungere. Postmodũ eos i ecclesiã
introducat ẽps: vel eius vicarius et cum oi
clero. vij. psalmos penitentiales in terrã p-
stratus cũ lacrimis pro eoꝝ absolutione de
cantent. Tũc resurgens ab oratione manus
eis imponat: aquam bñdictã super eos sper
gat. cinerẽ sup eos prius mittat. deinde cili-
cio capita eoꝝ cooperiat ⁊ cũ gemitu denũ-
ciet eis ꝙ sicut adam proiectus est de paradi
so pro peccato suo: ita et ipsi pro peccatis su
is abijciũtur ab ecclesia. Postea iubeat mi-
nistris vt ipsos extra ianuã expellãt clerus
vero prosequatur eos cũ responsorio. In
sudore vultus tui vesceris ⁊c. vt videntes sã
ctã ecclesiã i p facinoribus eoꝝ tremefactam
atq̃ cõmotã nõ paruipendant penitentiam
In sacra aũt cena dñi rursus ab eoꝝ deca-
nis ⁊ pbr̃is ecclesie liminibus presẽtẽt. B. di.
in capite. ¶ Per totũ vero tempus debet so
D lẽpniter penitens esse extra ecclesiam. debet
pendere ex arbitrio iudicis penitentiarij. q̃n
q̃ per annum q̃nq̃ per biennium: q̃nq̃ per
triennium differtur recõsiliatio que fit per epi
scopum. Singulis tñ annis durante penitẽ
tia: debent solempniter penitentes introdu
ci in ecclesiam in die cene per proprium sa-
cerdotem et audire diuina vsq̃ ad octauas
pasche tm̃. nec tñ recipiant corpus christi ni
si hoc fuerit eis concessum: quia eukaristie
receptio q̃nq̃ differtur plus quandoq̃ minus
quandoq̃ vsq̃ ad finẽ penitentie: quandoq̃
vsq̃ ad finẽ vite ad arbitriũ episcopi. xxxiij
q. ij. admonere. xxvi. q. vi. siquis de corpo-
re. de pe. di. v. si qui vero. Ab octabas vero
pasche debent exire et esse extra ecclesiam vs
q̃ ad diem cene sequentis anni. et sic quoli-
bet anno durante penitentia vsq̃ ad solẽpnẽ
reconsiliationem que per ẽpm est facienda:
vel p aliũ de mãdato eius spãli. Itẽ p ma-
gno crimine publico põt qs cogi ad faciendũ
solẽpnẽ pniam: sed p occulto nõ: nisi omnino
penitens eã subire voluerit. ar. de con. di. iij
de penitentib⁹. Solẽpnis pnia nõ iterat̃ ni
si vbi cõsuetudo fuerit eã iterandi. et hoc p
pter. iij. rationes. Prima est ne ex iteratiõe vi
lesceret. Secũda est. q2 figura est hois expul-
sionis de paradiso q̃ semel tm̃ facta ẽ. Ter-
cia q2 solẽpnizatio pnie ẽ quasi quedã pfes
sio perpetuo penitentiã seruandi: et ideo eius
solẽpnitati obuiaret iteratio. ¶ Dr̃ etiã solẽp E
nis pnia: sed minus pprie qñ aliquis laic⁹
mittitur ad monasteriũ ad penitẽtiã agen-
dã. B. di. § illic ⁊ ſʒ glo. ¶ Penitẽtia publi F
ca scdʒ Ray. est q̃ fit in publico nõ tñ cũ illa
solẽnitate de qua habet̃. B. di. in capite. De
qua iã dictũ est sed iniungit̃ peregrinatio p
mundũ cũ baculo cubitali scapulari vel ve
ste alia ad hoc consueta. Hanc posset impo-
nere quilibet sacerdos paroch. et a fortiore
pniarij ẽpoꝝ generales: quia nõ inueniũt̃
eis phibitũ nisi ꝯsuetudo sit contraria in ali
qua ecclesia. Hec pnia põt clerico iponi qñ
crimen suũ est enorme et publicũ ſm Tho.
in scripto. ⁊ eorũ Berñ. ex. de pe. et re. super
eo. quesitũ. Cõtrariũ tenet Host. in sũma
ti. eodẽ verbo. publica. ſ. qd pnia hmõi pu
blica nõ ẽ clerico iponẽda. ¶ Itẽ pniaʒ pu- G
blicã sedes apostolica nemini indicit agẽdã
nisi in loco vbi est curia romana et tm̃ pro
enormibus. Penitentiarij do dñi pape fa-
ciunt tales nudatos triduo aut plus vel mi
nus incedere per oẽs ecclesias ciuitatis vbi
est curia: et postmodũ remittũt ad suos epi
scopos vt consideratis circũstantijs eis indi
cant pniaʒ salutarẽ. Licet quidã ribaldi pro
questu fingant sibi tales pñias a sede aposto
lica iniunctas falsas pniarioꝝ litteras ostẽ-
dẽtes ſʒ Wil. in suo repertorio. ¶ Ex cau- H
sis aũt. iiij. iponit̃ aliquibus publica peniten-
tia. Primo vt pro pctõ publico publicã ha-
beat medicinã. Secũdo q2 maxima cõfusione
est dign⁹ q̃ grauissimũ scel⁹ ꝯmisit. Tercio
vt sit alijs ad terrorẽ. Quarto vt sit exẽplũ
penitẽdi ⁊ non desperandi eis qui grauibus
detinent̃ pctĩs. Nota ꝙ publice pnie imposi
tio nõ arguit reuelationẽ cõis quis suspitio
oriat̃ talẽ penitentẽ aliqd enorme cõmisisse.
Nõ ei culpa p certo scit̃ ex pnia: q2 q̃nq̃ ali
quis facit pniam p alio: vel sine culpa sua
vt alios prouocet ad pniaʒ ſm Tho. di. ix.
¶ Itẽ nõ oportet hoiem p quolibet pctõ ma I
nifesto pniaʒ suã alteri vel alijs manifesta-
re ꝙ sacerdoti: ſʒ q̃ fecit scãdaluʒ p suũ pctm̃.

in cōi: tenet ad ostēsionē boni exēpli in cōi: q2 p hoc qd hoīes vident bonū exēpliū tum de quolibet sit p̄sumendum bonū debent p̄su mere de p̄teritis penitētiā et remissionē fm Alber. sup. iiij. ¶ Pnīa priuata dr̄ illa que in secreto fit z in secreta confessione a sacer dote imponitur. fm. Hos. z Ray. ¶ Nota q pnīam p peccato exteriorē nō oportet p̄petuā eē. Pnīa vo interior scz cōtritio q̄tū ad habitū dz eē ppetua: non quo ad actum vide infra de contritione. ca. xvi. Itē de al peccato suo pōt hō penitere dum viuit: post mortē vero nō est loc⁹ pnīe: q2 sp̄us vnitus carni est susceptibilis pnīe: sp̄us separatus nō. fm Damas. ¶ Itē tres sūt actiones pe nitentie fm Ray. vna q̄ fit ante baptismū si baptizād⁹ sit adultus: q2 nisi peniteat nō pōt debite nouā vitā inchoare. hoc intellige de penitētia interiori. q2 si baptizet: ad exte riorē pnīam nō tenetur: sed ab hac penitē tia sicut etiā z a pctō paruuli sūt immunes Secūda est que fit post baptismū de morta libus. Tercia que fit de venialibus. de pe. di. j. tres sūt actōes &c. ¶ Nota q an baptismū non reqrit pnīa sacramētalis: q2 baptism⁹ est fundamentū oīm sacramētorū nec pnīa prout est virtus formata: scz caritate: q2 in tali remitteret culpa ante baptismū q non semp oportet: sed requiritur penitētia q̄ est virtus informis. i. quedā vera detestatio: q̄uis nō sufficiēs cū proposito emendandi qd gessit et iterū nō peccandi. quia voluntate re manente in proposito peccandi non est hō gr̄e susceptibilis fm Pe. ¶ Itē q̄uis pnīa tollat totū reatū culpe nō tm̄ totum reatū pene. i. totā obligationē ad penā. ratio hui⁹ est. nā q̄ offendit siue deū siue hoīem dupli citer peccat. Primo ↄtra equalitatē amici cie inquātū debitū officiū eius non impēdit Scdo ↄtra equalitatē iusticie inquātū hono rem obsequiū vel aliam rē debitā subtrahit quorū vtrūqꝫ opꝫ restitui: sꝫ q2 restituta ami citia nō statī ex hoc restituit res ablata: iō p⁹ remissionē culpe remanet reat⁹ pene. fm Tho. et Pe. iiij. sen. ¶ Itē de pctīs cōmissis ex ne gligētia. si talis sit negligētia q̄ oīno excusat a pctō nō opꝫ agere pnīaꝫ. et qualis sit negli gentia illa vide supra pte. iiij. ca. iij. v. aliās esset penitendū. De pctīs aūt oblitis de qb⁹ hō nullo mō recordat nō tenetur ad pnīam nisi in gn̄ali. dꝫ tm̄ adhibere diligentiā vt re cordet: et si recordari valeat penitere tenet: q si nō poterit delentur p confessionē gn̄alē vide infra. ca. iij. C. F. ¶ De pctō originali quia nō prouenit ex actu hoīs ꝓprio neqꝫ ex omissione propria nec est proprie volūtari um: nō oportet sicut de actuali pctō penite re. in adulto tm̄ requirit displicētia siue dete statio eiusdē vt dictū est. Itē cū dr̄ a docto ribus quod pctā dimissa per pnīam redeunt. non ē intelligendū q redeāt in se nec q̄tum ad maculā: nec q̄tū ad penā: sed in suo effe ctu. Ex hoc em̄ q hō deum offendit post re missionē precedentiū pctō₂ aliquandā deformi tatē ingratitudinis p actū sequentis pcti in currit. Et ideo dr̄ coīter q pctā redeūt q̄tum ad ingratitudinē fm Tho. super. iiij. ¶ De sero penitētibus scz in fine vite. nota q q̄ diu hō hꝫ liberū arbitriū. potest se ad gratiā p̄parare dolēdo de preterito z proponēdo ca uere de futuro. vñ de pe. di. vij. i principio. temp⁹ pnīe est in vltimū articulū vite: sed tñ periculosū est z dubiū: q idē vltimū expe ctet. Vñ Augu. si quis positus in vltima ne cessitate sue egritudinis accipit pnīam. &c. fateor nobis nō illi negam⁹ quod petit: sed nō presumim⁹ q bñ hinc exit / penitentiā dare possum⁹: securitatē aūt dare nō possu mus. nūquid dico dāpnabit: sed nec dico li berabit: vis ergo quod incertū est euadere: age pnīam dum sanus es. si sic agis securus es. de pe. di. vij. nemo. ¶ Quatuor sunt i pedimēta vere pnīe. Primū est pudor confi tendi: cōtra quē triplex est remediū. fꝫ Ray. primū est rō naturalis: si enim nō erubui sti peccare quod inhonestū et nociuū fuit: nō debes erubescere confiteri q est honestū et vtile. secundū est consideratio diuine itui tionis: cuius oculis oīa nuda z aperta sunt ad Hebr. x. tertium est cōparatio future cō fusionis. naū. primo reuelabo pudenda tua Secundū impedimētū est timor quo quis timet: ne quis posset sustinere pnīam: con tra quē valēt tria bene ↄsiderata. s. p̄ntis vi te modicitas / leuitas z breuitas. z ↄtra fu ture pene imēsitas / acerbitas / z eternitas. Terciū īpedimētū est spes et hec ē triplex. s. spes diu viuēdi. cōtra illō ad Thi. v. dies dñi sicut fur de nocte veniet. Scdā ē spes: tpa les diuitias acqrēdi. hāc refrenat dñs Lu. xij in pabola de diuite q̄ voluit destruere horrea sua &c. cui dixit dñs. stulte: hac nocte aīam tuā repetēt et que parasti cui⁹ erunt. et Job xxvij. cap. diues cū dormierit secum nihil af feret. Item spes miaꝫ consequendi contra illud ecclesiastici. xiij. non adiicias peccatū super peccatum: et dicas miseratio dei ma gna est. Quartū impedimentum est despe

ratio. Alia est cum desperatio venie: qualis fuit in Cayn: quando dixit: maior est iniquitas mea q̃ vt veniam merear. Alia est desperatio post obtentam veniã in bono perseuerãdi: contra quã est illud verbum christi: non dico tibi vsq̃ septies sed vsq̃ lxx. de pe. di. iij. septies. et capi. adhuc. ❡ Item falsa penitentia est cum sciens pluribus de vno solo penitentia agitur: aut cum sic agitur de vno vt non discedatur ab alio. vnde scriptum est qui totam legem seruauerit: offendit autẽ in vno: factus est omniũ reus. Sicut enim si peccatis omnibus esset inuolutus: ita si in vno tñ maneat vite eterne ianuã nõ intrabit de pe. di. v. fratres. Sacramentũ penitentie est sacramentũ vnũ: non vnitate indiuisibilitatis aut continuitatis. nec vnitate essentiali: sed vnitate integrata ex pluribus relatis ad aliquid signãdum: et aliquo mõ efficiendum: quod est remissio actualium peccatorum. fm Richar. di. xxij. ❡ In hoc sacramento exterior est penitentia sacramentum vt signũ tñ sci interioris penitentie et i sic actus penitentis quasi materiale. act⁹ autẽ sacerdotis. i. absolutio quasi formale. Exterior penitentia est sacramentum remissionis actualiũ peccatorum. res autẽ et non sacramentum. Interior penitentia: est res et sacramentum. res inq̃ penitentie exterioris est sacramentum remissionis actualium peccatorum. res autem et non sacramentum est ipsa peccatorum actualiũ remissio: que est res tam penitentie exterioris q̃ interioris. Unde vt sui causam semp presupponit penitentiam interiorẽ coniunctã exteriori i re vel in proposito: explicite vel implicite. fm Richar. di. xxij. De penitentia sumpta pro satisfactione iniuncta a sacerdote in foro cõfessionis. vide infra huius partis. capi. iiij.

❡ Ultimo aduertendũ est q̃ penitentia aliquando accipitur pro punitiõe hois pctõris pro pctis. et sic cõtritio / confessio et satisfactio sunt partes obiectiue pnie: q2 contritio est pnia. i. punitio pro pctis. Cõfessio etiam est punitio peccatoris p pctis. et similiter satisfactio. Aliq̃ vero accipit p punitione pctõris sufficiẽte p pctis fm forũ ecclesie si nõ absolute: et sic cõtritio / cõfessio / et satisfactio. sũt ptes pnie integrales: q2 ad sufficientiã siue pfectionẽ pnie. horũ triũ exigit aggregatio nõ quidẽ simul: si vt cõtritio sit i actu cõfessio et satisfactio in pposito. Hay ptiũ sufficiẽtia sic ostendit. q2 cũ oẽ pctũ cõmittat corde ore vel opere: iustũ est vt ista curetur per contraria. vt peccator per contritionem: culpã animo detestet: verbo cõfiteat et facto puniat. de istis ergo tribus per ordinẽ est dicendum.

❡ De contritione. Capitulũ scdm.

A Oportet in cõfitente aliquã displicentiã pcti precedere sacramẽtalẽ absolutionẽ vt sit vtilis et suã habeat efficaciã. nõ eni sacerdos efficaciter absoluit: nisi reus sit i se debito modo dispositus: vt sit capax absolutionis. q2 sacramentũ exterius est signũ interioris absolutionis que nullo mõ cõicatur sine debita dispositione in mente interius absoluendi secundũ Scotũ di. xvij. hec displicentia si sit informis. i. precedat infusionẽ gratie: dr attritio. si vero comitet gra dr contritio.

B ❡ Est autem contritio dolor voluntarie assumptus pro pctis cum pposito cõfitendi et satisfaciendi. nam sicut in naturalib⁹ aliqd conteri dicit quando totaliter in minimas ptes redigitur: ita cor hois conteri dicit. quãdo affectus peccati secundũ omnẽ sui partes in eo confringitur et totaliter a peccato recedit. Et dicitur cõtritio dolor voluntarie assũptus: ad differentiam doloris naturalis qui nec meritori⁹ nec demeritori⁹ pro pctis. Ponit ad differẽtiã inuidie q̃ ẽ dolor voluntari⁹ de bono alieno. sed quia nõ sufficit dolor voluntarie assumpt⁹ p peccatis sine cõfessiõe et satisfactione si adsit facultas: ideo additur cum proposito confitendi et satisfaciendi.

C ❡ Nota q̃ attritio põt fieri cõtritio: q2 dolor voluntarie assumpt⁹ pro pctis 2c. quando est iperfect⁹ et informis propter defectũ gratie gratũ facientis dicitur attritio: si tñ maneat hmõi mot⁹ doloris nõ interrupt⁹ quousq̃ infundatur gratia gratũ faciẽs et maneat cũ ista: tũc dicit contritio fm Thomã

D ❡ Itẽ in oi pctõ mortali est auersio voluntatis a deo per pctũ: et cõtraria contrariis sũt curãda. oportet igitur q̃ in oi remissione pcti mortalis sit actualis cõuersio a pctõ ad deũ. que quidẽ cõuersio si sit vera et pfecta contritio est. fm pe. di. xvij. de peccatis autẽ mortalib⁹ oblitis sufficit contritio generalis cũ conatu ad recordandũ et dolendũ nõ solũ de pctõ oblito: sed etiã de ipsa obliuione si ex culpabili negligentia incurrat. Itẽ de sin-

E gulis pctis de qb⁹ cogitat i speciali videt q̃ et si nõ dolore cõtritionis: saltẽ dolore attritionis. Quãtũ vo ad terminũ cõtritionis: q̃ est dolor iã gra informat⁹: sufficit q̃ sit vna cõtritio cõis de oib⁹: tũc ei iste mot⁹ agit in vir

te pl'm dispositionū precedentiū fm Tho. di.
F xvij. ¶ Sex sunt cause inductiue ɔtritionis
fm Ray. Prima ē pctōꝝ recogitatio. secūda
pudoꝛ sequens ad illā cogitationē. tercia est
pctōꝝ vilitas. quarta timoꝛ extremi iudicij
et intollerabilis supplicij. quīta doloꝛ de a=
missione celestis gloꝛie. sexta est spes et hec ē
G triplex. s. venie gratie et gloꝛie. ¶ Itē nota
secūdū Hugonē de sctō victoꝛe. ꝙ de⁹ quādo
absoluit hoīem a vinculo pcti: ligat eū vincu
lo ꝑpetue detestationis: sed hec est detesta=
tio duplex ē. quedam in habitu ad quā semp
hō tenet qui peccauit etiā post perfectā pcti
remissionē. vn̄ illud Augu. penitens semper
doleat ꝛ de doloꝛe semper gaudeat: ꝛ nō sem
per doluisse doleat. Alia est detestatio ī actu
H ad quam semp penitens non tenet. ¶ Itē
cū vnūquodq ꝑ quas causas nascit ꝑ easdē
dissoluit. ex. de. re. iu. ca. j. Sz pctm̄ ꝑ actū
voluntatis: plene ɔtrahit. igitur ꝑ actū vo=
lūtatis. s. displicentiā ꝛ doloꝛē voluntariū: ɔ=
tū est ex pte nr̄a: cū dei grā tolli pōt. et cum
hmōi doloꝛ semp sit in ptāte hoīs ꝛ hēre do=
loꝛē sensibilē. non ideo doloꝛ sensibilis nō ē
de necessitate ɔtritiōis sed de ei⁹ perfectione
I fm Pe. di. xvij. ¶ Itē ɔtritio q̄ est displicen
tia pcti inquātū ē offensa dei nō pōt esse ni
mia: sicut nec amoꝛ charitatiu⁹ dei. quo ip
sa etiā displicētia pcti intēdit: sz ɔtritio ad do=
loꝛē sensibilem pōt esse nimia. sicut exterioꝛ
corpis afflictio. vt ieiuniū et hmōi. In oīb⁹
eīn his dz accipi ꝑ mensura ɔseruatio debi
ta subiecti. ad Ro. xij. rationabile obsequiū
C vrm secūdū Tho. di. xvij. ¶ Itē de maioꝛi
seu grauioꝛi pctō: maioꝛ debet esse doloꝛ ī ɔtri
tione spāli: q̄ de minoꝛi: q2 maioꝛē rōnē hz
dolendi. Cōgruū est etiā vt doloꝛ sensibilis
id est penalitas sit maioꝛ. maioꝛi eīn offense
maioꝛ pena debet. doloꝛ etiā gñalis q̄ est de
pctis in cōi debet esse maioꝛ. de maioꝛi pctō
D habitualit sz actualiter nō opz. secūdū Pe.
k vbi s. ¶ Itē contrit⁹ tenet ex charitate pl⁹
diligere deū q̄ seipsum: peccare aūt est face
re ɔtra deū. sustinere aūt penā ɔtra seipsum
Ideo debet vere contritus quātālibet penā
pꝛeeligere pati q̄ peccare: sed tn̄ descēdere in
spāli ad hāc penā vel ad istā: vtputa esse in
inferno magis q̄ peccare vel aliud simile nō
tenet: imo stulte faceret. Si qs seipsum vel
E aliū sup huius ꝑticularib⁹ penis sollicitaret
q2 hoc eēt inducere hoīem in tēptationē. et
pꝛeberet occasionē peccādi. Terribilia eīn in
particulari ɔsiderata pl⁹ terrent fm Tho. ī
L quadā q̄stiōe de quolibet. ¶ Itē licet ī cōtri

tione dimittatur peccatū quādo sit cū pꝛopo
sito confitendi et satisfaciendi: si tamen po
stea tpe debito non sequatur cōfessio et satis
factio: peccatum quod dimissum erat nō re
dit/ sed de nouo moꝛtaliter peccat is qui con
fiteri et satisfacere omittit sic itelligo de. pe.
M di. §. magna. ¶ Itē tanta posset esse cōtritio
ꝙ necdū toleret culpā: sed et totū reatū pene
sed ɔtritio potest esse magna siue intensa ex
parte caritatis que causat displicentiā pecca
ti/ vel ex parte doloꝛis qui in vi sensitiua ex
citatur in vtroq modo in tm̄ potest intendi
cōtritio ꝙ pena tota remittat/ nihilominus
tamē requiritur cōfessio ꝛ penitentie iniūcte
expletio pꝛopter pꝛeceptum ecclesie. et etiam
pꝛopter incertitudinē/ q2 non est quis cert⁹
ꝙ sua cōtritio fuerat sufficiens ad totū rea=
N tum tollendū fm Tho. vbi s. ¶ Itē in iusti
ficatione impij. iiij. sunt que simul cōcurrūt
tpe. s. gratie infusio/ motus liberi arbitrij/
cōtritio/ peccati remissio/ sed iter ea est pꝛio
ritas et posterioꝛitas secūdū oꝛdinē nature
vt motus liberi arbitrij pꝛecedat actū cōtri
tionis/ et hec duo oꝛdīe nature pꝛecedūt grē
infusionē. fm Tho. Alij dicunt ꝙ pꝛimo in=
funditur grā ꝛ remittitur culpa ꝛ sequitur cō
tritio. ¶ De cōfessiōe ꝛ ptib⁹ eiusdē. Ca. iij

O HOmo recōsiliatus deo ꝑ cōtritiōez
debet etiā si facultas adsit recōsili
ari ecclesie per cōfessionē. Est aūt
cōfessio fm Augustī. per quā moꝛ
bus latens spe venie aperit. vel fm Ray. cō
fessio est legitima coꝛā sacerdote pcti detectio
¶ Qualis autē debet esse confessio patet in
P his versibus. V. Sit simplex. humilis. cōfes Versus: qualis debet esse confessio
sio. pura. fidelis. Atq frequēs. nuda. discre=
ta. libēs. verecūda. Integra. secreta. lachꝛy
mabilis. accelerata. Fortis. ꝛ accusans. ꝛ sit
parere parata. quoꝝ sensus talis ē. Sit sim
plex vt non recitet in cōfessiōe nisi ꝙ ad qua
litatem peccati pertinet. Humilis vt pecca=
toꝛ se miserū infirmum confiteatur. Pura.
vt scilicet sit recta cōfitentis intentio. Fide=
lis. id est vera nulla falsitate admixta. Fre=
quens pꝛopter obliuionē peccatoꝝ vitandā
et augmentum gratie. Nuda. vt non inuol
uat obscuritatem verboꝛum. Discreta. scili
cet vt maioꝛa peccata cum maioꝛi pondere
confiteatur. Libens. i. spontanea nō coacta
Verecūda. s. vt erubescat ꝛ non se iactet de
peccatis pꝛopter aliquam seculi vanitatem
Integra. vt. s. nō subtrahat aliqua de his q̄
manifestāda sunt. Secreta. s. quātū ad cōdi
tiōes foꝛi ī quo de occultis ɔsciētie agit. Lacri

mabilis vt doleat peccator de cōmissis. Accelerata. vt. s. nō differat de die in diē sȝ statim vel q̄citius cōmode poterit confiteatur. Fortis vt nichil propter verecūdiā dimittat. Accusans. s. seipm̄ et nō aliū. Et sic parere parata. s. monitis sacerdotis.

C ¶ Nota q̄ cōfessio secundū quod est actus virtutis nō valet sine caritate que est principium merendi sed confessio secundū q̄ est pars sacramenti ordinat confitentē ad sacerdotē habentē claues ecclesie qui per confessionē cognoscat conscientiā confitentis. Et sic potest non cōtritus confiteri: q2 potest peccata sua sacerdoti notificare ꝛ clauibus ecclesie se subicere. Et huius tunc non recipiat absolutionis fructū. tamen recedente fictione incipiet ab tinere sicut in aliis sacramentis. Unde non tenetur iterare cōfessionē: quā sic ficte fecit Sed ipsam fictionē tenetur postea confiteri scdm̄ Tho. vbi s. et de pe. di. i. mensuram ꝫ. non ita. videtur innui q̄ nō est necessarium: q̄ semel sacerdoti confessi fuerim⁹. id denuo confiteamur Hosti. et Ray. tenēt: q̄ talis tenetur confessionē iterare: q2 confessio que facta fuit ex caritatem non valuit. Primum dictū verius tenet q2 talis confessio admittenda est extra de pñiis ꝛ re. capi. qd̄ quidā.

D ¶ Quilȝ in sua cōfessione quātū bene potest debet aliena peccā celare: ac famam alterius illesam seruare. Sed tn̄ suaȝ conscientiā purgare debet. Et ideo si circūstantia que ducit in noticiam alterius psone sit de necessitate cōfessiōis. Uel q2 ducit in aliam speciē pecī mortalis tūc debet cōfiteri: semper tamē occultando personā si potest. Si autē nō sit de necessitate cōfessiōis debet oīno dimittere: ne peccatū alterius prodat. Si autē dictet conscientia sua illā circūstantiam que duceret in noticiā psone esse confitendā cōfiteatur superiori. Uel petita licentia alteri qui personā ignoret. Si tn̄ exprimat personā bona intentione nō vt probat sed vt pēnitentius oret pro ea vel secrete emēdet: non peccat sed magis meret. xxij. q. v. hoc videtur scdm̄ Tho. di. xvi.

E ¶ Nō licet confessionē diuidere sed integraliter vni sacerdoti debet peccator omnia peccata sua cōfiteri de pe. di. v. ca. i. versus finem ꝛ di. iij. sunt plures. Nā sicut in medicina corporali: oportet q̄ medicus nō solū vnū morbū contra quē medicinam dare debet cognoscat: sed vniuersaliter totā habitudinē ipsius infirmi eo q̄ vnus morbus ex adiunctione alterius aggrauatur: ꝛ forte medicina que vni morbo competeret alteri nocumentū prestaret. Similiter est de peccatis quia vnum aggrauatur ex addictione alterius ꝛ idem quod vni peccato est cōueniens medicina: prestaret alteri incentiuū. Unde de necessitate confessiōis est: vt peccator omnia sua peccata que in memoria habet confiteatur aliāquin non est confessio sed confessionis simulatio.

F Si autē post confessionē factam recordetur quis de peccato quod in cōfitendo nō habuit in memoria: sufficit q̄ idē peccatū postea confiteatur explicite. Et alia in generali dicendo. q̄ cum multa alia confiteretur huius oblitus fuit. sȝ Tho. di. xvij. ¶ Sed nunqd̄ tenet illud peccm̄ prius oblitum in confessione ꝛ postea reductū ad memoriā confiteri eidē sacerdoti cui prius alia peccata sua illo excepto confitebatur? Hic videtur distinguendū q2 aut tempore cōfessionis penitens adhibuit diligentiam debitam vt oim peccatorȝ suorȝ mortaliū recordaretur et tunc nō tenetur peccatū illud oblitū eidē sacerdoti confiteri sed sufficit alteri potestatem habenti. Si autē tempore prioris confessionis ignorauit idē peccatū ignorantia crassa et affectata vel ex negligentia culpabili illius oblitus est: creditur q̄ eidē sacerdoti si cōmode haberi potest et nō sit ei p̄ tūc absoluendi potestas interdicta: debet idē peccatū confiteri. Uel saltem illud peccm̄ simul cū aliis pctis mortalibus de quib⁹ prius sacerdoti confessus est quaten⁹ ea recolere sufficit alteri cōfiteri. hoc Rich. di. xvij.

G ¶ Item sacerdos facta sibi confessiōe a subdito suo de peccato de quo nō potest eū absoluere debet eum absoluere a peccatis illis de quib⁹ habet potestatē. Et quo ad aliud ipsū mittere ad superiorem cui penitens idē peccatū de quo nō est absolut⁹ a pprio sacerdote cōfiteri debet ꝛ absolui ab eodē. Nec oportet confessionē pprio sacerdoti prius factā: si forte integra fuerit iterare. Nā absolutio p̄prij sacerdotis que precedere debet cū absolutione superioris sequente vnā sufficientē complent absolutionē sȝ Richar. vbi s. Hec dicta Rich. intellige vbi subditus nō ē maioris excōicationis sñia inuolutus: q2 excōicatus ante absolutionē nō est capax alicui⁹ sacramenti. sm̄ Uil. in cle. ex. de priui. c. i. Debet ergo absolui ab excōicatione ab eo q̄ habet potestatem antequā a suo sacerdote ad penitentiam admittatur.

H ¶ Item nō sufficit ei qui loqui potest et est note lingue per mediam personam vel per scripturam con

fiteri. Nam confessio vt est pars sacra=
menti habet determinatum actū sicut alia
sacramēta habent determinatā materiam
Et sicut ī baptismo assumitur illud elemētū
in quo maxime est vsus ablutiōis vnde in cō=
fessione assumit̄ ille actus quo maxime so=
lemus nostros cōceptus manifestare. s. pro
I prium verbū. ¶ In eo aut̄ qui est mutus
vel alterius lingue vel grauiter infirm⁹ suf
ficit q̄ per scriptū nutū. vel interpretē fiat
confessio. In absentia vero proprij sacerdo
tis non oportet et per scriptum fieri confes=
sionem. Sed si necessitas immineat suffi=
cit alteri sacerdoti vel si nō posset haberi sa
F cerdos laico confiteri fm Tho. Ego tamen
puto salua maioꝝ auctoritate q̄ in articulo
necessitatis vbi deest sacerdos non oportet
laico confiteri sed in eo casu sufficeret cōtri=
tio siue mentalis confessio facta deo cum de
siderio scđꝫ formā ecclesie cōfitendi. ¶ Itē
b cōfessio facta per respōsiones ad interroga
ta que facit sacerdos sufficit nisi fiat p̄ talē
qui potius omitteret confiteri q̄ peccā suū
ore proprio detegere hoc enī de superbia p=
K uenit. de pe. di. v. ca. i. versus finē. ¶ Nō li
cet alicui confiteri peccata que nō commisit
q2 mentiendo peccatoꝝ efficitur et si ad con
fitendū veniens: nō erat peccator. xxij. q. ij.
M cum humilitatis causa. ¶ Itē illa qui dubi
tat de peccato suo an sit mortale tenetur in
de confiteri quia si neglig it periculo se com
mittit. et forte peccat mortaliter nō tamen
debet taliter dubitans asserere in sua confes
G sione illud esse mortale peccatū: sed factum
narret et iudicio sacerdotis relinquat secū=
dū Tho. di. xxi. ¶ Item illi qui confessione
N generali cōfitentur se cōmisisse oia peccata
vel hoc dicere habent tanq̄ in persona eccle
sie scđm Ray. vel quia fm Augu. vno pec=
cato possunt notari multa peccata. Vel hoc
intelligi debet de generibus singulorum:
non de singulis generū. q. d. peccatū cogita
tione / locutione / opere / et omissione / non
tū hoc dictum sufficeret ad confessionem de
peccato mortali: ad quod requiritur cōfes=
O sio specialis con. eā Host. ¶ Itē per con=
fessionē generalē delent̄ venialia. Pro quo
nota q̄d duplex est cōfessio generalis. vide=
licet vna sacramētalis qā quis in secreto cō
fitetur sacerdoti quedā peccata quoꝝ memi
P nit in speciali ⁊ alia venialia in gñali tunc
illa gñalis ɔfessio ex iuī. habet q̄ valeat ad
remissionem venialiū ī toto vel ī pte. s. ex
ɔtritiōe. ɔfusiōe ex humilitate ɔfessionis. ex ɔfōe
sacerdotis / et ex vi clauiū. Alia ē ɔfessio gene
ralis nō sacramentalis. que fit publice corā
omnibus et hec habet efficaciā ad remissionē
venialiū ex tribus primis et nō ex vi clauiū
P fm Tho. et pe. di. xxi. ¶ Itē per generalē
cōfessionē delentur mortalia oblita: q2 cū de⁹
nō requirat ab hoie nisi quod potest ⁊ nō est
in potestate hois cōfiteri in speciali peccata
sua oblita: sed generaliter tantū sufficit ad
delendū hmōi peccata oblita ɔfessio genera
lis cū generali cōtritiōe fz Ray. Si aūt post
ea de eis recordet̄ tenet̄ cōfiteri in speciali vt
M predictū est. ¶ Item de peccatis ante baptis
mum cōmissis requirit̄ cōfessio sed nō voca
lis. vnde nota q̄ triplex est cōfessio peccato=
rum. Vna q̄ fit soli deo ⁊ dicit̄ mētalis et hec
requirit̄ in adulto baptizando. Altera voca
lis q̄ fit dei vicario. i. sacerdoti. et hec de pec
catis ante baptismū cōmissis nō requiritur
nec ante nec post. Tertia q̄ fit homini tanq̄
sapienti cōsiliario ad vtilitatē anime ⁊ hec
requirit̄ ex congruo: non ex debito fm Pe.
Item que impediūt cōfessionē ⁊ remedia cō
tra illa vide supra. ca. i. hui⁹ partis. q. No=
ta q̄ sacerdos qui nō vult licētiam dare suo
parrochiano vt confiteatur alteri nisi p̄ pe
R cunia simoniā cōmittit. fm Ri. ¶ Cōfessio
vocalis non est de iure naturali: sed ex no=
ua lege / nam in veteri lege non tenebantur
homines ad cōfessionem distinctam et speci
alem / sed ad generalem ⁊ indistinctam quā
faciebat sacerdos de peccatis filiorum israel
Confessio autem mentalis est de iure natu=
rali: sed tamen in lege noua ɔfessio est de ne
cessitate salutis ei qui peccatū mortale actu
ale habet: si adsit copia sacerdotis / tum quia
christus eam implicite instituit cum dixit le
proso mādato. vade ostēde te sacerdoti Ma
thei. ix. tum quia Jacobus apostolus pre=
ceptum de confitendo promulgauit cum di
xit confitemini alterutrum peccata vestra.
tum. iij. quia quibus data est potestas iudi
cādi de alia causa implicite dat̄ eis potestas
cognoscendi de ipsa. sed christus non solum
apostolis quorū episcopi sūt successores sed
alijs discipulis quorum successores sunt in
feriores sacerdotes dedit potestatē iudicādi
in foro cōscientie dicēs quorū remiseritis pec
cata remittunt̄ eis quā potestatē sacerdos
exercere non potest sufficienter nisi peccator
ei per cōfessionē suā cōscientiā aperiat. Cū
ergo christus sacerdotes ɔstituit iudices alio
rum in foro conscientie tenentur illi qui con
scientiam vulneratam habent per peccatum

h cam suo iudici aperire secundū Ri. ¶ Item
ois adultus sexus siue vir siue mulier tenet̄
oia pctā sua simul saltē semel in anno con=
fiteri fideliter proprio sacerdoti ex precepto
ecclesie ꝫ in pascha cōicari. ex̄ de pe. ꝫ re. ois
t ¶ Nō potest papa dispensare cū aliquo ut
cōfiteatur eo ꝙ ipse sacramētoꝝ necessitatē
nō possit tollere. sicut nec noua sacramenta
instituere: cū sint ex institutione diuina sed
posset dispensare de tpe vt si quis cōfessiōez
differret vltra annū vel simile sꝫ nō simpli
u citer fm Tho. ¶ Itē quātūcūꝙ peccata no
stra sint sacerdoti manifesta oportet ea con
fiteri / qꝫ nō sufficit ꝙ aliquid sit notū iudici
de quo iudicare habet nisi sit notū ei in for=
ma iudicij fm Tho. et Pe. ¶ Itē ad cōfes=
x sionē stati actualiter faciendā tenet̄ quilibet
si tūc debet sumere eukaristiā: ad quā null⁹
post mortale cōmissum: nisi cōfessus debet
accedere habita copia sacerdotis ꝫ necessita
te non vrgente. Similiter si periculū mortꝭ
y immineat: stati tenet̄ homo cōfiteri. ¶ Itē
si cōsciētia sibi dictet stati esse cōfitendū / si=
militer ratione dubij. vt si speret illo anno
ampli⁹ sibi copiā sacerdotis nō occurrere ꝙ̄
modo habet / vel si habet casum de quo sol⁹
papa potest absoluere et habet modo copiā
penitētiarij dñi pape. alias non tenet̄ statī
confiteri / qꝫ preceptū de cōfessione cū sit af
firmatiuū nō obligat nisi pro locoꝫ tpe. Se
mel eni in anno cōfitendū esse ecclesia deter
minauit vt dictum est. quotiens tñ actualitē
cogitat quis de peccato suo mortali de quo
non erat cōfessus sicut habere tenetur cōtri
aa tionem ita et propositū confitēdi. ¶ De cir
cumstantijs peccatoꝝ quas confiteri oportet
aduerte ꝙ circūstantiaꝝ quedā sunt trahen
tes in aliud genus peccati / sicut coire cum
muliere coniugata: aliud gen⁹ peccati est ꝙ̄
coire cū soluta: qꝫ primū est adulteriū: secū
dū simplex fornicatio et ita de similib⁹. has
circūstantias tenetur homo cōfiteri / quedā
aggrauant peccatū in eadē specie act⁹ pecca
ti ita ꝙ actū peccati reddūt mortalē: qui sine
illis circūstantijs mortalis nō esset. sicut ali
quis actus illicitus potest fieri cū tanta deli
beratione ꝙ erit peccatū mortale qui vel si=
milis si fieret ex surreptiōe mortale nō esset
et de talibus circūstantijs confitendum est.
Similiter quedā circūstantie aggrauāt pec
catum in eadem specie peccati notabiliter et
has etiam oportet confiteri. non eni sufficit
illi qui centū marcas rapuit de alieno dicere
ego accepi de alieno cum hoc verum esset si

vnū denariū accepisset. scdm vero alios cō=
muni⁹ sed non tutius opinātes circūstātias
talem nō oportet cōfiteri. Alie sunt circūstā
tie que non aggrauant peccatū nisi veniali
ter: vtputa qꝫ sine illis act⁹ cui circūstant es
set mortale nec ꝑ eas fieret mortale si alias
non esset / et sic peccata venialia nō oportet
cōfiteri nisi per accidēs vt iste dicet̄: ita nec
huius circūstantias nisi ad cōfessionis perfe
ctionē scdm Tho. ꝫ Ri. ¶ Que aūt sunt cir ab
cūstātie aggrauātes peccatū notatur ꝑ vs⁹.
Aggrauat ordo. loc⁹. mos. cā. sciētia. tēpus.
Ructa. pusilla. mod⁹. culpe. gen⁹ ꝫ qual⁹ alt⁹
Cōditio. numer⁹. etas. ꝫ in scādala. sexus.
Ordo. vt si clericus ꝫ laicus eandē mulierē
cognoscant seu mulieres consimilis cōditio
nis graui⁹ peccatū iudicat̄ in clerico ꝙ̄ in lai
co: nisi alia circūstātia pctm̄ clerici attenuās
in peccato clerici vel alia: peccatū aggrauās
in peccato laici cōcurrat. ex̄ de vita et hone.
cle. vt clericorū mores. Sacerdos etiā in ea=
dem specie peccati grauius peccat diacono / ꝫ
diaconus subdiacono et ita gradatim. opor
tet enim secūdū excellentiā status vel officij
penitere ex̄. ne cle. vel mo. capi. ij. Locus. nā
peccatū cōmissum in sacro loco vt in eccle=
sia grauius est ceteris parībus ꝫ simili pec=
cato perpetrato in loco nō sacro. multa enī
in loco sacro perpetrata sunt peccata que si
extra locū sacrū fierēt pctā nō essent. Mos. ac
i. cōsuetudo vel perseuerantia in peccato qꝫ
tāto sunt grauiora peccata ꝙ̄to infelicē ani
mā diutius detinēt alligatā ex̄ de cōsuet. ca.
cū tanto. diuturnitas quippe tēporis pecca
tum augmentat. extra. de eo qui dux. i vxo.
quā. pol. per adulterium. cum haberet in fi.
Causa. vt cū quis percutit clericū non in=
tuitu discipline sed ex iracūdia / seu cum qs
pugnat non ex causa iusta vtputa pro defen
sione ecclesie. patrie. amicoꝝ vel rerū suarū
sed libidine dominādi vel simili causa. Sciē ad
tia. scilicet vt an sit furiosus qui male fe=
cit / an sane mentis sapiens an fatuus / naꝫ
que furoris tempore fiūt: peccatum nō ha=
bent. iij. q. ix. iudicas. et aliud requirit̄ in pe
rito ꝙ̄ ab imperito. vij. q. i. pontifex. Tem=
pus. scꝫ an die festo an alio. an etiā in. xl. ad
uentu. vigilijs sanctoꝝ / vel tēpore oratiōis
et an de die / an de nocte. hec enim aggrauāt
delicta pctā ex̄ de ferijs ca. i. Ructa pusilla. s.
an multū resistat tēptationū motib⁹ an nō:
ꝫ an preueniat temptationē seu voluntatem /
hoc eni grauissimū est pctm̄ / an pueniat̄ ab ea
ꝙ̄ primi ei mot⁹ nō sūt i potestate nr̄a. Modus

sex operis dispu[t]ata sit, cum muliere agit an or dinarie an extraordinarie ꝙ an naturaliter an contra naturā eam cognoscit et an spon te vel coacte malum fecerit. Culpe genꝰ .i. circumstantia trahens culpam ad aliud ge= nus aggrauat: vt predictū est. Status alꝰ si enim est excellens persona grauiꝰ est pec catum ceteris paribus nā scdm Greg. quā= to gradus altior tanto lapsus grauior. Con ditio .s. an sit diues / an pauper / dñs / an ser uus / meretrix / aut mulier bone fame. Nu= merus .s. an pluribus vicibus peccauit / an paucioribus. debet enī confitens ꝙ pluries fornicatus fuerit etiā cū eadem muliere vi ces singulas quatenꝰ sciuerit exprimere. qr non minus peccat ceteris paribus iterando peccatū suū cū ista: ꝙ si nouiter fornicaret cum altera nec minor penitētia est imponē da ei pro singulis vicibus. ꝙ si totiens forni caretur cum diuersis. di. q. i. imitare in glo. grauius etiam peccat qui pluribus vicibus peccat: ꝙ qui paucioribus ceteris paribꝰ ꝓ pter maiorē assuefactionem ad peccatum. Etas nā grauius peccat senex ꝙ iuuenis in vicijs oppositis virtutibus moralibꝰ. si ce= tera sint paria. Et in scandalis grauiꝰ ē pec catum vnde manifestum vñ prouenit alijs scandalum seu verisimiliter ꝓuenire pote= rit: ꝙ consimile peccatū occultum. Sexꝰ qr magis est peccatū imputandum viro qui a virtutibus seu viribus sic vocatē. ꝙ fortior ē ꝙ mulier que a mollicie sic appellatē ꝙ debi

ac lior est. ¶ Itē actꝰ indifferētes: sicut boni de genere sine mali ꝙ pctā ꝑ circumstātias sicut sua largiri pauperibus: nō est de se malū sꝫ largiri propter vanā gloriā peccatum est. si militer arare triturare et huiusmodi nō sūt mala: sed arare vel aliud simile facere tem pore prohibito malum est et ita de alijs. de circumstantijs vide plura infra eadē parte.

ad ca. viij. B. ¶ Item qr peccato veniali nō de betur aliqua pena taxata: cū quelibet pena taxāda foret proportionata pene debite pec cato mortali: quod a quolibet peccato veni ali in infinitū distat / ideo per solā contritio nem interiorē sine confessione vocali: satis remitti potest peccatū veniale. Sed in casu quo quis peccata mortalia nō haberet sꝫ so lum venialia: teneretē ea semel in anno cōfi teri ꝓpter statutū ecclesie ſm quosdā. Alij di cunt ꝙ sufficit tali representare se sacerdoti ꝙ se imunē a pctō mortali ostēdere vt ad cō munionē possit admitti. Preceptū enī de cō fitēdo illos solos obligat que aliqua pctā ha

bent que oportet confiteri .s. mortalia secun dum Tho. Sed quia difficile est quandoqꝫ cognoscere de pctō an sit veniale: an morta le ideo securū videtur de venialibꝰ huius cō fiteri. ¶ Itē nota ꝙ in iiij. casibus tenetē cō ae fessionē suā iterare. Primꝰ ē si ꝯfessor suꝰ nō habuit ptātē de talibus peccatis absol= uere vel qr nō erat suus sacerdos. Scdus si sacerdos nesciuit discernere. Tertiꝰ si ꝯfes sio priꝰ facta nō fuit integra. Quartꝰ si cō tempsit vel neglexit satisfacere. ꝙ obliꝰ est satisfactionē iniunctā: nā si eā sciret ꝙ imple= re vellet nō oportet ꝯfessionē suā iterare sꝫ Tho. ¶ Itē ꝯfitens qui non est ꝯtritus nec af habet ꝓpositū deserendi pctm: tenetē pctm iterato cōfiteri sꝫ quosdā tenens ꝙ recidēte fictiōe tenetē ipsā fictionē ꝯfiteri nō alia pec cata prius cōfessa vt dictū est ī. eodē capi. C. Item nota scdꝫ Tho. di. xvij. ꝙ quāto quis pluribꝰ ꝯfessoribus ptātē habentibus ꝯfitetē tanto plus ei de pena remittitur. Dummō ex erubescentia confessionis que in penā satis factoriam ꝯputatē: nō ex vi. clauiū. vnde to= tiens posset aliquis confiteri ꝙ ab oī penā liberaretur. Itē si quis post ꝯfessionē bona fide factā recidiuat .i. iterū labitē in mortale pctm: non opꝫ pctā prius confessa iterato ꝯfiteri in specie sed in genere. Dicit Tho. su per iiij. di. xxi. ꝙ tenetē ꝯfiteri illud sine quo nō posset sciri debitꝰ satisfactionis modus vt si ipse frequenter lapsū carnis passus est ex aliqua occasione: ista occasio est exprimen da vt per penitentiam ꝓscidatē. Et similiē de alijs pctīs. Et si nō sufficiat cōfessio pctōrum di missorum in generali: poterit ꝯfitens ad spā= lia condescendere prout sibi viderit oportu nū nō enī pōt in hijs ꝓfigi certa regula vel mensura. Uidetur quibusdā qꝺ recidiuans habet confiteri suam magnā ingratitudinē qua cōtra deū qui sibi multa pctā per prius acta remisit: ꝙ grām contulit: tam grauiter

ag recidiuando deliquit. ¶ Itē nota ꝙ cōfessi nō sacerdoti quē ꝓchialis sacerdos posuit in loco suo credēs ipm fuisse sacerdotē. tene tur illa eadē peccata si sint illorum memores sacerdoti suo iterū confiteri quia de illis nō fuerant absoluti. Et ꝙuis ista cōfessio fuit eis meritoria: non tamē tā vtilis ceteris pa ribus ac si fuissent sacerdoti. Quia non sa= cerdos tale beneficium quale ministrat sa= cerdos ex vi clauium conferre non potu= it penitenti: nec sunt taliter confitentes transgressores precepti de confitendo se= mel in anno ꝓprio sacerdoti iudicādi qr eos

ignorantia inuincibilis seu probabilis ex=
cusauit. plura de cōfessione quere infra capi
tulo quinto huius partis. ¶ De satisfactiōe
et partibus eiusdem. Capitulum .iiij.
A Ad complementū penitentie requi
ritur satisfactio: que dicitur ipsius
tertia pars principalis. Est autem
satisfactio scd'z Augustinū causas
peccatorū excidere et earū suggestionib⁹ adi
tum non indulgere. Sed ſ'z Anselmū .i. cur
deus homo. Satisfacere: est deo honorē de=
bitum reddere. Satisfactio eni curat pecca=
ta preterita recōpensando. et hoc videt' in=
nuere diffinitio Anselmi. et preseruat a futu
ris cauendo et hoc innuit diffinitio Augu. et
scd'm Pe. Nota q̄ sacerdos quedā iniungit
penitenti ad satisfactionis fundamentū sicut
abstinere a peccato et restituere ablatū / que
dam iniūgit ad satisfactiōis substātiā sicut
ieiunare. vigilare. dare elemosinā. peregri=
nari et hm̄oi opera penalia / quedā iniūgit
ad satisfactionis securitatē et pfectionem vt
sunt opera supererogationis ſ'z Thomam.
B ¶ Tres sunt partes satisfactionis. s. ieiuniū
orō. et elemosyna. oratio cōtra superbiā / ie=
iuniū contra carnis cōcupiscētiā / et elemosy
na contra auaritiā ordinat'. vn̄ Tho. xij. bo
na est oratio cū ieiunio et elemosina / ad has
reducūtur oīa alia opā satisfactoria. nā vi=
gilie. peregrinationes. discipline. abstinētie
et oīa alia opa carnē affligentia reducuntur
ad ieiuniū. oīa vero opera spiritualia ad ora
tionē. oīa vero opa mīe ad elemosinā. harū
sufficiētia partiū sic accipit'. nā ſm philoso
phū .i. ethico. ca. x. tria sunt genera bonorū
s. bona fortune que vocātur bona exteriora
bona nature q̄ vocant' bona corporis. et bo=
na gratie que vocantur bona anime. de bo=
nis exterioribus satisfacimus per elemosi=
nam sub q̄ cōprehendit' totū quod expendi
tur in proximorū vtilitatē. de bonis corporis
satisfacim⁹ per ieiuniū sub quo cōprehendit'
quicquid pertinet ad corporis afflictionē: et
de bonis anime satisfacim⁹ per orationem
sub qua cōprehēditur quicquid deo exhibetur
C per latrie seruitutē. ¶ Sed nota q̄ elemosi=
na dupliciter pōt fieri. s. intētione subleuandi
pximi necessitatē: et sic est op⁹ mīe: vel in
tentiōe recōpensandi p debito offense diuine
et sic est opus iusticie et proprie satisfactio de
D elemosina vide latius parte viij. ¶ De ieiu
nio quoq; sciendū q̄ in carne sunt duo. vnū
natura q̄ debet sustentari. aliud viciū quod
debet edomari. Illud ergo ieiuniū quod na
turā seruat et viciū edomat bonū est et ptinet
ad satisfactionē. aliud vero nō. de ieiunio vide E
plura pte. ix. ca. v. ¶ Oratio aūt dupliciter
habet fieri. s. vel pro impetratione bonorū et
sic est pars cōtēplationis / vel pro amotione
malorū et sic est pars satisfactiōis ſm Tho.
et q2 scd'm Hiero. nō sanat oculus qd sanat
calcaneū. Ieiunio sanantur pestes corporis
oratione sanant' pestes mentis nō debēt hee
partes satisfactionis indifferēter iniungi. s.
quecūq; istarū licuerit p quocūq; peccato / s'z
oratio iniūgenda est in remediū superbie / ie
iunium in remediū carnalis cōcupiscētie / et
elemosina in remediū cupiditatis et auaritie
Itē illi cui nullo mō est pena ieiunare: non
est ieiuniū satisfactoriū et ita de oratiōe et ele
mosina valēt tñ ad alia multa. s. ad vitā eter
nam si fiāt in caritate et ad cauēdū pctā futu
ra. sed nō ad remissionē pene debite pro cul=
pa / q2 pena per penā recōpensanda est scd'z
quosdā Alij fauorabili⁹ dicūt q̄ hm̄oi opa q̄
sunt penalia ſm cōe iudiciū nō sūt respectu
hm̄oi nature vel illi⁹: s'z respectu nature me
dio modo se habētis nō excellentis acute sed
vehementer obtuse sunt satisfactoria p pec
cato. ¶ Nō potest homo de vno peccato sa F
tisfacere alio retento de quo non penitet / nā
satisfactio est offense ablatio / et offense abla
tio ē amicitie restitutio / et ideo si aliqd obsit
qd amicitie restitutionē impediat nō est sa=
tisfactio. cū ergo quodlibet mortale peccatū
impediat amicitiā caritatis que est hoīs ad
deū: ipossibile est hoiem satisfacere de vno G
peccato mortali alio retēto. sicut nec homi=
ni satisfaceret q̄ pro alapa sibi data se ei pro
sterneret et aliā sibi similem daret ſm Tho.
¶ Dicūt qdā q̄ non pōt fieri satisfactio per H
opa etiā penalia facta extra caritatē imitan
tes dicto apostoli .i. ad Corin. xiij. Si distri=
buero i cibos pauperū oēs facultates meas
&c. nihil mihi pdest. et ideo dicūt q̄ pnīa iniū
cta i penitēti q̄ est in grā si postea recidiuet / et
penitētiā replicat in peccato mortali est oīno
iterāda. Tho. di. xv. itelligit hoc dictū de pe
nitētia iterāda: qn̄ ex oīb⁹ satisfactoriis cō= I
pletis i pctō mortali nō derelinquit' aliqs effe=
ctus manēs i satisfaciēte post trāsitū huius
act⁹ / sicut forte sunt orōnes meditatiōes et
huiusmōi / si autē maneret aliqs effect⁹ post
trāsitū act⁹ satisfactorij sicut i ieiunāte: ma
net corpis debilitatio / i largiēte elemosinā
substātie diminutio / et ita de alijs talia opa
satisfactoria facta etiā in mortali pctō non
oportet iterare: et ideo videt' q̄ de facili reci=

diuantibus essent opera satisfactoria. De hoc secdo q̄ne iungenda. dic Wil. q̄ si quis facit penitētiā in mortali sit de nouo iponēda satisfactio: non tñ tanta sicut si nullā fecisset: q2 presumendum est q̄ propter ista opera que fecit etiam extra caritatem deus ei maiorē cōtritionē dedit que multū facit ad pn̄e remissionē. Scotus aūt dicit esse probabile q̄ qui semel penitet et voluntarie recipit pniam sibi impositā ab ecclesia claue nō errante: si p̄ postea recidiuet ante cōpletā penitentiā n̄ tn̄ q̄ tenebitur illa cōpleta ad aliā pniam iterandā p illis pctis. melius est tñ implere eā in caritate: q2 tunc et solueret debitam penā et mereret grām. Satisfaciēs vo dū est in pctō mortali grām nō meretur cū debitum soluit. exēplū huius patet in actibus humanis. nam si offendenti in regē pena precisa esset s3 legem abscisio manus: licet isti inuito vel nō reconsiliato ad grā3 regis: abscindatur manus satisfacit regi in tantum q̄ pro illa offensa nūq̄ alia pena secūdū iusticiā exigeē. Sic in proposito: satisfactio q̄nq̄ iponiē solum vt emenda offense preterite et sic maiori culpe maior pena debetur. et grauius peccanti pena grauior. Nū q̄ imponiē nō solum pro culpis preteritis: sed etiam ad cautelam pro futuris: et tunc non semper maiori culpe imponitur pena maior. Nā iuueni fornicanti quandoq̄ maior pena imponitur q̄ seni consimiliter fornicāti. q2 licz senex magis peccet ceteris paribus: tamen iuuenis fortiore indiget retrahente secundum Pe. distin. xv. ¶ Itē flagella que deus immittit hominibus in hac vita si homo voluntarie acceperit illa ad purgationem peccatorum patienter eis vtens assumunt rationem satisfactionis et sunt satisfactoria pro peccatis. Si autem omnino dissentiat et inuite patitur ea: tunc non habent rationem satisfactionis: sed solum vindicationis secundum Tho. distin. xv. ¶ Item elemosine ad quas homo alias tenetē q̄ ex iniunctione confessoris non sunt pars satisfactionis: sed secundum quosda3 preambulum ad eam. ille vero ad quas nō aliunde tenetur sunt satisfactorie et magis q̄ ieiunium vel oratio. Nā elemosina: ieiunium et orationem includit: quia illum cui datar constituit debitorem ad orandum pro eo pro quo datur. et est in se quasi quedam oblatio facta deo que vim orationis habet. Ecclesiastici. xxix. conclude elemosinā i sinu pauperis et hec pro te orabit. Subtractio autem bonorum exteriorum per elemosinam in quantum ad corporis sustentationem ordinātur q̄ū virtualiter continet ieiunium quo corpus maceratur ad thimo. iiij. corporalis exercitatio ad modicū vtilis est: pietas vero ad omnia valet. Et sic elemosina complectius habet vim satisfactionis q̄ oratio vel ieiunium. Et oratio q̄ ieiunium quia per orationem mens ad deū eleuatur et corpus debilitatur secundū Tho. vbi s. ¶ Item vnus potest satisfacere pro alio pro peccatis. dummodo sit impotēs ad satisfaciendum pro seipso. Et ille alius satisfacturus sit in caritate. Nam rationabile est vt qui sufficiens est: satisfaciat per seipsum. Et pn̄ia facta per alium non habet completam rationē satisfactionis licet eius sit solutio debiti p peccatis preteritis: nō tamen est excisio causarū respectu peccatorū futurorz secdm Pe. vbi s. Solent namq̄ sacerdotes post iniunctā penitentiā spālem sic dicere: q̄cquid boni feceris sit tibi in remissionem peccatorū et valde laudabiliter. Nā ista opera bona que penitens vltra specialē penitentiam expressam faciet: virtute clauium erunt culpe cōmisse expiatiua et habebunt vim satisfactionis sacramētalis q̄ talia ex libera voluntate et non ex iniunctione in foro penitentie facta non haberet. Nā si sacerdos maiorem penitentiā iniungat q̄ exigit culpa nichilominus tenetē illā penitens adimplere si comode poterit: si vero minorem imponat: residuum soluet penitēs hic vel in purgatorio. Et ideo iniungūtur gn̄aliter omnia bona que faciet penitēs et q̄ minus sufficit penitentia iniuncta specialis virtute clauium supleat generalis. hec colligi possunt ex dictis Tho. in quadam questione de quo libet. ¶ De forma restitutionis et quando res est restituenda et q̄n nō. Cap. v.

Non dimittitur peccatū nisi restituatur ablatū si restitui pōt. xiiij. q. vi. si res. Oportet ergo vt de oībus dāpnis et de reb9 iniuriose acquisitis fiat restitutio. Vel ad minus habeat firmū ppositū restituēdi si quid ab alio iniuriose ablatū est anteq̄ valeat satisfactio sacramentalis. Nō tamē est restitutio pars satisfactiōis huius sed ad eā quoddā pambulū. Nam in casu aliquis tenetē ad restitutionē qui de peccato satisfacere nō tenetē. vt patet de innocente cui deuoluta est per mortem patris res aliqua ipso sciente a patre p vsuram vel rapinā acquisita. Quia illa3 te

B necessitate salutis restituere oporteret scd'm Richar. di. xv. ¶ Quia tria sunt genera bonorum. s. bona anime. bona corporis: et bona exteriora: que bona fortune dicuntur et in singulis horum bonorum contingit hominẽ dampnificari. Videndum est quo ad singula quomodo restitutio fieri debeat. Primo quo ad bona anime cuiusmõi sunt virtutes gratie que maxima bona dicunt ab Augu. ij. retractat. Et est notandũ q illa nõ corrũpuntur nisi per vicia et peccata: que oĩno voluntaria sunt eo ipso q sunt peccata vel vicia s'm Augustinum. de vera religi. et ideo nullus dãnificatur in illis directe nisi propria voluntate. Sz indirecte contingit vnũ dãnificare alium. s. inducendo ipsum ad act' viciosos quibus virtutes corrumpũtur. et talis inductio potest fieri consulendo. suadẽdo precipiendo. rogando et alijs modis. sed cum restituere sit iterato statuere spoliatum in rei sue possessionẽ s'z Tho. di. xv. talĩt dãnificãs aliũ nõ põt eũ restituere directe: põt tñ indirecte et ad hoc tenet. s. inducẽdo eũ efficacit' ad pñiaz et ad act' virtut'. qđ si nõ sufficit talis inductio q2 facili' ẽ puertere q̃ 2uertere: tenet p eo orare et alior' orationes pro eius conuersione impetranda procurare. Ac etiam alios persuasores efficaces ei dirigere si poterit: dum tamẽ illis nõ probat peccatum illius dãpnificati si sit occultũ. Ex his patet q̃ periculosum sit aliquẽ ad peccandũ sollicitari vel inducere: cum sic inducẽs vix poterit restituere ad condignũ s'm Scotum Similiter dãnificans alium in bonis corporis vel similiter occidendo mutilando aut alio modo corpus debilitando q̃uis non possit restituere directe vitam vel mẽbrũ: tenet tamen ad refundendũ alia bona p eo dãpno compensanda qualitate scil3 quantitate dãpni et facultate dãpnificãtis Et hec restitutio dz fieri ad arbitriũm bonor' viror' nõ solũ p dãno de mẽbro pdito qđ verisimiliter accideret s3 de expẽsis appositis circa curationẽ lesiõis et pl' põderãda est mutilatio pau

C peris q̃ diuitis. hec Scotus di. xv. ¶ De homicida volũtario dicit q nõ põt debite restituere nisi subeũdo penam talionis si infligatur ei a iudice vel exponẽdo vitã suã in causa iusta 2tra inimicos ecclesie: p vita alterius quã abstulit vel alio mõ mortẽ sustinẽdo dũ tñ vim nullaten' inferat sibipsi. Sed hec sñia videt multis nimis dura et multos inducere posset in desperationẽ, ideo addit aliã viã restituẽdi. s. qđ homicida tenet restituere ad equiualẽtiã vite ablate quaten' in talib' poterit esse equiualẽtia. s. p orones opa penalia et elemosinas ac patrẽ matrem vel alios propinquos interfecti si quos sustẽtabat tenetur interfector si sufficit alere et etiã in luctu ppetuo pmanere: vnde reprehẽdit istos qui nimis faciliter absoluunt homicidas volũtarios nõ insinuantes eis sui facinoris grauitatem et restitutionẽ de congruo incũbẽtẽ. s. penã taliõis hec ibi. ¶ Itẽ

D dãnificans aliũ infamia iniuste tenet ad restitutionẽ sed aduerte q tripliciter cõtigit vnũ dãpnificare aliũ infamia. Vno mõ verũ crimen sibi īponẽdo s3 ordine et modo debitis nõ seruatis: et talis tenet infamiã dãpnificati alleuiare quaten' poterit dicẽdo ver'/ vtputa fatendo se nõ debito modo vel fatue dixisse sed nõ mẽtiẽdo. s. verbũ suũ retractãdo fatẽdo se dixisse falsum. Alio mõ dãnificat qs aliũ falsũ crimẽ sibi īponẽdo et talis tenetur quãtũ in eo est famã leso restituere fatẽdo se dixisse falsũ: licet ex hoc ipsemet reddatur infamis. Quia magis tenet alteri famã suam restituere iuste q̃ suã ppriã suare iniuste/ et sic poti' saluare aiam suã q̃ famã. Tertio modo dãnificat quis aliũ infamia indirecte. s. ver' crimẽ s3 occultũ sibi impositum ab alio negãdo: ex qua negatione accusator incurrit infamiã: iste sic negãdo verũ dãnificans aliũ q̃uis peccet mẽtiendo: nõ tamẽ tenet negationẽ suã retractare vel crimẽ suum fateri: tñ tenet p quedã verba sobria infamiã alterius alleuiare. Vt dicẽdo. nõ reputetis eũ calũpniatorem q2 forsan habuit bonã intentionẽ vel credidit se potuisse probare intentũ et fuit decept'. Vel aliter in huius casibus expediret in principio nõ negare crimẽ impositum simpliciter sed vti respõsione iuristarũ. vz. negãdo proposita prout pponũtur et forte sic non mẽtiendo quan

E do crimẽ proponit vt puplicũ et probari dũ: quod tamẽ occultũ est et probari nõ potest hec Sco. ¶ Circa restitutionẽ faciendam de

F bonis fortune ablatis. Primo quis tenetur restituere. Secũdo qđ debet restitui. Tertio cui facienda est restitutio. Quarto quando est restituendũ. Quantũ ad primũ p regula est obseruandũ q quicũq3 abstulit vel detinet alienũ iniuste ad restitutionẽ tenet sed multipliciter cõtingit alienũ auferre vel detinere vt in his versib' 2tinet. vers'. Iussio 2siliũ/ 2sens'/ palpo/ recurs'. Participans mut'/ nõ obstãs/ nõ manifestãs. quor' sensus talis ẽ. Iussio. i. q̃ precipit aliena auferre

vel i iuste detinere. Si ex tali iussiõe secutꝰ ẽ effectus. tenetur ad restitutionẽ. Cõsiliũ. i. q dat cõsilium. ex quo directe sequitur huiꝰ in iusta ablatio rei aliene vel detentio teneẗ in solidum alias non. Consensus. consentiens expresse. ita. s. ꝙ sine eius consensu seu coo= peratione damnificatio non fuisset secuta. te netur insolidũ / nam consentientẽ et agentẽ pari penã constringit. ij. q. i. notuꝫ. Secꝰ est vbi sine eius consensu vel cooperatione dã num euenisset / tunc enĩ restituere teneẗ quã tũ nocuit p se vel suos vel ꝗtuꝫ de rebꝰ abla tis habuit vel expẽdit. Palpo. i. adulator qñ in tantũ laudat vel strenuum dicit raptoreꝫ seu alium damnificanteꝫ ꝙ ex hoc precipue presumitur damnificantẽ esse motũ ad dã= nificãdũ: tenetur in solidũ. Recursus. i. rece ptor. nã qui receptat latrones scienter et cos tuetur vel rem raptam dolo celat ita ꝙ per eum restitutio impeditur insolidum tenetur. Participans. s. in crimine rapine furti vsu= re vel huiusmõi / vel se sociando huius male factoribus. cooperando. tuendo. fortificando vel audaciã scienter prebẽdo teneẗ in solidũ. Si vero solum pticipet in re rapta: idẽ solũ tenetur restituere qd̃ recepit sciẽter vel emit. De ignorãter ementibus seu recipientibus talia dicetur infra. Mutus. i. videns furtum fieri et dolose tacens cũ posset impedire si ta lis sit qui ex officio furtum notificare teneẗ et impedire tenetur ad restitutionẽ alias nõ. Non obstans. huius damnificãtibꝰ cũ pos= sit et debet resistere ex officio vel impedire te netur ad restitutionem. Non manifestãs. i. qui scit vbi res ablata detinetur non indicat cũ interrogaẗ si ex officio indicare teneẗ / vel hoc facere possit absq; periculo statꝰ sui vel persone tenetur in solidum. ¶ Et licet quili bet istorum teneaẗ in solidum dãnificato tñ vno restituente oẽs liberanẗ sed quilibet isto rum tenetur illi restituenti pro rata portiõe sua hec colliguntur ex dictis Tho. scda scdẽ. q. lxi. ꝛ Scotus di. xv. ¶ Sequiẗ de scdo. s. qd debeat restitui / vbi sciendũ est scd̃m Scotuꝫ vbi s ꝙ nõ solũ restitui debet res ablata: sed etiam fructꝰ percepti de re si erãt fructifera. Sed non fructus prouenientes soluꝫ ex in= dustria eius qui vtitur illa re. vnde lucrum acquisitum ex pecunia fenebri non tenetur feneratoꝛ restituere: alioquin qui recipe= ret possit oẽ licite vsurarius recipiendo fru= ctum de sua pecunia / non ex sua sed ex alte rius proueniente industria tenenẗ etiã vsu= rarij restituere quod alienum est non quod de fenore per suã industriam acquisitum est.

¶ Itẽ possessio empta cũ tali pecunia ẽ res ementis et non eius a quo accepta fuit vsu= ra licet ei sit obligata ad restitutionẽ vsure. Si autẽ accipit pro vsura terram pecus vel aliud simile quicquid de fructibus eius per= cepit tenetur restituere. scd̃m Guil. in glosa Ray. Item vsurarius teneẗ debitori ad oĩa que iste propter solutionẽ vsure passus est / vt si propter hoc domũ suã agrũ vel aliã rẽ vilius vendidit vel alio modo sub vsura pe cuniaꝫ mutuauit scd̃ꝫ Ray. de vsura vide in fra parte. x. ¶ Item quilibet male fidei pos sessor tenetur restituere rem cũ oĩbus fructi bus perceptis ꝛ quos dñs percepisset si pos= sedisset deductis expẽsis que fiũt gratia fru ctuum querendoꝝ congregandoꝝ ꝛ conser= uandoꝝ que tam a possessore bone fidei ꝗ̃ a possessore male fidei deducunẗ. Sed bone fi dei possessor non teneẗ de fructibꝰ quos per cepit ꝗ̃diu habuit bonã fidẽ si iam consum pti sunt sed soluꝫ de extantibus scd̃m Ray. ¶ Itẽ ille qui solum vsuꝫ rei furatus est nõ sufficit rem ipsam restituere sed teneẗ ad esti mationẽ vsus et ad damna si qua passus est dñs ipsius rei propter eius absentiã recom= pensare. scd̃m Ray. Item si fecerit quis ex pensas quo ad ꝯseruationẽ rei furtiue: sicut pascendo equũ: vel morbidũ animal curã= do / seu partum nutriendo / vel simile potest eas deducere secũdũ forũ anime / in foro aũt iudiciali fur et raptor nec operas suas dedu cũt nec expẽsas. Jo. in sum. cõfi. ti. de resti tutione. q. lxx. ¶ Itẽ si res rapta reddaẗ te= rtior ãteꝗ̃ restituaẗ: ea restituta nõ libera tur raptor nisi cõpenseẗ dãnũ. sꝫ Ray. Iteꝫ qui rẽ furatus est vel rapuit qñ plus valuit et restituit qñ minꝰ valuit: nõ satisfacit nisi apponat lucruꝫ tp̃is in quo plꝰ valuit scd̃m Ala. sup. iiij. ¶ Itẽ si res rapta quocũq; ca= su pereãt raptor teneẗ ad restitutionẽ si fuit in mora restituẽdi et teneẗ dare illius rei esti mationẽ scd̃m tẽpus in quo plus valuit. Si vo nõ fuit in mora. s. q2 reꝫ illã obtulit dño tẽpore debito et dñs neglexit accipere nõ te= netur de casu sꝫ Ray. ꝛ cõsimiliẗ de fure di cẽdũ ẽ ꝛ tã raptor ꝗ̃ fur fctã restitutiõe tene tur p se vel p mediã psonã caute veniã petẽ de iniuria. sm Ray. hoc intellige si venia peti possit sine scãdalo. ¶ Itẽ q scieẗ emit de ra pina vel furto vel pbabiliẗ credẽs rẽ esse de furto vel rapina emit eã ex cupiditate sibi eã retinẽdi aut aliis vẽdẽdi teneẗ ad restitutiõeꝫ nec liberaẗ alienãdo eã alteri / vel si res peat

quocunq casu seu ab eo quomolibz auferat
et ratio est: qr emendo rem quã sciuit seu =
probabiliter credidit furtiuã furtuz cõmisit
contrectando rem alienã iniuste inuito dño
fur autẽ semper est in culpa / vnde neq preciũ
quod dedit pro illa re põt repetere ab eo cuiꝰ
est / et tenetur rem illam restituere cuz oibꝰ
fructibus inde perceptis deductis necessariis
expensis vt dictũ est supra. Et si res deterio
retur ante suam restitutionẽ oportet dãpnũ
cõpensare. et si res medio tẽpore fuerit me=
N liorꝭ precij ꝙ in hora restitutionis tenetur
inde satisfacere. ¶ Siquis vero emerit bõa
fide rẽ ablatã cũ intentione restituendi eam
vero dño vtiliter gerẽs negociuz illiꝰ ne res
periret: poterit a dño. i. a spoliato petere qđ
dediꝰ pro re illa et quicquid expendidit ratio
nabiliter circa eius cõseruationẽ nisi de re il
la fuisset aliqđ lucratus / vñ posset dictas fa
cere expensas et breuiter quicquid sibi adest
ex illa re vt pensio merces fructus vel simi=
le tenetur restituere et quod sibi obest repete
re / etiaz si res illa sine culpa sua pereat / vel
perdatur et ratio est qr vtiliter gessit nego=
cium spoliati. et si talis emptor fecerit dili=
genter inquiri spoliatũ: et nõ poterit inueni
ri: quicquid valet illa res vltra quã debetur
O emptori pro anima spoliati erogetur scđm
Wilhel. in glosa. Ray. ¶ Si quis emit rez
ex furto vel rapina ignoranter ignorantia
crassa vel supina seu ex negligentia vel fa=
tua simplicitate nihil de hoc cogitans ⁊ postea
cõperit rẽ esse viciosam tenetꝛ ad restitutio=
nem. Si aũt emerit cũ bona fide credẽs pro
babiliter eã nõ esse viciosam: postꝙ cõperit
eam viciosam tenetꝛ eam restituere si habet
Expensas tñ quas fecit circa rei cõseruatio
nem seu meliorationẽ potest retinere nec te
netur de fructibus tẽpore bone fidei cõsum=
ptis / si tñ extarẽt quãdo incipit habere ma
lam fidem de ipsis fructibꝰ teneretꝛ / ⁊ si du=
rante bona fide res ista pereat: nõ tenetꝛ / qr
non fuit in mora: secꝰ si postꝙ inceperit ha
bere malã fidẽ / similiter si durante bona fi
de rem alienauit: non tenetꝛ / qr non dolo de
siit possidere / et preciũ ex rẽ furtiuã redactũ
P non est furtũ / tenetꝛ tamen de lucro: inquan
tum per eã locupletior factꝰ est. ¶ Itẽ em=
ptor male fidei facta restitutiõe spoliato: nõ
potest a venditore petere preciũ solutũ. ob=
stante sua turpitudine: nisi qñ emit: expres
se fecerit sibi caueri de emptione / nec a dño
rei poterit preciũ exigere sicut expresse habetꝛ
C. de furtis. l. inciuilẽ. Emptor aũt bone fi
dei in tali casu habet cõtra vẽditorẽ actionẽ
de emptione. ff. de empti. natura tituli est / il
li etiã qui de rapina vel furto aliquid ex do=
no recipiũt ignoranter: tenentur restituere
nisi consumpserint illud prius ꝙ nouerint
fuisse rem viciosam tunc enim non tenentur
secũdũ Hostien. ¶ Itẽ vxor et familia ra= Q
ptoris qui scienter comedũt bibũt vel aliũde
viuunt de rapina: tenentꝛ ad restitutionem
de omnibus que ꝯsumũt / nisi forte pro illo
tempore pro quo agũt causam spoliatoruz
monendo. s. ac inducendo congruis horis et
oportunis raptorẽ ad restituendũ: nõ sic vt
pro vnica vel duabus monitionibus viuãt
de rapina per vnũ annũ / vel tẽpꝰ lõgũ: sed
ꝙdiu effectualiter instant horis oportunis ⁊
huiusmodi ratio est nã qui alteriꝰ negociuz
gerit etiam ignorantis licite recipit expẽsas
siue secuta fuerit vtilitas siue nõ / si ergo ra
ptor habeat aliqua iuste acquisita discreta
a rapina viuant de illis vxor et familia / qđ
si non habeat nisi bona mixta cũ rapina di
cunt quidã ꝙ de illis vti non debẽt nec vxor
nec familia. Alij dicũt ꝙ de huiꝰ mixtis vti
possent: dũ tamen in mente habeant viuere
de licite acquisitis: nisi ꝑ hoc raptor fieret de
non soluendo quod restituere ꝓpter hoc nõ
posset. Si aũt raptor non habeat alia bona
ꝙ de rapina: querant sibi vxor ⁊ familia vi
ctum aliunde vel ab amicis vel operãdo ma
nibus vel petendo elemosynã. Si nullo mo
dorum predictorũ victum habere poterunt:
et sint in arta necessitate positi poterunt vi
uere de rapina quia necessitas non habet le
gem de con. di. i. sicut. quicquid autẽ sic ex=
pendunt doleant animo et vtãtur parcius
ad solam necessitatem et proponant ꝙcito
poterunt restituere. Si tamen raptor vendi
derit rapinam possent ipsi vti de re empta S
cum precio rapine: quia precium rei furti=
ue non est furtum nec preciũ rapine est ra=
pina. Purgatum est enim viciumꝰ furti vel
rapine per hoc ꝙ emptor dando preciũ trã=
stulit dñiũ eius / in omnibus istis casibus te
netur vxor debitum reddere viro et vir eõ
uerso nisi aliud subsit impedimentum. in
summa conf. titulo de restitutione. q. lxix.
¶ De acquisitis in bello dicendum est ꝙ qui R
habet bellum iustum: suum facit quicquid
accepit ab hoste vel auxiliatoribus eius siue
subditis siue alijs: quousq fuerit satisfa=
ctum de omni damno et labore operis tam
sui ꝙ suorum / vel donec ipse hostis se offe=
rat ad ius et velit satisfacere. xxiij. q. vij. si

de rebus. Sed vltra hoc recipere non potest
nisi esset tal. s hostis ꝙ propter heresim vel
aliud hmõi crimen bona sua essent per edi=
ctum publicata. Alij vero subditi qui non
prestant dñis suis iniuste rebellantibus con
silium auxilium vel fauorẽ: nõ sũt spoliãdi
vel priuãdi bonis suis. Peccata eñi solum
suos tenere debent autores. i. q. iiij. ca. i. nec
sunt spoliandi clerici religiosi. conuersi pe=
regrini mercatores euntes et redeũtes. nec
rustici in agricultura existentes. etiã de aia
libus quibus arant ⁊ semina portant extra
de treu. et pace inouam⁹. Itẽ qui habet bel
lum iustum nõ teneť de dãpnis ⁊ vastatio=
nibus que ipse vel sui bona fide pugnãdo in
tulerũt. Si autẽ animo grassandi maliciose
intulisset cũ alias sibi posset consulere: tene
bitur ⁊ cõpensabũtur ista dãpna cũ dãpnis
sibi datis ⁊ hominibus suis vsqꝫ ad cõcur=
rentes quantitates et de eo quod sup excre=
uerit tenebiť satisfacere illis quos dãpnifi=
cauit nec talis iuste bellans teneť hominib⁹
suis de dampnis que passi sunt ab aduersa
rijs: cum ipsi se et sua pro dño suo expone=
re teneantur: nisi forte dñs fuerit in culpa
eos negligenter defẽdẽdo. Qui autẽ iniuste
mouet bellũ tenetur de omnib⁹ dãpnis que
ipse vel sui intulerunt aduersario ⁊ hoibus
suis tenetur etiã hoib⁹ proprijs de dãpnis
ab aduersario illatis dñ iuste rebellat ipse ad
uersari⁹ nisi etiã ipsi mala fide iuuerint ipꝫ
dñm suũ. s. in quo casu non habent cõtra eũ
actionẽ cum nullus ex culpa sua cõsequi de
beat actionẽ et hoc verũ est in foro conten=
tioso Si aũt ipsi iuuerint ipm bona fide. vel
inducti ad hoc eius timore coactione cõsilio
vel quocũqꝫ alio modo: tenetur eis ad resti
tutionẽ in foro pñiali quia qui occasionem
dãpni dat: dãpnũ dedisse videtur. ¶ Itẽ si
subditus mouet bellũ pro dño suo sibi mã=
dante et scit bellum esse iustũ: non teneť ad
restitutionẽ eorũ que recipit ab hostibus ni
si iuxta dñi sui edictum nec peccat: nisi habe
at intentionẽ corruptã. Si aũt nouerit bel=
lum esse iniustũ. tenetur ad restitutionem.
Q2 plus debuit timere deũ ꝗ̄ hoiez. Si aũt
dubitat an bellũ sit iustũ an nõ: excusať ꝑ
bonũ obedientie ⁊ ita nõ teneť ad restitutio
nem licet dñs forte peccet male precipiẽdo.
Hoc intellige qñ dubitat an assint ꝯditiões
requisite ad bellũ iustũ. ⁊ ꝗ̄uis subditi bellã
tes ad mãdatũ dñi sui in tali dubio excusen
tur nõ tñ amici ⁊ cognati ipi⁹ mouẽtis bel
lum qui nõ sũt subditi. q2 non excusat eos
bonũ obediẽtie sicut subditos nec debent in
dubio se committere discrimini. Itẽ cleric⁹
vadens in guerrã cũ dño suo. si qd datuꝫ est
ei de rapina ꝑ eos quibus rape licet põt illd
retinere. si aũt ipse aliquid rapuit: cũ rapiẽ
do peccauit inducẽdus ẽ in foro pñiali si po
test ꝙ restituat ei a quo rapuit si nouit eũ: ⁊
sine periculo sui hoc facere posset. Sin autẽ
det pauperibus: cuius ratio est. Q2 rapiẽdo
rem istã nõ fecit suã q2 sicut dñs eius nõ po
tuit ei dare auctoritatẽ bellãdi / nec ita rapiẽ
di de cõsensu tñ dñi sui durante guerra põt
sic rem raptã retinere: q2 tũc proinde est ac
si dñs dedisset sibi. Itẽ emens rem adquisi=
tam in bello quod nouit esse iustũ: nõ teneť
ad restitutionẽ. Vel si credebat probabiliter
rem esse de iusto bello q2 maior pars vicino
rum vel magis sapientes credebant ita. vt
sibi videbatur: tunc nõ tenetur durãte bona
fide. Si aũt postea sciat bellũ fuisse iniustũ
restituere teneť. ⁊ si per sententiã iudicis re=
stituat poterit a venditore etiam inuito: pre
cium repetere. Si vero restituat extra iudi=
cium tenebitur venditor ad interesse in foro
pñie: nõ in foro iudiciali Qui vero emerũt
de preda ignorantes hoc esse illicitũ: ignorã
tia iuris non excusatur aut ignorantia fa=
cti crassa ⁊ suppina vt cũ audiuerint maio
rem partẽ vicinoꝝ vel sapientiores dicere
bellũ illud esse iniustũ. ⁊ cõtra deũ. ⁊ contra
prohibitionẽ ecclesie tenentur ad restitutio
nem. ¶ Ad maiorẽ noticiã pmissoꝝ. Nota
ꝙ ad bellũ iustũ tria requirũtur. s. Pricipis
auctoritas q2 ꝑuata ꝑsona ius suũ i iudicio
ꝑsequi põt. Scdo iusta causa vt. s. illi q̄ im
pugnantur ex aliqua culpa hoc meruerunt
Tercio ꝙ intẽtio bellandi sit recta. s. vel vt
bonũ ꝓmoueať vel vt malũ vitetur Vñ si=
quis mouerint bellũ deficiẽte aliqua istarũ
ꝯditionũ erit iniustũ. Et tñ sic mouẽs bellũ
in casu pro rebus suis que supsũt repetẽdis
dũ tñ nõ ampli⁹ ꝗ̄ suũ receperit nec aliunde
dãnificauerit nõ teneť ad restitutionẽ i foro
pñie vbi locũ hꝫ ꝯpẽsatio eq̄lis ꝓ eq̄li. Vnd
ei qui cõfiteť se ꝑ furtũ habuisse. x. ab eo q̄
x. abstulerat ab eo facienda ẽ cõpẽsatio nõ
restitutio iniũgenda. Secus in foro iudiciali.
hec oia i summa Ray. de bello Itez ꝑdica=
tores iducẽtes raptores ad penitẽtiã ⁊ resti
tutionẽ sine ꝑdicatiõe generali seu ꝑsuasio
ne speciali possũt de raptoribus elemosi=
nas peipere. si tñ alias in illo loco nõ pote=
rãt sustẽtationẽ habere. ex. de sen. ex. cũ vo
luntate. Item ille qui impediuit alium de

consecutione p̄bende vel alterius b̄n̄ficij
si hoc iuste fecit ad honorem ꝯ vtilitatem ec
clesie procurando. s. vt daretur persone di=
gniori: non tenetur ad restitutionē. Qui ve
ro impedit alium iniuste. s. propt̄ odiū aut
vindictam aut aliunde intendens nocumen
tum persone ſalt̄ ad hoc ydonee anteq̄ cō=
feratur ei beneficiū: tenetur quidam ad aliā
recōpensationē: pensatis conditionibus per
sone et negocij: nō tamen ad equale benefi=
cium. Quia illud nōdum fuerat adeptus ꝯ
u poterat multipliciter impediri. ¶ Consimi
liter dicendū est de illo qui effodit semen ali
cuius sparsū in agro ita ꝙ messe3 non produ=
xit. Et de isto qui detinuit pecuniam debi=
tam mercatori. vnde in mercatione lucrum
non modicū reportasset si habuisset in ma=
nibus ꝯ consimilibus. Nā iste sparsit semē in
agro quod nōdū habuit messem in actu: sed
solū in virtute. nec ille qui habet pecuniā:
habet lucrū in actu. Sed solum q̄si i virtute
ꝯ vtrūq3 potest multipliciter impediri. ideo
nō tenet̄ restituere totale dāpnū. tenet̄ tñ ad
recōpensationē aliquā s̄m ꝯditionē p̄sonarū
x ꝯ negotiorū vt dictū est. ¶ Itē iudex ordia
rius dolo malo ferens iniquam s̄niam siue
timore. siue cupiditate siue odio. siue amore
siue ex aliqua causa iniqua: tenet̄ ad omne
interesse illi q̄ ex tali s̄nia lesus est. Nisi for
te posset illū inducere p̄ quo tulit s̄niam ad
plene restituendū leso vt patet xi. q. iij. quat
tuor. Ubi quattuor notātur que puertūt hu
manū iudiciū ꝯ cōtinentur in hijs versibus.
s Quattuor ista. timor. odiū. dilectio. census.
Sepe solent hominū rectos peruertere sen̄s.
Iudex vero delegatus qui necessitate obe=
dientie iudicās bona fide tulit iniquā s̄nia3
etiā s̄cd̄m consiliū p̄itorū nō tenet̄ ad restitu
tionem. Si tamen in inquirēdo consilium
peritorū fuisset negligēs aut culpabilis tūc
ad restitutionē tenetur. Iudex vero ordina
rius qui per impericiā seu īprudentiā iniu=
ste iudicans tenet̄ ad restitutionē in foro aīe
In culpa eñi fuit cū sciuit vel scire debuit
se insufficientē ꝙ in tali causa iudicare pre=
sūpsit. Uel si fuit sufficiens in culpa fuit ꝙ
libros suos de ista materia nō inspexit. Itē
si iudex p̄ accepta pecunia ab alio vt iudica
ret inique vel vt iuste iudicaret vel simplici
ter: vt nō iudicaret: tulerit s̄niā iniq̄ȝ siue iu
stā siue nullā tenet̄ indistincte pecuniā sic ac=
ceptā restituere nō ei q̄ dedit s3 ei in cui⁹ in=
iuriā recepit. i. q. i. iubem⁹. Nā l3 iuste iudi
caret: tñ turpit̄ accepit ꝯ crimē concussiōis
cōmisit. Est aūt crimē cōcussionis q̄n̄ q̄s in
officio ꝯstitut⁹ extorquet aliq̄d p̄ metū vel
minas a subditis aut cū nō vult facere quod
tenet̄: nisi data pecunia. Uel iudex officialis
aut miles vltra ꝯstituta sibi stipēdia extor=
quet. Jo. in. sū. ꝯsti. ti. de iudicib⁹ dicit Ray.
ꝙ pecunia quam recepit iudex vt iudicaret
vel vt nō male iudicaret. restituēda est illi q̄
dedit. Si bona intētiōe dederit: vt ius ꝯ quie
tem sibi ꝯseruaret. Si aūt dolose dederit nō
est ei restituenda: sed ei in cui⁹ iniuriā data
fuit vel paup̄ib⁹ iuxta arbitriū ecclesie. Sic
dicit glo. Uidet̄ ꝙ idē q̄d hic d3 de restituēda
pecunia p̄ iudice sic accepta: intelligendū est
si de hoc ꝯstet i foro causarū i foro aūt p̄nia=
li magis videt̄ eē ꝯsiliū q̄ necessitas. Alij di
cūt ꝙ de hoc debet fieri sicut de turpi lucro.
y ¶ Itē iudex q̄ nō vult ferre sententiā ꝯ p̄pt̄
hoc aliq̄s paup̄ vel alius amittit ius suū te=
netur ad litis estimationē restituere ei: q̄ p̄pt̄
ei⁹ negligentia lesus est. xxiij. q. ij. dñs. i. q.
z v. administratores. ¶ Nota ꝙ iudices ordi
narij nō debēt petē aut recipere a p̄tib⁹ etiā
ꝯ expēsas cū p̄pt̄ iusticiā tenēdā suas hāt
pēsiōes. Nec credo ꝙ spōte oblata p̄pt̄ vitā
dā suspitionē debeāt recipe: ab alijs aūt mo
derata exennia spōte oblata recipere possūt
xviij. di. de eulogijs. Iudex aūt delegat⁹ ni
chil debet recipere a p̄tibus: nisi forsā escu=
lentū et poculentū merā liberalitate oblatū
quod paucis diebus cōsumi potest vel nisi
moderatas expensas cū ipsm̄ p̄pter causā si
bi cōmissā ꝯtingerit ex suū domiciliū profi=
cisci: ita ꝙ in ipsis expensis nō excedat mo=
dum nec plus exigat ab vna persona q̄ ab
alia. Et ꝙ p̄pter obtinendas expensas occa
sionē p̄tracendi non assumat nisi cause q̄=
litas hoc requirat. Et denotabiliter paupe=
ribus litigātibus nichil exigat pro expensis
ex̄ de rescriptis ca. statutū. li. vi. Assessorem
nō assumat nisi eo indigeat: alioqui de suo
p̄prio tenebit̄ p̄uidere et si indigeat assesso
re3 iustū neutri parti suspectū p̄uideat: vel
de cōpetēti salario p̄ ipsm̄ moderato faciat a
p̄tibus prouideri. Notarios vero in causa si
bi ꝯmissa ab īmoderato salario refrenet nec
cum eis aut assessore lucrū participet ꝯ si cō
tra hec reciperet ad restitutionem tenere=
tur nec prodest remissio vt in dicto capitulo
statutum. et similiter debet quoscunq3 offi=
ciales suos seu nuncios refrenare. Item si
episcopus aut alius visitator p̄ter procu=
rationē debitā aut pecuniā p̄ sūptib⁹ mode=
ratis loco p̄curatiōis a locis vel p̄sonis visita

tis receperit vel sui familiares receperint pe
cuniã vel alia munera tenentur duplũ resti
tuere illi ecclesie infra mẽsem / alioquĩ epi et
superiores differentes sic restituere sunt in=
terdicti ab ingressu ecclesie. Inferiores vero
sunt suspẽsi ab officio & beneficio: quousqꝫ
plenarie restituãt & nulla remissio hic valet
extra de censu. exigit libro. vj. ❡ Itẽ qui si=
aa moniace recepit beneficium tenet renũciare
beneficio et restituere oẽs fructus perceptos
et q̃ pcipi potuissent congrue nisi illos quos
expẽdisset in vtilitatẽ ecclesie / eodẽ modo te
netur ad restitutionẽ ille qui licet nõ ꝯmisit
simoniã: tamẽ alius pro eo sciente & consen
tiente cõmisit / vel si pri⁹ ignorauit & postea
qñ sciuit nõ renũciauit nõ tñ tenet de fructi
bus perceptis q̃diu fuit bone fidei possessor
Si cõsumpti iam sunt tenet tñ de existanti=
bus et fructus isti restituendi sunt ecclesie.
❡ Itẽ pecunia seu possessio simonice acce=
pta restituẽda est illi ecclesie in cuius contu=
meliam data est. ex de simonia. de hoc autẽ.
hoc itellige qñ plat⁹ vel alia puata psona re
pit pecuniã seu possessionẽ p receptione ali
cuius in monasteriũ vel collegiũ seu ecclesiã
non est in culpa / & ille qui dedit ecclesiaꝫ vel
possessionẽ remanet in seculo: tũc assignãda
est pecunia siue possessio illi monasterio i cu
ius iniuriã fuit accepta sic tñ ꝙ illi qui i cul
pa fuerit quãtum fieri possit: sint ab ei⁹ cõ=
modo alieni. Si aũt ille qui dedit iã est per=
sona religiosa et trãsfeat ad aliud mõasteriũ
vel si vult fieri religiosus i alio monasterio
pecunia debet assignari ad illud aliud mona
steriũ sumptũ / et etiã possessio quo ad vsuꝫ
fructũ ne sit onerosuꝫ scdo monasterio. xvi.
q. vj. de lapsis / & postea restituet mõasterio
ab priori. ❡ Si aũt collegiũ siue monasteriuꝫ
fuit in culpa recipiendo simoniace vt dictuꝫ
est pecuniam vel possessionem: illa pecunia
penes illud monasterium remanere non de
bet / quia illa pecunia fecit se indignum: sed
danda est pauperibus per dispositionẽ supe
rioris / et possessio sic data est auctoritate su
perioris alteri monasterio assignanda / vel
preciũ illius pauperibus erogandum. et cõ=
similiter dicendũ est de pecunia data p pre=
benda habenda in ecclesia seculari vel pro
receptione in aliud collegium spirituale. Si
autem ille q̃ dedit errauit: ius ignorans sub
uenietur ei & restitue t. extra de simonia ve=
niens. Item qui sciẽter dedit et sit adeo pau
per ꝙ nõ habeat vnde viuat de benignitate
ac tradetur ei illud ꝙ dedit. ❡ Itẽ qui dedit pe

cuniam pro habendo ordine si non est bene
ficiatus illa pecunia debet cedere ecclesie ca
thedrali in cuius ignominia data est Si aũt
habet beneficiũ ecclesiasticum ad cuius titu
lum deberet gratis ordinari illi beneficio fit
iniuria & ideo restituenda est illi. dicit glosa
Vvil. ꝙ pecunia ex pacto simoniace accep=
ta retineri nõ potest in foro penitentiali: se=
cus si absqꝫ pactiõe fuerit recepta. hec Jo=
hã. in summa conf. titulo de simonia et ali=
bi sparsim. ❡ Itẽ qui male recipiunt bona
ecclesie vt forat. e et hmõi turpes persone te
nentur restituere si possunt nisi forte fuerit
illis collatũ aliquid in ardua necessitate cau
sa elemosine. Similiter diuites et potentes
qui receperũt bona ecclesie per fraudes mi=
nas vel importunitatẽ indebitã restituere te
nentur: illi a quo receperunt / vel illi ecclesie
cuius bona fuerũt. Ille autẽ qui licet cleric⁹
bona ecclesie turpiter dedit: nõ sibi sꝫ successo
ri suo vel supiori suo restituere debẽt vel in
vtilitatẽ ecclesie cõuertere si indigeat / aut il
lius loci pauperibus erogare secundum ar=
bitrium cõfessoris ibidem li. ij. ti. v. q. xviij.
❡ Item dicit Ray. ꝙ plati et clerici qui me
retricibus et similibus turpib⁹ personis res
ecclesie conferũt vel etiam cõsanguineis nõ
propter naturam sustinendã: sed vt faciat
eos diuites de patrimonio crucifixi. vel di=
uitibus et potentibus / nõ propter aliquam
aliam causam licitam et honestam: sed pro
pter fauorem seculi: raptores sunt / qꝫ bona
pauperꝫ iniuste ꝯferũt aliis & ad restitutiõem
tenent Sꝫ dicit Vvil. ꝙ bona ecclesie nõ sũt
bona pauperꝫ quo ad ppzietatẽ: qꝫ alit non
possent pauperes ꝯmittere furtũ in reb⁹ ec=
clesie: nec clerici dando pauperibus elemosi
nas facere / sed sunt pauperibus secundum
indigentiam a clericis tribuenda. ❡ Item
ludus taxillorꝫ prohibitus est: quia nutrit
ocium et non exercet humanũ ingeniuꝫ / et
ideo lucrum inde puenies: turpe est et debet
restitui sꝫ quosdã. Aliis videt q̃ nõ. nisi ab
illis q̃ subsunt legib⁹ iperialib⁹ / vel vbi fit
talis restitutio scdm cõsuetudinem appoba
tã / nã lex imperialis prohibet hmõi ludum
sed nõ ius canonicũ nisi forte iplicite appro
bãdo leges impiales: canonib⁹ nõ ꝯtrarias.
põt tñ hmõi lucrũ xpeni i iudicio sꝫ ti. di. xv
❡ Itẽ siqs aliquo casu inuenerit rẽ alienã: si
res sit alicui⁹ cõitatis restituẽda ẽ cõitati. Si
alicuius priuate persone: debet ei restitui /
si autem nesciatur cuius sit faciat inuentor
ꝙ poterit vt sciatur: si autem sciri non po=

terit cuius sit: ei cui incumbit cura rei publi
ce tradatur. sibi enim retinere non potest sine
peccato quod nouit suum nõ esse vt. xiiij. q. v
si quid inuenisti et non reddidisti rapuisti secundum
ag Ray. ¶ Item domini imponentes et exigentes a sub
ditis suis qui nõ sunt seruilis conditionis tal
lias siue questa noua ipsis iniustis preter illa
que ab antiquo bona fide et sine vlla coactio
ne per antecessores de cõsensu subditorum im=
posita fuerant: nisi emerserit iusta causa te
nentur ad restitutionem. cause autem iuste sunt
he / primo si exigat pro defensione terre sue.
ij. si velit ire in exercitum indictum ab ecclesia
vel a principe cõtra hereticos vel paganos:
nec sufficit ad expensas. potest exigere a sub
ditis auxilium moderatum. iij. si in bello ex parte
sua iusto captus fuit ab hostibus: nec sufficit
se redimere absque graui damno. Item si vult
ire ad principem pro obtinendo priuilegio pro
terrioribus et non habet sumptus necessarios.
Item quando maritat filiam suam. aut quando
facit filium suum militem aut reaccipit quod erat
feodum suum. vel nouum feodum acquirit. Simi=
liter ad refectionem pontium vel viarum / vel si ali
qua causa similis emergat. similiter quando sine
culpa sua depauperatus est. vel ere alieno one
ratus: dum tamen in his omnibus moderate exigat
et nõ ad grauamen subditorum. in summa confes.
ah li. ij. ti. v. q. xxxv. ¶ Item in emptione et ven
ditione lex humana precepit vt ei fiat resti=
tutio qui deceptus est vltra dimidium iusti pre
cij: et quod citra fit non punit. Lex vero di=
uina iniustum reputat et illicitum: si in talibus
cõtractibus non sit seruata equalitas iusti=
cie. et tenetur ille qui plus habet recõpensare
dãnificato si sit notabile dãnum / modica enim
additio vel minutio non videtur tollere equa
litatem iusticie in talibus requisite. vnde licet lex
dicat quod cõtrahentes possunt se inuicem decipe=
re: hoc tamen nõ permittitur in foro ecclesie. ¶ Ven
ditor autem si ad instantiam emptoris vendat rem
suam quam alias protunc non erat venditura: et ce=
dit sibi in dãnum illius rei carentia: potest eam
vendere carius quam valet cõi foro. Si vero em=
ptor multum iuuetur: et venditor nõ dãnificatur
ex eius carentia: nõ debet eam superuendere sup
ple notabiliter / quia vtilitas alteri accrescens vn
de ista nõ prouenit ex vendente: sed ex cõditio
ne ementis: nullus autem debet vendere alteri quod
non est suum: licet ei posset vendere dãnum quod
ai patitur. ¶ Item venditio siue cõmutatio rei
redditur iniusta propter fraudem interueni
entem / vel in substantia rei. vt si vendatur
auricalcum pro auro. vel vinum mixtum cum
aqua pro vino puro et ita de alijs / vel in quan
titate vt cum quis scienter alium defraudat in
pondere numero vel mensura / vel tertio in
qualitate vt si morbidum et infirmum vendat:
quasi forte et sanum. In his tribus casibus
est illicita venditio: et qui fraudem cõmittit scien
ter: tenetur ad restitutionem. Tenetur igitur ven
ditor rei quam exponit venditioni vicium nota=
bile si quod habet occultum emptori insinua
re: alias dolosa est venditio / et tenetur venditor
ad damni recõpensationem: vtputa si propter
huiusmodi vicium res sit minoris precij: et ipse ni=
hil minuit de precio / vel si vendat alicui equum
claudicantem pro veloci / vel domum ruinosam
pro firma / cibum corruptum vel venenosum:
pro bono et sano. Si autem vicium rei sit mani
festum: vtputa cum equus sit monoculus / vel cum
vsus rei potest cõpetere vni: quamuis nõ cõpe=
tat alteri et venditor propter huius vicium sub
trahat de precio quantum oportet: nõ tenetur vi
cium rei manifestare. hec Tho. secunda secunde. q.
lxxvij. ¶ Item venditores rerum quotiens cau ak
sa decipiendi periurant scienter aut mentiuntur
mortaliter peccant / et tenentur ad restitutionem
damni. Si autem ignorãter dicat quis falsum
credens se dicere verum / vel si scienter dicit fal
sum: nõ intendens proximo nocere: sed seipsum
indempnem seruare: nec propter hoc rem amplius
debito supuendat / tale mendacium potest dici
veniale secundum Ray. ¶ Item si quis propter aua
riciam emat victualia. vel alias res vno tempo
re: vt alias eas carius vendat / nulla alia ne
cessitate aut vtilitate pensata / aut congregat
vt carentiam inducat: vt homines cogantur
ab eo emere et ipse possit ad libitum vendere:
talis enormiter peccat / et tenetur secundum Ray. pau
peribus dare quod sic lucratus est sed glosa
dicit hoc esse cõsilij nõ necessitatis. ¶ Sequitur al
de tertio. s. cui facienda est restitutio vbi no
ta realiter quod ei cui res ablata fuit vel subtra
cta restituenda est: etiam si nõ sit dominus rei sed sua
interesit ex honesta causa rem nõ esse subreptam.
vtputa. quia in ea habebat ius pignoris / vel
vsum licitum. Si vero iste cui res nunc abla
ta est eam furatus fuerat: nõ ei sed dño restituen
da est / vel illi a quo fur prius surripuit eam si
sua intererat vt dictum est ex causa honesta rem
illam nõ surripi: tamen si restituat ei cui subtrarit
licet minus bene facit cum sciat ad quem de iure perti=
net et peccat nõ reddens dño rei quod suum est ni
hilominus liberatur: eo quod nõ tenetur ei: nisi rõne
rei: nõ rõne alicuius iniurie sibi illate et ideo
deo obligatur qui transfert rem in statum quo
eam repperit et caute fiat restitutio per mediam

personam ita q̃ nõ prodatur persona sur=
ripiens. Quod in omni restitutione obser=
uandũ est. Facienda est itaq̃ restitutio spo=
liatis vel si mortui sũt eorũ heredibus. Fal
lit tamen in his qui dando turpitudinẽ cõ=
miserũt. Ut in dante aliquid simoniace de
quo §.a b. Et in clerico turpiter dante bona
ecclesie de quo § .a d. Et in iudice accipiente
pro sententia ferenda de quo §. f. ꝯ genera
liter vbicũq̃ tam dans q̃ accipiens peccat
contra legẽ dei nõ est danti facienda restitu
tio sed ecclesie vel persone in cui⁹ iniuria da
tur vel in pios vsus erogetur. Mortuo aũt
illo cui facieda erat restitutio fiat heredi suo
si succedat in totam hereditatẽ secũdũ totũ.
Si succedat in partẽ tunc fiat restitutio se=
cundũ partẽ. Si aũt mandauit in testamẽ=
to suo distribui per executores quicquid ad
eum spectat de mobilibus ꝯ debitis: tũc fa=
cienda est restitutio executoribus pro rata ꝯ
liberis eius pro rata et vxori eius pro rata.
Si vxorem habeat et vxor vel liberi debẽt
ah habere in reb⁹ illis aliquã portionẽ. Si au
tem morte preoccupatus non potuit facere
testamentũ fiat distributio pauperibus pro
aĩa eius ad consilium ecclesie ꝯ scdm cõsue
tudinẽ loci: alioqui totũ restituatur heredi.
Si autẽ ignoretur vel non poterit inueniri
cui fieri debeat restitutio: tũc auctoritate ec=
clesie vel vicarii distribuatur in elemosinas
pauperũ redẽptionẽ captiuorũ vel alios pi
os vsus. Si vero sciatur cui facienda est re
stitutio: et ipse sit multũ distans: tunc si res
sit magni valoris ꝯ cõmode transmitti po=
terit ei. alioq̃n debet in loco tuto ad opus il=
lius conseruari ꝯ ei de hoc significari. Si au
tem res sit pui valoris ꝯ dñs diues et mul=
al tum distans ad arbitrium boni viri recurrẽ
dum est quid inde sit agendũ. Jo. in sũ. cõ.
libr. ij. ti. v. q. lxxxiiij. et lxxxv. Dicit Sco=
tus q̃ restitutio facienda pauperib⁹ in casi=
bus p̃dictis congrue põt fieri per ipsuz qui
restituere tenetur consilio tamen alicui⁹ bo
ni viri q2 non inuenit de hoc auctoritatẽ q̃
s. facienda est per mediatorẽ. Et ratio ma=
gis dictat oppositum q2 mediator iste posset
rem restituendam aliis vsibus q̃ debitis ap
am plicare. ¶ Itẽ si is cui faciẽda esset restitu=
tio remisit absolute et ex corde: dũ tamẽ sit
persona que donare posset absolutꝰ est debi
tor ꝯ hec donatio siue remissio postq̃ facta ẽ
ex penitentia non reuocabitur scdz Host. de
pe. ꝯ re. §. Sed que forma est si is qui re=
misit coact⁹ fuerit ad hoc vel decept⁹ scdm

Egidiũ in quolibet. ¶ Itẽ si q̃s illicitas ne an
gociationes faciat. vel alias iniuste aliquid
querat siue calũpniã alicui facta fuerat sa=
cerdos debet ei iniũgere vt in bonos vs⁹ ex
pendat erogando pauperibus vel ecclesiis
vel aliis vsibus scdm Inno. de emunitate
ecclie sup c. q̃a plerũq̃. ¶ Sequitẽ de quarto ao
s. q̃n facienda est restitutio. ꝯ dicendũ est q̃
statim restituere debet qui tenetur si assit fa
cultas vel petere dilationẽ ab eo qui põt vel si
rei concedere q2 sicut rem alienã accipere est
contra iusticiã: ita ꝯ detinere eam inuito do
minor sicut tenetẽ quilibet statim pctm suũ
deserere. ita ꝯ restituere scdz Tho. scda scde
q. lxij. Si autẽ debitor hmõi siue debitor sic
oĩno non soluẽdo: doleat ꝯ proponat satis=
facere q̃cito poterit. et petat remissionẽ: Si
vero sit talis qui restituere posset sed nõ si=
ne graui dãpno sui et familie sue: tũc consu
lendũ est ei q̃ petat dilationẽ ab eo cui resti=
tutio facienda est vel assignet ei certã partẽ
redditusũ suor cũ securitate de qua sibi fiat
satisfactio successiue. Si aũt denegct dilatio
nem ꝯ velit oĩno q̃ cedat bonis tunc credo
q̃ absq̃ dilatione tenetẽ cedere etiã si opor=
teat se ꝯ suos mendicare/ in extrema tñ ne=
cessitate põt sine culpa accipere vite necessa
ria. ¶ Item si plures sint quib⁹ debeat fie ap
ri restitutio et non sufficit omnibus tũc res
furtiua siue rapta si extat restituenda est ei
cuius fuit. ij. restituet habentibus pignora
iij. habentibus actiones psonales. Et si sint
plures et vnus vult dare dilationẽ alius nõ
sed vt cedat bonis: tũc stabitur voluntati
eius cui plus debetẽ vel maiori numero de=
bitorum si multi fuerint. si autẽ sit paritas
eligẽda est sñia clemẽtior in hac pte. ¶ Itẽ aq
si is qui tenetẽ nõ põt induci vt statim resti=
tuat nec is cui restituendũ est induci poterit
vt dilationẽ cõcedat: credo q̃ sacerdos intẽ=
dens vtiliter gerere negociũ creditoris põt
recepto iuramẽto vel alia sufficiẽte cautiõe
a debitore ei dilationẽ cõcedere. Et sub hac
conditione si hoc impleuerit infra diẽ taleꝫ
pctõrẽ absoluere. Ut sic creditor quod ei de=
betur facili⁹ recuperet ꝯ pctõr nõ recedat a
presbytero desperatus hoc intellige nisi credi
tor ita egens fuerit q̃d sine piculo dilationẽ
pati nõ poterit Jo. in sũ. con. ti. de restitu=
tiõe q. lxxxviij. xc. et xci. ¶ In hac materia
tz Sco. di. xv. q̃ q̃ñcũq̃ posita volũtate re=
stituẽdi cũ occurrerint circũstãtie oportũe lz
restitutionẽ exteriorẽ ad tẽp⁹ deferre. lz nã=
q̃ detinere alienã rẽ q̃ñ ille cui⁹ res est debet

rationabiliter velle eam detineri. Sed debet quilibet rōnabiliter velle restitutionem sibi nō fieri qñ esset in grande pIudiciū coitatis vel etiam ipsius restituentis₂ nō nisi in modicum cōmodū sui et sic dilationē velle dare vt seruetur magis bonū coitatis vel ne nimiū dāpnificetur pximꝰ. Sufficit ergo i tali casu volūtas restituēdi p tempore oportuno. Et q actu restituat cessantibus inconuenientibus hincinde. Et ex tūc tenet rē nō inuito dño sed volente actu debito ꝓuis nō actu elicito ꝫ si dñs inordinate velit rem istā statim restitui nō tamen detinet iniuste Mo etiam depositū de cuius redditiōe est lex strictissima teneri pōt dño inuito voluntate inordinata hec Scotus. ¶ Caute ergo debent se habere confessores circa fures raptores ꝫ alios debitis inuolutos vt. s. scdm quod maior vel minor facta fuerit violētia fraus vel dolus maior vel minor sit districtio iudicantis. Et etiam vbi maior cōtritio: ibi maior venia. Et q₂ fere totus mūdus inuolutꝰ est rapinis sic pro posse suo curret per mediū ne nimia seueritas vel nimia remissio pire faciat quos discreta poterat equitas reuocare Iniurians aūt ꝫ spoliator ꝫ ꝯplices eoꝝ sēper debēt humilit' petere veniā ab his quos offenderūt: ne erga eos in rancore seu mala volūtate pmaneāt scdꝫ Host. ꝫ Ray. ¶ Itē p rapina furto ꝫ hmōi maleficijs quātūcū qꝫ sit restitutio plene facta: nichilominꝰ ē salutaris pñia iniūgēda. pro trāsgressiōe diuini pcepti et in hoc multi errāt putātes restitutionē sibi sufficere sine ꝯfessiōe hec Host. Plura de restitutiōe vide infra. capi. xxiiij. huius partis. ¶ Cui sit confitendū et de cōfessione celanda. Capitulum. vi.

A Nulla potest consuetudine introduci vt aliquis preter sui superioris licentiā ꝯfessorē sibi eligere valeat qui eū possit soluere vel ligare. ex de pe. ꝫ re. si epus li. vi. Licet eñi oēs sacerdotes in ordinatione sua recipiant ptātē ligandi ꝫ soluēdi: tñ ligata est quo ad executionē in eis qui nō habēt populū sibi subiectū: nisi fuerit eis data ptās exequēdi a superiore sed improprie dr ligata ptās sicut si diceretur ligata ptās comedēdi in eo q non hꝫ qd comedat. Videndū est ergo cui sit faciēda ꝯfessio regulariter. Pro quo nota q papa q nō hꝫ supiorē in terris pōt sibi eligere ꝯfessorē quēcūqꝫ sacerdotē voluerit. Cardinalis si absens est causa legationis: pōt sibi eligere ꝯfessorē. Si pñs ē in curia dꝫ ꝯfiteri pape vel eiꝰ pñiario tutiꝰ tñ est q hēat a papa licentiā eligēdi sibi cōfessorē. ¶ Capellani eñi ꝫ ceteri curiales si sunt de familia pape ꝯfiteātur pñiario suo ꝫ nō alteri. Si sunt cū cardinalibꝰ: possūt de licentia dñi sui qui curā eoꝝ hꝫ alteri ꝯfiteri. Patriarche vero archiepi epi ꝫ oēs iferiores plati exēpti pñt sibi eligere ꝯfessorē puidū. ex de pe. ꝫ re. ne pro dilatiōe. Tamē sic electꝰ nō hꝫ ptātē absoluendi a maiore excoicatiōe. vel in casibꝰ grauioribus. ar. ex de pe. ꝫ re. si epus. libro vi. Alij dicūt ꝯtriū. dicit glo. Vbi l. q cū bñficia pncipū sūt largissime interptāda: pōt confessor sic electꝰ nō solū absoluere a pctis sed de excoicatiōe maiore: vbi papa nō reseruauit sibi absolutionē. vel nisi sñia lata sit ab hoie. Io. in summa. ꝯfes. li. iij. ti. xxxiiij q. lxi ¶ Alij inferiores plati nō exēpti nō possūt sibi eligere ꝯfessores. nisi de licētia pape: vel sui epi seu ppi sacerdotis. Vñ abbas ꝫ quilꝫ platus nō eps nec exēptꝰ cōfiteri dꝫ epo vel de eius licentia alteri ydoneo. Monachi cōfiteri debent abbati suo sed abbate absente vel de licētia eiꝰ alteri de ꝯsuetudine: et fm statuta regule: priori poterūt quoqꝫ confiteri seu epo si ei subsūt Decani ppositi thesaurarij ꝫ canonici seculares simili ꝫ sacerdotes pochiales ꝫ illi de familia epi: cōfiteri debent epo. vel alteri de eiꝰ licētia. Vnde pꝫ q vnꝰ sacerdos prochialis nō pt aliū absoluere sacerdotē sine licentia gñali vel spāli tacita vel expssa. Sed si eps sic scit fieri colit et tollerat psumēdū est ipꝫ hoc tacite approbare. ¶ Doctor magr aduocatus. aut alius iuris pitꝰ cōfiteri debēt illi in cuiꝰ parrochia morant. ¶ Imperator vel impatrix de antiquissia ꝯsuetudie curie possūt cōfiteri capellanis suis. Tutiꝰ tñ est ipetrare sibi licētiā eligendi cōfessorē. Rex vero si habeat domiciliū pncipale in aliq ciuitate epo illiꝰ ciuitatis vel psbitero prochiali ꝯfiteri dꝫ nisi sup hoc habeat puilegiū. ꝫ idē dicēdū est de duce marchione ꝫ alijs habētibꝰ iurisdictiōes latas in diuersis epatibus. Sed si habeat domicilia in diuersis locis et nō appareat quod eoꝝ est pncipalius pōt ꝯfiteri ei in cuiꝰ prochia moratur. vel qd tutius est de licētia epi in cuius diocesi morant: eligant cōfessorē. ¶ Miles simplex mercator rusticus et alij inferiores ac pueri postqꝫ ad annos discretiōis peruenerint cōfiteri debēt sacerdoti pochiali vel alteri de eius licētia ex de pe. ꝫ re. ois ꝫ fꝫ Ho. c. ii. §. vex. Hoc itellige nisi cōfessi fuerint alicui supiori eoꝝ curā aiaꝝ ha

benti ordinariā cuiusmodi sunt papa / lega=
tus eius intra terminos legatiōis ꝛ propri⁹
B episcop⁹ vel alteri de licētia alicui⁹ eoꝝ / vel
cui vices suas cōmiserit / seu alias ex ꝯcessio
ne iuris potestatē extraordinariaꝫ habēti vt
sunt fratres ꝑdicatores et minores per dio=
cesanos admissi vt eˣ̄ de sepul. dudū. in cle.
et nisi iminеat articul⁹ necessitatꝫ vt infra di
cetur / ꝯ quilibet istoꝝ. s. papa. legat⁹. propri⁹
episcopus. sacerdos parrochialis vel ab ali=
quo istoꝝ potestatē delegatā habēs vel iuris
dictionē ad hoc ex cōcessione vel ꝑmissiōe iu
ris obtinens: potest dici propri⁹ sacerdos ꝫ
Ri. di. xvij. ¶ Episcopus postꝙ elegerit sibi
F cōfessorē: nō est decēs vt aliū eligat ꝙdiu po
test habere copiā illi⁹ quē elegit / sed eo mor
tuo vel si recessit ab eo tute eligit alterū / ꝯ si
episcopus haberet diversos ꝯfessores qbus
C sigillatī vellet oia peccata sua sine diminu=
tione cōfiteri cōmendand⁹ esset scḋꝫ Hosti.
vbi s. et eo ipso ꝙ episcop⁹ alicui cōfitet: vi=
det eū in cōfessorē eligere: qꝛ plus est factis
et intentiōe mētis eligere ꝙ dictis ꝫ Hosti.
Item archiepiscopus scire debet ꝗs sit cōfes=
sor epi suffraganei sui: velit / nolit / et potest
eū cōpellere vt sibi cōfiteat si suspectū habe
at eius cōfessorē / quia ab ipso de anima epi
G ratio exiget scḋm Ho. ibi. ¶ Baro vel alius
nobilis habēs in diversis castris seu locis do
miciliū potest cōfiteri sacerdoti in cui⁹ par=
rochia moratur ꝙdiu ibi moraē / vel de licē=
tia epi eligat confessorē. Si autē in diversis
episcopatibus habuerit domicilia: ab vtro=
D ꝙ epo licentiā impetret / vel a metropolita=
no / si vero sint in diversis provincijs: recur
H rat ad primatē vel ad papam. ¶ Item illi
qui per partem anni manent in vna parro=
chia et per partem in aliam: si transferūt se
animo remanendi facti sunt parrochiani il
lius loci. Si autem non intendunt derelin=
quere domicilium antiquū: debent confite=
ri presbytero parrochie in qua est idē domi=
cilium nisi ꝑuilegiuꝫ vel licentiā habeant
I alteri confitendi secundum Hostien. ¶ Itē
sacerdos ꝓprius ordinari⁹ potest vbiqꝫ sive
itra territoriū sue parrochie sive eˣ̄ subdi=
tum suū audire ꝛ absoluere quia de loco ex=
primitur eˣ̄ de pe. ꝛ re. omnis. et penitentia
K est de iurisdictione volūtaria ſm Ho. ¶ Itē
quilibet cōfessor ordinarius potest alteri sa
cerdoti habenti executionem sui ordinis cō=
mittere potestatem audiendi cōfessionē sub
ditorum suoꝝ / si autē executioneꝫ sui ordis
nō habeat: nō poterit talis potestas cōmitti
nisi ab eo qui habet potestatē hmōi impedi
mētū amouēdi ꝫ Tho. di. xvij. Ex quo eli
ci potest ꝙ sacerdoti nō habēti iurisdictionē
sive populū sibi subditū potest sacerdos par
rochialis cōmittere potestatē subditos suos
audiendi / potest etiā sacerdos parrochialis
capellanos monachos aut alios regulares
quibus nulla cura est ab episcopo cōmissa li
cite vocare ad audiendū cōfessionē subdito
rum suorum et maxime in. xl. qñ nō sufficit
ad tantā multitudinem audiendam / vbi ta
lis consuetudo est quam episcopi sciūt ꝛ tol
lerant / quia consuetudo qñqꝫ dat iurisdictio
nem ei qui alias non habet caꝫ ſm Wil. in
glo. Ray. ¶ Cū cōmittitur alicui ꝑ superio L
rē ꝙ possit audire alienos parrochianos nō
fit preiudiciū sacerdoti proprio / qꝛ iurisdi=
ctionis potestas nō est ꝯmissa alicui in favo
rem suum: sed in vtilitatē plebis ꝛ ad hono
rem dei promouēdū. ſm Tho. di. xvij / ꝛ cō
fessus sacerdoti habenti cōmissionē a supe=
riore vt dictū est nō tenet ꝯfiteri iterū proprio
sacerdoti / vt in extrauagāti Johā. xxij. q̄ in=
cipit vas electionis de hoc s. ca. iij. hui⁹ ptis
a a ¶ Debet etiā sacerdos ꝓrochialis credere M
subdito suo dicēti se esse cōfessum alteri ꝛ si
bi eukaristiā ministrare: nisi īpediat aliquid
qđ ad foꝝ iudiciale ꝑtinet / vt excōicatio / nō
enī debet sacerdos suo subdito quē novit ex
ꝯmunicatū dicēti se absolutū credere nisi cō
stet ei de absolutiōe. Si hō nō sit īpedimētū
nisi qđ ꝑtinet ad forū pñiale vt petū: tenet
ei credere dicēti se confessuꝫ / ꝛ iuste agit: si
eukaristiā deneget / qꝛ in foro iudiciali credi
tur hominī contra se: nō pro se / in foro aūt
pñiali et pro se et contra se secundum Tho.
in quadā questione de quolibet. concordant
Pe. ꝛ Ho. Cōstitutio quedam dicit ꝙ sacer
dos nō debet dare eukaristiā subdito suo ni=
si cōstet ei per testimonium vel iuramentuꝫ
aut aliū iudiciū fidedignū ipsum fuisse con
fessuꝫ. vide supra parte. iij. cap̄. viij. C. Di
cit eni glosa Wil. ꝙ de peccatis manifestis
vel quando habet subdituꝫ suuꝫ suspectum
non tenetur ei sacerdos credere dicenti se esse
confessum ꝛ absolutū ab alio: qui potuit ni
si per litteras eius. vel alio mō legitime do=
ceatur Jo. i sum. cō. li. iij. ti. xxxiiij. q. xlviij
¶ In multis casibus licet subdito alteri cō N
fiteri ꝙ ꝓprio sacerdoti / vtputa si sciat pro
prium sacerdotem hereticū aut sollicitantē
ad malum aut fragilem: ità ꝙ ad peccatum
quod ei quis confitetur sit pronus / vel si
probabiliter estimetur ꝙ est revelator con=

fessionis / vel si peccatū quod quis confiteri
debet cōtra illū cōmissum sit. In his casib⁹
et similibus in quibus pbabiliter timet pe=
nitens ex confessione facta sibi vel sacerdoti
periculū imminere: debet recurrere ad supe
riorem vel petere licentiā alteri confitendi.
quā si habere nō posset: idem est iudiciū / q̄
de isto qui nō habet copiam confessoris: vn̄
magis debet eligere laico cōfiteri / nec in hoc
trāsgreditur preceptū ecclesie / q2 pcepta iu
ris positiui nō se extendūt vltra intentionē
precipientis / videlicet vltra caritatē: q̄ est fi
nis precepti sm Tho. di. xvij. cōcordāt Pe
trus 𝔷 Inno. 𝔷 addūt cōiter / q̄ si nullo mō
possit haberi alius sacerdos 𝔷 necessitas im
mineret: cōfiteat penitens peccatum suū in
genere sine ista circūstantiā de cuius cōfes=
sione posset malū prouenire. ¶ Hostiē. aūt
ponit expressius. viij. casus in quibus quis
licite potest audire confessionē parrochiani
alteri⁹. Primo qn̄ proprius sacerdos est oi=
no indiscretus ita q̄ cōfitentē duceret ex ve
risimili in errorē. de pe. di. vj. placuit. debet
enim cōfessurus q̄rere sacerdotē qui sciat sol
uere et ligare. de pe. di. vj. qui vult. Sed hoc
debet fieri de licētia proprij sacerdotis extra
de pe. et re. omnis. et si iste nolit licētiā dare
poterit ad aliū ire. ex. de regu. iuris qd̄ nō est
licitū / vel vadat ad superiorē vt cōpellat sa
cerdotē licentiā dare vel vt ipse superior li=
centiet. Scdo quādo parrochianus transtu
lit domiciliū suū: de hoc tene q̄ dictū est su=
pra. e h. Tertio quādo quis est vagabūdus
Quarto quādo quis querit domiciliū quo se
trāsferat / nā 𝔷 is sine domicilio reputat. ff.
ad municipales. l. labeo. Quito cū quis de=
linquit in aliena parrochia. j. q. iij. placuit.
si sit excōmunicatus propter illud peccatū
a prelato loci illius sicut 𝔷 sueuit fieri in fur
tis 𝔷 in huiusmōi quoꝝ ignorant autores:
talis est mittendus illi excōmunicatori ab=
soluendus ab eo. Si aūt peccatū sit occultū
et nulla excōmunicatio aut alia cēsura ec=
clesiastica secuta: credo qd̄ propri⁹ sacerdos
posset eū absoluere. Sexto rōne studij vt cū
clerici de prelatorū licētia morant in studio
nā tūc efficiūtur de foro illi⁹ epi in cui⁹ dio=
cesi morātur. Septimo rōne necessitatis vt
cum quis infirmat ad mortē vel debet itra
re iustū bellū vel mare et deest propri⁹ sacer
dos potest alteri cōfiteri etiā laico si oportet
de pe. di. i. quē penitet / 𝔷 q̄uis laicus nō pos
sit absoluere qui tn̄ proximo cōfitet turpitu
dinem criminis sui ex desiderio sacerdotis

cōsequit veniā: s3 nō ita cito sicut si absol=
uerel a sacerdote s3 Tho. 𝔷 Hosti. ¶ Octa=
uo qn̄ aliq̄s sacerdos ponit spē in ratihitiōe
pprij sacerdotis s3 dicūt q̄dā 𝔷 bn̄ q̄ in talib⁹
ratihitio nō h3 locū / 𝔷 si de facō sic absoluat
nō debet sic absolut⁹ se gerere pro absoluto
aū ratihabitionē proprij sacerdotis nec aū in
trare ecclesiā aut ingerere se cōioni fideliū si
erat excōmunicat⁹ / nec recipere eucharistiā
si mortale erat pctm̄ de quo cōfessus est alie
no sacerdoti. Io. in sum. con. lib. xxxiij. q.
xlv. 𝔷 in oibus istis casibus cōsulunt Ho. 𝔷
Ray. q̄ sic cōfessus alteri sacerdoti signatur
eis ab eodē vt qn̄to poterūt se pprio sacer=
doti repñtent signātes ei q̄d sit actum. dicit
Ray. q̄ in his casib⁹ 𝔷fiteri possunt subditi
alteri sacerdoti q̄ proprio / nō tn̄ cuicūq3 sed
illi q̄ alias h3 iurisdictionē excepto necessita
tis articulo. Hosti. dicit q̄ sufficit q̄ habeant
licētiā sui iudicis / vel specialē vt. s. 𝔷fiteat ta
li sacerdoti / vel generalē q̄ possit alteri cōfi
teri. Sacerdos ei pochialis pōt alteri iuris
dictionē quo ad hoc dare alias nō habēti vts
e. cap. K. et addit Ho. q̄ habita hui⁹ licētia
siue i gñali siue in speciali vt dcm̄ ē: si subdi
tus recurrat ad discretū religiosū vel aliū
vel ex cā ad nō ita peritū dū tn̄ sufficiētē et
honestū secure cōfitet 𝔷 alius secure audit.
si vero subdit⁹ nō h3 cām nisi q2 vult absco
dere pctm̄ suū a ppō sacerdote / vel q2 ips
cōtēpnit vbe scīpm seducit / 𝔷 de hoc deb3 pe
nitētiā age. Debes ergo tu q̄ alienū pochia
nū audis / pmo cām sui access⁹ ad te vt tibi
cōfiteat inq̄rere vt sic audias vel remittas.
hec Hosti. dicit glo. Wil. q̄ sola erubescētia
nō est sufficiēs causa vt penitēs non 𝔷fiteat
ppō sacerdoti s3 alteri. ¶ Romipete 𝔷 pe
regrini si acceperit perā 𝔷 baculū a proprijs
sacerdotib⁹ siue aliē de coꝝ licētia iter arri=
puerit: psumendū est eis esse datā licētiā cō
fitēdi. Si aūt sine licētia sui sacerdotis pegri
nant nō possūt ab alio absolui: nisi in neces
sitate / 𝔷 idē est de negociatorib⁹ 𝔷 alijs via=
torib⁹ s3 Wil. Ho. 𝔷 Inno. ¶ Itē pegrin⁹
q̄ cōmisit crimē: cui⁹ absolutiōe sibi retinu
erat eps: pōt i pegrinatiōe de illo crimie ab
solui a simplice sacerdote / et maxie si instet
tps gñalis cōionis vt i paschate / sed deb3 ei
iniūgi vt cū habuerit copiā sui epi iterū 𝔷fitea
tur ei 𝔷 recipiat ab ipo piāz de illo pctō sm
Wil. Alij dicūt q̄ si talis sit necessitas in q̄
posset etiā laico 𝔷fiteri vt dcm̄ ē s. eod ca. O
viij. casu 𝔷 absolut⁹ sit vt dictū ē a simplice
sacerdote: nō op3 de illo pctō iterū 𝔷fiteri vel

absolui / dū tñ satisfaciat si qd satisfaciēdū
est. Si tñ in tali casu simplex sacerdos absol
uat eū ab excōicatione maiori: si postea cuʒ
facultas affuerit nō repñtet se epō reicidit
in eandē sententiā vt infra hui⁹ partis ca. xiiij.
q f. ¶ Nota ꝙ agēti i extremis deficiēte sa=
cerdote nō oportet laico ꝯfiteri de pcepto: sʒ
cōsiliū est ꝓpter causam dictā s. O. vij. casu
r fm Pe. ¶ Nō lʒ in aliq̄ necessitate confiteri
sacerdoti heretico scismatico vel excōicato
vel simili et hoc sacēter de pe. di. vj. ca. j. sʒ do
leat de pcti. z. ꝙ ꝙ tñ distulit cōfessionē ꝙ suf
s ficiat scdʒ Tho. Ray. ꝙ Ho. ¶ Ut ffes predi
catores ꝙ minores licite cōfessiones audire
valeāt in aliqua diocesi. Primo debēt magi
stri priores prouīciales pdicatorū aut eoruʒ
vicarij gñales ꝓuinciales: ministri: vel cu=
stodes minorꝝ ad psentiā epi accedere per se
vel per alios fratres ad hoc ydoneos: ꝙ hūi=
liter petāt vt ffes q̄ electi fuerit in eius ciui=
tate et diocesi: audire valeāt cōfessiones. pe
nitētias imponere et absoluere penitentes.
Ac postea personas eligant ydoneas in certo
numero ꝓut vniuersitas cleri ꝙ populi exi
git et eas epō representēt: vt de ipsi⁹ licētia
et gra possent audire cōfessiones. et si episco
pus licētiā concesserit tunc dicte persone sic
admisse dictū officiū exequātur / ꝙ si eps quē
quā ds sic psentatis non admiserit: loco eius
alius subrogetr. Si vo absolute recusauerit
eps licentiā dare sic presentatis: cōcedit ei li
centia: auctoritate apostolica. intelligit glo.
si sine causa repellit: secus si ex causa. tamē
non per hoc ampliorē potestatē habēt ꝙ sa
cerdotes parrochiales a iure: nisi plati eccle=
siaruʒ amplius dare velint / nec possunt sic
admissi ab epō ꝓpter hoc audire cōfessiōes i
alio epatu. hec in cle. de sepult. dudū. Potest
etiā eps absqꝫ hmōi solennitate ffes ad au=
diendū cōfessiones in sua diocesi acceptare:
cōmittēdo eis iurisdictionē et habēt vt dicit
ex priuilegio Clemētis quarti / ꝙ si plati hoc
cōcedāt: cōcessio ipsa durat: etiā post mortē
x prelatorꝝ donec ecclesijs prouisum fuerit de
pastore. ¶ Itē ꝯfessores electi ex priuilegio
papalis penitētiarie possūt absoluere in ca
sib⁹ epalib⁹. nisi cēsurā habeāt ecclesiasti=
cam sibi annexā / ꝙ valet hmōi priuilegiū seu
ꝓuisio tā exēptis ꝙ nō exēptis scolasticis et
alijs fm Wil. i cle. sup ca. dudū. s. volētes.
y ¶ Itē si ꝯfessor absoluat subditū suū de pctō
in cāu reseruato: credit ꝙ nō ē absolut⁹ cōsi
tēs / tñ si laicus sit excusat ꝓpter ignorātiaʒ
iuris sed non confessor: cui nō licet ius quo

ad hoc ignorare secūdum Tho. scda secūde.
¶ Quid faciet sacerdos cum is q̄ confitetur z
habet aliqua peccata: de quib⁹ ipse cōfessor
nō potest absoluere. Et aliqua de quib⁹ ipse
potest absoluere vide s. hui⁹ partis. c. iij. G
¶ Itē sacerdos nullū excōicatū pōt absol= aa
uere a culpa nisi prius fuerit absolutus ab
excōicatiōe. Qʒ excōicatus nō est particeps
sacramētorꝫ scdm Tho. di. xviij. credo ꝙ si
non stat per eum: ꝙ nō est absolut⁹. Nec ti
meatur ꝙ negligentior erit inde ad petenduʒ
absolutionē poterit eū absoluere a peccatis
¶ Itē sacerdos nō debet eius confessionem ab
audire cū qua peccauit carnaliter: qʒ tolle=
retur ei erubescentia que est magna pars sa
tisfactionis. Unde dʒ eā mittere ad aliū sa=
cerdotē. Et idem dicēdū est de oī pctō i quo
sacerdos fuerit ꝯsentiens. vel cooperator.
Si tamē in hmōi casib⁹ absoluat. valebit
absolutio fm Tho. di. xix. ¶ Archieps quā ac
no visitat pōt audire cōfessiōes subditoruʒ
suffraganeorꝫ suorꝫ pñias iponere ꝙ absolue
re ex de cēs ppetuo li. vi. ¶ Itē ille cui eps ad
cōmisit vices suas ad audiendū ꝯfessionem
nō potest in casibus epalib⁹ absoluere: nisi
expresse eps hoc cōmittat ex de re. iuris i ge
nerali ꝙ de pe. ꝙ re. si eps. li. vi. Nec pōt iste
cui talis ptās cōmissa est alteri cōmittere ex
de officio ꝙ pote. deleg. qm apostolica. Nisi
in lrīs exprimatr ꝙ possit ar. de offō dele. is
cui. lib. vi. et p ca q̄ ibi notat Jo. an. ¶ Itē ae
officialis nō hʒ auctoritatē in pñijs casuum
epaliū nisi expsse pateat ꝙ hoc voluerit eps
ꝙ si habeat ꝙ nō est sacerdos dʒ alteri dele=
gare ex de pcu. petitio. ¶ Itē quō ꝙ ad qd af
valet ꝯfessio facta illi qui credebat esse sa=
cerdos ꝙ de facto nō fuit vide su. hui⁹ partis
ca. iij. a ꝙ ¶ Itē nota ꝙ in articulo mortis ag
oībus sacerdotibus de oībus pctis ꝙ sētētijs
cōceditur absolutio. ar. de pe. di. i. quē peni=
tet ex de sen. exc. nō dubiū. ¶ Itē licet con= ah
fessor credat ꝯfessū nō facturū pñiaʒ sibi in
iunctā nō ꝓpter hoc dʒ ab eo exigere de hoc
ꝓmissionē. iuramentū. seu votū: sed suffi=
cit ꝙ dicat se habere ꝓpositū faciendi. Et sic
debet eum absoluere simpliciter et sine con
ditione facta tamen ei insinuatione si suspe
ctus habetur: ꝙ non restituat quod abstu=
lit aut non faciat penitentiam iniunctam si
poterit fructu confessionis carebit: excom=
municati tamen in absolutiōe sua iurabūt
vt infra huius ptis capitulo. xiij. L. ¶ Itē ai
cōfessor tenet ꝯfitēti reducere ad memoriā
peccata que audiuit eū cōmisisse: si de ꝯmis

sione habuerit ꝓbabilē opinionē vel si sciat
eū illa fecisse q2 in hoc casu timere debet ꝙ
confitens nō adhibuit circa hoc debitā diligē
tiām / vel ꝙ laborat ignorātia crassa que nō
ak excusat scḋm Wil. ¶ Itē sicut cōfitens nō
debet specificare nomē ꝑsone cū qua pecca=
uit nisi sit de necessitate ꝯfessionis vtš hui⁹
partis ca.iij. D. ita nec sacerdos debet inter
al rogare scḋm Ray. ¶ Sacerdos habēs par
rochianos surdos. mutos. furiosos. demoni
acos. et similes quos scit esse in peccato mor
tali: debet facere quod potest vt inducat eos
ad penitentiā / ꝙ si nō ꝓficit oret deū et faci=
at ab alijs orare: vt de⁹ illustret corda eorū
am de con. di. iiij. solent queri. ¶ Itē cōfessor re
ligiosus. s. frater debet facere confitenti sibi
conscientiā de decimis vide infra ptē. ix. ca.
an iij. T. ¶ Item nō pōt vn⁹ sacerdos audire
confessionē penitentis ꝛ alius absoluere / q2
sacramentū penitētie diuidi nō debet: sicut
nec alia sacramenta. di. xxiiij. quorundam.
¶ Item per singulos archidiaconatus certi
cōfessores prudētes ꝛ discreti ab ēpo loci stā
tuant qui cōfessiones audiant decanoꝝ ru=
ralium personarū ꝛ presbyteroꝝ. In ecclesijs
autem cathedralibus confiteantur canonici
episcopo vel decano vel ceteris personis ad
hoc per episcopum vel decanum et capitulū
constitutis in cōstitutione Oxon. ꝛ in cōsti.
domini Othonis et in cōsti. Lameth pecch.
de casibus in quibus sacerdotes parrochia=
les non possunt absoluere vide infra huius
ao partis cap. xv. ¶ De celatione confessionis
sciendum est ꝙ in omni casu tenetur confes
sor celare confessionem sibi factam: q2 sicut
de⁹ tegit pctm̄ iteri⁹ ita ꝛ dz ꝯfessor. ꝛ iō tā=
ꝙ violator sacramēti peccat q ꝯfessionē re=
uelat / vtš si aliquā fuc piculū imineret vt de
heretico q velit corrūpē fidē / vel de aliquo
matrimonio illicito qd aliq velit ꝯtrahē vel
de aliquo magno dāno tꝑali ꝛ hoc sciret so=
lū ꝑ ꝯfessionē nō debet ꝯfessor hoc reuelare.
sed poti⁹ debet eos monere q cōfitent̄ vt ob
uiēt vel vt desistant / ꝛ prelato pōt dicere qd
vigilet sup gregē suū vel aliud simile: sed cō
fitentē nullo mō ꝓdere licz. ex. de pe. ꝛ re. ois
Hec est sniā theologorum nec tenet̄ ad pre=
ceptū ꝓlati reuelare aliqd de sibi ꝯfessis. nec
excōicatio ꝓpt̄ hoc in eū lata tenet. nec l testē
adduct⁹ tenet̄ aliqd de his dicere sz Ho. su=
ap per ca. ois ¶ Reuelās ꝯfessionē sibi factā dz
de antiquo iure deponi et omnibus diebus
vite sue ignominiosus peregrinari de penitē
tia di. vj. sacerdos. Secundū vero decretalē

debet deponi ꝛ ad pniāz perpetuo agendā i
arto monasterio detrudi. ex. de pe. et re. ois. aq
¶ Si iudex instet et inquirat a sacerdote aut
aliquid sciat de hoc qd in ꝯfessiōe audiuit et
confessor non pōt iudicē alia via declinare:
respondere poterit dicens: nihil inde scio q2
intelligit̄ vt hō: nihil īde scio tibi reuelandū
sicut dr̄ Math. xiij. de die illa et hora nemo
scit neq3 fili⁹ ꝛc. subintelligit̄ nihil. inde scit
fili⁹ reuelādū nobꝫ ſm Wil. sup Ray. nec
est verū qd sacerdos interrogatus sēper dz
tacere et neutrā partē dicere: sicut dicunt q=
dā. q2 posset ꝯtingere ꝙ ex sua taciturnitate
vel fuga a responsione mala suspicio in cor
de iudicis generaret̄ ſm Ric. ¶ De isto ꝙ sa
cerdos scit alio modo ꝙ per cōfessionē. ꝛ etiā
per cōfessionē pōt illud dicere pro necessita
te vel magna vtilitate. non tn̄ debet dicere
ꝙ audiuit illud in confessione: tutius tn̄ est
propter scandalū vitādū vt nihil penitus in
de dicat ſm Tho. dist. xxi. ¶ Nota ꝙ sigil= ar
lū cōfessionis nō se extēdit directe nisi ad ea
que cadūt sub cōfessione sacramentali. alia
sunt q indirecte pertinēt ad sigillū ꝯfessiōis
sicut illa p q posset pctōr vel etiā pctm̄ de=
prehēdi: illa etiā celari debēt. Similit̄ et alia
que interdū dicūt̄ in cōfessione nō pertinen
tia ad cōfessionē sūmo studio sūt celāda pro
pter scandalū ſm Tho. di. xxi. ¶ Abbas sci as
ens per ꝯfessionē subditi sui ipm̄ tenere ho=
ratū seu aliud bñficiū: qd ei occasio est rui=
ne: potest absq3 lesiōe cōscientie sue illū pec
catū ipunitū relinqre. solū adhibēdo remedi
um in foro penitētiali monēdo eū vt resig=
net: vel pōt ex alia causa absoluere eū a cu=
ra illi⁹ horat⁹ vt sic tollat̄ ois suspitio de cō
fessionis reuelatione. ſm Thomā. di. xxi.
¶ Itē nō sacerdos ꝯstitut⁹ in necessitate in
terpres cōfitentis tenet̄ cōfessionē eius cela=
re: quia in hoc casu aliqd participat de actu
sigilli cōfessionis ſz Tho. vbi š. Et punien
dus est si reuelet: nō pena qua sacerdos re=
uelans de qua dictū est. sed alia pena arbi=
traria scḋm Host. in glosa super ca. omnis
¶ Sacerdos de licentia confitentis pōt dice at
re illa que audiuit in confessione: nihilomi
nus vbi probabiliter timetur scandalū non
debet vti licentia. Si tamē in aliquo casu de
licentia confitentis reuelet ille cui reuelatur
tenetur illud celare nisi forte confitens velit
ꝙ ipse absolute et libere sciat. ſm Tho. di.
xxi. ¶ Si quis confiteatur sacerdoti se ha= au
bere pecuniam. ex furto: rapina vel aliun=
de de peccato debet sacerdos illud omnino

celare. Si vero quis reuelet sacerdoti de pecunia penes eum deposita: vel illa que debet vel illa que debentur ei. nō debet tale dictum recipere sub sigillo cōfessionis. Si autem per indiscretionem sic receperit: non tenetur celare: nisi per modū consilij vel secreti. Unde si auctoritate eius vel iudicis potestatem habentis compelleretur de hmōi sibi reuelatis dicere veritatem: quocūq modo ꝑ iudicem fiat iuste inquisitio vel qꝛ confiscantur bona: vel alia ratione: tenetur fateri veritatem: non obstante ꝙ sub sigillo cōfessionis talia recepit indiscrete: qꝛ de hoc casu nō cogitauit in recipiendo: et si iurasset in hoc casu: illicitū esset hoc iuramentū nec in preiudiciū iuris alieni obseruandū: nec esset in hoc casu puniendus tanꝙ reuelator confessionis: qꝛ pene iuris solū se extendunt ad reuelantes peccata ſm Host. in glo. super ca. ois. ꝛ Wil. in glo. ḣ. lxi. Si autem per potestatem vel tirannidem requireret iniuste super hmōi debito: vel deposito. deberet tacere vel transferre sermonem ad aliud: vel respōdere sophistice ſꝫ glo. Wil. vbis. Tho. ho dicit di. xxi. ꝙ homo non debet recipere hoc modo de facili aliquid sub sigillo cōfessionis: tamen si recipiat tenetur ex promissione isto modo seruare ac si in confessione illud haberet.

¶ De modo audiēdi confessionē et modo cōfitendi. Capitulum. viij.

A Est hic aduertendū ꝙ sacerdos cōfessionē alicuiꝰ auditurus. primo debet considerare vtrū sit parrochianus suus. et si sit: audiat ipsū Si nō: remittat eum proprio sacerdoti: nisi in casibꝰ supra notatis. s. ca. pri. M. O. P. Q. Uel nisi licentiam habuerit sufficientem vt possit alteri confiteri. Suscipiat igitur sacerdos penitentē confessurū humiliter et mature vt suo gestu et exemplo ad confessionē humiliter inducatur. et primo si non habuerit noticiam ꝑsone sue inquirat modeste ab eo: vnde sit. vbi fuerit nutritus. vbi ꝛ cū quibꝰ cōuersat / cuius status / cōditionis professionis / aut ordinis: vt ex his scire poterit: quo modo ꝛ de quibꝰ erunt interrogationes ab eo postmodū faciende. Insuper doceat eum ꝙ quotiens cōfitetur sedeat humiliter ad pedes sacerdotis. et si femina sit: instruat eam vt sedeat ex transuerso ne faciem eiꝰ sacerdos aspiciat: qꝛ facies earū ventus vrens. Abacuc. i. Et si videat sacerdos penitentem esse simplicem vel ideotam: inquirat sacerdos ab eo an sciat orationem dñicam: salutationem angelicā: et simbolum. et si nesciat doceat eum vel moneat vt addiscat. ¶ Postea moneat eū sacerdos ad cōpūctionē et ad confitendum. Primo quidem dulci ac suaui eloquio ꝛ proponat ei beneficia que contulit ei deus creando et recreando. Similiter vite breuitatē: mūdi instabilitatem. et precipue christi pietatem: qui venit redimere peccatores: et de passione eiꝰ et similia. ꝛ ꝙ deꝰ paratꝰ est sēp recipere ad grām suā petōres humiliter penitentes. et si non vult confiteri: proponat ei terrorem extremi iudicij. penas inferni et hmōi. Et debet cōfortare peccatorē ne desperet: pꝛe multitudie peccatoꝝ aut enormitate: vel magnitudine. Proponat ei exempla sanctoꝝ de Petro: q Christū negando grauiter peccauit: et post amaram penitentiā factus caput ecclesie fratres suos confirmauit. De paulo: qui de persecutore seuissimo effectus est vas electionis. De Maria magdalena publica peccatrice. Matheo Theolonario ꝛ alijs. Exhortet etiā penitentem vt integre confiteatur omnia peccata sua de quibus recordari poterit nulluꝫ celando vel excusando. Nam curari non desiderat: qui curanda occultat. nec prodest appositio medicine: quādiu ferrum est in vulnere. Consequenter adiuuet eum probi tribus consulendo / leniendo et si expediat increpando. et inducat confessor quantum poterit conditiones que in his versibꝰ ꝯtinent B

Confessor dulcis affabilis atq suauis.
Sit pius ꝛ prudens discretus sitq benignꝰ

¶ Caueat autem sacerdos vel quicunq cōfessionē auditurus ne confessiones audiat: vel penitentias imponat aut absoluat ea intentione vt aliquid temporale a penitente recipiat. nam si hoc facit: apud discretū iudicem qui omnia nouit grauiter se astringit. ex. de simo. tua nos. Tamen gratis oblatū a penitente deuote recipere debet: etiaꝫ quātūcunq modicū: et non respuere ex contēptu sicut magni prelati quidā faciūt: quasi hoc sit eis dedecus. Nam tota ecclesia de elemosina sustentatur. Honestū est aūt vt confitens aliquid det in signū deuotionis tēpore confessiōis: ꝗuis de rigore iuris nō teneatur. Et iā laudabiles ꝯsuetudies: circa hoc sunt seruande. tamen si subditus nichil voluerit dare: nō est propter hoc penitētia sui absolutio deneganda. ſm Host. in summa. titu. de pe. ḣ. xvi. ¶ Instruat etiā sacerdos penitentē si oportet qualis debet esse con= C

fessio vt sit fructuosa: de quo sup̄radictū est
huiꝰ partis ca.iij. B. Et dū peccato2 ꝯfiteatur
pctā sua: sit sacerdos in silentio ꝗ audiat cū
vultu dimisso: nec aspiciens penitentem eū
perturbet. Nec multiplicet interlocutiones
nisi pertinētes. et vbi opo2tet: ne per illas
penitens sit distractus: sed diligenter aduer
tat ꝙ sufficit ad singula pctā in confessione
facta: vt scd̄m co2ꝫ exigentiā pensatis q̄ pen
sanda sūt: iniungat ei pniam congruentem
fo2ma vero confessiōis poterit esse talis.
D ¶ Confiteo2 deo celi btē marie ꝛc. q2 pecca
ui per superbiā interius et exteriꝰ ꝑ vanam
glo2iā: et extollentiā oculoꝝ: ac de vestibus
et alia o2natura: in verbis et in factis cōtē̄p
nēdo dei p2ecepta: ecclesie statuta et paren=
tū monita. sepe me sanctio2ē ostendi in exte
rio2i apparentia: ꝙ in veritate fui. in v̄bis
et factis p2etendebā frequenter me habere:
qd̄ non habui: scire qd̄ nesciui. potuisse qd̄
nō potui. fecisse: quod nō feci. et ita de alijs
in malefactis meis letatus fui. sub spe ve=
nie: peccaui bn̄ operantes: derisi: grosso et
superbo modo: sepius locutus fui. de sub=
tilitate ingenij: sepius glo2iabar. bona v̄tu
tis seu gratie: mihi ꝓ meritꝭ: a deo data pu
taui. de me p2esumēs. alios iudicaui. lanis
glo2ie cupidꝰ fui. inferio2es minus peritos
et pauperes: despexi vel derisi. Supbiui eti
am de nobilitate gn̄is. diuitijs pulch2itudīe
fo2titudine ꝗ alijs speciebꝰ supbie de quibꝰ
infra dicet. ca. ꝑxi. D. ¶ Peccaui etiā i ira.
E vindictā appetēdo: vt mee volūtatis facia=
ret ip2obitas ꝑ irā multos cōmoui vt ca. ꝑ
F ximo. E. ¶ Peccaui etiā ꝑ inuidiā de malis
et info2tunijs ꝓximoꝝ gaudendo: ac de bo=
nis ꝗ p2osperis tristando. vt ca. p2oxi. F.
G ¶ Peccaui etiā ꝑ auariciā res alienas iniu
ste cupiēdo. ꝓdigꝰ fui in dādo: parcꝰ i reti=
nēdo: ad vsurā mutuando. furtū/rapinam
vel exto2siōes ꝯmittēdo ꝗ ita d̄ alijs. vt. c. ꝑ
H xi. G. ¶ Peccaui etiā ꝑ gulā in cibo ꝗ in po
tu excessū faciēdo post refectionē gr̄as debi
tas deo nō exsoluēdo: ꝓ illis de quoꝝ labo2i
bus vixi: nō ꝓut debui o2aui. statuta ieiu=
nia: etiā extra necessitatis articulū nō serua
ui ho2ā comedēdi p̄ueni: ꝗ ita de alijs. vt c.
I ꝑxi. H. ¶ Peccaui quoq ꝑ accidiā v̄bū dei
p̄dicatū ꝗ alia monita salutaria irreuerēter
audiēdo vel audire negligēdo. bonū ꝓposi=
tū i mēte ꝯceptū dimittēdo. tp̄e quo sp̄ualit̄
labo2asse debui: sōpnolētie et ocio vacando
sepe negligens fui: in officio diuino. vt i ca.
K ꝑxi. I. ¶ Peccaui insup in luxuria. s. per

aspectꝰ ipudicos: amplexꝰ oscula tactꝰ imū
dos. in feda cogitatiōe: i pleno ꝯsensu et vo
luntate: actū venereū illicitū exequēdi. ꝗ cir
ca hoc diligētiā adhibui et in hmōi cogitatio
nibꝰ mo2ose delectatꝰ fui. fo2nicationē cō=
misi. incestū adulteriū. vt ca. ꝑxi. K. ¶ Pec L
caui etiā i fide male credēdo. titubādo here
sim īueniēdo defendendo vel sectādo in spe
p2esumēdo vel desperādo: caritatē continuā M
nō habendo. ¶ Peccaui. itēperate viuendo
imp2udēter eligēdo debiliter et segniter tē=
ptatiōibꝰ resistēdo ꝗ iniuste operādo: in affe
ctiōe p2aua: in intētiōe ꝑuersa: in volūtate
iniusta. ¶ Peccaui etiā aliena cōcupiscendo N
ꝓp̄a inutiliter expendendo: q̄ mihi ad custodi
am ꝯmissa fuerāt negligēter custodiēdo: in
iuriātibꝰ nō idulgēdo ex co2de: sꝫ vindictam
expetendo. in susurrationibꝰ adulatiōibꝰ
et ocio ꝗ pigricia. ¶ Peccaui etiā elemosi= O
nas q̄sq subtrahēdo: ꝗ paupes exasperādo
ꝓximos seu p2opinquos meos despiciendo
Peccaui etiam opera mīe omittēdo de qb̄us
ca. ꝑxi. I. ¶ Itē in diebꝰ dn̄icis ꝗ festiuita P
tibꝰ sctōꝝ deo debitū hono2ē et obsequiū nō
impēdēdo: nec sob2ie et caste in eis viuendo
ociose ꝗ vane: tp̄s meū expēdēdo seu ꝯsumē
do: suadētibꝰ mihi mala: cito ꝯsentiendo: ꝓ
ximis plꝰ nocēdo ꝙ iuuādo. clamo2ē paupe
rū: nō miserico2diter audiēdo: p̄latis subdi
tis aut alijs ꝓximis detrahēdo. nō patri nec
matri dū vixerāt debitū hono2ē impēdēdo:
nec ip̄is mo2tuis sp̄ualibꝰ bn̄ficijs subueniē
do magistris ꝗ amicis alijs qbꝰ debui. fidē
nō seruādo: nec eis obsequia debita ipēdēdo
legata ꝗ vltias volūtates mo2tuoꝝ executio
ni mee ꝯmissas: tarde ꝗ segniter exequēdo:
subditos meos male et supbe tractādo: ꝗ po Q
tius ad vindictā ꝙ ad medelā co2ripiēdo. in
stantius ab eis tp̄alia exigēdo: ꝙ sp̄ualia mi
nistrādo. statuta autentica in p2ocessibus.
iudicijs seu alijs o2dinatiōibꝰ ꝯtēpnēdo. iu
ra ecclesie non p2out potui ꝗ debui defēdē
do: in ecclesiā dei superbe intrādo/stando/se
dendo/fabulosis ꝗ vanis colloquijs ibidem
cum alijs insistendo. vasa sancta irreuerēn
ter. co2de immūdo siue manibus pollutis cō
tingēdo. co2pꝰ xp̄i ꝗ sanguinē idigne sumē
do. diuinum officium diminute. desidiose ꝗ
indeuote dicēdo/psallēdo/faciēdo vel audiē
do: ho2as canōicas ex isolētia vel negligētia
sepiꝰ omittēdo: alios a diuino officio ipediē
do. ¶ Peccaui etiā i cogitatiōibꝰ p2auis. in R
desiderijs ꝑuersis: i suspitiōibꝰ falsis. i iudi
cijs temerarijs i maledictꝭ ꝗ tēptatiōibꝰ iīqs

in consensu malo. in cõsilio nõ recto. in cõcu
piscẽtia carnali/in delectatiõe nõ mũda/i ti
more mũdanõ seruili et hũano/in vana se
curitate/in dilectiõe simulata/in inuidẽtia
fraterne grẽ/in ĩpugnatiõe veritatis agnite
causa apparentie/in verbis occiosis supflu
is et luxuriosis/in mendacijs et falsis iura
mẽtis/in blasphemijs et bonis effractis/i ꝓ
missionibus deo et hoĩbus factis nõ seruatꝭ
in ingratitudine/in boni ꝓpositi instabili
tate/in ypocrisi ꝫ simulatione sanctitatis/i
presũptionib' supbis/in leticijs ineptis/in
ludis deceptorijs et iniuriosis/in ymagi=
ginationib' vanis/ꝫ ostentationib' falsis/
in pollutionibus nocturnis/et alijs immũ
dicijs fedatis: siue in prauis exemplis in de
fectu cõpunctiõis: ariditate spũs et carentia
contritionis/in diminutione confessionis. i
negligentia confitendi/in omissione ꝫ obli=
uione satisfactionis. In obduratione: ꝫ cor
dis indeuotione/in tedio boni/in detractio=
nibus et rixis: et seminatione discordie/in
personarum acceptione/in bonorum gratꝭ
acceptorꝫ venditione. me etiam ad dei grãm
accipiendã non preparaui vt potui et debui
dei iusticiã non debite timui/benignitate dei
et patientia abusus fui. de morte nõ cogita
ui: assidue vt debui/ꝫ corporales infirmita
tes et mundanas afflictiones pro pctis me=
is non debite nec patiẽter sustinui. Sꝫ mur
muraui. gratias debitas deo meo pro bene=
ficijs non exsolui: celestia ardẽter nõ appetij
tepide sp̃ualia bona quesiui. cõscientiã pro
priã neglexi/angelum custodem meũ ꝫ san
ctos dei sceleratis actibus meis offendi/tẽp=
tatiões mala voluntate sepius preueni. pec
cata mea pterita frequẽter poti' ad delecta
tiõem q̃ ad cõpũctionẽ mẽorie mee reduxi.

¶ Peccaui in oppressionib' pauperũ. in ca
lũpnia innocẽtiũ. in irrisione bonoꝝ. in adu
latione potẽtũ. in circũuẽtiõe et deceptione
simpliciuꝫ diuinis pceptis nõ obediui. con=
silijs nõ acquieui. scripturis sacris et moni
tis sctis nõ obtẽperaui. deũ filialiter non ti=
mui. deũ sup oĩa ꝫ primũ ꝓpter deũ nõ di
lexi. non debite meipsum gubernaui.

¶ Peccaui etiã vidẽdo/audiẽdo/gustando
odorando/et tangẽdo/in cogitatiõe/locutio
ne/volũtate/et ope/in multis alijs q̃ modo
nõ occurrũt. idõ precor gloriosã vgĩnẽ mariã
ꝛc. Hũc modũ hic iserui nõ vt ita dicat oĩno
sicut scribit: sꝫ vt pctõr añ ꝯfessionẽ i isto di
ligẽter aspiciat ꝯsideret i qb' pctis ipse cul
pabilis fuerit: ꝫ ipsa sola dicat in sua ꝯfessio
ne. Quia sicut nullum peccatũ quod occur
rit est occultandũ in sua confessione: ita nul
lum peccatũ de quo penitens non est culpa
bilis quouismodo ibi est dicendum. Finita
narratione siue confessione penitentis dicat
ei modeste confessor. Habes ne plura dicere
et si penitens dicat se velle inuestigare si pos
set recolere expectet sacerdos patienter quo
usq3 oĩa dixerit que occurrent. Si dixerit se
nõ habere alia de quib' recolit: poterit con=
fessor dicere: fortasse nõ oĩa que gessisti oc=
currũt modo memorie tue ideo de aliquib'
te interrogabo. Tu ergo caue ne diabolo in
stigãte aliquã pctõꝝ tuoꝝ occultare psumas

¶ De interrogatiõibus faciẽdis. Cap. viij.

Sacerdos in interrogationibus a A
confitente faciendis solers sit et
prudens: ne q̃ facere curet in re=
mediũ culpe: per indiscretionem
suã penitẽti sit occasio ruine. Verbis ergo ve
latis vtatur maxime si interroget de pecca=
tis carnis quousq3 sibi innotuerit a peniten
te q̃ talia sit expertus interroget sacerdos pe
nitentẽ si aliquãdo temptet ꝫ qua tempta=
tione. Et qualiter resistit quid tunc cogitat
vel operetur. Itẽ inquirat si aliquod offici
um habet vel aliquod exercitiũ siue artifici
um exerceat ꝫ de ptinẽtibus ad hoc inquirat

¶ Generaliter inquiratur a simplicib' an B
teneant rectã fidem. Et an saltẽ sciant litte=
raliter articulos ꝯtentos in simbolo fidei. s.
an credant patrẽ ꝫ filiũ ꝫ spiritũ sanctũ esse
tres psonas ꝫ vnũ deũ ꝫ ipaꝫ trinitatẽ creas
se omnia creata visibilia ꝫ inuisibilia. Et so
lum filium esse incarnatũ ex maria virgine
Passũ ꝫ mortuũ ꝓ nobis in cruce ꝫ sepul=
tum descẽdisse ad inferna tertia die resurre
xisse a mortuis ad celos ascẽdisse. iterꝫ ven=
turũ ad iudiciũ iudicãdũ viuos et mortuos
oẽsq3 homines tunc in corpore et aĩa resur=
recturos ꝫ bona vel mala secunduꝫ sua me
rita recepturos et credant remissionem pec
catorum per sacramẽtoꝝ ecclesie perceptio
nem. Credant etiam sanctorum cõmunio=
nem. i. oẽs hoĩes in caritate existentes esse p
ticipes oĩm bonoꝝ que fiunt in ecclesia et q̃
coĩcant cum iustis hic in gratia: in celo coĩ=
cabunt cuꝫ eis in gloria. ¶ Querendũ est a C
simplicibus an sciant decem precepta deca=
logi. que sunt hec. Non adorabis deũ alie=
num. Non assumes nomen dei tui in vanũ
Sabbata sanctifices. Honora patrem ꝫ ma
trem. Non furtum facies. Non mechabe=
ris. Non occides. Non dices cõtra proximũ

tuū falsū testimoniū / nō ꝯcupisces vxorē ꝓxi
mi tui / nō desiderabis rē ꝓximi tui. Hec ꝑdi
D cta de articulis fidei. et de ꝓceptꝭ decalogi. vi
de. j. pte. x. c. j. ꝯ. ij. ¶ Deinde fiat īterrogatio de
vij. pctis criālibꝰ ꝑrio de supbia. l. an fuerit
superbus de pulchritudine corporis. nobili
tate generis. vigore fortitudinis / suauitate
vocis subtilitate ingenij / scientia eloquentia
diuitijs / honoribus / vestibus / officio / pre=
latia / potestate / familiaritate alicuius potē
tis domini vel domine / de bonis etiā mori=
bus vel humilitate. pietate. patientia. pau=
pertate spirituali. largitate honesta. siue san
cta conuersatione / seu alio quocunq; bono
gratie. fortune. seu nature / et si ista dona si=
bi a deo collata pro meritis crediderit: ꝯ non
ex mera gratia dei / si se iactauerit habere vel
scire quod nec habuit nec sciuit / si de se pre=
sumens alios iudicauerit / si alijs despe=
ctis singulariter videri voluerit / si vane lau
dis et inanis glorie cupidus fuerit / si ꝑ ipo=
crisim peccauerit / si doctrinam correptio=
nem siue correctionem sapientis despexerit
si inobediēs ecclesie vel prelatis. dominis vel
potestatibus vel parentibus ꝯ mulier mari
to. in his que non sunt contra deum aut iu=
sticiam extiterit / si inferiores pauperes aut
minꝰ peritos deriserit seu despexerit / si adu
latoribus fauerit crediderit aut eos fouerit
aut dilexerit / si irrisionibus fatuis et ocio=
sis assuetus fuerit / si excōmunicationem iu
stam aut iniustam contempserit / si cū excō
municato in casu a iure non concesso cōmu
nicauerit / aut cēsurā ecclesiasticā quouismō
E vilipenderit. ¶ De ira inquiratur / si cōtra=
aliquē ꝑ irā nimis motꝰ fuerit / si aliquē ti=
xis obprobrijs vbis ꝯtumeliosis seu crimi=
nosis leserit aut ledi ꝓcurauerit vel offēderit
si iratꝰ ꝓximū ad iracūdiā prouocauerit / si
mortē val dānū aliqd ꝓximo desiderauerit /
si opando ꝯsulēdo vel alio mō illud ꝓcurauc=
rit. si ꝓpē odiū lesiōnē bonorū ꝓximi fecerit /
aut segetes vineas aut alia nascētia ei ꝑtinē
tia extirpauerit si distraxerit aut detrahētes
libēt audierit / si maledixerit volēs effm̄ ma
ledictiōis subsequi / si in ꝓximo aio malo ma
nū miserit / si i deū vel aliquē scōꝝ blasphe=
mauerit: si infirmitate ꝯ tribulatiōe ipatiens
fuerit vel ꝓ rei tpalis amissiōe ipatiēt mur
F murauit. ¶ De inuidia īqrat si de malo ꝓxi
mi gauisꝰ fuerit aut de bono eiꝰ doluerit / si
supiori aliqn inuiderit: eo q nō erat ei coequa
tus / si pari q2 ei coequatus fuit / si inferiori
ne ei forret ꝑificatꝰ. si opere consilio auxilio

aut alio quouismō bonū alteriꝰ per inuidias
diminuerit / aut minuere studuerit. si discor
dic seminator fuerit. si proximum instruere
corripere vel ꝓmunire de malo cauēdo vel bo
no ꝯsequendo maliciose neglexerit: aut ex i
nuidia subsānauerit. ¶ De auaricia inqrat G
si aliqd indebite ꝑ vim vel rapinā vel furtū
ceperit extorserit vel rapuerit. si raptoribus
oppressoribus vel furibꝰ consenserit si cu=
pidus fuerit in acqrendo bona terrena. si ꝓ
digus in dando: parcus in retinēdo. si sibi cō
modata vel penes se deposita retinuerit ce=
lauerit: vel deposita in vsus ꝓprios conuer
terit. si mutuata vel conducta vel terminū
mutuationis vel conductiōis inuito dn̄o oc
cupauerit. si mercedē mercenarij retinuerit
si ad vsurā vel si nō libenter comodauerit:
vel alio mō vsurā cōmiserit. si negociatiōe
aliqua vel aliquo ꝯtractu ꝓximū circūuene
rit vel eidē fraudē fecerit. si falsū iudiciū vel
temerariū alicuiꝰ lucri gr̄a fecerit. si iudex
testis aduocatꝰ assessor vel arbiter vel alius
legis minister existens prece vel ꝓcio corru=
ptus fuerit fidē leserit vel mentitus fuerit.
aut nisi dato salario excessiuo officiū suū ex
ercere noluerit. si sup euāgelia vel alio mo=
do piurauerit. si falsū testimoniū ꝑhibuerit
si alios ad piuriū traxerit vel iduxerit. si de
imas et oblationes ꝯ alias subuētiones eccle
sie debitas eis integre qbꝰ debent nō solue=
rit. si in decimādo fraudē fecerit vel minuē
do vel meliora sibi reseruādo. si legatoꝝ exe
cutionē volūtarie ipedierit. si clericus nego
ciator fuerit. si ꝓpter emolumētū alicuiꝰ si=
nistri operis executor fuerit vel minister. si
pauperibꝰ tpe necessitatꝭ nō subuenerit: ma
xime si curatꝰ hoc nō fecerit paupibꝰ parro
chie sue. si miseris miam nō fecerit. si bona
sua in scurris histrionibꝰ ꝯ hmōi vilibꝰ ꝑso
nis excepto maxie vtilitatis seu necessitatis
articulo expenderit. ¶ De gula inqrat. si an̄ H
horā debitā in ieiunijs ab ecclesia ordinatis
comederit extra necessitatis articulū. si ieiu
nia statuta vel sibi iniuncta nō ꝯseruauerit.
si nimis in ciboꝝ varietate vel numerosita
te delectatus fuerit. si nimis ardēter aut a=
uide comederit aut bibere ꝯsueuerit. si men
surā debitā in cibo ꝯ potu multū ꝯ de cōsue
tudine excesserit. si delicata ꝯ nimis cara q̄=
sierit. si vomitū fecerit. si freqnter ebriosus
fuerit. si ꝑ ingluuiē cibariū vomuerit. si ad
nimiū comedēdū vel bibēdū ꝓpē maliciam
vel ianē gloriā alios ꝓcurauerit. si furtum
in cibo vel potu ꝓpē gulā fecerit. si taber=

nas frequētauerit aut illuc alios duxerit. si aliquē ad nimis potādū coegerit. si tpe non debito carnes comederit. ¶ De accidia inqrat. si nesciēs simbolū aut orōnē dnicā ea neglexerit addiscere. vel filios spūales si quos habuerit docere. si in diuino seruitio negligens aut tepidus. si ad ecclesiam ire tpe debito aut orare neglexerit: aut alios ne irēt ipediuerit. si officiū diuinū in ecclesia turbauerit vel impediuerit. si verbū dei pdicatū peruipenderit: si p ipsos aliquis defectus in officio diuino vel sacroꝝ administratiōe cōtigerit. si infra sacros ordines ↄstitutꝰ vel etiam beneficiatus horas canonicas non dixerit. si dies solēpnes aut dnicos ⁊ festa sctōꝝ in debita reuerentia nō seruauerit. si in his caste et munde nō vixerit. si verbuꝫ ociosū exercuerit frequenter. si opus dñi sui neglīgēter fecit vel omiserit. si tps suū male expenderit si parentes nō honorauerit. si vir vxorē suā secūdū facultates suas nō debite exhibuerit corripuerit quādo oportuit. aut instruxerit vel si prolē nō debito mō et affectu educauerit instruxerit vel cū oportuit nō corripuerit. si aliqñ nimia tristicia absorꝰ fuerit ita ꝙ desperauerit aut vitā suā peruipēderit. si in infirmitate vel tribulatione aliqua impatiens fuerit. si ī psperis ac etiā aduersis deū nō honorauerit ei grās referēdo. qm̄ diligētibꝰ deū oīa coopanē in bonū. si ↄfiteri pctā sua distulit vltra tps debitū: vel si forte pctā sua celando vel simulādo ↄfessionē diminuerit vel si confessionē suā non bñ pcuidebat de pctis suis p ↄfessionē detegendis penes se ⁊ sic pctā sua p negligētiā obliuioni tradidit. ⁊ si in confessionibꝰ suis nō expressérit circūstantias reqsitas. Itē si pnias iniunctas nō plene: seu indeuote pegisset: vel p negligētiā ⁊ obliuionē ptermisisset. si alicuiꝰ legati negligens fuerit executor. si domus et familie negligens dispēsator extiterit. si animaꝝ rector in docendo corrigēdo subueniendo vel orando remissus fuerit. si in missa ignē aquā vinū stolā vel aliqd hmōi vel aliquid de canone omiserit. si pctā sua añ ↄfessionē p negligētiā obliuiōi tradiderit. ¶ De luxuria inqrat. si fornicatꝰ fuerit. si adulteriū ↄmiserit si incestū fecerit vtputa coeundo cū ↄsanguinea vel filia carnali seu spūali. si cū meretrice vel ignota se polluerit ignorās an forte coniugata monialis vel deo dicata fuerit: vel a suo parēte vel leproso cognita si vginē defloraverit. si affectū libidis ī se excitauerit. si vnq̄ diligentiā apposuerit libidini suippsiꝰ aliē ꝙ cū muliere satisfecerit. si modꝰ nō exprimat nimis plane. si cū pgnāte vel mēstruata rē habuerit: vel in puerpio vel anq̄ mulier esset purificata. si ipudēter pudēda tractauerit. si cogitatiōe morosa libidinosa delectatꝰ fuerit. si cōiurationes sortilegia fecerit cā libidinis adimplēde seu fieri fecerit aut hmōi fidē adhibuerit. si aliquē per se vel p mediā personaꝫ sollicitauerit. si ob fornicatiōis cām se ornauerit: ⁊ quomō. si fornicatiōibꝰ cōsēserit ↄsiliū vel auxiliuꝫ impēdēdo. si alios ad peccādū excitauerit. si in puericia sinistruꝫ aliqd luxurie gesserit. si de ope libidis se iactādo veꝝ dicendo vel etiā falsū. Si cantilenas luxuriosas fecerit cātauerit vel libenter audierit. si in sōpno pollutus fuerit ⁊ quomō: qr aliqñ hmōi pollutio excludit a pceptiōe sacri: aliqñ nō. vide .s. c. viij. iiij. ptis se. Si pollutionē vigilādo passus fuerit: et ex qua cā. si aliquā ↄcupierit ⁊ si ↄcupierit se concupisci. si aliquā per vim rapuerit: aut inuitā cognouerit. si sctimonialē vel deo sacratā violauerit. si clericꝰ infra sacros ↄtinētiā ad quā tenet nō seruauerit. si cū bestia coierit vel viciū sodomiticuꝫ cōmiserit. de hoc caute inqrat: vtputa si vn ꝙ semen coitꝰ aliter ꝙ in vase mulieris emiserit. Itē si maritus ppia vxore abusus fuerit qd quinqꝫ modis fieri solet. vñ vsus

Quinqꝫ modis peccat vxore maritus abutēs
Tempore mente loco conditione modo.

De istis modis vide īfra. pte vlt. ca. iiij. D.

¶ De circunstantijs peccatorum aggrauantibus. de quibus si oportet fieri debent interrogationes. vide supra huius partis. c. iij. K. Circunstantie cōmunes de quibus in confessione solet fieri inquisitio patēt in his vsibus. Quis / quid / vbi / per quos / quotiens / cur / quomodo / quando. Quilibet obseruet anime medicamina dando. Quis. i. cuiꝰ ordinis gradus status vel conditiōis saltē reqsite ad cognoscendū grauitatē peccati: peius eñ est epm fornicari: ꝙ simplicem sacerdotem. peius est sacerdotē ꝙ clericū simplicem peius est clericū ꝙ laicū in eodē gñe peccati. peiꝰ etiam religiosū ꝙ simplicē sacerdotem. Itē grauiꝰ ē fornicari cū moniali vel deo sacrata vel ↄiugata ꝙ cū soluta ceteris paribus De noīe tñ ppō illiꝰ cū quo pctm̄ ē cōmissū nō ē inqrēdū vt s. ca. iij. D. Quid. i. q̄ specie pcti. nō eñ sufficit iterrogare a penitēte an peccauit p lapsū carnis: sꝫ dꝫ spāliꝰ inquiri scꝫ an sic peccauit cum soluta an cum coniugata: an cum moniali vel deo sacrata:

an sit occultū an manifestū: et ita de alijs: ꝯ consimiliter de alijs pctīs. Ubi. s. an in loco sacro vel non sacro. vtꝫ. capi. iij. ab. Locus per quos. s. mediatores vel internūcios: da oēs tales sūt ꝑticipes criminis et dānationis et ipse principalis reus est pctī coꝝ. Quotiens. i. quot vicibus fornicationē vel aliud peccatū iterauit vel si pctm̄ suum traxerit in cōsuetudinē vtꝫ. cap. iij. ab. numerus. Cur. i. quali motu vel quali temptatiōe hoc fecerit: ꝯ an preuenerit tēptationē / an preuentus fuit ab ea. vtrum spōte an coactus ꝯditionione / an conditionali vel absoluta. similiter an cupiditate: an causa paupertatis an aīo iocandi an nocendi et ita de similibꝰ. Quomodo. s. de modo agendi vt si occidens aliquādiu eū torsisset ante mortem. an cito decapitasset: et ita de modis cōmittēdi actū luxurie. multe enī sunt in actu illiꝰ pctī turpes adinuentiones: etiā inter ꝯiugatos. vsꝰ indebiti quos fedū est scribere. de talibꝰ caute interroget sacerdos etiā in gnāli nō nimis illā materiā explicando vt dictū est in principio huius capituli. Quando. s. qn̄ peccauit

M die solē pmi ꝯ festiuo an alio tpe ⁊c. vt dictuꝫ est supra. cap. iij. ab. tempus. ¶ Itē de cogitatione an aliqn̄ male vel turpiter cogitauit ꝯ quomodo. i. quali affectu. nulla eīm cogitatio viciosa est nisi qn̄ precedit aut cōcomitatur imūdus aut iniustus affectus. vel nisi ipsa ꝓducat turpē siue malū affectū. Similiter dilectatio turpꝫ si morosa fuerit pctm̄ est. Consensus etiā plenꝰ ꝯ deliberatus faciendi pctm̄ mortale licet opꝰ nō sequat̄ mor

N tale pctm̄ est. ¶ Itē interroget de pctīs q̄ ꝑ sensus corporeos admitti solēt. s. vidēdo vana et illicita: audiendo turpia verba et detractoria. de voluptate in tactu et ita de alijs

O ¶ Itē interroget de pctō lingue. nā in lingua ꝯstituit̄ vniuersitas pctī. Iaco. iij. precipue de detractione et mendatio. naꝫ si vno modoꝝ dictoꝝ vel alio dāpnificauerit proximū tenet̄ ei restituere vide supra ca. v. huiꝰ

P partis. L. ¶ Itē interroget si peniteēs i pctā et malefacta alioꝝ cōsenserit vel ea rata habuerit. nā qui alteriꝰ errori consentit. similimodo cū eo culpabilis iudicat̄. xj. q. iij. q̄ cōsentit. multiplicit̄ aūt cōsentit q̄s in errorē

Q alterius vt in his vsibꝰ cōtinet̄. Consentit qui nō reprimit aut ꝯsiliū dat. Animat / hortatur / iubet aut iuuat / aut imitat̄. Tn̄ peccant q̄ pctā alioꝝ impedire possunt ꝯ negligūt: sed multo grauiꝰ peccāt qui alios incitāt ad peccandū. illi etiā colaterales dn̄oꝝ

siue familiares male cōsulētes eis ad nutuꝫ eoꝝ quicq̄ dixerint affirmātes seu dicta vel facta coꝝ mala collaudantes participes sūt K
et peccant ꝑ consensū. ¶ Itē interroget de omissione bonorum opeꝝ precipue operum mie. que sunt. vij. vt in hoc vsu continet̄ur.
Uisito / poto / cibo / redimo / tego / colligo / L
cōdo. expone sic. visito infirmū. poto sitientem. cibo esurientē. redimo captiuum. tego nudum. colligo hospitem. condo. i. sepelio mortuum. Interroget etiā de operibꝰ misericordie spiritualibus que sunt reficere esurientem. i. ignorantē pane doctrine. refrigerare sitientem potu sapientie. reuocare errātem a via erroris. innocentē protegere. infirmū in fide cōfirmare. tribulatiōe oppressos consolari et eis compati ac subuenire. verā dilectionem adimplere. s. iniuriam petenti remittendo. debita dimittendo: et bona pro malis tribuendo. Item interroget si gr̄a et donis a deo sibi collatis abusus fuerit et quomodo.

¶ De interrogationibus faciēdis. Cap. ix.

Debent etiā interrogationes q̄n expedit fieri in spāli. vt de regibꝰ et A
principibus. si verum iudiciūꝫ iusticiā nō fecerint obseruari. Si aliquā speciē tirannidis in subditos exercuerint populū suū iniustis exactionibꝰ vexauerint: aut vexari permiserint: aut depredationibꝰ hostiū ipsū populū nō defenderit. si leges iniq̄s fecerint: aut factas ab alijs fecerit obseruari. si bellū iniustū contra aliquē induxerit. ꝯ ita de alijs. ¶ Milites interrogent̄ B
de concussione etiā de rapina. quid sit cōcussio vide s. c. v. K. Videlꝫ si calūpniati fuerit pauperes spoliauerint vel oppresserit si suis stipēdijs contenti nō fuerint. Si alios cōcusserint contra doctrinā euangelij. Lu. iij. Si proni fuerit ad bella iniusta rapinas et homicidia si dn̄is suis ꝓditores fuerint aut aliter infideles. si nimis faciliter pugnā duellum vel cōsimile vadiauerint. si viros ecclesiasticos contēpserint. seruituti subiecerint non honorauerint vt debēt: vel iura sua eis subtraxerint. si partem falsam in aliqua cā scienter fouerint. si per potentiam aliquem oppresserint exheredauerint: aut ꝑ minas aliquid extorserint. ¶ Iusticiarij iudices C
et aduocati interrogentur. si nimis auide ad munera respexerint. si potius pro diuitibus et potentibus q̄ pro pauperibus sententias tulerint. si dilationes iniquas in dampnum partium vel partis dederint. si iura ignorās

officiũ iudicis assumpserit si ex odio ranco-
re vel alia causa male iudicauerit. Si erra-
nee ꝓpter defectum ex parte sui iudicauerit
si partibus vel parti specialẽ fauorẽ ꝓmise
rit ⁊ postea deceperit. si iudicauerit aliquãdo
in dampnũ partis iuris ordine pretermisso
D ¶ Mercatores ⁊ alij diuites interrogentur
si decimas tam reales ꝙ de lucro locis qui-
bus debentur sine fraude persoluerint. ⁊ si
subtraxerint: tunc quantũ ⁊ a quo: si sub spe
cie pietatis vel alio modo ad vsurã cõmoda
uerit vel ab aliquo vltra sortem receperint
Si falsos aut dolosos contractus in emptio
ne venditione vel alio modo fecerint. si ni-
mis care sua vendiderint: moderate enĩ lu-
crũ accipere vt sibi et suis prouideant licitũ
est. si carius vendiderint peregrinis ⁊ trãs-
euntibus ꝙ cõiter vicinis cõtra preceptũ ca
nonis. ex. de emp. ⁊ vendi. ca. j. Si cũ falsis
ponderibus et mensuris vendiderint aut e-
merit: nã ꝗ scienter ⁊ temere hoc faciũt con
tra tenorẽ articuli. xxij. magne carte. sũt ex
cõicati. vide infra. ca. xxij. ⁊. Item si piurijs
et mendacijs emendo vel vendendo vsi fue
E rint. ¶ Interrogentur artifices. si quãdo sua
artificia fecerint pulchra et apparentia ex-
terius: falsa et modici valoris interius sua
lucra querentes de dãpnificatiõe illoꝝ quos
decipiunt non curantes. Si pro laborib⁹ su
is aut artificijs excessiua stipendia oĩno ha-
bere voluerint. Si contra statuta regni de
artificibus edita deliquerint. etiam periu-
rando. si de suo lucro fideliter nõ decimaue-
rint. tales enim famuli et artifices cõiter in
hoc delinquũt: credentes eis sufficere ꝙ bis
vel ter in anno offerunt cũ tñ expresse dicat
in canone. xvj. q. j. decime. De militia nego
cio et artificio redde decimas. Si detractio-
nibus et turpiloquijs de deliberatione se as
suescant dum operant. putant enĩ quidã la
borem suum esse leuiorem si talia intermi-
F scent. si diebus festiuis non ecclesias sed ta-
bernas frequentant. ¶ Rustici ⁊ serui inter
rogentur si in decimis predialibus ac perso
nalibus detrahendo vel diminuendo fraudẽ
fecerint. seu aliquo alio mõ si dños suos nõ
reuerentur: nec eis prouident in necessitate
si iura dominorum suorũ subtraxerint. si
aliorũ manutenentia potentũ ꝯtra dños su
os iniuste ꝓcurauerint vel ꝯtra eos quoquo
modo rebelles fuerint. si dieb⁹ festiuis mer
cata tenuerint aut aliquod opus seruile fece
rint ꝯtra preceptũ ecclesie. ex. de ferijs ca. j.
si de terris vicinoꝝ ꝑ aratũ aut de pratis co

rũ aliquid vsurpauerit. Peccant etiã cõiter tã
rustici ꝙ serui ⁊ artifices in hoc ꝙ corã hoĩe
feruenter laborant in absentia vero tepide ⁊
remisse. ⁊ si corripiant murmurãt vel etiaꝫ
ab opere se subtrahunt aut deteri⁹ operant
G ¶ Scolares iuuenes īterrogent si suos ma
gistros aliqñ derident. vilipendũt atqꝫ con-
tẽpnũt. si eis in licitis et honestis nõ obedi-
unt. si ocio vacantes tẽpus suũ et bona pa-
rentũ suoꝝ cõsumũt. si discoli fuerint discur
rendo ꝑ vicos et plateas tabernas aut mere
tricũ cellulas publica spectacula: põpas co
reas cõmessationes publicas cenas. et alias
vanitates scola postposita frequẽtãtes. Si
turpibus et inhonestis personis se sociaue-
rint. si luxuria vestitu incõposito victu gu-
loso peccauerint de predictis defectibus no-
ta versus. Obsunt doctrine meretrices atqꝫ
taberne. Discursus sperne ne sint tibi causa
ruine. Discere nõ pudeat. multũ doctoris ho
nora. Ne male tẽp⁹ eat vigilans attente la
H bora. ¶ Interrogentur sacerdotes si indebi-
te aut indigne gradũ sacerdotij assumpserit
si ꝑ simoniacã prauitatẽ in ordine vel ad be
neficiũ promoti fuerint. si incõtinẽter vixe
rint si libẽti⁹ ioculatori vel meretrici ꝙ pau
peri sua vel bona ecclesie dederint. si vena-
tionib⁹ cõmuniter intendũt. diuinum of
ficiũ horas canonicas negligũt: aut insipide
aut indeuote dicũt. Si vicia sub specie virtu
tis palliauerint vtputa cũ sint auari preten
dunt se bonos dispensatores: et vbi in corre
ctione sunt negligentes pretendunt se cõpa
tientes. Si sacramenta ecclesie negligenter
ministrauerint / aut administratiõis modũ ne
scierint. si bñficiati in curijs dominoꝝ ser
uierint: de cura aiaꝝ sibi ꝯmissaꝝ modicum
curantes de his defectibus nota versus.
Vt leges pretendũt defectus presbyterorũ
Se nimis ascendunt indigni culmẽ honoꝝ
Et male dispendũt ꝓbẽt exẽpla malorum.
Ludis intendunt lucris mensis dominorũ
¶ Peccatã cõia religiosoꝝ q̃dã ꝯtinẽt ī his ver
sib⁹. Religiosoꝝ sũt hec species viciorum.
Fastus ⁊ accidia murmur et inuidia. Et cõ
mune bona velut ꝓpriũ retinere. Velle nõ
licitis prelatis nolle parere. Itẽ circa religio
sos fiãt interrogatiões de. xij. abusionibus
claustri. et sũt iste. plat⁹ negligens / discipul⁹
inobediẽs / iuuenis ocios⁹ / senex obstinatus /
monach⁹ siue canonic⁹ regularis causidic⁹
monach⁹ curialis / habit⁹ ꝑcios⁹. cib⁹ exq̄si
tus / rumor ī claustro / lis ī capitulo / dissolu
tio ī choro / irreuerẽtia circa altare. Introgẽ

tur etiã si cõtra tria substantialia religionis
deliquerint scz per inobedientiã. ꝓprietatem
k vel incõtinẽtiã ꝯ quomõ. ¶ Meretricib⁹ ve
nientibus ad cõfessionẽ debet sacerdos insi
nuare turpitudinẽ suaz vt agnoscãt quantum
deũ offendũt que corpus suũ ad obsequium
diaboli quasi venale tradũt et quod tot rea
tus peccatoꝝ incurrunt quot ad peccanduz
alliciũt seu volẽtibus cũ eis peccare consen
tiunt: sunt etiã meretrices qñq occasiones
homicidioꝝ / rapinarũ / furtorũ / et aliorũ oim
malorũ: ideo de illis inquirẽdũ est per istas
interrogationes et alias oportunas quas di
ligenti confessori vsus docebit ꝯ vnde pote=
rit spiritualis medicus agnoscere morbum
penitentis: et secũdũ diuersitatẽ culparuz di
uersa medicamina salubriter adhibere.

¶ Quid faciet sacerdos audita confessione
penitentis. Capitulum. x.

A Xplictis interrogationib⁹ et cõfes=
sione plene audita consideret con=
fessor an occurrat aliquod peccatũ
de quo penitens absolui non debet
ante restitutionẽ factã vel saltez sine firmo
proposito restituendi cũ poterit. ꝯ ꝓ noticia
plenioꝛi talium pctõꝛuz habẽda teneat memo
riter que dicta sunt supra. ca. v. per totuz / et
in his ita discrete se habeat ne in desperatio
nẽ penitẽs inducat vt in fine illi⁹ capituli dictũ
est. vt facta sponsione quantenus negociũ requirit
de restitutiõe faciẽda. iniũcta sibi pñia saluta
ri absoluat cũ si potestatẽ habeat vel ad su=
B perioꝛẽ remittat. ¶ Cõsideret etiaz si occur=
rat in cõfessiõe aliqs casus reseruatus supio=
ri. siue sit casus excõicatiõis maioris de qb⁹
habetur. j. ca. xviij. ꝯ. xix. siue ꝓpter enormitatẽ
vel aliã cãm reseruata de qb⁹ habetur. j. ca. xv.
et si penitẽs excõicat⁹ fuerit remittat eũ ad
illũ q põt eũ ab excõicatiõe absoluẽ anq̃ ab
soluat de aliis pctis de hoc h. cap. vj. a a. In
casib⁹ aũt aliisde nõ reseruatis absoluat ꝯsu=
etẽ de his de qb⁹ nõ hz ptãtẽ ipsũ remittat ꝓ
aliis ad supioꝛẽ de hoc vide ca. iij. S. si autẽ
occurrat casus dubi⁹ ꝯ insuet⁹ videat q̃ dicet
j. ca. xij. ꝯ si oporteat ꝓpter casus difficultatẽ
nisi articul⁹ mortis imineat: cõsulat sup hoc
C ꝑitiores. ¶ Querat ẽt sacerdos a pñitẽte an
doleat de pctis suis ꝯ an sit in firmo ꝓposito de
serẽdi pctm suũ ꝯ nõ recidiuãdi ꝯ sic iniũgat
sibi pñiam ꝯ absoluat vtiq̃. si nõ dicat sibi q
ꝯfessio sua nõ est aliter fructuosa nõ ei põt qs
gr̃az dei recipe nisi purgat⁹ fuerit ab oi sorde
pcti de pe. di. j. nõ põt. ꝯfessio tñ illi⁹ q dicit
se nõ posse abstinẽ a pctõ mortali admittẽda

est ꝯ pñia ei iniũgenda q̃uis nõ sit fructuo
sa quo ad vitã eternã valebit tñ ei forte ad
min⁹ suppliciũ subeundũ vel ad bonũ tpa=
le obtinendũ: vel ad hoc q de⁹ coꝛ suũ citi⁹
illustret ad verã pñiam. ex. de pe. ꝯ re. q qui=
dam. Sed an talis nõ vere penitens habita
post modũ vera ꝯtritione teneatur totã illã
cõfessionẽ iterare. vide h. ca. iij. L. ¶ Que= D
rat etiã an penitẽs velit dimittere aliis qui
in se peccauerũt vt deus sibi remittat pecca
ta sua. saltẽ an velit dimittere eis rancorem
in affectu ꝯ signũ rancoris. actionẽ em legi=
timã cõtra iniuriantẽ remittere nõ oportet:
nisi forte viris perfectis. Si dicat se nolle
tunc idẽ faciendũ est cũ eo sicut cũ illo q nõ
vult deserere pctm vt s. c. ca. Si dicat se vel
le remittere: tũc iniũgat sibi pñiam saluta=
rẽ quã taxare debet discrete cõsideratis circũ
stantiis cõsiderandis. s. quãtitate criminis
et qualitate. ¶ Itẽ persone. videlz dignita= E
te officio paupertate infirmitate debilitate
cõplexione etate ꝯsuetudie societate lachry
mis cõtritione et deuotione. Itẽ religionis
et tpis qualitate necnõ aliis circũstãtiis que
ex pcedentib⁹ et sequẽtibus sparsim colligi
possunt. nã pñie sunt hodie arbitrarie. vnde
Leo papa cuidã ita scribit. tẽpora pñitudis
habita moderatione ꝯstituẽda sũt tuo iudi=
cio ꝓut ꝯuersioꝝ aios ꝓspexeris esse deuo
tos. xxvi. q. vij. tempora penitudinis. Hoc
etiã approbat cõis cõsuetudo et conformari
potest sic. nã pro homicidio adulterio ꝯ for
nicatione mandat pñia imponi ad arbitriũ
sacerdotis. ex. de pe. et re. deus qui. cũ tamẽ
pro talib⁹ sint a canone penitẽtie diffinite.
vt infra plz c. xiij. Et si cõtra premissa indu
catur auctoritas Gregorij dicentis. Falsas
dicim⁹ pñias que nõ scdm auctoritatẽ sctõ
rũ patruz pro qualitate criminis inponũtur. de
pe. di. v. falsas. Dici põt hoc esse verum nisi
ex causa pensatis circũstantiis pñia tempe
tur. et qd idẽ Gregori⁹ dicit q prolixior de=
bet esse pñia q̃ fuit culpa. intelligendũ est de
pñia interiori: qr quotiẽs recordatur homo
pcti debet dolere qd cõmisit de exteriori pñia
nõ oportet sm Wil. durã. ¶ Ut aũt sciat F
qualiter ꝓcedere debeat arbitriũ sacerdotis
Nota q pro quolibet pctõ mortali deberet
regulariter septẽnis pñia inponi. xxxiij. q. ij.
hoc ipsuz. nisi maior vel minor inueniatur
in canone expressa et hoc intellige q pro cri
mine publico nõ est maior vel minor pñia
q̃ scripta reperit inponẽda nisi ex magna cã
sup hoc dispenset. ex. de pe. ꝯ re. quesitum.

Si aũt sit occultũ tunc indistincte pniã erit arbitraria vt dictũ est. et hmõi septẽnis pe-nitẽtia magis vel min⁹ aspera debet impo-ni scdm quod maioritas criminis vel mino-ritas cũ ceteris circunstantijs exposcit. quod scdm Hieronimũ pl⁹ valet apud deũ morti-ficatio vicioꝝ ꝙ abstinentia ciboꝝ. de pe. di. G j. mensurã. ¶ Et bene faceret sacerdos si di-ceret ita penitẽti tu cõmisisti tot ꝛ talia pctã mortalia pro quoꝝ quolibet deberes septẽ-nẽ pnias subire: sed qꝛ forte vita tua ad hoc nõ sufficeret iniũgo tibi talẽ pniam pro oib⁹ et concedo quod indulgẽtie plaroꝝ quas tuo labore seu elemosinis te mereri cõtigerit: ti-bi prosint et oĩa bona ꝗ facies ꝛ mala ꝗ tol-lerabis iniungo tibi ꝓ pniã de hoc di. ca. iiij. Itẽ si penitẽs nolit subire onus pnie sibi i-positũ inducat eũ ad hoc suasionib⁹ ꝛ exem-plis: ostẽdendo ei quantã penã sustinuit ꝓ-inus parẽs cũ tota posteritate pro gustu E pomi vetiti. Exprimat ei horrorẽ penaꝝ in-ferni: acerbitatẽ purgatorij quod in illo pur-gabit quicqd nõ purgabitur hic plene p pe-H nitentiã. ¶ Caueat sacerdos ne cuiꝗ tã gra-uem pniam imponat ꝙ eam cõplere nõ pos-sit: meli⁹ est eñ de mĩa rationẽ reddere: ꝙ de crudelitate. vbi eñ paterfamilias largus est: non debet dispensator esse tenax. Et si dñs benign⁹ est vt quid vult seruus appare-I re austerus. xxvi. q. vij. alligant. ¶ Caueat etiã sacerdos ex alio latere ne per indiscretã pietatẽ penitenti noceat. nam facilitas ve-nie incentiuũ tribuit delinquendi. xxiij. q. iiij. est iniusta mĩa. et sicut nulli hoi clauden-da est mĩa: ita nulli pctõri relaxanda est ipu-nitas ibidẽ ca. duo ista. Sic ergo moderate se habeat sacerdos ꝛ prudenter vt nullũ si-nat pctõrẽ a se recedere desperatũ ꝓpt̃ gra-uitatẽ pnie: sed potius sibi imponat ꝙ quo-libet die dicat vnũ Pater nr̃: et Aue maria. vel ꝙ qualibet septimana vadat ad ecclesiã vel aliqd leui⁹ ꝙ mera suscipere voluerit vo-K lũtate. ¶ Et hic est notãdũ ꝙ si confessor ali-que arbitretur minorẽ penitentiã ꝙ debuit F imponẽdo: si sit suus sacerdos prochialis ex hoc aĩo dispensandi faciat. sufficit illa pniã licet modica pro cõpensatione pene debite si integre ꝛ deuote suscipiat. dum tñ peni-tẽs ille maiorem penitentiã si sibi iponeret facere sit paratus. Et hoc idẽ tenendũ est si sacerdos proprius hoc faciat per errorem ꝛ impericiam dummodo ab ipso penitẽte cre-debatur esse peritus secundum quosdã. sed magister senten. dicit ꝙ si sacerdos non iniũ-gat penitentiam cõdignam vel si iniungat dignam: et penitẽs eam non implet nõ ab-soluitur a tota pena debitã. sed a tanta quã-tã penitentiam fecit: nisi forte propter ma-gnitudinẽ contritionis pars residua dimit-tatur. Si vero penitens sciat sacerdotẽ suũ imperitum: tunc in culpa est: nec per hoc re-leuabitur et idem iuris est si ad alium sacer-dotem ierit pro confessione audienda cũ ꝓ-prius sacerdos est peritus. Si autem ꝓpter imperitiã proprij sacerdotis ad discretiorẽ ierit habentem potestatem et ipse minorem pniam ꝙ deberet iponeret / sufficeret illa pe-nitenti dũmodo maiorem subire vellet vtiꝫ dictum est de proprio sacerdote. de pe. di. j. mensuram fm glosam.

¶ De penitentia iniungenda et varietate eiusdem. Capitulũ. xj. A

Bene cõsideratis que premissa sũt et memorie commendatis iniun-git sacerdos confesso pniam pro peccato quasi per contrarium re-spondentem fm Jo. in sũma conf. videlꝫ. Contra superbiam et ei⁹ species: exercitium humilitatis vt visitare infirmos pauperes et incarceratos: sepelire mortuos: tractare et diligẽter intueri sepi⁹ terrã osculari. pro prie conditionis miseriam frequẽter ad me-moriam reducere: orõib⁹ deuotis insistere prona mẽte. Contra irã. opera lenitatis et mãsuetudinis. vt sui vindictã nõ appetere sed deo totaliter cõmittere veniã petenti. si-ne difficultate remittere a prouocato per ip-sum hũiliter veniã petere. dulciter affari: ac pect⁹ tundere: ꝛ genua flectere. Contra inui-diã opera charitatis vt diligere inimicos et orare pro persequẽtibus bona loqui de his qbus detrahebat si poterit sine mendatio. consolari mestos: docere ignorantes. Con-tra auariciã. opa iusticie ꝛ pietatis vt sunt aliena reddere ꝛ sua largiri maxime paupi-bus: ꝛ quãtu⁹ cõmode poterit ꝛ pctã sua elemosinis redimere. Cõtra accidiã. opa la-boriosa bona vt sũt pegrinatiões ad loca sã-cta laborare. ꝓ paupib⁹ ꝛ miserabilib⁹ psō-nis bñe studiose occupari ꝛ similia. Cõtra gu-lã ꝛ luxuriã iniũgẽda sũt opa carnis afflicti-ua: vt ieiunia vigilie: disciplinꝫ ciliciũ. lect⁹ dur⁹. fuga occasionũ ꝛ loci mutatio si opor-tet. lxxxi. di. valet. ¶ Item pro mendatio B iniungendum est silentium per aliquas ho-ras diei vel septimane. et si hoc noluerit: ꝓ-cipiat ei abstinere a multiloqo et garrulita-te et ꝙ frequẽtius dicat orationem domini

cum cum simbolo vel alias orones et si ali=
quem leserit per suum mendaciū restituere tenet
omne dāpnū. vel si nō poterit debet petere hu
militer a leso veniā. Si aūt mentitus fuerit
in hijs que vel sūt vtra doctrina sacre scriptu
re quod valde piculosū est. non de facili di=
mittitur quia per talia mendacia tot penas
meretur: quot homines inter eius menda=
cium sunt erraturi iniūgendū est q falsa di
cta sua siue mēdacia locis temporibus et p=
sentia hominū quibus expetit omnio reuocet
et retractet: et grauem pniam sibi imponat
correspōdentē. Consueto ad mendacia in=
iungatur diutinū silētiū orationes multe:
et si ista pnia nō sufficit alia poterit addici p
arbitrio sacerdotis et similiter q lesit aliquē p
periuriū tenet leso restituere omnia dāpna
que ptulit occasione illa et si periuriū fuerit
publicū nūq̄ est ad testificandū aliqd admit
tendus saltē si ei obiciatur et grauis penitē
tia vt infra ca. xiij. q. imponenda est. Nisi
subsit causa rationabilis mitigandi. Cre=
bro etiam iurantibus sine rationabili causa
et qui iurant assidue per membra christi et
huiusmodi iniungendum est silentium. ora
tio et huiusmodi vt dictum est. Et q absti=
neant se a iuratiōe. Et quotiens recordan=
tur se fuisse periuros flectant genua percu=
tiant pectus et dicant orationē dñicam vel
alia si locus et tempus ad id cōueniant et in
cautū iuramentū et surrepticiū redimatur
c per silentiū et orationē. ¶ Siquis in eccle=
sia vel in loco sacro turpia et inhonesta seu
vana loquitur iniungatur etiam silentiū et
oratio vel grauior pena. prout culpa requi=
rit. et similiter eis qui garrulitate diuinū offi=
ciū perturbāt vel audiūt indeuote: ob=tene
d tur. ¶ De clericis qui ad diuina officia tenē
tur indeuote psallentibus et absq; attentio
ne debita qn peccant mortaliter et qn nō vi
de s; part. iiij. capi. x. i. et de omittentibus
horas canonicas ibidē. k. in fine et s; ibi di=
e cta pnia erit talibus iniūgenda. ¶ Itē gra
uior pnia est ei imponēda qui publice pec=
cat q qui occulte propter scādalū proximi: ex
peccato publico pueniens. Est em̄ scanda=
lum dictum vel factum minus rectum pre=
bēs aliqs occasionē ruine vide. j. c. xxviij. k.
Ideo inquirat a penitēte si pctm̄ suum fuit
publicū et multos scādalizauerit. i. talibus pec
cādi occasionē dedit et si sit publica pnia vi
detur iponēda maior vel minor scdm̄ quod
plus vel min⁹ peccauit vñ Aug. vbi ortū ē
malū ibi moriat si i occulto factū ē exigua

tur p occultā pniam. si in publico p manife
sta vt gaudeat ecclesia de cōuersio. ¶ Itē vo K
luntas mala puniēda ē: etiā si bonū sit inde
sequutū vt si quis seminauerit alteri⁹ terrā
aio surripendi messē et si nihil inde asportaue
rit dño terre totū cōmodū tre obtinēte iniun
gat ei pnia cōgrua p mala volūtate: vt oro
siue elemosina. p homicidio volūtario ipo
nitur quoq; pnia solēpnis vtē. c. j. k. ¶ Itē G
que pnia sit iponenda p homicidio volūta
rio et que pro casuali vide īfra. cap. xiij. ¶ M.
Furioso q in furia sua occidit hoiem et post
ea efficit sane mētis pnia iniūgēda est ad cau
telā licet nō peccauit. xv. q. j. siquis insaniēs
¶ Itē illis q illicitos cōcubit⁹ inter viros et H
mulieres pcurant. vel ad id cōsulunt. vel q
feminas ad hmōi cōcubit⁹ vēdūt seu locāt p
precio ds iniūgi q vijs et modis quib⁹ pos=
sunt ad cōtinētiā illas reuocare: et pro dāp
nis eis restituere et alia pnia cōgrua iniūgat.
¶ Gulosis et assuetis ad gulā iniūgat vt ie I
iunēt pane et aqua: vel alio mō: siue strcti⁹
vel largi⁹ iuxta pcti quātitatē et circūstātias
et vt tm̄ de cibo et potu dent paupib⁹: quātū
sūpserint vltra modū. Iniūgat quoq; tali
bus discipline vsus lanceoꝝ vel cilicij in du=
ro cubili iacere. vigilare aliqua hora noctis
in orōnib⁹ et potissime qn̄ insurgit grauis tē
ptatio carnis. et hec cōtra alia pctā carnis iu
xtā discreti sacerdotis arbitriū iniūgat. Cle
rico q pp̄ter crapulā vel ebrietatē vel seque
tē sōpnolētiā diuina omiserit officia iniūgat
vt cū sobri⁹ fuerit effect⁹: suppleat qd omi
sit et alia pnia cōueniēs p ipsa gula vt di=
ctū est. ¶ Cōsuetis inebriari iniūgat vt nō K
intersint publicis potatiōib⁹ et abstineāt ab
excessu in potu: vel alia pnia vt cūq; aspera
maxie pp̄ter mala que ex ebrietate sequūt.
vtputa fornicatiōes. adulteria homicidia. ri
xe. contentiōes et oim mādatoꝝ dei obliuio
Illis aūt q casualiter inebriati fuerint vtpu
ta qr ignorauerūt pot⁹ fortitudinē: vel pp̄
insolitā sitim superueniētē: vel propter exhila
rationē hospitū saltē intra fines caritatis et
in casib⁹ similib⁹: leuis potest iniūgi pnia.
cū talis ebrietas inter venialia cōputet. scḋm
Tho. in sūma. ¶ Iracūdis et alijs q hoib⁹ L
et dei creaturis libēter maledicūt: iniūgēdū
est silētiū p aliqd tēpus. et si prorupernt in
verba opprobriosa siue cōtumeliosa p ea dā
nificando alios iniūgatur q satisfaciāt leso p
dāpnis meli⁹ quo poterunt. et si odiū diu in
corde tenuerūt erga pximū q illis totaliter
dimittant et vacent orationibus suis certis

horis in recōpensationē pro tp̄e quo fuerint
extra caritatem ꝑ odium ꝓximi: q2 tunc ser
uitus sua quā deo exhibuerit deo nō placuit
M ¶ Mulieri pregnāti congrue poterit iniun
gi ꝙ ab ope laborioso se abstineat ne ꝑiculū
ex hoc fetui ꝓueniat. mulieres etiā p⁹ ꝑtuꝫ
filios ꝓprios lactare debent nisi causa ratio
nabili excusentꝰ. nec. s. donū dei qui contulit
eis habundantiā lactis paruipendere videā
tur. Nullū enī aliud lac est ita ꝯueniēs pue
ro alendo sicut lac matris ꝓprie sicut dicūt
phisici. Itē caueat sacerdos ne vxori q̄ adul
teriū cōmisit iniungat penitentiā ex qua po
terit verisimiliter videri marito suo suspe=
cta cuiusmodi sunt ꝑegrinationes vigilie fre
quens et insuetū ieiuniū. vsus scilicet que su=
spitionē mali faciliter inducerent. nec debet
ei iniungere largaꝫ elemosinarū largitionē
nisi forte de bonis ꝓprijs si q̄ habeat annuē
te marito: sed iniungat assiduā ꝯpunctionē
cordis vt abstineat se ab illicitis amplexib⁹
puniendo se per continentiā que prius deli
quit ꝑ lasciuiā. nec exigat debituꝫ a marito
durante tp̄e pnīe quatenus sua pnīuerit fra
gilitas. et nisi habuerit oportunitatem ge=
nua nudata flectat: pect⁹ tondat: terrā oscu
letꝰ ⁊ frequenter instet orationibus. Vsus.
Uxor adulterij rea confessore perito.
Sic luat admissa ne sit suspecta marito.
Hec etiam in maritis contra vxoꝛ suaꝛ su
spitionem sunt conformiter obseruanda.
¶ Meretricibus aūt cōib⁹ iniungenda ē pe
nitentia qualis pro adulterio incestu forni=
catione ⁊ qualicūq; turpitudine libidinis so
let iniūgi. nesciūt ei an sacerdotes religiosos
ꝯiugatos vel cuiuscūq; ꝯditōis viros ad ꝯcu
bitū nephariū admiserīt. ⁊ fiāt eis exhorta
tiōes ad cōtinētiā ⁊ detestationē pcti sui vt s̄
ca. ix. k. ¶ Intrantibus religionē non ē pe
nitentia iniūgenda ꝓ pctis ante ingressū cō
missis. ex. de voto ⁊ ti. redemp. scriptuꝛ. s̄m
glo. Laicis qui alias orōnes nesciūt iniūgē
da est orō dn̄ica. et cōueniēs est ꝙ eā dicēdo
septies in die laudēt deū et qḋ dicāt saluta=
tionē angelicā ⁊ simbolū fidei. et si nesciant
ea addiscere nō postponant: ⁊ ꝙ quolibet die
faciāt crucis signaculū in fronte ⁊ in pecto
re dicēdo In noīe pr̄is ⁊c. ¶ Itē moneat sa
cerdos penitētē ne recidiuet ⁊ vt vitet occasi
ones peccādi. vt dcm̄ ē. b. Sepe reū moneat
ꝯfessor ne recidiuet. Et vitet causas ad laps⁹
allicientes. Et si labaꝛ cōfessi ꝯfiteaꝛ. ¶ In
firmis in articulo mortis cōstitutis non est
pnīa imponenda sed innotescēda: isto modo
sacerdos audita cōfessione dicat infirmo. si
tu esses sanus talē penitentiā agere deberes
vsq; ad tale tēpus: sed quia infirmus es nō
iniungo eā tibi cōsulo aūt tibi ꝙ si decesseris
facias talē elemosinā vel iniungas alijs vt
pro te faciant. Si aūt conualueris peniten
tiā quā tibi notificaui adimpleas s̄m Host.
Et semꝑ pnīa est talibus innotescēda ꝑ mo
dū cōsolatiōis declarando benignitatem dei
misericorditer remittentis potius ꝙ ꝑ mo=
dū districtionis vel horroris notificando se
ueritatē ipsius iuste penitētis. ¶ Caueat sa R
cerdos ne pnīa quā iniungit penitenti sit ni
mis rigida vel arta: sed qḋ sit medicinalis
ad diluenda pctā mortalia nō ad destruēdū
corpus sed etiā si quis se nimis attenuare:
vel maccrare voluerit per indiscretā pnīam
prohibeat sacerdos ne hoc faciat: q2 is qui
se nimiū affligit ita vt mors inde sequaꝛ ho
micida est suijpsius. Caueat etiā sacerdos
ne turpis lucri grā pnīas iniungat quales
sūt ꝙ mulier cognita a viro post partū ante
purificationē deportet deinceps cū qualibet
muliere purificanda in illa parrochia obla=
tionem suā ad altare. et qḋ homicida vel al
ter q̄ mortē alteri⁹ ꝓcurauit offerat cū quo
libet mortuo in eadē parrochia neq; iniun=
gat ex cupiditate animalia vnde ipse emolu
mētū consequaꝛ. hec oīa prohibētur in cōsti
tutione sinod. ca. audiuimus.

¶ De casibus dubijs in confessione contin=
gentibus. Capitulū. xij.

Uxor alicui⁹ nō hn̄s prolē de mari A
to suo ex alio viro cōcepit in adul
terio et peperit vel partū alienum
supposuit ficte simulādo se ꝑgnā
tē ita ꝙ legitimi heredes sunt in via perden
di hereditatē ꝓpter spuriū vel suppositum
qui credit ver⁹ heres. mulier totū factū dete
git cōfessori. In hoc casu sacerdos consulat
mulieri ꝙ ep̄o suo ꝯfiteaꝛ hoc pctm̄ et tunc
ep̄s vel etiā ille sacerdos si tante discretiōis
vel maturitatis sit vel ꝙ tuti⁹ est ābo simul
inquirant diligenter et caute de ꝯditionibus
spurij siue suppositi et si inuenerint ꝙ sit hō
spūalis et timēs deū: tūc corā muliere si vi
derint expedire prius recepto iuramēto ab
ip̄a ꝙ nō calūpniose ꝑdituꝫ etiā ab ip̄o spu
rio siue supposito ꝙ secretū tenebit. poterūt
reuelare sibi casū ꝑ quanto oportet et ꝯsule
re sibi quod ingrediatur religionē vel trās=
ferat se ad longinqua ita ꝙ nihil recipiat de
bonis patris putatiui. et ip̄sa mulier si non
timet periculum poterit reuelare factū ma

rito suo. Sunt enim aliqui viri qui sustinẽt
scienter adulteriũ vxorum suarũ: eo ꝙ non
sufficiunt proprios filios generare. et in tali
casu tute põt sacerdos ↄsulere ꝙ reuelet ma
rito suo: et si maritus acceptet factũ absolu
ta est mulier a periculo exheredationis. Si
vero illi spurio siue supposito nõ potest re=
uelare sine periculo: vel si post reuelationem
non vult acquiescere cõsilio: tunc iniungat
mulieri ꝙ de bonis si que habet vel in poste
rũ habere contingat satisfaciat sibi vel ve=
ris heredibus iuxta posse: dolens sẽp de pec=
cato et de hoc etiã ꝙ nõ potest plene satisfa=
cere. et talis satisfactio fiat p aliã secrete et
caute nõ reuelando ipsi viro seu etiam here
dibus veris psonã vxoris. s3 Ray. et Host.
satisfaciat etiã mulier viro de consũptis ab
illo filio suo. De hereditate aũt tenet here=
dibus viri ab intestato vel heredibus instri
ptis vel illis quib⁹ credit verisimiliter ꝙ he
reditatẽ reliquisset vel si hoc nescitur det pau
peribus scd̃m Inno. sup ca. officij. Si vero
mulier nõ hẽret qd̃ dareti ↄ hẽret ꝓbatiões p
quas releuare posset successores predictos a
dampno qd̃ sustinẽt occasiõe sua debet eos
adducere ad probandũ veritatẽ nisi graue
periculũ inde foret verisimiliter prouẽturũ
tunc enim nõ debet facere hoc: q2 min⁹ ma
lũ dãpnũ rerũ ꝙ̃ dampnũ corporũ ↄ aiarũ
Si vero non habeat probationes sileat. hec
Host. Inno. ↄ Ray. s3 dicit glo. Wil. ꝙ fili⁹
hmõi putatiu⁹ non tenetur in hoc casu cre
dere mulieri soli q2 posset esse mulieris fal=
latia: ↄ ideo si sana conscientia nõ credit ei
excusatus est tam de ꝑceptis ꝙ̃ de ꝑcipiẽdis
fructibus. Si vero honestas femine et alie
circũstantie faciũt ei de hoc ꝓbabilẽ cõscien
tiã et vult tutiorẽ viam eligere nihil vlteri⁹
inde percipiat. de perceptis aũt ↄ cõsumptis
ꝙ̃diu bonã fidem habuit nõ tenet s3 Host.
et Wil. Consulit tñ Ray. ꝙ restituat vel cõ=
ponat ꝙ̃uis ad restitutionẽ nõ sit cogẽdus.
B ¶ Si vir duos habens filios legitimos de
vxore sua ipsa viuente ducat aliã tam ipse
ꝙ superinducta scientib⁹ impedimẽtũ: ↄ ex ea s.
scd̃a filios habeat: tales filij cũ sint adulteri
ni: nõ possunt succedere legitime patri: sed
tenentur restituere filijs prioris matrimo=
nij totam hereditatem. cum fructibus ma=
la fide consumptis. ꝙ̃cũqȝ oporteat eos ege
re vel mendicare. nisi bona fide completa sit
legitima prescriptio. maxime si post cõple=
tam prescriptionem retinent bonã fidem:
tunc enim restituere non tenentur scd̃3 glo

Wil. super Ray. ¶ Mulier filios de adulte= C
rio susceptos põt sibi heredes substituere
quia quilibet potest sibi heredem substituere
qui non prohibetur. reseruata tamen legiti
ma portione p liberis suis. vbi consuetudo
est hmõi portionem legitimã reseruare s3m
glo Wil. ¶ Nota ꝙ triplex est legitima por D
tio. vna que est debita iure nature et: dicitur
debitum bonorum subsidiũ et hoc debetur
filijs tantum qui sine causa exheredari non
possunt. et talis est hec portio ꝙ si sint quat
tuor filij vel infra habebunt tertiam partẽ.
si sint quinqȝ vel vltra habebunt medietatẽ
hereditatis detractis debitis si qua sint. Alia
portio legitima dicitur quarta falcidia que
debetur extraneo instituto in herede vel ex=
traneis institutis / siue sit vnus siue pauci
siue multi quarta pars hereditatis est legiti
ma. Unde si hereditas sit exhausta per lega
ta: potest institutus heres d etrahere sibi de
legatis singulis nisi de legatis scil3 ad pias
causas vsqȝ ad quartam hereditatem. Ter=
tia legitima portio potest dici trebelliana vt
quando extraneus institutus heres rogatur
vt alij restituãt hereditatem potest sibi reti=
nere quartã partẽ totius hereditatis secũdũ
glo. Wil. Sed his iuribus consuetudine re=
gionũ derogatur vide plenius in sũma ↄfes.
li. ij. titu. v. q. xxiiij. ↄ. xxv. ¶ Si vir vel mu E
lier in causa matrimoniali falsũ perhibue=
rit testimoniũ siue asserendo quod ignorã=
uit siue dicẽdo se audiuisse aliquid quod ta=
men non audiuit aut vidisse quod nõ vidit
et causa illa pendet adhuc non finita iniun=
gat ei sacerdos quod vadat ad iudicẽ ↄ sibi
dicat in secretis ꝙ in tali causa corã eo male
alias testificabat rogãdo vt sup attestatione
sua nisi alias sufficientes ꝓbatiões habuerit
nõ sentẽtiet quãtũ de iure põt. iniũgat etiã
ei vt pti lese satisfaciat caute p mediã psonã
vt dictũ est s. A. et nihilominus iniũgat sibi
pniam pro periurio. vt infra ca. ꝓxi. M. et
hoc si piuriũ sit publicũ. si occultum fuerit
tũc pensatis circũstantijs fiat scd̃m arbitri
um sacerdotis vts. ca. ꝓxi F. Si aũt causa
per sentẽtiã sit finita nihilomin⁹ reuelet iu=
dici ↄ etiã parti errorem suũ si valere pote=
rit et de reuelatione nõ sit similie periculũ
euenire satisfaciat etiã peniteat vt dictũ ẽ s.
¶ Mulier postꝙ̃ vouit cõtinẽtiã ꝑpetuã cõ
trahit matrimoniũ nõ dubium quin teneat F
matrimoniũ ex quo votũ nõ fuit solẽpniza
tũ p ingressũ religionis aut susceptionẽ sa=
cri ordinis. ex. de voto et u. redẽp. quod votũ

li. vj. Tali debet sacerdos suadere φ nō exi=
gat debitū ab eo qui duxit eā: φ si facit etiā
scdm quosdā mortaliter peccat: reddere tñ
tenet exactū: siue petatur expresse siue inter
pretatiue. sed cū dolore ꝯ semper de viola=
tione voti penitere debet: et pro violatione
voti est ei grauius pnīa iniungēda vt infra
ca. xi. C. Hec vera sunt nisi ex dispensa=
tione pape hmōi matrimoniū sit contractū
ex. qui. cle. vel vo. ca. rursus. in glo. Host. ꝯ
ca. veniens in glo. et idem de viro post votū
simplex cōtrahente cū muliere est dicendū.

G ¶ Si qui adulterium cōmisit cū filia vxoris
sue ex alio viro vel cū ꝯsāguinea vxoris sue
iniūgat sacerdos φ nūφ exigat debitū ab vxo
re sua: exactū tamen siue expresse siue inter
pretatiue reddere tenet cū dolore vt dictum
est. Et si supuiuat vxore sua mortua nō de
bet cū aliqua alia cōtrahere. si tamen ꝯtra=
hat de facto matrimoniū tenebit: et tali pro
incestu et pro adulterio erit pnīa iniungēda
ex. de eo qui cog. consan. vxoris sue. ca. j. et
H in glo ¶ Si qui carnaliter cognouit matrē
et filiā eius vel duas sorores aut duas mu=
lieres consanguineas scienter debet sacerdos
iniungere φ nūφ de cetero matrimoniū cō
trahat et pniam pro incestu imponat. Si ve
ro eas ꝯsanguineas esse vel sorores ignora
uerit matrimoniū ꝯtrahere pōt. xxxiiij. q. ij.
si quis cum duab⁹. vide pleni⁹ infra. c. xi.
L. Dicūt quidā φ qui cū duabus sororibus
etiā scienter fornicat⁹ est et condignā egerit
penitentiam nec valet continere permittit
ex clementia mře matrimoniū contrahere.
cū tali ꝗ legitime cōtrahere potest: et iura ꝗ
dicunt cōtrariū sm rigorem canonis loquū
I tur. ¶ Si qui contraxit sponsalia cum qua
dam muliere et ante matrimoniū celebratū
siue contractum cognouit matrem illi⁹ mu
lieris scz sponse sue: sponsa ipsa nōdū ab eo
cognita iniungat sacerdos paulo maiorem
pniam ꝗ pro adulterio solet iniūgi. qua pe
nitentia peracta vel parte eius poterit ex di
sponsatione cum alia muliere cōtrahere ma
trimoniū. sponsā vero suā non potest i. vxo
rem ducere ꝓpter superuenientē affinitatem.
si aūt carnaliter cognouerit sponsam suam
ante coierat cū matre eius: tunc est inter il=
los matrimonium presumptum. et illud nō
separabitur. et debet sacerdos ei iniun=
gere vt non exigat debitum ab vxore sua:
sed reddere tenetur cum dolore cordis ex. de
eo qui cog. consan. vxoris sue. ca. ij. in glosa
K Host. ¶ Si qui duxit quandam mulierem
in faciem ecclesie cum solennitate requisita
cōfitet se precōtraxisse matrimoniū cū alia
muliere que adhuc viuit: dicat sacerdos φ si
ipse scit pro certo se sic precontraxisse cū alia
adhuc viuente licet hoc non possit probare
nullo modo carnale debitum exigat ab il=
la muliere quā iam habet / nec etiā reddat qz
mortaliter peccaret cognoscendo nō suaz / et
potius debet a iudice excōicationē sustinere
quā eam cognoscendo mortaliter peccare. et
cōsimiliter dicendū est si nouerit ille cōfitēs
aliud impedimentū vel ex pte sui vel ex pte
mulieris qđ ipedit mrimoniū cōtrahēdū: vel
dirimit iā cōtractuz. de qb⁹ ipedimētis vide
ifra pte. viij. ca. vj. A. Si aūt ꝯfitēs habeat
ꝯsciētiā de hmōi ipedimēto ex credulitate le
ui et temeraria vtputa qz audiuit a paucis ꝯ
quib⁹ nō tenet credere talē cōsciētiā dz remo
uere si potest et tunc nō solū reddere sed etiā
exigere licebit debitū cōiugale. si autē cōsciē
tia pulset animū eius ex credulitate proba=
bili et discreta ꝗuis non euidenti et manife
sta vtputa si quis multotiens viderit vxorē
suam cū cōsanguineo suo in locis et hora su
spectis solū cū sola ante matrimoniuz tales
presumptiones probabilē inducunt creduli
tatē. vel si illud publice dr quasi ab omnibus
talem cōsciētiā habēs reddere potest sz nō de
bet debitū postulare extra. de sen. ex. inqui=
sitioni iuncta glo. De vxore que nōdū habi
ta certitudie de morte prioris mariti migra
uit ad secūdas nuptias quid agere debeat vi
de ifra parte. viij. ca. xviij. B. multos casus
dubios in materia de matrimonio inuenies
infra parte. viij. sparsim in diuersis capitu=
lis. ¶ Aliquis confitetur sacerdoti certum L
crimen episcopus excōicat oēs hmōi crimis
conscios nisi reuelent ei: non propter hoc de
bet sacerdos iste: crimen illud quod non scit
nisi vt deus. i. per confessionē sibi factam re
uelare ꝗuis aliqui dicant contrarium vt de
pe. di. vj. sacerdos in glo. de hoc vide supra.
capi. vj. ao. ¶ Vxori alicui⁹ qui ignoranter M
proprium filium de sacro fonte leuauit vel
corā epō ad cōfirmādū tenuit leuis peniten
tia iniungenda est: et potest nihilominus a
marito petere debitum et reddere tenetur. si
autē scienter hoc fecerit tūc reddere debet nō
exigere. et est ei pnia iniungenda ꝗdiu vixe
rit duratura extra. de cogn. spu. ca. si vir. et
sm Host. Alij dicunt φ etiam pōt debitum
exigere nisi forte induci poterit bono modo
φ nō exigat et idem dicendum est de viro ꝗ
proprium filium tenuit / si aūt vir ꝯ mulier

proprium filium leuauerunt vel etiam tenuerunt in ardua necessitate nõ peccãt nec est penitentia iniūgēda xxx.q.i. ad limina.
N ¶ Et qui confitetur se duxisse in vxorē sororem suã spūalē videlz eam quã suus pater baptizauit aut leuauit eã de sacro fonte vel tenuit in confirmatione. Dicit tamen se hoc ignorasse tempore solēpnizationis matrimonij et bānis editis nemo tūc contradicit: iniūgat ei sacerdos φ si iam cõstet sibi φ res ita se habuit: de cetero eã nõ cognoscat. φ si fecerit peccabit mortaliter cum non sit vxor sua sed soror spūalis ex. de cog. spi. ca. vltimo. Si autem nõ sit certus de tali impedimento sed credit: sic distingue. Qz aut habet probabilē credulitatem aut leuē tãtū et procede vt dictum est s. k.
O ¶ In quibusdam monasterijs monialiū cõsuetudo ē qđ sole virgines in solēpnibus festis portent cereos accensos vna monialium est occulte corrupta que si portet cereum accensū mētietur deo ꝫ peccabit mortaliter. Si portet extinctū deteget crimen suū ꝫ scandalizabit sorores suas. Tali ergo consulendū ē vt adueniente huiōi festo simulet se infirmã nec mentietur: qz habet infirmitatē mentis ipsam a ꝑtatione cerei accensi rõnabiliter ipedientē. Itē moniali corrupte electe in abbatissam monasterij ꝫ consecrāte cū tamē sole virgines debeant consecrari consulendū est in confessione φ statū abbatisse relinqt qz cõtra cõstitutionē ꝑmisit se cõsecrari qū nõ fuit virgo. xx. q. i. iuuēculas. et in glosa.

¶ De penitentijs a iure statutis. Cap. xiij.

A Recitandi sūt hic canones pñiales seriose collecti sub summaria breuitate. Si ꝑsbiter fornicationem aut adulteriū cõmisit peniteat decē annis hoc modo inclusus sacco indutus ꝫ humi ꝓstratus nocte dieqꝫ miaꝫ dei iploret, iugiter trib⁹ mēsib⁹ cõtinuis a vespera in vespā pane et aqua vtat excepꝫ dominicis dieb⁹ ꝫ ꝑcipuis festiuitatibus in quibus modico vino pisciculis et leguminibus recreet. Lapsis iñ mensibus exeat locuꝫ in quo erat inclusus tñ in publicū nõ ꝓcedat post hec resūptis viribus aliquantulū vno anno in pane et aqua peniteat excepꝫ dñicis diebus et festiuitatibus ꝑcipuis: in quibus vino et sanguine ouis et caseo iuxta canonicā mensurā vti poterit et sic finito vno ãno ꝫ dimidio ꝑticeps fiat corpis et sãguis dñi. et ad pacē et ad psalmos in choro cãtandos admittat tñ ad cornu altaꝫ nõ accedat nec ministret nisi solū in minoꝝ ordinū officijs. Deinde vero vsqꝫ ad cõpletionē vij. ãni tres legitimas ferias .i. ij. iiij. et vj. feria in qualꝫ ebdomada exceptis diebus paschalibus in pane et aqua ieiunet. Tamē .ij. feria vno psalterio vel vno denario poterit redimere ꝫ sic cõpleta pñia septenni põt eum eps ad gradū ꝑstinuꝫ reuocare. ita tñ φ iij. annis qualꝫ. vj. feria. nulla interueniēte mia in pane ꝫ aqua ieiunet. lxxxij. di. ꝑsbitē. Sꝫ hanc pñiaꝫ intelligit Host. pro peccō publico nõ eñ debet sacerdos publice penitere etiaꝫ pro peccō publico sicut laicus. Itē hec que dicta sūt qdaꝫ itelligūt de fornicatiōe simplici. Alij et verius de adulterio et incestu scđꝫ
B Ray. ¶ Si sacerdos carnaliter cognouit filiã suã spūalē .s. quã baptizauit vel cuius confessionē audiuit xij. annis peniteat et si hoc crimē publicū fuerit ab oi officio deponēd⁹ est et ꝑegrinãdo vij. annis peniteat. Postea vero ad monasteriū vadat ibiqꝫ cūct. s diebus vite sue deo seruiat. Mulier vero cum qua sic peccauit religioni tradēda est rebus suis paupibus erogatis. xxx. q. i. Si quis sacerdos. Eps vero qui talia cõmisit xv. an-
C nis peniteat. xxx. q. i. nõ dꝫ. ¶ Si qs coierit cum bruto vel aliter cõtra naturã peccauerit si est clericus deponēdus est vel si corrigibilis est tradēdus est religioni ad ꝑpetuã cõtinentiã pagēdã. Si laic⁹ est excoicari dꝫ et a cetu fidel iū vsqꝫ ad cõdignã satisfactionem dꝫ fieri alien⁹ ex. de excessib⁹ ꝑla. clerici. Hoc peccm̄ grauius est φ si quis matrem suam carnaliter cognosceret xxxij. q. vij. adulterij. Dicit eñ Aug. qđ oīꝫ viciorꝫ est pessimum qđ fit cõtra naturã hoc viciū sodomiticū est. Geñ. xiij. dr̄ φ hoies sodomite pessimi erãt ꝫ Gene. xxxvij. dr̄ φ Joseph accusauit fratres suos apud patrē crimine pessio
D i. peccō cõtra naturã. ¶ Si sacerdos interfuerit clandestinis nuptijs ꝫ tales ꝫ ꝑdes nõ ꝓhibuerit ꝑ trienniū ab officio suspendat ꝫ si culpe qualitas exigat grauius puniatur. extra de clãdest. despõ. cū inhibitio. vide. j. parte viij. c. iiij. c. p nã adiectã ꝑ cõstitutiões
E ¶ Si qs votū simplex violauerit iij. annis peniteat vt si vir votū fecerit de seruãda virginitate ꝫ postea cōtrahat mtrimoniū nõ dimitter vxorē sꝫ iij. ãnis peniteat. xxvij. di. si
F vir ꝫ in glo. ¶ Si qs excoicat⁹ celebrauerit iij. annis cõtinuis peniteat viꝫ. iiij. ꝫ vi. feria ꝑ ebdoīa a vino ꝫ a carnib⁹ dꝫ ieiunare.
G xi. q. iij. c. penultimo. ¶ Si quis aliū iniuste accusauerit ad mortē xl. dies i pane ꝫ aq̄

Canones penales

penitentia presbiteri fornicantis.

et si accusatus iniuste sit occisus vij. annis
penitea. Si vero mēbra pdiderit iniuste p
iij annos penitere debet videlz quolibet an=
no. iij. quadragesimas ieiunādo quaꝝ prīa
sit ante natale dñi. Scda sit ante pascha. Et
iij. ante festū natiuitatis sancti iohanis ba=
ptiste. hec sunt xl. penitentiā quas btūs Pe
trus instituit. xxij. q. v. ca. i. et in glo. Qui p
iurauerit aut homicidiū fecerit vel adulte=
rium cōmiserit. vij. annis peniteat ꝗ simi=
liter si fornicationem cōmiserit licet nō ita
aspa pñia debet pro ea iniūgi ꝗ qui pñiam
pro peccato noluerit recipere ab ecclesia ex=
pellendus est ꝗ a coione fidelium ꝗ null⁹ eū
H in domo recipiat xxij. q. i. pdicādū. Qui=
cūqꝫ filiam suā spūalem vel matrē cu⁹ car=
naliter cognouerit vij. annis peniteat et cō
sentientes ꝗ cooperantes simil̄r xxx. q. iij. nō
oportet. Si quis mulierē alteri despon=
I satam intellige per verba de presenti duxe=
rit dimittet eam qꝫ non potest esse vxor sua
et xl. diebus in pane et aqua cum vij. annis
peniteat extra de spō. duoꝝ accepisti. Si
K pater et filius cū vna muliere aut duo fra=
tres cum vna muliere vel si quis cum ma=
tre et filia vel cum duabus sororibus cōcu
buerit vij. annis penitere debet xxx. q. iiij. si
L pater. Si quis cū duabus sororibus for
nicatus fuerit scienter vsqꝫ ad mortē a con
iuge abstineat et si vtraqꝫ sororū de facto al
terius cōscia fuerit et post noticiā cū eo coie
rit vtraqꝫ absqꝫ coniugio manebit vsqꝫ ad
mortem et si neutra conscia fuerit de facto
alterius pacta pñia vij. annoꝝ poterit vtra
qꝫ matrimonio copulari. Si vero altera cō
scia fuerit et alterā ignorauerit illa que ig=
norauit post septēnē pñiam nubere poterit : al
tera vsqꝫ ad mortē sine coniugio manente.
Similiter ille qui concubuit cū duab⁹ soro
ribus quas esse sorores nesciuit post pñiam
septēnē poterit sibi cōiugē accipere. xxxiiij
q. ij. si qs cū duab⁹. Et idē dicēdū ē de eo q
cū mre ꝗ filia ꝯcubuit vt i. ca. se. Et ꝯsiliter
de alijs psonis cū qb⁹ ꝯmittit incest⁹ xxxij.
q. vij. si qs viduā. Hec intelliguntur de rigore
iuris : de mia eni p[illegible] ꝯhere vide s c. prie.
M h. Homicida voluntari⁹ sine spe restitutio
nis deponit ꝗ vij. anis peniteat si fuerit ho
micida casualis duos ānis peniteat. l. di. mi
ror. ꝗ c. si qua ꝗ c. eos. Hoc intellige si culpa
pcesserit casū alias nulla iponit ei pñia nisi
ad cautelā. Et eadē distinctio pōt fieri in ho
micidio necessario. s. an culpa pcessit neces=
sitatē vel nō, ar. l. di. de his, ex. de homicidio
interfecisti. qui aūt occidit hominē propter
necessitatē ineuitabilē qꝫ aliter mortē suā vi=
tare nō poterat nullā incurrit irregularitatē
sicut nec infās occidēs nec furios⁹ ex. de ho= N
micidio si furios⁹. l cle. Siqs intuitu eccle
disciplinē incaute percutiendo occidit depo=
nendus est ab omni officio altaris. extra. de O
homici. presbyte. Si quis matrē suā in=
terfecerit. x. annis peniteat scdm formā tra
ditā. xxxiij. q. ij. latorē. vbi dz qd talis p an=
num integrū non ingrediet ecclesiā sed ante
fores ecclesie stās oret deū vt a tanto pericu
lo se eripiat. post annū intrat ecclesiā stās in
ter audiētes et nō cōicet ante cōpletū trien=
nium / oblationes non offerat nisi alijs. vij.
annis cōpletis per hos. x. annos nō comedet
carnes nec vinū bibet exceptis. festiuitatib⁹ ꝗ
dominicis diebus a pascha vsqꝫ ad pēthe. et
quocūqꝫ loco ire voluerit absqꝫ vehiculo pe=
dib⁹ pficiscat / arma nō sumat nisi ꝯtra pa
ganos. iij. dieb⁹ i ebdomada ieiunet vsqꝫ ad
vesperā videlz. ij. iiij. ꝗ vi. feria. ꝗ a ppa vxo
re nō separabit interi ppt piculū fornicatiōis
et si moriat ante cursum. iij. annoꝝ cōionē
recipiat / potest tñ episcop⁹ cū eo dispēsare P
pensata penitētis deuotiōe. Siqs vxorem
suā occiderit oibus diebus qb⁹ aget peni=
tentiā vinū ꝗ siceram nō bibet. nūqꝫ carnes
comedet. preterqꝫ in pascha et natali in pane
aqua et sale vig lijs / ieiunijs / orōnib⁹ / ꝗ ele
mosinis penitentiā agat / arma nō sumat in
quocūqꝫ loco litigare nō psumat / vxorē nō
ducat / balneo nō vtat / ꝯuiuiū letantiū non
intret / in ecclesia sequestrat⁹ ab alijs post ostiū
s. ꝗ postes se reponat / i tota vita sua vsqꝫ ad
mortē nō cōicet / sz i morte tm̄ ꝗ hoc de mia
sed si monasteriū igredi voluerit igress⁹ cuꝫ
mora sibi sufficit p pñia / ita qꝫ nō teneat ad
predicta ideo aūt maior pñia iponit vxorici
de qꝫ matricide qꝫ proniores sūt hoies ad occi
dendū vxores qꝫ mres. xxxiij. q. ij. admonere Q
iūcta glo. Quicūqꝫ scienter piurauerit. xl. R
dieb⁹ i pane ꝗ aq̄ ꝗ. vij. sequētib⁹ annis peni
teat / ꝗ sp tenere dz interiorē pñiam ꝗ nūqꝫ in
testā monū si admittat. vi. q. i. qcūqꝫ. Fal= S
sans mēsuras vel mutas iusta pōdera. xxx.
dieb⁹ peniteat i pane ꝗ aq̄ extra. de emptio.
et ven. vt mēsur. Qui monialē siue de=
uotā. i. deo dicatā cognouerit. x. annis peni
teat et ipa similit̄ ꝗ a cōione hoim separent̄
et nō recipiēt cōionē sacrā añ peractā peni=
tētiā / et si mrimoniū itra se cōtraxerit sunt
ipso facto excōicati. nec ante finē vite cōicent̄
xxvij. q. i. de filia ꝗ ca. deuotā. i glo. extra. de

t consangui. et affi. eos qui in cle. ¶ Qui can
tat missam et non cōicat vno anno penitere
debet et interī a missaꝝ celebratione cessare
u debet. de cō. di. ij. relatū. ¶ Sacerdos q̄ laicū
mortuū inuoluit in palla altaris peniteat. x
annis et. v. mensibus / diacon⁹ vero qui hoc
fecerit triennio ꝑ. vi. mensib⁹. de cō. di. i. ne-
x mo. ¶ Qui cōmittit sacrilegiū violenter au
ferendo res ecclesie. vij. annis peniteat. hoc
modo primo anno extra cimiteriū quod vio
lauit consistat / secūdo āno stet ante fores ec
clesie et sine cōione corporis xp̄i. Tertio vo
anno ecclesiā ingrediat̄ et stet inter audien=
tes verbū xp̄i. et in hoc triēnio nec carnes co
medat nec vinū bibat nisi in pascha et in na
tali. iiij. anno cōicabit corpus christi / ꝑ facta
restitutiōe iurabit se nūꝙ̄ decitero talia fa=
cturū / et in illo quīto anno sexto et septimo
in qualibet ebdomada. iij. dieb⁹ a carnibus
y et vino se abstineat. xij. q. ij. de viro. ¶ Qui
contra deū vel aliquē sanctoꝝ suoꝝ ꝑ marie
beatā mariā matrē ei⁹ aliquid publice dixe=
rit in blasphemiā per epm̄ suū debet impo=
ni ei penitentia. hac forma vt videlꝫ diebus
z dñicis pre forib⁹ ecclesie stet in publico dum
agūtur missaꝝ solennia ꝑ vltimo illoꝝ. vij.
dieꝝ palliū et calciamenta nō habeat / corri
giā circa collū eius ligēt ꝑ septē ferijs dictos
vij. dies dñicos pcedentes ieiunet in pane et
aqua ecclesiā nullaten⁹ ingressur⁹ / ꝑ quoli=
bet dictoꝝ dieꝝ. iij. pauperes reficiat si pote
rit / aut duos / aut vnū scd̄m facultatē suam
et si ad hoc nō sufficiat pro illa sibi alia pn̄ia
iniūgat̄ ꝑ si renuat hmōi pn̄iaꝫ pagere: igres
sus ecclesie sibi interdicat̄ ꝑ i obitu suo eccle
siastica careat sepultura / et blasphem⁹ iste
si diues fuerit mulctād⁹ ē in. xl. solid̄. alioqn
in. xxx. vel. xx. et si ad illō nō sufficiat soluat
v. solid̄. vsualis monete i hoc nullā miaꝫ ha
aa bitur⁹ extra. de maledicis ca. ij. ¶ Sacerdos
reuelās cōfessionē alicui⁹ ꝟbo vel signo vel
alio quouismō deponēd⁹ ē ꝑ ad agēdā pn̄iaꝫ
in artū monasteriū detrudēd⁹ ex. de pe. ꝑ re.
ab sis vide s. c. vi. a p. ¶ Qui cōpulsus a dño
suo sciēs piurat si liber ē peniteat. xl. diebus
in pane et aq̄ ꝑ peniteat p. vij. ānos seq̄ntes
si seru⁹ illi⁹ fuerit tres q̄dragesimas. ꝑ legi=
timas ferias peniteat ꝑ vterqꝫ est piur⁹ tam
ac dñs ꝙ iurās. xxij. q. v. q̄ cōpuls⁹ ¶ Qui piu
rat se in manib⁹ epi vel i cruce cōsecrata. iij.
annos peniteat / q̄ aūt coact⁹ fuerit ꝑ igno=
rās piurauerit. iij. quadragesimas peniteat
ad xxij. q. v. ca. ij. ¶ Siquis coact⁹ pro vita re
dimēda vel alia necessitate se piurauerit qꝛ

plus corpus ꝙ aīaꝫ dilexit. iij. q̄dragesimas
peniteat / sed alij indicāt. iij. annos ꝑ vnum
ex his in pane ꝑ aqua. xxij. q. v. siqs coactus
Itē q̄ iurat nō facere pacē cū ꝓximo suo pri
uetur a cōione vno anno et elemosinis fleti
bus et ieiunijs reatū suū absoluere dꝫ. xxij.
q. iiij. qui sacramētis. ¶ Siquis piurauerit ae
vel aliū piurare ꝯpulerit vel sciēs in piuriū
duxerit. xl. dies peniteat in pane et aq̄ et. vij
annis seq̄ntibus peniteat et nūꝙ̄ sit sine pe=
nitentia interiori / et alij qui conscij sunt si=
militer peniteant et piuri hmōi ꝯuicti sunt
infames. xxij. q. v. si quis puer ꝑ ca. siqs ꝯui
ctus supra. E. cap̄. M. ꝑ infra capi. xxvi. F.
¶ Sortilegus. xl. diebus peniteat et si fuerit af
clericus officio et beneficio potest priuari. si
laicus priuetur cōione ecclesie extra. de sorti
legijs ca. j. ꝑ in glosa vltima. Qui diuinatio
nes aut artes magicas exercēt. v. annis peni
teant. xxvj. q. v. qui diuinatiōes et ca. nō li=
ceat / et si clericus talia fecerit ab officio suo
et dignitate suspēdet̄. xxvj. q. v. si quis epūs
¶ Sacerdos qui non ea intentione vt inuo= ag
caret demonē sed vt īspectiōe astralabij fur
tum cuiusdā ecclesie recuperare posset locuꝫ
priuatū adijt per annū se abstinere debet a
ministerio altaris et amplius si episcopo suo
visum fuerit abstinendū extra. de sortile. ca.
ij. tota hec sententia pēdet i arbitrio epi scd̄m
glosam ibidē. ¶ Siquis domū vel arcā cu= ah
iuscunqꝫ voluntarie incenderit sublata et in
censa omnia restituat et tres ānos peniteat
extra. de iniurijs et dāno dato si quis domuꝫ
¶ Usurarius debet restituere oīmodas vsu ai
ras quas receperit et ante restitutionē nō de
bet admitti ad cōmunionē nec in morte ad
ecclesiasticam sepulturam / hoc vltimum in
tellige de vsurario manifesto / nisi fuerit de
non soluendo. extra de vsuris qꝛ in omnib⁹
ꝑ capitulo cum tu ꝑ libro sexto capitulo quā
ꝙ. et alio modo penitentia est arbitraria sibi
imponenda extra. de peniten. et remis. deus
qui. vide supra capitulo quinto. G. ¶ Ra= ak
ptor etiam restituere debet et nihilominus
alia penitentia est puniendus arbitrio con=
fessoris de hoc supra capitulo quinto. I.
¶ Qui iniuriatur ecclesie debet priuari com al
munione illius quousqꝫ reatū suū agnoscēs
emēdet ex̄. de fo. cōpe. nulli⁹ et in glo. penul.
et si non sit soluēdo alio modo puniatur ad
arbitrium sacerdotis. ac. extra de dolo et cō
tuma. finem litibus. extra. de solutionibus
Obardus. ¶ Siquis propter necessitatē fa am
mus aut nuditatis furatus fuerit cibaria aut

vestes vel pec⁹ peniteat.iij.ebdoma. ꝓ si red=
diderit nō cogit̄ ieiunare ex̄. de furt.c.iij. hoc
intelligit glo. vbi modica fuit necessitas. Si
eīn magna fuerit nō iponeret̄ pn̄ia. q2 in tā
tā necessitate oīa sūt coīa ꝓ modicū videt̄
hic fuisse pctm̄ iō modica pn̄ia fuit iposita
an ſʒ glo. ¶ Qui scient̄ rebaptizat̄ ꝓ volūtarie
vij.annis peniteat.iiij. ꝓ vj. feria ieiunando
in pane ꝓ aqua ꝓ.iij. quadragesimas penite
at si pro vicio heresis hoc fecerit.i.fouendo
heresim. Si aūt pro imūdicia vel alias pro
salute corpis sui obtinēda.iij.ānis peniteat
ꝓ si fuerit clīcus ꝓ publicū sit ꝙ sit rebapti=
zat⁹ nō dʒ ascēdere ad supiores ordines nisi
voluerit ad religionē trāsire Si aūt occultū
fuerit ꝓmoueri poterit ad ordīes supiores.
Et similiter si rebaptizatus fuerit ignorās
factū: dū tn̄ ignorātia sit ꝓbabilis. Impube
bus vero rebaptizatꝭ nō ē pn̄ia iniungēda
nec pena irregularitatis inuoluunt̄ ſʒ Sco.
de cō. di.iiij qui bis ꝓ in glo. ex̄. de apostatis
ex litteraꝝ. ¶ Si mulier machinata fuerit
ao in mortē mariti sui manebit sine spe cōiu=
gij ipo mortuo tn̄ si ꝯtrahat de facto matrimo
niū tenebit ex̄. de diuor.c.i. in glo. ¶ Si fi=
ap lius iuxt̄ patrē vel matrē in lecto reperiatur
mortuus ꝓ neuter eoꝝ ipm̄ oppresserit vel
occiderit pn̄ia est ei iniūgenda ad arbitrium
sacerdotis q2 videlʒ nō adhibuit tātā diligē
tiam quā debuit circa eū maxie cū in cano=
ne ꝓcipiat̄ ne quis pueꝝ tenellū in lecto suo
secū iacere ꝓmittat ne ex aliqua negligentia
opprimat vel suffocet eū. Alias eīn si nullo
modo fuisset in culpa nulla fuisset ei iponen
da pn̄ia. Si vero sponte filiū oppresserit vel
occiderit: tūc pena grauissima sibi dʒ iponi
aliquātulū maior ꝙ pro alio homicidio .s.
solēnis pn̄ia ꝓ similiter si casualiter oppres
serit eū ꝓ hoc sit notoriū solēnis pn̄ia erit i=
ponenda. Si vero occultū sit hmōi oppres
sio casualis secreta erit ei pn̄ia iponēda. Si
vero ꝓprium filiū occiderit casualit̄ graui cul
pa ꝓcedente tūc pn̄ia. vij.annoꝝ vel. v. est
ei imponēda. Si culpa leuis ꝓcesserit pōt ei
pn̄ia.iij.annorū imponi quoꝝ vnū paget
in pane ꝓ aqua.ij.q.v. cōsuluisti ꝓ extra de
his qui filios occiderūt.cap. vlti. ꝓ in glosa
aq ¶ Qui scienter coīcat cū heretico. v. annis
peniteat si vero nescit ꝙ ecclesia catholica
ꝯdicit ꝓ nescit eū hereticū vno anno penite=
at. Qui ꝓmittit hereticū cantare missam in
ecclesia ꝓ nescit.s. ipm̄ esse hereticū. xl. dies
peniteat. si pro reuerentia eius vno anno pe
niteat. Si pro subuersione fidei tanꝙ here=
ticus ꝓiciatur ab ecclesia ꝓ. x. annis penite=
at. Siquis aūt recesserit ab ecclesia fugiēs
ad hereticos et alios ad hoc idē faciendū in
ducens. xij. annis peniteat videlʒ. iij. annis
extra. ecclesiā. et vij. annis inter audiētes et
ij. annis sequētibus extra. coionē. sʒ ij. ānis
vltimis pōt recipere coionē. xxiiij. q.i. si qs
dederit. ¶ Qui interfecerit furē vel latronē ar
nō publicū qui cōprehendi poterit absq̄ oc
cisione ꝑ xl. dies nō intret ecclesiā ꝓ illis. ij.
diebus vtatur veste lanea. ꝓ iiij. ꝓ vi. feria
ꝓ sabbato tempate vti ceruisia olerib⁹ po=
mis ꝓ paruis pisciculis. Si aūt nō ex odio sed
ad defendendū se et sua faciat elemosinas.
Si aūt ꝓsbit̄ hoc fecerit ꝑ se ipo vel bonis
suis fūdis nō deponat̄ tn̄ ꝙdiu viuit pn̄iaʒ
agat ex. de homic. c. ij. ¶ Qui interficit ꝓsbi= as
terū. xij. ānis peniteat. Et si cōuict⁹ fuerit
sup hoc vsq̄ ad vltim vite sue singulo mili
cie careat ꝓ absq̄ spe cōiugij maneat ex. de at
pe. et re. c. ij. ¶ Clerici in magnis criminib⁹
cōprehēsi ꝓ cōuicti sūt deponēdi et iā etiā mo
nasteriis ad agendā pn̄iaʒ detrudendi ex. de
penis tue. Clerici etiā ꝯtra suos epos ꝯspi=
ratores sūt deponēdi ꝓ tradēdi curie secula
ri. xi. q. iij. cōiuratus ꝓ. c. si quis. Itē si quis
eps aut ꝓsbiter vel diacon⁹ ꝯmiserit crimē
capitale vel cartā falsauerit aut falsū testi=
moniū dixerit deponēd⁹ est ab honore offi=
cij sui ꝓ in monasterio detrudēd⁹ ꝓ ibi ꝙdiu
vixerit la ycā tm̄mō accipiat coionē. l. di. si
eps ꝓ ca. seque. ¶ Qui in dicendis horis ca av
nonicis et alijs diuinis officijs a consuetudi
ne metropolitane ecclesie discrepat hoc faci
ens ex contēptu vi. mensibus a coione priu=
etur. xij. di. de hijs. vide s. ꝑte iiij. c. x. G.
¶ Eps sciens subditos suos ꝯmisisse simo ax
niam ꝓ dissimulās nō corrigēdo eos. q: sub
iaceat mēsib⁹ suspēsioi. Qui vero ꝑ bapti
zādis cōsignādisq̄ fidelib⁹ crismate vel ꝑ
motibus ꝙduis precia quecunq̄ vel ꝓmia
nisi volūtarie oblata ꝑ hmōi susceperit si ꝓs=
biter fuerit iiij. mēsiū excoicatiōe plectatur
Si diaconus. iij. subdiacon⁹ vero aut cleri
cus hijs cupiditatibus seruiēs pena ꝯgrua
puniat̄. i. q. i. ꝙcquid inuisibilis. ¶ Si qs ꝑ ay
simoniā obtinuerit bn̄ficiū ecclīasticū prio
dʒ renūciare illi bn̄ficio ꝓ restituere pecuniā
datā ꝓ fruct⁹ de illo bn̄ficio ꝑceptos eo mō
quo dictū ē s. c. v. A. D. vbi plene de hoc.
Si autem fuerit simoniac⁹ in ordine dādo
videlicet aliquid tempale ꝑ ordie nō recipit
executionē illius ordinis. sed est suspensus
quo ad se et quo ad alios / ꝓ nihilomin⁹ alia

penitētiā grauis est sibi iponēda ꝑ arbitrio sacerdotis qui potestatē habet in his casib⁹ absoluēdi / q꞉ simplex sacerdos nō potest vt ex̄ de electi. dudū ⁊ ex̄ de simo. ꝑmis. vj. ca.
az ¶ Episcopus q̄ inuitū ⁊ reclamātem ordinauerit vno anno suspendat̄ a celebratiōe missarū. lxxiij. di. ca. ij. Que penitētia sit iponēda et qui hostiliter insecut⁹ fuerit cardinalē percusserit ceperit vel soci⁹ fuerit facientis aut ratū habentis ex̄ de penis. felicis li. vj. ⁊
Aa infra ca. xix. F. ¶ Itē que pena sit iponēda ei qui ꝑcusserit vel bānierit ep̄m vel hoc fieri mādauerit factū ratū habuerit vel socius faciētis fuerit etiā vide ex̄ de pe. ca. sicꝫ sua
Ab dente in cle. et infra ca. xix. N. ¶ Qui ep̄m percusserit cōp̄rehēderit vel a sede expulerit propria vel autor seu fautor fuerit faciētis talia bona eius tradi debent ecclesie cui⁹ erat episcopus / si vero in presbyterū vel in clericum hoc fecerit deponendus est. et qui occiderit subdiaconū. ccc. solid. dare debet / qui diaconū. cccc. qui presbyteꝝ. cccccc. q̄ vero ep̄m ix. c. qui monachū. cccc. xvij. q. iiij. si q̄s deinceps. ⁊ ca. qui subdiaconū. Item qui occiderit monachū vel clericū arma relinquat ⁊ deo in monasterio seruiat oībus diebus vite sue nunq̄ ad seculū reuersurus et. vij. annis publicā penitētiam agat ibidē ca. qui occiderit. Itē si patronus vel aduocatus seu vicedn̄s aut feodarius vel alius per se vel per alium rectorē vel clericū ecclesie occiderit vel mutilare presumpserit: patronus ius patronat⁹ amittat: aduocatus aduocatiam. feodarius amittat feodū suū ⁊ nunq̄ admittet̄ in collegio clericorū nec in aliqua religione assumetur ad honorē prelationis nisi habita dispēsatione. ex. de peni. in quibusdā et nihilominus erit ei penitētia arbitraria iponenda videlicet occidentib⁹ vtrū codē M. et alijs ꝑ cri
Ac minis qualitate. ¶ Siquis per annū contumaciter steterit in excōicatione debet priuari oīb⁹ bn̄ficijs suis extra de cta. et qua. ordi.
Ad cū bone. et i glo. xi. q. iij. cursus. ¶ Qui celebrat missam in oratorio qd̄ intra domū est sine cōsensu ep̄i deponēd⁹ est de cō. di. j. clericos et ca. vnicuiqꝫ. ¶ Degradat⁹ celebrās pri-
Ae uetur cōione corporis ⁊ sanguinis xp̄i vsqꝫ ad vltimuꝫ vite sue. l. di. accedētes. ¶ Siq̄s ecclesiā cōbusserit penitere debet. xv. annis et ecclesiā restituat vel ꝑciū det paupib⁹. xvij
Ag q. iiij. c. si q̄s ecclesiā. ¶ Qui aliū excōicat iniuste vno mēse suspēsus ē ⁊ alia pena mulctādus ē si visū est suo supiori ex. de sen. ex. sacro et ibi notat̄ que sententia est iniusta q̄

excōicat aliū sine scriptis per vnū mensem ab ingressu ecclesie nouerit se suspensum / et si sic suspensus diuina officia vt prius exeq̄ presumpserit irregularitateꝫ incurrit super qua citra sedē apostolicā nō poterit dispēsari ex. de sen. ex. cū medicinalis. lib. vj. ¶ Si Ah
abbas vel prior abbatissa vel priorissa non fecerit monachū seu canonicū suuꝫ publice ꝓfiteri et expresse probationis sue termino elapso tādiu in omni. vj. feria ieiunare debet in pane et aqua donec ipsuꝫ vel ipsam fecerit profiteri in ꝯstitutiōe Octoboni de professione faciēda. §. penult. Itē si abbas vel prior dederit monacho aliq̄d manerium vel ecclesiā seu possessiones seu alia bona ad firmā dꝫ ieiunare similiter. vj. ferijs ꝑ spaciū vni⁹ anni in cōstitutione Octobo. ca. ad firmā. Si archidiacon⁹ aut eius officialis vel saltē decan⁹ ruralis seu gerens vices coꝝ recitare neglexerit statutū dn̄i Octo. editū contra concubinarios in. iiij. anni capitulis ruralibus distincte ⁊ aperte corā toto clero exclusis laicis oīm. vj. feria in pane et aqua ieiunet sub pena suspensionis officij et beneficij: nisi infirmitas excuset donec in sequenti capitulo ipsum fecerit recitari in constitutione prouincia. Reding. capitulo cum incōtinentie viciū. ¶ Item que penitētia est im Ai
ponenda sacerdoti per cui⁹ negligētiā aliq̄d de sanguine xp̄i stillauerit in terrā vel super tabulā que pedib⁹ sacerdotis substernit̄ vel super pallam altaris et quid in illis casibus agendū sit vide supra pte. iiij. ca. vi. L. Sed pene ibidem taxate posite sunt ad cautelā secundum quosdaꝫ vt negligētia magis caueatur et ideo pensatis circūstantijs poterit de pena addi vel minui ad arbitriū sacerdotis tutius tn̄ est vt penitētia ibi posita ipleatur. ¶ Item que penitētia sit iniūgenda ei Ak
qui propter ebrietatem vel voracitatē euomit eukaristiā vide ibidē. N. ⁊ q̄d fiet de vomitu illo ibid. k. Itē de pn̄ia illi⁹ q̄ nō bn̄ custodiuit eukaristiā vide s. eadē pte c. viij. in ali. al. ¶ Nota qd̄ vbicūq̄ i hoc capitulo iniungit̄ ieiuniū vel ad certū numeꝝ dieꝝ vel alio mō poterit ieiunās vti cibis quadragesimalib⁹: nisi vbi fit mētio expssa de ieiunio dicta vt pane ⁊ aq̄ vel hm̄oi. ¶ Hec ḡ pn̄ie a Al
canone statute qn̄ sūt moderāde seu minuēde ex leuitate mie / qn̄ aūt sine mitigatiōe sūt iponēde de rigore iustitie / vel si expediat aggrauande videat confessor discretus secundum ea que supra dicta sunt ca. x. C. F. G. Nā si penitens cōnaliter posset penitētiam

a canone statutā explere debet xxvj. q. vij. sacerdos pñiam de pe. di. i. nonnulli. ¶ De forma absolutionis et quō absolvitur a sententia excōicationis. Capitulum. xiiij.

A Generaliter in foro cōfessionis sacramētalis prius est pñia iniūgēda et cōsequēter absolutio imponenda sub hac forma. Ego auctoritate dei patris omnipotētis et apostolorū Petri et Pauli et officij michi in hac pte cōmissi absoluo te ab his pctīs cōtritis michi per te cōfessis et ab alijs de quibus nō recordaris. In consti. alīt dñi Octoboni q̄m ceca. Hec forā tradit absoluēdi. Ego auctoritate qua fungor absoluo te a pctīs tuis de quib⁹ es contritus et michi confessus et dñs absoluat te in noīe patris ℞c. Et premitti dꝫ orō Misereatur tui. ne forte effectus sacramēti impediatur ex parte penitentis et post absolutionem cōuenienter apponit̄ In noīe patris ℞c. Ad insinuandū q sacerdos nō ppā auctoritate absoluit: sed q̄si minister. Sꝫ hoc relinquit̄ arbitrio sacerdotis nec requirit̄ in absolutiōe man⁹ impositio. qꝛ hoc sacrm̄ non ordinat̄ ad exequendum aliquā excellentiā gratie sed ad remissionē culpe. Et ideo magis cōpeteret crucis signatio: qꝛ fuit instrumentū nr̄e redēptiōis sꝫ Tho. et dicit q hec verba Ego absoluo te sūt de forā absolutionis requisita.

B ¶ Absolutio a minori excōicatiōe impēdenda est sub hac forā excōicat⁹ cum spāliter exprimat̄ p qua excōicat⁹ fuit. Et petat se absolui et hoc a ppō sacerdote fieri pt ex de sen. exc. nup. et dꝫ sacerdos hec v̄ba vel similia dicere Auctoritate qua fungor absoluo te ab omni vinculo excōicatiōis minoris q̄ ligatus es p tali facto et sacramētis ecclie te restituo. In noīe pr̄is ℞c. et potius sic est absolutio imponenda cū verbo singularis nūeri q̄ pluralis sm̄ Theo. q̄uis Host. aliter dicat.

C ¶ In absolutiōe a maiori excōicatione sūt iiij. cōsiderāda. Primū q excōicatus iuret stare mādatis ecclie. ex de sen. ex. ex tenore. Sed hoc iuramētū non est de forma absolutionis vt ex cod. ti. cum desideres. Unde et si omittatur quod tñ fieri nō dꝫ nō min⁹ tenet absolutio porro de pueris an iurare debēt iudicio iudicis relinquit̄. Mulieres vero indubitant̄ iurare debēt. ¶ Scḋꝫ est vt si quis excōicat⁹ est p notoria offensa in aliquē nō absoluat̄ nisi prius sufficienā emēdā pstet pro occulta vero offēsa aut pro contumacia: sufficit iuratoria cautio vbi. s. nulle expense petūtur vel satisfactio dāpni nō debet reus absolui nisi satisfaciat: si satisfacere pōt et peccat qui talē absoluit si tñ de facto absoluat absolut⁹ est sꝫ Wil. Si aūt emendā pstare nō pōt debet absolui recepta prius ab eo idonea cautione. s. fideiussoria vel pignoraticia de satisfaciendo cū ad pinguiorē fortunā puenerit ex de solu. odard⁹. Quā si pstare nō pōt saltē prestet iuratoriā et absoluat̄. xxvj. q. vi. si presbiter Talis ei ad petitionē aduersarij tenet̄ cedere bonis vt dicit Wil. sup Ray. ¶ Tertiū est q excōicat⁹ absoluat̄ per eū qui tulit sniaz vel p eius superiorē vel ab alio auctoritate alterius corū. et per sacerdotē recōciliet̄ur. nāq̄uis non sacerdos possit excōicare et absoluere a snīa iudiciali tñ dicere dꝫ absolutō vt ostendat se sacerdoti qui rōne clauis ipm̄ absoluere dꝫ q̄tū ad solēpnē reconsiliationē et ecclesie satisfactionē qꝛ hec in absolutione excōicati requirūtur ex de vita et ho. cle. q̄m in fine.

D ¶ Et si minor excōicatio requirit cōfessionem vel ppriū sacerdotū p absolutione vt s. B multe fortius hoc reqrit̄ in maiori sꝫ Host. et consuetū est vt fiat absolutio hoc mō excōicatus vestib⁹ suis spoliatus ponat se añ ianuā ecclie pstratū vel flexis genibus corā eo qui debet ipm̄ absoluere qui absoluēs tenebit virgā in manu sua dicendo psalmum Miserere mei deus et verberabit cū penitēdo semel in quolibet versu: vel mai⁹ vel minus vel lenius vel arcius scḋm q̄titatē contumacie et finito psalmo dicat Glia patri. kyrieleyson. Xpeleyson. kyrieleyson. Pat noster. Et ne nos. ℞c. Saluos fac seruos tuos vel ancillas tuas dñe. Nichil pficiet ℞c. Esto ei dñe vel eis si plures fuerint. et Dñe exaudi. Dñs vobiscū. Orem⁹. De⁹ cui proprīū est misereri semp et parcere suscipe deprecationē nostrā et hūc famulū tuū quē excōicatiōis cathena cōstringit miseratio tue pietatis absoluat Per xp̄m dñm. postea dicat absoluens. Auctoritate dei patris oīpotentis et btōrū apostolorū suorū Petri et Pauli et ecclesie sue scē et nr̄a absoluim⁹ te a tali snīa et restituim⁹ te coīoni et pticipatiōi ecclesie et oīū fideliū et sacramētis ecclie. Multa hic posita nō sūt de essentia absolutionis sed de bene esse et ponūt hic ad instructionē simpliciū sacerdotū.

E ¶ Quartū requisitū ē vt absoluēs post absolutionē iniūgat absoluto rōnabilia mādata nā si irronabilia iniungeret posset appellare ex de pactis. ca. si. hec Jo. in sū. con. li. iij. ti. xxxiij. q. c. vij. Et sciendum est q in predictis nō intelligit ab

soluens illicite coicare cū excoicato: sed licite facit. q2 hoc ad salutē aīe pertinet ꝫ ī hꝰ licitū est cū excoicatis ꝑticipare nec sniaʒ in
E currit ex̄ de sē. ex. cū voluntate. ¶ Nota ꝙ excoicato a canone in sua absolutiōe principaliter iniūgendū est sub iuramento suo ꝙ cōtra canonē illū nūꝗ̄ veniat. videlʒ incendiario qḋ non incendat nisi in bello iusto et percussori clerico ꝙ nō percutiat nisi in casu licito et ita de similibus. xxiij. q. vitia pessimā ex̄ de sen. ex. ex tenore. In ꝗ̄busdā aūt requiritur cautio ꝙ de cetero talia nō faciāt ex̄ de
F sen. ex. grauē. ¶ Itē qñ excoicatus habens iustū impedimentū ne possit accedere ad eū a quo de iure esset absoluendꝰ vt ꝓpter periculum mortis vel simile: absoluitur ab eo qui alias absoluere nō posset iniūgendū eū tñ ei vt q̄ cito poterit se presentet ei qui absoluere de iure vel de consuetudine debuit. Recepturus mādatū eius et satisfacturꝰ nā alias reincidit in eandē sniam. et eodē modo reincidunt absoluti a sede apostolica vel a legatis eiusdem sedis quibus in absolutiōe iniungitur vt ordinario vel aliē se presentēt pro pnia suscipienda et ꝙ satisfaciant iniuriam passis seu hꝭ quibus ꝓpter hoc obligati existūt si hoc cum ꝑmum cōmode poterūt nō curauerit adimplere. ex̄ de sē. ex. eos qui. li. vi. vide. j. c. xvi. E. ꝫ ibidē. R. ¶ Itē
G si qs absoluerit de facto ab excoicatione a q̄ de iure nō potuit absoluere: cū hoc aduerterit tenet sic absolutum certificare de errore suo. et consulere ꝙ sibi impetret absolutionem ab eo qui de iure absoluere poterit ꝫm
H U vij. ¶ In absolutiōe eius qui est solēpniter anathematizatus ista forma seruāda est que notat. xi. q. iij. cum aliquis et hoc ꝑ epm̄ cum xij. presbiteris secū astantibus fieri dʒ.
I ¶ Itē nota ꝙ generaliter ab omni snia excoicationis lata a iure pōt excoicatus absolui a suo epo nisi conditor canonis hoc sibi reseruauerit. ex̄ de sen. ex. ca. nup. Qui aūt sint casus reseruati pape vide. j. ca. xviij. ꝑ totum. ¶ A snia excoicationis minoris inflicta a iure pōt ꝓpriꝰ sacerdos absoluere ꝫ ꝫʒ quosdam quilibet sacerdos executionē sui ordinis habēs siue curā aiaꝝ habeat siue nō: sicut a pctis venialibꝰ: qḋ nō credo cū nullꝰ possit aliū licite iudicare nisi in ꝗ̄ʒ aliꝗ̄ habeat iurisdictionē ordinariā vel delegatam veram vel interpretatiuam absoluere vero aliquo nō iudicare est. ar. ex̄ de ꝓrochijs nullus epus. nō aūt pōt sacerdos ꝓrochialis absoluere a maiori excoicatione lata a iure.

A snia vero excoicatiōis lata a iudice nō ꝑt quis absolui nisi ab excoicatore. vel ab eiꝰ superiore si ad eū fuerit appellatum. vel si ipse excoicator negligenter et maliciose differat absolutionē. vel in alijs casibus in quibus archiepus pōt iudicare de subditis suffraganeorū suorū q̄ casus notant. ex̄ de officio ordi. pastoralis. ¶ Itē generaliter ille qui K
ligare potest vel excoicare: pōt etiā absoluere fallit in. vij. casibus. Primo in legato pape qui non obedientē sue snie pōt excoicare sed post annū nō pōt eū absoluere ex̄ de of. et po. iu. de. querenti. Secūdo si iudex postq̄ eū excoicauit incidit ī maiorē excoicationē q2 tūc nō pōt excoicare nec absoluere. xxiij. q. i. audiuimus. Secus si esset excoicatus minori excoicatione ex. de sen. ex. duobꝰ et ex. de cle. excō. mi. si celebret. Tertio qñ per epm̄ excoicatur incendiarius qui postq̄ fuerit publicus nō absoluitur nisi a papa. ex. de sen. ex. tua. Quarto in clericis qui exhibent hereticis ecclesiastica sacramēta quos ordinariꝰ pōt punire et ꝑuare bñficio sʒ nō restituere ex. de hereticis excoicamꝰ. Quinto qñ quis per consiliū post primā et scḋam monitionem fuerit reptus culpabilis in cōferēdo beneficia indignis q2 debet ꝑ ipm̄ cōsiliū suspendi a beneficijs conferendis. quā sniam nullus nisi papa vel vnus de ꝑncipalibꝰ patriarchis poterit relaxare ex. de ꝑben. c. graue. Sexto ī degradato quē et si eps degradare possit tñ solꝰ papa ipm̄ restituit ar. ex. de clericis nō resi. ex tue. Septio si excoicator nō fuerit sacerdos tūc eū dʒ dicere absolutū vt ostendat se sacerdoti q̄ rōne clauis ipꝫ absoluat quātū ad solēpnē reconsiliationem vt s. c. in fine. ¶ Defūcto vel amoto epo q̄ L
excoicauerat vacante sede capm̄ vel ille ad quē ꝑtinet pro tūc epalis iurisdictio illius loci pōt absoluere a snia excoicatiōis siue iuris siue hoīs: sicut eps poterit nisi ei fuerit spāliter interdicta potestas. ex. de ma. ꝫ obe. ca. i. li. vi. Similiter successor pōt absoluere a snia quā suꝰ tulerat ꝑdecessor. ar. ij. q. iij. si quis episcopus. ¶ Si archiepiscopus ab M
soluat excommunicatos ab episcopo nisi in casu sibi concesso non valet absolutio quo fit a nō suo iudice ex. de officio ord. pastoralis. Sed si per appellationem causa deferē ad eum poterit absoluere sed non nisi partibus vocatis et cognito de appellatione ex. de appel. romana lib. vi. et ca. venerabilis. ¶ Episcopus existens in aliena diocesi absoluere nō potest in hꝭ que requirūt cause N

cognitionem quia non potest sedere ibi pro
tribunali. xi. q. iij. episcopum. Tertius si non ex
quirat cause cognitionem quia hoc pertinet
ad voluntariam iurisdictionem. idem dico
de legato misso a latere pape extra terminos
sue legationis. ar. extra de officio legati excō
municatos. ¶ Episcopi autem a suis episco
patibus protervia impiorum expulsi quia
propter metum prosequentium in suis dio
cesib⁹ vel ciuitatib⁹ residere nō audent pos
sunt intra diocesim alienam iurisdictionem
suam exercere et a sententia excōmunicatio
nis absoluere ex. de foro compe. Quis. in cle.
o ¶ Item episcopus absoluere potest a sentē
tia lata per suū archidiaconum plebanū vel
aliū sub eo iurisdictionē habētē sed hoc non
debet sine cōscientia eius ꝯ cōgrua satisfacti
one ex. de officio ord. cū ab ecclesiar. ꝯ ca. ad
reprimendū / si tn̄ absoluerit valeret. ar. xi.
p q. j. de persona. ¶ Qui de vno ep̄atu domi
ciliū trāsfert ad aliū. potest per scd̄m episco
pum absolui ab excōicatione iuris quam in
currebat in diocesi prioris sicut etiam a pctō
q in ea cōmisso vt ponit Wil. ¶ Nū ep̄s ꝯmit
tit alicui potestatē absoluēdi ab oībꝫ excōica
tione nō tn̄ ꝓpt hoc poterit iste absoluere cer
tū excōicatū forte ꝓpt dāpnū illatū ep̄o vel
aliquod hmōi cui⁹ absolutionē nō cōmisis
set in speciali ex. de re. iuris in gn̄ali lib. vj.
r sapra ca. v. a v. ¶ Si mandet papa alicui ꝙ
ipse aliquē excōicet ꝯ cōmittat cause cogni=
tionem tunc potest eū absoluere. si vero pa=
pa diffiniat negocium et mandet alicui vt
excōicet nō potest absoluere q2 non ei iuris=
dictio sed purū ministerium delegatꝰ. ar. ex. de
s officio et po. iu. deli. qm̄. ¶ Si papa salutet
aliquē excōmunicatū vel pticipet ei siue scie
ter siue ignoranter nō propter hoc est abso=
lutus de sen. ex. si summ⁹ in cle. si per papā
cōfirmata fuerit aliqua excōicationis sentē
tia ex certa scientia null⁹ inferior absoluere
pōt ab ea ex. de iusti. ex frequētibus in glosa
t ¶ Absolutio impetrata ex falsa causa nō tenet
scd̄m Inno. ꝯ Hosti. quia iudex nō sic in=
tendit absoluere / vtputa si absoluendus di=
cat se satisfecisse / vel iniuriā sibi remissam
esse pro qua fuit excommunicatus / vel ali=
quod tale: quod nō sit verū alias absolutio
tenet siue iusta fuerit siue iniusta quo ad eccle
siā militātē. ex. de re. iuris. oīs res. ꝯ q2 iura
prōptiora sūt ad absoluēdū q̄ ad ꝯdēpnādū
u l. di. pōteret. ¶ Absolui dꝫ excōicat⁹ q offert
se ad iusticiā nō obstāte si aduersari⁹ appel=
let ne absoluatꝰ ex. de appel. q̄ frēte: qd̄ excōi
cat⁹ ipetret sibi absolutionē sciēte aduersa
rio et nō cōtradicēte nec aliqd petēte nō pōt
iste aduersarius postea cōqueri q2 remisisse
videtur. ex. de senten. et re. iu. Quis. ¶ Inui x
tus potest quis ab excōicatiōe absolui sicut
etiā inuitus excōicari / imo etiā manente cō
tumacia potest quis discrete excōicationem
iuste latā remittere si videat saluti eius excō
municati expedire fꝫ Tho. iiij. sentē. di. xx.
¶ Cū de excōicatiōe dubitatꝰ nūq̄ debet pe y
ti absolutio / tenē ꝙ si quis de hoc habet con
scientiam scrupulosam nimis debet eam de
ponere ad consiliū boni viri si poterit / qd̄ si
nolit vel nō poterit et habeat opinionē pro=
babilem faciat se absolui ad cautelā. ar. ex.
de sen. ex. inquisitioni. ¶ Si excōmunicat⁹ z
dicat causam excōicationis fuisse dubiā siue
nullā siue falsam cōpetit eū absolui ad cau
telā et absoluetur cū cautiōe iuratoria: nisi
excōicator vel is pro quo lata fuit excōicati
onis sententia infra. viij. dies probauerit de
causa. ex. de sen. ex. solet li. vj. ¶ Excōicator aa
cognoscens errorē suū in excōicando debet
eam reuocare vel absoluere nō obstante ap
pellatione aduersarij / et si de errore dubitet
potest absoluere recepta cautione quod iuri
pareat. sed caueat iudex ne errorem fingat i
preiudiciū partis alteri⁹. ex. de sen. ex. sacro
¶ Ligatus plurimis sententijs vel vna ex ab
diuersis causis si vero vult absolui debet ex
primere omnē sentētiā et causam et sic vna
absolutio sufficit ad plures excōicatiōes sic
expressas tollendas alias nō valeret absolu
tio q2 per surreptionē obtenta esset extra de
sen. ex. officij. ¶ Nota ꝙ duplex est absolu= ac
tio vna pertinens ad forum contentiosum
et illam impendere potest etiam non sacer=
dos. altera pertinens ad forum penitentia=
le et hoc impendi non potest nisi a sacerdote
cum pertineat ad ordinem sacerdotalem.
¶ In articulo mortis potest excommunica ad
tus maiore excōmunicatione absolui a sim
plice sacerdote extra de sen. ex. non dubiū. et
ꝯ c. Quis. et si nō fuerit absolut⁹ i vita si tn̄
apparuerūt in eo signa cōtritiōis poterit ab
solui post mortem ab eo scꝫ a quo dū viue
ret fuerat absoluēdus ex̄ de sen. ex. capitulo
a nobis. le. ij. et talis absolutio vt dicit Wil.
valet mortuo vt sepeliatꝰ in loco sacro vel vt
ibi sepultus non exhumetur et vt oretur et
celebretur pro eo. ¶ Absolutio non debet im ae
pendi sub conditione / vtputa si penitens sa
tisfecerit vel simile quia taliter absolutus
nō est absolut⁹ sed debet absolui simpliciter

scđm Wil. ar. de ex. iuris actus. li. vj. Excō
municatus a pluribus iudicibus nō est abso
lutus nisi a quolibet vel ab eoꝝ superiore fu
af erit absolutus. ¶ Item nota duoꝝ sacerdo=
tum excōmunicatoꝝ minore excōicatione
vnus eoꝝ poterit alterū absoluere. ar. ex. de
ag sen. ex. duobus. ¶ Sacerdos penitētē absol
uens a peccato non solū ipsum a peccato so
lutū ostendit: sed etiā aliquid de pena debita
dimittit / vnde cū pro quolibet pctō mortali
duplex pena debetur. s. tēporalis et eterna.
de pe. di. j. si peccatū. Deus remittit eternā
penā habita vera ɔtritione in penitēte / q̄ sa
cerdos potestate clauiū partē remittere pōt
pene tēporalis debite pro peccato / nō tm̄ il=
lius quā pro satisfactione iniūxit: sed etiam
illius que in purgatorio est explenda / q̄ plꝰ
vel minus potest de hmōi pena remittere ƀꝫ
q̄ plus vel minꝰ fuerit penitens per verām
ɔtritionē ad hoc dispositus / sed sacerdos
ad hmōi remissionē agit instrumentaliter.
deus autem principaliter et effectiue. ƀꝫ Ri
ah char. di. xviij. ¶ Sacerdos absoluēs aliquē
ab illis peccatis de facto a quibus de iure nō
potest si hoc faciat scienter et ex deliberatiōe
peccat mortaliter / si aūt hoc faciat ex igno=
rantia iuris affectata peccat etiā mortaliter:
ꝯ̄uis non ita grauiter sicut ille qui scienter
vt predicitur / si vero hoc faciat ex ignoran
tia crassa: adhuc credo q̄ peccat mortaliter
ꝯ̄uis non ita grauiter sicut ille qui hoc facit
ex ignorantia affectata ƀm Ri. super. iiij. di.
ai xviij. ¶ Ad absolutionē regularis nota q̄ si
regularis ꝑcusserit regularē eiusdē claustri
a ꝑlato suo. s. abbate vel priore vbi nō ē ab
bas aut huiusmōi potest absolui / si aūt alte
rius claustri tunc per propriū abbatē q̄ eius
prelatū qui passus est iniuriā absoluet̄ ex. de
sen. ex. cū illoꝝ. quō aūt tunc fiet absolutio
ꝑlati dicetur. Si percusserit clericum secula
rem absoluetur per epm̄ extra de sen. excōi.
religioso li. vj. et hec intelligēda sunt nisi ex
cessus eorum fuerit difficilis et enormis. vt
si ad mutilationē membri vel ad effusionē
sanguinis supple ex vulnere inflicto sit pro
cessum / vel si in episcopū vel abbatē sit ma
nus iniecta q̄ tūc ad sedē apostolicā essent
mittendi / eo mō potest absolui regularis q̄
ante ingressum religionis aliquid tale cōmi
sit vt in dicto ca. cum illoꝝ. q̄ si prelatus nō
habet regularis qui sit sacerdos vel si defun
ctus sit aut excōicatus maiore excōicatione
ad diocesanū recurrendū est vt notat Ho. ex
tra de sen. ex. monachi. hoc intelligendū est

de viris et etiā mulierib⁹ religiosis tam exē
ptis q̄ nō exēptis. ¶ Nisi vo duo abbates de
bēt absoluē subditū vniꝰ eoꝝ vt dcm̄ ē s. sic
fiet abbas penitēs recipiet iuramētū a ꝑcu=
tiēte de quo iuramento s. C. et abbas ꝑcussi
ꝑberabit que verbera erūt loco satisfactiōis
q̄ monachus non habet aliqd propriū vnde
satisfaciat et deinde abbas propriꝰ absoluet
congruētius tn̄ fieret si vnus eorum totum
cōmittat alteri. extra de officio ord. ca. si. hec
Ho. Sed prelati regularū nō possunt absol
uere subditos suos in casu quo fuerint falsa
rij litterarū pape. nec in alijs casibus vbi pa
pa absolutionē sibi reseruat / nec etiā si sub
diti ligati essent per aliā sententiā latā ab ho
mine siue in generali siue expresso nomine
hec Wil. ¶ Religiosus vniꝰ diocesis si per
cutiat clericū vel religiosum alterius dioce=
sis hodie a proprio epō pōt absolui nec req
ritur ad hoc diocesanus percussi sicut quidā
tenuerūt vt de abbatibus dictū est. ex. de sen
ten. ex. ca. reli gioso. li. vj. ¶ Qui dicit se ex=
cōmunicatū propter violentiā manuū inie
ctionem in clericū vel religiosum vel ꝓpter
aliā causam ƀm Ray. nō debet recipi ad re=
ligionē / sed si receptus fuerit poterit a prela
to suo absolui vt dictū est etiā ante ꝓfessio=
nem scđm Ho. sed tunc intelligitur ibi con=
ditio ipso iure. s. si in eadē religione perman
serit: q̄ si non perseuerauerit reducēdus est
in eandē sententiā ab eo qui eum absoluit.
¶ Religiosi admissi ab episcopo ad audien
dum cōfessiones sibi volentiū confiteri ab=
soluentes a sententia excōicationis maioris
vel alijs pctīs de facto a quibꝰ de iure absol
uere non possunt sunt excōmunicati vt istra
ca. xix. N. de ista materia vide s. ca. v. q̄ in=
fra. xv. q̄. xvj. capitulis.

¶ In quibus casibus sacerdotes simplices absoluere non possunt. Capitulum. xv.

Opiniones doctorū varie fuerunt
de casib⁹ reseruatis in qbus par=
rochialis sacerdos non potest ab
soluere nec erant determinati vſ
q̄ ad tempus benedicti. xj. qui in quadā de=
cretali extrauaganti que incipit inter cūctas
declarauit q̄. iiij. sūt casus episcopales. i. epi
scopis reseruati de iure. primo peccatū cleri 1
ci per quod incurrit irregularitatē de quo vi
de infra parte. vij. ca. viij. Secđs de incendia 2
rijs de qbus supra ca. viij. ah. et cap. xiiij. h.
Tercius qui de iure est solēpnis penitēna im 3
ponēda de quo supra ca. j. C. Quartꝰ de ex 4
cōmunicatis: quoꝝ aliqui casus pape reser=

uant vt. j. ca. xix. ꝑ totũ. declarauit etiã idez Bñdict⁹ q̄ quiq̃ sũt cas⁹ ep̃ales. i. ep̃is reser uati de ↄsuetudine approbata. Prim⁹ est de homicidis volũtarijs. Scd̃s de falsarijs. Terti⁹ de violatorib⁹ ecclesiastice libertatꝫ Quart⁹ de violãtib⁹ imunitatem ecclesie Quintus de diuinatorib⁹ et sortilegis. Hec decretalis Bñdicti. xj. reuocata fuit in cõci lio Viẽneñ quo ad quedã que i illa statuta fuerunt ↄtra religiosos mẽdicãtes videlicet q̃tũ ad p̃dicationes faciendas: cõfessiões au diendas: et sepulturas concedendas vt ptz i cle. de sepult. dudũ. Sz de p̃dictorũ casuũ de terminatiõe nihil fuit inouatũ seu reuocatũ nec ista cõstitutio Bñdicti fuit noua ordinã tio de casib⁹ reſuatꝫ: sz solũ d̃claratio vt dẽ i eadẽ decretali ꝑpẽ qd̃ videt̃ q̄ quo ad d̃clara tionẽ casuũ istoꝝ adhuc locũ habeat ↄ vigo rẽ nisi quis insane diceret: q̄ ipse falsũ dete rminauit. q̄ nullo modo est dicendũ. Possunt tñ nihilomin⁹ ep̃i in suis diocesib⁹ cas⁹ p̃o ut eis rõnabiliter visũ fuerit expediẽs reser uare sicut etiã possũt ↄstitutiones facere et multomagis posset hoc ↄciliũ sinodale vel prouinciale: et a sentẽtijs ꝑ hm̃õi cõsilia pro mulgatis: nõ pñt religiosi gñaliter admissi ad ↄfessiones audiẽdas absoluere. ex̃. de pri uil. religiosi. in cle. Et nota q̄ nõ sit mentio hic de votis de quoꝝ dispensatione. vide in fra. ca. xxv. nec etiã de dispositiõe bonoꝝ in certoꝝ restituẽdoꝝ de qua supra cap. v. Ab. quia hec nõ p̃p̃e ꝑtinẽt ad absolutionem.

B ❡ Ray. de pe. et re. §. xviij. ponit predictos iiij. casus de iure ep̃is reseruatos: et addit q̄ si sit ↄsuetudo in aliquo ep̃atu q̄ certa cri mina ad ep̃m reseruant̃ vt in plerisq̃ locis de homicidio sacrilegio falsarijs violatori bus imunitatis ecclesie ↄ alijs enormibus fieri solet. in oĩb⁹ alijs põt sacerdos parro chialis absoluere. Quidam ponũt alios ca sus sp̃ales reseruatos et accipiunt̃ ab Host. de pe. et re. §. cui confitendũ. Primus ẽ. qñ q̄ ↄtra deũ vel aliquem sctõꝝ ↄ maxie bea tã mariã virginẽ publice dixerit blasphemi am. ex̃. de maledicis. ca. ij. Scd̃s si qs votũ fregerit vel mutare voluerit. ex̃. de votis. c. j. Terti⁹ cõmittẽs enorme crimẽ vt puta op primens ꝑp̃riũ filiũ a ꝑposito vel a casu. et ois homicida sortilegus. falsus testis. faci ens falsũ istrumẽtũ siue cartã: peccãs ↄtra naturã: maxie cohiẽs cũ brutis: plur⁹ ↄmit tens incestũ: corrũpẽs monialẽ: violãs eccle siã: aut libertatẽ seu imunitatẽ ecclesiasticã occupans bona aliena inuite eiꝫ nesciẽt cui reddẽda sũt ↄtrahẽs matrimoniũ clãdesti nũ scꝫ bannis nõ editis. etiã cõtrahẽs ↄtra i terdictũ ecclesie. hec predicta notat Jo. an. de pe. et re. si ep̃s. li. vj. Addunt quidã eos q̄ falsũ partũ supponũt ad alicuius exhereda

C tionẽ. ex̃. de pe. et re. officij. ❡ Wil. durandi i repertorio suo i rubrica super quibus sit pe nitens ad ep̃m mittend⁹: recitat casus p̃di ctos et alios plures ↄ subiungit dicens: tot casus ponere nõ est aliud q̄ sacerdotum po testatẽ restringere: que tñ sibi in his est ple narie attributa. Unde breuiter dico sacerdo tes parrochiales: oĩa posse in occultꝫ quo ad forũ p̃niale: que nõ sũt sp̃aliter in iure ep̃is reseruata: vel que nõ sunt ipsis sacerdotib⁹ directe vel per aliquã constitutionẽ interdi cta. vt de sen. ex. nup. et de translatio. ep̃oꝝ inter corporalia. Fateor tñ q̄ vbicũq̃ gra ue delictum fuerit et enorme superioris iudi ciũ est requirendũ. ex̃. de sen. ex. cũ illorum et in multis casuũ predictorum. Et vbicun q̃ difficultas vel ambiguitas inciderit ꝑpẽ imperitiã sacerdotis vel propter casus no uitatem. Et in oĩbus casib⁹: vbi sic fieri est antiquitus consuetum cũ p̃missis videlꝫ q̄ in pctõ occulto q̄uis enormi sufficit parro chialis sacerdotis absolutio. concordat In nocen. ex̃. de temp. ordi. ca. ex tenore. Jo. in add. eodem. ca. Host. et Jo. in no. codẽ cap. et de maledicis ca. ij. et Spec. ti. de legato. §. qualiter. versic. hic quoq̃ notandum.

D ❡ Sunt etiam casus q̄dã reseruati ep̃is per cõstitutiões p̃uĩciales. prim⁹ ↄmittẽs ho micidiũ volũtariũ siue publicũ siue occultũ in consti. Lameth pec. preterea. Itẽ suspen sus ab ingressu ecclesie vel excõicatus a sa cerdote parroch. pro decimis nõ solutis: mit tendus est ad ordinariũ loci in constitutione edita apud Merton. qm̃ ꝑpter diuersas. §. penul. ❡ In quadã vero constitutione dñi Stephani cantu. archiep̃i habetur q̄ parro chialis sacerdos nõ põt absoluere sed dꝫ mit tere ad superiorẽ publicos feneratores: in cendiarios domorũ: falsos testes: abiuran tes super sacrosctã propter lucrũ vel dam nũ alioꝝ. sortilegos: sorciarios: falsarios si gillorum cartarum et hm̃õi. tonsores mone te impedientes testamenta rationabilia: et eos qui incidunt in sentẽtias latas a canone et percussores clericorum: proditores: here ticos: simoniacos: et eos qui partum suppo nunt ad alicuius exheredationẽ. Similiter eos qui opprimunt negligenter siue qui ma liciose per potationes fetum conceptũ post

ꝙ aiatū fuerit suffocant ꝓpt̄ enormitatem
delicti: ꝗuis occultū fuerit. ⁊ etiā illos ꝑ quo
rum negligētiā et defectū custodie paruuli
sui in ignem vel in aquā cadūt / vel alio mō
periclitant̄ similiter iniciētes manus violē
tas in patrē vel matrem licet occultum fue=
rit. ¶ Item masculum qui cum bruto co=
hierit / et feminā que se bruto supposuerit
ꝗuis sit occultū propter enormitatē delicti
¶ Itē eum qui dn̄m suū prodiderit vel ad
mortē / et cōmittentes sacrilegiū / siue forni
cando in ecclesia. siue furando sacrū de eccle
sia. Item publicos adulteros quorū adulte
riū manifestū est / et etiā reos de lesione fidei
manifesta. Itē si parrochianus suus excōi=
catus fuerit ab alio quā a seipso: debet ad ex
cōmunicatorē eum remittere vel ad suū su
periorem vt sic excōicatum possit absolue=
re vel alias licētiam petere specialem.

¶ In quibus casibus penitentiarij episco=
porū absoluere nō possunt. Capitulū. xvj.

A R Estat modo videre in quibus casi
bus generalis penitētiari⁹ epi nō
potest absoluē. Prim⁹ q2 null⁹ in
aliū pl⁹ iur̄ legitime pōt trāsferre
ꝙ sibi dinoscit̄ ptinere. ex. de re. iuris. nemo
pōt ideo in casib⁹ in qb⁹ nō pōt ep̄s absoluē
de qbus. j. ca. xix. a fortiori nec ei⁹ penitētia
rius. Itē nō pōt penitētiari⁹ absoluere i ca
sibus quos ep̄s sibi ipi specialiter reseruat.
B ¶ Itē absolutiōes excōicationū suspēsio=
num que fiunt a sacerdotib⁹ ꝑochialib⁹ si=
ue ex alijs pro furtis et dānis quorū ignorā
tur autores. cū talia nō solū ptineāt ad forū
penitētiale sed quo ad quid spectāt ad forū
contentiosum nō intelligūtur cōmisse penitē
tiario epi nisi in eorū cōmissiōib⁹ fiat de hoc
mētio specialis sed nec epi nec pniarius nec
sacerdos q sñiam tulit sine sufficiēti cā debz
illos absoluere cōtrā volūtatē ei⁹ ad cui⁹ in
stantiā lata est / et cui factū est damnū vepu
ta nisi iste qui dānū intulit pro quo est excōi
cat⁹ sit oino nō soluēdo et parat⁹ sit satisfa
cere ꝗcito⁹ poterit / tūc enī absolui potest ab
episcopo vel sacerdote qui excommunicauit
eum etiam eo inuito qui damnum passus est
et si taliter excommunicat⁹ non audet confi
teri in publico ꝙ nullo modo est soluēdo: sz
occulte petit absolui et cessare a denunciatio
ne excōmunicationis: credo ꝙ episcopus vel
etiam sacerdos qui eū excōmunicauit debet
absoluere et a denunciatione cessare / et si dā
num passus instet ꝙ fiat innouatio sñie vel
denūciatio: debet eius instantiā prudentius
quo poterit et sine scandalo repellere. ⁊ pia
quadā fraude deludere aut si forte ꝑ eius ꝑti
natiā aliter euadere nō pōt. vtat̄ vbo sophi
stico vel equiuoco dū videt̄ sñiam innouare
sed non intēdat quouismō illū per hmōi ver
ba ligare caueat tn̄ vt mendatio nō vtatur.
hec wil. i glo. Ray. de pe. et re. §. xviij ¶ Itē C
nō pōt penitētiari⁹ virtute officij absoluere
excōicatos i forma iudicij ꝑ cōtumatia offē
sa vel alia cā ar. ext. de officio ord. ad repri=
mēdū. ¶ Itē propt̄ generalē cōmissionē epi D
sibi factā nō dz penitētiari⁹ sine spāli man
dato cōmutare vota aut relaxare iuramēta de
quib⁹ certū ē. vel etiam si sit dubiū aut pos
sint licite obseruari: licet de transgressione
voti fracti poterunt absoluere. In hmōi er
go dubijs nō procedat penitētiarius anteꝙ
in spāli certificetur in quib⁹ casib⁹ sibi vo=
luerit ep̄s cōmittere ptātē cū in gnāli cōmis=
sione seu cōcessiōe nō veniāt ea q̄ nō eēt qs i
specie: verisimilit̄ cōcessur⁹. ex. de pe. et re. si
ep̄s. ⁊ de re. iuris. in gnāli de offō vic. cū gnā
li. li. vj. ¶ In quibus percutiēs clericū citra
sedē apostolicā possit absolui Cap. xvij.

E Xcōicatus propter violētā manu A
um iniectionē in clericū vel in re=
ligiosā ꝑsonā in casu a iure nō cō
cesso et vbi enormis lesio ē: absol
uend⁹ est a papa. xvij. q. iiij. si quis suadēte
vel a legato missō a latere pape. ext. de offō
legati. qđ translationē. de sen. ex. ad eminē=
tiā. et possunt legati hoc facere extra termi=
nos sue legatiōis dū modo sīt in via: ⁊ etiā
si tales excōicati aliūde adueniāt. ext. de offi
cio leg. excōicatis in glo. ¶ Legati vo q nō
mittūt̄ a latere dñi pape: dū sunt itra tmi
nos sue legatiōis tales excōicatos pnt absol
uere: sz tn̄ existētes de ꝓuīcia eis cōmissa nō
aliūde aduenientes necpnt extra tmios sue le
gatiōis aliquē hmōi absoluere. Alij vo legati
locales q ex ꝓuilegio ecclesie sue hnt legatio
nē vt archiepus cātu. et similes hoc nō pnt vt
in dicto ca. excōicatis. Legati a latere pape
missi sunt cardinales q assistunt lateri pape B
in consilijs et iudicijs sm wil. ¶ Itē cū dici
tur supra ꝙ percutiens clericū est excōicat⁹:
nō itelligitur de aliquo lrato: nisi habeat or
dinē clericalē. s. primā tonsurā ad minus:
vel aliū ordinē superiorē sz glo. wil. ¶ Itē C
dicitur enormis lesio si mors fuerit inde se=
cuta: vel membri mutilatio seu alia nimis
grauis lesio et que sit illa cōmittit̄ discretio
ni boni iudicis. ext. de sen. ex. cū illorū. sz In
nocen. Leuis vel modica iniuria siue lesio

que modica percussione aut impulsione pugni manus pedis vel digiti aut etiam baculi vel lapidis est contenta. ¶ Mutilatio aūt membri vel fractio dentis. depilatio capillorum non modica: vel effusio sanguinis trāsit in atrocē iniuriam: nō tñ si leuissima percussiōe acus aut virge sanguis exierit trāsire videtur in atrocē iniuriā: cū nō solum factū: sed etiā facti qualitas: percutiendi modus et circunstantie facti. Loci et psone considerande sunt vt que sit enormis lesio: ꝫ q̄ modica iniuria cognoscantur. Loci quidem vt ī theatro vel in foro aut corā iudice vel prelato in ecclesia corā multis: vel aliquo loco publico alicui iniuria inferatur. Persone quidem: vt si magister iudex magistratꝰ dñs aut prelatus. pater vel patronus. aut alia excellens persona ab inferiori ꝯtra normā iuris patiatur per has et alias circūstantias cognosci poterit que sunt graues iniurie et que leues: sed hodie committitur iudicio episcopi que grauis iniuria et que leuis et modica sit censenda fm Host. de sen. ex. peruenit. ¶ Possunt tamen quedam persone q̄uis pro enormi lesione excōicate a suo episcopo vel aliis citra sedem apostolicam absolui in casibus infra scriptis. Primo in mortis articulo. xvij. q. iiij. si quis suadente. ¶ Secundo cum quis habet inimicitias capitales vel iustas excusatiōes alias propter quas nō poterit se sedi apostolice psentare ext. de sen. ex. de cetero. Et de ista excusatiōe an sit iusta stabit arbitrio boni viri. et idem est dicēdū de eo q̄ ē in piculo ꝯstitutꝰ siue infirmitatis grauis: siue q2 timeat hostē vel pdonē vel crudelitatē alicuiꝰ potentis: vel si nauigaturꝰ sit periculose: vel transiturus per loca isidiosa: vel si sit obsessꝰ vel obsideat in loco vbi iacent machine vel baliste fm Host. ¶ Tercio de infirmo q̄ ppetuū habet infirmitatis ipedimētū vel tpale si timet q̄ per laborem ad sedem apostolicā acceleraretur mors. ext. de sen. ex. q̄ de his. ¶ Quarto de paupe quē oporteret mendicare vt ī dicto ca. q̄ de his. Et in pdictis casibꝰ facta prius satisfactione leso scdm facultates delinquentis et quātitatē delicti absolui possunt et tunc iniungendum est absoluto q̄ cessante impedimento si temporale fuerit se presentet sedi apostolice: vel eius legato mandatum eius humiliter suscepturus: quod si non fecerit in eandem sententiam incidit ipso facto ext. de sen. ex. q̄uis. et ca. eos qui. li. vi. ¶ Quinto hostiarius qui pretextu officij sui clericum percusserit animo iniuriandi: sed non grauiter leserit potest absolui a suo episcopo. Si vero grauiter leserit tunc a papa vel eiꝰ legato. similiter officialis vel iudex apparitor vel aliꝰ minister si casu fortuitu percusserit clericum non imputatur ei Si ex deliberatione et grauiter percusserit mittitur ad sedē apostolicam ext. de sen. ex. ca. si vero. le. j. et in glo. Item si clericus venit armatus ad bellum vel facit insultū alicui: et is contra quem venit ipsum capit si scienter hoc facit excōicatus est: sed ad papā non mittitur fm Innocen. Si autem hoc facit ad defensionē sui vel suorū seu alioꝝ nō est excōicatus: dū tñ cessante cā defensionis ipsum libere abire permittat. si etiā officialis publice talem capiat auctoritate propria: q2 aliter nō potuit ꝯpesci ab iniuria alterius nō est excōicatꝰ: sed forte merek. xxiij q. iij. fortitudo. et in sequentibꝰ. Et hoc dico si prelatꝰ suꝰ non est ibi qui hoc faciat: et ipse eū prelato suo q̄ citius poterit restituat alioquin incidit in excōicatiōis sētētiā. Possunt etiā laici capere et ad iudicium trahere clericos de mādato suoꝝ prelatoꝝ: dū tñ nō maiorem violētiā faciant q̄ exigit hmōi clericoꝝ rebellio citra excōicatiōis sniaz. ext. de sen. ex. vt fame. ¶ Sexto si percussor clerici sit debilis seu valitudinariꝰ: aut ex mēbris destitutꝰ ita q̄ ad sedē apostolicā accedere nō poterit. ext. de sen. ex. mulieres. ¶ Septio. mulieres pcutientes clericos siue sint fortes siue debiles idistincte citra sedē apostolicam absoluent eos. c. mulieres. Dicit autē glo. Wil. q̄ est ī ptāte epi mittere eas vel nō mittere: q2 nō distinguitur circa eas inter atrocē iniuriā ꝫ nō atrocē: ꝫ subdit. credo tñ q̄ expedit mulierē talē mittere ad curiā si fortis est ꝫ magna sit atrocitas ꝫ eiꝰ missio nō sit alteri preiudicialis. Mulier vō incēdiaria sacri loci vel falsans litteras dñi pape mittēda est ad curiā q2 iura nō inueniūt parcere mulieribꝰ in ea parte. ꝫ forte cā est q2 hmōi crimina nō cōmittunt nisi ex malicia excogitata: sed manꝰ iniectio multotiens fit ex impetu subitaneo fz Wil. ¶ Octauo. si regularis vberet regularem ext. de sen. ex. monachi. ꝫ c. cū illoꝝ. ꝫ etiam si pcussisset secularē vt sod ti. religioso. li. vi. tñ si fecisset enormē lesionē: vt si ad mutilationē vel atrocē sāguis effusionē sit pcessū p absolutiōe ad sedē apostolicā est mittēdꝰ vt in ca. cū illoꝝ et de hac materia vide supra. ca. xiiij. N i. ¶ Nono. illi q̄ nō sunt sui iuris sicut filij=

familias et serui. ex. de sen. excõicationis ca.
Mulieres. Tales non debent mitti ad curiã
quando hoc esset in preiudiciũ patris vel do
mini. nisi tam enormis esset excessus q pro
pter scandalum vitandũ ad curiã essent mit
tendi ex. de sen. ex. relatũ. hoc intellige de ser
uis qui sunt seruilis conditionis nõ de alijs
famulis aut alijs seruientibus. de filijs autẽ
familias intelligit Innocen. si sint impube
res. Alias si fuerint adulti cũ uis in patria po
testate mittendi sunt ad curiã qz in hoc sui
iuris sunt et possunt ire quo voluerint.
10 N ¶ Decimo hi qui nobiles et magne poten=
tie sunt et ita delicati q laborẽ eundi ad cu=
riã nõ possunt sustinere possunt absolui a
suis epis: sz de hoc esset sũmus pontifex cõ
sulendus: et poterit eps talem absoluere re
cepta prius cautione sufficienti q parebit re
sponso pape. qui aũt delicati censendi sũt: q
non sustinerent hmõi laborem: et qui non:
pendebit in arbitrio epi ex. de sen. excõ. mu
11 O lieres et in glo. ¶ Undecimo impuberes p
cutientes siue ante pubertatẽ petierint se ab
absolui siue post ex. de sen. excõ. ca. vltimo.
Hoc intellige de his qui sunt doli capaces:
alias aũt iniuriã facere nõ pñt licz pati pñt.
xv. q. j. illud. Si vero sũt doli capaces et infra
annos pubertatis possunt ab epo absolui:
sed postq peruenerit ad pubertatẽ vt i. xv.
vel in. xvj. anno. Si adhuc tales sunt q sine
periculo ad sedẽ apostolicã ire nõ possunt p
pter imbecillitatẽ corporis vel defectũ discre
tionis ab epo absolui possũt. recepto ab eis
iuramento q subducto ipedimẽto sedi apo
stolice se presentabunt vt notaẽ ex. de sen. ex
12 P cõ. pueri. ¶ Duodecimo de clericis qui cõiter
viuũt et sub vno tecto dormiũt: et in eadem
domo vescũtur. si quis in socium suũ ma=
nus iniecerit violentas vbi non est magna
atrocitas poterit a suo superiori absolui. ex
de vita et ho. cle. qm. Hoc cõiter exponitur
de cõiter viuẽtib⁹ in collegio. quod puto ve
rũ. Host. vero hoc intelligit solum de regu
laribus: et dicit q prelati secularium eccle=
siarum hoc priuilegium non habent. Litte
ra tamen videtur sonare magis pro colle=
gio secularium: cum de clericis mentionem
faciat viuentib⁹ in cõi et non de religiosis.
13 Q ¶ Terciodecimo moniales excõicate p vio
lenta manuũ iniectione in clericum vel reli
giosam personam a suo episcopo possunt
absolui. ex. de sen. ex. de monialibus. hospi
talarij etiam sancti Joh. hieru. a suo pore.
si sacerdos fuerit poterũt absolui nisi enor=
mem fecerint lesionẽ. ex. c. canonica. ¶ Itẽ K
hij qui clericis non enormem sed modicam
iniuriam intulerunt: possunt de iure com=
muni a suis episcopis absolui ex. c. peruenit
et ca. religioso in li. vi. In omnibus predi=
ctis casibus dicit Bern. ex. de sen. excommu
nicationis nup. in fine. q debet excõicatus
absolui ab epo vel ei⁹ requisite si haberi po
terit qui si haberi non potest a proprio sa=
cerdote tunc poterit absolui. ¶ In quibus
casibus percutiens clericum non est excom=
municatus. Capitulum xviij.

Casus multi sunt in quibus percu A
tiens clericũ non incidit in sñiam
excõicationis. Primo quando per=
cutiens ignorat percussum esse cle
ricum qz comam nutrit ex. de sen. ex. si ve=
ro. ie. ij. ¶ Secũdo in clericis qui nõ ferunt B
habitum nec tonsurã nec aliquid de clerica
tu ostendũt et si arma militaria gesserint si
iij. moniti nõ desistant. ex. c. in audiẽtia. Et
si misceant se tirãnidi cũ uis nõ sint moniti
percutiens eos nõ incidit ex. c. cũ non ab ho
mine. ¶ Tertio in clerico exercẽte negocia C
secularia si admonit⁹ fuerit et dimittere no
luerit ex. de. vi. et ho. cle. c. vl. ¶ Quarto de D
clerico coniugato qui non fert habitũ cleri
calẽ. ex. de cle. cõiu. li. vi. et similr de clericis
qui se faciunt ioculatores aut goliardos si
hoc per annum exercuerint. Vel si minori
tempore et admoniti nõ desistant ex. de vi=
ta et honesta. cle. clerici. li. vi. ¶ Quinto in E
hijs qui non ex ira sed iocose percutiunt ex.
eodẽ ca. i. Similiter si magister scolarẽ suũ
percutiat leniẽ et causa discipline vel corre=
ctionis: secus aũt si ex odio vt in dicto. ca. et
ex. eodẽ cũ voluntate. ¶ Sexto in eo qui in= F
continenti vim vi repellit ex. e. si vero. ie. i.
Et non solũ si hoc faciat ob defensionez sui
sed ob tuitionẽ patris vel matris vxoris vel
filij filie aut familie sue aut etiã extraneorũ
dũmodo fiat tempate. Quidã dicũt hoc in=
intelligendum de illis personis tantum per
quas intelligitur iniuria nobis fieri vt sunt
vxores filij serui. insti. de iniurijs. §. patitur
¶ Septimo in eo qui inuenit clericum cuz G
vxore matre sorore vel filia turpiter agen=
tem vel parantem se ad opus carnale in lo=
co priuato et suspecto per oscula etample=
xus. vel si per alia signa aperta opus turpi
tudinis constat esse expletum verberans cũ
non incidit in canonem. immo parcitur ei si
ex impetu et incontinenti occidat vel muti=
let eum cum capitulũ non distinguit in hoc

casu inter atrocē iniuriā et nō atrocē. ext. co
dē. si vero. le. j. et i glo. Wil. sup Ray. Hosť.
dicit ꝙ non licet talem percutere: si aliter sic
ei pōt. ext. de penis. ca. ij. Uidetur tuti⁹ dicē
dum ꝙ si mutilans vel occidens incidit ī ca
nonē: vt addit Wil. in glo. sua sequēti. Post
ꝗ̄ vero clericus ad alia se diuerterit et a loco
recesserit: ꝟberans eū incidit in canonē. pōt
etiā maritus clericum et vxorē sic inuentos
tenere ipso clerico inuito sine excōicatiōe do
nec vocet testes. ext. e. si vero alicuius. §. vl=
timo. per Berñ. Ille aūt qui personas ꝓcu
rat vt clericus vocet ad talē turpem actū cū
vxore sua et taliter vocatum verberat: inci
dit in canonē ipse et etiam vxor sua. ¶ Mu
lier etiā que sacerdotem vel clericum ipetē
tem se ad turpitudinē per tactum ꝯ vim cor
poralē pcutiens eū moderate seipsā sic a tur
pitudine defendendo: credit quod nō icidit ī
canonē. Tutius tamen est vt faciat eū ab =
solui. si aūt solis ꝟbis impetierit eam: ꝯ ipsa
percutiat incidit in canonem. secūdū Wil.
H ¶ Octauo laicus vel alius capiens clericū
de mandato prelati sui ꝯ etiā violenter tra
hens eum ad iudicium vel in carcere detinēs
dū tñ nō adhibeat maiorē violentiā ꝗ̄ exi=
git clerici rebellio. ext. d sen. ex. vt fame. ꝯ. c.
si clericos. li. vj. Si aūt hoc faciat ex odio vel
non causa correctiōis. tā sic trahēs ꝗ̄ ꝯcipi
ens incidit in canonē. Si aūt clericū pcutiat
laicus et de mandato prelati vterqꝫ incidit.
ext. e. vniuersitatis. nisi clericus esset icorri
gibilis quia aliter capi et corrigi non potest
I ext. eod. vt fame. ¶ Nono in ꝑturbante di
uina officia quē presbiter vel alius ad quem
hoc pertinet potest eijcere de ecclesia. ext. eo.
veniens ꝯ ca. cū volūtate. §. si vero. Simili
ter eū quis ratione officij ꝙ in ecclesia obti=
net pcutit clericū aut etiā cū senior causa de
uotionis hoc facit aut ꝓlatus qui leniter p=
cutiens corrigit subditos suos aut dominus
familiam aut alius propinquos suos nō in
cidūt in canonē. Hec omnia in isto casu no=
no posita intelligenda sunt de clericis in mi
noribus constitutis vt in ca. cum voluntate
etiam si predicti sic corrigentes in pcutiendo
modum excedant. hec Hosť. in glosa ibidem
ꝙ nisi irato animo hoc faciant et a proposi
to nō incidunt in canonem. Qui solūmodo
dolum prosequitur. nec etiam prelatus siue
magister percutiens subditum suum in sa=
cris ordinibus constitutum leniter et causa
correctionis et non in contemptum canonis
non incidit in sententiam. si autem hoc fa=
ciat ex impetuosa malicia sententiam non
euadet secūdum Hosť. in glosa. supra. dicit
Wil. in glosa Ray. ꝙ licet prelatus vel magi
ster ex ira percutiat subditum ex quo causa
correctionis hoc faciat ꝯ si non cogitet actu
de correctione habitu tamē hunc finem intē
dit: non incidit in canonē nec est distinguen
dū an sit percussus in sacris vel non: quia
cap. cum voluntate in hoc casu loquit in=
distincte. Et si principalis magister prohi=
beat magistro inferiori ne percutiat: si ta=
men percutit moderate discipulū non inci=
dit in canonem: quia non potest principalis
magister auferre a secundario beneficiū iu
ris ꝙ concedit. ꝙ corrigere possit quis quos
docet. ¶ Decimo. si clericus sit deposit⁹ vel K
degradatus percutiens eū non incidit in ca
nonē. ext. de iudicijs. cū nō ab hoīe. et ext. de
penis degradatio. li. vi. Idem dicendum est
de clerico in minoribus constituto transeun
te ad actum contrariū clericatui. vt q2 fact⁹
est miles vel bigamus vel huiōi. lxxxiij. di.
quisquis. ¶ Itē si persona ecclesiastica do= L
mum alicui⁹ occupet nec vult exire sine vio
lentia: eijciens eum non incidit in canonem
quod colligitur ext. de rest. spol. olim causā
ſm Innocen. ¶ Item si iocosus percussus M
a clerico grauiter repercutit. sed iocosa leni
tate et sine dolo non incidit: secus si ex libi=
dine vindicte repercusserit. ¶ Qui autē are N
scat clericum asportantē res quas ei furat⁹
fuerat et per violentiā aufert illas ab illo nō
incidit in canonē si res illi auferat dū est in
asportando secus si facto interuallo: q2 non
licet alicui dicere sibi ius. ſm Wil. ¶ Item O
si quis iratus vadat contra clericum eleua=
to pugno ense vel hasta quasi eum percussu
rus nec percutit: non incidit in canonē. Qui
prosequitur clericum fugientem vt pcutiat
non tamen percutit: sed clericus sine per =
cussione cadit et leditur non incidit in ca=
nonem. Sec⁹ si ipse fugiēs et quasi coactus
precipitat se in aquam vel aliud periculum
se mergat vt euadat: q2 tunc prosequens in
cidit in canonem. Et q̄ accipiens clericum
per capillos vel aliā partem dicit si nō esses
clericus percuterem te. si animo iniuriandi
iratus hoc faciat: incidit / aliter nō. hec Wil.
in glo. vide infra parte. vij. c. viij. W. ¶ Si P
quis furto aufert a clerico corrigiā qua cin
ctus erat: vel vestem qua induebatur non vi
detur excōmunicat⁹: quia modica vel nulla
videtur violentia psone: cum nō sentitur secū
Innocen. ¶ Itē si quis credens verberare Q

clericum verberat laicum non incidit: quia non inicit manus violentas in clericũ sm Ray. Si quis volẽs percutere Petrũ laicũ percutit Linum clericũ quoꝝ vtrũq noverit. l. Petrũ laicũ et Linũ clericũ. tũ qñ percussit tũc erravit solũ in persona. Tutioꝛ snĩa est ꝙ incidit in canonẽ. sm Inno. si autẽ erravit in qualitate quia de illo qui est clericus putavit ꝙ esset laicus ꝓ eo ꝙ vidit eũ in habitu laicali et non gerentem se vt clericũ nõ incidit. ext. c. si vero. le. ij. Secꝰ si videat eũ in habitu clericali et pro clerico reputabatur: tũc incidit in excõmunicationem.

K ¶ Qui detinet clericum paratum facere aliquod flagitium et hoc non facit violenter: sꝫ zelo dei ne tale flagitiũ fiat et modico ipse tenet eũ iuxtũ ꝗ retinerẽ tñ citra iniuriã persõis nõ incidit sꝫ Inno. nec etiã si qs teneret clericũ ne incideret ĩ manꝰ inimicoꝝ suoꝝ qꝛ tali non irrogatꝰ iniuria: sed potius salus eiꝰ

L consulatur. ar. xlv. di. cum habitꝰ. ¶ Si qs mandavit verberare clericum: sed revocavit mandatũ suum anteq̃ mandatarius verberaverit eũ nõ incidit. si autem nõ revocavit vel si revocavit sed anteq̃ pervenisset ad eum mandatarium revocatio ipse virtute mandati illiꝰ verberavit clericũ: tã ipse mãdãs q̃ ille verberans excõmunicatus est. et idẽ dicendũ est de illo qui consilium dedit vt clericus verberaretur. ext. eodẽ. mulieres. ꝯ de procura. ex insinuatione et ca. in nostra.

M ¶ Itẽ si iniecta sit manus in clericũ nomine tuo licet sine tuo mandato et tu factum ratum habueris excõicationẽ incurris. si vo nõ fuit factum nomine tuo: peccas ratum habendo: sed non incurris excõmunicationeꝫ

N ext. eodẽ cũ quis. lib. vi. ¶ Qui dicit suis ꝙ vellet vindicari de tali clerico: si hoc dixit animo provocandi eos et ipsi ob hoc moti verberant eum: licet non nomine ipsius sic dicentis. nihilominus ipse sic dicens incidit

O in canonem. scdm Wil. ¶ Si mandans verberare clericum decedat pꝛiusq̃ verberetur et notoꝛium sit ꝙ ad mandatum eius clericus fuerat verberatus et ꝙ inde non fuit absolutus nec signa penitentie in eo apparuerunt haberi debet pro excõmunicato et sepeliri nõ debet in cimiterio sm Host.

¶ In quibus casibus excõmunicatus mittẽdꝰ est ad sedẽ apostolicã. Cap. xix.

A Tangendi sunt casus in quibus excommunicati pꝛo absolutione sũt ad sedem apostolicam mittendi. Pꝛimus est de illo qui excõmunicatus est pꝛo violenta manuum iniectione in clericum. xvij. q. iiij. si quis suadente. vel in religiosam personam. siue sit noviciꝰ aut alius conversus regularis vel secularis dũ tamen talis sit qui gaudere debeat pꝛivilegio clericali de quibꝰ ex. de pꝛivil. vt pꝛivilegia. xxviij. q. j. vt les. sed iste casus multas habet exceptiões quas videbis. Ib. ꝗ totũ

¶ Secundus casus. de falsariis litterarum domini pape. qui enim per se vel per alium falsat litteras dñi pape cũ fautoꝛibus et defensoꝛibus suis et qui scienter vtitur eis est excõmunicatus. ext. de crimine falsi. ad falsarioꝛum. Et qui recipit bullas ab aliis q̃ a papa vel ab alio: q̃ qui ad illud officium deputatur: etiam qui hmõi litteras falsas se habere cognoscit: infra. xx. dies aut destruat eas aut resignet. si snĩam excõicationis delit evadere. ext. c. dura. Hoc intende qñ littere fuerint ab alio falsate ipso nõ cõsentiẽte sed ad ad manꝰ eiꝰ devenerũt. Nã si fuit cõsciꝰ in distincte est excõicatꝰ et qui vtitur talibus litteris etiam ignoꝛãter nõ excusatur. qꝛ ꝑ alios investigare debuit. ar. xxxvij di. ꝗ. vltimo sm Host. Hec sententia dura videtꝰ nisi intelligatur de ignorantia culpabili. si tamen falsitas fuerit ita latens ꝙ nõ bene potuit percipi: et ipse adhibuit diligentiam quã debuit excusatus est. ext. de homicidio. Johẽs. Unde in litteris papalibꝰ nec in magno nec in modico audeat qs manum apponere ꝯ vnã litterã vel vnũ pũctũ corrigere exceptis illis quibꝰ cõmissum est. Alioquin sic manũ apponẽs snĩam excõicationis incurret. qui nõ põt citra sedem apostolicã relaxari et hoc per snĩam in curia latam. — B

¶ Tercius casus est de eo qui incendit vel frangit ecclesiã vel locũ religiosũ aut cimiterium vel spaciũ pꝛivilegiatũ in circuitu ecclesie talis ipso iure excõicatꝰ est. Sed anq̃ sit denũciatũ: poterit absolui a suo epo. Postq̃ vero denũciatus fuerit siue noiatim siue in generali puta sub tali forma denunciamus oẽs illos excõicatos qui tale incendiũ fecerunt vel talem ecclesiã fregerũt ꝛc. extunc non nisi a solo papa absolui possit. ex. de sen. ex. tua. ꝯ ca. conquesti. Et dicunt quidã qꝺ qui per violẽtiã in ecclesia multa enoꝛmia ꝯmittit vt diruendo altaria: frangendo crucem. vel similia: põt absolui a suo epo. — C

¶ Quartus casꝰ qñ papa aliquẽ noiatim excõicat: talẽ solus papa absoluit. ꝯ omnes q̃ scienter et sponte cõicant cũ sic excõicato ĩ eodẽ crimie pꝛo quo fuit a papa excõi — D

cas⁹ excōmunicationē incurrūt a qua solus
papa absoluit ex. de sen. excō. significauit. et
idē dicendū est de illis qui participant in di-
uinis scienter cū sic excōicatis noīati recipi
endo eū ad diuina officia scienter vel ad ec-
clesiastica sacra: siue ad sepulturā vt quidā
dicunt per dictū capi. significauit. Alij intel
ligunt qñ pīm⁹ erat excōicat⁹ a papa cū par
ticipantibus: vel ꝙ dictū cap. solū loquit̄ de
pticipantibus in crimie. De pticipātib⁹ au
tē cū excōicato qñ incidūt in sniam et qñ nō
E vide infra ca. xxiij. A. ¶ Quint⁹ casus ē eli
gentes noīantes seu assumētes ad tēp⁹ seu
in perpetuū senatorē aut rectorē ad vrbis
Rome regimē imperatorem seu regē mar
chionē ducē comitē baronē aut aliquē aliū
qui notabilis sit p̄eminētie dignitatis po-
testatis aut excellētie puta frater fili⁹ nepos
alicui⁹ p̄dictoꝝ seu quiuis aliꝰ vltra ānua
le spaciū: absq̄ licētia sedis apostolice spāli
et omnes ad hmōi factū dantes auxiliū cō
siliū vel fauorē publice vel occulte cuiuscū-
q̄ fuerit dignitatis p̄eminentie conditionis
aut status sunt excōicati. nec nisi in mortis
articulo pñt ab alio absolui q̄ a papa vel ab
alio de licentia ei⁹ spāli. ex. de elec. fundamē
F ta. li. vj. ¶ Sextus cas⁹ ē quicūq̄ cardina-
lē romāne ecclesie hostiliter fuerit insecutus
vel percusserit aut ceperit vel socius fuerit fa
cientis aut fieri mandauerit seu cōsiliū de-
derit vel fauorē aut postea receptauerit vel
defensauerit scienter eundē. Similiter prin
ceps rector ciuitatis vel potestas nō puniēs
taliter delinquentes excōicat⁹ est nō ab alio
q̄ a papa nisi in mortis articulo absoluend⁹
et propter hoc multe pene alie horribiles ta
libus delinquentibus sunt adiecte. ex. de pe
nis felicis. li. vj. Si quis autem in p̄emis-
sis nudo consilio vel simplici fauore fue-
rit culpabilis: ad arbitrium iudicis puniat̄
ibidem. sed caue vt bene intelligas quid sit
nudum consilium. vide glosaꝝ ibi supra. v.
G nudo. ¶ Septimus casus quicunq̄ permā
serit in sententia excōmunicationis spacio
duoꝝ mensiū pro eo qd̄ dederit licentiā ali-
cui occidendi seu capiendi personam eccle-
siasticā vel ipsam grauādi in bonis suis vel
suorum pro eo ꝙ tulerunt sententiā excom
municationis suspensionis vel interdicti in
regem principem vel nobilem aut balliuos
seu ministros eorum seu quoscūq̄ alios vel
qui illa de causa dederunt licentiā grauandi
eos quorum occasione hmōi snīe late fuerit
vel alios hmōi snīas obseruātes cū excōi-
catis illis cōicare volētes: excōicat⁹ est/ simi
liter qui bona sic capta infra. viij. dies nō re
stituerint et etiā oēs illi qui licentia p̄dicta
grauādi causā ausi fuerit vti ꝗ coꝝ absolu-
tio sedi apostolice reseruat̄ extra. de sent. ex.
quicūq̄ li. vi. ¶ Octauus est excōicati sūt q̄ H
glosant cōstitutionē dñi Nicolai. iiij. editā
sup regulā fratrū minorum: nisi forsan vt
verbi sensus seu ipsa cōstitutio q̄ū gramma-
ticaliter intelligibilius exponatur: necnō le
ctores seu doctores dū docēt in publico ex cer
ta scientia et de liberalitate intellectū illi⁹ cō
stitutionis deprauātes. extra. de verboꝝ si-
gni. exijt. li. vj. ¶ Non⁹ quicūq̄ dederit vel I
promiserit seu aliquod magnū vel paruum
receperit ex pacto vel ex promissione occul-
ta vel manifesta pro aliqua iusticia siue gra
tia pro se aut pro alio in causis ꝗ iudicijs seu
alias p litteras apostolicas aut q̄buscūq̄ mo
dis a sede apostolica obtinēdis. Itē q̄cūq̄ sci
uerit aliquem culpabilem in p̄missis nisi
domino pape infra triduum retulerit vel al
teri per quem illud verbum domino pape fi
deliter referatur. et quicunq̄ scienter vtitur
hmōi lr̄is sic ipetratis excōicati sūt ꝗ reserua
tur absolutio pape ī q̄dā ꝯstitutiōe extrauag.
Bonifa. viij. q̄ incipit excōicam⁹. hec ꝯstitu-
tio nō icorporat̄ ī vj. abijt ī dissuetudinē ꝗ a
multis modicū pōderat̄. q̄dā dicūt ꝙ reuo-
K cata ē. ¶ Decim⁹ excōicati sunt oēs illi cu-
iuscunq̄ fuerint ordinis status seu gradus
etiam si pontificali p̄efulgeant dignitate q̄
corpus alicuius defuncti exenterant seu ex-
terari faciunt maliciose seu diuidunt et ab-
solutio talium reseruatur in ꝯstitutione Bo
L nifacij. viij. capitulo. detestande. ¶ Unde-
cimus si quis inquisitor heretice prauita
tis inferior episcopo contra iusticiā et contra
conscientiam omiserit procedere gratia odij
vel amoris lucri vel commodi temporalis
contra aliquem diffamatum vel suspectum
de heresi vbi pcedēdū fuerit/ vel si rōne offi
cij crimē heresis alicui false iponāt excōica-
t⁹ ē nec pōt absolui nisi a papa excepto mor
tis articulo et hoc satisfactione p̄missa ex. de
M hereticis multoꝝ. ī cle. ¶ Duodecim⁹ ē religio
si q̄ absq̄ licētia spāli ꝓprij sacerdotis ꝗt laicis
ministrāt sacramēta eukaristie vel extreme vn
ctionis/ aut matrimonia inter aliquos solēnizāt
aut q̄ excōicatos a canone vel a snījs p statu
ta ꝓuincialia vel sinodalia ꝓmulgatis absol-
uūt p̄terq̄ ī casib⁹ a iure p̄missis seu p p̄uile
gia a sede apostolica ꝯcessis eisdē/ vel qui de
facto a pena et a culpa absoluunt ipso facto

excoīcationē īcurrūt. Nec ab alio q̄ a papa
possunt absolui ex. de priuil. religiosi in cle.
N ¶ Decimustercius est quicunq̄ ep̄s iniuriose
vel temere percusserit seu dānerit vel hoc fie
ri mandauerit. vel ab alijs factū ratum ha=
buerit. vel ei socius fuerit sic facientibus. aut
consilium hijs dederit aut fauorem. vel scie
ter defensauerit excoīcationē incurrit ipso fa
cto nec absolui potest citra sedem apostoli=
cam excepto mortis articulo. Et nisi sic ab=
solutus postq̄ restitutus fuerit pristine sa=
nitati q̄cito cōmode poterit conspectui Ro
mani pontificis se presentauerit eius man=
datum humiliter recepturus in eandē sniaꝫ
excoīcationis reincidit. ipso facto ex. de pe=
O nis. si quis suadente in cle. ¶ Decimusquart9
quicūq̄ inducit alios ad vouendū iurandū
vel per fidē interpositā seu aliter promittē=
dum vt sepulturas ad eorum ecclesias eli=
gāt vel iā electas viterius nō imutent excoi
cationē icurrit nec ab alio q̄ a papa pōt ab
solui. excepto mortis articulo non obstanti
bus quibuscūq̄ statutis aut priuilegijs ex.
P de penis cupientes in cle. ¶ Decimusquīt9
quicūq̄ in loco suspēso interdicto quēq̄ coe
gerit diuina officia celebrare aut qui tpe in
terdicti per pulsationē campanaꝝ populos
publice excoīcatos seu interdictos euocaue=
rit ad missas audiendas seu fecerit euocari.
aut qui suis subditis publice excoīcatis seu
interdictis p̄cipit ne exeant de ecclesia. Seu
ecclesijs dum in ipsis missarū solēpnia cele
brantur licet a celebrantibus moniti fuerit
vt exeant. necnō excoīcati publice ꝑ interdi
cti qui in ipsis ecclesijs nolūtum a celebranti
bus moniti vt exeant remanere p̄sūpserint
excoīcationis sniaꝫ incurrūt a qua p sedē dū=
taxat apostolicā absoluētur ex. de sen. ex. g=
Q uis i cle. ¶ Decimussextus frēs minores si
admittant aliquē vel aliquos fratrū vel so
rorum de tercio ordine quē btūs Frāciscus
instituit ad diuina officia in suis ecclesijs tē
pore interdicti eo ipso sniam excoīcationis in
currūt a qua nō possūt absolui nisi p sūmū
pontificē vel satisfactione p̄missa p ep̄os lo
R corū. ex. de sen. ex. cū eo. in cle. ¶ Decimus=
septim9 quicūq̄ possessū plura bnficia cura
ta absq̄ dispēsatiōe legitīa receperit vel as=
secut9 fuerit eo ip̄o priuat9 ē oib9 bnficijs ob
tentis. Et ip̄o facto excoīcationē incurrit a q̄
nō pōt absolui nisi p sedē apostolicā exceptis
illis de prouincia caut. qui ab archiep̄o in hoc
casu absolui possūt vt pꝫ in cōstitutiōe prulc. re
vyng. §. huic quoq̄. In p̄dictis tñ casib9 pōt

ep̄s quēcūq̄ absoluere in mortis articulo seu
ꝓpter aliud legitimū impedimētū ꝑ tūc de
bet iniungere absoluto q̄ presentet se cōspe
ctui sūmi pontificis q̄cito cōmode poterit.
cessante hmōi impedimēto ei9 mādatū hu=
militer recepturus qđ si nō fecerit eandem
excoīcationis sniam incurrit ip̄o facto ex. de
penis. c. si ꝗsuadēte in cle. ¶ Decimusocta S
uus quicūq̄ xp̄ian9 arma equos ferrū ligꝫ
mina victualia vel alia mercimonia ad lo=
ca saracenoꝝ ad eoꝝ vtilitatem deferre vel
mittere p̄sūpserit. siue de suis ptibus vt eis
deferantur extrahere vel extrahi pmitteret
Aut eis alias auxiliū vel fauorē p̄buerit sūt
excoīcati ipso facto ꝑ absolutio taliū sūmo
pontifici reseruatꝰ ꝑ alie pene multe sūt eis
nichilominus infligende in quadā extraua.
Clemētis. v. que incipit multa. ¶ Itē ex= T
coīem incurrūt ipso facto fratres minores q̄
fratres p̄dicatores pfessos seu voto vel iu=
ramento ordini p̄dicatorū obligatos post la
psū anni pbationis ad ordinē suū recepe=
rint et pape taliū absolutio reseruatꝰ p bul=
lam Alexandri pape. Similiter p̄dicatores
recipientes pfessos minoꝝ ad ordinē suum
Item religiosi ordinis sancti Bñdicti cister
ciens. scti Augustini. premōstrens. caldaniē
sis ꝑ vallis vmbrose recipiētes minores pro
fessos ad ordines suos excoīcantꝰ. Itē frēs
heremite scti Augustini ꝑ ordinis scti wil.
recipiētes minores professos excoīcantꝰ ꝑ in
hijs oīb9 absolutio sūmo pōtifici reseruatꝰ.
Hec in priuilegio Alexādri pape ꝯcessis frī=
bus minoribus. Plures cas9 excoīcationis
quoꝝ est absolutio reseruata nō inueni. Si
alij occurrerīt addat qui voluerit. multi etiā
sūt casus in quib9 sol9 papa dispēsat vt sup
irregularitate voto ꝑ alijs de qb9 vide. j. pte
vij. c. ix. ¶ Casus in quib9 excoīcati a suis
episcopis absolui possūt. Capitulum xx.

Omnis excoīcat9 p violēta manuū
iniectione in clericū vel religiosaꝫ
psonā vbi leuis ꝑ modica fiebat i
iuria siue in alijs casibus qb̄ citra A
sedē apostolicā poterit qs absolui est a suo
ep̄o vel a p̄lato proprio vel alio auctoritate
ep̄i absoluēd9. Qui ergo sūt casus hmōi se
di apostolice reseruati vide s. ca. xix. ꝑ. j. pte
vij. c. ix. ¶ Itē excoīem incurrūt quicūq̄ in B
cidisset in heresim iā dāpnatā. xxiiij. q. i. c. i. ꝑ. ij
vel nouā heresim fingūt ex. de here. ad abo=
lendā Similiter credētes hereticis aut fautores aut
receptatores eorūdē eodē ti. sicut ait. ¶ Itē q̄ C
cūq̄ asserendo dicit romanā ecclesiā nō eē ca

put om̄ aliarum ecclesiaꝝ nec ei tanꝗ capiti
D obediendū. xix. di. nulli fas. ¶ Itē rectores
ciuitatū qui faciūt exactiões indebitas i cle=
ricos ꝗ in ecclesias ex. de imu. ec. non minꝰ
E ¶ Itē electꝰ in papā minꝰ canonice qꝛ non
a duabus ptibꝰ eligentiū papatū vsurpans
seu hmõi electiõi ꝯsentiēs nisi resipuerit. et
qui in taliter electū in papā ꝯsenserit ex. de
F elect. li. ¶ Itē magister siue scolarꝭ tractās
cū aliquo ciue bononie de ꝯductiõe hospicij
irrequisitis inqlinis nisi tēpꝰ conductionis
fuerit elapsū. ex. de locato ꝗ con. ex rescꝑto
G ¶ Itē monachi canonici regulares archi=
diaconi decani prepositi: plebani. cãtores et
alij clerici ꝑsonatꝰ hñtes aut etiā quicūꝗ ꝑs
biteri audiūt leges vel phisicā ex. ne cle. vel
mo. sup specula. Secꝰ de illo qui hꝫ ecclãꝫ
parochialē ꝗ nõ est ꝑsbiter ex. eoꝺ statutū. li.
H vi. ¶ Itē pticipãs cū excõicato in crimie ꝑ
pter qđ excõicatꝰ est dãdo ei ꝯsiliū auxiliuꝫ
I vel fauorē. ex. de sē. ex. si ꝯcubine. ¶ Item
facientes statuta edicta vel cõstitões cõtra li
bertatē ecclesiasticā necnõ scriptores hmõi
statutoꝝ et stationarij ꝗ ꝗ hmõi statuta vel
cõstitões fecerint obseruari: ꝗ nisi ca. ij. duos
menses post publicationē hmõi sꝫue de libe
ris suis fecerint ãmoueri. Similr ptãtes cõ
sules rectores ꝗ consiliarij locorū vbi talia
statuta seu constitões edite sūt vel seruate
et qui per ea iudicauerit vel in publicā for=
mam redegerint iudicata. ex. c. nouerit ꝗ c.
K graui. ¶ Itē quicūꝗ retinuerint res eccla
sticas ꝑ scismaticos siue ꝑ laicos alienatas
nec eas restituerint ecclesie absꝗ onere ex. de
L scismaticis. ca. i. ¶ Item laicus detinēs cle
ricū inuitū in custodia publica vel priuata
seu cū intrudēs inuitū in vinculis: penā ex
coicationis nõ euadat etiãsi eiꝰ factū corpa=
lis lesio non fuerit subsecuta. ex. eo. nuper.
M ¶ Itē si quis ingesserit eū in epatu alteriꝰ
epi ꝗ vna cū illo nomē epi in eadē dioc. vel
ciuitate vsurpauerit. ita ꝙ vna ciuitas vel
diocesis duos pontifices habeat excoicatꝰ ē
N ex. de officio iudicis qm̄. ¶ Itē quicūꝗ sine
consensu epi dioc. vel officialiū suoꝝ aut a=
liorū qui hoc de iure possunt beneficia eccle
siastica recipiūt vel sic recepta occupare ꝑ=
O sumūt. ex. de institibꝰ ex frequētibꝰ. ¶ Itē
sacerdos agēs officiū vicecomitꝭ aut ꝑpoli
ti secularis ꝗ cõmonitꝰ desistere noluerit ex
coicatus est. ex. ne cle. vel mo. ca. clericis. ꝗ
P in glo. ¶ Itē xp̄iani qui deferūt vel vēdūt
saracenis arma ferrū. ligamina galeaꝝ vel
ipsas galeas vel naues et qui saracenorum

nauibus vel galeis iraticis gubernationis
regimine exercent et qui eis aliquod cõsiliuꝫ
vel auxiliuꝫ impendunt per se vel per alios
in dispendium terre sancte et christianoruꝫ
extra. de iudeis. ita quorūdã et ca. ꝙ olim. et
capi. ad liberandum / illi casus sunt hodie re
seruati domino pape vt supra cap. proximo
G. ¶ Item excõmunicati sunt qui christia M
nos pro negociatiõe et alijs honestis causis
nauigio vectos capere aut rebus suis spolia
re presumunt et qui naufragium patientes
spoliant rebus suis nisi moniti ablata reddi
derint nec debēt absolui nisi restituant si pos
sint. extra. de raptoribus excõmunicationi.
hic Bernardus dicit ꝙ qui spoliant nauigã
tes nõ eoipso incurrūt excõmunicationē sed
sunt excõicandi nisi moniti satisfaciãt / quia
dicitur in littera excõicationi subdantur sed
Hostien. in sum. rubri. de penis in fine tenet
contrarium sic exponens litterã excõicatiõi
subdantur. i. subditi sunt ipso iure ꝗ Hosti.
in glosa super illud capitulū excõicationi. di
cit ꝙ pirate excõicantur ab ore summi pon=
tificis ter in anno vt dicitur in sum. confes.
qui autem spoliauerint naufragos nisi resti
tuant excõicati sunt scd̄m omnes. ¶ Item N
non solum excõmunicati sunt ꝗ manus vio
lentas in clericū sed etiam qui manus teme
rarias et iniuriosas iniiciunt vt cum clericus
qui alteri iniuriam fecit voluntarie se subi=
cit percussionibus pro pace habenda vel pro
alia causa / quia canon iste. si quis suadente
non in fauorem clerici ordinati: sed in fauo
rem ordinis clericalis fuerat promulgatus.
extra. c. tua nos. et ca. contingit. clericꝰ vero
qui se sic sponte subiecerit post prohibitionē
excõmunicetur. ¶ Itē qui iniicientibus ma O
nus violentas in clericum consentiūt ꝗ pos
sunt defendere clericū et impedire ne manꝰ
violente in ipm̄ iniiciantur et hoc negligunt
extra. c. quãte presumptiõis. hoc intellige de
illis quibus ex officio incumbit defendere et
auctoritatem habēt coercendi. Item dicunt
Hosti. in sum. et Ray. et Inno. ꝙ qui spuit
in clericum vel fūdit super eū aquã vel oleū
vel aliū liquorē scidit vel rūpit vestē suã vel
si ipsum capiat ꝑ habenas et teneat inuituꝫ
aut ipsum inuite descendere vel cadere faci=
at seu minis vel terroribus absꝗ manuum
iniectiõe stare cõpellat vel secū ire excõicatio
nem incurrat. Wil. in glosa Ray. discordare
videtur vt ptꝫ supra c. xvij. D. Hic põt dici
scd̄m Richar. di. xviij. ꝙ nūꝗ incurrit aliꝗs
sententiã excõicatiõis ꝑ violētia temeraria

vel iniuriosa manuū iniectione in clericū nisi
sic iniiciendo peccet mortaliter / cū eni iura pre
cipiant vt a iudice nō infligatur excōicatio ni
si propter peccatū mortale. videtur ꝙ cōditor iu
ris nō nisi propter peccatū mortale voluit insli
gere. vnū quando aliquis nō ex aliqua deliberatione sꝫ
tm̄ surreptitie clericū leuiter impellit ꝓius aio
turbato vestē scidit aut aquā fūdit vel hmōi
modicum. nō incidit: nisi hoc faciat ex deli=
beratiōe vel post tp̄s sufficiēs humane fra=
gilitati ad deliberandū. ¶ Casus libri sexti.

t Tē excōicationē icurrūt qcūqȝ aliquē
cardinaliū iclusoꝝ p electiōe sūmi pō
tificis nūciū mittūt epistolā vel scripturam
aut secrete loquūt nisi de assensu oīm cardi=
naliū vocēt. extra. de electiōe vbi. §. nulli li.
vj. Similiter dn̄i rectores ꝯ officiales ciuita
tis vbi electio pape est celebranda nisi serua
uerint vel seruari fecerint ea que in dicta cō
stitutiōe. vbi periculū. continent excōicatio
u nem incurrūt. ¶ Item quicūqȝ coartare pre=
sumpserit aliquas psonas ecclesiasticas ad
quas in ecclesia mōasterio collegio vel alijs
locis religiosis spectat electio p eo ꝙ rogate
vel alias inducte eo pro quo rogate fuerunt
vel inducte voluerint eligere vel si ea occasi
one consanguineos eoꝝ aut ipa monasteria
vel loca cetera bonis suis spoliando aut iniu=
ste prosequēdo per se vel alios ausus fuerit
molestare. extra. de electione sciant cūcti. li.
x vj. ¶ Item excōicati sunt oēs quātecūqȝ di
gnitatis honore prefulgeāt q custodiā guar
diā aduocatiā aut aliū protectionis titulū in
ecclesijs mōasterijs aut alijs pijs locis de no
uo vsurpare conātes bona hmōi locoꝝ vacā
tiū occupare psumunt et clerici et alie psone
ecclesiastice qui talia fieri procurant. extra. de
y electiōe generali li. vj. ¶ Item vocati a mo
nialibus vt intersint electiōi earūdē pro ele
ctione dirigenda nisi ab his abstineāt p q̄ ve
risimiliter poterit inter easdē sup elect. dē fa
ciēda discordia oriri vel exorta nutriri excōi
cationē icurrūt. extra. de elect. idē p̄ntatib⁹.
z §. postremo. li. vj. ¶ Itē qui procurant ꝯser
uatores priuilegioꝝ a sede apostolica depu=
tatos se intermittere de alijs ꝙ manifestis i
iurijs et violētijs nō possūt absolui nisi plus
ei quē sic idebite fatigauerit satisfaciāt inte
gre de expēsis / cōseruatores ipo q in hoc de=
liquerit p annū ab officio sunt suspēsi. ex. de
aa officio dele. hac ꝯstitu. li. vj. ¶ Extorquen=
tes p vim vel metū absolutionē seu reuoca
tionē sententiaꝝ excōicatiōis suspēsiōis vel
interdicti icurrūt excōicationem de nouo / et

prima absolutio p reuocationē penit⁹ nihil
valet extra. que. vi. me. ve cā fiunt. absolu=
tionis li. vj. ¶ Itē qui fingit fraudulēter ca ab
sum aliquē in quo oporteat vt iudex accedat
ad mulieres clausas ita quod nō possit reci=
pi eoꝝ testimoniū per aliū vel si iudex faciat
hmōi mulierē nominari in testem vt ad eaꝫ
facilius poterit peruenire. extra. de iudicijs.
mulieres li. vj. ¶ Iteꝫ quicūqȝ ꝯpellūt pre ac
latos aut eoꝝ capitula vel alias psonas ec=
clesiasticas ad submittendū laicis ꝯ alienan
dū ecclesias suas aut bona ecclesiastica mo
bilia vel imobilia / vel iura ecclesiarū ꝯ simi
liter laici qui talia sibi licite vsurpāt nisi mo
niti destiterint excōicatiōeꝫ incurrūt prelati
ipo qui sine assensu sui capituli et licentia se
dis apostolice speciali ipsis laicis consenserint=
rint aut paruerint in premissis ab officio ꝯ ad
ministratione ipo facto p triēniū sunt suspē
si / clerici vero illi⁹ ecclesie a perceptiōe bn̄ficij
qd obtinēt in eadē ecclesia si dictos cōtract⁹
superiori neglexerint intimare. qui vero ex cō
tractib⁹ hmōi ex licētia initis aliquid vsur=
pant vltra id qd ex natura cōtractuū ipoꝝ
permittit nisi moniti destiterint restituendo
quod talit vsurparūt excōicatiōis sniam in
currūt. extra. de re. ec. nō ali. hoc consultissi
mo li. vj. Item excōicati erāt oēs q quondā
imperatori frederico ꝯtra preceptū pape obe
diebāt. extra. de sen. et re. iudi. ad apostolice
li. vj. ¶ Iteꝫ excōicant frēs religiōis cassate ad
in cōcilio Lugdunen. recipiētes decetero ali
quē ad pfessionē suā seu loca noua adquirē
tes vel alienātes adquisita sine sedis aposto
lice licētia speciali. extra. de religiosis do. reli
giosoꝝ li. vj ¶ Itē qcūqȝ i eccl. sas seu eccle ae
siasticis psonis pro se vel reb⁹ suis qs nō cā
negociādi deferūt vel deferri faciūt aut trās
mittūt soluere pedagia vel guidagia cōpel=
lūt aut ex eis talia extorquēt per se vel alios
si fuerit singulares psone cuiuscūqȝ dignita
tis aut cōditiōis exstiterit excōicationis senē
tiam incurrūt. Si vero collegiū aut vniuer
sitas iterdicti sn̄ias ipo facto icurrūt nec pos=
sunt absolui ab excōicatiōe aut iterdictū re=
laxari donec exacta restituerit ꝯ de trāsgressi
one satisfecerit ꝯpetent extra. de cēsu. ꝙquā
li. vj. ¶ Itē qcūqȝ viri ecclesiastici q tallias af
aut collectas a laicis exactas aut aliquā quo
tā bonoꝝ suoꝝ soluerint aut soluere pmi=
serint quocūqȝ colore absqȝ licētia sedis apo
stolice: ꝯ qcūqȝ tales collectas siue tallias ab
ipis exegerit vel receperit āt bona ecclasticaꝝ
psonaꝝ apd̄ edes sacras deposita arrestauerit

occupauerit vel talia fieri mādauerit cuiusc-
cūq; fuerit stat⁹ vel dignitatꝫ excōicationē
incurrit a papa solūmō absoluendus. ex. de
emu. ec. clericis lib. vj. hec sñia reuocat cōsti
ti. qū in cle. ꝯ reducitur ad cap. non minus
eodem titulo in antiquis vbi tales exacto-
res excōicant nisi admoniti desistāt quoꝝ
ag absolutio minie reseruatur. ¶ Itē excōicā
tur qui quoscūq; ipetratores litterarū apo
stolicarū seu alios ad foꝝ ecclesiasticū re-
currentes sup causis que ad idē foꝝ de iure
vel consuetudine noscūtur ptinere ad desi-
stendū coꝝ eis litigare vel ad litigandū in
foro laicali de rebus hmōi per se vel p alios
cōpellūt seu cōpelli faciūt vel procurant p
quoscūq; impedimentū in foro ecclesiastico
litigandi siue per bonoꝝ vel rerū suarū ca-
ptionē modis ve alijs quibuscūq; quo mi-
nus coꝝ iudicibus hmōi ecclesiasticis ordi
narijs vel delegatis iusticiā valeant obtine
re. vel qui ad pmissa facienda dederit con-
silium auxiliū vel fauorē: ipso facto est exco
municata. Nec absolui debet nisi tam. pri⁹
iudici cuius cognitio fuerit ipedita vel tur-
bata ꝗ parti lese de iniuria et expensis fue-
rit integre satisfactionem ex. de emu. eccle
ah sie qū vt intellexim⁹ li. vi. ¶ Itē quicūq;
dñi temporales subditis suis pcipiūt ne p-
latis aut clericis seu psonis ecclesiasticis qc
ꝗ vendunt aut aliquid emant de eisdē neq;
ipsis molant panē coquāt. Aut alia obsequia
ipsis faciant ex. de emu. ec. eos qui. lib. vi.
ai ¶ Itē religiosus tacite vel expresse pfessus
qui temere habitum sue religionis dimittit
vel ad que vis litterarū studia accedat: nisi
prius habuerit licentiā a prelato suo cū cō
silio sui conuentus vel maioris partis. Et si
militer doctor vel magr qui scienter legerit
leges vel phisicā alicui religioso habitu suo
dimisso aut in scolis suis pſūpserit retinere
excōicationem incurrit. ex. ne cle. vel mo. vt
ak piculosa li. vi. ¶ Itē qui hēticos aut credē-
tes erroribus coꝝ aut receptatores seu fau
tores coꝝ scienter presūpserint ecclesiastice
tradere sepulture excōicati sūt. nec possunt
absolui nisi proprijs manib⁹ publice extu-
mulent ꝯ proijciant hmōi corpa dāpnatoꝝ
ꝯ locus ille carebit sepultura ex. de hereticis
al lib. vi. ¶ Itē vniuersi seculares ptātes aut
dñi tēporales seu coꝝ officiales vel rectores
ciuitatū vel alioꝝ locoꝝ seu balliui ꝗ de crimi
ne heresis se intromittūt cognoscēdo iudi-
cādo captos p heresi a carcere liberādo abs
q; diocesani vel inquisitoꝝ licentia seu mā

dato. seu castigationē. seu punitionē heretico
coꝝ seu fautoꝝ coꝝ impedierint. ꝯ quicū-
q; in predictis cōsiliū dederit auxiliū vel fa
uorē excōicationē incurrūt. ꝯ si p annū susti
nuerūt aio ptinaci extūc velut heretici con-
dēpnentur ex. de hereticis vbi inquisitionis
li. vi. ¶ Itē cū epōs requisitores heretice pra- am
uitatis archana sui processus aliquib⁹ sub
secreto patefecerint si ipsi sine coꝝ licentia
alicui coꝝ reuelauerint ex secreti reuelatio
ne sñiam excōicandis incurrūt ex. de heretti
cis statuta. li. vi. Itē excōicati sūt qui p as-
sissinos aliquē interfici fecerint vel interfici
mādauerint licet ex hoc mors nō fuerit sub
secuta et qui tales receptāt defendūt vel oc
cultant ex. de homicidio. p humani. lib. vi.
¶ Itē quecūq; persona ecclesiastica inferi- an
or epō locans domū alicui alienigene publi
co vsurario vel aliquo quocūq; titulo con-
cedens vel inhabitare pmittens ad seu⁹ ex
eccendū excōicationē incurrit. Episcopi ve
ro et alij eis superiores in hoc delinquētes pe
nam suspensionis incurrūt. Collegiū vero
siue vniuersitas interdicti sñiaꝫ. laici vero p
ordinarios ab hoc excessu sūt p censurā ec-
clesiasticam compescēdi ex. de vsuris. vsura
rum voraginē. li. vi. ¶ Itē concedētes aut ex ao
tendētes represalias cōtra ecclesiasticas pso
nas siue gnaliter siue spāliter si singularis p-
sona hoc faciat excōicandis si collegiuꝫ vel
vniuersitas interdicti sñiaꝫ incurrūt: nisi re
uocauerūt infra mēsē. Et dicitur repsalie cō
cedi qū alicꝫ vni⁹ regiōis spoliat vel debi-
tū iniuste detinet ab vno alteri⁹ regiōis. Et
dat spoliato ptās satisfaciēdi sibi ꝯ recupe-
randi qō sibi debitū vel spoliatū ɔtra quēlꝫ
de terra. vñ est ille spoliator vel debitor et
he inique sūt ꝯ naturali equitati ɔtrie ꝯ iō. le-
gib⁹ sūt phibite. ex. de iniurijs ꝯ si ipignora
tiōes. li. vi. ¶ Itē dñi tēporales rectores ci ap
uitatū vel coꝝ officiales ꝗ nō fecerūt ea ob
seruari que statuūt cōtra insecutatores inter
fectores vel pcussores cardinaliū seu alicu-
ius de familia pape vel alicui⁹ cardinalis i
fra mēsē postq; hmōi delictū ad coꝝ puene
rit noticiā ex. de penis felicis li. vi. de hoc vi
de s. c. xx. f. ¶ Item quicūq; dat licenti- aq
am occidendi capiendi seu alias in personis
vel bonis suis vel suorum grauādi eos qui
contra reges barones nobiles aut quoscun-
q; alios tulerint excommunicationis suspē
sionis vel interdicti sentētias seu alios quo
rum occasione sūt late vel eos qui eas obser
uāt aut eos ꝗ taliter excōicatis colcare vo-

sunt: nisi licentiam illā ex integra reuocaue
rit / ꝯ si qua sint ablata restituant siue ꝑ eis
satisfecerint excōicationē incurrūt ipso factō
ex. de sen. ex. quicūq;. lib. vj. ꝯ si in hac excōi
catione permāserit ꝑ duos mēses: nō nisi ꝑ
ar papā absoluētᷣ vide supra. ca. xix. G. ¶ Itē
si quis ab excōicatiōe absolut⁹ fuerit i mor
tis articulo vel pro aliquo īpedimento si ces
sante articulo vel impedimēto nō represen=
tet se ꝯtinus poterit ei a quo de iure absolui
debet: reincidit in eandē sñiam excōicatiōis
similiter q̄ñ alię absoluūtur a sede apostoli
ca vel a legatis et iniungitᷣ eis ꝙ se presentēt
ordinarijs vel alijs suscepturi pñiam et pas
sis iniuriā seu eis quib⁹ obligati sunt satis=
facturi si hoc nō faciāt cū primo cōmode po
terint reincidūt in eandē sententiam extra. de
as sen. ex. eos qui. li. vj. supra. ca. xiij. F. ¶ Alij
casus sunt in cle. que sequūtur. Si sententia
diffinitiua sit lata cōtra aliquē apud sedē dū
taxat apostolicā sup beneficiū in petitorio
vel possessorio benefic. si ipsum dz seq̄strari
apud personā aliquā ydoneā dūz tñ ab ipso
possessore beneficiū ipm triennio antea pa=
cifice possessum nō fuerit et quicūq; seq̄stra
tionē sic factā impedierit / vel fructus seque
stratos quoquomō occupauerit excōicatio=
nem incurrit ipso facto a qua nisi prius im
pedimēto amoto et restitutis fructib⁹ ꝑ eū
occupatis nullaten⁹ absoluatᷣ. extra. de seq̄=
at stratione fructuū ad cōpescēdas i cle. ¶ Itē
quicūq; in cimiterijs vel locis sacris sepeliūt
scienter tpe interdicti corpora defunctorū in ca
sibus a iure nō cōcessis / vel excōicatos pu=
blice aut nōiatim interdictos vel vsurarios
manifestos scienter sepelierit ipso facto excōi
cationē incurrūt a qua nō debēt absolui nisi
prius ad arbitriū diocesani satisfecerit eis q̄=
bus per ꝑmissa fuerat iniuria irrogata non
obstante ꝑuilegio exēptionis quocūq; extra.
au de sepul. eos qui in cle. ¶ Itē religiosi q̄ de=
cimas alicui ecclesie debitas sibi appropriāt
aut vsurpāt siue qui nō ꝑmittūt solui eccle=
sijs de animalib⁹ familiariū ipsorū et pasto
rum suorū et aliorū īmiscentiū sua animalia
gregibus ipsorū / seu qui de animalibus que
in fraudē ecclesiarū in plerisq; locis emūt et
empta tradūt venditorib⁹ vel alijs ab ipsis
tenenda / vel qui nō permittūt seu qui ꝓhi=
bēt solui decimas ecclesijs de terris quas tra
dunt alijs excolēdas: nisi requisiti infra mē
sem a ꝑmissis destiterint / aut de his q̄ vsur
pauerint cōtra premissa nō satisfecerint dā
nificatis ecclesijs infra duos mēses sunt su=

spensi ab administrationib⁹ et bñficijs suis
ꝙ si nō habeant administratiōes neq; bene=
ficia ipso facto excōicationē incurrūt et ante
satisfactionē condignā nō absoluētᷣ. extra. de
decimus. religiosi in cle. ¶ Itē monachi vel av
regulares canonici qui nō habēt aliquā ad=
ministrationē se cōferētes ad curias pricipū
euagādo vt dānū inferant suis monasterijs
aut prelatis excōicationē incurrūt. extra. de
sta. mo. ne in agro. in cle. ¶ Itē monachi ax
seu canonici qui tenēt arma infra septa mo
nasterij sine licētia sui abbatis vt in eodē ca.
¶ Item status mulierū que begvyne voca ay
tur reprobatᷣ et statū illū post reprobationē
sectātes vel de nouo in posterū assumentes.
¶ Item religiosi eas in eodem statu fouen
tes vel qui de cetero aliquam induxerint ad
eundem excommunicati sunt. extra. de reli=
giosis domibus cum de quibusdā. ¶ Item ba
quicunq; impedientes fieri visitationes mo
nialiū vel canonicarum ab eis quibus de iu
re visitare debent nisi moniti destiterint. ex=
tra de sta. mo. accedētes in cle. ¶ Item qui bb
scienter cōtrahunt matrimoniū in gradib⁹ cōsan
guinitatis vel affinitatis prohibitis / vel cū
monialibus contrahentes. etiam religiosi /
siue moniales et clerici in sacris ordinibus
constituti. excommunicationem incurrunt
matrimonium contrahentes / et precipitur
ecclesiarum prelatis vt quos eis constiterit
taliter cōtraxisse tamdiu excommunicatos
denuncient: donec suum humiliter recogno
scentes errorem separātur ab inuicem ꝯ me
reantur absolutionis beneficiū obtinere ex=
tra. de consan. ꝯ affi. eos q̄ in cle. ¶ Item in bc
quisitores heretice prauitatis q̄ pretextu of
ficij sui quibuscunq; modis illicitis ab aliq̄=
bus pecuniam extorqueant vel scienter acce
ptant ecclesiarū bona ob clericorum delictū
fisco aut etiam ecclesie applicent nō possunt
absolui: excepto mortis articulo donec illis
de pecunia satisfaciant a quibus illicite fuit
extorta. nullis priuilegijs pactis aut remissio
nibus super hoc valituris. extra. de hereticis
volentes. in cle. ¶ Item potestates capita= bd
nei / rectores / consules / iudices / ꝯ consiliarij
aut alij officiales qui statuta faciunt scribūt
aut dictant per que quis compellatur solue
re vsuras vel solutas non petere / et qui se=
cundum ea iudicant et hi qui super hoc pote
statem habent nisi statuta illa deleuerit aut
qui ea presumpserint obseruare. extrauā. de
vsuris ex graui. in clemē. ¶ Item religiosi be
mendicantes post conciliū generale Inno=

centij tertij cōfirmatū de nouo recipientes do
mos vel loca ad habitandū vel loca sua cū
alijs locis permutantes ac ipsa loca trāsferē
tes in alios quocūq; titulo alienatōis excō
catiōnē incurrūt. extra. de penis. cupientes.
bf in cle. ¶ Itē religiosi q alia verba dicunt in
sermonib9 suis aut alibi vt retrahāt audien
tes a solutione decimaꝝ quib9 debentur vt
in eodē ca. Itē religiosi q confitētes sibi nō
faciunt cōsciētias de decimis soluendis: su=
spensi sunt a predicatōis officio donec si co
mode poterint faciunt eis cōsciētias et si in
terim pdicant sunt excōicati vt in eodē ca
pitulo. Itē vniuersi clerici seculares vel reli
giosi inducentes aliquos ad vouendū iuran
dum vel promittendū de eligendo apud eos
sepulturā / vel vt iā electā nō mutēt excōica
tionē incurrunt / et ab alio q̄ a papa excepto
mortis articulo nullo modo absolui possunt
bg vt in ca. cupientes ¶ Itē religiosi qcūq; nō
seruantes interdictū quodcūq; positū aucto
ritate sedis apostolice vel ordinarioꝝ quod
viderit seu sciuerint matricē loci ecclesiā ser
uare cū moderatōe illius decretalis. extra de
sententia excō. alma mat. li. vj. excōicationē
incurrūt / nō obstantibus qbuscūq; appella
tionib9 ad sedē apostolicā vel aliū vel alios
interiectis. et idē est intelligendū de interdi=
ctis & cessationib9 a diuinis p prouincialiū
statutoꝝ cōsilia indictis. et etiam a cessatōi
bus generalib9 a diuinis ciuitatū terrarum
et alioꝝ locoꝝ quas sibi vendicāt ex cōsuetu
dine collegialis cōuentus seculariū vel regu
lariū ecclesiarum pro iniurijs repellēdis ex.
de sen. ex. ex frequētibus in cle. vide ptr. vij
bh ca. vij. G. ¶ Itē fratres minores qui tēpo
re interdicti recipiūt ad diuina fratres vel so
rores de tertio ordine vide de hoc supra ca.
bi xix. N. ¶ Itē q viros ecclesiasticos capiunt
vel captos donec beneficia sua resignēt aut
citatos ad sedē apostolicā quo minus ad eā
venire valeant detinere presumpserit excō
cationē incurrūt. extra. de penis multorum
bk in cle. ¶ Itē quicunq; asserens summum
pontificē ante coronationem suam de nullo
debere intromittere nec se in litteris suis epi
scopum simpliciter sed electum episcopum
scribere nec vti bulla in qua nomen eius ex
primatur excōicationem incurrit in quadā
extrauagan. benedicti. xi. que incipit quia
nonnulli. ¶ Item vsurarij publici sunt ex=
communicati ipso iure non simpliciter sed
quo ad tria. quia non debent recipi ad com=
munionem altaris / nec debent recipi eorū
oblationes. nec debent admitti ad ecclesiasti
cam sepulturam si in hoc peccato decesserit
extra. de vsuris quia in omnib9. ¶ De sor=
tilegis dicūt Ri. et alij q sunt excōicati Gra
cianus autem. xxvj. q. v. dicit q sunt excōi=
candi. conco. Ray. Hosti. Goffri. & alij. Itē
dicit Richar. q illi qui imponunt theolonea
noua mercatoribus et peregrinis sunt excōi
cati / sed Gracian9. xxiiij. q. iij. si quis romi=
petas dicit q debēt tales cōmunione priuari
et hoc tenet Ray. Goffri. et Hostien.

¶ In qbus casibus excōicatio incurrit per constitutiones legatinas seu statuta prouincialia. Capitulum. xxj.

Restat iserere casus in qb9 qs incur A
rit sniaꝫ excōicatiōis ex ꝯstitutiōi
b9 legatinis seu pūcialib9 Prim9
qcūq; scienter tenuerit defenderit
vel protexerit publicū latronē in domo sua
vel in villa si tertio monit9 per ordinariū
suum ipsum a se nō abiecerit excōmunicat9
est et sufficit monitio generalis proprio no=
mine non expresso. in cōstitu. Otho. capitu.
xviij. contra latronū. ¶ Itē quicūq; in ordi B
ne clericali cōstitut9 arma deferre presump
serit et se cū furibus et predonibus sociare i
consti. Otho. qm in armis. Itē abstrahens
violenter de ecclesia cimiterio vel claustro
aliquē ad ea cōfugientē et etiā talibus victū
necessariū prohibens excōicationē incurrit.
Similiter qui res alienas in locis hmōi sa=
cris depositas violenter seu hostiliter aspor
tauerit seu asportari fecerit aut asportatio
nem factā noīe suo vel a familiaribus suis
vel etiā abstractionē ab ecclesia &c. prohibi=
tionē victualiū &c. ratam habuerit aut ab
strahentibus prohibentib9 vel asportātib9
prebuerit publice vel occulte auxiliū consi=
lium vel assensum. ipso facto excōicationē
incurrit / a qua nō absoluet nisi prius eccle=
sie cui tantam iniuriam intulit vel passo dā
num satisfaciat competenter in eadē in con
stitu. Otho. ad tutelā. et si reus i aliquo pre
missorum sit cleric9 nisi satisfecerit infra ter
minum sibi a prelato suo prefixū priuabit
oī bñficio suo ecclesiastico obtento in regno
quo deliquid / q si nō habeat inhabilis sit p
quinquēniū in regno illo beneficiū ecclesia
sticū obtinere. ¶ Itē si quis de domib9 ma= C
nerijs grāgijs vel alijs hmōi locis ad archie
piscopos epōs vel alias personas ecclesiasti
cas seu ad ipsas ecclesias ptinentib9 accedēs
ꝗcq; preter volūtatē aut pmissionē dñoꝝ pre=
missoꝝ vel custodū eorū hmōi qcq; sumere

auferre aut detractare p̄sumpserit incedẽte
violenter f̃m Jo. de atona. excõicationẽ in=
currit a qua donec satisfecerit nõ absoluetur
D in eadẽ cõsti. ad tutelã. ¶ Itẽ excõicationez
incurrit q̃lib3 q̄ pro impedimento pacis seu
cõpositione litigantiũ. i. ne partes litigãtes
inter se concordes fiant q̄cq̃ receperit obiciẽdo
nec debet absolui anteqũ qđ receptũ est resti=
tuat donatori / s tãtũdẽ paupib⁹ ab ipso fue
E rit erogatũ. in cõsti. Octo. cũ ptes. ¶ Itẽ ex
concilio Oxoñ. excõicati sũt oẽs q̄ ecclesiam
suo iure p̄uare p̄sumũt maliciose / aut p ma
liciã libertates eax īfringere vel turbare cõ
tendũt in hoc articulo excõicari videnẽ / oẽs
auferentes ab ecclesijs maliciose sua iura et
infringentes libertates ecclesiasticas nõ so=
lũ generales: sed etiã speciales pticularibus
ecclesijs ↄcessas / s q̄cũq; impetrãt litteras a
quacũq; curia laicali ad impediẽdũ ꝓcessuz
iudicũ ecclesiasticoꝝ in causis mere ptinẽti=
bus ad forũ ecclesiasticũ que. s. p iudicẽ secu
F larẽ nõ poterũt terminari. ¶ Itẽ excõicati
sunt oẽs illi qui pacẽ s tranquillitatẽ dñi re
gis perturbare p̄sumũt et qui iura dñi re
gis iniuste detinere contendũt / vbi intelligũ
tur excõicati nõ solũ guerrarũ suscitãtes er
rorem. verũ etiã latrones publici p̄dones et
quicũq; iusticiã regni publice impugnãtes.
Itẽ excõicãtur oẽs sortilegi et eis cõsentien
tes et fauẽtes incẽdiarij ecclesiarũ s domoꝝ
sacrileg; heretici et oẽs eis cõsentientes falsa
rij monete dñi reg; modiorũ vlnaꝝ et peisa
rum minus põderantiũ q̃ statuta deposcũt
G ¶ Itẽ oẽs illi q̄ sciẽter s prudẽter falsũ phi
bent testimoniũ vel perhiberi procurant vel
qui scienter tales producũt ad īpediendum
iustũ mrimoniũ vel ad alicui⁹ exheredatio
H nẽ ꝓcurãdã. ¶ Item oẽs aduocati q̄ in cau
sis mrimonialib⁹ exceptiões maliciose oppo
nũt vel opponi ꝓcurãt ne matrimonia iusta
et vera debitũ sortianẽ effectũ vel vt proces
I sus cause diutius suspendaẽ. ¶ Itẽ omnes
illi qui causa lucri odij vel fauoris vel alia
quacũq; causa alicui maliciose crimẽ impo
nũt cũ infamatus nõ sit apud bonos s gra
ues vel sic saltẽ ei purgatio indicaẽ vel alio
K modo grauet. ¶ Itẽ omnes illi qui vacante
ecclesia maliciose opponũt vel opponi pro=
curant ↄtra ius patronatus questionẽ vt sic
verũ patronũ illius ecclesie a collatiõe saltẽ
hac vice defraudent. ¶ Itẽ oẽs qui gr̃a odij
vel fauor; aut alias maliciose contempnũt
exequi mãdatũ dñi regis contra excõicatos
editũ claues ecclesie cõtẽpnentes. Itẽ omẽs
vsurarij manifesti et simoniaci hec oĩa in cõ
L sti. Oxoñ. cõcilii. cap̃. j. ¶ Itẽ quicũq; rece=
perit s retinuerit plura beneficia curata. si=
ne dispensatione sedis apostolice: siue asse=
cutus fuerit per modũ institutiõis cõmẽda
tionis seu custodie p̄ter modũ illũ quẽ con
stitutio Greg. edita in ↄcilio Lugdunẽ sũ per
mittit de qua habeẽ ex̃. de elec. nemo. lib. vj.
ipso iure priuatus est oĩb⁹ beneficijs suis sic
obtentis et excõicationẽ incurrit a qua non
potest absolui nisi per papam vel archiep̃m
cantẽ. in cõstitu. Reding. ca. j. supra. ca. xviij
N R. ¶ Itẽ quicunq; impedierit maliciose sta
tutũ bone memorie dñi Octo. cõtrã cõcubi=
narios editũ recitari in capitulis ruralibus
excõicatus est / et decan⁹ vel eius vicẽ gerẽs
qui illud recitare neglexerit oĩ sexta feria in
pane et aqua ieiunare debet donec in sequẽ=
ti capitulo ipsum recitari fecerit nisi p infir=
mitatẽ a ieiunio impediatur in constitu. Re
O ding. q2 incontinentie. ¶ Quicũq; aduocã=
tus procurator vel alius siue coniugat⁹ siue
bigamus fuerit qui verũ p̄latũ seu alias
verũ possessorẽ ecclesiastici beneficij absen=
tem in iudicio vocari fecerit per falsũ ꝓcura
toriũ vel falsum ꝓcuratorẽ per sigilla deca=
ni vel superioris fraudulenter cõstitui vt ve
rus p̄latus siue possessor possessionez sui
beneficij amittat in consti. Lameth pecchã.
exhorrenda. Itẽ excõicati sunt oẽs tã clerici
q̃ laici violantes moniales s earũ castitatez
cõculcãtes et tam̃ũ absolutio eoꝝ ep̃o reser=
uatur in cõstitu. Lameth pecchã. tm̃ inaluit
P ¶ Itẽ quicũq; ipediũt seu ipediri procurãt
vltimas volũtates defunctorũ p̄sertim in
his que de iure vel cõsuetudine legari possũt
et etiã laici qui de testamẽt; corã ordinarijs
approbatis exigunt probationes et qui mu
lieris solute vel ↄiugate proprie vel alterius
iustã vel liberã impedit seu procurauerit im
pediri vltimã volũtatẽ excõicationẽ icurrit
in cõstituti. Bonifacij. quandoq;. §. in testa=
Q mentis et. §. item statuimus. ¶ In constitu
tionibus domini Symonis mephã cant. ar
chiepiscopi editis in ecclesia sancti Pauli lõ
doñ. excõmunicati sunt omnes illi qui in nu
bentiũ solẽnijs / mulierũ purificationibus /
mortuoruz exequijs populi deuotionem ad
vnius denarij vel modice q̃titatis oblatiõez
ꝑstrigẽ moliũtur: residuũ oblationũ vel of
ferri ipediẽtes vel vsib⁹ indebit; applicãtes.
R ¶ Item qui maliciose impediunt ; impediri
ve faciũt aut ꝓcurãt viros ecclesiasticos ad
quos spectat decimarũ ꝑceptio eorũ ve ser=

nitores quo minus liberũ ingressũ in predia et a predijs de quibus hmõi decime proueniant habere possũt pro ipsis decimis colligendis custodiendis vel quo voluerint abducendis.
S ¶ Illi etiam qui decimas hmõi asportant consumũt asportari consumi ve faciunt seu aliquod dãpnũ inferũt seu inferri faciunt nisi prius calige serotece vel aliquid hmõi eis dantur seu promittantur.
T ¶ Item qui viros ecclesiasticos hac occasione q̃d iura ecclesiastica in foro ecclesiastico prosequãtur vel antea psequebant̃ malicióse attachiant vel indictãt attachiari seu indictari faciũt aut eis alia grauamina inferri faciunt aut procurant et oĩm istorũ diocesano loci corũ reseruatur absolutio quousq̃ de premissis excessibus fuerit plenarie satisfactum hec in.c.quia quidã.
V ¶ Itẽ in constõne Johãnis de stratfordo excoicati sunt cões malefactores et pacis sctẽ ecclesie atq̃ regni pturbatores et violatores felones nec non felonũ manutẽtores ac fautores cõspiratores falsi iuratores in assisis et iurati coram iusticiarijs regni deierantes sciẽter falsarum querelarum assũptores et fautores per quos pacis pturbationẽ et libertatis ecclesie violationẽ nõ ãbigit̃ pcurari in csti. strat. ford.c.ij. Itẽ excoicati sunt q̃ de bladis suis decimã gerbã dantes metentibus pro autũnali labore vndecimã garbã pro decima debita ecclesie exponũt contẽdentes se ante decimationẽ de frugibus illis posse pro messione soluere mercedẽ.
X ¶ Item qui seruientes virorum ecclesiasticorum arestari faciunt attachiari aut fures et sceleratos pclamari faciunt aut ipsos ecclesiasticos infestant et inquietant pro eo q̃ huiusmõi seruientes gerbas decimales in suis terris dimissas: sz nõ tanq̃ decime signatas abducunt vel asportant imponentes eis q̃ res alias nomine decime abduxerũt. Item qui viros ecclesiasticos vel eorum seruientes in foro seculari placitant aut laboribus fatigant et expensis pro eo q̃ dicti seruientes decimã gerbarum per solium eorũ duxerũt. Itẽ qui per vias et itinera per que decime csueuerũt abduci in pdia et a predijs impediũt viros ecclesiasticos et seruientes eorũ cum suis vehiculis decimã portantibus nõ nisi intrare per longos circuitus et remotos exire pmittentes. Item q̃ gerbas expositas pro decĩa et signatas non pmittũt a suis terris abduci q̃diu in illis de q̃ de bladis remanet corsideni: sed ipas gerbas scienter tollerãt a suis seu eorum animalibus conteri seu cõsumi et oĩm pdictorum diocesano loci absolutio reseruat̃ hec i cõsti. erroris dãpnabilis.
¶ Itẽ laici quicũq̃ occupantes aut in vsũ suum vel alienũ cuertentes oblatiões qualescũq̃ factas seu fiendas in ecclesijs capellis aut cuiusuis carũ porticu vel i cimiterijs aut ad altaria cruces imagines seu reliquias existentes in eis seu quocũq̃ alio loco diuini cultus intuitu et talia auferentes seu de eis quolibet disponẽtes p textu cuiusuis operis consuetudinis aut alio color nisi de consensu ecclesiasticarum personarum ad quas oblationum perceptio pertineret et ex causa legitima per episcopum loci priuatus approbanda excommunicationem incurrunt ibidem in constitutione immoderate. Y
¶ Itẽ dñi feodorũ alij q̃ impediẽtes seu nõ permittẽtes debita defunctorũ solui de bonis mobilibus eorũdem seu in vsus vxorũ suarum liberorum suorũ et parentum vel alias pro voluntate defũctorũ ipsorũ pro portione que secundũ consuetudinẽ patrie defũctos contingit distribui pro eisdem. Itẽ qui ascripticiorum et aliorũ q̃ seruilis conditiõis hominũ seu et vxorum. sororum aut coniugatarum mulierum aut suarum propriarũ vxorum seu aliorum factionẽ liberam testamenti et ipi⁹ executionem seu ipsorum testantium impediunt seu impediri procurant vltimas voluntates hominum. ibidem in cõst. statutũ Z
Item laici requirentes probationes testamentorum. coram ordinarijs probatorum nisi ratione laicalis feodi si illud in testamẽto aliquo legari contigerit similiter siue clerici siue laici fuerint quicunq̃ impedientes seu impediri procurantes quominus testamenta et vltime voluntates defunctorũ pcedant et consequantur effectum in hijs que de iure vel consuetudine negare possunt in eadem consti.
¶ Item omnes excommunicati sunt tam clerici q̃ laici dolose alienantes siue donantes cum ex coniectura verisimili credunt mortem iminere vniuersa bona siue quotam eorum tam notabilem inter viuos q̃ de residuo suis creditorib⁹ vxoribus liberis et alijs quibus de iure vel consuetudine tenentur persolui aut satisfieri non poterit competenter. Vel qui huiusmodi alienationes seu donationes fecerint in fraudẽ ecclesiarum ad quarum videlicet cãcellorum librorum vel ornamẽtorum eorum reparatione obligati fuerãt dũ viuebãt. Seu ad excludẽdũ creditores aut alios pnolatos a reme= Aa

hiis sua recuperandi. Necnon languētes in
extremis hmōi alienationes siue donatiōes
fieri procurantes. Aut consiliis aut suasioni
bus peruersis nequiter inducētes. ac etiā hmōi
donata siue alienata sic recipientes et nichi
lominus bona sua taliter alienātes in frau
dem nō obstante quacūq absolutiōe impē=
sa ecclesiastica careāt sepultura. ibidē in cō
Ab situ. cordis dolore. ¶ Itē ille persone oēs
que cū propter consanguinitatē affinitatez
vel alia impedimenta nota in parochiis qui
bus degunt matrimoniū de iure contrahe=
re nō possūt ad loca remota maxime ad ci=
uitates et municipia se trāsferūt vbi sua i=
pedimēta nō sūt nota et ibi i ecclesiis capel=
lis vel oratoriis mrimoniū inter eos solēni
zari procurant. Necnō oēs hmōi impedimē
ta inter se scienter hñtes aut suspitionē ipe
dimenti hmōi hñtes verisimilē qui inter se
matrimoniū cōtrahūt et illud solēnizari fa=
ciūt ac sacerdotes hmōi matrimonia illici=
ta solēnizātes. seu etiā licita iter alios q̄ p=
rochianos suos scienter nō habita sup hoc
licentia diocesani seu curati ipor. Itentium
nec nō mrimonia clādestina in ecclesiis ora
toriis capellis vi vel metu solēnizare faciē=
tes et matrimoniis hmōi iteressētes cōscii p
missorū excolcati sūt ipso facto ibidē in cōsti.
Ac hūana cōcupiscētia. ¶ Itē oīs illi dñi siue
alii qui phibent natiuos suos vel tenētes
suos aut alios ne ad citatiōes ordinarior p
suorū criminū vel excessuū correctiōe faciē
da quorū correctio et punitio ipsis ordinari=
is de iure vel cōsuetudine noscitur ptinere.
Aut pro testamentorū pbatiōibus insinua
tionibus aut calculis de bonis defūctor ad
ministratis per eos veniant aut compareāt
coram eis ex. locū dñi sui Et etiā qui ne in
locis suis vel dñio per prelatos exerceantur
premissa impediūt vel impediri faciūt seu
Ad procurant. ¶ Itē qui viros ecclesiasticos
suis subditis pro culpis suis et excessib⁹ pe
nitentias corporales aut pecuniarias impo
nentes et ipsos eas facere cogētes prout ipsis
ordinariis licet vel p pñiis corporalibus ra
tionabiliter eis impositis redemptiōes pe=
culiarias prout iuste poterūt admittentes
super extorsionibus et excessibus indictāt et
indictatos attachiant et incarcerant et eos i
foro seculari super hiis respondere faciūt et
multas penas pecuniarias eis ea occasione
imponunt et imponi procurant et faciūt mi=
Ae nus iuste. ¶ Item qui cum turmis et stre=
pitu ad iudicia ecclesiastica concurrūt ac iu
dices et litigantes coram eis seu habentes
ibidē alia expedire grauiter exterrent ita q
officium iudicū siue prelatorū nequit impe
ditur. ¶ Itē quicūq aliquos pro eo q mo Af
uent cōtra aduersarios suos in curia eccle=
siastica causas et negocia que ibi de iure et
consuetudine ptractāda sūt seu aduocatos
eorū procuratores et alios ministros ecclesia
sticosq iudices super hiis cognoscentes in
dictari attachiari carcere mancipari aut ali
as in curia seculari fatigari faciūt et procu
rant suos ve tenentes aut alios ad forum ec
clesiasticū pro causis et negociis hmōi re=
currentes in curia seculari grauiter affligūt
et vexāt nisi desistant. ¶ Itē qui epos suaz Ag
iurisdictionē in locis sibi subditis debite in
hiis que ad eos ptinēt exercere volentes aut
mādata sua licita et canonica pro hmōi iu
risdictionis debita executione destinata ipe
diunt seu impediri procurant. Aut nuncios
eorūdē hmōi mandata deferentes et iustas
executiones inde facere volentes cape verbe
rare ac male tractare presumūt iniuriose.
¶ Itē dñi temporales et eorū balliui q bo= Ah
na decedentium ab intestato a suis districti
bus pretēdentes licet erronee fore sibi deuo
luta impediūt ordinarios ad quos pertinet
disponere de bonis illis vt debita defuncto
rum soluant aut in pios vsus pro aiar sa=
lute ipsor decedentiū conuertant oēs predi
cti sic delinquētes ad ea consensū dantes cō
silium auxilium vel fauorem aut si ea que
in negociis suis facta fuerint vel noibus eo
rūdem rata habuerint vel accepta excolca=
ti sunt ipso facto et absolutio talium dioce=
sano loci reseruatur ibidem in constōne ac=
cedit nouitate. ¶ Itē excolcati sunt quicū= Ai
q ad significationē prelatorū sm consuetu
dinez regni Anglie capti et carceri mācipa
ti qui aut ipsis prelatis inuitis ante debitaz
satisfactionem per vicecomites virtute bre
uis regii liberati aut alio modo absq man
dato prelatorum ad quorū significationem
capti fuerant causa excommunicationis nō
attenta exeunt aut indebite liberantur de=
bent ad eorum maiorem confusionē et ru=
borem in locis insignibus pulsatis campa=
nis candelis accensis excommunicati pu=
blice nunciari. Ac ipsis commercium ad eo
rum comodum fideliumq communio in=
hiberi et communicantes cum eis per cen=
suram ecclesiasticam sunt acriter puniendi
ibidem. seculi principes. ¶ Item quicunq Ak
parrochiani arbores in cimiteriis ecclesiar

vel capellarum prosternere aut euellere seu herbas in ipsis crescentes metere presumpserit preter voluntatem rectorum vicariorum ecclesiarum vel capellarum huiusmodi seu custodum ab ipsis deputatorum: aut arbores vel herbas huiusmodi ecclesiarum vel capellarum suis aut aliorum vsibus ausu sacrilego applicantes sinasit, excōicationem incurrunt. et rectores et alij qui suas ecclesias et capellas senserint sic offensas debent vsurpatores a cōione fidelium expellere ac excōmunicatos publice nunciare ibidem in consti. seculi principes. ¶ Item violatores sequestrorum per episcopos vicarios suos generales seu officiales principales ex causis iustis et veris in bonis ecclesiasticis vel alias in casibus a iure permissis interpositorum post publicationem eorum in locis quibus bona sequestrata consistunt factam excōicationis sententiam incurrunt. ibidem in consti. frequens. ¶ Item quicunque clerici vel laici fraudulenter et maliciose contra quecunque breue regium de compoto vel transgressione ad comitatus extraneos vbi talis aduersarius nunquam cum eis contraxit vel bona eorum ministrauit aut deliquit impetrare presumunt vel ad bannicionem seu delegationem prosequi contra taliter ignorantes excōicationem incurrunt. necnon prosequi facientes procurantes seu nomine suo facta gratificantes ibidem consti. inualescens. ¶ Item moniales solent etiam cum socijs apud parentes agnatos vel affines vel apud extraneos quantecunque eminentie fame vel religionis existant perhendinare etiam causa recreationis vel cōmorari presumentes sine superioris licentia. vel euagantes excōicate sunt. Et consimiliter abbatisse et alie prelate earum que circa hoc eis licentiam dederint indiscretam excōicationem incurrunt in constitutione simonis islep. vt credis ad hec ne effrenis. ¶ Item quicunque sacerdotes pro animabus defunctorum annualia celebrantes vltra vij. marcas sterlingorum aut. iij. marcas cum cibarijs per annum ex pacto receperit predicto salario nō cōtenti aut alij sacerdotes qui cure animarum deseruiunt non contentati de. viij. marcis vel. iiij. cum cibarijs per annum. sed vltra illud ex pacto recipientes aut recepturi nisi aliter loci diocesanus cum his qui cure animarum deseruient primitus decreuerit faciendum excōicationis sententiam incurrunt ipso facto a qua non nisi per diocesanum loci in quo deliquerunt nullatenus sunt absoluendi. Hec in constitutione domini Simonis de sudbury apud glo. wil. cest. edita. sed vt quidam dicunt nunc reuocata.

¶ De sententia lata super magnam cartam et super cartam de foresta. Capi. xxij.

A Excōmunicationis sententia lata erat solempniter in oēs transgressores earum libertatum que continentur in magna carta: et carta de foresta per bone memorie dnm Bonifacium cantu. archiepiscopum et quinque episcopos suffraganeos suos. iij. idus May. Anno dni mil. ccc. liiij. in aula westmon. sub hac forma. Auctoritate dei patris omnipotentis et filij et spiritus sancti: et gloriose dei genitricis marie et beatorum apostolorum Petri et pauli omniumque apostolorum: et beati Thome archiepi et martyris. omniumque martyrum et beati Ed. regis anglie omniumque sanctorum excōicamus anathematizamus et a liminibus ecclesie sequestramus omnes illos qui animo scienti et malicioso ecclesiam priuauerunt aut spoliauerunt iure suo. ¶ Item omnes illos qui ecclesiasticas libertates vel antiquas regni consuetudines approbatas que in carta communi libertatum regni et de foresta continentur quacunque arte vel ingenio violauerint infregerint diminuerint vel mutauerint clam vel palam facto vel verbo concilium contra illas vel illarum aliquem articulum temere veniendo. Item omnes illos qui contra dictos articulos vel eorum aliquem statuta ediderint aut edita seruauerint vel consuetudines introduxerint introductas seruauerint scriptores statutorum necnon consiliariorum executores qui secundum predicta statuta presumpserint iudicare. omnes et singuli superius memorati hanc sententiam se nouerint incursuros qui scienter aliquid de premissis commiserint. Qui vero ignorant nisi cōmoniti infra quindenam a tempore monitionis se correxerint et arbitrio ordinariorum plene satisfecerint de commissis: extunc sint hac sententia inuoluti. Eadem sententia innodamus qui pacem regis et regni nostri presumpserint perturbare. et hec sententia fuit pluries vt dicitur per sedem apostolicam cōfirmata. Articuli vero in dictis cartis contenti hic breuiter inseruntur. in magna carta sunt xxxiij. articuli. ¶ Primus est quod ecclesia Anglicana habeat iura et libertates suas illesas et omnes liberi habeant libertates subscriptas. videlicet quod heredes tenentium de rege in capite si relinquum debeant habere aut hereditates per antiquum releuium: scilicet heres comitis de comitatu integro pro. C. li. [margin: B] [handwritten margin note: articuli in magna carta contenti]

x 12 Ed 4 7 recita ... et statutes et mesme la sentence quatre toite en l'an est declarez a la ley de seinte Eglise accordant

heres baronis de baronia integra p̄ centū mar
cis. heres militis de feodo militis integro pro
centū solidis et qui minus habuit minus de=
bet secundum antiquā consuetudinem feo=
dorum. ¶ Item q̄ nullus dominus habeat
custodiam terre vel heredis anteq̄ ceperit
eius homagium et cum fuerit heres in cu=
stodia quousq̄ peruenjat ad etatē. xxj. anno
rum habeat suā hereditatem sine relevio et
sine fine. Et si infra etatē fiat miles nihilo=
minus remaneat terra in custodia domini
vsq̄ ad terminū predictum: nec capiat cu=
stos de terra heredis nisi rationabiles exit⁹
et rationabilia seruitia et hoc sine destructio
D ne et vasto. ¶ Item si rex committat alicui
terre custodiā alicuius sub tali conditiōe vt
regi de exitibus respondeat et ille de custo=
dia destructionē vel vastū fecerit: ab eo per
regem capientur emende et cōmittatē terrā
duobus legalibus hoibus de feodo illo q̄ re=
E gi de exitibus respondeant. et si dederit rex
vel vendiderit alicui talē custodiā et ille de=
structionē fecerit vel vastū amittat custodi
am. et tradatur duobus legalib⁹ hoibus de
feodo illo qui inde regi respondeat sicut pre
E dictū est. ¶ Item q̄ custos sustineat domos
parc⁹ viuaria stagna molēdina et cetera ad
terram pertinētia de exitibus terre eiusdem
et reddat heredi cum ad etatem peruenerit
hereditatē suā et terram de caruucis et alijs
rebus instauratam ad minus scđm qđ illā
recepit. Eodē mō obseruetur de custodijs
archiepiscopatuum abbatiarum prioratuū
vacantium que ad regē pertinent excepto
q̄ vendi non debent et maritentur heredes
sine disparagatione vel satisfaciant pro mari
F tagio. ¶ Itē vidua post mortem mariti sui
habeat maritagium et hereditatē suam nec
aliquid det pro hereditate nec pro marita=
gio vel pro dote. quā hereditatem vir suus
et ipsa tenuerunt die obitus sui mariti et ma
neat in capitali messuagio mariti sui per
xl. dies post obitum mariti sui infra quos
assignetur ei dos sua scȝ tertia pars terre q̄
fuit mariti sui nisi prius de minori dotata
fuerat. vel nisi dom⁹ illa capitalis sit castrū
et si de castro recesserit statim prouideatur
ei domus competens in qua possit morari
quousq̄ dos sua ei assignetur sicut dictum
est et habeat interim rationabile estouerium
suum de cōmuni. Nec distringatur vidua
hmōi ad maritandum dum viuere voluerit
sine marito: ita tamen quod securitatem p̄=
stet q̄ se non maritabit sine assensu regis si

de ipso tenuerit vel de assensu domini sui: si
de alio tenuerit. ¶ Item qđ nos vel balli= G
ui nostri aut alij non seisem⁹ terram aliquā
vel redditum pro debito aliquo q̄diu catal=
la debitorum presentia sufficiunt ad debitū
reddendum: et ipse debitor paratus sit inde
satisfacere. nec plegij distringātur q̄diu pri
cipalis debitor sufficit ad solutionem. Sȝ si
defecerit principalis debitor non habēs vnde
soluat aut reddere noluerit cum possit: ple=
gij respōdeant pro debito et habeant si vo=
luerint terras et redditus debitorum quous
q̄ sit eis satisfactū de debito quod p̄ eo sol=
uerint nisi debitor principalis monstraue=
rit se inde esse quietum versus eosdem ple=
gios. ¶ Nullus distringatur ad faciendum
maius seruitium pro feodo militis vel pro
alio libero tenemento q̄ inde debetur.
¶ Communia placita non sequantur curi H
am nostram: sed teneantur in aliquo certo
loco. ¶ Recognitiones noue disseisine et de I
morte antecessoris non teneantur nisi in su
is comitatibus de quorum processu et ordi
ne plenius tractatur in secūdo statuto west
mon. xxi. capitulo. ¶ Assisa vltime pre= K
sentationis semper capiatur coram iusticia
rio de banco et ibi terminetur. ¶ Ciuitas L
londoñ et omnes alie ciuitates burge et vil
le barones de quinq̄ portub⁹ et omnes por
tus habeant libertates et consuetudines su
as liberas. ¶ Heres infra etatem non da= M
bit vsuras de debito patris sui quod debuit
iudeis nec capiat rex plus q̄ debitum si inci=
dat in manus suas et detur vxori defuncti
dos sua nec aliquid reddat de debito et libe=
ri infra etatem habeant victum et vestituȝ
de tenemento defuncti et de residuo solua=
tur debitum saluo seruitio dominorum. eo
dem modo fiat de debitis que debentur alijs
q̄ iudeis. ¶ Liber homo non amercietur ni N
si secundum modum delicti et hoc saluo cō
tenemento suo. Mercator eodem modo sal
ua mercandisa sua. villanus alterius q̄ no
ster saluo villenagio suo nec ponantur hu=
iusmodi amerciamenta nisi per sacramen=
tum proborum et legis hominum de vise=
ueto illo. Comites et barones non amerciā
tur nisi per pares suos et secundum moduȝ
delicti. Persona etiam ecclesiastica nō amer
cietur secunduȝ quantitatē beneficij sui ec=
clesiastici sȝ secundum laicum suum tene=
mentum et secundū quātitatē delicti.
¶ Nec villanus nec liber homo distringā O
tur facere pontes et riparias nisi qui de iure

facere debent ab antiquo nec defendantur
riparie nisi ille que fuerunt indefense tem=
pore Henrici regis aui nostri et per ca=
dem loca et per eosdem terminos. ¶ Nul=
P lus viccecomes constabularius coronator vel
alij nostri balliui teneant placita corone no
N stre. ¶ Si quis tenēs de nobilis laicum feo
dum moriatur et vicomes vel alius balliu9
noster ostendat litteras nostras de sūmoni=
tione debiti liceat viccecomiti vel balliuo at=
tachiare catalla defuncti inuēta in laico feo
do ad valentiam debiti per visum legis ho
minū: ita tamen ꝙ nichil inde amoueatur
donec nobis soluatur debitum quod claruz
fuerit et residuum executoribus relinquaẽ.
et si nihil debeaẽ nobis ab ipso omnia catal
la cedant defuncto saluis vxori et pueris ei9
R rationabilibus partibus suis. ¶ Null9 cō=
stabularius vel balliu9 capiat blada vel ca
talla alicuius qui non ē de villa vbi castrum
situm est nisi statim reddat denarios aut de
voluntate venditorum inde respectum ha=
bere poterit. Si autem de villa hmōi fuerit
infra. xl. dies precium reddat nec distringa=
tur aliquē militē ad dandum preciū ꝑ custo
dia huius castri si ipsam facere noluerit per
se vel alium probum hominez. et si nos mi
serimus eum vel duxerimus in exercitum
erit quietus per tantuz tempus de custodia
S ¶ Nullus vicecomes vel balliuus noster
capiat equos vel carrectas ꝑ carragio faciē
do nisi reddat liberationem antiquitus sta=
tutam videlicet pro carrecta ad duos equos
decem denarios per diem. ¶ Nulla carrecta
T persone ecclesiastice vel militis aut alicui9
dñe capiatur per predictos balliuos nec ca=
piemus boscum alienum ad castrum vel ad
alia agenda nostra nisi per voluntatem il=
lius cuius fuerit ille boscus. ¶ Nos
non tenebimus terras eorum qui conuicti
fuerunt de felonia nisi per vnum annum
et vnum diem et postea reddantur terre, ille
dominis feodorum. Omnes bedelli deponā
tur per tamisiam medewcyā et per totam
V Angliam nisi per costerā maris. ¶ Breue
quod vocatur precipe in capite decetero non
fiat de aliquo tenemento. vnde liber homo
X amittat curiam suā. ¶ Una mensura vini
et serui sic sit per totaz Angliam: et vna mē
sura bladi scz quarteriū london. & vna latitu
do pannoꝝ tinctorum russetoruz et ha vber
choꝝ scilicet due vlne inter listas: et sic de pō
Y deribus sicut de mensuris. ¶ Nichil decete

ro detur pro breui inquisitionis de vita vel
membro sed gratis concedatur. ¶ Si quis
tenuerit de nobis in capite per feodi firmaz
socagiū vel burgagiū et de alio tenet terraz
suā per seruitium militare nos nō habebi=
mus custodiā heredis vel terre que est de feo
do alterius occasione illius feodi firme soca
gij vel burgagij nec habebimus custodiam
alicuius feodi firme nisi ipsa feodi firma no
bis debeat seruitiū militare. nec habebimus
custodiā heredis vel terre alicui9 quaz tenet
de alio ꝑ seruitiū militare occasiōe prove ser
gācie quā tenet de nobis ꝑ seruitiū reddendi
nob; cultellos vel sagittas. ¶ Null9 balliu9
ponat decetero aliquē ad legem manifestaz
nec ad iuramentuz simplici loquela sua sine
testibus fidelibus ad hoc deductis. ¶ Null9
liber homo capiatur aut imprisonetur aut dis
seisiatur de libero tenemento suo vel liberis
consuetudinibus nec exulettur nec vt legetur
aut aliquo modo destruaẽ nec super eū ibi=
mus aut mittemus nisi per legale iudiciuz
suorum parium vel per legez terre / nulli vē
demus nulli negabimus / nulli differemus
rectum aut iusticiaz. ¶ Omnes mercatores
nisi prohibiti fuerint saluo exeant redeant
morentur et eant per angliam aquā et terrā
ad emendum et vendendum sine malis to=
lectis aut collectis per antiquas consuetudi
nes preterꝙ̄ tēpore guerre: nisi sint de terra
contra nos guerriua ꝯ si aliqui inueniantur
de terra contra nos guerriua sine dāno atta
chientur donec a nobis vel capitali iusticia=
rio nostro sciatur qualiter mercatores no=
stri tractentur in terra illa contra nos guer=
rantes. et si nostri salui sint illi tunc illi sal=
ui sint hic. et liceat vnicuiqꝫ exire de regno ni
si tempore guerre: exceptis personis vt lega
tis et gentibus de terra contra nos guerran
tibus et mercatoribus de quibus dictum est
¶ Si quis tenens de aliqua escaeta vt de ho
nore walynfordie bedfordie notyngamie lā
castrie vel de alijs escaetis que sunt in ma=
nu nostra obierit heres eius non debet aliqđ
releuium nec faciet nobis aliud seruitium
ꝙ̄ faceret baroni si terra illa esset i manu ba
ronis et nos eodem modo eā tenebimus quo
baro illam tenuit / nec habebimus occasione
talis escaete vel baronie custodiam aliquoꝝ
hominum nisi alibi tenuerint de nobis in ca
pite. ¶ Nullus liber homo decetero det aut
vēdat amplius de terra sua ꝙ̄ vt de residuo
sufficienter possit fieri seruitium debitum

domino feodi. ¶ Omnes patroni abbatiarum qui habent cartas regis de aduocatione vel antiquam tenurã seu possessionem habeant earum custodias cũ vacauerint. ¶ Nullus imprisonetur aut capiatur propter appellationẽ femine de morte alterius q̃ viri sui.

¶ Nullꝰ comitatꝰ decetero teneatur nisi de mense in mensẽ et vbi maior terminus esse solebat maior. Sic nec aliquis vicecomes aut balliuꝰ faciat terminũ suũ sup hundredũ nisi bis ĩ anno. s. semel post pascha et iterũ post festũ Michaelis in loco debito ⁊ consueto. Et visus de franco plegio fiat ad illũ terminum supradictum sine occasione ita scꝫ ꝙ quilibet habeat libertates suas q̃s habuit ⁊ habere consueuit tp̄e henrici aui nostri vel quas postea pquisiuit. Visus autẽ de franco plegio sic fiat ꝙ pax nostra teneatᷓ et ꝙ trithinga integra sit sicut fieri consueuit. et ꝙ vicecomes non querat occasiones et qđ contentus sit ex eo ꝙ vicecomes habere consueuit de visu suo faciendo tempore henrici regis aui nostri. ¶ Non liceat alicui decetero terram suã dare alicui domui religiose vt eam postea resumat. nec liceat domui religiose terram sic capere de aliquo. et si quis terram suã sic dederit domui penitus cassetur et terra illa domino feodi alias scutagiũ acquiratur. ¶ Scotagiũ decetero capiatur sicut capi consueuit, tempore henrici aui nostri saluis archiepiscopis ep̄is abbatibꝰ prioribus hospitalarijs templarijs et omnibus alijs tam personis ecclesiasticis q̃ secularibus libertatibus suis et liberis cõsuetudinibus quas prius habuerunt.

¶ Carta de foresta.

articuli cõtenti in carta de foresta.

Sequuntur articuli carte de foresta et sunt. xxv. Henricus dei gratia ⁊c. In primis concedimus ꝙ omnes foreste quas Henricus auus noster afforestauit videantur per bonos et legales homines: et si boscũ aliquem alium q̃ dominicũ boscũ suũ afforestauerit ad dampnum illius cuius boscum fuerit deafforestetur. Et si proprium boscum suũ afforestauerit remaneat foresta salua cõmunia de herbagio et alijs in eadem illis qui prius eam habere consueuerunt. ¶ Homines qui manent extra forestam non veniant decetero coram iusticiarijs nostris de foresta per cõmunes sũmonitiones nisi sint in placito visus plegij alicuius vel aliquorum qui attachiati sunt propter forestam. Omnes bosci qui fuerunt afforestati per regem Ricardum auunculum nostrum vel per regem Johannem patrem nostrum vsq ad coronationem nostrã primam statim deafforestentur nisi sit dominicus noster. ¶ Archiepiscopi Episcopi abbates Priores Comites Barones milites et libere tenentes qui boscos suos habent in forestis habeãt dictos boscos suos sicut habuerunt tẽpore prime coronatiõis Henrici regis aui nostri ita ꝙ quieti sint imperpetuum de omnibus purpresturis vastis et assartis et nobis respondeant. ¶ Redargatores fiant ⁊ eant per forestas nostras ad faciendum redargũ sicut fieri consueuit tẽpore prime coronationis Henri. regis aui nostri. ¶ Inquisitio vel visus de expeditione canũ existentium in foresta decetero fiat quando fit rewardũ. s. de tertio anno ĩ tertium annum. et tunc fiat per visũ ⁊ testimonium legalium hominũ et nõ aliter. Et ille cuius canis inuentus est nõ expeditatus pro mĩa det. iij. sol. Et de cetero nullus bos capiatur pro expeditatione. Talis autẽ fiat expeditatio canũ per cõmunem assensũ ꝙ tres ortelli abscindãtur de pede anteriori sine pelota. nec expeditentur canes decetero nisi in illis boscis quibus expeditari consueuerunt tempore coronationis henri. aui nostri. ¶ Nullus forestarius vel bedellus faciat scotellas. vel garbas colligat vel aliq̃ collectam faciat et per visum et sacramentum xij. redargutorum tot forestarij ponãtur ad forestas custodiendas quot ad illas rationabiliter viderint sufficere et expedire ¶ Nullum swainnotũ decetero teneatur ĩ regno nostro nisi ter ĩ anno. videlicet in principio xv. dierum ante festum sãcti Michaelis; quãdo agistatores nostri veniunt ad agistandum dominicos nostros. Et ad festum sancti Martini quãdo agistatores nostri debent recipere pannagium nostrum et ad illa dua swainnota cõueniunt agistatores nostri et nulli alij per districtionem et tertium swainnotũ teneatur in initio xv. dierũ ante festum sancti Johannis baptiste proptẽ fauuationẽ bestiarum nostrarũ et ad illud swainnotum tenendum conueniant viridarij forestarij et non alij per districtionẽ. Preterea singulis xl. diebus per annum conueniant viridarij et forestarij ad faciendũ attachiamẽta de foresta tã de viridi q̃ de venatione p presentationẽ ipsoꝝ forestarioꝝ ⁊ corã ipsis attachientur predicta attachiamenta. Predicta vero swainnota non teneantur nisi in comitatu vbi teneri cõsueuerũt. ¶ Unus=

quisq liber homo agistet boscū suum in foresta pro voluntate sua et habeat inde panagium suum. Concedimus etiam q vnusqsq liber homo possit ducere porcos suos per dn̄icū boscum nr̄z libere et sine impedimento ad agistandum eos in proprijs boscis suis vel alibi vbi voluerit et si porci alicuius liberi hominis vna nocte pernoctauerint in foresta nostra non inde occasionetur ita q aliquid de suo perdat. ¶ Nullus decētero amittat vitam vel membrū pro venatione nostra. si quis captus fuerit vel conuictus de venationis captione grauiter redimatur si habeat vnde redimi possit. et si nō habeat iaceat in prisona nostra per vnum annū et vnū diē. Et si post annū et diē inuenire plegium possit exeat de prisona nostra sin autē abiurat regnum nostrum anglie.

¶ Quicūq archiepūs episcop⁹ comes vel baro veniens ad mandatum nostrum ad nos transiens per forestam nostram liceat ei capere vnam bestiam vel duas per visū forestatorū si presentes fuerint sin autē faciat cornuare ne videat hoc furtiue facere z idē faciat in redeūdo sicut predictū est. ¶ Vnusquisq liber homo decetero sine occasione faciāt in bosco suo vel in terra sua quā habet in foresta molēdinū/viuariū/stāgnū/marleraz/fossatū/vel terrā arabilē extra cooptū in terra arabili ita q non sit ad nocumentum alicui⁹ vicini. ¶ Vnusquisq liber homo habeat in boscis suis aerias ancipitrum espervariorū falconū aquilarū z heyronū et habeat similiter mel quod inuentum fuerit in boscis suis. ¶ Nullus forestarius decetero qui nō est forestarius de feodo nobis firmaz reddens pro balliua sua capiat chiminagium aliqd in balliua sua. Forestari⁹ autē de feodo firmā nobis reddens pro balliua sua capiat chiminagiū sic: videlz p vna carrecta p dimidiū annum. ij. d. et pro vno equo portante sūmagium p dimidium annum obolū: et sic de alio dimidio anno z nō nisi de illis qui extra balliuā veniunt tanq mercatores per licentiā suā ad boscū mercādū arborē corticē carbones emendas z alibi ad ducendū ad vendendū vbi voluerint. et de nulla carrecta alia vel equo portāte sūmagiū aliquod capiatur chiminagiū nisi in illis locis vbi consueuit et debuit capi antiqtus. ¶ Illi autem qui supra dorsum suum boscum arborem corticez vel carbones portant ad vēdendū vt inde viuāt nullū decetero debet chiminagium dari. de boscis autē aliorū nullum detur chiminagiū forestarijs nostris preterq de boscis nr̄is dn̄icis. ¶ Omnes vt legati pro foresta nostra tm̄ a tempore Henrici aui nostri vsq ad primam coronationē nostram veniant ad pacem nostrā sine impedimento et saluos plegios inueniant q decetero non forisfacient nobis de foresta nostra. ¶ Nullus constabularius vel alius balliuus teneat placita de foresta nostra de viridi et venatione sed quilibet forestari⁹ de feodo attachiet placita de foresta tā de viridi quā de venatione et eam presentet coraz viridarijs et pronunciet. Et cum irrotulata fuerit et sub sigillis viridariorū inclusa presententur iusticiarijs pricipalib⁹ sine capitalibus cum in partes illas venerint ad tenendum placita de foresta et coram eis terminentur. hos articulos ignorare non debēt quibus incūbit confessiones audire infra puintiam Cant.

¶ De participantibus cum excōmunicatis et quando sententia excōmunicationis nulla ē ipso iure et de minore excōicatiōe. C. xxij. A

Communicatio cuz excōicatis ē illicita quadrupliciter. Primo quando quis cōicat siue participat cum excōicato in eodē crimie proptē qd excōicat⁹ est scilicet dando ei consilium auxilium vel fauorē talis incurrit eandem sententiam. ex. eo. si concubine. et ca. nuper.

Et intelligo consilium sine quo non esset facturus. ext. de homicidio. sicut dignum. §. si vero. Similiter quando sententia maioris excōicationis lata est a iudice in participantes cū excōicato non quidē in crimine: sz in locutiōe osculo salutatione oratione vel mēsa premissa trina monitiōe canōica vel vna pro tribus z nominatim expressis illis q monētur aliter non ligaret talis sn̄ia. ext. e. statutum. sic incidentes in maiorē excōicationez participando illicite cuz excōicatis vel porī modo debēt absolui ab eo a quo principalis excōicatus est. ¶ Secundo qn̄ qs pticipat i B
crimine mortali sed non in illo ppter qd excōicatus est: sed talis non incurrit eandē sētentiā sed minorem et mortaliter peccat.

¶ Tercio qn̄ qs participat ei in diuinis. sz C
recipiendo eū ad diuina officia: seu ad ecclesiastica sacramenta vel ad sepulturā ecclesiasticā et talis licet nō sit irregularis vt ex. eo. is qui. li. vi. Peccat tm̄ mortaliter. et ē ppinquus irregularitati. nā interdictus est ei ingressus ecclesie vt ext. de priuil. c. episcoporū. li. vi. et si interim igerat se diuinis nistrādo i

suo officio sicut prius irregularis efficit. et si
decedat sic interdictus: non debet in cimite=
rio sepeliri. ext. c. 19 cui. libro. vi. sm Jo. an.
Suprdo intelligit hoc verū de publice excōi
cato ab hoīe non a iure. et si scienter sepelie=
rit hereticū grauius punitur supra. ca. xix.
ali. Si autem sepelierit publice excōicatum
aut noīatim interdictū aut manifestū vsura
riū scienter punit vtrō ca. xix. a. t. Si ho ta=
lis participatio i diuinis fiat per metum vt
quia tirannus cogit metu mortis sacerdotē
celebrare beatus esset sacerdos ille. sm Host.
si se potius ad martyrium prepararet. Me
tus cum et si culpā attenuet non tū simpli
citer excusat. xxxij. q. v. ita ne. secūdū Wil. et
D Hug. metus qui potest cadere in constantē
virum bene excusat in hoc casu. ¶ Quarto
quando quis cōmunicat cum excōmunica=
to non in crimine: sed loquendo vel secum
orando comedendo vel salutando. et dicunt
quidam q sic participans peccat mortaliter
sed hoc videtur valde graue q homo pro le
ui verbo qd loquitur excōmunicato peccet
mortaliter et ipsi excōmunicantes multis
laqueum dānationis iniicerent qd nimis
in eos retorqueretur. Ideo aliis probabilius
videtur q non peccet mortaliter nisi cōmu
nicet in crimie vel in diuinis vt dictū est vel
in contēptū ecclesiastice disciplie seu contra phi
bitionē superiorū sm Tho. in. iiij. di. xviij.
Si aūt aliquis pertinaciter cōicet cū excōi=
catis potest excōicari maiori excōicatione.
E concordant Alanus et Petrus. ¶ In multis
vero casibus licitum est cōicare cū excōicatis
Primo qū quis ei loquitur in his q ptinēt
ad salutē anime: vel ad absolutionē suā ha
bendam l. et alia verba incidēter interpo=
nat vt magis proficiat. et sic confessores et
predicatores possunt cū excōicatis cōmuni
care et in casu necessitatis elemosinas ab eis
recipere. ex. eo. cū voluntate. Item excusan
tur ab excōicatione multe persone cōicātes
cū excōicatis dum tū non in crimie consilio
vel auxilio vt in his versibus patet.
Utile: lex: humile: res ignorata: necesse.
Hec anathema quidē: faciūt ne possit obesse.
F ¶ Utile. i. propter vtilitatem licitū est ptici
pare cū excōicato: et hoc vel propter vtilitatē
excōicati vt qū quis loquitur ei de his q pti
nēt ad eius salutem vt dictū est. vel propter vti
litatē ex pte cōicātis vt qr petit ab eo qd ei dz
vt ex. e. si vo. Uñ si noluerit soluere poterit
i iudicio cōueniri. posset etiā licite loqui ei de sa
lute aie sue proprie: si est ardua necessitas q nō
poterit habere recursum ad aliū quē consulat
vel de re temporali sm Wil. ¶ Lex. s. matri G
monij excusat vxorē ab excōicatione partici=
pantē cum viro suo excōicato si inter eos cō
stet verum esse matrimonium: sed siue vir
siue mulier excōicetur propter matrimoniū
illicite contractum: nō licet alteri participa
re excōicato. si autem alter eorū sit excōicatus
propter aliud delictum: tunc vxor excusat
participando cū viro suo excōicato vt dictū
est. vir etiā excusatur participando cū vxo=
re sic excōicata quo ad redditionē debiti: sed
in aliis non / qr posset cogere eā vt faciat se
absolui. et licet vxor possit licite cōicare cū
marito excōicato: nō tū licet ei cōmedere cū
alio excōicato quem forte maritus suus inui
tat vt secū in mensa sua comedat sed in alia
mensa remota in eadem domo comedere po
test. sequitur in versu. ¶ Humile. i. filii ser
ui ancille mancipia rustici seruientes et alii H
familiares et subiecti vt supra excusent q nō
sunt adeo curiales vt consilio eorū scelera p=
petrentur. xi. q. iii. quoniā multos. Sed qd
dictum est intellige de filiis q sunt in patris po
testate vel cōmensales patri licet emancipa
ti. isti excusentur cōicando patri excōicato:
alii nō. ¶ Itē serui ancille rustici seruiētes
et alii subiecti vt supra excusant participan
do cū dñis suis et superioribus. si ante excōi
tionē astricti erant ad familiare obsequium
eorū: vel si ipsi ante excōicationē dñi obliga
uerunt se ei seruire: et seruitiū intrauerunt:
vel si post excōicationē obligauerūt se igno
rantes de excōmunicatione non tenentur ta
les ab excōmunicatis recedere. Et idem intel
lige de nutricibus et similibus: que si a domi K
nis suis recederent vnde viuerent non habe
rent sm Host. ar. ex. eo. si vere. Et sicut in=
feriores tenentur ad obsequium superiorū
ita superiores ad prouidentiā inferiorū. et L
ideo possunt patres filiis suis. dominis ser=
uis suis et alii etiā mercenariis suis quos si
ne magno incōmodo suo vitare nō possunt
excommunicatis cōicare in his quibus obli
gati sunt eis sm Tho. in. iiij. di. xviij. Qui=
dam dicunt q non excusantur cōmunicādo
cū tenebantur corrigere suos ne incidant in
causam anathematis. ar. xxviij. q. i. de filia.
Item possum ei cōicare cuius excōicato cum M
quo habeo aliquid cōe si esset mihi valde dā=
nosum eum vitare sm Host. et Bern. l. cā.
si vere. Item armiger vel seruiens militis
potest cum eo cōicare excōicato: sed nō illis
excōicatis quibus miles iste cōicat sm Wil.

vasalli abstinere tenentur a dn̄is suis ex=
G cōicatis: tenent̄ tū eis reddere tributa et pen=
siones nec peccant ei sic cōmunicando licet
soluāt in propria persona. et similiter si q̄s
cum iuramento promisit aliquid dare ei q̄
postea excōmunicatus est: debet dare qđ p̄=
misit. ar. xi. q. iij. quoniā multos. Ray. dicit
q̄ non debeo ei soluere sed deponere in ec̄e sa
cra: et sic vtilius agere cius negociū vt per
I hoc citius veniat ad satisfactionē. ¶ Itez si
presbiter locauit operas suas dn̄o: tunc ex=
cōicato non valuit locatio. si vero postea fu
it excōmunicatus caueat ne seruiat ei i diui
nis. ext. c. significauit. Item si missa iā ince
pta esset excommunicatus intret ecclesiam
et occultū est non debet sacerdos dimittere
offi ciū inceptum. vij. q. i. nihil. si vero ē ma
nifestū moneat publice eū vt exeat: et si q̄=
h dem non vult exire et sacerdos nōdū iā incho
auit canonē debet dimittere. xxiiij. q. i. om=
nis qui. Si aūt canonē iā inchoauit debet p̄
cedere in officio simul cū eo qui assistit ei. ita
tū q̄ finito canone sumptoq̄ sacramento ante
q̄ dicatur postcōio moneat eū vt exeat q̄ si
non vult exire: potest cum sacerdos eiicere:
etiā si sit clericus q̄ si potest eiici redeat sacer
dos et cōpleat que restabant s̄m Ray. Itez
alij tenentur exire de ecclesia videntes publi
ce excōicatum intrare. si ipse ingreditur ad
orandum et nolit exire: si aūt ingrediat̄ pro
alio negocio non oportet alios exire. si autē
occultum sit: illi tenent̄ qui hoc sciūt occul
te monere eum vt exeat: ita q̄ non sequatur
manifestatio si posset fieri. vi. q. ij. si tm̄. s̄m
k Ray. et Goffre. ¶ Item excusantur qui vo
cati corā iudicib⁹ excōicatis comparēt corā
eis si sint de iurisditione illoꝝ s̄m wil. quia
videt̄ casus eē necessitatis q̄ similit̄ ꝯueniāt
corām eis iniuriatores suos: quia alias ape
l riretur libertas raptoribus. s̄m wil. ¶ Itez
clerici qui sunt de familia episcopi sicut q̄ ce
teri seruientes excusantur cum episcopo ex=
cōmunicato communicantes s̄m wil. Sed
alij clerici non excusantur s̄m. Host. xxiij.
di. iuratus. ext. de excel. prelato. capi. fina.
Monachi autē cum abbate excommunica=
to cōmunicare possunt quia sunt quasi de
eius familia s̄m wil. ¶ Sequitur in versu
M Res ignorāta. i. quando cōmunicans cū ex
communicato quem ignorat esse excōmuni
catum excusatur. hoc intellige quando est
probabilis ignorātia facti nō crassa aut su=
pina ext. de cle. excommu. mi. apostolice. sed
ignorantia iuris non excusat nisi illos qui=

bus licitius ignorare vt pueros nondum do
li capaces. dicitur autem quis ignorare fa=
ctum vt quia non cōstat ei q̄ ipse de quo agi
tur fecit tale factum supple verberauit cleri
cum / quia nec ipse vidit nec est fama ita pu
blica quod omnino debeat credi / nam si ab
aduersario audiat vel leui fama: non debet
de hoc formare sibi conscientiam. secundū
wilhel. Dicitur vero ius ignorare vt puta si
nesciebat q̄ ille quē vidit verberare clericū
propter hoc esse excommunicatus que igno
rantia vt dictum est non excusat. Si sciam
ex habitu aliquem esse excommunicatum q̄
actu non aduerto et communico ei surrepti
cie non incido in excōmunicationem nec for
te pecco. secundum wilhel. ¶ Si audiui ab N
aliquo in confessione q̄ est excommunicat⁹
nec aliter scio non teneor eum vitare / quia
non scio hoc sicut homo: sed sicut deus / q̄ ne
confessio reddatur odiosa / si vero hoc dixe=
rit mihi nō truphādo sz bona fide extra ꝯfes
sionē teneor eū vitare / sed solū i occulto nisi
sit publice excōicat⁹: vel factū p̄ quo excōi=
catur notoriū. similiter si episcop⁹ vel alius
prelatus dicat mihi per modū denūciatiōis
q̄ talis est excommunicatus / et casus talis
est de quo solet fieri excommunicatio: teneor
eum vitare / secus si dicat mihi hoc in com=
muni locutione / quia tunc non teneor crede
re nec eum vitare. Similiter si prelatus vel
sacerdos prochialis dicat michi q̄ vidit par
rochianum aliquid fecisse propter quod inci
dit in excommunicationem non tamen est
publicum siue credam narranti siue non nō
teneor vitare eum neq̄ in publico neq̄ in oc
culto propter periculuz minoris excommu
nicationis vitandum. et multo minus si di=
cat mihi alius inferior / tamen si credam il=
lud esse verū nō debeo me ingerere cōicatiōi
illius: si possuz sine scādalo et hoc ne dem ei
materiā peccandi dū illicite ip̄e mihi cōicat
hec wil. ¶ Si publica fama ē de aliquo q̄ sit O
excōicat⁹ vel notoriū est q̄ fecit aliqđ p̄pter
qđ incidit in maiorē excōicationē teneor cuz
vitare. similit̄ si audiui a fidedignis q̄ ip̄i au P
dicēt ip̄z denūciatū p̄ excōicato vel q̄ ip̄i vi
derēt eū notorie aliqđ fecisse ex quo icidit i ex
cōicatione teneor ingerere vitatēs iteri cū vi
tare tā i occulto q̄ i publico donec certificat⁹
fuero s̄z Ray. ¶ Si audiui lōdoñ aliquē pu
blicari excōmunicatum et postea inueniā cuz
eboraci vbi nihil de hoc scitur: nō teneor cuz
vitare nisi in illa diocesi vbi fuit publicatus
nisi haberez instrumenta vel testes per que

possim excōicationē faciliter probare alibi
M ar. ex. qui matri accu. pos. cū in tua. ¶ Si=
militer si novi aliquē excōicatū ꝙ postea nō
vidi eū vsqꝫ post annū lapsū: si credatur ꝙ
ille sit homo timorosus et qui se tunc gere=
bat tanꝙ excōicatum et modo non sic se ge
rit possū credere eū eē absolutū et ei cōicare
Si autem ille homo credatur esse pravus ꝙ
discolus nec servavit sn̄iam: crede ipsū esse
vitandū sicut ante. s. si pri⁹ in publico mo=
do in publico si prius in occulto modo in oc
culto. donec probabiliter presumatur de ei⁹
R absolutione. ¶ Sequitur in versu. Neces=
se. i. in necessitate licet cōicare cū excōicatis
Unde orator. i. qui causā orōnis. Et pere=
grinus aut alius viator pgens ob rōnabilē
causam in terram excōicatorum. Vel p ex
cōicatos transiens si nō possit ab alijs eme
re vel habere victū necessaria pōt ab excōi
catis emere vel per modū elemosine recipe
re. Similiter humanitatis causa quando. s.
indiget excōicatus vel creditur vel presumi
tur īdigere licite possum ei dādo necessaria
subvenire. Nec credo expectandā vltimam
necessitatē: sed sufficit qđ credatur indigere
et possū tali. alimenta. vestimenta et hospi
cium si indigeat licite exhibere. Nec opor=
tet de hoc vsqꝫ ab alijs repuls⁹ fuerit vel nō
admissus expectare. In alijs autē que non
sunt necessaria vite: vt si petat a me secu=
rim vel aliud vtensile quo indiget ex acco=
modato nō est facile cōicandū: nisi magna
videretur necessitas. Et hoc ad arbitriū bo
ni viri relinquendū est s𝔷 glo. Tho. in scri=
pto dicit ꝙ in tali casu in quo hō tenet cō=
icare primo ex precepto caritatis non pro=
S hibetur cōicatio etiā cū excōicatis. ¶ Qui
amico suo excōicato venienti cōmedere ad
domū suā dimittit ei claues ꝙ domū vel per
mittit eū comedere separatim timēs ne for
te ille vim inferret ei vel reb⁹ suis si nō esset
recept⁹ nō incurrit excōicationē etiā mino
rem. Vel si putet eum indigere alimēto vel
hospicio potest eū causa hūanitatis recipe=
re facta de hoc protestatiōe. Si vero hoc fa
ciat ī fraudē ne offēdat excōicatū aut vt sic
adquirat favorē ei⁹: intelligend⁹ est pticipare
cū eo ꝙ incurrit excōicationē minorē. s𝔷 Wil.
¶ Si receptus sū in aliqua domo ad men=
sam ꝙ superveniat ꝙ īsīgat se aliqđ publice ex
cōicatus teneor surgere et recedere nō obstā
te cuiuscūqꝫ scādalo. Nō tū teneor exire do
mū si fuero ibi hospitatus. Tali publice ex
cōicato superveniente imo licet sciā aliquem
excōicatum receptū esse in aliqua camera si
ue domo: possū ibi hospitari si domus tan
te capacitatis sit ꝙ eius cōicationem vitare
possū. Nam licet michi cū excōicato in ca=
dem camera comedere sed nō in eadem mē
sa nec in eodē lecto iacere. Si vero veniā in
uitatus ad aliqđ festū vel cōuiuium et inue
nio ibi aliquem publice excōicatum teneor
recedere nec debeo ibi epulari licet sedeat in
alia mensa. Quia omnes taliter cōuenientes
ad festū vel ad cōuiuiū simul cōicari cēsen=
tur. Si autē in aliquo casuū predictorū pre
sens sit excōicatus occult⁹ et non possū sine
eius noticia surgere vel recedere. teneor nō
surgere secūdū. Wil. ¶ Itē siquis assurgat
T vel reuerentiā exhibeat excōicato vel īnuet
salutā in se aut moueat labia sua qū resalu
tans eum tn̄ nichil dicat. non incurrit excōi
catiōnē. Pene enim sunt restringēde secū=
dum Wil. nec possum recipere litteras excōi
cati vel ei mittere litteras nūcios vel exenia
nisi in casu quo licet ei loqui. Nec est salu=
tandus excōicatus cū ei ex causa aliqua scri
bitur. Sed loco salutationis debet dici spūs
consilij sanioris vel qui verbo salutatur ab
excōicato nō debet eū resalutare Sed potest
dicere deus emendet vos. vel aliud hmōi.
Qui aūt munus ab excōicato recepit ꝙuis
nō liceat: tamē nō tenet ei reddere sed indu=
cendus est ꝙ in pios vsus cōuertat. Si tamē
vellet illud munus remittere excōicato ad
inducendū ei ruborem bn̄ faceret s𝔷m Wil.
V ¶ Si mutuū recipio ab excōicato vel con=
duxi ab eo pro p̄cio reddēdo teneor ei redde=
re in termino suo. Etiā durante adhuc excōe.
Et hoc quo ad naturalē obligationē. Et si
sit solutū ita nō pōt repeti sed quo ad ciuilē
obligationē ex qua nascitur actio nō debꝫ ei
reddere nisi post eius absolutionē s𝔷m Wil.
Y ¶ Non est cōicandū in venditione vel em=
ptione cū seruiente excōicati si emat vel vē
dat noīe excōicati. Sicut nec esset cū excōi=
cato. Secus si noīe suo pprio aliqđ tale fa
ciat dū tamen nō in fraudē s𝔷m Wil. Et li
cet peccet contrahens cū excōicato tn̄ cōtra
ctus tenet. vt si quis tradat rem suā venalē
excōicato ꝙ incontinenti accipit preciū. Si
vero quis obliget se iuramento. vel alio mo
do ad cōicandū cū excōicato vtputa quod
vendet ei vel locabit aliqđ nō tenet ꝯtract⁹
secundum. Ray. Sed verius videtur s𝔷m
Inno. ꝙ omnis contractus initi cum excō=
municatis siue scienter siue ignoranter te=
nent: et ex eis quidē agitur contra excōica=

sum: ipse autem durante excoicatione age=
re non potest post absolutionez vero agere
potest etiam de contractu inito dum erat ex
communicatus. ¶ Si ille qui verberauit
clericum composuit cū eo vel vadit vt que
rat absolutionē vel ꝗuis non sit denūciat⁹
tenetur cum vitare cū nōdum sit absolutus
ex. eo. cum desideres. Cum tali tamen eū=
te pro absolutione potest coicari emēdo vel
vendendo necessaria victui. similiter si excō
municatus iurauerit stare mādato epi. epi=
scopus coicando cum eo nō intelligitur ex=
coicatum absoluere immo incidit in mino=
rem si coicet in illicitis sicut alij coicātes ex
eo. cum desideres. Et hoc intellige ꝗuis ipse
met eps ipsū excommunicauerit nō enī po
test coicare cum tali nec alijs dare licentiaz
communicandi ei quin incidant in excoica=
tionē minorem ex. eo. nup. Si vero episco
pus communicet in crimine cum illo quem
propter idem crimen excommunicauit eam
dem sententiam incurrit et ligatur non sen
Aa tentia sua sed iuris ar. ex. eo. nuper. ¶ Ex=
communicatus maiori excommunicatione
peccat se ingerendo coloni aliorum. vi. q. ij.
si tantuz et excōmunicatus etiā debet alios
excoicatos vitare scḋm Ray. et nota ꝙ ex=
communicatio non transit in tertiam perso
nam. vnde communicans cū excommuni=
cato minori excommunicatione puta quia
coicauit cum excoicato maiore. s. excommu
nicatione: nullam excoicationē incurrit hec
omnia que inserta sunt a principio huius
capituli habentur in sū. conf. lib. iij. titulo
Ab xxxiij. a. q. cxxvj. consequēter. ¶ Item no=
ta ꝙ in v. casibus sententia excommunica=
tionis nulla est ipso iure. Primo si ille qui
aliquem excoicauit non erat suus iudex. xi.
q. iij. sententia. vel si excommunicans pro
tunc erat excommunicatus. xxi ij. q. i. audi
uimus. Secundo quando sētia lata est post
appellationem legitimam. Tertio quando
continet intollerabilē errorem ex. c. p tuas.
Quarto si aliquis simpliciť excoicaret ma
iori excoicatione illos qui pticiparent excoi
cato nō in crimie sȝ in locutiōe ꝗ alijs ꝑtet
que incurriť mior excoicatio naz talis sētia
nō valet nisi pmissa trina monitiōe vel vna
p trib⁹ ꝗ nisi exprimať noiati ille admonē
dus ex. c. ꝯstitutionē li. vi. Quito si plat⁹ i
terdiceret subditis suis ne exponāt suis su=
perioribus aut legatis vel inquisitorib⁹ statū
sui monasterij ꝗ sup hoc ferret sētiam excoi
Ac catiōis ex. de offi. orď. qꝛ plerūq li. vi. ¶ Et

qꝛ mior excoicatiōe incurriť frequēter ex=
coicatiōe cū excoicatis maiore excoicatione
Ideo videndū ē qs sit effect⁹ ei⁹ ꝗ qb⁹ modis
icurriť. Notādū igť qḋ mior excoicatio isli
giť ipso actu quicūque ad deū tm̄ qḋ ꝯtigit ꝗ
cito mortale pctm̄ incurriť siue cōmittiť. xi.
q. iij. audi. vnde quilibet in peccato mortali
existens separatur a sacramētis ecclesie non
per modū sentētie sed p modū simplicis p=
hibitionis / quādoq etiā infligiť minor ex=
Ad municatio quo ad ecclesiam ipso iure. ¶ Et
hoc in multis casib⁹ primo cū quis cōicat ex
cōicato maiori excōicatione sed nō i crimine
auxilio cōsilio vel fauore sed in alijs prohi=
bitis a iure ꝗ patent in versibus. Si p deli
ctis anathema qs efficiať. Os orare vale cō
munio mensa negať. Hoꝝ sensum satis hā
bere potes ex capitulo proximo ꝑcedēte. B.
Ae C. D. ¶ Secūdo cū quis sacrilegiū cōmittit
in rebus tm̄ vtpote aufferēdo sacrū de sacro
nō sacrum de sacro. vel sacrum de nō sacro.
xvij. q. iiij. quisquis iūcto caꝑ. miror. Si au
tem quis aufferret de loco sacro aliquid siue
sacrū siue nō sacrū cū violentia adhibita in
curreret excōicationē maiorē p cōstitutionē
Af Octo. ad tutelā. de hoc supra c. xx. B. ¶ Ter
tio cū quis est notorius fornicator. extra. de
cohabi. cle. ꝗ mu. vꝫa. ¶ Quarto cū quis est
Ag simoniac⁹. extra de simo. tanta. ¶ Quinto
cū quis recipit ecclesiam de manu laici sup=
plic sine assensu episcopi ita ꝙ per solā colla=
tionem sibi factā a laico ecclesiā tenet ꝗ oc=
cupat. xvi. q. vij. si quis deinceps / dicūt qdā
ꝙ talis ipso iure nō est excōicatus sed excōi=
Ah cādus. ar. ex. de iure patro. preterea. ¶ Sex
to cum quis in bello iniusto cōtra christianos
exerceret artē balistarioꝝ vel sagittariorum
extra. de sagittarijs. artē. vers. et alij dicunt
cōmunius ꝙ nō est canō late sententie: sȝ cō
Ai minationis. ¶ Septimo pauperū oppresso
res manifesti raptores publici vsurarij ꝗ me
retrices qui large dicūtur excōicati in quātū
oblationes eorū ad altare non recipiuntur.
Ak ¶ Octauo illi qb⁹ negať ecclesiastica sepul=
tura vt de eo q moriť in torneamēto qꝛ non
sepeliť in cimiterio etiā si penituerit. et idem
dicēdū videť de eo q non ꝯfiteť semel in āno
extra. de pe. et re. ois. Nono qlibet notorius
peccator. lxxxviij. di. neq ꝗ. xcv. di. illō. hos
cas⁹ ponūt Ray. ꝗ Inno. et i his oib⁹ qlibet
absolui pōt a proprio sacerdote / nec obstat si
ipsemet sacerdos sit excōicat⁹ minori excōi
catione. ex. c. duob⁹. nō enī pōt sic excōicat⁹
Al ab alieno sacerdote absolui. ex. c. nup. ¶ In

fugi etiā pōt minor excōicatio ab epō ꝟ quo
cū inferiori iudice ecclesiastico ex. de officio
ordi. cū ab ecclesiaꝝ. ꝗ hoc siue ꝑ cōtumaciā
vt. v. q ij. pōti. siue etiā ꝑ alijs culpis siue
simul. vt de pe. disti. j. in actione. siue ad tem
Am pus. lxxx iij. di. tanta. ¶ Excōicatus mino=
ri excōicatione si se immiscerat perceptioni sa=
cramentorū peccat mortalit/non tamē in=
currit irregularitatē etiam si celebret peccat
etiam conferendo sacramēta. sed collata ab
eo nō carent virtutis effectū. nec prohibetur
eligere nec ea que sibi ra. ione iurisdictionis
competunt exercere si tamē talis scienter ele
ctus fuerit eius erit electio irritāda. extra. de
cle. excō. iiii. si celebret. ¶ Itē talis non pec
cat intrando ecclesiam qꝛ non est remot⁹ ni
si a sacramentis. et potest dicere horas cum
alijs sed non debet ad missam recipi ad oscu
lum pacis quod est alii loco cōionis a qua si=
ne dubio separatus est vt in dicto capitulo si
celebret. ¶ Itē taliter excōicato dū aliud nō
obsistat potest cōferri beneficiū ecclesiasticū
nō tñ electiuū et ipse potest licite retinere qꝛ
non inuenitur ꝓhibitū in iure. ¶ Itē ꝓsūt
ei suffragia et orōnes ecclesie dū tamē nō ha
beat mortale. similiter excōicato maiore ex=
cōicatione ꝑ iniusta causa si aliud non obsit
prosunt. etiā si pro causa iusta si vere peñitet
et suā absolutionē diligēter procuret: para=
tus facere quod in se est vt excōicatione rela
xetur. ei autē qui nō penitet sed permanet i
sua pertinacia nullo modo prosunt et talis
dicitur tradi sathane secūdū qđ loquit apo=
stolus. j. ad Corin. v. hec Richard. di. xviij.
An ¶ Postremo nota ꝙ cui cōicamus viuo et
mortuo cōicare debemus extra. de sepultu.
ex parte le. ij. nisi post mortē appareat ꝙ ei i
vita cōicandū non erat vt puta. si post mor=
tem de heresi conuincatur. xxiiij. q. ij. sane.
et preter casum de mortuo in torneamento
de quo supra ak. Similiter econtra qui non
communicamus viuo nec mortuo debem⁹
communicare extra de sepul. sacris. Unde ex=
cōmunicati maiori excōmunicatiōe nō sunt
in loco sacro sepeliendi et si fuerint ibi sepul
ti debēt eici. extra. de priui. ad hoc aūt in glo
sa/et hostiēsi verū est de ossibus vbi ossa in
fidelium ab ossibus fideliū discerni possunt
alias nō sm Ri. Si aūt in excōicato appa=
ruerint signa penitētie ante mortē et absolu
tionē petierit nec obtinere potuerit pōt ab=
solui post mortē ꝗ ecclesiastice tradi sepulture
¶ Casus quī nō debet penitens absolui ante
satisfactionem habitā. Capitulū. xxiiij.

Casus i quibus non est absoluēd⁹ A
penitens ante satisfactionē sunt
multi. primus iniiciens man⁹ vio
lentas in clericū religiosū siue cō
uersum non debet absolui anteꝙ leso satisfe
cerit competenter extra. de sententia ex. par
rochianos ꝗ capitulo nuper. ¶ Itē capiens B
et spolians christianos nauigantes pro ne=
gociatione vel alijs honestis seu etiam nau
fragos vide supra c. i. xx. O. ¶ Item qui de C
fert arma vel alia necessaria saracenis vt su
pra plenius capi. xx. S. et. xx. P. non debet
absolui donec totū quod ex commercio tam
damnato perceperit et tantūdē de suo in sub
sidium terre sancte transmiserit et si fuerit
non soluendo debet in corpore castigari ex=
tra de iudeis ad deliberandum. et ca. ꝙ olim
¶ Impetrans scienter per se vel per alium D
falsas litteras papales et huiusmodi litteris
vtens scienter. si clericus fuerit debet priua=
ri omnibus beneficijs suis. si laicus tamdiu
excōicationi subiacebit donec satisfecerit cō
petenter. extra. de crimine falsi ad falsarioꝝ
et ca. dura. vide supra. ca. xix. B. ¶ Itē lai= E
cus faciens exactiōes tallias vel collectas in
debitas de ecclesia vel de ecclesiasticis viris:
nō absoluetur donec satisfecerit competēter
intellige si monitus a talibus non desiterit
extra de emunita. ecclesie nō min⁹ ꝗ capitu=
lo aduersus. ¶ Si episcopus vel quicunqꝫ F
alius prelatus iure ordinario visitās seu ali
quis seruiens illorū tēpore visitationis ali=
quod munus receperit maledictionē dei in=
currit nec potest absolui nisi duplum restitu
at ecclesie vnde recepit. extra. de cēsu. roma.
. §. caueant. li: vj. ¶ Pars procurans conser G
uationem priuilegiorum a sede apostolica de
putatum vt se intromittat de alijs ꝙ de iniu
rijs et violentijs manifestis non debet absol
ui nisi ei quem sic fatigauit indebite primo
satisfaciat integraliter de expensis. extra. de
officio delega. hac cōstitutione. §. pars. libro
vj. supra. capitulo. xx. z. ¶ Item compellēs H
per se vel per aliū ecclesiasticā ꝑsonā soluere
pedagia vel guidagia ⁊c. vide s. capi. xx. ac.
¶ Itez qcūqꝫ scienter hereticos receptores I
eoꝝ fautores aut defēsores ecclesiastice tradi
dit sepulture vide s. c. xx. ah. ¶ Itē qcūqꝫ K
dederit aliqđ ꝓmiserit aut pactū fecerit pro
aliq̄ iusticia vel gr̄a ꝑ litteras aplicas a sede
aplica obtinēdas ꝗ c. vtꝫ. ca. xix. I. ¶ Item L
vsurarius manifestus non debet absolui ni
si prius de vsuris receptis satisfecerit cōpetē
ter. extra de vsuris quāꝙ li. vj. Si autē vsu X

catius fuerit non soluendo: debet absolui. dum tñ ꝓponat satisfacere q̃ cito poterit et consulendus est ei ꝙ remissionē petat ab eo cui iniuriā fecit. Et si habet possessiões emptas de vsura debent vendi ⁊ satisfieri iniuriato. Si vero ille cui debent vsure restitui sit absens: debet vsurarius ei mittere vsuras ad sumptus illius cui mittende sunt. Et si sũptus itineris excederent sũmā vsurarũ. Uel si nescit vbi inueniret debent vsure pauperibus erogari ex. de vsuris cũ tu. ⁊ in glo. vide etiā s. ca. v. f. ⁊ a. l. ¶ Excoīcatus ꝓ manifesta offensa nõ dꝫ absolui ante satisfactionē ex. de appel. qua fronte ⁊ ĩ glo. ex. de sen. ex. solet. li. vi. Similit excoicatus ꝓ cõtumatia sola de qua cõstet nõ absoluet nisi refusis expensis vel alias interesse sm̃ Inno. in glo. ex. de ver. sig. ex parte. ¶ Itē quicũq3 impedierit impetratores litterarum apostolicarũ vel alios litigare volentes coram iudicibus ecclesiasticis in causis quaꝝ cognitio ad illos ꝑtinet de iure ⁊c. vide s. ca. xx. ag. ¶ Itē qui sciẽt tpe interdicti sepeliunt corpora defunctoꝝ in casibus a iure nõ cõcessis vel publice excoicatos vel nominatim interdictos s. ca. xx. a. t. ¶ Itē violantes sequestrũ legitime interpositũ sm̃ formā illius capituli. ad cõpescẽdas in cle. seu fructos sequestratos occupantes ⁊c. vide s. capi. xx. a b. ¶ Itē religiosi q̃ sibi appropriāt iniuste decimas noualiũ aut vsurpāt sibi decimas alteri ecclesie debitas. vide s. ca. xx. a v. ¶ Item inquisitor heretice prauitatis inferior epo si ꝯtra ꝯsciã omiserit procedere ꝯtra hereticos gratia lucri odij vel fauoris vt s. ca. xx. l. ¶ Itē fratres minores admittẽtes aliquem vel aliquos de iij. ordine sc̃i Frãcisci ad diuina officia in ecclesijs suis tpe gñalis interdicti. vt s. c. xx. q. ⁊ c. xx. b h. ¶ Itē quicũq3 de domib⁹ maneriis grãgijs aut alijs locis ꝑsonaꝝ ecclesiasticarũ vt s. cap. xxi. c. ¶ Itē quicũq3 abstraxerit aliquē violenter ad ecclesiam claustrũ vel cimiteriũ confugientē ibidē. b. ¶ Itē quicunq3 ecclesiā incenderit vel maliciose fregerit. ibidē. Itē quicũq3 pro impedimento pacis pro compositione litigantiũ quicq̃ receperit ibidē. d. Item clericus arma deferens et se furibus aut ꝑdonibus socians ibidē. A. ¶ Quicunq3 maliciose incendia domorũ fecerit vel fieri iusserit non absoluetur nisi ipso satisfecerit cõpetenter. xxiij. q. vltima. siquis membrorũ et ca. pessimam. ¶ Item cum quis raptor incendiarius aut alius qui satisfacere tenetur. sed non vult. Sed de alijs peccatis suis confitetur et penitet. super illis est pñia sibi imponenda. Licet non sit fructuosa quo ad vitam eternam: valebit tamen sibi quo ad minus supplicium subeundum ex. de rapt. sup eo et in glo. et de pe. di. v. falsas. ¶ Quicunq3 simul tenuerit plura beneficia curata siue summa sedis apostolice tenẽt restituere omnes fructus in constõne exsecrabilis. de prebẽ. c. i. ⁊. nos. et sunt excommunicati vt s. ca. xxi. ¶ Rectores vicarii seu alij quicũq3 sacerdotes iurisdictionē secularē recipientes a laicis vt fiant iusticiarij. Uel alio modo ministri iurisdictionis secularis ipso facto ab officio et beneficio sint suspensi. Et hec pena non debet eis relaxari donec emendauerint arbitrio diocesani ⁊ iuramentũ prestiterint ꝙ decetero talia non cõmittent priuilegijs domini regis in hac parte saluis in consti. octo. cum honestũ. multa de restitutione vide s. ca. v. ¶ De voto et voti redemptione ⁊ iuramento. Capitulum. xxv.

A

Ibet inserere aliqua pro simplicibus hic de voto. Est autem votum quedam testificatio promissionis spõtanee que deo et de hijs que dei sunt fieri debet sꝫ magistrũ. iiij. sen. di. xxxviij. Uñ licet aliquando votũ fiat sanctis. tamen ꝓpter deũ fit eis. et principaliter fit deo cũ enĩ qs vouet visitare ecclesiã sc̃i Jacobi ꝓmissio talis opis vocalis vel mẽtalis fit sc̃o Jacobo: sꝫ obligatio ad pficiendũ ꝓmissũ fit deo. Et sic quod est materiale in illo voto fit sancto: quod ē formale fit soli deo sm̃ Rich. di. xxxviij. Scḋꝫ alios votũ est ꝯceptio melioris ꝓpositi cũ deliberatione animi firmata. Uñ ad votũ tria requirũtur. sm̃ Tho. scḋa scḋe. q. lxxxviij. videlꝫ deliberatio. ꝓpositũ voluntatis: et ꝓmissio in quo ꝑficit rõ voti. Superadduntur aut q̃ndoq3 alia duo ad cõfirmationē voti. scꝫ oris ꝓnũciatio ⁊ testificatio alioꝝ solũ q̃ ꝓpositũ nõ obligat. ¶ Uotoꝝ aliud solēpne vt puta quod fit per susceptionē sacri ordinis. aut ꝑ ꝓfessionē tacitã vel expressã factã alicui de religionib⁹ approbatis. aliud simplex vt votũ peregrinationis castitatis ⁊ alia que communiter fiunt. ¶ Itē votum aliud purum ⁊ absolutum vt cum quis sine conditione pure aliquid vouet. conditionatum vero quãdo additur conditio vt puta cum taliter vouetur si tale quid euenerit michi semper caste viuam. Uouens absolute sic tenetur statim implere si potest nisi aliud in men

te habuerit vouendo: et tunc datur ei temp⁹
ad arbitrium boni viri vt votū suum impleat
secundum Wil. vouens sub conditione siue
sit generalis sicut sunt talia / si deus voluc=
rit / si vixero / si potero et similia que in omni
voto subintelliguntur licet non exprimant
xxvij. q. ij. beata maria. siue conditio sit spe
cialis. vtputa si filius meus conualescat vi=
sitabo limina apostolorum vel simile. si cō=
ditio non extiterit non obligatur sic vouens
ex voto: si cōditio extiterit tenetur. extra. de
condi. appo. veri. de resti. spo. oli causa. itel
lige tamē vouentem nō obligari quādo tota
obligatio ponebatur in euentu conditionis.
et si vouens non fuerit in culpa quod condi
tio non euenit: q2 si sic tenetur / et iteruz nisi
propter vitandum scandalum votuz fuerit
adimplendū. extra. c. magne. extra de cōuer
si. coniugis ex parte. circa finez scdm Ray.
D Inno. et Hosti. ¶ Votū licitum absolutuz
semper obligat nisi illud quod fuit licitū de=
ueniat illicitum postea secūdū Richard. vel
nisi cum illud quod fuit possibile quādo vo
uebatur. postea deuenit impossibile: vt si qs
diues. vouerit edificare ecclesiā quaz postea
paupertate superueniente perficere non po
test deobligatus est sic videlicet q si fact⁹ est
omnino impotens absoluitur a toto si tamē
in parte sit potens sed totum perficere non
potest solum remanet ad illud quod poterit
obligatus secundum Thomam super quar
E tuz di. xxxviij. ¶ Mulieres in partu labora
tes et alij quicunq in angustijs cōstituti vo
uentes si habeant deliberatam intentionem
obligandi se obligati sunt ar. xvij. q. iiij. sūt
qui opes. secus si subito et indeliberate secū
F dum Wilhel. ¶ Votum non potest fieri de
malo nec de indifferenti sed tantum de bono
et de tali bono ad quod quis alias non tene
batur / illud autem quod in aliquo euentu ē
bonum et in aliquo est malum non obligat
nisi pro euētu bono sicut fuit de voto Iepte
Iudicū. xj. secundum Thomam vbi supra
vota stulta. vtputa de non pectinādo caput
in sabbato et huiusmodi deridenda sunt et nō
seruāda etiā si p honore sanctorū fiāt q2 quā
dam superstitionē importāt scdm Thomā
et Alanū. Itē vota implenda sunt rationabili
ter vt natura non nimis grauet. et q2 homo
in his que ad seipsum ptinēt de facili fallit.
ideo vota de nimia carnis maceratiōe an ser
uanda sunt an ptermittēda: superioris est ar=
bitriū requirendū. si eīn hoi in seruatione voti
magnū grauāmen imineret nec esset facultas
recurrendi ad superiorem nō debet hmōi vo
tum obseruare scdm Tho. vbi s. ¶ Itē si vo
G uero aliqd ppter duas causas deficiēte vna
illarū nō sum absolut⁹. vtputa volo ire ad sāc
ctū iacobū q2 credebā ibi inuenire germanū
meū et etiā p pctis meis redimēdis: cuius sciā
añ iter acceptū germanū meū esse mortuū:
nihilomin⁹ teneor ppter aliā causā scdm Ray.
hoc verū si nihilomin⁹ intēdisse me obliga=
re / si quis emisit duo vota iter se cōpassibi=
lia vtrūq seruari debet nisi auctoritate supe
rioris alterū in melius cōmutet. si sint incō
passibilia debet seruari quod maius ē / de re
liquo satisfacere ad arbitriū prelati scdm Tho
H mā vbi s. ¶ Itē cū d2 q de bono necessario
ad salutē vel qd de bono ad qd qs alias tene
bat nō pōt fieri votū: itelligendū est de vo=
to proprie dicto quod est quid volūtariū re
spectu principij a quo procedit: et etiā respe
ctu eius quod vouet. et tale votū vocat iure
sen. iiij. di. xxxviij. votū sigulare / votū aūt
large sumptū quod ipse appellat votuz cō=
mune pōt fieri de necessario ad salutē: quale
votū oēs faciūt in baptismo cū spōdent re=
nūciare diabolo et oib⁹ pōpis eius. scdm Ri.
Itē cū dicit extra. qui cle. vel vo. rursus. qd
votū simplex nō min⁹ obligat quā solēpne
exponendū est: q vtriusq trāsgressor mor=
I talitre peccat scdm Tho. vb. s. ¶ Votū nō po
test legitime fieri de re inutili ad salutē q2 de
oblatione pmissionis que nec est ad honorē
dei nec ad vtilitatē offerētis deus non curat
et cuius conscientia erronea obliget forte ad
hmōi sponsiōes seruādas: ita q cōtrafaciēs
peccat stante tali cōsciētia. Error tamen ille
deponēdus est ad cōsiliuz boni viri: q2 deus
obligationem que fit per cōscientiā erroneā
K non acceptat. secūdū Ri. ¶ Nuda promis
sio que non est firmata fidei interpositione
obligat: quādo promittens deliberate inten
dit se obligare ad implenduz promissum et
alias nō obligat de necessitate salutis / sic qd
cōtrauenies peccet mortalit scdm quosd licz pec
cet venialit et hoc rōnabile videt / q2 multi ex
deliberatiōe aliq bōa dicūt se facturos q hoc
nō dicerēt si p hoc crederēt se ad illud iplēdū
obligatos. vñ sicut i lege scripta sūt multa
expediētia sz nō necessaria ad salutē ita i le=
ge nature sūt qdā obligātia de necessitate sa
lutis / qdā solū de cōgruētia et honestate scdm Ri.
vbi s. Alij dicūt q nuda pmissio deliberate
L facta obligat de necessitate salutis. ¶ Virgo q
vouit virginitatez si postea corrupta fuerit
cuius postea virginitatē seruare non poterit

vt promisit: tenetur tñ ad illud quod potest
s. ad seruandū cōtinentiā et recōpensare de=
bet de hoc quod impotentē se fecit ad seruā=
M dum quod promisit scd̄m Ri. ¶ Itē vouēs
aliqd̄ bonū qd̄ est iproportionatū scd̄m pro
babilē estimationē sue infirmitatis facit qd̄
non expedit sibi: nec licet/ imo magis videt̄
illaqueare se ꝙ augere securitatē de sua salu
te: et tale votū nō habet discretionē cōcomi
N tantē sm̄. Ri. ¶ Itē epus nō potest sine licē
tia pape votū emittere per quod dissoluatur
spirituale vīculū qd̄ est inter ipsum et eccle
siā. extra. de regu. ꝛ tran. ad re. licet/ nec etiā
exquo graue p̄iudiciū fieret ecclesie sue vt de
lōga peregrinatione ꝛ hmōi. extra. c. mag=
ne. votū abstinētie siue elemosine emittere
O potest. ¶ Clericus et secularis beneficiatus
subditus episcopo et obligatus ad residētiā
nō potest sine licētia episcopi vel sui superio
ris votū longe peregrinationis emittere vt
in dicto capitulo magne/ nec aliud votū per
quod oporteret relinquere ecclesiā suā votū
tamē intrādi religionē emittere pōt sine licē
tia. xix. q. ij. due. et votū ad terrā sanctā. ex=
tra. c. ex multa intellige si ad illā perfectionē
sit vtilis tales enī a dn̄o papa vident̄ licētia
ri. scd̄m Ri. votū tñ castitatis abstinētie vel
P orationis facere potest. ¶ Religiosus cū nō
sit sui iuris sed volūtati alterius subiect⁹ nec
est aliquod ei tēpus exceptū in quo prelatus
non poterit eū circa aliquid occupare nō po
test vouere sine licētia sui prelati scd̄ʒ Tho.
scd̄ a scd̄e q. lxxxviij. imo si vouerit de facto
nō debet illud exequi sine licētia sui prelati.
scd̄m Ray. sed Inno. dicit qd̄ si vouerit dice
re vnū psalteriū vel aliud de quo nullū pre
iudiciū contingere potest: seruet illud qꝛ lici
tum est. similiter votū trāscēdi ad artiorē re
ligionē si hoc ex diuina inspiratione et nō ex
leuitate vel iactura sui ordinis fecerit petita
licentia sui prelati licet nō obtenta seruādū
Q est. extra. de regu. licet. ¶ Filius familias qꝛ
subest patri in his que ad regimen domus ꝛ
familie pertinent nō potest de illis seu de his
q̄ ad illa directe pertinēt votū emittere sine
patris auctoritate. etiā postꝙ ad pubertatē
peruenerit: de alijs aūt que psonā suā tm̄ cō
cernūt vtputa intrādi religionē contrahēdi
matrimoniū et hmōi vouere pōt/ et idē de fi
lia q̄ in domo patris est videtur dicendū scd̄ʒ
Tho. Seruus etiā nō potest votū facere de
aliquo illorum que ipsum impediant a ser=
uitio domini sui sine ipsius dn̄i licentia/ vt
sunt votū religiōis peregrinationis et hmōi

liiij. di. ex antiquis ꝛ capitulo seruus. ¶ Itē R
si vxor alicuius emiserit votum abstinentie
vel peregrinationis seu quodcūqꝫ simile nō
debet auctoritate ꝓpria cōtrauenire sed vir
eius potest talia vota irritare etiam si ante
matrimonium fuissent emissa. xxxiij. q. v.
noluit. Alijs videtur probabilius ꝙ vir illa
sola vota vxoris reuocare potest que ipsa si=
ne scandalo viri nō potest implere/ vt de ie=
iunijs/ de surgendo ad matutinas. ꝛ huius=
modi. alia vero non potest vt de voto elemo
sinam faciendi si haberet bona parafernalia
vel dicendo orationes et huiusmodi que sine
scandalo fieri possunt scd̄ʒ Ray. ¶ Neuter S
coniugum potest vouere sine consensu alte=
rius ꝙ non redderet debitum. sed peccaret ta
liter vouens nec deberet seruare quia hoc es
set sacrificiū offerre de alieno/ potest tamen
vterqꝫ sine consensu alterius vouere ꝙ non
exiget. qꝛ quo adhoc vterqꝫ est sui iuris. Alij
dicunt probabilius ꝙ non quia nimis one=
rosum fieret matrimonium alteri quē sem=
per oporteret subire verecundiam in peten=
do. ¶ Item quo ad votum continentie ma T
ritus vxorqꝫ ad paria iudicant̄ scilicet quod
neuter sine consensu alterius vouere potest.
xxxij. q. j. si quis vxorem/ nec etiam votum
peregrinationis potest alter coniugum inui=
to altero emittere. xxvij. q. v. quod deo. exce
pto voto ierosolimitano quod in fauorē ter
re sancte et fidei christiane potest vir sine cō
sensu vel licentia vxoris implere vxor tñ vt
assentiat est attentius admonenda extra. c.
ex multa/ vel si nō vult remanere sequatur
virū. extra. c. quod super. potest etiā vir mo
dicam peregrinationem facere sine licentia
vxoris vel alibi transire pro dispositione do
mus sue/ nam in dispositione domus et re=
gimine vite: mulier est subiecta viro nō ecō
tra: ita in talibus potest vir sine licentia vxo
ris vouere et non econtra/ votum autē ab=
stinentie potest vir sine licentia vxoris face
re et implere nisi esset vxori preiudiciale quo
ad debitū reddendum secundum Ray. In=
no. et Hostien. ¶ Maritus timens de vxo= V
ris incontinentia melius faceret si non pere
grinaretur etiam ad terraʒ sanctā nisi vxor
eum sequi voluerit vel ipsa voluntarie con
tinere proposuerit. secundum Thomam. in
quolibet et secundum Al. vxor etiam inuito
viro potest votum ierosolimitanum emitte
re secunduʒ Hostien. si tamen fuerit suspe=
cta vel nimis iuuenis non exequetur votuʒ
personaliter sed redimat si vero processerit i

diebus suis et non est suspecta maxime si ta
x lis sit que secuz ducere possit bellatores va=
dat et votum non redimat. ¶ Marit⁹ si ex=
presse licentiã dederit vxori vouendi castita
tem non potest votum eius emissum reuo=
care. si autem ad tẽpus dissimulauerit ꝑ postea
deliberatione habita votũ vxoris reuocaue=
rit mulier non tenetur implere votum suũ
ipsum. si autem alia vxoris vota in quibus
requirit̃ viri consensus vir etiã postꝙ cõsen
serit reuocare potest et vxor tenet̃ ei obedire
extra. de cõuer. cõiu. ca. j. peccat tñ sic reuo=
y cando quod consensit. ¶ Nota si alter cõiu
gum dat alteri licẽtiã vouẽdi cõtinẽtiã ꝑ ipse
nõ voueat similiter nõ impeditur exigere de
bitum si autem ambo coniuges pari consen
su votum simplex continentie emiserint: et
maritus velit ab vxore petere debitũ et vo=
tum frangere vxor non tenetur obedire: sed
in voto quod fecerat instanter perseuerare.
scđm Ray. et tamẽ propter hmõi votuz seu
vota licet pari consensu emissa: neuter eorũ
sine licẽtia alterius poterit religionẽ intrare
z scđm Hosti. et Ber. ¶ Itẽ alter cõiugũ põt
anteꝙ interuenerit carnalis copula int̃ eos vo
to se obligare ad religionẽ ꝑ intrare etiã al=
tero inuito. extra. de cõuer. cõiu. veruz et ca.
ex publico. Si autem interuenerit carnalis
copula et vir voluerit religionẽ itrare vxor
intret similiter nisi illa sit senex et nõ suspe
cta de incontinentia: quia tunc si ipsa ꝑmit
tat perpetuam continentiam et det viro licẽ
tiam ipsa in seculo remanente potest vir re
ligionem intrare et non aliter. et idem erit si
vxor velit ad religionem transire viro in se=
culo manente. extra. de cõuer. coniu. cũ sis ꝑ
capitulo vxoratus. Non autem potest alter
coniugum transire ad heremum vel religio
nem reclusoriam vel vouere perpetuã con=
tinentiam in domo ante carnalem copulaz
nisi voueat obseruantiam regularem ꝑ pro
fessionem facere velit in aliqua religiõe ap=
probata scđm Ray. Et similiter alter coniu
gum ante carnalem copulam dicit se velle i
gredi religionem sed procrastinat ingressuz
suum debet episcopus ei statuere tempus in
fra quod ingrediatur quo lapso si non fue=
rit ingressus cogetur per excõmunicationez
satisfacere coniugi / quod si lapso terminos
ante carnalem copulã ingressus fuerit: va=
lebit ingressus. scđm Ray. ꝑ debet coniũx re
lictus in seculo expectare per annum post in
gressum religiõis anteꝙ nubat: sed lapso an
no nubere potest alteri vt i dicto capitulo ex

publico. ꝑ secundum Hostien. Si vero vxo
rem cui sic per episcopum ante carnalem co
pulam statutum est tempus ingrediendi re
ligionem maritus violẽter cognoscat: si fue
rat inter eos prius contractuz matrimoniũ
de presenti non potest intrare contradicente
marito: quia consummatum est matrimo=
nium secundũ Wil. et idem dicendũ est quan
docunqꝫ ante professionem volũtarie a ma
rito cognoscatur scđm Hostien. Item si am
bo coniuges intrent religionem ꝑ alterũ vel
ambos peniteãt ante professionez nisi aliud
obstet ꝙ votũ probationis vt puta votũ per
petue continentie possunt exire ante profes=
sionem et sana conscientia redire ad priores
amplexus secundum Al. ¶ Item si alter cõ aa
iugum sine licentia alterius intrauerit reli=
gionem: et alter repetit eũ tenet̃ redire etiaz
post professionẽ nisi in duobus casib⁹. Un⁹
est si illa que repetit fornicata fuit et ille qui
ingressus est religionem caste viuat: q2 tunc
mulieri non est locus exceptionis / alius est
si lata fuisset inter eos sentẽtia diuorcij quo
ad separationem thori. xxvij. q. ij. agathosa
extra de diuor. significasti. Uir autẽ restitu=
tus vxori tenetur reddere debitũ sed nõ po=
terit exigere propter votum emissum extra
de conuer. coniu. quidã. mortua vero vxore
cui vir sic a monasterio tract⁹ restitut⁹ erat
monẽdus est redire ad monasteriũ / et si hoc
non faciat peccat / non tamen cogendus est
ad petitionem monasterij. q2 professio quã
fecit non solennizauit votum quia erat im=
peditum vxore non tamen potest licite con=
trahere cũ aliqua alia impediente tali pro=
fessione et si contrahat peccat et debet agere
penitentiam tamen matrimonium tenebit
nec ab illa cum qua contrahit poterit exige=
re debitum. sicut nec a prima. potest etiã epi
scopus suus anteꝙ contrahat cum secunda
cogere eum ad monasteriũ redire secundum
Ray. ¶ Si vero vir et consentiente et sciẽte ab
vxore intrat religionem et facit professionẽ
postea illa iuuenis et suspecta repetat eũ dz
restitui. sz post mortẽ vxoris illi⁹ tenet̃ redire
ad religionẽ etiã si de factõ ꝯtraxit cũ alia: dz
ab ea separi ꝑ mõasterio restitui. de ꝯuer. cõ
iu. ex ꝑte sz Ray. Alij dicũt ꝙ ex hoc ꝗdam
vxor dedit marito licẽtiã intrandi religionẽ
emisit votuz continẽtie. et si est iuuenis ꝑ su
specta potest cogi itrare religionez et viuere
sine proprio et sub obedientia varias opini
ones in hac materia videre potes in sum=
ma cõ. libro. j. ti. viij. q. l. ¶ Si vxor coacta ac

vi vel metu qui cadere possit in constantez
virū dedit marito suo licentiā intrandi reli
gionem nō nocet ei nisi postea licentia rati
ad ficet ex̄. qui cle. vel vouen. insinuāte. ¶ Si
vterq̧ coniugū nō petita licentia ab altero
religionem intrauit non poterunt postea se
inuicem repetere. quia neuter pōt se dicere
ab altero spoliatū cum vterq̧ intrando re=
nūciasse videtur iuri quod habuit debitum
exigendi ſm wil. et dicit Inno. sup capitu=
lum quidā intrauit. q̄ cōiuges siue scientes
alterū viuere siue ignorantes siue credētes
alterū mortuum si ingrediuntur ambo re=
ligionem: votū videtur ratificatū fieri per
ae professionē voluntariam consecutā. ¶ Si
vir acceperit sacrum ordinē vxore contra=
dicente vel ignorante non fit per hoc preiu=
dicium vxori/nā poterit exigere debitum ꝗ
ille tenebitur reddere. Sed nō poterit exige
re. xxviij. di. diaconi tenebitur vtiq̧ reddere
etiam si factus fuerit ep̄s vel papa: nisi illa
posset induci ad continentiā ꝗ sic accipiens
ordinē peccat mortaliter. Et si mortua vxo
re contraxerit cū alia nō tenebit mr̄imoniū
Sz ppetuā cōtinentiā seruare tenet̄ ſz In
no. super capitulū placet. Si vero maritus
ante carnalē copulā inscia vxore ꝗ cō ignorante sacrum ordinem receperit compellen
dus est religionem intrare ſm quosdā. Alij
dicūt q̄ eque soluitur vinculū matrimonij
per susceptionē videlicet sacri ordinis: sicut
per ingressū religionis de hoc vide infra p=
te. viij. c. vi. B. Tertij dicūt q̄ nō soluitur:
sed sic ordinatus tenet̄ matrimoniū consū=
mare. ꝗ Host. dicit dubitantē in hoc casu de
af bere papam consulere. ¶ Pro dispensatio
ne in votis nota q̄ cū votū debeat esse pro=
positū melioris boni vt dictum est. Quan=
doq̧ vero illud quod vouetur est malum et
inutile et melioris boni impeditiuū quod ē
contra rationem eius quod cadit sub voto:
ideo necesse est q̄ in tali casu determinet̄ vo
tum non esse seruandū. Unde quando ab=
solute determinat̄ votū ab eo qui autori=
tatem habet nō esse seruandū: dicitur dispē
satio voti. Si autē pro eo quod seruandum
erāt ex voto aliquid aliud imponat̄ dicitur
cōmutatio. Minus vero est votū cōmuta=
re q̄ in voto dispensare. vtrūq̧ tamen in ec
clesie potestate consistit ſm Tho. scda scde
ag q. lxxxviij. ¶ Episcopus potest in omnib⁹
votis cum suo subdito dispensare. vel ea cō
mutare exceptis illis quorum dispensatio
vel cōmutatio expresse prohibetur eis. ex̄.

eo. ca. ſ. i. Ut est votum continētie. quia vix
vel nunq̄ posset aliquid melius inueniri
in quod fieret cōmutatio vt ex̄. de re. mo. cū
ad monasterium. Nichilominus si q̄s post
votum simplex contrahit matrimoniū te=
net. sed peccat mortaliter contrahēdo. Si=
militer prohibita est ep̄is dispensatio in vo
to terre sancte ex̄. e. ex multa. Et in voto vi
sitandi limina apostolorū Petri ꝗ Pauli ꝗ
voto sancti Jacobi. in quibus solus papa
dispensat et ita obseruat curia. ¶ Itē nota ah
ſz Tho. vbi s̄. q̄ dispēsatio plati in mani=
festis nō excusat a culpa: vt puta si dispen=
saret cū aliquo de igressu religiōis vel simi
li causa nulla causa apparēte obstāte. Si āt
causa apparēs per q̄ saltē verteretur in du=
bium. s. an obstaret: posset stare iudicio p̄=
lati dispensantis vel commutantis non ta=
men iudicio proprio nisi esset aliquod illici
tum manifeste aut vbi non poterit quis fa
cile ad superiorem recurrere. ¶ Causa suf ai
ficiens vt dispensetur in votis vel vt cōmu
tetur vel vt votum simpliciter emissū omit
tatur est paupertas. vt si quis vouit ieiuniū
et est mendicus nec inueniat vna hora q̄tū
sibi sufficiat. Similiter ꝗ infirmitas vt si vo
uit abstinentiam a vino ꝗ a carnibus et per
hoc incurrit languorē ꝗ hmōi in cōmutatio
ne voti debet superior habere consideratio=
nem ad facultates vouentis et ad expensas
quas rationabiliter facturus esset si votum
explesset et ad laborem ꝗ similia. Et si vo=
tum erat ierosolimitanū vel alias contra he
reticos et infideles: omnia sine diminutiōe
transmutat ex̄. e. magne. ꝗ c. super hijs. In
alijs autem peregrinationibus videlicet sā
cti Jacobi ꝗ similiū: expense et alia predi=
cta cōsideranda sunt ꝗ in pios vsus cōuertē
da ex̄. e. c. i. et. c. scripture. et honestuz est ad
locū peregrinationis per aliū mittere obla=
tionem quā ibi fecisset si illuc psonaliter ac
cessisset q̄uis nō sit necessitatis. ¶ In voto ak
autē abstinētie habēda est cōsideratio aspi=
tatis ꝗ alior̄ que in voto cōprehēsa fuerint
ꝗ etiā vouētis affluentia ex̄. e. c. i. Nā in ea
dem specie voti posset aliq̄s paup rōnabilit̄
redimere p. C. solidis vel p vno denario. vel
nullo: si nullū haberet aut hēre posset vbi
rex aut comes non posset p. C. Marc. ſm
Ray. Itē raptor vel vsurari⁹ q̄ multa de alie
no iniuste habuit ꝗ nesciēs cui facienda esset
restitutio vouit illa expendere in succur=
sum terre sācte non potest sine licentia do=
mini pape in alios vsus illa commutare.

Et si religionem ingrediatur absolutus est a labore peregrinationis ipso iure. sed opor tet illa bona ibidẽ transmittere. Si autẽ nõ vouerit põt ingrediens religionẽ de ipsis bo nis disponere et in pios vsus erogare cum consilio epi vel eius penitẽtiarij. Et idẽ dicẽ dum est de illo qui vouit magnã sũmã pe= cuniam de suo iuste acquisito in succursum terre sancte: q per ingressũ religionis abso lutus est a laborẽ eũdi vel aliũ mittendi. nõ tamen ad sũmã pecunie quã vouit. Nec p aliũ q̃ per papã põt absolui nec votum quo ad pecuniam cõmutari ẽm Wil. Ille autẽ q suscepit votũ implendũ p patre vel matre p ingressũ religionis liberatus est q̃uis ni= chil de hoc ingressu intendebat ẽm Tho. in
A suo quodlibet. ¶ Item si quis vouit in ge= nerali multã pecuniã dare pauperib9. vel construere monasteriũ. aut aliud simile libe ratus est per ingressũ religionis a voto. nisi per huius votũ alicui persone vel collegio fuerit ius vel actio acquisita. At si forte ali cui vel aliquibus determinate per votum se obligauit: tũc eis sine consensu eorũ nõ li= beratur per ingressũ. Et si nulli se obliga= uit determiate: sed soli deo nõ sufficit aucto ritas propria vt liberetur per ingressũ reli= gionis: sꝫ debet fieri auctoritate epi. vel suf ficit auctoritas prelati monasterij ad qd trã sit ẽm Wil. Unde oĩa vota personalia facta ante ingressũ religionis. i. que per laborem poterũt psone expleri: in professione ipa re ligio absoluit. si ipse profitens sic intẽdebat ea cõmutare ẽm Ray. cũ eñ obedientia sit maximũ oĩm votorũ pro omni voto suffi= cientissime cõpensat: tamẽ debet votũ illud patri monasterij ostendere et se in hoc eius submittere volũtati ẽꝫ Tho. i suo quolibet de dispensatione vide infra parte vij. ca. ix. et de voto parte. viij. ca. viij. ¶ De iuramẽ to et periurio. Capitulum. xxvj.

A Ex causa duplici fuit introductũ iuramẽtum. Primo propter in= firmitatẽ non credentiũ vtputa cũ aliquibus suadetur aliqd bo= num et nõ credũt licitũ est iurare. xxij. q. i. nõ est cõtra et ca. si est peccatũ. Scdo ppter vitandam ydolatriam et sic pmissũ fuit iu deis iurare per deũ: ne iurando p creaturas in ydolatriam inciderent. xxij. q. i. conside= ra. ¶ Est ergo iuramentũ licitũ et merito= rium qñ per ipm primo subuenitur vñ in psalmo. Dñe quis habitauit ꝛc. qui iurat p ximo suo et nõ decipit non tñ est assuescen= dum ad iuramentũ proptẽ periculũ periurij nec iurandum est nisi propter necessitatem vel vtilitatem. xxij. q. i. ita. ergo. Et sic in= telligendũ est qñ iuramentũ inuenitur pro
hibitũ. ¶ Nota q aliud est iuramentũ asser B torium vt cũ iurat aliquid de pñti vt sic est. sic nõ est. vel de preterito sic fuit. sic nõ fuit. Aliud pmissoriũ q hoc sẽp de futuro ẽ vt cũ aliqs se iurat aliqd facturũ vel daturũ. Et hec aliqñ fiũt simplicitẽ. vt cũ dẽ testis est michi de9 vel p deũ vel corã deo loquor. Et qñ idẽ ipor tãt. Aliqñ vero per execrationẽ vt cũ quis se obligat ad aliquã penam puta sic dicẽdo si hoc non fecero: hoc accidat michi. Vel hoc accidat filijs meis ꝛc. scdm Augu. illa p que sic iurat obligat deo vt hec illis eueniant si
secus est q̃ dicit. ¶ Forma iuramẽti varia C inuenitur nã in veteri lege sic iurabãt viuit deus. viuit anima mea hoc faciat michi do minus. Et hoc addat. i. regũ. xiiij. ꝛ. xv. In primitiua ecclesia sic iurabãt testis est michi deus ad ro. i. testis est aĩa mea. ad co. ix. corã deo loquor ꝛ hmõi. Hodie vero sic iuratẽ. p deũ. Vel sicut deus me9 adiuuet. vel p istas sãctas reliquias per sãcta dei euãgelia vel et hmõi ẽꝫ Ray. nec est magna differẽtia siqs iuret modo predicto. siue solũ dicat promit to in fide mea. vel dicã veritatẽ in periculo anime mee: vtrũqz eñ iuramentũ est. Sed grauius peccatũ est fallere per iuramentuꝫ factũ per deum q̃ per creaturã. Et per supe riores creaturas q̃ inferiores ẽm Innocẽ.
¶ Item qñ pars defert pti iuramentũ iu= D randum est eo modo quo placet ambobus. In iuramentis vero que a iure precipiunt vtputa iuramentũ testiũ de calũpnia: iurã dum est super sancta dei euangelia. ex. de iu ra calũp. cap. vltimo ꝛ idẽ est dicendũ siqs
promisit aliquid iurare vt dicit Host. ¶ In E omni iuramẽto recte facto requirunt tria. s. veritas. iudiciũ. et iusticia. Iere. iiij. ꝛ iura= bunt viuit dñs in veritate iudicio ꝛ iusticia Ueritas semper debet adesse vt. s. quilibet iurans sciat vel credat firmiter verũ esse qd iurat sed si tantũ credit: iurabit tantũ de cre dulitate debet etiam in iuramento esse iudi cium. i. discretio et bona deliberatio vt non iuret etiam quod verũ est nisi propter neces
sitatem vel vtilitatem. ¶ Item iusticia vt F illud de quo iuratur sit licitũ et honestuꝫ vt xxij. q. i. ita ergo ẽꝫ Tho. scda scde q. lxxxix Item si ille cui iuratur aliam intentionem habet de iuramẽto q̃ habet ille qui ei iurat ꝛ hoc prouenit ex dolo iurantis seruandum

erit iuramentũ ad sanũ intellectũ illius cui iuratur. si autem iurans non adhibuit dolũ seruare tenet secũdũ propriam intentionez fm Tho. vbi s.

G ❡ In iuramentis simplicibus conditiones multe intelligunt. fm Innocen. q̃uis taceantur. Nam qñ iuro q facĩam hoc vel illud intelligitur si deo placuerit cuius auctoritas sẽper videtur excepta. xxv q.i.§. vltimo. Item si res in eodẽ statu permanet: vñ si quis gladiũ suũ apud me deposuerit et factus furiosus repetit non teneor reddere etiã si iuraui. xxij.q.ij. neq̃s. Itẽ intelligit si ali⁹ cui iuraui fidem mihi seruauerit: nã non seruanti fidẽ nõ oportet fidẽ seruare vnde si non facis mihi quod promisisti: nõ teneor de promisso. ar. de iureiur. peruenit. et ca. sicut. Itẽ si iuro tibi soluere pecuniaz ad certũ tempus spe future remunerationis vel mutuationis intelligitur si pecuniã mihi pri⁹ numerauerꝭ vel mutuaueris. vt C. de nu. pecũia. l. indubitanti. Item si iuro in iudicio tibi soluere ad certum diẽ: intelligit nisi iudex contra ꝑcipiat. nã ius superioris semper videtur exceptum. ext. de iureiur. venientes. Similiter nisi a te fuero absolutus vt in ca. sicut. Item si iuro dare tibi dotem intelligitur si nuptie fuerint secute. ff. de iure dotiũ. stipulationẽ. Itẽ si iuro tibi tanq̃ regi vel epõ te deposito non obligor ꝑ idem videtur si tu existens episcopus iuras mihi restituere pecuniã quã mutuaui tibi ad vtilitatem ecclesie: ꝑ pecunia illa in vtilitate ecclesie versa est depositꝰ reddere non teneberis. xv.q.vi. alius. Itẽ si iuro stare mandatis tuis pro dãpno tibi vel dãpnis illatis tibi vel tuis: intelligitur nisi precipias vel iniungas aliquid imoderatum iniustũ aut illicitũ. ext. de iureiur. veniẽs. Itẽ itelligit in iuramento si facultas siue possibilitas se obtulerit alias nõ imputabitur. vt ex. e. querelã. et ca. breui. Qui autẽ iurat pecuniã soluere ad certũ terminũ: et nõ põt consulit Ray. q ante illũ terminũ veniens corã iudice cedat bonis suis ext. de soluc. odardus. Itẽ si iuras mihi soluere bladum vel vinum: subaudit eiusdẽ bonitatis. Itẽ si iuro dare tibi filiã vel sororẽ meã in vxorẽ itelligit q dabo si de laborabo vt hẽas eã nec aliud obligor cũ factuz alienũ promittere omnino nõ possũ ext. de spõ. ex litteris. Itẽ si iuro alicui fidelitatem q nõ ero contra euz itelligit q nõ ꝓcurem vel non consentiam q vitam vel mẽbruz vel res suas perdat. sed si offendat me vel coniunctos mihi potero me tueri. ext. de iureiur. petitio. In his casibus vbi tacita cõditio itelligit si iurans simpliciter non poterit iuramentum implere petere debet auctoritatem ab ecclesia ne detur materia periurandi fm Ray.

❡ Debitor iurãs soluere creditori in certo termino et nõ potest: impeditus. si quando iurauit credebat se non posse soluere: vel non habebat causam probabilẽ q posset soluere vtroq̃ casu deierebat: quia in primo deerat veritas. in secundo iudiciuz Si vero ab initio credebat probabiliter se posse soluere non deierebat et si postea fecit posse suum nõ est periurus: et multo magis excusatur si misit pecuniã tempore debito et postea casu ꝑditã. ext. e. querelã. Si vero postea lapso termino nõ persolueret et posset periurus esset. ext. de do. ꝑ cõtu. cũ dilecti fm Ho. H

❡ Itez qui iurauit tenere obstagia in certo loco nõ habet ibi quod comedat vel vnde soluat: si tẽpore quo se obligauit erat non soluendo tenetur obstagia seruare victũ querendo manibus vel mendicando. si vero tempore obligationis erat soluendo et modo deuenit ad paupertatem si talis ẽ qui sine verecũdia mendicare põt idẽ dicẽdũ est vt prius. sed si sit nobilis vel in dignitate cõstitutus subueniendũ erit ei iuris beneficio. ext. e. querelã. et ca. breui. scdm Host. I

❡ Si quis iurauerit ex ĩpetu aliquid qd deliberate nõ iurasset tenet si licitũ sit. fz Wil. K

❡ Si aũt sub generalitate et emergit casus inopinatus de quo si cogitasset nullomodo iurasset nõ tenetur scdz Ray. ꝑ Wil. L

❡ Uxor rea adulterij postq̃ de hoc confessa est suo sacerdoti nõ debet iurare marito suo q nõ habet culpã. seu qd nõ est de adulterio culpabilis: qz non põt esse certa q hmõi culpa sit ei dimissa. ext. de pur. cano. accepimus. fz Ber. ꝑ Host. M

❡ Nõ licet sacerdotibus iurare nisi pro magna necessitate et vtilitate. ij.q.v. si quis presbiter. Ponit Ray. vij. casus in qb⁹ iurare possunt et debent. Primo ne pro defectu ꝓbationis aliquis ledatur vel rem suaz amittat. Item pro fide recta pro obedientia pro pace pro indẽpnitate ecclesie cum absoluet ab excõicatiõe et cũ infamatus debet se purgare hec oĩa ꝓbant. ext. de elec. significasti. xxviij. di. de siracusane. de officio ord. ad reprimendam. ij.q.v. presbiter. Potest addi octau⁹ casus si sacerdos litiget siue i causa spũali siue in alia debet iurare de calumpnia. et similiter de veritate dicenda. extra. de iurez. calump. si de calumpnia. li. vi. N

❡ Itez pueri non debent admitti ad iurandũ ante O

annos pubertatis. xxij. q. v. pueri. nec piu-
ri. xxij. q. v. paruuli. debent etiam ieiuni ac
cedere ad iurandũ. sicut oportebat propter reue
p rentiã sacramenti. ¶ Nota q iurare p crea-
turas sic intelligit̃ p̃hibitũ. Mat. v. q. s. eis
exhibeatur diuina reuerentia: sicut iudei p
angelos et creaturas iurabant vt ait Hiero.
Et eo mõ punitur clericus iurans per crea-
turas. xxij. q. j. clericum. ꝯ ca. si quis p capil
lum. iurare tñ per creaturas inquantũ eis
diuina veritas manifestat: sicut iuramus p
euangeliũ. i. per deum cuius veritas i euan
gelio manifestatur. et per sanctos suos qui
istam veritatẽ seruauerunt dũ tamen iura-
mentũ principaliter refertur in deũ nõ est
prohibitũ. Est et alius modus iurandi per
execrationẽ quando in iurando inducit̃ crea
tura in quã diuinũ iudicium exerceatur si-
cut solent homines iurare per caput suum
per filiũ siue per alias res quas diligit: sicut
ioseph iurauit per salutem pharaonis: intel
ligi põt q salutẽ pharaonis obligauit deo.
vel per modũ testationis quasi testando ve
ritatem diuine iusticie ad cuius executionẽ
principes terre constituuntur scdz Tho. se
q cunda secũde. q. lxxxix. ¶ Itẽ aliqui impe-
diuntur a iuramento prestando vt nobiles
persone quia sunt maioris auctoritatis q̃ q
eos iurare deceat. Aliqui vero non admittũ
tur q2 sunt minoris auctoritatis q̃ vt iura-
r mento fietur coꝝ ibidẽ. ¶ Itẽ qui iurat se
aliquid facturũ quod est petm̃ veniale pec-
cat venialiter iurãdo ꝯ peccat venialiter illud
implendo secũdũ Wil. dicit Hug. q sic iurãs
peccat mortaliter quia impia promissio est
que scelere adimpletur. xxij. q. iij. in malis.
s ¶ Clericus qui iurat per membra dei sup-
ple cũ irreuerentia vel blasphemia dei debet
deponi: laicus vero anathematizari. xxij. q.
j. si quis per capillũ. secus si cum reuerẽn-
tia vt si per caput scĩm dei iurasset vel hmõi
t ¶ Paganus iurans per falsos deos vel per
creaturas non concessas peccat sic iurando
si non seruat fidem sic iurando vel tali iura
mento promissam addit petm̃ pctõ. xxij. q.
j. mouet te. et secundũ Host. Licitũ est iu-
ramentũ ei9 accipere vbi oportet qui para-
tus est per falsos deos iurare non tñ licet ali
quẽ ad iurandũ per falsos deos inducere.
v ¶ Itẽ qui cõpulsus p metũ iurauit se ali-
quid facturum vt mittere pecuniã vel hmõi
qualiscũq3 fuerit metus dũ tñ sit licitũ fa-
cere obligatus est. Secus si de illicito. tñ ille
qui iurauit sic etiã de re licita põt petere ab

epõ vt cogat eũ q iurare compulit absolue-
re a iuramento. ar. ex. de iureiur. ex admi-
nistrationis. si hoc ĩpetrare nõ põt soluat ꝯ
postea repetat: q2 licet iurauit soluere nõ iu
rauit nõ repetere. ext. eo. debitores. ꝯ ca. ad
audientiam. q si iurauit nõ repetere tũc de-
nunciet ecclesie secũdũ formã euangelicam
vt ecclesia ꝯpellat eũ ad restitutionẽ: si vero
iurauit q nõ denunciaret tale iuramentum
est illicitũ etiã nõ seruandũ ext. e. quẽadmo
dũ. Dicit hic Tho. secũda secunde. q. lxxxix.
q obligatio facta sub iuramẽto p metũ tol
litur ꝓpter coactionem q2 ille q vim intulit
merebatur vt ei ꝓmissũ nõ seruet̃: s3 nõ tol
lit̃ in foro conscientie q2 magis debet q̃s dã
nũ tẽporale sustinere q̃ iuramentũ violare
Potest tñ prelato denũciare etiã si cõtrariũ
iurauit: q2 tale iuramentũ esset contra pu-
blicã iusticiã. Dicit Al. q si metu cõpulsus
iurauit aliquid soluere et post ipm̃ iuramẽ-
tũ violauit: talis veniens ad penitentiã non
est cogendus ad solutionẽ: sed tantũ ad fa-
ciẽ iuramenti emendationẽ eũ etiã ꝯpuls9 ab
alio scienter piurat ambo peccãt mortaliter
x secũdũ Ray. ¶ Itẽ qui exigit iuramẽtũ ab
alio tãq̃ priuata persona et hoc q2 nescit vel
quia dubitat de veritate nõ peccat: si aũt scit
eũ falsũ iuraturũ vel credit visibiliter et co
git iurare homicida est. qui aũt exigit iura-
mentũ tanq̃ publica ꝑsona secũdũ ordinẽ
iuris ad petitionẽ alteri9 nõ videt̃ peccare si
ue sciat eũ iuraturũ verũ siue falsũ: q2 non
videt̃ ipse exigere: sed ille ad cuius instantiã
y exigit̃ secũdũ Ray. eo. ti. §. xi. ¶ Si domin9
fecerit aliquẽ de familia sua iurare q reue
labit ei si quẽ nouerit vel audierit surripuis
se de bõis suis vel adulterasse eũ vxore sua
vel simile si sic iurans credit probabilit̃ q do
min9 su9 est crudelis ꝯ fer9 vel sup hoc me
rito suspect9 habet̃ nõ tenetur seruare iura
mentũ q2 illicitũ fuit quod iurauit. et ad ne
cessario pot9 debuit pẽ malum tollerasse q̃
hmõi iuramentũ prestasse. si aũt dñs credi
tur mansuet9 ꝯ nõ nisi iuste processurus: ta
lia facta q̃ ꝓbare põt p alios poterit reuela
re: talia vo q̃ probare nõ põt nõ d3 reuelare
nisi talib9 q prodesse põt nõ obesse: et si iu-
rando intẽdebat se obligare ad reuelandum
occulta q̃ ꝓbare nõ posset: nõ fuit licitũ iu-
ramẽtũ nec obligatoriũ. Similiter subdit9
qui iurauit denũciare epõ crimina: nõ d3
dicere crimina q̃ sciuit nisi ea ꝓbare posset:
s3 tacere d3 ne sit ꝓditor criminis: vel nisi hoc
faciat secrete: s3 epũs corrigẽ secrete d3 hmõi

crimiosos sicut notat Hug.xxxv.q.vi. c̃ps
fm wil. ¶ Itẽ q̃ audit aliquẽ iurare aliq̃d
quod scit eẽ falsũ tenet̃ dicere illis q̃ magis
prodesse p̃sit q̃ obesse piuro siue eũ corripiẽ
do siue pro eo orando.xxij.q.v.hoc videtur
Aa ¶ Si cleric⁹ iurauit se seruaturũ statuta in
aliqua ecclesia et postea sit nouũ statutũ in
eadẽ nõ tenet̃ ex iuramẽto seruare illud nisi
intenderit se obligare ad oĩa p̃terita ⁊ futu
ra secundũ Tho.secũda secũde. q.xcviij. Et
idẽ dicẽdũ est de eo q̃ de nouo sit ciuis alicu⁹
ciuitatis ⁊ iurat seruare statuta. Similiter
si clericus vel ciuis q̃ iurauit ad statuta ser=
uanda promittit p̃ idẽ iuramẽtũ q̃ statutũ
postmodũ secutũ seruabit licet trãsgredi nõ
debeat quod p̃misit nõ tenet̃ ad illius obser
uationẽ ex debito prestiti iuramenti.ex.c.si
Ab clericus. ¶ Itẽ iuramẽta sub generalitate
prestita vtputa ad seruandũ statuta aliqua
vel consuetudines solũ extendenda sũt ad li
cita possibilia et libertati ecclesie nõ obuiã
tia: et qui sciuerit illicita vel ĩpossibilia aut
libertati ecclesie obuiantia in statutis aliq̃=
bus p̃tineri nõ debet ad ea iurare.etiam ge=
neraliter ⁊ si iurauerit nõ debet quo ad illa
iuramẽtũ seruari.ex.eo.contingit.li.vi.
Ac ¶ Itẽ si promitto alicui sub iuramento q̃d
pertinet ad vtilitatẽ suã vtputa q̃ seruiã ei
vel dabo ei pecuniã vel aliud simile ip̃se me
põt a tali p̃missiõe absoluere: ⁊ videor sol=
uere p̃missũ quod feci quo ad hoc secũdum
ei⁹ voluntatẽ. Si ṽo iuraui alicui me factuꝝ
aliq̃d quod pertinet ad honorẽ dei vel vtili=
tatẽ aliorũ vtputa intrare religionẽ: vel fa
cere opus pietatis. ille cui iuraui nõ põt me
absoluere nisi forte ĩterposita fuerit p̃ditio
si ei videbit̃ expediens. vel si ei placuerit vel
simile. secũdũ Tho. secũda secũde.q.lxxxix
Ad cõcor. Host. ⁊ Ray. ¶ Si venditor iuret q̃
nõ veniet contra venditionẽ ⁊ postea perci
pit q̃ deceptus fuit vltra dimidiũ iusti p̃cij
si maior est non debeat audiri si petat supple
tionem iusti precij aut venditionem rescĩdi
secus vero si iunior sic iurauerit quia per ta
le iuramentum non renunciat iuri cõmuni
sed solum excluditur beneficiũ etatis secun
dũ Ber.ext.de empt.et vendi.cum causa.
Ae ¶ Item viri non possunt irritare iuramen
ta vxoꝝ suarum: nisi sĩt talia que vxor si=
Af ne scandalo ⁊ preiudicio viri implere nõ po
test. secundũ wil. ¶ Si teneor iuramento
alicui soluere pecuniã in certo termĩo et ille
interim excõmunicatur consulit Innocen.
q̃ detur ei. nam ⁊ seruiens tenetur tali ser=
uire si promisit. Ray. dicit quod nõ debeo ei
soluere: sed debeo deponere in ede sacra ⁊ sic
vtiliter agitur eius negociũ vt citius corri=
gatur. primũ dictum veri⁹ videt̃ cũ Ray. te
net. Io. in collec. extra. de dolo ⁊ cõtu. veri=
tatis. ¶ Itẽ q̃n vniuersitas alicuius cõita= Ag
tis vel collegij iuramento se obligauit: et iu
rati iã mortui sunt: successores cõtrafaciẽ
tes non propter hoc sunt periuri / q2 obligã
tio iuramenti personalis est: et non trãsit ad
successores. tenentur tamen ex quadã fideli
tate implere quod iuratũ fuit s3 Ray. ar. ex
tra e. veritatis. ¶ Item si plures alicu⁹ soci Ah
etatis iurant se aliquid facturos simul quod
pertinet ad cultũ dei vel pietatis / vtputa si
duo socij iurẽt quod simul ibunt ad terram
sanctã simul dicẽt psalteria / simul dabũt ele
mosinã de suo cõi lucro: possunt se quidẽ in
uicẽ remittere: ne simul vadant aut simul
dicant. ⁊c. sed non debent remittere quin va
dant. Si vero aliqui inuicem iurent / vnus
q̃ faciet alteri domum vel librũ: alter q̃ sol
uet sibi mercedem: possunt sibi inuicem re=
mittere. si tertio iurent de eo q̃ spectat ad cõ
modum aliorum: vtputa si mercatores iu=
rent inter se q̃ in mercibus.xx.solid. non re
cipient de lucro vltra vnum solidum / vel q̃
non vendãt res artificiales nisi de bona ma
teria et bene parata vel aliud simile: nõ pos
sunt sibi inuicem remittere. Si vero quarto
modo iurent sibi inuicẽ de aliquo quod erit
alijs dãnosum vt si sutores inuicem iurẽt
q̃ certo tempore non laborabunt vt carius
vendant sotulares propter caritatẽ. vel opi
fices q̃ non minori precio q̃ tali certo opera
buntur. vel aliud simile. hui⁹ iuramenta nõ
sunt obligatoria: nec debent seruari / expedit
tamen vt reuocentur huiusmodi iuramẽta
illicita auctoritate episcopi secundum quos
dam. Alij dicunt q̃ sufficit auctoritas p̃pria
quando iuramentum fuit de eo q̃ est mani=
feste peccatum: vel maioris boni impedimẽ
tum fm wil. ¶ Item si multitudo aliquid Ai
iurauit facere et hoc absolute: quilibet illoꝝ
tenetur illud obseruare. Si vero sub condi=
tione vel ob determinatã causam: vtputa si
alij seruẽt iuramentũ illud vel simile non te
netur quis nisi extante conditione. extra. e.
peruenit / vbi si oẽs alij vel plures nõ seruẽt in
hoc casu. absoluti videt̃ alij Si ṽo pauci sũt
q̃ nõ seruãt recurrẽdũ ẽ ad intẽtionẽ iurãtiũ
s. an intẽdebãt: q̃ quocũq̃ nõ seruãte alij nõ
tenerent̃: an solũ si multi non seruarẽt: ⁊ s3
quod fuerat intentio tutius est seruandũ s3

Ak Wil. ¶ Item nota generaliter quod quicunq iurat aliqd se facturũ obligatur ad illud faciendũ nisi vergat in peiorẽ exitũ: vt cũ qs iurat se facturũ aliquid: quod de se est malum vt occidere hoiem iniuste: adulterari ꝯ hmõi. et in tali casu peccat tã iurãdo ꝗ iuramentum faciendo seu seruando vt dictũ est Similiter si vergit in deteri⁹ ꝙ est maioris boni ĩpeditiuũ vt si aliqs iuret ꝙ nunꝗ fiet clericus: vel nunꝗ intrabit religionẽ vel simile: in quo casu peccat iurando: qꝛ ponit obicẽ spiritui sancto: et multo melius faceret non seruãdo tale iuramentum ꝗ seruãdo. Tercio mõ vergit iuramentũ in deteri⁹ propter aliqd de nouo emergens sicut herodes iurauit puelle saltanti se daturũ qd petierit: quod iuramentũ potuit ab initio fuisse licitũ intellecta conditione debita. s. si peteret quod liceret dare sed ĩpletio iuramenti fuit illicita. xxij. q. iiij. est contra officiũ scdz Tho. vbi s. Wil. aũt in glo. Ray. c. ti. §. v. dicit sic. credo ꝙ iuramẽtũ vergit in deterius vj. modis. Primo cũ iuratur aliquid qd est mortale in se. scdo cuz iuratur qd est veniale in se. tercio cũ iuratur aliquid indifferẽs quod ex circumstãtia efficitur veniale vel mortale. quarto cum excludit opus pietatis ex caritate faciendum: vt cum quis iurat ꝙ nihil dabit pauperi ex caritate. quinto cum excludit opus de genere bonoꝝ vt cum qs iurat: ꝙ nunꝗ erit eps sacerdos monach⁹ vel hmõi: vel ꝙ nõ celebrabit vsqꝫ ad mensem: vel nõ ieiunabit in pane ꝯ aqua: nisi ꝑcipiatur ei vel simile. sexto cum excludit op⁹ indifferens pia intentione pro deo aut ꝓximo faciẽdũ vt si quis iuret ꝙ nõ loquet martino proximo suo: vel intrabit domũ eius vel nõ coquet ad furnũ ei⁹: vel non comedet ad eandẽ mensã cum eo ꝯ hmõi. Credo quod ꝑ hmõi iuramentũ non debet ille q sic iurauit declinare a talibus si ea velit facere pia intẽtione propter deũ: et propter scandalum ꝓximi tollendũ cõtra quẽ sic iurauit. in trib⁹ modis. Prim⁹ credo ꝙ possit quilibet sic iurans auctoritate propria cõtrauenire: sꝫ imponẽda est tali pñia de temerario iuramento. in reliquis tribus ꝗuis hmõi iuramẽta non sunt obligatoria nec pro illoꝝ trãsgressione imponenda est pñia tanꝗ pro mortali. non tñ expedit ꝓpria auctoritate cõtrauenire nisi ꝓpter vrgentẽ necessitatẽ. Et hoc propter reuerentiã sacri: tñ ꝓpter scãdaluz simpliciũ q reputãt se sic iurando incurrere periuriũ et exinde incurrẽt facultatẽ labẽdi in periurium et in deierationẽ. Unde petẽda est absolutio a superiore qui hmõi iuramenta debet relaxare vel potius ostẽdere sic iurantes nõ esse obligatos et imponere penitentiam de temerario iuramento. ¶ Nota ꝙ obligatio voti ex sui ratione maior est ꝗ obligatio iuramenti nã obligatio voti exurgit ex fidelitate quã tenemur deo cuius transgressio infidelitatẽ ꝯ per consequẽs irreuerentiam continet. Obligatio iuramenti causatur ex reuerentia quã debemus ei ex qua tenemur verificare illud quod ꝑ nomẽ eius promittimus cuius transgressio conti- A
net irreuerentiã sꝫ Tho. scda scde. q. lxxix.
¶ Pro dispensatione in iuramentis. Nota ꝙ illud quod cadit sub iuramento ꝓmissorio aliquando est manifeste peccatũ vel maioris boni impedimentũ et tale non indiget dispensatione. Aliquando est dubium vtrũ sit licitum aut illicitum proficuũ aut nociuum. Et aut simpliciter aut in aliquo casu et in tali iuramento potest quilibet episcopus dispensare. Cum vero promittitur aliquid sub iuramento quod est manifeste licitum et vtile: in tali iuramento non videtur habere locuz dispensatio vel cõmutatio nisi aliquid melius occurrat faciendũ ad communem vtilitatem et hoc maxime videtur pertinere ad potestatem pape qui habet curam vniuersalis ecclesie. Uel etiam si fieri debet absoluta relaxatio: non ad vnumquẽqꝫ pertinet irritare iuramentum quod a suis subditis factum est: sicut pater potest irritare iuramentũ filie sue et vir vxoris si statim contradixerit sicut dicitur numeri xxx. hec Tho. vbi s. Dicit Wil. in glo. Ray. c. ti. §. xvij. ego credo ꝙ nõ solũ papa sed etiam eps in iuramentis licitis sicut et in votis dispensare et iuramenta licita potest cõmutare in melius: cum nõ magis obliget iuramẽtum ꝗ votum. Iura que videntur sonare cõtrarium soluit idem Wil. vt in sum. conf. lib. i. ti. ix. q. xxvij. nec obstat dictum Ray. lib. iij. titu. xxvij. de differentijs officiorum. C
Ubi dicitur ꝙ solus papa potest cõcedere ꝙ quis veniat contra iuramẽtum licitum vel de quo dubitatur an sit licitum an illicitum restringendum est ad casus maiores vbi solus papa propter scandalum habet interponere partes suas. Uel loquitur de auctoritate prestanda veniendi contra iuramentũ licitum. Uel de quo dubium est an sit licituz an illicitum contra Inno. c. ti. in glo. super capitulum debitores. ¶ Nota secundũ Ray. An

eo.ti.§.vij.qui iurat p deū multū obligatur
qui per deū iurat p euāgelia magis obligat
qui istis adiūgit sctōr reliquias magis obli
gat.et sic crescentib⁹ solēnitatibus crescat
obligatio.dicit Tho. secūda secūde.q.xcviij
q grauius pctm̄ est si quis solēniter peierat
per euāgeliū q si in cōi sermone periuret p
deū.tū propter scandalum:tum ppter ma
iorē deliberationē quib⁹ existentibus equa
libus:grauius est si quis iurans per deū p
iurat:q per euangelium.

¶ De piurio mēdacio z scādalo. Ca. xxvij.

A Sicut dicit magister tertio sen.di.
xxxix. Periuriū est mendaciū iu=
ramento firmatū. Itē scdz Tho.
secūda secūde.q.xcviij.omne iura
mentū cū defuerit aliquod istor trium scilicet veritas
iusticia et iudiciū periuriū est.sed principa=
liter qn̄ deest veritas.finis est eīm iuramenti
quod dictū iurantis ostendit firmiter eē ve
rū. Secundo qn̄ deest iusticia:nā quicūqz iu
rat illicitū:ex hoc falsitatē incurrit.q2 obli=
gatus est ad contrariū faciendū. Tercio qn̄
deest iudiciū q2 cuz quis indiscrete iurat eo
ipso cōmittit se periculo:falsitatē incurren
B di. ¶ Item sm̄ Tho.ibidē periuriuz ex suo
genere est pctm̄ mortale:q2 importat cōtē=
ptū dei.quicqd autē de sui ratione impor=
tat dei 9tēptū:est mortale pctm̄. nec excusa
tur a peccato mortali nō implens quod iura
uit facere etiā coactus .pōt tn̄ cū papa a ta=
lis iuramenti obligatione absoluere:dū tn̄
extortū fuerit per talē metū qui cadere pos
set in 9stantē virū. minor tn̄ pnia est iponē
da tali. vide s̄.ca.p̄rio. V. Item nō excusa
tur a pctō mortali q iocose periurat q2 non
euitat diuinā irreuerētiā:imo quātū ad ali
quid magis auget. Similiter ille qui ex lap
su lingue periurat si quidē aduertit se iura=
re et falsum esse quod iurat:nō excusatur a
pctō mortali sicut neqz a cōtēptu dei. Si vo
hoc nō aduertat:nō videtur habere intētio=
nē iurandi:et ideo a crimine piurij excusat
C sm̄ Tho. vbi s̄. ¶ Item qn̄ falsum iuratur
iuramento assertorio et iurans credit veruz
esse quod iurat:si tamen adhibuit diligētiā
debitā nō est pctm̄ mortale. Similiter quā=
do fit iuramentū pmissoriū: si propter legi
timū impedimētū omittit implere excusat
D saltē a pctō mortali. Sm̄ Pe. ¶ Nota q tri
bus modis cōmittit piuriū in iuramento as
sertorio. Primo cū quis iurando loquit fal
sum:sed sine intentione fallendi: vt qn̄ qs
fallit et credit se verū dicere. Secūdo cū qs
loquit falsū cum intentiōe fallendi.s.cū scit
vel putat esse falsū quod dicit siue iurat:ac
si esset verū. Tercio cū loquit verū sed cū in
tentione fallendi q2 iurat esse verū quod tn̄
putat esse falsū.xxij.q.ij. hoies. ¶ In iura
mento etiā promissorio cōmittit periurium
tribus modis. Primo cum quis iurat se di=
cturū vel facturū aliquid illicitū vel ihone=
stum. Secūdo cū iurat licitū aliqd z hone=
stū cū solēnitate vt sup euangeliū / crucem
reliquias et hmōi:sed indiscrete z sine neces
sitate. Tercio in iuramētis quotidianis que
fiunt sine solēnitate ex quadā leuitate z ma
la consuetudine.de re tn̄ licita. vt per deum
ibo cras ad ecclesiam vel ieiunabo vel cōme
dam carnes: vel aliud simile vel cum fiūt iu
ramenta iocosa.in his tribus casibus statiz
vt iurat peierat.xxij.q.iiij.q sacramento.s3
intellige s3 glo.peierat.i.male z indiscrete
iurat. Large eīm appellat piuriū praua iura
tio vnde nō semp est mortale pctm̄ qn̄ male
iuratur: vtputa cū iurat verū sine causa s3
Tho.in scripto. Similiter qn̄ iuratur licitū
ex quadā leuitate vt fit in iuramētis quoti
dianis sicut dictū est: veniale est.xxv.di.§.
criminis. Si vero iuratur licitū sed sine cau
sa et cū solēnitate mortale est s3 Ray. vt ha
betur in sūma cōfes.li.i.ti. ix.q.xxiij. ¶ No E
ta sm̄ Tho.qd quodlibet periuriū est graui
us pctm̄ ceteris paribus q homicidiū: imo
pro maximo pctō debet haberi:q2 periurare
nomē dei videt quedā diuini nois denega=
tio. Unde secūdū locū post ydolatriā pecca=
tū periurij tenet: vt ex ordine preceptor pt3
sed apud gentiles iusiurādū erat honorati s
simū vt dicit in principio metaphisice. q tn̄
homicidiū grauius punit in ecclesia hoc est
q2 grauius nocumētū hoib⁹ interdū iminet
ex minori culpa. tn̄ secūdū iudiciū dei grauī⁹
pctm̄ grauī⁹ punitur. De illis q exigūt iura
menta vbi credunt falsū iurari vide s̄.ca.p
rimo. K et.y. Itē quomodo solēnitas ag=
grauat periuriū. A.n.itē de eo q audit z scit
aliū periurare ibidē.3. ¶ Periuris debet se F
cundū canones grauis pnia imponi:tn̄ inspe
ctis circunstantijs magis aspera vel minus
aspera imponet:de quo vide s̄.capi.xij.q.z
a b.et consequenter. Itē periuri sunt infa=
mes secūdū iura canonica siue de preterito
siue de futuro siue de presenti iurent. Si sci
enter et prudenter falsum asserant sub iu=
reiurando siue iuramentū sponte prestitum
de dando vel faciendo aliquid volētes violet
vj.q.i.infames z secūdū Host.in sūma ti.

de testibus in rubrica. §. ij. vbi etiā dicit q̄ periurus quantūcūq̧ agat penitentiā testificari non pōt ex. de testib⁹. testimoniū. Ex quo enim semel probatū est contra eū periuriū etiā in modū exceptionis repellit̄ in alio iudicio. ⁊ hoc est speciale in piurio. q2 nimis frequētat̄ hoc crimen. Alij vō penitentes licet criminosi dūmō non sunt infames testificari possunt vt in dicto ca. testimonium. Unde qualitercūq̧ constet de periurio infamis remanet secūdum canones indistincte. Item dicit. §. v. q̄ crimen piurij cōparatur adulterio et homicidio sponte cōmisso: ideo si renuit agere penitētiā excōicat̄. nec in domo alicuius recipiend⁹ est. xxij. q. i. ca. vltio Hoc intellige de illo qui scient̄er deierauit ponendo verū pro falso vel ecōuerso: vel celando veritatē: [illegible] veniendo contra illud quod iuramento [illegible] nisi ipsū excuset aliqua de conditiōib⁹ quas posui supra ca. xxv. G et hoc quando iuramētū fuit licitū ad seruandū. Nā si iuramentū fuit temerariū ⁊ simplex pnīa vnius anni tm̄ imponit̄. xxij. q. iiij. c̄ sacto. Si autē temerariū iuramētum colligatū sit: vt in cōiuratiōib⁹ vel conspirationib⁹ illicitis si clerici vel monachi commiserūt degradandi sunt. si laici excōicandi sunt: ⁊ secūdū canones sunt infames. xi. q. i. conspirationū. ⁊ ca. cōiurationum.

G ¶ De mendacio nota q̄ est falsa vocis significatio cum intentione fallēdi. xxij. q. ij. §. ille ergo. et noīe vocis intelligit̄ omne signū factum scriptū nutus. vnde equaliter peccat vbi est eadē intentio fallendi: qui mentitur siue verbo siue facto siue scripto siue nutu. quōcunq̧ mētiatur: sicut nō refert quātū ad homicidiū vtrū quis gladio vel securi interficiat sm̄ Tho. in quolibet.

H ¶ Inter mentiri et dicere falsū est differētia: nā falsū dicit quicūq̧ aliud q̄ verū ē loquit̄: lȝ q̄ falsū loqt̄ ⁊ credit verū esse vel dicere si de hoc causā pbabilē habet nō peccat saltē mortaliter. nec mentit̄. xxij. q. ij. hoīes. Qui vero credit dicere falsuȝ et sic dicit contra mentem: ille mentitur. Similiter qui dicit contra veritatem sed contra mentem suam scilicet quando credit dicere falsitatem et sic decipere dicit mendacium et mentitur: quia quantum in eo est significauit falsum: ergo qui mentitur semp fallit voluntate: quis non fallatur in facti veritate. et semper peccat quia reaum linguam non facit nisi rea mens. vt i dicto capitulo homines. et hec est sentent a Ray. titulo de mendacio. in pricipio. Unde omne mendacium est peccatum. xxij. q. iiij. michi autem.

I ¶ Ad sciendum quando mendaciū est mortale peccatum et quando non. Primo est notandum q̄ licz Augustinus ponat. viij. genera mendaciorum vt. xxij. q. ij. primū. Sufficit tn̄ secundū Scotum super iij. ponere distinctionem trimēbrem de mēdacio: scilicet perniciosum/officiosū/⁊ iocosum. Perniciosū est quod nocet vel qd̄ ē nociuum ex se: illi cui mentiō2. Et si nocet sibi quantū ad religionem christianā puta quo ad fidē vel mores. tunc est mortale peccatū multū graue. si autem nocet ei quantuȝ ad vitam corporalē vel fidem coniugalem sibi non seruandam vel alio modo q̄ ad personā suam: vel personas sibi coniunctas ab eo auferendas: vel quo ad alia bona tēporalia auferenda. siue diuitias vel famam. hoc mendaciū est iterum pctm̄ mortale. et scdȝ quod plus vel minus nocet: quod pēsari debet ex bono cuius est ablatiuū secundū hoc est grauius vel minus graue.

K Quodcūq̧ enim tale mendaciū ex deliberatiōe est dictū mortale cum sit prohibitum illo precepto nature. non dices contra proximū tuum falsum testimoniū quod non solum intelligitur de testimonio exhibito in iudicio: sȝ quādocunq̧ aliquis asserit ex deliberatione quod ignorat: cuius de nouit oppositum. Si vero omnino indeliberate hoc fiat: non est peccatuȝ mortale. ¶ Officiosum mendaciū est quod alicui vtile est et nulli nocet vt si quis sciret alicui pecuniam tollendam iniuste a predone se nescire vbi sic menciatur. vel si quis menciatur nolens prodere hominem quesitum ad occidendum vel simile. Iocosū est narrare fabulā de qua omnes audientes sciunt quod non est verum. nec narratur tā͡q̄ verum vbi etiam nec auditores decipiunt̄: neq̧ narrans intēdit decipere. vel aliter mēdacium iocosum est quando aliquis iocando intendit decipere ita q̄ audiens vere decipit̄ nō tamen in aliquo sibi i quo magnū nocumentuȝ infertur sicut forte fuit de mēdacio ioseph quando dixit fratribus suis exploratores estis vos. Gen. xlij. Et de istis duobus dicitur q̄ neutrum est peccatū mortale: nisi forte viris perfectis qui docendo iudicando vel predicando dictis suis immiscerent scienter hmōi mendacia: quia per hoc periret auctoritas doctorum ecclesie. nā cuȝ dicat Augustinus ad Hieronimū in epistola fundamenti. Si ad scripturas sacras recepta fuerint iocosa mendacia nihil rema=

L

net in eis soliditatis. Cōsimiliṫ dici poterit de p̄clato suis dictis mendacia hmōi immiscente ꝙ in doctrina sua manet nihil solide veritatis. In alijs autem actibus siue p̄latorum siue aliorum inferiorum in statu perfectionis existentium: non esset huiusmodi mendacium officiosum vel iocosum peccatum mortale: nisi ratione scandali: quia citius possent imperfecti scandalizari de mendacio talis persone ꝙ alterius secundū Scotum super .iij. di. xxxix. de scandalo. vide infra. K. K ¶ Item non licet mentiri propter liberationem hominis a quocunqꝫ periculo: sed tamen licet veritatem occultare prudenter sub aliqua dissimulatione vt dicit Augustinus contra mendacium. Sic etiam abraham fecit et tamen non mentiebatur. vnde secundū Augu. ibidem in sacra scriptura inducuntur aliquorum gesta quasi exempla perfecte virtutis de quibus non est estimandum eos fuisse mentitos si qua tamen in eorum dictis appareant que mendacia videātur: intelligendum est ea figuratiue et prophetice dicta esse. Abraham vt dicit Augustinus in questionibus Gen̄. dicēs Sarram esse sororem suam veritatem voluit celare non mendacium dicere. dicitur enim soror quia filia fratris eius fuit. Iacob enim mistice dixit se Esau esse primogenitum ysaac quia primogenita illius ei debebantur de iure. De hoc ꝫ dicto prophetice designat misterium videlicet ꝙ minor populus scilicet gentilium substituendus erat in locū primogeniti scilicet iudeorum. Iudith vero non propter virtutem perfectam: sed propter quādam virtutis indolem commendatur. non scilicet quia mentita est Olofernı. sed propter affectum quem habuit ad salutem populi pro qua se periculis exposuit. Verba etiam eius veritatem habere possunt secūdum misticū intellectū. hec Tho. secūda secunde. q. x. Scotus dicit vbi s̄. aliqui saluare conantur Iacob ꝫ alios patres veteris testamenti non fuisse mentitos: cum tamen concedant habuisse legem imperfectam et gratiam modicam. De nostris autem qui habemus legem perfectam et gratiam habundantem non negant: sicut Petrum et alios mentitos fuisse: non videtur valde rationabile negare illos mētitos fuisse vel mētiri potuisse ꝙ si ita est: laudemus bona facta eorum et ita in exemplum recipiamꝰ vt non pertinaciter defendamus. hec ille.

L ¶ De mēdacio obstetricū dicit Tho. vbi supra ꝙ potest dupliciter considerari. Vno modo quantum ad affectum beniuolentie in iudeos et reuerenciam diuini timoris: et sic debetur eis remuneratio eterna / et sic exponit Hieronymus. Alio modo secundum actum exteriorem mendacij secundum quem non potuerunt eternam remunerationem mereri sed forte temporalem cuius merito non repugnat deformitas mendacij illius: sicut repugnabat merito remuneratiōis eterne. sic intelligenda sunt verba Gregorij dicētis ꝙ benignitatis earum merces que potuit eis i eterna vita tribui p̄missa culpa mendacij in terrenam remunerationem est declinata. non tamen intelligitur ꝙ isto mendacio mererenṫ amittere remunerationem eternā quam iam ex precedenti affectu meruerant

¶ Item ille qui promittit aliquid facere et hoc cum habet animum faciendi quod promittit: non mentitur / quia non facit contra illud quod habet in mente. Si vero non faciat quod promisit tunc videtur infideliter agere per hoc quod animum mutat. potest tamen dupliciter excusari vno modo si promisit illud quod est manifeste illicitū: quia promittendo peccauit: mutando autem propositū bene facit. Alio modo si mutate sunt conditiones personarum adhoc enim ꝙ homo teneaṫ facere quod promisit: requiritur quod omnia immutata permaneant vt dicit Seneca de beneficijs. vnde non est mentitus apostolus non vadens Corinthum vt promisit ad Corin. primo. propter impedimenta superuenientia secundum Thomaꝫ vbi supra. dicit Bernardus ꝙ ex nuda promissione oritur actio et peccat mortaliter recedens a pacto. extra. de pactis capitulo p̄mo In alternatiuis p̄missionibus et debitis electio est debitorum. et sufficit alterum adimpleri extra de re. iuris in alternatiuis lib. vj. M

¶ Item accusatus in iudicio et requisitus a iudice de veritate pertinente et in forma iuris mendaciter negans. vel veritatem tacēs mortaliter peccat. si autē exquirat de eo qđ non potest secundum ordinem iuris non tenetur ei accusatus respondere secundū Thomaꝫ secūda secūde. q. lxviij. N

¶ Ite iactātia ē hōmēṫ de seipso dicēdo aliquid quod supra se est secundū rei veritatē: si sit contra gloriaꝫ dei mortale peccatum est. vel etiam si sit cōtra caritatē p̄rimi. sicut cū q̄s se iactādo p̄rū pit in contumeliā aliorum sicut fecit phariseus luce. xviij. iterū mortale peccatū ē. Si vero nec sit contra gloriam dei nec cōtra ca O

iniuriam vel fraudem ꝙ iudicium subire ſi
hoc expediat / quandoq; tamen hoc non ex=
pedit vt hic ſupradictum eſt / et tunc non eſt
ſic faciendum et conſimiliter intelligēde ſūt
alie auctoritates hoc ꝓhibētes. vt illud puta
Corinthiorum. vj. iam quidem omnino deli=
ctum eſt vobis ꝙ iudicia habetis inter vos.
ꝛc. quomodo autem licet clerico repetere in
iudicio bona rapta ab eo infra dicetur parte
vij. capi. viij. M. Exactio etiā decimarum ali=
quarum propter ſcandaluʒ puſillorum quā
doq; eſt differenda ad tēpus in terris in qui=
bus non eſt conſuetuʒ decimas hmōi ſolue
re / et ſimiliter poteſt dici de alijs prouentib⁹
eccleſie vt interim poſſint exhortari vt ſcan
dalum dimittant propter ſcandalum vero
Aa pharifeorum nō eſt exactio differēda. ¶ Ci
bus etiam non eſt totaliter dimittendus pro
pter ſcandalum aliquod cū ſit neceſſariū cō
ſeruationi vite. cū ille cibus vel ille extra ca
ſum neceſſitatiſ vel i caſu neceſſitatis ſi ali⁹
eque bon⁹ haberi eque faciliter poſſit: eſt be
ne propter ſcandalum dimittēdus hec predi
cta colliguntur ex dictis ſancti Thome vbi ſ.
Ab ¶ Item ꝗuis apoſtol⁹ dicat. ij. Corinthi. j.
gloria noſtra hec eſt teſtimonium conſcien=
tie noſtre / non tamē ſufficit habere conſcien
tiam bonam cum hoc quod alij ſaltem pu=
ſilli de actibus noſtris ſcandalizentur. Unde
quilibet debet inniti ſatiſfacere alijs oſtēden
do. ſ. intentionem ſuam et cauſam aut ſpe=
ciem mali remouendo. nobis eniʒ neceſſaria
eſt bona vita alijs fama. xj. q. iij. non ſunt.
Si autem illi nolunt recipere ſatiſfactioneʒ
noſtram parati ſemper reprehendere nō au
tem mutari: debemus dolere ꝙ illi ſic peccāt
et ſufficit nobis. xj. q. iij. inter verba. ſecun=
dum Ray. titu. de ſcādalo ꝯ ꝑplexitate. §. iij.
¶ De ſacramento vnctionis extreme ꝯ de in
ſtitutione eiuſdem miniſtro conueniēte ma
teria debita forma congrua et quib⁹ hoc ſa
cramentum conferri poteſt. Capitulum. j.

A Nſtitutum fuit hoc ſa=
cramentū vnctionis ex=
treme immediate a chri
ſto vt dictū eſt ſupra par
te. j. ca. ij. F. ſed promul
gatuʒ fuit poſt paſſioneʒ
chriſti a beato Jacobo de
quo habetur Jacobi. v.
infirmat quis in vobis. ꝛc. et cum magiſtro
ſen. et Hugo de ſacrā. dicunt hoc ſacramētū
inſtitutū a Jacobo intelligendum eſt ſecun
dum Scotū in. iiij. ꝙ xp̄s fuit principalis in

ſtitutor Jacob⁹ vero preco et promulgator
inſtituti. ¶ Eſt aūt extrema vnctio prout ſa B
cramentum eſt vnctio hominis infirmi pe=
nitentis facta in determinatis partibus cor
poris eius cum oleo conſecrato ab epiſcopo
miniſtrata a ſacerdote ſimul verba certa ad
hoc inſtitutā cum intentione debitā proferē
te ſcđm Scotum vbi ſupra. Uñ de ſubſtan
tia huius ſacramenti ſunt quinq; ſcʒ mini=
ſter cōueniens. debita intētio miniſtri. mate
riā congrua. forma inſtitutā. et locus vngē
dus. ſecundum Tho. in veri. ¶ Miniſter cō C
ueniens huius ſacramenti eſt ſacerdos non
ſolū qui licite exerceret huius ſacramenti mi
niſteriuʒ ſed qui ſolus miniſtrare poteſt ita
ꝙ ſi alius non ſacerdos attemptaret cōficere
nihil faceret. ſicut ſi non ſacerdos attēptaret
conficere nihil faceret. vnde Jaco. v. dicitur
inducāt ſacerdotes. ꝛc. vbi ponitur miniſtri
determinatio ſcđm Sco. vnde quod legitur
de ſancta Genoueſa quod oleo vngebat in=
firmos et ſanabantur: ad miraculum perti
nuit: non ad ſacramentum ſecūdum Ri. di.
xxiij. Idcirco aūt presbyteris conceſſum eſt
vngere infirmos oleo ſanctificato quia epi=
ſcopi alijs occupationib⁹ īpediti ad oēs lan
guidos ire non poſſunt. xcv. di. illud. ¶ Re D
quiritur etiam intentio vngētis miniſtri de
bita. ſ. generalis vel ſpecialis vt dictuʒ eſt ſ.
pte. j. c. v. A. ¶ Materia ꝯgrua ꝯ ſubſtātia E
lis hui⁹ ſacramēti eſt oleū de oliuis ab epi=
ſcopo conſecratum qđ dr̄ cōiter oleum infir
morum. nec oportet ibi eſſe aliquid confectū
ex oleo et balſamo: ſicut in materia confir=
mationis quia cōfirmatio datur ad fidei cō
feſſionem ad quā requiritur non tantuʒ pu
ritas cōſcientie deſignata per oleum: ſed etiā
odor bone fame deſignat⁹ p balſamū / ſʒ ex
euntibus de via ad terminū ſufficit conſcien
tia pura / conſecratio autem illa epiſcopalis
eſt neceſſaria ad hoc vt ſit materia apta: qr
cōiter i ſacramētis ꝯſiſtētib⁹ i ſolo vſu de qb⁹
dcm̄ eſt ſ. pte. iij. c. j. C. ſol⁹ baptiſm⁹ nō re
quirit materiā ſpālit ꝯſecratā ꝯ hoc ideo: qr
xp̄s tactu ſue mūdiſſime carnis qſi baptiza
ri voluit a Johē totā aquā ad vſū baptiſmi
dedicauit. ¶ Forma determiata huius ſacra F
mēti ē deꝑcatiua hec. ſ. ꝑ iſtā ſanctā vn
ctionē et ſuā piiſſimā miām parcat tibi dñs
quicquid peccaſti oculorū vicio et dicit ocu=
lorum vicio qñ oculi inunguntur: auriū qñ
aures ꝯ ita de ceteris vt patebit capi. ſeqūti.
Requiritur etiā ſimultas prolatiōis forme
et vnctionis non oimoda ſed qualis requiri

B solet in actibus humanis nã inter factũ ho
minis: et verbum correspondens iudicatur
simultas sufficiens qñ vnum incipit ante=
q̄ aliud finiat̄ nõ ergo vnctio dz finiri anteq̄
forma incipiat̄ nec forma finiri anteq̄ vnctio i=
cipiat̄ huic concordat dictũ Sco. sup iiij. di. vij
G ¶ Loca vngẽda sũt organa potẽtiaꝝ p̄ qua
rũ act⁹ frequent̄ peccat̄ venialiť vtputa duo
oculi q̄ sũt organa virtutis visiue. Due au=
res organa virtutis auditiue. Nares: organa
virtutis olfactiue ꝯ in hijs geminãtur vnctio
C nes. Orgaũ gustus est linguã in quã non
fit vnctio ꝓpter abhominationẽ tollendam
Sed exterius sup os quod fit cõtra duplex
peccatum veniale: quod per linguã frequẽ
ter cõmittitur. s. gustando et loquẽdo. Pro
organo virtutis generatiue fit vnctio ad lũ
bos: nã scdz Grego. viris in lũbis luxuria ẽ.
Organa virtutis tactiue principalia sunt
due manus ꝯ ibi geminat̄ inunctio. Orga
na potentie progressiue sunt duo pedes ꝗ in
illis etiam vnctio geminatur secundũ Sco.
di. xxiij. In mutilatis debent inungi loca
H magis propinqua. ¶ Hoc sacramentũ nõ
est conferendum nisi adultis infirmis in pe
riculo mortis constitutis ex ipsa infirmita=
D te vel hijs qui pre senio deficiunt etiã sine
actuali infirmitate vnde nõ datur euntibus
E ad bellũ siue ad duellum peregrinis aut na
uigantibus vel hijs qui mox occidendi sũt.
Quia talis mors non iminet a defectu natu
re: sed ex defectu fortune. Pueris autẽ non
datur quia nõ habent spiritualem infirmi=
tatem contractam ex peccato actuali nec di
spositionẽ deuotionis habere possũt ad hoc
sacramentũ. Freneticis vero ꝯ amentib⁹ q̄
in sua sana mente constituti hoc sacramẽtũ
petierunt dari debet. Si vero non petierint
in tali statu nõ debet durante amentia con=
ferri secundũ Pe. et Tho. versus. Non est
vngendus / furiosus / morio paruus. Dicit̄
morio a morte quia non viget in eo intelle=
lectus. Sed hic addendum est secũdũ Tho.
ꝙ illi furiosi precipue non debent inungi q̄
verisimiliter possent facere sacramento ir=
reuerentiam per aliquam immundiciam ꝯ
nisi haberent lucida interualla in quibus re
cognoscerent sacramentum in confessione la=
meth. pec. cap. vltimo. ita dicitur. Si con=
tingat infirmos freneſi vel quacunqꝫ men=
tis alienatione laborare si ante alienatio=
nem erant de salute sua solliciti consulim⁹
eis nichilominus hoc sacramentũ fiducialı
I ter ministrari. ¶ Item non debet conferri
hoc sacramentum nisi homini penitenti q̄a
nullus est digne capax ipsius nisi sit in gra
tia. Non enim institutũ est hoc sacramen=
tum quasi medium acquirendi gratiam si=
cut baptismus ꝯ penitentia. Sed in remedi
um venialium. Et quia pueri furiosi ꝗ hu=
iusmodi non sũt vere penitentes ideo exclu
buntur ab hoc sacramento secũdũ Scotum
sed vide melius ca. sequenti. b. ¶ Potest eti K
am hoc sacramentum iterari sine aliqua sui
iniuria quia non habet effectũ perpetuum
eo ꝙ sanitas mentis et etiam corporis qui
sunt effectus eius sicut dicetur in ca. proxi=
mo amitti possunt. Unde in diuersis infir=
mitatibus et secundum tempus distinctis
potest idem homo pluries inungi in eadem
quoqꝫ infirmitate hoc sacrm̄ iterari põt si vl
tra annũ ꝓtrahat̄ ita ꝙ in vno anno in eadẽ
infirmitate nequaq̄ bis inũgat̄. Ista est ad
dicio nescio cui⁹ Si p̄mo quidẽ sit in piculo
mortis ꝯ euadatꝫ postea recidiuũ patiat̄ q2
erit quasi alia infirmitas. Similiť si sit egri
tudo diuturna vt in ydropicis q2 tũc dz fieri
qñ videt̄ deducere ad piculũ mortis et si illũ
piculũ euadat eadẽ infirmitate durãte: etiã
post ad statũ similẽ reducat̄: iterũ põt iungi.
q2 ali⁹ ẽ infirmitatis stat⁹ lꝫ ei⁹ sit eadẽ infir
mitas s̄z Tho. sup iiij. ¶ Sacerdos põt vno L
clerico p̄nte infirmũ inũgere et etiã sine cle
rico in necessitatis ar. s̄z Ber. ꝯ Host. Itẽ si
sacerdos iã aliq̄bus ptib⁹ inũctis ꝯ aliis re
stantib⁹ ad vngẽdũ defecerit ptes inũcte nõ
sũt iterato vngẽde s̄z que restãt vnctiões p
sacerdotẽ aliũ ꝯpleantur. s̄z Tho. ꝯ Petrũ.

¶ De effectu hui⁹ sacri ꝯ mõ ꝯferẽdi. C. ij.

Effectus huius sacramẽti p̄ncipa
lis. s. vnctiõis extreme est quedaꝫ A
sanatio sp̄ualis que datur cõtra de
bilitatẽ quãdã vel ineptitudinẽ de
relictã in hoĩe ex pctõ actuali siue originali
cõtra quã debilitatẽ hõ roborat̄ p hoc sacrm̄
et q2 hoc robur grã facit que secũ nõ cõpati
tur pctm̃: ideo ex cõsequẽti si inuenitur pec
catũ aliquod siue veniale siue mortale quo
ad culpam: tollit ip̄m dũmodo nõ ponatur
obex. ex pte recipiẽtis. Unde dicit Jacobus
cõditionaliter si in peccatis sit dimittẽtur ei
Ja. v. Et ꝗuis nõ semp̄ remittit pctm̃ quo
ad culpã: q2 q̄n qꝫ forte culpa nõ inest: semp
tñ remittit quo ad debilitatẽ p̄dictã quã q̄dã
vocãt reliq̄as pcti. ¶ Secũdari⁹ effect⁹ ei⁹ est
sanitas corporalis. Sz hũc effectũ nõ īducit ni
si s̄z quod expedit ad sanitatẽ sp̄ualẽ qui est
effectus eius principalis et licet in eius colla

tione multe fiant unctiones: ultima tamen
est formalis respectu omnium precedentium
et agit in virtute earum & ideo in ultima un
ctione gratia infunditur que prebet effectus
sacramento secundum Tho. super.iiij. valet etiã
ad deuotionẽ excitandã et velocem transitũ
B in celũ vt dicit idem Tho. i vita. ¶ De effectu
huius sacramenti dicit Armachanus in que
stione hermenũ.li.ix. ca.xxv. q effectus princi
palis huius sacramenti est salus spiritualis
in casu quo forte alias periret infirmus/ vt
puta si infirmus sit in peccatis mortalibus
pluribus aut vno potest contingere q nõ ad
iutus alior suffragijs nec ecclesie. damnare
tur. quibus tunc adhibitis deus penitentiam
sibi dignam vel principiũ penitentie immit
teret/ et consequenter saluaret et ideo propter
casum hunc possibilem expedit super infir=
mum presbyteros precipue scientiores ora=
re et eum inungere vt possit saluari qui for
te sine his presidijs nullatenus saluaretur &
infra ca.xxviij. cũ ergo lateat sacerdotes ec=
clesie quando ille casus instat aut pro maio=
ri parte de hoc sunt incerti/ aut instet: artan
tur ex cura quam gerunt per istius sacramẽ
ti remedium infirmo succurrere: alioqui nõ
video quin animam illius infirmi de mani=
bus ipsorum deus requireret/ cum ergo casus
ille vt dixi sit incertus hoc sacramentum sin
gulis saltem ad mortem infirmantibus da=
ri debet. Si autem infirmus erat immediate
ante vnctionem in statu gratie: principalis
effectus huiusmodi sacramenti est peccatorũ ve=
nialium & pene debite remissio. Secundari⁹
vero effectus est alleuiatio corporalis ita vt
infirmus alleuiet per hoc ab egritudine cor
porali. & ca.xx x. n ft. Subdit omnes qui sa
cramentũ extreme vnctionis conferre renuũt
aut negligunt ad quos ex cura quam gerunt
id pertinet vt mihi videtur damnationẽ ac=
quirunt sibi. hec ideo hic asserui ne curati ad
conferendum hoc sacramẽtũ prompte sunt
C negligentes decetero. ¶ Item tẽpore inter=
dicti non debet conferri vnctio extrema: nec
alia sacramenta exceptis baptismo. confir=
matione. penitentia. et viatico decedentib⁹
tantum conferendo extra de pe.et re. q in te
iuncto capitulo responso. extra. de sen. exco.
D ¶ In hoc sacramẽto sicut in ceteris tria sũt
vnũ sacramentũ tantum. s. exterior vnctio
aliud res tantum. s. effectus sanitatis dupli
cis vt dictum est. et tertium est sacramentũ
et res. i. quedam vnctio spiritualis interior
videlicet mentis iocunditas et solaciũ secundum
Tho. ¶ Ab infirmo languente in extremis
secundum Anselmũ cãt. vt quidam recitãt E
sic debet sacerdos interrogare. frater letaris
quia in fide christiana morieris: respondeat
infirmus etiam. fateris te nõ ita bene vixis=
se vt debuisti: respondeat. etiam. Penitet te de
hoc et habes voluntatẽ emendandi te si spa
cium haberes viuendi: respondeat etiã. Cre
dis q iesus christus fili⁹ dei viui natus fuit
ex maria virgine gloriosa: respondeat etiã.
Credis te non posse saluari nisi per mortem
eius: respondeat etiã. Agis ei gratiã ex toto
corde propter ista beneficia: respondeat etiã
Dicat sacerdos age dum superest in te anima
tua in eius morte sola totam fiduciam tuam
pone huic morti te totum immisce: hac te totũ
contege. te totum inuolue. Si deus te iudi=
care voluerit propter peccata tua: dic mortẽ
iesu christi domini nostri obicio inter me et
mala merita mea ipsiusq mortẽ offero pro bo
no merito q habere debuissẽ ipsamq mortẽ
pono iter me et irã tuã. ¶ Exhortetur etiã sa= F
cerdos infirmum q patiẽter & humiliter su=
stineat & suscipiat infirmitatem sibi immissam
a deo/ nam infirmitas corporis si bene & si=
ne murmure tolleretur parit anime sanita=
tem. Flagellum ergo dei ne contemnas a
quo solo est anime salus sed magis age gra
tias deo te flagellanti. te corripienti. Flagel=
lat deus omnem filium quem recipit ad He
breos. xij. ¶ Item contemptum vite presen G
tis et mortis appetitũ sacerdos infirmo ta=
li modo quo poterit suadet. vt si de vite huiusmodi
misere naufragio intime cogitares: festinã
ter mori in domino concupisceres. Beati enim
mortui qui in domino moriuntur. Conside
rã vitã presentem cuius initium dolore ple
num/ medium et erumpnis et peccato infe=
ctum/ finẽ vero penam multiplicem comi=
tantem/ et vide an potius sit appetẽdum be
ne mori an male viuere nemo sine crimine
viuit ait Ecclesiastic⁹. hoc aduertebat satis
apostolus cum dicebat cupio dissolui et esse
cum christo multo autem melius. denique pre
sentis vite molestias quis sufficit numerare
scilicet esurire. sitire. calere. frigescere. lassa=
ri et alia quasi innumerabilia ex consuetudi
ne quasi nobis domestica. Sunt et alia incõ
moda spiritus longe grauiora vt concupisce
re. fornicari. adulterari. rapere. furari. occi
dere. mutilare. irasci et odire & alia plurima
que spiritum necant: a quibus omnibus per
mortem liberari cũ alia via nõ poterat quis
sapiẽs nõ desideraret hic est q Aug. mortem

sic alloquitur. o mors desiderabilis finis oīz
maloꝝ presentiū. laborū clausula. quetis prī
cipiū quis excogitare potest vtilitates tuarū
H beatitudinū. ¶ Sequatur exhortatio de fide
firme. viā vniuerse carnis ingressurus esto fi
delis. nā sine fide impossibile est placere deo
et omne quod nō est ex fide peccatū est vt ait
apostolus / ipsa cui fides est secūdū Augu. de
agone christiano. que primo subiugat aīaz
deo deinde ad precepta viuendi quibꝰ custo
ditis spes nostra firmatur et caritas nutrit
et lucere incipit quod antea tantūmō crede
batur fidei succedit visio / si vis deū beatifi=
ce videre: sis firmꝰ in fide videbimꝰ deū si=
cuti est. ait Johānes apostolꝰ magna ꝓmis
sio sic videre deū sed fidei merces est scḋꝫ Au
gustinū. et si oporteat exprimātur fimo ar
ticuli fidei de quibus vide infra parte. x. c. j.
vt si forte prius in aliquo articuloꝝ errauc=
rit titubauerit. vel dubius fuerit ante mortē
I ad fidē solidā reducat. ¶ Oportcat etiā te
frater caritatē habere vt. s. diligas deū super
oīa et proximū tuū propter deū / qꝫ sine cari
tate nihil tibi proderit fides. dicēte apostolo
si habuero omnē fidē ita vt mōtes trāsferā
caritatē autē nō habuero nihil sum / age ca=
ritatis opera dū vales: caritas eni operatur
magna si est / si renuit operari: caritas nō ē
magnū est quod ex bona ꝯ magna volūtate
procedit / exercere pietatis opera / si multū ti=
bi fuerit habūdanter tribue. si exiguū illud
impartiri stude / añ oīa si quē lesisti iniuste.
satisfacias si vales / sinautem: expedit ab eo
veniā postulare / dimitte debitoribꝰ tuis vt
deus tibi dimittat ꝑ te in te peccantibꝰ / odiē
tes te diligas: pro malis bona retribuas di=
mittite inquit saluator et dimittetur vobis
K ¶ Spē te oportet habere bonā ꝯ firmā i do
mino et si occurrat cogitatui tuo multitudo
peccatorum tuoꝝ: dole / sed nullo mō despe
res cogita qm̄ scriptū ē mīa eiꝰ sup oīa opā
eius et ei soli ē ꝓpriū misereri sp ꝯ ꝑcere dic
creatori tuo in te dñe sp̄aui nō ꝯfundar ieter
num. Spera ergo in dño ꝯ fac bonitatē qm̄
sperantē in dño mīa circūdabit / hec a tribu
latione liberat: mentē confortat: et eleuat di
cente propheta / q̄ sperāt i dño mutabūt for
titudinē. assumēt pēnas volabūt ꝯ nō defi=
cient. ysa. xl. volabūt inq̄ a tenebris ad lu=
mē a carcere ad regnū a miseria presenti ad
L gloriam sempiternam. ¶ Carissime frater
si vis ad visionem dei tui peruenire omnu=
no oportet vt sis nitidus in mente. beati mū
do corde quoniam ipsi deū videbūt a. t chri

stus. Si ergo vis mundum cor et purā con
scientiam habere peccata tua vniuersa con=
fitere: oris enim confessio fit ad salutem. ait
apostolus. et si ante hoc aut per obliuionem
aut verecundie confusionem aliqua pecca=
ta vel circumstantias aggrauantes omisisti.
truncasti. abscondisti vel minus plene dixi=
sti: resume et confitere quoniaꝫ in proximo
est vt amplius confiteri nō poteris / dic vni
peccata tua et deus corā milibus in iudi=
cio teget ea. Si hic tu tegas et abscondas in
omni conspectu ad tui confusionem nuda=
buntur. recogita ergo omnes annos tuos in
amaritudine aie tue et si forte priꝰ cōfessus
es grauia: modo saltem si superuixeris reli=
qua confitere / non sit tua sollicitudo de vxo
re. de liberis. de rebus mundialibus: sed oēz
sollicitudinem tuā proice in deum: vt horta
tur beatus petrus. non sis immemor tue sa
lutis / multum tempus inuanum transegi=
sti: nunc vna hora tibi forte superest in hac
vita vel pauloplures: hanc vel illam seu il=
las expēde totaliter in vtilitatem anime tue
et cōmodum / surge et comede grandis eniꝫ
tibi restat via. surge de lacu miserie et de lu=
to fecis spiritualis. i. peccati per confessionē
et lotus lachrimis contritionis comede cor=
poris christi sacramentū / et hoc erit tibi via
ticum. i. in via hac qua gradieris robur et ful
cimentum / et ambulabis per dei gratiam in
fortitudine tibi illius vsq ad montem dei /
quod tibi concedat fidelium omniū redem=
ptor dei filius iesus christus. hec non sunt de
substantia sacramēti extreme vnctionis: sed
quasi de bene esse sunt: solūmodo ad instru=
ctionem simplicium sacerdotum hic inserta
¶ Quādo infirmus debet inungi: debet ima M
go crucifixi afferri et ante conspectum eius ē
statuenda vt redemptorem suum in imagi
ne adoret et passionem eius quam pro pec=
catorum salute sustinuit recordetur premit
tat sacerdos deuote orationes ab ecclesia ad
hoc ordinatas etiam ante vnctionem iuxta
illud Jaco. v. infirmātur quis in vobis in=
ducat presbyteros ecclesie et orent super eū
vngentes eum oleo in nomine domini ꝯ ora
tio fidei saluabit infirmum. ¶ Vnctio au= N
tem sic adhibenda est / sacerdos tangat ocu=
lum dextrum infirmi et deinde sinistrum fa
ciendo super vtrumq signaculum crucis cū
oleo et dicat linendo hanc formā verboruꝫ
Per istam sanctam vnctionem et suam piis
simam misericordiam indulgeat tibi domi
nus quicquid oculorum vicio deliquisti. Ali

dicant sic quicquid peccasti per visum. deinde interpositis orationibus consuetis inungat aures ut premissum est. et dicat Per istam unctionem. etc. quicquid deliquisti vicio aurium. vel secundum alios quicquid peccasti per auditum. deinde super nares: dicendo per istam. etc. quicquid deliquisti vicio narium/ vel aliter quicquid peccasti per odoratum. quando inungitur os dicitur quicquid deliquisti vicio lingue vel oris. aliter quicquid peccasti per gustum et illicita verba. quādo manus: dicitur quicquid deliquisti vicio tactus siue quicquid peccasti per tactum et operationem. quando pedes: dicitur quicquid deliquisti vicio incessus: siue per incessum pedum. quando ad umbilicum quicquid deliquisti vicio carnis: siue quicquid peccasti per illicitas cogitationes et per ardorem libidinis/ et facta unctione expediens est ut sacerdos inquirat ab infirmo an aliqua alia peccata occurrant: de quibus non erat confessus nam posset esse ut dicit Armacanus quod per preces et deuotas orationes sacerdotis siue aliorum deus cor infirmi illustrauerit et dederit gratiam plenius et verius confitendi tūc cōmunicetur infirmus: nisi de vomitu vel alia irreuerentia timeatur in quo casu locum habet illud dictum beati Augu. ut quid paras dentē et ventrē. crede et manducasti.

D ¶ Hec subscripta vel aliquā illorum cōuenientēr dici poterūt ab infirmo agēte in extremis. Suscipe me domine secundum eloquium tuum et viuā et non confundas me ab expectatione mea: et que est expectatio mea: nonne dominus. vel sic. Domine iesu christe suscipe spiritum meum. vel In manus tuas domine cōmendo. etc. item Delicta iuuentutis mee. etc. et ab occultis meis munda me domine. etc.

¶ Incipit septimā pars. de sacramento ordinis in generali. Capitulum. j.

A De sacramēto ordīs tenēdum est quod ipsum est sacramentū vnū nō vnitate indiuisibilitatis sicut pūct⁹: nec vnitate cōtinuitatis sicut linea/ nec pfectione vni⁹ forme sicut corpus animatū sed vnū pfectiōe vni⁹ finis/ quia cōstituitur ex multis ordinibus spiritualib⁹ quod oēs ordināntur ad vnū finē. s. ad vnū actū cōsecrationis eukaristie s̄m Pe.

B ¶ Ordo put hic sumitur est signaculū quoddā in quo spūalis potestas traditur ordinato ad officiū s̄m Mat. iiij. sen. di. xxiiij. s̄m hāc descriptionem episcopat⁹ esset ordo distinctus ab alijs: quia in eius collatiōe tradita est ordinato spiritualis potestas. etc. sed quia multi negant episcopatum esse ordinē distinctum ab alijs. ideo dicit scotus quod ordo nō proprie dici potest sacramentū sed ordinatio dici debet et est sacramētū/ quod sic describit. Ordinatio est quedam institutio alicuius in gradu ecclesie preeminēte cui conuenit aliquod ministeriū circa eukaristiā exhibendū facta a ministro idoneo certa verba cū intentione debita proferente.

C ¶ Septē sunt ordines siue gradus s̄cdm Ma. sen. vbi s. quattuor. s. minores. vt ostiari⁹. lector. exorcista. et accolitus et tres sacri. s. subdiaconus. diaconus sacerdos et sic loquendo de ordine vt est sacramentum et caracterē imprimit. Prima tonsura non est ordo sed dispositio quedā ad ordinē s̄m Ri. maxime quia iura in quibus numerantur ordines tonsurā nō posuerūt. xxiij. di. seriati. lxxvij disti. illud. xxiij. di. a subdiacono. sicut notat Ninck. ex. de etate. et qua. cū contingat vt recitat Guydo c. ti. null⁹ li. vj. Tamē prima tōsura nō est sacramētū: sed sacramentale s̄m Ri. nec ordo nisi improprie vt deputatio ad diuinum cultū. Ordo psalmistat⁹ autē nō est ordo sed est officiū annexū ordini lectoris s̄m Thomā et Ri. di. xxv. Her. tho sup dcm capitulū cū contigat videtur tenere quod idē est psalmistat⁹ et prima tōsura et pōt a pbro conferri pro quo facere videtur quod dr. xxiij. di. psalmista vbi sic. psalmista et cātor pōt absq scientia epi sola iussione pbri officiū suscipere cantandi. dicēte sibi pbro vide vt quod ore cātes corde credas/ et quod corde credis opibus cōprobes. glo. etiā super capitulū. cleros. xxj. di. dicit. quod per primā tōsurā fit aliquis psalmista et tōsura illa est sacramētale signū et supra in eadē glo. dr quod psalmista et hostiari⁹ et lector sunt clerici et deponi possunt sicut alij: et qui iniicit man⁹ violentas in istos excōicat⁹ est.

D ¶ Ep̄atus autē nō est ordo proprie sed dignitas siue excellētia in ordine/ tū quia nō imprimit caracterē/ tū etiā quia oīs ordo ordinatur ad sacramētū eukaristie vt. j. dicetur. ep̄s autē quo ad eukaristiā nō hz potestatē superiorē sacerdote nisi quis velit officiū respectu quarūlibz actionū large loquēdo vocare ordinē/ et sic loquuntur iura cū dicūt quod ep̄s nō potest ea que sunt episcopalis ordinis cōmittere nisi ep̄o s̄m Tho. vbi s.

E ¶ Quomō autē cuilibet septē ordinū predictorū cōuenit aliquod ministerium ordinatum ad sacra=

mentum eukaristie Scot⁹ vbi sic declarat Primus gradus et supremus disponit ad consecrationē eukaristie et est sacerdotium. Secundus disponit ad dispensationē eius saltem ad dispensationem sanguinis et est diaconatus. Tertius disponit ad oblationē materie eukaristie consecrande et est subdiaconatus. Subdiaconus autē materiā pro sacramento eukaristie accipit a populo ꝯ offert eam diacono et illam offerre habet diaconus sacerdoti. Unde isti tres dicuntur sacri ordines: quia immediate disponūt ad actum aliquē seu ministerium circa eukaristiam consecrandā dispensandā vel eius materiam exhibendā. Alij vero quattuor ordines disponūt ad aliquos actus remote se habentes ad eukaristiam et hoc vel ad accendendū deuotionem in affectu quod facit acolitus: cereos illuminando ꝯ portando. Uel ad instruendū intellectum ad cognitionē ad quod ordinatur lector. Uel tertio ad remouendum hoīes indignos .i. ad custodiendū locū confectioni eukaristie deputatū et aliorum sacramentorū .i. ecclesiam ab hijs qui immūdi iudicati sunt .i. ab excōicatis ꝯ huiusmōi et hoc facit hostiarius. Uel quarto ad arcendū demones ne appropinquent ad nocendum et hoc pertinet ad officium exorciste. Ex dictis apparet ꝙ nō est pprius actus diaconi legere euangeliū et subdiaconi epistolam. Sed isti sunt remoti et minus perfecti actus eorum: actus perfectissimi eorū

A sunt illi de quibus est hic supradictū. ¶ Nota etiam ꝙ licet isti perfecti ordines secundū institutionē ecclesie recipi debeant secundū quendam ordinem incipiēdo .s. ab inferiori et ascendendo ad supremum: non tamen habent inter se ita necessariam cōnexionem qui de facto recipi poterit inferiore non suscepto superior. Unde ex. de clerico per sal. promoto tue. Mandat ꝙ ordinatus in presbiterum diaconatus ordine pretermisso ordinetur in diaconū: sed ordo presbiteratus nō est quomodolibet iterādus. Peccat autem grauiter scienter ordinatus per saltum et ordinis suscepti executionem de iure non habet: antequā secum dispensetur secūdū Ric. ¶ Item in quolibet ordine suscepto confertur suscipienti digne et non habenti obicē gratia gratum faciens vel augetur prius habita. ar. ex. de sacra vnctio. §. crare in fine et

B secundū Richar. ¶ Prima tonsura non est ordo secundum quosdam vt dictum est sed debet precedere ordinem. Quia in omni transitu de statu in statum conuenienter ponitur aliqua dispositio media. Unde in transitu a statu laycali ad statū ministeriorū diuini congrue interponitur prima tonsura sit autem tonsura in capite in modum corone quia tonsus in illius ministerium assumitur cui seruire regnare est secundū Tho. in verit. Quid autem significet pilorū rasio quid corone rotūditas. vide iiij. sen. di. xxiiij. ca. ij.

¶ Item tonsura non est de necessitate ordinis sed de congruitate quia si non tonsoratus ordinaretur vere reciperet ordinis sacramentum. Huius etiam ipse ordinator talē scienter ordinans grauiter peccaret. quia ordinari non debet nisi clericus et sine tonsura clericus non est. ar. xxiij. di. psalmista. §. clerici. H

¶ Nota ꝙ clerici non beneficiati nec in sacris constituti qui publice exercent actus repugnantes statui clericali huius peccent: huiusmōi actus exercendo: tamen pro tūc non ex hoc peccant. quod non portant tonsurā clericalem. immo magis peccarent si tonsuram portarent. Tales vtiq3 si tertio moniti ab eo cui incumbit seipsos emendare contempserint: priuilegio clericali efficiūtur extorres ex. de sen. ex. contingit. Qui vero nō exercent actus hmōi repugnantes sed tanquā clerici vtuntur et gaudent priuilegio clericali: peccant si tonsuram non deferant loco et tempore congruis nisi videlicet ex causa rationabili id omittant. Immo debent compelli ad tonsuram portandam vt. xxiij. di. clerici et ex. de vita et honesta. cle. siquis nec possunt clerici pro libito suo renunciare priuilegio clericali nisi faciāt aliqd pro quo secūdum iura huius priuilegio sunt priuati cū non sit personale priuilegium sed toti clericorum collegio sit indultum. extra. de fo. cō peten. si diligenti. ¶ Clerici etiam vxorati si vtantur et gaudent priuilegio clericali debent tonsuram deferre. extra. de vita et hone. cle. cleric⁹. Si nō vtūtur priuilegio clericali: quia volūt fieri milites aut negocia secularia exercere tunc deferre nō tenenē. Si autē clericus vxoratus eatenus solum dimittat tonsuram vt iudicium ecclesiasticum declinet ꝙ propter delictum suū formidat estimans facilius euadere in curia laicali: cōpelli debet vt iudiciū ecclesiasticum subeat: et tonsuram deferat sicut prius. Bigami vero qui vel viduam vel secūdā vxorē duxerint: prohibentur sub anathemate ne tonsuram vel habitum deferant clericalē. lxxxiiij di. siquis et ex. de bigamis altercationis li. A

vi. Bigami tamen ad religionem convolantes possunt tonsuram deferre scdm Richar.

K ¶ Itē de substantia sacramenti ordinis sunt sex.
1 Primum est potestas ordinantis quia oportet quod sit ephus. solus enim ephis auctoritate propria conveniunt ordines conferre ut in proximo ca. dicetur.
2 Secundum est forma verborum certa: quam scz habent epi in libris suis in sacerdotio tamen videtur quod debent esse due forme principales. in quarum altera confertur potestas conficiendi eukaristiam: in altera potestas absolvendi penitentem et istis formis iunguntur duo signa visibilia tanquam due materie. Primum signum correspondens prime forme est traditio calicis et patene cum hostijs dicente episcopo accipe potestatem celebrandi &c. Secundum signum correspondens secunde forme est impositio manus episcopi super caput ordinati dicente episcopo accipe sanctum spiritum &c. secundum Scotum ubi s.
3 Tertium est intentio debita tam conferentis quam suscipientis et sufficit intentio virtualis ut dictum est parte .ij. cap. v. b.
4 Quartum est materia scz unctio in sacerdotibus vel sicut in alijs ordinibus tactus eorum que tangenda sunt.
5 Quintum est sexus virilis quia mulier non est susceptiva caracteris alicuius ordinis ut infra dicetur. capi. iiij. a. a.
6 Sextum est quod ille qui ordines suscipit: prius fuerit baptizatus quia alias non reciperet caracterem ordinis eo quod baptismus est ianua omnium sacramentorum et eius caracter est quasi dispositio previa ad caracteres aliorum sacramentorum. Hec predicta collecta sunt ex dictis sancti Thome et Scoti super quartum sen.
L ¶ Item in hoc sacramento quiddam est sacramentum tantum scz illud visibile signum quo potestas ostenditur tradi ordinato. Quiddam res tantum scz gratia digne suscipienti sacramentum collata. Quiddam sacramentum et res ut caracter secundum Tho. de veritatibus.

¶ Quis potest ordines conferre et de modo conferendi. Capitulum secundum.

A Episcopus et nullus inferior eo potest ordines conferre auctoritate propria et ordinaria potestate. Alij vero non epi ut abbates ex privilegio vel speciali commissione possunt minores ordines conferre ut in ca. eo. ii. Maiores autem solus episcopus ut ex. de ordi-
B natis ab episcopo qui renun. capi. i. ¶ Episcopus non baptizatus non potest conferre ordines nisi baptizetur et de novo singulatim ordinetur secundum Tho. quia non baptizatus nullum ordinem habet et quod quis non habet dare non potest .i. q. vij. daibertum.
C ¶ Ephus autem rite ordinatus et consecratus in forma ecclesie postea lapsus in heresim et sic per consequens excolcatus et suspensus a iure ab omnibus actibus legitimis ordinans aliquem in forma ecclesie et cum debita intentione ordinem quidem confert: sed non executionem ordinis ut lix. di. scdm. Si autem formam ecclesie non servaverit cum debita intentione non confert ordinem. Similiter nec episcopus non rite ordinatus et consecratus in
D forma ecclesie scdm Rich. di. xxiiij. ¶ Episcopus degradatus ut dicunt aliqui nullum ordinem conferre potest et si conferat de facto nichil facit cum tota potestas ephalis ab eo per ecclesiam auferatur sicut bene auferri potest cum non imprimat caracterem. Alij dicunt contrarium quia sicut altare calix et huiusmodi semel consecrata nunquam possunt amittere suam consecrationem multo fortius nec ephus cum sua consecratio sit a deo principaliter. ab homine vero ministerialiter et magis capax consecrationis est anima hominis quam lapis. Ideo dicunt quod ephs degradatus potest ordines conferre de facto non de iure. Et si conferat in forma ecclesie et cum debita intentione ordinem quidem confert sed non executionem. i. taliter ordinatus non potest exequi actum sui ordinis sine dispensatione sui superioris
E secundum Richar. ¶ Episcopus scienter ordinans indignum peccat mortaliter quia infidelis est domino committens indigno eius ministerium secundum Tho. xxiiij. di. Et si non possent inveniri tot boni ministri forte ut expediret: melius est habere paucos ministros bonos quam multos malos. xxiiij. di. ta-
F les ex. de etate et quali ca. cum sit. ¶ Episcopus non debet ordinare clericum alterius diocesis preter licentiam sui superioris .i. episcopi in cuius diocesi ille qui ordinari vult fuit oriundus. Vel in cuius diocesi beneficium ecclesiasticum optinet. Vel domicilium habet licet alibi oriundus fuerit. Unde si quis fuerit de una diocesi ratione originis: de altera ratione beneficij. De tertia ratione domicilij a quolibet illarum diocesano epo licite poterit promoveri. Et quilibet illorum eporum poterit sibi dare litteras commendaticias et licentiam quod ab alio epo quocunque catholico ordinetur. Sed nulli prelati inferiores episcopis sive religiosi sive alij possunt huiusmodi licentiam dare: nisi hoc a sede apostolica habuerint ex

privilegio speciali nec etiam officiales epõꝝ
hoc possunt facere. sed vicarius epĩ genera
lis in spiritualib⁹ ipso in remotis agente vel
E sede vacante capitulũ seu ille ad quem tunc
tẽporis pertinet administratio sp̃ualiũ da=
re possunt litteras dimissorias.i.licentiã ab
altero ordinandi. ¶ Religiosi quoqꝫ qui a
suis prelatis sunt in prioratibus nõ exem=
ptis deputati: priores etiam et eoꝝ socij pos
sunt a locorũ dioces. q̃diu morant̃ ibi licite
ordinari licet non sũt de eoꝝ diocesi oriũdi.
hec oĩa ex̃.de tẽpo.or̃d. cum nullus.lib.vi.
F ¶ Quicunqꝫ autẽ alienũ sine licentia scien
ter seu affectata ignorantia ordinauerit: per
annũ a collatiõe ordinũ est suspensus.et ite
rum clerici sui absqꝫ ei⁹ licentia possunt a vi
cinis epĩs licite ordines recipere vt ibidẽ ca.
q2 eos.et p istã decretalẽ reprobata ẽ opinio
dicẽtiũ ꝙ ordinare poterat alienũ sub spe ra
G tihabitionis. ¶ Ep̃s ytalie non debet ordi=
nare vltra montanũ sine licentia pape vel
sui epĩ.s.ratione originis beneficij vel domi
cilij vt dictũ est supra. F. Et qui contra hoc
ordinati fuerint suspensi sunt absqꝫ spe di=
spensationis.et ordinantes debent cõdigne
H puniri.ext.de temp.ordi.scpe.li.vi. ¶ Nul
lus episcopus vel ali⁹ debet conferre tonsu
rã clericalẽ infanti nisi forte religionẽ intra
ret: nec illiterato nec hoĩ diocesis aliene sine
licentia: nec cõiugato nisi voluerit religio=
nẽ intrare aut ad sacros ordines promoueri
qñ de iure potest vt infra ca.iiij.A d. Et qui
ꝯtra fecerit per annũ est suspensus a colla=
tione tonsure tm̃.ex̃.de temp.ordi.ca.null⁹
I li.vi. ¶ Ep̃us ordinans aliquem infra eta
tẽ debet suspendi a collatione ordinũ ⁊ ꝯpel
li puidere taliter ordinato de beneficio com
petenti.ext.de tpi.ordi.et quali. vel non est
K compos. ¶ Ep̃s conferens alicui eodẽ die
minores ordines cũ subdiaconatu vel duos
sacros ordines simul in eodẽ die ex certa scię
tia debet deponi: nisi forte dispensauerit cũ
tali in casu sibi concesso. Si vero negligen=
ter q2 non examinauit vt debuit debet pri=
uari potestate cõferendi talẽ ordinẽ s3 Ray.
.§.iij.et allegat multa iura.glosa tamẽ Jo.
xxxvi.di.qui ecclesiasticis.dicit ꝙ hodie mi
tius agit̃ cũ talibus.ar.ex̃ de prebendis.gra
L ue. ¶ Ep̃s conferens alicui sacrum ordinẽ
in sabbato ⁊ continuato ieiunio die dñica se
quenti aliũ sacrum ordinem eidem con=
fert suspensus ẽ a collatione vtriusqꝫ ordi=
nis.ex̃.de tempo ordi.et quali.litteras.et a
fortiori qui confert alicui duos sacros ordi

nes eodẽ die vt innuere videtur dictũ capi
tulũ litteras. ¶ Episcopus qui renunciauit M
episcopatui si tantũ renunciauit loco episco
pat⁹: s3 nõ statim potest ordines conferre si
cut ante si rogetur a proprio loci epõ. si aũt
renunciauit loco et dignitati põt nihilomi=
n⁹ cõferre oẽs minores ordines: s3 sacros nõ
potest.et tamen quicũqꝫ receperit ab eo mi
nores ordines sine licẽtia sui epĩ de iure cõ=
muni deponi debet.vij.q.j.episcopus in dio
ce.et.ix.q.ij.epĩm. Dispensari tamen potest
cum eo per episcopũ.s.vt in susceptis ordi
nibus deseruiat. Si q̃s vo a tali scienter re
ceperit sacros ordines nõ recipit eoꝝ ordinũ
executionẽ. si vero ignoranter poterit cũ eo
episcopus dispensare nisi ignorantia fuerit
crassa et supina ex̃ . de ordi.ab episcopo qui
renũc.ca.i. ¶ Abbas in suo monasterio con N
ferre potest suis subditis primã tonsurã et
duos minores ordines dũmodo sit sacerdos
et manus imposita sit ei secundum morem
proficiendoꝝ.ex̃.de eta.et qua.cum contin=
gat.lxix.di.qm̃ videmus. Hoc idem posset
electus abbas si episcopus deferat benedi=
ctionẽ.ex̃.de su.negli.prela. ca. statuimus.
Alienis autem conferre non põt.ext. de pri
uil.abbates.li.vi. ¶ Episcopus potest ele=
ctum in archidiaconũ archipresbiteꝝ abba
tẽ prepositũ vel ad aliud officium seu digni
tatem cui annexus est ordo sacer compelle=
re vt fiat presbiter per substractionem illi⁹
beneficij.lx.di.innouamus.ext.de elec.cum
in cunctis.et de eta.et qualit.ca.j. quin etiã
si electus ad regimẽ parrochialis ecclesie nõ
fiat sacerdos infra annũ a tpe pmotõis ipso
iure illa est priuatus.ex̃.de elec.licet canon.
li.vi. Possunt tñ epĩ et eorũ supiores cũ tali
bus dispensare quod vsqꝫ ad septẽniũ littera
rum studio insistentes.et nisi ad ordinẽ sub
diaconatus dũtaxat promoueri minime te=
neantur. vt ibidẽ ca.cũ ex eo. Fallit tñ quod
dictum est prius. vtputa si postq̃ archidia=
con⁹ vel abbas aut alius hmõi cõfirmatus
ante ordinationẽ factus fuit irregularis si=
ne culpa. vt quia perdidit manũ vel oculũ
vt in dicto ca.cũ in cunctis fm glo.sup ver
bo.si canones non obsistãt. Sec⁹ si ꝯtraxit
impedimẽtũ culpa sua: in quo casu priuat⁹
est ⁊ sic loquit̃ illud capitulũ populũ de eta.
et qua.fm Host. Si vero quis electus ẽ ad
dignitatẽ vel bñficiũ quodcũqꝫ cui nõ sit or
do annexus: non debet episcopus eũ inuitũ
ad ordines cogere.et si faciat puniẽdus est.
lxxiiij.di.capitulis.j.⁊.ij. Nisi hoc exigat ne

cessitas vel utilitas ecclesie: vt quia indiget
ministris ꝯ nulli alij vel pauci sūt idonei: tūc
eū cogere potest. Et si excuset se ratione cri
minis qḋ dicit se cōmisisse debet eṗs ꝓmo=
uere alios et illū expellere a beneficio qḋ ob
tinet: nisi alias esset valde vtilis et necessa=
rius illi ecclesie. ext. de eta. et qua. ca. queris.
Et ita pōt intelligi lxxiiij. di. cōsuluit. Si vo
excuset se ratione alterius impedimenti nō
prouenientis ex delicto suo. vt infirmitatis
et hmōi: nō debet cogi quia a coactione ap=
pellare posset sicut et tutor datus. ff. quādo
appellandū sit. l. j. §. si quis tutor. Si vero
excuset se sola voluntate absq; alia causa de
bet cpelli ꝑ subtractionē beneficij ꝯ officij.
lxxiiij. di. ca. iij. et. iiij. et in predicto ca. ꝗris.
ſm Host. Similiter in tali casu quo qs eēt
necessari⁹ et vtilis ecclesie: sꝫ eṗs nō. ex hac
causa sed ex odio cogit eū ad ordines: ꝗuis
eṗs peccet ipse tñ tenet obedire ex quo non
est malū qḋ precipitur imo iustū et vtile ec=
clesie. ar. ij. q. iij. quid ergo. xxiij. q. i. qḋ cul
O patur ꝯ ſꝫ Host. ¶ Si clericus vult promo
ueri ad ordines et habet ius petendi se ordi
nari ratione beneficij cui ordo annexus est
non potest prohibere eū episcopus ꝗuis sci
at peccatum ei⁹ occultū et ita potest intelli=
gi quod dicitur ext. de tempo. ordi. ex tenore
Si vero non habet ius petendi non tenetur
episcopus eū ordinare. porro regularis nul
lo modo debet ordinari cōtra voluntatē sui
prelati. ext. de temp. ordi. ad aures. ſꝫ Host.
P ¶ Si sciam eṗm meū hereticū vel scismati
cum occultū et vult cogere me ad ordīes nō
debeo ei obedire: quin poti⁹ permitterē me
excōicari ꝗ ab eo ordines recipere. ex. de heu.
excōi. inquisitioni. Et idē si sciam plātū me
um suspensum vel interdictū vel excōicatū
maiori sola secus de minori excōicatiōe: qꝛ
licet sit suspensus a participatiōe sacramen
torū non tamen a collatione. ext. de scisma
ticis. ca. i. in glo. Innocen. circa mediū. Si=
militer si sciam eṗm meū simoniacū in or=
dine suscepto potius debeo ꝑmittere me ex
cōmunicari ꝗ ab eo ordinari. argumēto illi
us capituli inquisitioni. Et ꝗuis crimē suū
sit occultū et ego ignoro eū simoniacum si
ordinatus fuero ab eo nō recipio ordis exe=
cutionē ab eo: sed indigeo dispensatione et
hoc in detestationē criminis. i. q. i. si quis a
simoniacis. Si autē eṗs simoniacus est ex
alia causa possum ab eo recipere ordines si
sit occultum quia non est suspensus quo ad
alios sed tñ quo ad se. ſm Tho. ꝯ Host. et

addit Host. ꝙ si possim obtinere quod non
ordiner ab eo hoc debeo facere. ¶ Eṗs ꝗ ali Q
quem ordinauit nō pōt ei obijcere irregula=
ritatē postea vel aliquod crimē ext. de eta. et
qua. accepimus in glo. Inno. Item episco
pus ordinē sacrum alicui conferens extra te
pora statuta debet priuari auctoritate ordi
nandi ext. de temp. ordi. ca. ij. ¶ Si eṗus in R
collatione ordinis aliquid omittat quod est
de substantia ordinis vel aliquid tale de quo
dubitatē an sit de substantia ordinis: tota or
dinatio debet iterari quasi nihil factū sit nō
eñ intelligitur iteratuꝫ qḋ nescit esse factū
de con. di. iij. solēnitates. Si aūt omissū est
aliquid quod scit nō esse de substantia: non
debet ordinatio iterari: sed quod omissū est
debet caute suppleri ex. de sacra. iter. vel nō
presbiter. et ca i. conc. Inno. Item si eṗus
in ordinando ex infirmitate deficiat per cuꝫ
vel postea per alium inchoabitur vbi ipse di
misit nisi sint coherentia: vt sunt vnctio et
oratio correspondens vel aliud quod perti=
net ad vnitatē actus cuius pars sit iā ince=
pta et non cōpleta totū debet resumi. ſcdm
Ray. ¶ Nota qḋ temp⁹ ordinationū nō est S
de substantia ordinis ext. de temp. ordi. sine
nec etas ordinandi. lxxvij. di. subdiaconus
nec vnctio. ex. de sacra. vnct. ca. i. nec quod
ordinandus in diaconū vel presbiterū reci=
piat manus impositionem episcopi. ext. de
sacra. iter. vel nō. cap. vltio. Nec ꝙ recipiat
ordo a ꝓprio eṗo vel ꝙ seruentur interstitia
in susceptiōe ordinis et nō oēs simul cferā
tur. ext. de tem. ordi. quod trāslationē. ꝯ ca.
litteras. Similiē nō est de substātia ordis ꝙ
ordinās ꝯ ordiat⁹ sint ieiuni ſꝫ Wil. ꝯ Host.
De missa dubiū ē an sit de substātia minorꝫ
ordinis nō est dubiū ſm Ho. ¶ Nota. ordo T
sacerdoti cferē et caracter sacerdotalis ei im
primitē qñ traditē ei ab eṗo calix cū vino ꝯ pa
tena sub debita forma verboꝝ vis. ca. pri.
ſ. et tunc datur ei ptās cōsecrandi corpus ꝯ
sanguinē xp̄i. Diacono imprimitē caracter ī
traditiōe libri euangelioꝝ ꝯ tunc datē ei pote
stas legendi euangeliuꝫ solēniter in ecclesia
quod est eius actus secūdarius in quo inclu
ditur actus principalis scꝫ dispositio eucha=
ristie videlꝫ sanguis in calice vel de manda
to episcopi vel presbiteri: aut in ardua ne=
cessitate presbitero longe posito tam corpo
ris ꝗ sanguinis pertinet ei dispensatio vt
supra pte. iiij. capitulo. viij. A. ¶ Subdia=
cono imprimitur caracter in porrectiōe cali
cis vacui ab episcopo quia ad illuꝫ pertinet

poꝛtare vasa dominici coꝛpoꝛis et sanguis. ¶ Acolito impꝛimitur carecter in acceptiōe vrceoli et candelabꝛi ꝫ pꝛecipue vꝛceoli quia eiꝰ est pꝛeparare vinū et aquā ad ministeriū dñici sacramēti. ꝫ accipit hoc ab archidiacono nō ꝙ archidiaconus hunc oꝛdinez cōferat: sed confertur in virtute verboꝛum que dicit episcopus. ¶ Exoꝛciste impꝛimit̄ carecter cum recipit libꝛum exoꝛcismoꝛum eius enim officium est exoꝛcismos memorie cōmendare manus sup cathecuminos ꝫ energuminos ponere. ¶ Lectoꝛi impꝛimit̄ carecter cum datur ei liber pꝛophetarū: da eius est officium ꝓphetias legere et cathecuminos rudimenta fidei docere. ¶ Hostiario impꝛimitur carecter cū cōferuntur ei claues ostioꝛum ecclesie qꝛ eius officiū ē dignos ad sacramenta recipere ꝫ indignos excludere. hec sumpta sunt partim a sctō Tho. super iiij. di. xxiiij. partim a canone. di. xxiij. pꝛesbiter. ꝫ capitulis sequentibꝰ. Ex pꝛemissis patet ꝙ in quolibet oꝛdine carecter impꝛimitur sicut in quolibet cōfertur ptās specialis nec carecter vnius oꝛdinis carecterē alteriꝰ pꝛesuppōit vt supꝛa ca. i. F. Nec carecter cōfirmatiōis carecteri oꝛdinis pꝛesuppōitur de necessitate: sed de cōgruitate tamē de necessi
tate carecter baptismalis pꝛerexigitur care
u cteri oꝛdinis vtsi. B. ¶ Tactus instrumentoꝝ que poꝛriguntur in collatiōe oꝛdinum: nō est de necessitate sacramenti vt dicunt qdaz: sed solum poꝛrectio illoꝛum. Tū ipsa foꝛma verboꝝ videt̄ ꝓtendere quod tactus materie sit de essentia sacramenti quia dicitur accipe hoc ⁊c. ¶ Cum pꝛesbiter oꝛdinatur episcopo cum benedicente et manus super caput eius ponente: tunc omnes pꝛesbiteri qui pꝛesentes sunt manus super caput eius teneant iuxta manus episcopi. vt. xxiij di. capitulo pꝛesbiter. Diaconus cum oꝛdinatur solus episcopus qui euz benedicit manus super caput eius ponat: quia non ad sacerdotium sed ad ministerium consecratur
x ibidem. capitulo diaconus. ¶ Episcopꝰ oꝛdinans aliquem ad sacros oꝛdines sine titulo tenetur ei vite necessaria ministrare: nisi de sua vel paterna hereditate vel aliunde habeat sustentationem. extra. de pꝛeben. capitulo episcopus. Et si episcopus contulerit alicui sacros oꝛdines ad titulum certum q̄ postea euincitur ab eo: vel casu aliquo perijt episcopꝰ tenet̄ ei ꝓuidere necessaria vite qꝛ generali obligatione tenetur episcopus clericis pꝛouidere maxime ne in obpꝛobriū oꝛdinis clericalis cogantur mendicare multas alias rationes ad hoc ponit Ho. titu. de pꝛebendis quas pertransco. ¶ Item si oꝛdinatoꝛ renunciauit episcopatui suo / vel depositus est et de suo pꝛopꝛio habet vnde possit talibus pꝛouidere tenetur eis et ad hoc cogendus est / sed nō eiꝰ successoꝛ. quin immo ꝫ heredes eius si quos habet videtur adhoc etiā obligati / quia ex hoc contractu vel quasi cōtractu oꝛitur obligatio inter oꝛdinatoꝛem et oꝛdinatum. et ideo transit actio in heredem et si oꝛdinatus negligit petere ab oꝛdinatoꝛe dum est soluendo et postea fit non soluendo tunc potest oꝛdinatus contra successoꝛem oꝛdinatoꝛis habere recursum extra. de pꝛebendis. cum secundum apostolum. in glosa. ꝙ si episcopus. iunctis glosis Innocēn. et Hostien. Et si quis pꝛesentauerit aliquem episcopo si talis persona sit cui competit ex officio examinare oꝛdinandos vt archidiaconꝰ cui de iure spectat examinatio tunc ille pꝛesentatoꝛ tenetur ei pꝛouidere et non episcopus si vero sit talis qui ex speciali mandato episcopi examinat et non ex officio. tunc nō tenetur examinatoꝛ ei pꝛouidere sed episcopus. extra de eta. et qua. accepimus. in glosa Innocen. et capitulo cū sit ars. in glosa eiusdem. et extra. de pꝛeben. cum secundum apo
stolum ibi nullo pꝛesentante. ¶ Si episco y
pus committat in genere clericos suos oꝛdinandos alteri episcopo nullis personis expꝛesse nominatis et ipse alter episcopus oꝛdinat aliquem illoꝛum sine titulo: ipse oꝛdinans tenetur ei vite necessaria ministrare: donec ei de beneficio competenti fuerit pꝛouisum / quia in culpa fuit cuz sine titulo oꝛdinare. Si vero episcopus committat alteri certas personas expꝛesse nominatas tūc oꝛdinandus tunc committens tenetur et non oꝛdinans. Episcopus autem qui licentiam dederit subdito suo per litteras dimissoꝛias vt a quocūq̄ epo oꝛdiari possit ꝫ subditꝰ ille sn̄ ti. oꝛdiatꝰ fuerit nō qui oꝛdiauit sꝫ q̄ licētiā dedit tenet̄ ei necessaria ꝓuidē ex. de ꝓbē. si epo. li. vi. ¶ Quibꝰ tpibꝰ oꝛdies sūt cōferendi et de scrutinio faciendo. Capitulū. iij.

Elebꝛari possunt sacri oꝛdines ge z
neraliter in sabbatis quattuoꝛ tēpoꝝ ꝫ i sabbō an̄ dñicā in passione et i sabbō scō pasche. lxxv. di. ca. vltimo. extra. de tem. oꝛ. de co. I alijs tēpoꝛibꝰ nemini licet sacros oꝛdines cōferre nisi soli pape. et si alijs tempoꝛibus consecrantur oꝛdinati recipiunt oꝛdinem: sed non execu

tionẽ oꝛdinis vt in dicto ca. de eo. ꝙ ca. cõsultationi. et plane hoc notat card. ext. de. tẽp. oꝛ. sup rubꝛica. li. vi. vide infra. D. ¶ Minores aũt oꝛdines licite conferunẽ ab eṗis diebus dñicis et alijs diebus solẽnibus aut festiuis aliquib⁹ sed nõ valde multis vt nõ videatur generalẽ oꝛdinationẽ facere vt in

B dicto ca. de eo. fm Host. ¶ Et põt quis oẽs minoꝛes oꝛdines recipere eodẽ die nisi consuetudo eẽt repugnãs cui⁹ ꝯtrariũ foꝛte scã dalũ generaret vt in dicto. c. de eo. et in glo. Sed vnus oꝛdo sacer cum minoꝛib⁹ vel duo sacri nullo modo vni eodem die conferãtur lxxvij. di. in singulis. et ca. quicunqꝫ. ex. de eo qui furtiue oꝛ. re. cum homo: Et qui contra hanc formã furtiue oꝛdines receperit debet deponi. lxxvij. di. ca. subdiaconus. Põt tñ recipiens subdiaconatum cũ ꝗttuoꝛ minoꝛibus furtiue eodẽ die permitti misericoꝛditer in minoꝛibus tñ oꝛdinib⁹ ministrare. et si intrauerit religionẽ et vita moꝛesqꝫ ei⁹ exegerit abbas si voluerit in alijs poterit oꝛdinibus dispensare vt in dicto ca. cũ homo. et idẽ scdm Host. si duos sacros oꝛdines simul receperit. si aũt lata prius fuerit sententia excõicantis ab eṗo oꝛdinãte i oẽs sic recipiẽtes et nihilominus receperint nõ poterit cũ eis dispensari nisi p papã. ext. de eo. ꝙ furtiue oꝛ. re. innotuit ꝓ addit Host. ꝙ papa in hoc casu de facili nõ dispensat. de pena eṗi conferentis eodẽ die ꝗttuoꝛ minoꝛes et vnũ sacrũ vel etiã duos sacros vide s. ca.

C primo. k et. l. ¶ Itẽ in die dñica posset episcop⁹ ꝯferre oꝛdinẽ sacrũ vt si in sabbato nõ posset plene ꝑficere oꝛdinationes sequenti die dñico ꝯtinuato ieiunio tam ab oꝛdinante ꝙ ab oꝛdinato põt eas ꝑficere. ꝯ vno die intelligũt oꝛdĩes collati licitoꝫ iure. ꝓ Ber. ext. de tem. oꝛ. litteras. Et in illo casu mane diei dñice sequentis trahiẽ ad vesperũ sabbati ꝑcedentis. Et sic poti⁹ in sabbato ꝙ in dñica illi oꝛdĩes cõferri censenẽ. fm Ray. Poꝛro nõ expedit sic ꝯtinuare ieiuniũ et in dñica oꝛdines cõferre nisi assit necessitas vt ꝗa impediuit infirmitas vel alia causa legitima ꝙ eos in sabbato conferre nõ potuit ꝓ dicit Innocen. sup dicto cap. litteras. ꝙ in nocte paschali possunt oꝛdines fieri nõ in alijs no

D ctibus sicut nec missa celebꝛari. ¶ Itez qui extra tempoꝛa statuta sacrum oꝛdinem receperint non debent permitti in susceptis oꝛdinibus ministrare. ex. de tem. oꝛ. ca. ij. potest tamen episcopus imposita eis pꝛimitus penitentia ꝯpetẽti sustinere vt in susceptis oꝛdinibus ministrent ex. de tem. oꝛ. cõsultationi secundũ Inno. Secus autẽ de oꝛdinibus suscipiendis fm wil. Et si talis ministrauerit in oꝛdinibus susceptis ante dispẽsationẽ sibi factam: adhuc poterit eṗus super eum dispensare vt. ix. q. ij. lugdunũ in dicto ca. consultationi nisi foꝛte fuisset sibi a superioꝛe interdicta executio ꝯ postea mini

C strasset. ¶ Duplex scrutiniũ fieri debet ante oꝛdinis collationẽ pꝛimũ debet fieri per archidiaconũ de iure ex. de officio archi. ad hec et ca. vt nostrum. Vel per alios sacerdotes et viros pꝛudentes quos a latere suo mittet eṗus ad locũ vbi celebꝛandi sunt oꝛdines ꝗ habebunt diligenter inquirere de vita oꝛdinandoꝛũ de genere patria etate. de titulo ad quẽ oꝛdinatur de loco in quo nutritur. De scientia de fide et alijs que in regula apostolica continentur de quibus habetur infra. c. pꝛoximo per totũ. Et debet inchoari hoc scrutiniũ feria. iiij. pꝛecedente sabbatum oꝛdinatiõis et durabit vsqꝫ ad ipsum sabbatũ. Et in sabbato qui pꝛobati sunt et acceptati vt digni eṗo pñtenẽ de hoc plane. xxiiij. di. quando ꝯ ca. ij sequenti. Et hoc scrutiniũ diligenter faciendum est. ex. de elect. nichil

G. Ḣ. eṗi. Et ne appꝛobatis illi qui repꝛobati fuerint clanculo se valebant imiscere: scribantur nomina pꝛobatoꝛũ in examinatione etiam in oꝛdinatiõe legitime perlecta scriptura qui inscripti fuerint solicite requirantur. Ipsaqꝫ scriptura apud episcopum vel ecclesiam conseruetur in con. oth. sacer oꝛdo. Aliud scrutiniũ fit in ipsa oꝛdinatiõe qñ oꝛdinandi pꝛesentantur eṗo ante altare cuꝫ archidiaconus dicit. Postulat sancta mater ecclesia ꝯc. ꝯ interrogante oꝛdinatoꝛe. s. eṗo scis illos esse dignos. Respondit archi. quãtuꝫ humana fragilitas fuit scio ꝯ testificoꝛ illos ad hm̃oi officij onus esse dignos. Et ꝗdam pꝛesentatoꝛ tali responsione non peccat dum tamen non loquatur contra conscientiam. vt ex. de scrutinio. ca. vnico nã quẽ nescit indignum debet estimare dignum ꝙ si archidiaconus sciuerit aliquẽ indignũ vel conscientia sua de pꝛesentando talẽ remoꝛ

H deat tunc anteꝙ veniatur ad oꝛdinationem secrete studeat episcopo intimare. Et si episcopus nolit desistere archidiaconus debet eum subtrahere et si hoc non potest sine scãdalo debet illa verba dicere tanꝙ minister ecclesie que non iudicat de occultis sed nullo modo debet crimen fratris publicare ex. de scrutinio et secundum Ray. et Hostien.

¶ Qui sine examinatiōe ordinatur si sit no
F tus et dignus non peccat: nec puniendus
est: q2 tales nō sunt examinandi. ar. xxxiiij.
di. nullus. Si vero sit ignotus quis alias
sit dignus deponendus est. xxiiij. di. ca. vlti
mo. Et a fortiori si sit ignotus et indignus
deponendus est. l. di. ex penitētibus. Si autē
sit notus et indignus deponi debet: quia cri
men suum nō prodidit. ext. de corpore vi.
exposuisti. si sit crimen graue secus de leui.
lxviij. di. ca. i. Tenetur enim ordinandus i ex
aminatione sua fateri crimina sua siue im=
pedimēta notoria iuris vel facti: nisi cuz eo
de eis fuerit dispensatum. l. di. ex penitenti
bus. ¶ Item tenetur pdere grauia et enor=
mia. que etiam post peractam penitentiam
excōmunicationem expedisit vt homicidiū
simonia in ordine. Alia autē non tenentur ma
nifestare que non impediunt ordinis execu
cutionem nec deijciunt promotum. ext. de
tem. or. ca. si. Si autē fraudulenter. defectuz
hmōi subticet: non habebit ordinis executio
nionem sic suscepti ext. de renun. nisi cū pri
dem. §. persone. Si vero confitetur et dispē
satur cum eo securus est. sm Inno. et Hos.
vt vlterius non accusetur alias sec⁹. xxxiij.
di. ca. vltimo. Si autem non dispensetur cū
eo et nihilominus ordinatur postmodū im
pedimento detecto nō admittetur sic ordinat⁹
in illo ordine. lxxxi. di. si quis sine examina
G tione. ¶ Ordinandi nō sunt rigide exami=
nandi sed summatim cū quodaz tēperamē
to et nō requiratur nimia perfectio. tria hō
in ordinādis potissime requiruntur. scz littera=
tura sufficiens / etas legitima / morū hone=
stas. et si non fuerit in his trib⁹ examinat⁹
nisi fuerit persona nota deponēd⁹ ē. xxiiij.
di. quando in glo. ¶ Inuestigare enim debent
examinatores an ordinandi fidem catholi=
cam teneāt et verbis simplicibus queāt asse
rere et cauere debent ipsi examinatores ne
aut fauoris gra aut cuiuscūq muneris cu=
piditate illecti a vero deuiant et indignuz si
ue minus ydoneū ad sacros ordines suscipi
endos epo presentent. q si aliter fecerint ille
qui indigne accesserit ab altari remouebitur et
illi qui donū spūssancti vendere conati sūt co
ram deo iā condēnati ecclesiastica dignitate
H carebunt vt in dicto ca. qm. ¶ Nichil est pe
tendū vel exigendū ab eo qui debet ordina=
ri nec debet notarius calamū suum vēdere
sed si ordinatus voluerit aliquid volunta=
rie dare licite potest id recipi cū hmōi spōta
nea oblatio nullam maculā ingerit simonie
vt. i. q. i. sicut episcopū. et ex. de simonia. c. i.
¶ Inquirāt etiā examinatores de titulo or
dinandi saltē in admissione ad subdiacona
tum et si habeat patrimoniū propriū vnde
poterit sustentari competenter potest ad illi
us ordinis susceptionē presentari et ordina
ri. Si vero non habeat tunc ostendat litte=
ras de titulo alterius ad quem ordinari de=
bet: quia si ordinetur sine titulo tenetur epi
scopus seu presentator ei necessaria pvide=
re: de hoc supra. ca. primo. K. ¶ Inquirāt
etiā de ordinibus si quos ipsi ordinandi pri
us ceperint ne q per saltū pmoueantur et de
hoc litteras videāt. nec sufficiet ordinando
in pbiterū ostendere līas ordinis diaconat⁹
tm: sed debet exhibere litteras de quolibet or
dine. Similiter et sacerdos impetit⁹ de ordi
ne suo de quolibet ordine līas ostēdere debet
nisi epus qui ordinauit eū in sacerdotem tā
te discretionis fuerit q probabiliter psumatur
eū nō ordinasse talem in sacerdotem nisi lit
teras ordinū suorū pcedentiū habuisset. ex.
de cle. pegri. ca. i. in glo. Inno. Si tñ contin
gat aliquē clericū litteras ordinū casu ali=
quo nō habere: pōt licite pbare ordines su=
os p. ij. testes. quia magis credendū est viue
voci q mortue ibidē ca. tue. xcviij. di. i. i glo
sa. ¶ Item si quis sine litteris cōmendati= I
ciis a nō suo epo fuerit ordinatus ipso iure
suspēsus est ab executiōe. et sic suspēsus cele
lebrans non incurrit irregularitatē. Si vo
a suo epo sibi fuerit administratio interdi=
cta in ordine: si postea celebret efficitur irregu
laris ext. de tem. or. cos q. li. vi. i glo. card.
¶ De etate et qualitate ordinādorū. Ca. iiij.

Ordinandus exorcista lectorē seu K
ostiariū debet eē maior infante. i.
maior septēnio Et similiter ille q
primā tonsurā recipiet ordinād⁹
in accolitū debet eē maior. xiiij. anis xxviij.
di. de his. Itē maior xvij. annis pōt ordina=
ri in subdiaconū: maior etiā. xix. annis pōt
ordinari in diaconū. et maior. xxiiij. annis i
sacerdotez scdm ius nouū. ext. de eta. et qua.
ca. generalem. in cle. secus sz antiqua iura.
vt. xxviij. di. de his. lxxvij. di. in singulis. et
maior. xxx. annis potest esse episcop⁹ vt ex.
de electione cum in cunctis. ¶ Item recipi L
ens ordinē sacrū infra etatem grauiter pec
cat et est suspēdēd⁹ ab executione ordinis su
scepti. non tamen suspensus est a iure. sm
Archi. lxxvij. di. placuit. et secundum. Ray.
et episcopus talem ordinans est suspenden
dus supra. ca. ij. I. ¶ Nota q puerilis etas

non impedit omnino susceptionem sacri or=dinis quamuis impediat executionem. nam si de facto conferatur infanti cum circumstantiis requisitis etiam sacer ordo: imprimitur caracter. Non enim requiritur consensus in recipiente ad hoc quod caracter imprimatur. sed quia ad susceptionem sacri ordinis in suscipiente requiritur vsus rationis: non tantum de honestate et ob reuerentiam sacramenti: sed etiam de necessitate precepti. Tum propter votum continentie annexum tum quia tam excellens potestas non debet conferri: nisi deuote et reuerenter suscipienti eam. ideo prohibitum est ordines sacros alicui conferre ante etatem ab ecclesia determinatam secundum Richar. di. xxv. ¶ Oportet ordinandum quedam que ad statum clericalem decent habere et quibusdam defectibus carere. Primo enim debet esse moribus pudicus. xliij. di. c. prio. in habitu honestus. xxi. q. iiij. per totum. cibo et potu temperatus. ext. de vita et hone. cle. a crapula. quod sit competenter quamuis non eminenter literatus ext. de elec. cum nobis. mansuetus et modestus. xlij di. capitulis. j. et ij. hospitalis. nam secundum Hieronimum domus clericorum debent esse communes. xvi. q. i. quem. Item debet esse doctor in predicatione. xliij. di. ca. ij. corrector viciorum per virgam discipline. lxxxvi. di. ca. ij. ¶ Item non sit percussor non sit litigiosus xlvi. di. eccc. non sit cupidus. xlvij. di. ca. ij. non lusor supple insolenter et ludis inhonestis maxime ad taxillos. ext. de vita et hone. cle. ca. clerici. non negociator. ext. ne cle. vel mo. ca. primo. nec immisceat se negociis secularibus ibidem. non sit incontinens aut cum mulieribus cohabitet. ex. de cohabita. cle. et mu. a nobis. non sit neophitus. i. nouiter ad fidem conuersus. tales enim non debent etiam ad minores ordines assumi imo nec tonsorari. ar. xix. q. iij. monasterij. Cuius ratio est tum quia non sunt experti statum ecclesie et religionis ecclesiastice / tum quia forte inciderent in superbiam si promouerentur putantes ecclesiam eis indigere. xlviij. di. quoniam lxi. di. statuimus. Item solenniter penitentes non sunt ordinandi. l. di. ex penitentibus intellige qui prius solenniter penituerunt: licet enim in talibus peccatum per penitentiam sit deletum: tamen cicatrix peccati adhuc remanet. i. q. i. ventum. secundum Ray. Que autem sit solennis penitentia: et cui imponenda. vide supra parte quinta. cap. j. B. ¶ Item non debet ordinari curialis: et dicitur curialis vno modo ille: qui quacunque conditione obligatus est curie alicuius publice potestatis: vt miles iudex aduocatus officialis histrion siue alius quicunque habens officium honestum vel inhonestum dum sit curie obligatus. et curialis illo modo dicitur a curia. Alio modo dicitur curialis qui in causa sanguinis officialis fuit: vel est. et sic dicitur curialis a cruore quasi cruorialis. sed illi qui honesta officia exercuerunt vt iudices aduocati tabelliones et huiusmodi. et hoc in causa ciuili siue pecuniaria. si absoluti fuerint a curia: possunt ad ordines admitti. alias non. lxi. di. osius episcopus. sed qui exercuerunt seua vt officiales vel milites qui sanguinem humanum fuderunt vel iudices qui in causa sanguinis ministerium exercuerunt. Similiter qui officia turpia et inhonesta publice exercuerunt non sunt ad ordines admittendi. etiam postquam dimiserint illa officia. li. di. aliquantos. ¶ Item obligatus ad raciocinia non est ordinandus sicut sunt tutores procuratores curatores et huiusmodi. hoc intellige si exercet huiusmodi administrationem pro persona seculari non miserabili: tunc non debet ordinari durante huiusmodi administratione. Qui vero exercent pro persona ecclesiastica vel etiam seculari miserabili: vt sunt cecus et pauper pupillus et vidua si aliud non impediat etiam durante administratione poterunt ordinari. lxxxvi. di. peruenit. Illi etiam qui exercuerint huiusmodi administrationem pro persona seculari si officium sit finitum et nihilominus manent ad raciocinia obligati si non est mota questio eis super hoc nec moueatur ante ordinationem: possunt promoueri nisi manifestum sit aliquem talem de dolo teneri. tunc enim episcopus ex officio suo deberet eum repellere sicut quemlibet criminosum seu infamem. ij. q. vij. alieni. Si vero in ipsa promotione questio mouetur vel antea mota est distingue: quia si questio mouetur de dolo non debent promoueri ante decisam litem. ar. lxxxi. di. tantis daniel. et in glo. et debet tempus taxari intra quod questio decidatur. ar. ext. qui filij sunt le. lator. Si autem questio moueatur de culpa tantum: talis promoueri potest non obstante actoris reclamatione: tamen lis postea procederet sicut prius et coram eodem iudice. secundum Ray. ¶ Item obligati rei publice ex administratione quam gesserunt non debent ordinari ante redditam rationem. lj. di. preterea. et in glosa. Secus si alias sunt rei publice debitores. ¶ Obli=

gatus per iuramentũ vel alio modo ad ali
quid dandum vel soluendum alteri potest
oꝛdinari: sed remanet obligatus sicut ante
et põt scribẽdo vel alia opera honesta faciẽ
do satisfacere nec obstat. liij.di.legẽ.ꝯ.liiij.
di.dcsiq.q2 illa capitula loquũt gñaliter de
perpetuo obligatis puta de seruis curialibꝰ
et hmõi. ¶ Item oꝛdinandus non debet esse
F coꝛpoꝛe viciatus vnde sponte mutilati sine
iusta causa vt ex indignatione superbia vel
impatienta siue a seipso siue ab alio in quo=
cunq3 membꝛo fuerit et si credebant obseq=
um se pꝛestare deo: vt qui se castrauerunt ꝓ
pter continentiam seruandam: repelluntur
a pꝛomotione et deijciẽdi sunt pꝛomoti.ext.
de coꝛpoꝛe viciatis significauit.et idem est
si non amisit aliquod membꝛum integrum
sed talem partem notabilẽ que defoꝛmita=
tem generaret vnde scandalum esset vt eo=
dem ti.ca.pꝛimo. Vel cũ inhabilẽ redderet
E ad officium illius oꝛdinis exequendum. vt
eodem ti.thomas. Si vero ex iusta causa ꝓ
pter lepꝛe periculum aliquis fecerit aliquod
membꝛum sibi abscidi siue ipsemet ampu=
tauerit ne reliqua membꝛa putrescerent:
talis si membꝛum sit occultum vel etiam si
manifestum. Si paruũ puta vnus digitus
dum non sit de illis cum quibus fit signum
crucis: non repellitur nec deijcitur. Similiẽ
si taliter sint nati vel inuiti sint sic mutila=
ti aut casu foꝛtuito: dum tñ non darẽt ope
ram rei illicite.lv.di.si quis absciderit.ꝯ ca.
qui partẽ.et.ca.si quis a medicis.et multis
capitulis sequentibus.ꝯ ext.de coꝛpe vi.si=
gnificauit.ꝯ ca.ex parte.le.iij. Si etiam ex
culpa sua inciderit quis in modicam infir=
mitatem ex dispensatione episcopi sui tolle
rari poterit in susceptis. secundum Innoc.
et Bern. Si vero membꝛum magnũ ꝯ ma
nifestum etiam sine culpa sua quis amisit i
pedit ab oꝛdinatione propter defoꝛmitatem
et scandalum. Et si oꝛdinatꝰ est debet cessa
re a missã et alijs solẽnibus officijs pꝛo=
pter eandem causam. a beneficio tamen nõ
remouebitur. quoniam non debet reddi affli
ctio afflicto.lv.di.si euangelica. vij.q.j.cuz
percussio. Dabitur tamen sibi coadiutoꝛ si
tale beneficium habet cui ipse deseruire nõ
posset ext.de cle.egro.capi.secundo. ¶ Itez
si pꝛesbiter partem digiti sui amiserit in ali
quo conflictu pꝛo defensione iuris sui non
tamen tantam partem quin sine scandalo
celebꝛare poterit et ex illo conflictu non fue
rit subsecutum homicidium vel mutilatio
membꝛi ex dispensatione sui episcopi pote=
rit celebꝛare.ex.de coꝛ.vi.ca.i.in glo. ¶ Itẽ
claudus admittitur ad oꝛdines nisi talis sit
qđ sine baculo ad altare accedere non posset
ar.de con.di.i.nullus cecũ vel habẽtem ma
culam in oculo que defoꝛmitatẽ generaret
et scandalum nec ius nec consuetudo admit
tit.ext.de coꝛ.vi.cum de tua. ¶ Lepꝛosi cũ
expellitur a communi cohabitatione: mul=
to foꝛtius ab oꝛdinibus si tñ is qui pꝛesby=
ter est deueniat lepꝛosus cessabit a ministe=
rio quoad sanos: sed lepꝛosis cantare pote=
rit et ministrare diuinã. vel per se pꝛiuatim
celebꝛare ẽm Wil. ¶ Gibbosus non repelli=
tur nisi sit nimia defoꝛmitas aut debilitas
qui habet plures digitos in pede ꝙ consue=
uerunt homines habere vel paucioꝛes non
repellitur. Similiter qui habet sex digitos
in manu vel duos coniunctos dummodo ex
hijs non sit impedimentum in vsu membꝛi
non repellitur. ẽm Ho.et Gosf.i. ¶ Item G
furiosi.lunatici caduci ꝯ demoniaci non de=
bent oꝛdinari etiã si ex toto liberati fuerint.
Sed si pꝛius oꝛdinati fuerint et postea ta=
les moꝛbos incurrunt abstinebunt a celebꝛa
tione vsq3 post vnum annum quo totaliter
fuerint liberati de hoc supꝛa parte.iiij.c.ij.i.
¶ Item qui non potest bibere vinum: non H
est oꝛdinandus in sacerdotem. nam quilibet
celebꝛans cõicare debet.de con.di.ij.ꝯpimꝰ.
¶ Item filij pꝛesbyteroꝛum et alij illegiti= I
me nati non sunt ad oꝛdines admittẽdi: nisi
aut monachi fiant aut in congregatione ca=
nonica regulariter viuãt.extra de filijs pꝛe=
sbyteroꝝ.capitulo pꝛimo. cuiꝰ causa tripler
assignatur ratio. Pꝛima est dignitas oꝛdi=
nis clericalis que hmõi vilibus cõferri non
debet. extra de excess.pꝛelatoꝛum inter di=
lectos. Secunda est detestatio paterni crimi
nis.extra de hereticis vergentis. Tertia quia
tales filii solent esse imitatoꝛes paterni sce=
leris.lvi.distinctione.si gens. ¶ Filij vero
sacerdotum quos susceperunt de legittima
vxoꝛe ante sacrum oꝛdinem de iure commu
ni pꝛomoueri possunt ad omnes oꝛdines et
dignitates nisi in illa ecclesia in qua patres
eoꝛum immediate fuerunt pꝛelati vel cano
nici: ibi enim non possunt succedere. octauã
questione pꝛima apostolica extrauagan.de
filijs pꝛesbyteroꝝ.ad extirpandos. Item si
pater habuit personatum alicuius ecclesie fi
lius non potest habere vicariam eiusdem ec
clesie extra.de fi.pꝛesby.Michael. ¶ Item
filius illegitimus non potest in ecclesia illa

canonicatū habere in qua pater su⁹ fuerat canonicus institutus ex. eo. ad abolendum. Sed hec prohibitio non extenditur ad nepotes secūdum Ray. Item si illegitimi ex ignorātia probabili fuerint ordinati vel nichil penitus de suo defectu scientes excusantur. Si vero veritatem nouerant et sine dispensatione se fecerint ordinari ante cōspectum dei ceciderūt quātūcūq; sit occultū sm Host. ex. e. ca. i. et dicit ibidē q̃ filius nō cogitur credere matri sue dicenti eū esse illegitimum: tamen si habet conscientiam impetret dispensationem q̃ in hoc casu satis faciliter optinebit. ¶ Si quis habens vxorem ea ignorante vel inuita ordinatur in sacerdotē postea generat filium ex ea filius promoueri potest sine dispensatione. Sec⁹ si ea cōsenciēte vel si sciuit q̃ nō cōtradicit quia tūc indigeret dispensatione. Inno. b. q̃ gof. sentire vident q̃ talis indistincte eget dispensatione. Fili⁹ episcopi potest ad sacros ordines promoueri et optinere beneficiū i ecclīa in qua pater ei⁹ prefuit si ex legitimo matrimonio ante videlȝ q̃ fuit ep̄us genitus fuit nec aliud obstat ex. de fi. pres. ad hoc. ¶ Item natus de illicito cohitu cuius pater postea contrahit cum matre eius si tempore cohit⁹ nichil obstiterit quin tunc eam in vxorē habuisse potuit filius ille per matrimoniū sequens legitimatur. Et ad omnis act⁹ legitimos admittitur. Etiam si post natiuitatē filij isti⁹ mater nupsit alteri ergo mortuo contraxit cum patre istius filij vel econuerso. Si pater duxisset aliam quā mortua duxit matrē istius filij secus vero si tempore conceptus nō posset esse matrimonium inter ipsos: quia tunc licet sublato impedimento duceret illam non legitimaretur filius ex. q̃ fi. sūt legitima. ¶ Nota q̃ ep̄us dispensare potest cū filijs sacerdotum et cū spurijs adulterinis et quibuscūq; alijs illegitime natis vt promoueri possint ad ordines minores sed nō ad sacros et ad beneficia sine cura sed non ad alia curata nec ad dignitates vel personatus q̃ hmōi nisi papa ex. de fi. pres. is. qui. lib. vj. q̃ si talis dispensatio a papa optinuerit et postea impetrauerit q̃ duo vel plura beneficia cum cura poterit optinere si in impetratione tacuerit defectum suum predictum non valet impetratio secūda vt in dicto capitu. is qui Itē si papa dispenset cū tali illegitime ad beneficium cum cura poterit virtute illius dispensationis promoueri ad parrochialem ecclesiam sed non ad personatum vel rectoriam ad quam per electionem procedi cōsueuit ar. extra de prebēdis ca. vltimo. ¶ Item illegitimi intrantes religionem q̃uis de iure communi promoueri possunt ad sacros ordines non tamen ad prelationē sine dispensatione sedis apostolice vt ex. de fide pres. c. i. et in glo. ¶ Nota etiam q̃ diuersimode dicuntur illegitimi nati. Nam proprie ille qui natus est de scorto dicitur mēzar. Qui de adultera nothus. Et quandoq; spurius nūcupatur. Spuri⁹ etiam dicitur ille qui natus est de concubina. Versus. Natus adulterio nothus manzer meretrice. De cōcubina spurius esse solet. Natus vero de concubina quo in domo tenetur quasi loco vxoris dicitur naturalis et omnes isti ab ordinib⁹ repellunt. ¶ Itē adultus sanus qui distulit baptizari postea egritudine aduenīente se fecit baptizari timore mortis promoueri non debet nisi in duobus casibus. Primo si post baptismum fides et vita eius probabiles apparuerunt. Secundo si raritas clericorum hoc exegerit lvij. di. siquis et hec dilatio baptismi q̃uis sit occultum et eam sequitur irregularitas peccatum tollitur per baptismū sequentem sed non irregularitas eo q̃ baptismus irregularitatem illam inducit. Et nichil simul et respectu eiusdem operatur duos effectus contrarios vt in glosa super capitulū siqs non est autem repellendus qui baptizatus distulit eukaristie sumptionem. ¶ Itē clericus peregrinus siue laicus in illa diocesi vbi peregrinus est non est ad aliquē ordinē admittendus sine litteris dimissorijs proprij episcopi vel alterius qui lr̄as hmōi concedere posset de hoc vide s̄ c. ij. f g. Et dicuntur peregrini siue clerici siue laici omnes qui nō sunt de episcopatu ordinantis nam nullus talis potest ab hmōi episcopo admitti legitime ad dignitatem vel ad ordines vel ad alia ecclesie sacramenta. lxxi. di. per totū ex. de parrochianis. ij. q̃. iij. Possūt tamen huiusmodi extranei in ecclesijs instituti etiam per abbates q̃ alios prelatos inferiores non tamen sine consensu et dispensatione episcopi loci vbi instituuntur. ex. de institu. ad decorem. Et possunt tales clerici peregrini admitti ad celebrandum populo publice cū sigillis quicq; epor ignotor. xcviij. di. c. i. Sufficeret etiā sigillū epi sui proprij si sit notus. lxxi. di. primatus et multo fortius per apostolice sedis mandatū. extra. de. cle. non resi. Si vero vellent in secreto celebrare ex deuo

tione sine hui⁹ literis dum tamē habuerint
literas de ordinib⁹ suis bene poterint tolera
ri ex. co. tue. secūdū ho. ¶ Et tales ad hoc ꝙ
admitantur ad executionē ordinū suoꝝ de
bent in literis ordinatorum suoꝝ habere cō
tentā hanc clausulā vel silem quē gradati
ad talem ordinē ꝓmouim⁹ lxxiij. di. in no=
mine patris. et hee litere testimoniales siue
cōmēdaticie vocantur extra. c. tue. vide §. c
N iij. b. ¶ Itē nullus seruus sine ꝯsensu dn̄i si=
ue ecclesie ordinari debet nisi prius fuerit
manumissus. i. libertati donatus. liiij. di. ca
pi. i. et ij. ex. de ser. nō ordi. de seruorū. Et si
quis seruus fugiens dominum suū et faci=
ens se per fraudem in clericum ordinari de
poni debet et domino suo tradi vt in dicto
L cap. de seruorum. Sed de seruis ordinatis
non adepta libertate distinguendum videt.
quia aut fuit ordinatus domino suo scien=
te et non contradicente et sic ordinatus eo
ipso sit ingenuus. liiij. di. si seruus sciente.
Et hoc verum est ad quoscūqꝫ ordines pro
motus fuerit Inno. et Hoss. Si vero do=
mino ignorante ordinetur vel etiam domi
no sciente et contradicente tunc si ordinat⁹
est in sacerdotem remanebit in eodem ordi=
ne: et peculium si quod habet domino suo
restituatur ꝙ si non habet peculium nec sit
qui eum redimat debet domio suo reddi ad
seruiendum ei in seruicijs que decent ordi=
nem suū vt in horis canonicis missa ꝫ hu=
M iusmodi. liiij. di. frequens. Et si cōtumax hoc
renunciat deponi debet ex. c. null⁹ in fi. Si
vero est ordinatus in diaconum tunc pro se
dabit vicarium et ipse remanebit in ordine
suscepto: alias reuocabitur in seruitutē: ni
si sit qui eum velit redimere. Et idem intel
lige de subdiacono ex. c. miramur. In alijs
ordinibus absolute reuocandus est talis in
seruitutem. liiij. di. nulli et ca. deinceps. hec
Ray. conc. Inno. ꝫ Hoss. Si autem seruus
domino nesciente et episcopo seu presenta=
tore sciente eum esse seruum ordinatur in
presbyterum vel diaconum ille efficitur li=
ber et episcopus seu presentator tenetur da
re domino duos seruos eque bonos. liiij. di
stin. si seruus absente. Si vero nec episco=
pus nec presentator nouerit eum esse seruū
fiat de eo sicut prius dictum est in secunda
O parte distinctionis. ¶ Nota ꝙ dominu⁹ in=
fra annum a tempore quo sciuit seruum su
um ordinatum: potest eum reuocare et nō
vltra. Monachum vero factum infra tri=
ennium. et quare plus temporis datur ad

reuocandum monachum ꝙ clericum est: q2
clericus publice conuersatur monachus au
tem secrete. liiij. di. si seruus sciente secun=
dum glosam. ¶ Item seruo ordinato in sa
cro ordine et domio suo postea restituto nō
licet matrimonium contrahere ex. de con=
uer. cōiu. quidam et prohibēdus est per epi=
scopum. ar. xxxvi. di. si imperator ¶ Item P
si dominus in seruum suum ordinatū ma
nus iniecerit violentas incidit in canonem
xvij. q. iiij. si quis suadente secundum In=
nocentium. alijs autem priuilegijs clericali
bus tales in seruitutem reuocati non gaude
bunt extra. de cle. coniu. Johannes et in glo
sa. ¶ Item nota ꝙ seruus ecclesie etiam ma Q
numissus et ordinatus tenetur vt non iniu
rietur illi ecclesie nec accuset eam nec testifi=
cetur contra eam et si contrafecerit poterit i
seruitutem reuocari. xij. q. ij. diaconi et capi
tulo episcopus qui mā. et capitulo octaua ex
tra. e. de famulis. tenetur etiā ad alias ope=
ras non tamen tenetur perpetuo seruire in
officio clericali nisi hoc expresse dictum sit in
manumissione et in ordinatione. ar. extra.
e. co libentius/ et ꝙuis sic fuerit expressum
non reuocabitur in seruitutem si non velit i
in ecclesia seruire in diuinis officijs nisi ad=
monitus in contumacia perseueret. extra. e.
nullus. potest etiam dominus in manumit
tendo seruum suū reseruare sibi operas spi
rituales et tunc in ordinatione deberet hui⁹
onus impositum declarari secundum Ho=
stien. e. titulo. ¶ Bigami non debent ad or R
dines admitti. xxvj. di. acutius. Multis au
tem modis contrahitur bigamia. Primo cū
quis successiue et diuersis temporibus duas
habuit vxores legitimas et vtramqꝫ cogno
scit. xxxi. q. i. aperiant. Secundo quando di
uersis temporibus habuit plures vnam de
iure alteram de facto et vtramqꝫ cognouit.
extra. de bigamis nuper. Hec enim reputat
bigamus non propter sacramenti defectuꝫ
sed propter intentionis affectum cum opere
subsecuto vt dicitur ibidē. Tertio quādo qs
habet plures vnam de iure alteram de facto
eodem tempore vel ambas de facto et cog=
nouit vtramqꝫ vt in dicto capitulo nuper.
vel si vnam corruptam duxit de facto quaꝫ
scilicet obstante impedimēto de iure non po
tuit. xxxi. q. i. quomodo extra de bigamis a
nobis. Quarto quando quis contrahit cum
vidua ab altero marito cognita. xxxij. disti.
seriatē. xxxiij. di. marti ni. Sec⁹ si vidua ista
tpe secūdi cōtract⁹ fuit virgo. xxxiij. di. ca.

fina. Quinto quando quis contraxit legitime cum corrupta a quocunque alio et hoc siue nouit eam fuisse corruptam siue non et eam cognoscat xxxiiij. di. curandum. et capitulo precipimus. Sexto si quis propriam vxorem cognouerit post quam cognita fuit ab alio siue hoc nouit siue non xxxiiij. di. si cuius. et ca. sequenti. Septimo cum quis in sacro ordine constitutus seu post quam in religione professionem fecerit contrahit matrimonium de facto cum corrupta licet non possit de iure extra. e. a nobis. xxvij. q. j. quotquot Solo primo modo istorum contrahitur vere et proprie bigamia: aliis vero modis sequentibus contrahitur interpretatiue scilicet interpretatione ecclesie. Versus.

Si ducas viduam vel quam corruperat alter.
Unam post aliam binas vel simul tua coniux.
Cognita si fuerit bigamie lege teneris.
Et si pollutam violasti virginitatem.

s ¶ Nota secundum Tho. in scripto. si quis ducit aliquam per verba de presenti et ante carnalem copulam ducit aliam de facto. sed virginem non efficitur irregularis. Si autem per ecclesiam compellitur redire ad primam statim

t cum reddit debitum irregularis efficitur. ¶ Item qui virginem defloravit et postea eam ducit in vxorem non est irregularis nec bigamus quia non diuisit carnem suam in plures neque illa. extra. eodem debitum. xxvj. di. acutius. et qui filij sunt legi. tanta. et hoc tenent Tho. Pe. Gau. Ber. Jo. in glo. xxx. q. v. qualis. Hostien. dicit quod est irregularis quia non debet recipi ad ordines is qui coniugatus fuerat nisi qui solam virginem duxerat vt in dicto capi. qualis. et pro hac opinione fuit archi. extra. de cle. coniu. clerici. li. vj. prima opinio celebrior et iustior secundum Ray. quia cum omnia precedentia legitimentur per sequens matrimonium sumitur virgo in hoc casu acsi in virginitate esset despon-

v sata Jo. vbi s. ¶ Si quis duxit vxorem quam non cognouit et ea mortua duxit aliam virginem quam cognouit vel econuerso cognouit primam virginem et non secundam non est ab ordinibus repellendus extra. e. debitum. et idem dicendum est de illo qui duxit in vxorem alterius viri mortui vxorem sed non cognitam. Si maritus accusans vxorem suam de adulterio et pendente placito compulsus ad hoc per ecclesiam reddit ei debitum irregularis est et bigamus efficitur secundum Ray. Tho.

x et Ho. Hoc puto verum nisi ipsa accusata de adulterio legitime se purgauerit. ¶ Qui ante baptismum vnam vxorem habuit alteram post vel qui dimissam ante baptismum propter fornicationem post baptismum vel ante reaccepit irregularis est. imo nulla nota bigamie tollitur per baptismum in quo solummodo peccata dimittuntur. lex autem coniugij peccatum non est. xxvj. di. vna tantum. Presbyter habens successiue plures concubi-

y nas non efficitur irregularis extra. e. quia. ¶ Bigamie non est adiuncta irregularitas de iure naturali sed de positiuo: nec est de essentialibus ordinis quod ordinatus non sit bigamus. Nam bigamus si de facto ordinaretur caracterem reciperet et ideo potest papa de irregularitate illa cum bigamo dispensare. Quis de facto raro vel nunquam dispenset: nisi subsit arduissima causa. In his enim que sunt de iure naturali vel de necessitate sacramentorum aut fidei non potest contra doctrinam apostolicam dispensare. tamen potest in aliquibus si ardua esset necessitas secundum Tho. in scripto Episcopus autem nullo modo potest cum bigamo dispensare vt colligunt quidam ex illo ca. altercationis eodem ti. li.

z vi. ¶ Nota quod bigami de communi iure priuati sunt omni priuilegio clericali et addicti foro seculari non obstante consuetudine contraria eis sub pena excommunicationis inhibitum est deferre tonsuram vel habitum clericalem vt in eodem ca. preallegato altercationis li. vi. Item si bigamus promotus fuerit ad sacrum ordinem in ipso tollerari potest ex dispensatione pape vt notat Guido super dicto capitulo altercationis. ¶ Item sexus muliebris

Aa impedit susceptionem ordinis de iure quia mulieres ordinari prohibentur. ar. xxiij. di. sacratas. vbi prohibentur mulieres sacra vasa contingere et quibus prohibetur quod minus est prohibetur quod est maius. Impedit etiam de facto quia si circa mulierem fierent exterius omnia que circa ordinatos fieri solent ordinem non susciperet: eo quod christus hoc sacramentum solum masculis et non mulieribus conferri instituit. duplici ratione. tum quia ordini competit officium doctrine inquantum omnis ordo alius ordinatur ad presbiteratum cui hoc officium precipue competit. xvj. q. j. adiicimus. Mulier autem docere non permittitur iuxta illud apostoli. i. ad Thimothe. ij. Docere autem mulieri non permitto. tum etiam quia ordo constituit ordinatum in aliquo gradu eminentie supra non ordinatos. mulier autem respectu viri statum subiectionis habet. propterea subdit apostolus cum dixerat docere mulieri non permitto neque dominari in virum. hec Ri.

Ab ¶ Hermofrodicus in quo ostenditur magis sexus virilis quam muliebris in necessitate poterit

Ac ordinari vt dicunt quidam. ¶ Item qui duxit in vxorem vilem mulierem videlicet ancillam ioculatricem vel aliquam ex illis que publicum spectaculum mancipantur licet virginem: ipsa mortua est ab ordine

Ad repellendus.xxxiiij.di.siquis viduā. ¶ Itē
maritus inuita vel nesciente vxore ordina
ri non debet ꝙ si accipit sacrum ordinē mor
taliter peccat ſm Goff. Sed per hoc non fit
preiudicium vxori.qz debet ei restitui ꝙ te=
netur ei debitum reddere sed non potest exi
gere.xxviij.di.diaconi.xxvij.q.ij.multorū.
Quod verum est ſm wil. Si factus fuerit
episcopus vel religiosus nec illa possit indu
ci ad continentiam et sic restitutus nō debet
deferre tonsuram nec habitum clericalē ni=
si hoc facere poterit sine scādalo vxoris tūc
enim tenetur ad id.et ſm Innocen. in glo.
extra.de conuer.coniu.placeet. Talis si post
mortem vxoris contrahat cū alia matrio=
nium non tenebit. Si vero maritus alicu=
ius ipsa consētiente vel sciente ꝙ nō contra
dicente ordinatus fuerit et hoc in clericū oc
cidentalis ecclesie fit vxori duplex preiudi=
cium. Unum quia oportebit eam decete=
ro continere.aliud.quia mortuo viro nō po
terit cum alio contrahere ꝙ si contrahat nō
tenebit et hoc propter constitutionē ecclesie
que dirimit mrimoniū ꝯtra eius interdictū
contractū xxviij.di.qz sunt culpe.et in glo.
et duobus capitulis sequentibus. xxxij.di.
seriatim. Clericus autem orientalis sine cō
sensu vxoris expresse promoueri non debet
secundum Ray. ¶ Si maritus ante carnis
copulam episcopo ignorante et vxore etiaz
inscia fecerit se ad sacros ordines ꝑmoueri
recipit caracterē sz nō executionē. Sz nō ꝑt
hoc dissoluit mrimoniū pri9 ꝯtctū sz marit9
sic recipiens ordines aliter ꝙ sacris canoni=
bus concedatur etiam dissoluto matrimo=
nio supple per mortem vxoris vel alio mo
do non poterit in illo ordine ministrare nec
ascendere ad alios nec aliquod officium vel
bñficiū ecclesiasticū obtinere nisi ad aliquā
religionem approbatam transierit et in ea
professus fuerit ad quod diocesan9 cū debet
inducere. Et tunc diocesanus idem poterit
cum eo super singulis premissorum dispen
sare ꝙ si religionem intrare noluerit et pro
fiteri si mulier instetterit cōpellenda erit per
censurā ecclesiasticā prius contractum ma
trimonium consūmare. In nullo enim ca=
su sacer ordo post matrimoniū contractuz
susceptus ipsum dirimit: sed tantuz impe=
dit contrahendū et dirimit post contractuz
hec in quadam extrauagānti que incipit an
Ae tique cōcertatiōi. ¶ Medici et cirurgici si in
arte sua experti nichil omiserint in vsu ar=
tis sue de contingentibus casu et super hoc

habuerint probabilē conscientiam et sere=
nam: poterunt ad ordines promoueri aliter
non ex.de eta.et qua.ad aures secūdū Ray.
Hic nota ꝙ operari de phisica non licet de
clericis in sacris vel etiam in minoribus or
dinibus constitutis dūmodo fuit sufficien=
ter beneficiati nisi gratis et pro miserabili=
bus personis vel sibi coniunctis nec etiā tūc
si poterat verisimiliter periculuz euenire qḋ
longe strictius in claustralibus est obseruā
dum. ¶ Officium autem cirurgie quod ad
vstionez vel incisionem inducit est sine om
ni exceptione talibus interdictum.ex.de ho
mici.tua nos ar.ex.de postulando.ca.i.ꝙ ex
tra ne cle. vel mo. sententiam sanguinis.
et ca.multa. Unde consulit Hosti.ꝙ ꝓmo=
uendi maxie ab opere practicali potissime
cirurgico quod ad vstionez vel incisionē re
quirit abstineant cum in nullo vacillare de
beat conscientia promouendi. ¶ Laicus ꝗ Af
oino nescit litteras non est ordinandus.ta=
men si ordinetur caracterem accipit quia ex
quo baptizatus licet non esset confirmatus
efficitur cuiuslibet alterius sacramenti su=
sceptiuus: cum baptismus sit ianua omniū
sacramentorū.xxxij.di.§.verum circa finē.
facit ad hoc.i.q.i.ventū. Hoc tamen nullo
modo debet fieri xxxviij.di oēs.sz quod ibi
dicitur ꝙ de substantia sacerdotij sūt eloqa
diuina.intellige quo ad executionē nō quo
ad ordinis susceptionē ſz Ray. ¶ Nota de Ag
coactis ad ordinē suscipiendū si sit coactio
conditionalis facta per comminationē vel cru
ciatum pro quo fugiendo subicit se ordina=
tori.vtiqz recipit caracterem.ar.lxxiiij.dist.
vbi ista.xlv.di.de iudeis.i.q.i.ꝙ quidā.nā
in tali casu volūtas est ꝯuis indiscreta sz si
coactio sit absoluta vt si oino inuitus vio=
lenter teneat sub manibus ordinatorū non
recipit caracterē sicut de baptismo dictū est
ꝯ parte.ij.c.v.i.ſm Ray. Et sic coacte ordi
natus non tenetur ad castitatem seruandā
quia non est ordinatus. De ordinato autē ꝑ
metum primo modo distingue. nam si ta=
lis fuit metus qui potuit cadere in constan=
tem virū nō tenet.ex.ꝙ met9 causa ꝑlatū ꝙ
c.cū dilect9. Hoc intelligit si tpe ordinatiōis
ꝑ metū fecit vxorē hūit poterit illa vti sine
petō: sed si nō hūerit tenet ꝯtinere si vero nō
fuerit talis met9 ꝯtinere tenebit ſz Ray.et
Ho. Et sic ordinat9 ꝑ metū vtet ꝑuilegio cle
ricali si velit vitā clicalē nisi trāsiret ad actū
Ah peit9 ꝯtrariū ſz Ray. ¶ Nota ꝙ votū castitatis
ꝯuis nō sit essentialit āneximi ordini sacro

vt patet in grecorum sacerdotibus qui non tenentur ad continentiã nec apud nos illi q̃ inuitis vxoribus ordinantur sed propter honestatem ex institutione ecclesie annexuʒ est ordini sacro votũ castitatis secũdum Tho. scda scde. q. lxxxviij. Unde subdiaconi et diaconi in sua ordinatione ꝓmittere debent se caste victuros. xxiij. di. diaconus ꝯ capi. presbyteris xxviij. distin. nullum. et capitulo se.

¶ De criminosis non ordinãdis et aliis illegitimis ordinatis. Capitulum quintum.

A Licet in mortali peccato existens ordinatus caracterẽ recipiat et si occultũ fuerit peccatum amoneri non dʒ. ar. ex. de iure iu. sicut. et in glo. tñ sic recipiens ordineʒ vel sacramentũ quodcũq̃ mortaliter peccat xl. di. multi. xcv. di. illud. ꝯ sʒ Tho. di. xxiiij. ideo ante ordinis susceptionẽ quilibet ordinãdus se ꝑparare debet per cõfessionẽ. xliiij. di. ca. vltimo. ne. s. i peccato mortali accedat qr sic accedens rem sacramenti. ꝯ gratiã nõ

B recipit. ¶ Caueat etiã ne excõmunicatus accedat ad ordinẽ suscipiendũ qm̃ si quis sciẽs se excõicatum receperit ordines a susceptis ordinib⁹ est imperpetuũ deponend⁹. Si vo non recolens factum pro quo in excõmunicationem incidit vel factũ quidem sciens sʒ iuris ignarus nesciebat se esse excõicatuʒ cũ tali si secularis fuerit non possunt archiepiscopi vel episcopi absq̃ mandato sedis apostolice dispensare. Si vero fuerit regularis tunc abbas eius post iniunctaʒ penitentiam et peractam cũ eo poterit dispẽsare: nisi fuerit factum graue et notabile pro quo excommunicatus erat. vel nisi adultus fuerit et discretus aut violenter contra obliuionẽ hui⁹ aut ignorantiã presumatur. probantur hec

C extra. de sen. ex. cum illorum. ¶ Item suspẽsus simpliciter vel interdictus nõ ordinetur quia talis durante suspensione vel interdicto ordinatus et si ordinem recipit non tñ executionem. et si ministret in illo ordine ante dispensationem deponẽdus est extra de cle.

D excõ. suspẽ. mi. latores. ¶ Item omnes homicida siue fuerit homicidiũ iustũ vel iniustum et quomõcunq̃ fiat vt si quis vindicta sanguinis dictat aut scribit aut cirurgiaʒ exercet aut vindicte sanguinis auctoritatem exhibet et in oĩbus similibus. Si inde mors fuerit subsecuta vel mutilatio membri siue hoc publicum fuerit siue occultum etiã post peractã penitentiã est ab ordinibus amouẽdus cũ quilibet talis sit irregularis. l. di. mirum. extra. de te. or. quesitum. extra de homici. is qui lib. vj. ¶ Item simoniacus i ordine qui. s. scienter ordinem adquisiuit simo- E

nice non est ad vlteriores ordines promouẽdus nec cum tali nisi per papam poterit dispensari siue sit publicum siue occultum. extra de simo. tanta. et scdm Ray. de hoc vide

infra ca. viij. ag. ¶ Item clericus ludens cũ F

laico dans mortis occasionẽ licet cõtra eius voluntatem acciderit non ascẽdet ad ordĩes superiores nec in ordĩe suo ministrabit: sed ex dispensatione episcopi in inferiori. vt puta si diaconus fuerit in ordine subdiaconat⁹ poterit ministrare ex. de homici. continebat.

¶ Item dans pecuniam pro religionis in- G

gressu ad sacros ordines non ascendet extra.

de statu. mo. monachi. ¶ Item qui habet H

scrupulũ cõscientie de simonia quacũq̃ nõ ascendet ad ordines superiores contra conscientiã ne forte edificet ad gehẽnã. extra. de

simo. per tuas. le. ij. ¶ Itẽ suspectus de he- I

resi anteq̃ se purget nõ est ad ordinẽ admittendus. ar. extra de purga. cano. inter sollicitudines. ¶ Item publicus concubinarius K

non est admittendus donec perfecte peniteat extra. de cohabi. cle et mu. vestra. ꝯ ca. fina. ¶ Item rebaptizati scienter seu recõformati scienter non debent ad ordines promoueri. l. di. cõfirmãdũ. de con. di. iiij. qui bis. ꝯ capi. rebaptizare de cõ. di. v. dictũ. et ca. sequenti

¶ Item omnes infamis siue sit infamia L

iuris siue facti est ab ordinib⁹ repellẽdus qr porte dignitatis infamibus patere nõ debẽt lj. di. qui in aliquo extra de re. iuris infamibus li. vj. Sed hec intelligenda sunt ante restitutionem seu purgationem vnde notãdũ est q̃ duplex est infamia. s. iuris et facti. Infamis infamia iuris est qui aliquod crimen publice committit propter quod ius determinat aliquem esse ifamẽ / vel si a iudice coraʒ quo probatur crimen eius iudicãt infamis omnes itaq̃ notatus publice aliquo crimine quod consequitur pena infamie et nõ est cõuictus de hoc coram iudice: est infamis infamia iuris tñ. Si aũt de huius crimine sic cõuictus coram iudice et punitus tunc vtroq̃ modo est infamis videlʒ a iure et a iudice et quocũq̃ illorũ modorũ aliquis fuerit ifamis q̃tũcũq̃ peniteat nõ poterit promoueri neq̃ ad act⁹ legitimos admitti nisi restituatur in itegrũ ab eo qui põt de iure sic restituere.

Infamia facti que magis proprie diceretẽ infamatio incurrĩ cũ alicui⁹ apud bonos et graues ꝑuata est opinio sup aliquo crimine

et infamibus seu veri⁹ infamatis illo modo
non sunt actus legitimi interdicti ipso iure/
qz quādoqz infamatur aliquis infamia fa=
cti sine culpa sua: sed sunt interdicendi quo
usqz infamiam suam abluerint per canoni=
cam purgationē. vt extra. de purg. ca. ex tua
rum. et post talem purgationē non sunt re=
pellendi ab ordinū susceptione q̄uis frequē
ter non obstante purgatione canonica remā
neat fama talium lesa in opinione hominū
scdm Scotū et Ri. sup. iiij. Est etiā infamia
quedā canonica q̄ contrahitur ex sentētia ex
cōmunicationis maioris et hec cōiter tollit
per absolutionem et alia sed minus proprie
que contrahitur ex quocūqz peccato mortali
et hec tollitur si occultum fuerit peccatū per
M penitētiā. vj. q. j. oēs. i glosa. ¶ Nota hic qz
secundum canones infames sunt homicide
fures/ sacrilegi/ raptores/ adulteri/ incestuo=
si/ venefici/ suspecti in fide/ criminosi. periuri
et qui falsum testimonium dixerant sortile
gi. eorum fautores oēs qui christiane legis
normā abiciūt et statuta ecclesiastica contē
pnunt et oēs capitalibus criminibus irretiti
sepulchrorumqz violatores et oēs qui aduer
sus patres armantur qui in omni mundo in
famia notant. de bellis publicis fugientes et
qui indignā sibi petūt loca tenere aut facul=
tates ecclesie auferūt iniuste/ qui fratres ca
lumpniātur aut accusant et non probant/ et
qui contra innocētes animū pricipis ad ira
cundiam prouocant. et omnes anathemati
zati vel pro suis excessibus ab ecclesia repul
si. et omnes quos ecclesiastice vel seculi leges
infames pronunciant. et hi omnes non de=
bent promoueri ad gradus sacros qui aūt sunt
infames per seculi leges preter hic expressos
habetur. ff. de his qui notantur infamia per
totum. multi etiā sunt casus in iure in qui=
bus quis incurrit infamiam quos ne videar
N onerosus gratis omisi. ¶ Ex premissis col
lige qz omnis criminosus crimie ita enormi
qz inducit infamiam vel depositionem si cri
men suum sit publicum et notorium. siue p
operis euidentiā/ siue per iudicis sententiā/
seu per spontaneam confessionez in iudicio
factam: est omnino a susceptione ordinis re
pellendus/ nec cum talibus consueuit com=
muniter summ⁹ pontifex dispensare de qui
bus vide infra ca. ix. M. Si aūt fuerit enor
me et occultum. monendus est talis abstine
re ab ordinis susceptione sed non cogendus
solum enim deū habet vltorem/ et talis acta
penitētia vti poterit officio suo in ordine su

scepto et ad maiores ordines si aliud non ob
stet ascendere. preter reos homicidij et simo
nie supple in ordine scdm Bernar. extra. de
accusa. inquisitionis. in glosa circa prin. De
criminibus autem mediocribus/ distingue
qz aut sunt manifesta aut occulta. si sunt ma
nifesta. s. per sententiam vel per confessionē
in iudicio/ vel per euidentiam facti repellūt
ordinandum et deiciūt ordinatum extra. de
tem. or. quesitum. Si autem sint manifesta
solum per famā iudicatur infamato purga
tio: qua prestita absoluetur/ et si in ea defece
rit deponetur. extra. de adulterijs. signasti ex
tra. de purga. ca. ex tuarum. Si vero crimia
hmōi fuerint occulta possunt taliter crimi=
nosi post peractā penitentiam vel eius par=
tem remanere in susceptis et ad superiores
promoueri. extra de tem. or. ex tenore et cap.
quesitū. ¶ Item mimi et histriones nō sunt O
ad ordines promouendi nisi ex dispensatiōe
pape: quia sunt infames. hoc itellige de his
qui publice coram populo faciunt aspectuz
siue ludibrium sui operis exercendo opus
illud. Si enim in occulto aliquis saltaret vel
hmōi opus faceret posset nihilominus post
peractam penitentiam sibi factam ordinari
Vilitas enim persone est causa quare tales
ab ordinibus repellūtur. extra. de vita et ho
ne. cle. cum decorem in glo. Innocē. ¶ Itez P
clericus per saltū pmotus. i. qui pretermis=
so aliquo inferiori ordine ad ordinē superio
rem ascēdit recipit quidē caracterē sed de ri=
gore iuris est deponendus. Si tamē non ex
malicia sed ex negligētia pretermisit aliquē
ordinē potest ex dispensatione epi ad ordinē
pretermissum promoueri/ et interim ab exe
cutiōe superioris ordinis est suspēsus. xlviij
di. sicut olim. lij. di. sollicitudo. extra. de cle=
ri. per saltum. pro. cap. vnico. Et si interim
ministrauerit i illo ordine credens qz gradati
fuisset promotus poterit cum eo episcopus
dispēsare vt i eod ca. vnico. Si vero q̄s sciē
ter sic per saltū promotus fuerit et interim
ministrauerit sine dispēsatiōe in ordie sic su
scepto: non potest cū eo dispensari qz vlteri⁹
ascēdat nisi per papā/ sed qz in ordie per sal
tum habito ministret: poterit cū eo epūs di
spensare. fm Ray. Ho. et Wil. e. titu. vide. j.
ca. viij. a i. ¶ Item qui furtiue ordines reci Q
pit. i. oēs minores vel vnū eorū cū subdiaco
natu siue duos sacros nisi cū eo dispēsatum
fuerit ab eo qui potuit debet deponi. lxxvij.
di. subdiacon⁹ ex. de eo q̄ furtiue or. re. ino=
tuit. Vide plenu⁹ de hoc s. ca. iij. B. per totū

et nota scdm Ho. q tripliciter quis ordines
furtiue recipere potest. vno modo cum quis
sine conscientia epi proprij et sine examina
tione promouetur. lxxiij. di. extra cōsciētiam.
xxiij. di. quādo episcopus. vel qui aliquē or
dinem cū ordinibus minoribus cū sacro vel
duos sacros eodem die recipit preter consciē
tiam epi vt in dicto capitulo innotuit. vel q
R per saltū promotus est vtrū. P. ¶ Item nō
ordinati vt laici qui nullū habentes ordinē
officiū diuinum exercerent indebite: nisi cessa
re velint excōmunicari debent. Possunt ta
men exercere officium minor ordinum q̄=
uis adhoc non habeant ordinis auctoritatē
sicut in domo non consecrata potest dici mis
sa licet consecratio domus ad hoc ordinetur
vt in ea missa dicatur. Clerici vero qui exercēt
officium illius ordinis quē non habent sunt
deponendi vel perpetuo sunt suspendēdi ab
ordine quem habebant nisi postq̄ iuxta pro
uisionem episcopi biennio vel triennio fue=
rint suspensi misericorditer tollerentur/nūq̄=
q̄ tamen possunt vlterius promoueri. ex. de
cle. non or. mi. capi. j. nisi per papā cum eis
fuerit dispensatum. fm Ray. ¶ Hostien. tn̄
in summa tenuit q episcopus potest cū tali
dispensare sed in lectura hoc reuocauit. De
beneficio autē si quod habet misericorditer
est agendum cum eo ne sustentatione priua
tus ad seculi negocia reuertatur salubrius au
tem prouidebit sibi si ad religionē transierit
vt extra. eodē. ca. ij. et ille qui exerceret tale of
ficium non ad deceptionem sed ex ludo. pec
cat quidē q2 ludus noxius est. xv. q. j. §. illud
Credo tamen q non incurrit penas supradi
ctas quia voluntas et propositū distingunt
maleficium. extra. de sen. ex. cum volūtate.
¶ Nota q licitum est clerico in minoribus
ordinibus tantum legere epistolas in missa.
si non sit ibi subdiaconus dum tamē non le
gat solenniter cū ornamētis subdiaconi. xxij
di. subdiaconi. lxxvij. di. ca. si qui clerici. et sz
S Jn. ¶ Itē ordīatis ab hereticis scismaticis ex
cōicatis depositis et hmōi q susceperūt vltimā
manus ipositionē extra ecclesiā catholicā. i. or
dinati fuerit epi catholice et nūc sūt heretici
scismatici excōicati vel hmōi siue ipsi ordīa
ti sciuerit eos esse tales siue ignorauerit vere
ordinant et dispensatiue ministrare in susce
ptis ordinibus tollerantur. ad superiores vero
non debent ascendere nisi esset ardua neces=
sitas et cōuersatio eorum sancta. ix. q. j. cap.
ij. et. iij. Si vero ordinati fuerint sciēter a ta
libus qui extra. ecclesiā susceperunt vltimā

manus impositionem nūq̄ tollerantur. ix. q.
j. ordinationes/et solus papa dispensat cum
talibus scienter ordinatis/si vero ignorāter
sed non ignorantia crassa vel supina poterit
discretus prelatus cū talibus dispensare ex.
de or. ab episcopo qui re. ca. ij. ¶ Itē q rece=
pit ab episcopo qui renunciauit episcopatui
scilicet tā loco q̄ dignitati minores ordines
de iure cōi deponi dz si sacros. nō recipit exe
cutionem supra. ca. ij. M. ¶ Itē recipiēs or T
dinē a non suo epo sine litteris dimissorijs
sui epi recipit caracterē sed nō ordinis execu
tionem verūtn̄ episcopus suus quo ad hoc po
terit dispensare secū. ix. q. ij. lugdunēsis. ex.
de or. ab epo q re. ca. ij. et i glo. vide s̄. c. iij. I
¶ Clericus recipiēs sacros ordies ex. tpa sta
tuta nō recipit ordis executiōē vide s̄ c. iij. D V
De suspēsiōe et qn̄ qs suspēsus ē a iure. c. vj

I Mpedimenta que prohibent ordi A
natum ab executione sui ordinis i
generali notantur supra pte. iij. ca. ij
per totum sed de quibusdā eor in
speciali restat pro simplicibus hic dicenduz. et
primo de suspensione. ¶ Est itaq suspēsio
pena canonica qua interdicit aliqd spiritua
le ipi suspēso perpetuo vel ad tēpus quod ei
alias legitime cōpeteret scdm Scotuz. et est
multiplex suspēsio/quedā ab officio/quedā
a beneficio/quedā ab ingressu ecclesie/qdaz
a iurisdictione/et qnq infligitur suspensio
ab hoie pro ztumacia/vel alia culpa eius cui
infligitur/quādoq infligitur ipso iure vt ex.
de sen. et re. iudi. cum eterni. li. vj. et de sen.
ex. cū medicinalis. eodē lib 2o. et alijs multis
locis vt inferius patebit. ¶ Item quandoq B
dicitur aliquis suspensus quo ad se tantum
sicut quilibet existens in pctō mortali extra.
de cohabi. cle. et mu. ca. si. talis eni tenetur ab
stinere a celebratiōe nō tñ q̄ phibitus p sñiaz
canonis vel hois sz p simplicē phibitionem
iuris absq lata sñia: et talē si celebret nō te= C
netur eius subditus vel alius sciens peccatū
eius vitare. Alio mō dicitur quis suspensus
sed improprie quo ad alios sed nō quo ad se
sicut clericus peregrinus vel ignotus extra de
cle pe. ca. j. q2 tales nō pmittūtur celebrare i
publico sine lr̄is testimonialibus vide s̄. cap.
proximo. M. quādoq vero dz qs suspēsus
quo ad se et quo ad alios vt qn̄ per sententiā
canonis vel hominis suspensus est: et talis
tenetur ab officio suo abstinere et si officiet. alij
qui sciunt eum suspensum tenentur eum vi
tare officiantē. Suspensuz tn̄ per sententiā
canonis tm̄: si occultum fuerit et hoc sciam

ego si non possem eum vitare sine scanda=
C lo non teneor fm wil. i glo. Ray. ¶ Suspē
sus ab ordine vel officio tantū nō prohibet
exercere ea que sunt iurisdictiōis spūalis si=
cut sunt eligere excoīare conferre beneficia
et similia que sunt iurisdictionis. prout no
tatur ex. de elect. transmissam. ex. de cle. ex=
co. mi. si celebret. Missam tamen vel aliud
diuinū officium celebrare nō poterit. xxxij
di. nullus. Si autem a iurisdictione tantū
fuerit suspensus tunc ea que sūt ordinis vel
officij exercere potest impune. Sed non ea
que sunt iurisdictionis. Si vero ab vtroq̄
sit suspēsus neutrū poterit exercere nec etiā
si fuerit suspensus simpliciter ar. ex. de cle.
exco. mi. lectores et in glo. hec wil. in sacra.
D ¶ Item suspensus ab officio est suspensus
a beneficio vt dicit glo. super cap. latores. ⁊
secundū Inno. ex. de appel. pastoralis. sed
hoc intelligit Host. quando quis ex graui
causa suspēsus est ex. de purga. ca. inter sol
licitudines. Et sic suspensus non debet reci
pere prouentus beneficiorum suorum nec
restituētur ei postea sed in vtilitatem eccle=
sie conuertentur nec perdit iura sua vel
possessionem beneficiorum suorū sicut no
tat Inno. ex. de cohi. cle. ⁊ mu. sicut. Si au
tem ex leui causa puta propter scandalum
populi vel infamiam solā nec diu stetit cō=
tumax: sufficit q̄ cesset ab officio et pōt fru=
ctus bñficij sui percipere sic intelligitur. ij. q
v. presbyter extra de purga. ca. inter so. Si=
militer si quis a canone sit suspensus ab of
ficio non ex hoc suspenditur a beneficio. q̄a
cum tali mitius agitur q̄ cum suspenso
ab homine. sic intelligitur ex. de senten. et
re iudi. cum eterni et de senten. ex. cum me
dicinalis lib. v. secundū veriorē opinionē de
hoc notat Innocen. de cohit. cle. et mu. si=
E cut secundum wil. in sac. ¶ Nota q̄ suspē
sus ab officio vbiq̄ est suspensus. suspens⁹
a beneficio non: nisi infra territorium su=
spendētis. Et poterit extra territoriū ei⁹ nō
obstante suspensione beneficium nouū ad=
quirere et vti prehabitis secundū wil. vbi s̄
¶ Item suspensus a beneficio potest elige
re etiam in ecclesia illa vbi est suspensus si
cut purus canonicus expectās prebendam
et adhuc nō habens ex solo officio eligit vt
probatur ex. de elect. in genesi. Durante ta=
men suspensione non potest in illa ecclesia
eligi in alia bene potest secūdū wil. vbi s̄. et
per ca. de elect. si compromissarius li. vi.
Suspensus vero ab officio nec eligi potest

nec eligere vt in eodem tit. cum inter ex. de
consuetudine cum dilectus et hoc idē de ex=
coīcatis ⁊ interdictis intelligēdū est. ¶ Itē F
suspensus a perceptione seu collatione sa=
cramentorū si participet vel conferat illa q̄
non requirunt ordinem nō est irregularis.
nam laici ⁊ percipiunt sacramenta ⁊ confe=
runt vt patet in baptismo. Et quia quedā
sacramēta sine solēpnitate officij sepius cō
feruntur fm Innocē. ⁊ Host. wil. tamē in
sacra. dicit q̄ suspensi ꝓpter contumaciam
in qua perseuerant nec participare sacra=
mentis poterunt nec conferre. ¶ Itē suspē G
sio excoīcatio et interdictum ferri possūt in
aliquos tanq̄ pena pro culpa probata seu
notoria sine monitione preuia ⁊ licet fuerit
penitentes sed pro cōtumacia ferri nō debēt
nisi cōtra incorrigibiles monitos et cōtuma
ces scdm wil. vbi s̄. ¶ Item eps suspensus H
a pontificalibus ⁊ celebrans in eisdē nō ē ir
regularis. Quia pontificalia nō sūt de sub
stantia celebratiōis fm ho. nec inuenit in iu
re expressum taliter celebrantē effici irregu
larem. Itē sententia suspensiōis ab officio
vel ab ingressu ecclesie lata sicut etiā senten
tia excoīcationis per appellationē sequentē
nic suspenduntur ex. de sen. ex. is cui li. vi.
¶ Item eps suspensus per annū a collatio I
ne ordinis accolitatus qui ordinauit clericū
alienū in accolitū sine licētia pōt alios ordi
nes ab accolitatu sacros etiā ⁊ nō sacros in
terim conferre. Quia suspensio cū sit pena nō
debet excedere casū suū maxime in sepatis
ab inuicē sicut sūt ordines ex. de corpe vicia
tis signauit. Licet aliqui cōtrariū dixerunt.
Qz nō debēt fūgi maioribus q̄ minoribus carēt
fm Host. ex. de tem. or. litteras. similiter su
spensus ab ordie inferiori ꝓpē culpā in qua
pseuerat nō pōt ministrare in ordine supio
ri si quē habuerit: secus si penitēti tanq̄ pena
solū infligat suspēsio. Qz tūc oīno ad suū ca
sū restrigēda ē vt dicūt qdā fz wil. ¶ Nota K
q̄ si suspēsio lata sit vsq̄ ad certū tps solus
laps⁹ tpis eā absq̄ alia dispēsatiōe tollit ex.
de simo. c. pe. Similit suspēsio lata ꝓpē ali
qd īpedimētū existēs. vtputa ꝓpē pluralita
tem bñficiorū sublato īpedimēto cessat ipso
facto suspēsio. Ut notat Inno. ex. de cle. du
dū fz illa ipropie dr suspēsio. Si vero qs su
spēs⁹ fuerit simliter vel vsq̄ ad satisfactionē
si sit suspēsio hoīs tūc eā tollet ille q̄ suspē=
dit. Si sit suspēsio iuris tūc epus eā statim
tollere potest: nisi certum tempus duratio=
nis huiꝰ suspēsiōis sit limitatum a iure vt

ex. de elect. cupiētes. §. ceterum. Uel nisi sit
opus certe satisfactionis vt ex. co. ti. q2 se=
pe. li. vi. Uel nisi superioꝛ absolutionē sibi
L reseruauit. ¶ Itē illi cui interdicitur ingres
sus ecclesie interdicitur officiū quodlz in ec
clesia. Sed suspensus ab officio suo pōt ec=
clesiam intrare et diuinū officiū audire: dū
tamen caueat ꝙ nō officiet. Si tamen aliqs
suspēsus esset simpliciter a diuinis nec of=
ficiare posset nec cū alijs audire ſm Hosti.
M sup Rubꝛi. de verboꝝ signi. §. vlt. ¶ Mul
ti sunt casus in quibus aliquis est suspēsus
ipso iure quoꝝ aliqui hic inserunt. ¶ Eps
ad concilium prouinciale vocatus ab archie=
piscopo nō veniens nisi assignet causam iu
sti impedimēti: suspēsus est ipso iure. xviij
di. placuit ꝯ in glo. Item castrans scienter
et mera voluntate seipsum nō pꝛo aliq̄ ne=
cessitate. lv. di. siquis pꝛo egritudine. ¶ Itē
eps non denūcians suis subditis infra. vj.
menses ea que facta fuerint in cōsilio. xviij
N di. ca. vltimo. ¶ Item infamis ꝑ sēñam su
spensus est ab omni actu legitimo ex. de re=
scrip. sciscitatus. Itē clericus exercēs iudici
um sanguinis vnde mors sequitur. xxiij.
q. vlt. hijs a quibus ꝯ ex. ne cle. vel mo. sen
tentiam. ¶ Itē oīs hereticus scismatic⁹ vel
apostata. iij. q. iiij. alieni. ¶ Item cleric⁹ ac
cusans calūpniose epm suū infamis est et
sic suspensus est. iij. q. iiij. clericus. Itē cle=
ricus eligens alium epz ꝙ suū pꝛopꝛiū co=
ram quo litiget vel agat. iij. q. vj. non lice=
O at. ¶ Itē omnis excoīcatus suspensus est.
vj. q. i. illi qui ꝯ ca. beatus. Itē consecratus
in epz sine licentiā sui metropolitani suspē
sus est quia non habet officij epalis executi
onem. lxv. di. illud ꝯ capitulis sequentibus
¶ Item pꝛesbyter cuius duo digiti abscisi
sunt cum medietate palme etiam enoꝛmi=
ter lepꝛosi ex de cle. egro. c. pꝛesbiterū ꝯ c. de
rectoꝛibus. vij. q. i. per totū. Itē qui vitat il
lum in publico tanꝗ excoīcatū cuius excoī
cationem probare non potest. vi. q. ij. si tm̄
P ꝯ ca. placuit. ¶ Itē patronus ecclesie capi=
ens auctoꝛitate pꝛopꝛia res ecclesie si laicus
est per annū suspensus est a sacramentis ec
clesie si clericus deponatur. xvi. q. vij. filijs
xij. q. i. apostolicos. ¶ Item oꝛdinatus sciē
ter ab episcopo qui renūciauit episcopatui
suo vel ab alieno sine licentia sui ex. de eo q
renū. ca. i. §. vlt. ix. q. ij. lugdunensis. ex. de
officio archi. significasti vide s. capitu. ij. m.
¶ Item eps vel abbas recipiens episcopa=
tum vel abbachiam de manu laice persone

suspensus est ab ingressu ecclesie xvi. q. vij.
siquis ex. de elec. ca. quisquis. ¶ Itē eligēs
aliquē contra statutū concilij lateranēsis ex
de elect. cum in cūctis. ¶ Itē iurans serua=
re consuetudinē aliquā cōtra canones ex. de
hijs q̄. fi. a. ma. per ca. c. i. Item elect⁹ vel oꝛ
dinatus scienter ab hereticis vel scismaticis
ex. de scisma. c. i. et cū tali solus papa dispē
sat Item simoniaci et concubinarij publici
per sēñam vel euidentiam facti ex. de cohi.
cle. et mu. vestra. lxxxi. di. cos ꝯ c. pꝛesbiter
Item epus cognoscens illam quā pꝛius te
nuit in cōcubinam etiam ꝗuis nō sit noto=
rium. xxxiij. di. ca. vltimo. ¶ Itē ille in cu= Q
ius oꝛdinatione aliquid est omissū quod eēt
essentiale oꝛdini suspensus est ab executiōe
eiusdem oꝛdinis donec quod omissū fuerat
supleatur ex. de sacr. ite. vel nō. ca. si. ¶ Itē
dans pecuniam pꝛo religionis ingressu non
ascendat ad sacros oꝛdines. Recipiens ve=
ro officij suspensione mulctetur ex. de statu
monachoꝝ monachi. ¶ Itē epus relaxans R
cōtra incendiarios sēñam statutā nisi pꝛius
satisfecerit scdm facultates suas dāpna te=
netur restituere et per annū ab officio absti
nere. xxiij. q. vltima. pessimā. ¶ Itē obli=
gans ecclesiam suā ꝑ alienis debitis ab ad=
ministratione tempoꝛaliū et spiritualiū est
suspensus ex. de solu. c. ij. Item oꝛdinatus
etiā ignoꝛanter a pseudo epo. i. nō canonice
electo tollerato tū sine consensu epi pꝛopꝛij
suspensus est ab executione oꝛdinis illius
i. q. i. siquis a pseudo. ¶ Itē clericus ꝑ sal=
tum pꝛo motus suspēsus est donec alias re
cipiat oꝛdinem pꝛetermissū. li. i. di. c. vnico
et de clerico per saltū ꝓmoto ca. vnico. Itē
simoniace oꝛdinatus suspensus est. i. q. i. c.
gratia et. c. reperiuntur. ¶ Itez homicida S
casualis licet non peccet. xv. q. i. c. vlt. ex. de
homicidio. tua. ꝯ c. significasti. Itē heretic⁹
ad fidem cōuersus est suspensus donec cum
eo dispensetur. i. q. i. ca. i. ij. ꝯ. iij. Itē iniu=
ste excoīcans alium. s. sine monitione pꝛe=
uia per. xxx. dies est suspensus. xxxiij. q. iij
de illicita ex. de sen. ex. sacramēto. Itē sacer
dos non recipiens totiens sacrū coꝛpus quo
tiens celebꝛat suspensus est ꝑ annū. de con.
di. ij. relatū. ¶ Itē recipiēs duos sacros oꝛ
dines eodē die vel subdiaconatū cū iiij. mi=
noꝛibus ex. de eo qui furtiue oꝛ. re. ca. i. ꝯ. ij
¶ Item sacerdos benedicens secūdas nup
tias suspensus est ex. de secundis nuptijs. c.
i. hodie tamen potest cū eo per epm dispen
sari. ¶ Item pꝛesentans oꝛdinandū pꝛius T

recipiens ab ipso ordinando iuramentū seu
ꝓmissionē q̄ nō inquietabit eū presentantē
de ꝓuisione sua suspensus est per triennium
ab executione ordinum. Presentatꝰ vero sic
ordinatus suspensꝰ est ab ordine sic suscep
to quousq̄ per papā secū fuerit dispensatū.
Ordinator autē si recepit hmōi ꝓmissionē
vel iuramentū a clerico ordinādo nō habē-
te titulū a collatione ordinum per trienniū
est suspensꝰ. extra. de simonia. per tuas .le.
iij. et ca. penultimo. Item ministrans scien
ter hereticis ab ecclesia denotatis ecclesiasti
ca sacramenta suspensus est nec dispēsatur
w cū eo nisi per sedem apostolicam ext. de here
ticis. excōicamꝰ. §. sane. ¶ Item conserua-
tor priuilegioꝝ ad alia q̄ notoria scienē ex-
tendens potestatem suā per vnū annū est
suspensus ab officio suo. ext. de offō deleg.
hac cōstitutiōe. li. vi. ¶ Itē eps̄ sciēter vel
ex affectata ignorantia ordinās alterius dio
cesis clericū sine licentia proprij epi suspen
sus est a collatione ordinū per annū. ext. de
temp. or. eos qui. li. vi. ¶ Item locans ꝯ cō
cedens domos vsurarijs ad fenus exercen-
dū suspensus est. si autē vniuersitas hoc fece
rit aut collegiū et alio indurato hoc sustinue
rit per mensem extunc ecclesie eoꝝ sint sup
posite ecclesiastico interdicto ext. de vsuris
x vsuraꝝ. li. vi. ¶ Itē recipiēs publicū vsurā
riū ad sepulturā vel eiꝰ oblationē ex. de vsu
ris. q2 in oibꝰ. ꝯ ca. q̄q̄. li. vi. Itē obijciēs
crimen electo in epm̄ ꝯ non probans suspē-
sus est per triennium a beneficijs ecclesiasticis
ext. de electione. statuimus. li. vi. Item fra
tres predicatores et minores ante finem an
ni probationis recipientes professionē ali-
cuius sunt suspēsi ipso iure a receptiōe quo
rūcunq̄ alioꝝ et ad professionē ext. de regu
laribus. non solū. li. vi. Item clericus de i-
cestu monialiū dānatꝰ. xxvij. q. i. si qua mo
y nachaꝝ. ¶ Item aduocati ꝯ tabelliones sci
enter prestantes auxiliū consiliū vel fauorē
hereticis. ex. de hereticis. si aduersus. et cap.
excōicamꝰ. Item eps̄ excōicatꝰ est suspensꝰ
ipso facto a cognitione causaꝝ ext. de sn̄. ne
gli. prc. romana. li. vi. Itē qui ꝯqueritur de
iniusta excōicatiōe dicēs excōicationē nullā
quia lata erat post appellationē legitimam
vel ꝯtinēs intollerabilē errorē. nihilominꝰ
suspēsus est a cōione hoim quo ad acta iudi
cialia nō tn̄ quo ad acta extraiudicialia ex. de
sen. excō. ca. solet. li. vi. ¶ Itē iudex aliquid
faciens contra conscientiā ꝯ contra iusticiaz
in grauamen alterius ptis in iudicio p̄ gratiā

vel per sordes ē suspensus per annū ab exe
cutiōe sui officij. Et si interim ingesserit se
diuinis est irregularis. ex. de sen. et re. iu. cū
eterni. li. vi. Item sacerdos vel eps̄ dimit-
tēs missā incōpletā absq̄ vrgente necessita
te de con. di. i. nullꝰ epūs. vij. q. i. nihil.
¶ Item inuoluēs mortuū in pallis altaris 5
si presbiter ē. x. annis ꝯ. v. mensibꝰ. Si dia
conus. iij. an. et. vi. mens. erit suspensus de
con. di. i. nemo. le. ij. Item prestās iuramē
tū de manendo in scismate a sacris ordini-
bus et dignitatibꝰ ē suspensus ex. de scisma
ti. ca. i. Itē p̄lati ecclesiaꝝ recognoscentes se
ecclesias suas tenere a quocūq̄ dn̄o tpali vel
ecclesias eis ꝯmissas seu bona imobilia vel
iura ipaꝝ ecclesiaꝝ laicis submittētes absq̄
consensu sui capituli et sine licentia sedis a-
postolice speciali ipso facto ab officio et ad-
ministratione sunt suspensi. Clerici vo hoc
scientes et superiori nō denunciantes: trien
nio sūt suspensi a bn̄ficijs que obtinēt i ec-
clesia sic grauata. ext. de rebꝰ ec. nō ali. hoc
cōsultissimo. li. vi. ¶ Item p̄lati inferiores Aa
epis vt archidiaconi decani et similes pso-
ne vel alij quibus incūbit ex officio visitare
recipientes ꝓcurationē visitatiōis vel pecu
niā exigentes: seu alia ꝯferre volētibus mu
nera recipiētes p̄ se vel famulos suos visita
tionis officio non impenso nisi infra men-
sem restituāt ecclesie a qua receptū fuerit of
ficio ꝯ bn̄ficio sūt suspēsi: quousq̄ de duplo
hmōi grauatis ecclesijs plenariā satisfactio
nē ipendāt nō obstante quacūq̄ remissione
eis facta. Patriarche vero epi ꝯ archiepi cō
tra p̄missa facientes et ipsuz duplū restitue
re differētes vltra p̄dictū tēpus ingressū si
bi ecclesie nouerint interdictū ext. de cens. exi
git. li. vi. Itē vniuersitas ꝯcedēs repressal-
lias in qbꝰ vnꝰ p̄ alio p̄grauat contra pso
nas ecclesiasticas ē ipo facto interdicta. ext.
de iniur. ꝯ dāp. dato. ca. et si ipignoratiōes.
li. vi. ¶ Itē cōpromissariꝰ hn̄s ptātē eligē Ab
di aliquē in p̄latū ecclesie ꝯ sciēter eligit in-
dignū ipo iure suspensꝰ ē a bn̄ficijs q̄ obti-
net i ecclesia illa ad quā eligit. ex. d̄ elec. si cō
promissariꝰ. li. vi. ¶ Itē occupans bona a Ac
p̄lato dimissa p̄ vacationē ecclesie cathedrā
lis aut collegiate nisi illa bona ꝯseruet futu
ro successori suspēsus ē ab officijs quibus-
cunq̄ donec plene restituerit quicq̄d de bo-
nis recepit supradictis nō obstantibꝰ qbus
cūq̄ priuilegijs aut contrarijs consuetudi-
nibus vel statutis ext. de elec. q2 sepe. li. vi.
Hoc idē intelligēdū ē de qbuscūq̄ dignitati

bus ecclesiasticis priorat̃ib⁹ seu quibuscũq;
ecclesijs vacantib⁹ ext. de officio or. presenti
li. vi. ¶ Itẽ archiepũs confirmans epm̃ vel
ei⁹ electionẽ postq̃ fuerit appellatũ ad papã
in iudicio vel extra iudiciũ cõtra electionem
suspensus est ipso iure p annũ a confirma=
tione et cõsecratione epoꝝ. ext. de electiõe p
Ab uida. li. vi. ¶ Itẽ ordinatus ab alieno epi=
scopo sine litteris cõmendaticijs sui proprij
epi suspẽsus est ppetuo nisi per sedẽ aposto
licã secũ fuerit dispensatũ ex. de tem. or. sepe
contingit. et ca. eos qui. li. vi. ¶ Itẽ epũs cõ=
ferens clericalẽ tonsuram infanti nisi intra
uerit religionem vel illiterato siue cõiugato
suspensus est per annum a collatione cleri=
calis tonsure. ex. de tempo. or. nullus. li. vi.
Ac ¶ Itẽ proferẽs sẽtẽtiã excõicatiõis sine scri
ptis ꝗ causã excõicatiõis nõ conscribens ex
presse seu nolens tradere exemplar scriptu=
re hmõi excõicatiõis infra mensem si fue=
rit requisitus suspensus est p vnũ mensem
ab ingressu ecclesie ꝗ diuinis officijs. ꝗ si du
rante suspensione diuina offic a exequi pre
sũpserit sicut prius efficitur irregularis sup
qua irregularitate nõ poterit citra sedẽ apo
stolicã dispensari. ext. de sen. ex. cũ medici=
Ae nalis. li. vi. ¶ Itẽ cleric⁹ beneficiatus vtẽs
publice veste virgata vel partita sine ratio
nabili causa per. vi. menses a perceptione
fructuũ bñficioꝝ suoꝝ est suspensus. Alij ve
ro clerici non sacerdotes in sacris cõstituti in
hoc delinquẽtes p idẽ tẽpus reddant inha=
biles ad bñficiũ ecclesiasticũ obtinẽdũ. Sa=
cerdotes ꝟo ꝗ alij in dignitatibus constituti
vel bñficia obtinẽtes quib⁹ cura iminet a=
nimaꝝ ꝗ religiosi sup̃iterq̃ ex rationabili
causa vestem ferant hmõi aut infulã. i. al=
bam fasciolã seu pileũ lineũ publice i capite
portent. bñficiati a perceptione fructuũ bñ
ficioꝝ suoꝝ p ãnũ sũt suspẽsi. reliq ꝟo p idẽ
tempus reddant inhabiles ad beneficiũ ec=
clesiasticũ obtinendũ. Quicunq; etiã clerici
vtentes epitogio seu tabardo furrato vsq;
ad oram et ita breui q vestes inferiores no=
tabiliter videant. si beneficiati fuerit vel ad
ministrationẽ habentes teneant infra men
sẽ illud dare pauperibus. si religiosi admi=
nistrationẽ nõ habentes infra idẽ temp⁹ te
neant suis supiorib⁹ assignare in pios vs⁹ cõ
uertendũ: alioquin bñficiati suspensiõis ce
teri ꝟo inhabilitatis penas pdictas p idẽ tẽ
pus incurrsit. ext. de vita ꝗ ho. cle. qm̃ i cle.
Ag ¶ Item religios⁹ presidẽs monasterio priora
tui seu cuiuis administratiõi concedẽs iura
redditus aut possessiones eiusdẽ alicui ad vi
tam ei⁹ seu ad diuturnũ tẽp⁹ nisi necessitas
aut vtilitas monasterij prioratus vel admi
nistrationis hmõi hoc exposcat. et conuẽt⁹
sui si conuentũ habeat vel alias plati ppꝛij
consensu nihilominus ad hoc accedente, eo
ipso ab officio est suspensus ext. de re. ec. nõ
ali. monasterioꝝ in cle. ¶ Itẽ religiosi admi Ah
nistrationẽ habentes q decimas alicui⁹ eccle
sie debitas sibi appropriãt vel vsurpãt aut
de alalib⁹ seruitoꝝ suoꝝ aut alioꝝ quoꝝcũ=
cũq; cũ gregib⁹ eoꝝ admixtis decimas eccle
sijs quib⁹ debentur solui nõ pmittunt. aut
aliomodo ecclesias a decimis eis debitis de
fraudant vijs vel modis: de quibus sit men
tio supra parte. v. ca. xv. A b. ꝗ est cas⁹ ibidẽ
xl. ab administrationibus ꝗ bñficijs sũt su=
spensi. ext. de decimis religiosi. i cle. ¶ Itẽ Ai
abbates priores pprios abbates nõ haben
tes temere violãtes ea que continent in cõ=
stitutione pape clementis quinti que incipit
ne in agro quo ad vsũ sotulariũ ꝗ caputioꝝ
a collatione bñficioꝝ per annũ. Alij habẽ
tes administrationẽ. ab administratiõe p ãnũ sit
suspẽsi. Ceteri administrationẽ nõ hñtes ad bñ
ficiũ vel administrationẽ obtinẽdã sit ihabiles
p ãnũ. si q ꝟo eoꝝ venatiõi aut aucupatiõi
clamose aut alias cũ canib⁹ et auib⁹ ex ppo
sito interfuerint iuxta premissã personarũ
distinctionẽ dictarum suspensionis et inha
bilitatis penas per bienniũ incurrant. ext.
de statu mo. ca. ne in agro. in cle. ¶ Item si Ak
quis etiã si epũs honorẽ doctorat⁹ aut ma=
gisterij tradens alicui nõ recepto pri⁹ ab eo
iuramento ne vltra. iij. milia turonẽ. argen=
teorum in solẽnitate circa doctoratum vel
magisterium assumẽdũ nõ expẽdet p. vi. mẽ
ses sequẽtes a collatione magisterij seu do=
ctorat⁹ nouerit se suspensũ. ext. de magistris Al
cum sit in cle. ¶ Itẽ epũs ꝯtrauenies formã
constitutiõis pape clemẽtis qnti de proceden
do ꝯtra hereticos ab officio p trienniũ ẽ suspẽ
sus. Inquisitores ꝟo nõ epi sũt excõicati. ext.
de hereticis multoꝝ. i cle. vide etiã s. pte. v.
ca. xix. L. ¶ Itẽ prelati religiosi q psonis
ecclesiasticis seu ecclesijs dãnificatis p reli=
giosos subditos eorũdem prelatoꝝ admini
strantes ecclesiastica sacramenta ꝯtrã teno
rẽ capituli de priuil. religiosi. in cle. seu alia
ibidem eis inhibita exercẽtes infra mensem
postq̃ de hoc reqsiti p eos fuerint satisface=
re noluerint: eo ipso vsq; ad satisfactionẽ de
bitã sũt suspẽsi vt i dicto ca. religiosi videt.
parte. v. ca. xix. M. ¶ Item pcurãtes capi Am

viros ecclesiasticos vt suis renūciēt bñficijs vel citati nō vadant ad curiā romanā ppt sniaȝ excōicatiōis quā p canones antiquos incurrunt si sūt p̄lati a pceptiōe fructuuȝ ecclesiasticaꝝ p trienniū sūt suspensi. inferiores vero si bñficiati fuerint a suis bñficijs sunt priuati. ext. de penis. multoꝝ. in cle. Itē religiosi mēdicantes q scienter postpo fuerint confitentib⁹ sibi cōscientiā facere de decimis soluēdis ab offi.cio p̄dicatiōis sūt suspensi donec ꝛc. vidēs. pte. v. ca. xx. B f.

An ¶ Sequitur de casib⁹ suspensiōis receptis in constitutiōib⁹ puincialib⁹. ¶ Gubernator illic rector ecclesie nō ꝯsecrate vel ei⁹ vicarius nisi infra annū post hmōi ecclesie cōstructionē epm̄ suū si cōmode fieri poterit sup cōsecratiōe eiusdē ecclesie reqrat vel nisi requirat archidiaconū suū vt de hoc eps per archidiaconū requirat īfra annū suspēsus est ab offō donec p̄dictā requisitionē faciat. archidiacon⁹ vo sic requisit⁹ ꝗ nō reqrens epm̄ sup hmōi consecratione facienda infra tēp⁹ p̄dictū suspensus est ab officio donec epm̄ requirat. Episcop⁹ aūt sup hoc legitime requisitus ꝗ nō consecrans īfra biēniū a cōstructiōe nisi legitimū habuerit impedimētū extūc a tunice dalmatice ꝗ sandaliū vsu donec eā ꝯsecrare duxerit est suspēs⁹ que i ipse actu ꝯsecratiōis resumat i ꝯstitu-

Ao tiōe octob. dom⁹ dei. ¶ Itē curāti qcūq qui nō aliter admittere volūt penitētes ad penitentiā nisi p̄us eis ab ip̄is ꝯfiteri volētibus aliqd ꝯferat seu q alia sacramēta nolunt sine p̄cio ministrare: sūt a bñficio ꝗ offō qd perpetrā gesserūt ppetuo remouēdi in ꝯstitutiōe. octob. auditu. Item eps et archidiaconus etiā nō requirētes diligēter p loca sue iurisdictiōis de sacerdotib⁹ aut alijs curatis pro sacramētoꝝ admistratiōe qcqd exigentib⁹ ꝗ si quos tales īuenīāt tanq̄ simoniacos iuxta canonicas sanctiōes non puniēs. eps a pontificalib⁹ archidiaconus ab offō suspēsi sūt quousqȝ emendauerit qd omiserit in

Ap consti. octob. qm̄ ceca. ¶ Itē qcūq bñficiū alicui⁹ absētis volosc fingēdo ipȝ eē mortuū vel ipsū bñficiū suū resignasse pcurauerit ipȝ bñficiū sibi ꝯferri ꝗ sic i ipȝ bñficiū īstrudi ip̄o facto ab offō ꝗ bñficio ē suspens⁹. Et idē itelligēdū ē de illo q bñficiū ecclesiasticū ab alio possidētē ꝗ p̄ūte auctoritate ppa vel poti⁹ temeritate vi vel clā occupare p̄sūpserit vel postq̄ declaratū fuerit illō ad alterū pertinere armis defendere se nitit in codē. i

Aq cōsti. oth. ad cludendū. ¶ Itē clerici i sacris ordinibus cōstituti qui in domibus suis vel alienis detinēt publice concubinas nisi eas a se infra mēsem remoueāt ipsas vel alias de cetero nullatenus detenturi ab officio ꝗ bñficio sūt suspēsi / ita q quousq digne satisfecerint de beneficio ecclesiastico se nullaten⁹ intromittāt: alioqn ipsis beneficijs ip̄o iure sunt priuati. in cōstitu. otho. lȝ ad. archidiaconi vero statutū illō exeq negligentes et de talib⁹ cōcubinarijs nō inqrētes diligēter singulis annis; nec quos in p̄missis reos īuenerint ep̄o denūciātes suspensi sunt ab ingressu ecclesie donec denūciēt / eps vo ꝯtra hmōi cōcubinarios sic sibi denūciatos executionē nō faciēs a tunice dalmatice et sandaliū vsu sit suspēsus donec formaȝ sup̄adicti statuti ꝯtra hmōi cōcubiarios exequat. Clerici quoq receptātes sciēt hmōi fornicarios clericos publicos vel ei⁹ oīni domos ad talia turpia perpetrāda locātes aut cōcedentes similiter sunt suspēsi / laici ad arbitriū epi puniātur. ¶ Hmōi vo ꝯcubine de quib⁹ cōstiterit per facti euidētiā ab ingressu ecclesie dūmō celebrātur diuia penit⁹ arceant. nec eis i pascha li tpe tribuat viaticū in cōsti. octo. quā idecoꝝ. ¶ Itē oēs aduocati q p se vel p alios testes subornāt vel ptes istruūt falsū deponē vel supprimere vitatē ip̄o fcō ab offō ꝗ bñficio sunt suspēsi quousq sup hoc satisfecerit Ar
copetent i ꝯsti. otho. ca. vi. ¶ Itē decani archidiaconi ꝗ alij qcūq in dignitate cōstituti necnō alij curā aīarū hñtes seu cathedraliuȝ ecclesiarū canonici ꝗ etiā sacerdotes q vel coronā latitudine p̄obandā ꝗ tōsurā nō deferunt cōgruētē aut infulas quas vulgo coyfes vocāt portare p̄sumpserit / aut i habitu nimia breuitate ridiculoso seu alias idecenti incesserit si moniti nō emēdauerit ip̄o facto ab officio suspēsionē icurrūt / in qua suspensione si per tres mēses p̄sistrerit extūc a beneficio sunt suspensi / nec p̄ius a suis diocesā. ab hmōi sētētijs absoluant quā sextā redditū suoꝝ āni illi⁹ partē soluāt per ipsos diocesanos fideliter paupib⁹ erogādam i cōsti. octo. cum sācti. postea vero in cōsti. Lameth pecchā. eius religiosi statutū ē / vt qcūq talū publice corā populo vel p̄latis suis infulas portauerit nisi forsan ītinere nulla monitione p̄uia in penas oēs incidāt sup̄adictas. ¶ Itē clericus exercens aduocatiōis As
officium in foro seculari p causa sanguinis vel alia quacunq in casib⁹ a iure nō ꝯcessis ipso facto ab officio est suspēsus. et similiter clericus existens iudex vel assessor in causa

sanguinis vidz vbi mortis vel mutilatiōis
mēbrorꝫ causa agit ipso facto sūt suspēsi. nec
aduocat⁹ hmōi sic delinquēs neq; iudex aut
assessor restitui possunt nisi pri⁹ satisfecerit
cōpetenter in const. octob. iuxta sacrorum.
Au ¶ Itē quicunq; rectores ecclesiarꝫ aut vica
rij secularē iurisdictionē a laicis recipiētes
vt scꝫ sunt iusticiarij viccecomites vel huius
modi ministri iurisdictionis secularis aut ip
sam exercere presumētes. et q̄ eā susceperit
nisi infra duos menses oīno dimittant eam
nullaten⁹ decetero reassumpturi ipso facto
a bn̄ficio et officio sint suspensi. Et si sic su=
spensi ingesserint se diuinis arbitrio dioces
grauiter puniant. in const. octob. cū hone=
statis. ¶ Itē ꝑlati ꝑcipientes fructus eccle
siarꝫ vacantiū sub se existentiuꝫ ꝑ annū vel
aliquanto tp̄e alio ꝙ ipsos fruct⁹ ꝓ prouen
tus facientes suos nisi hoc ex speciali ꝓui
legio vel antiqua consuetudine valeant vē
dicare donec totum restituāt ab officio sunt
suspensi. in cōst. octob. ecclesiarum. ¶ Itē
Av ep̄s faciens sequestrare fructus bn̄ficiorꝫ ec
clesiasticorꝫ nisi in casibus a iure permissis
donec hmōi sequestratiōes reuocauerit a tu
nice dalmatice et sandaliū vsu ipso facto sit
suspensus. in eadē const. ecclesiarū. ¶ Itē
recipiētes oblatiōes in capellis priuatis aut
aliqua alia que ad matricē ecclesiā ꝑuenire
debuissent ꝙ ea restituere rectori matricis
ecclesie sine difficultate aliqua cōtēpnentes
ipso facto sunt suspensi. in const. octob. gra
¶ Itē abbates et priores qui proprios ab
bates non habent nisi bis in anno super ꝓ=
prietarijs inquisitionē faciant diligētem ꝙ
puniant si quos tales inueniant secundum
regularia instituta suspensi sunt a suis ad=
ministratiōib⁹ donec premissa diligēter fue
rint executi in const. octob. quia vero.
Ax ¶ Item abbates et priores hmōi mona=
chos suos seu canonicos regulares solos si
ne confratre in manerijs vel ecclesijs mora
ri permittunt et ad conuentum nō reuocāt
vel sociū de cōfratribus sibi non consociant
ab officio donec id cōpleuerint sint suspensi
ibidem const. monachos. ¶ Item abbates
et priores proprios abbates non habētes ac
priorisse et abbatisse ordinis sancti benedicti
inquirant diligenter circa subditos suos de
esu carnium contra regularia instituta ꝙ pu
niant delinquentes et episcopi cum subiecta
sibi monasteria visitant de hoc etiā inqui=
rant diligenter et quos reos inuenerint pu=
niant: alioquin donec illud fecerint sint su=
spensi. s. tam episcopus ꝙ alij presidentes
vt notat Johā. de athō in cōst. octob. ad hec Ay
qm̄. ¶ Item abbas vel etiam prior nō fa=
ciens emendari defectus sibi denūciatos de
procuratione fratrum infirmorꝫ ipso facto
donec illud fecerit ab officio sit suspensus in
const. octo. de infirmis. Item abbates prio
res rectores ecclesiarum et custodes monia
liū seu hospitalium vendentes aliquib⁹ ꝑ=
sonis liberationes ad terminū vite vel ad
tempus ipso facto donec eas reuocauerint
ab officio. i. administratione sūt suspēsi in
const. octo. volentes. ¶ Item abbates et
priores proprios abbates non habentes et
alij administratores monasteriorum atq;
officiales semel in anno presente toto aut a
liquibus de sapientioribus et prudentiori=
bus ad hoc a capitulo deputatis reddant de
statu monasterij et administratione sua ple
nariam rationem. Et siquis abbas vel pri
or hoc statutum neglexerit obseruare ipso
facto a suis administrationibus sunt suspē Az
si ibidem de prelatis. ¶ Item inhibent mo
nachi moniales et quilibet alij religiosi cu=
iuscunq; religionis existant ne mercatiōes
que in emendo et vendendo consistūt in nū
dinis mercatis vel alijs locis adeant in q=
buscunq; rebus aliquatenus exercere: alio=
quin et facientes et mandantes illud fieri
ipso facto ab officio. i. administratione sūt
suspensi que anteꝙ satisfecerint nullaten⁹
relaxetur ibidem venaliū. ¶ Item nulla ec Ba
clesia cōmendetur. i. tradatur ad cōmendā
nisi iusta causa et legitima id exposcat nec
cuiꝙ vltra vnum tantum beneficium cum
cura animarum beneficium obtinēti eccle=
sia commēdetur nec plures ecclesie alicui ꝑ
sone valeant commendari. Et si contra hoc
factū fuerit ipsa commēda et quicquid ex ea
secutū fuerit ipso iure non valebit. Episco
pus vero commendationē hmōi contra ꝑ=
missa faciens ipso facto a collatione seu ꝑ=
sentatiōe bn̄ficiorꝫ quorūlꝫ donec eā reuoca
uerit sit suspensus ibidē in cōs. miserabilis
¶ Itē siqs habens plura beneficia vacāte Bb
ep̄atu ꝙ sperans eligi resignauerit bn̄ficia
sua seu penes eū vel eos ad quem vel quos
spectat eorꝫ collatio quadā pactiōe deposue=
rit vt si nō contigerit ipm eligi in ep̄m eadē bn̄
ficia q̄si deposita reassumat illi nullaten⁹ di
cta bn̄ficia restituātur seu de nouo aliqualit
cōcedātur aut restituant. Vel de nouo cōce
dat aliqd eorūdē sꝫ alijs ꝑsonis ydoneis ca
nonice cōferant. ꝙ si sec⁹ actū fuerit redditio

siue concessio ei sic facta erit inualida. et q̄
bn̄ficia in manibus suis sic resignata scien=
ter cōtra p̄missa ꝯtulerit aut ipsū resignātē
restituerit i eisdē. aut aliquo illoꝝ si ep̄s fue
rit a pontificaliū indumētoꝝ vsu alꝰ vo p̄
latus inferior ab officio sit suspensus donec
illud duxerit reuocandū. in cōstitutiōe. octo.
Dc ambitionis. ¶ Itē rectores ecclesiarū seu vi
carij vel capellani annui qui decimas scd̄m
tenorē cōstitutiōis de decimis ꝑsoluēdis apd̄
mertoñ. edite de qua vide infra pte. ix. c. iij.
ꝓ. Propter formidinē hoim seu fauorē dei
timore postposito effectualiter nō petierint
pena suspensiōis innodentur donec dimidiā
marcā argēti ꝓ sua negligentia archidiaco
no loci ꝑsoluant in consti. de mertoñ. ca. vni
co. ¶ Itē archidiaconꝰ quicūq̄ cōstitutiōē
dn̄i octo. contra sacerdotes ꝯcubinarios edi
tā non faciēs per se vel ꝑ alios seu alium in
iiij. anni capitulis principalibꝰ ruralibꝰ di=
stincte et apte coram toto capitulo exclusis
tn̄ laicis recitari ab officio ꝛ bn̄ficio est suspē
Dd sus in cōsti. redyng. q2 incōtinētie. ¶ Item
decanus archidiaconus officialis eiꝰ vel ep̄i
sigillū suū alicui ꝓcuratorio apponens nisi
hoc petat ab eo publice in iudicio vel extra
iudiciū ab illo q̄ procuratorē instituit quem
cōstet esse verū dn̄m qui presens corporalit̄
hoc requirat ipso facto ꝑ trienniū ab officio et
bn̄ficio est suspensus. Aduocatꝰ etiā q̄ hmōi
faciñ fieri ꝓcurauerit suspēsus est ꝑ trien
niū ab offō aduocādi et ihabilis ad bn̄ficium
ecclesiasticū ꝯsequēdū. ꝛ si vxoratꝰ fuerit, ex
cōicatꝰ ē ipso facto in ꝯsti. lameth pec. exhor
De renda. ¶ Itē q̄cūq̄ facere ꝓcurans inquisitio
nē clādestinā sup negocio p̄sentatiōis ad ec
clesiā ab alio possessā vt ea mediante pos=
sessor spoliet̄ ꝛ ipse in possessionē mittat̄ ab
ipso bn̄ficio ꝑpetuo sit exclusꝰ ꝛ ab obtentu
alteriꝰ bn̄ficij ecclesiastici ꝑ trienniū sit suspē
sus ibidē. ca. ꝑ ꝓuinciā. ¶ Itē ep̄i suffraga
nei ꝓuincie cant. decedēte archiep̄o cant. te
nent ꝓ eo solēne facere offm̄ defunctoꝝ nō so
lū in capellis suis sȝ etiā cū post decessū ali
cuiꝰ vel aliquoꝝ i ꝯsilio vel alias ꝓ vtilitate
cōgregant. insup precipitur vt singuli sacerdo
tes tā seculares q̄ religiosi singuli missas di
cant cū de diocesani sui morte eis fuerit veri
tas intimata ꝓ ipsiꝰ aīa a piaculis expiāda ꝛ
et si q̄s hmōi ordiatiōis ꝑ mensē ꝯtēptor cō
stiterit extunc a celebratiōe diuinoꝝ suspēdit̄
Df in ꝯsti. edit. apd̄ redyng. ¶ Itē sacerdos q̄=
cūq̄ siue parrochialis siue aliꝰ q̄ ꝯtractibus
matrimonialibꝰ añ solēnē editionē bānoꝝ

initis p̄sūpserit interesse ꝑ trienniū ab offō sit
suspensꝰ. Quicūq̄ etiā sacerdos secularis si
ue regularis q̄ solennizationē matrimonij
extra ecclesiā parroch. iura parrochialia ha
bentē sibi ꝯpetentia ab antiquo absq̄ dioc.
ep̄i licētia spāli celebrare presūpserit. aut ce
lebratiōi interesse ꝑ annū integrū ab officio
sit suspēsus i consti. meph. item q2. ¶ Itē Dg
clerici bn̄ficiati i sacris ordinibꝰ ꝯstituti qui
publice icedūt cū veste supiori breui vel stri
cta notabilitē cū excessiue latis aut lōgis ma
nicis cubitos non tāgentibꝰ: cū furrura vel
sandalo reuersatis et capucijs cū tipettis mi
re lōgitudīs: cū crinibꝰ intōsis barbis ꝯpli
res anulos portātes i digitis nisi q̄bꝰ hoc cō
gruit rōne dignitatꝭ vel honoris. zonis sūpa
tis p̄ciosis succincti: bursis cū ymaginibus
varijs patēter vtētes cū cultellis ad modum
gladioꝝ pēdentibꝰ epitogijs aut clokys fur
ratis ad orā patenter vtentes caligis etiā ru
beis cropatijs ad cellas: cornibꝰ ad colla pē
dētibus nisi infra spaciū. vj. mēsiū moniti
se correxerint ꝛ excessus hmōi effectualit̄ di
miserit post lapsū dictoꝝ. vi. mensiū ip̄o fa
cto ab officio sūt suspensi. in qua suspēsiōe
si steterint ꝑ. iij. mēses extūc a suis bn̄ficijs
sūt suspēsi. nulla monitione p̄missa requisita
nec ab hmōi sētētijs ꝑ suos diocesanos: q̄bꝰ
absolutio eoꝝ reseruat̄ debēt absolui donec q̄r
tā ptē ꝓuentuū bn̄ficioꝝ suoꝝ degētibꝰ ero=
gandis. Et si durante suspēsiōe diuinis se imi
scuerint sicut prius tūc bn̄ficijs suis eo ipso
sūt p̄uati. ¶ Clerici vo nō bn̄ficiati i p̄mis
soꝝ aliquo delinquētes nisi moniti infra. vi.
mensiū spaciū cū effectu se correxerit eo ip̄o
inhabiles sint ꝑ. iiij. mēses ad ecclesiasticum
bn̄ficiū obtinēdū. Clerici vo i vniuersitati
bꝰ degētes nisi a p̄missis se abstineāt ad gra
dus ꝛ honores ecclesiasticos donec se correxe
rint reddant̄ inhabiles ipso facto. tn̄ q̄cūq̄
itinerātes ꝑ patriā ꝓ tp̄e quo iter faciunt
vestes breues ꝛ strictas si voluerit vti pn̄t. i
cōsti. stratforde. exterior habitꝰ. ¶ Itē execu= Dh
tor testamēti q̄cūq̄ sibi applicās vel appro
priās aliq̄d de bonis defuncti cuiꝰ testm̄ exeq
tur titulo emptiōis vel alit̄ nisi quod a testa
tore eis donatū fuerit vel legatū aut ꝓ labo
re suo ordinarioꝝ arbitrio assignatū vel si=
bi debitū a defuncto aut ꝓ moderatis expēsis
sue administratiōis ab ingressu ecclesie est su
spēsꝰ nec absoluet̄ donec sic vsurpatū resti
tuat ꝛ duplū eiꝰ matrici ecclesie cuiꝰ defunctꝰ
erāt subditꝰ de bōis ꝓprijs ꝑsoluat. ¶ Item Di
ep̄i ꝛ alij iferiores iudices ecclesiastici q̄cūq̄

nõ permittẽtes executores clericorũ bñficia
torũ et aliorũ ꝯditiõis hoim decedẽtiũ de bo
nis ad hmõi testamẽta spectantib⁹ iuxta te
statorũ arbitriũ libere disponere et ab inte=
stato decedẽtiũ bona mobilia q̄ post solutio
nẽ debitorũ in pios vsus cõuerti de iure de=
berent sibi ipsis indebite vsurpantes aut ex
clusis debitoribus ea ꝓ libito suo alijs distri
buentes seu quicq̄d de hmõi bonis retinen
tes nisi forsan qd̄ ꝓ labore coꝝ rationabi
liter fuerit retinẽdũ ipso facto penã suspen
sionis ab ingressu ecclesie incurrãt donec sa
tisfecerint cõpetenter ibidẽ ca. ita quorũdã.

wk ¶ Itẽ capellani q̄cũq3 nõ bñficiati presertim
ydonei curis aiarum ꝑ ecclesijs seu capellis
parrochialib⁹ moderatis sibi constitutis sa
larijs de qb⁹ supra pte. v. ca. xxi. Am. post=
positis priuatis seu peculiaribus obsequijs
quorũcũq3 officiare ꝑ intendere rẽnuentes
nisi postq̄ requisiti fuerint ꝑ loci diocesanum
seu ordinariũ iudicẽ in hac pte ꝯpetentẽ pa
ruerint cũ effectu infra. xx. dieꝝ spaciũ cessã
te ĩpedimẽto ab officio nouerint se suspẽsos
in cõsti. simonis de islep. effrenata. ic. ij.

wl ¶ Itẽ in ꝯstitutiõe de redyng ꝑcipit̃ q̄ sacri
crismatis ꝯfectio de ãno i ãnũ agatur ꝑ quo
libet ãno fidelib⁹ tribuatur siue tradat̃. Ve
tusq3 crisma seu qd̄ superest de veti ĩ ecclesijs
cõcremet̃. Presbiteri quoq3 q̄ p̄sũt ecclesijs
aut ꝑ se vel diaconos aut subdiaconos a lo=
coꝝ ep̄is ãnis singulis ãn pascha vel q̄ citi⁹
ꝯmode poterit fieri sacrũ crisma ꝑ suis eccle
sijs petere teneant̃. etiã si q̄s de alio crisma=
te q̄ de illo nouo qd̄ ꝓp̄a ep̄i largitiõe accepe
rit baptizare. i. baptizatũ ꝯtice vngere nisi
preoccupãte morte tẽptauerit ĩ se dãnatõis
manifestat̃ sniaꝫ ꝓtulisse. ꝑ infra q̄ vet⁹ cris
ma ꝑ bienniũ vel triẽniũ seruãt: ꝑ eo dãna
bilit̃ supple crismando abutunt̃ a suis ep̄is
nouũ crisma nec accipientes nec petẽtes p̄ci
pit̃ eis sub pena suspensiõis q̄ etiã ꝯfert̃ in
cõtumaces ne decetero talia agãt aut attẽptẽt

¶ Plures etiã sũt cas⁹ in qb⁹ etiã suspensio
decernit̃ quos causa ꝓlixitatis vitãdeq̃ hic nõ
inserui nec forte oẽs cas⁹ in qb⁹ suspẽsio in
currit̃ ipso facto qũ leuiter transcurrendo
reliquos non inueni.

¶ De interdicto. Capitulum. viij.

A Nunc de interdicto q̄li͛ter ĩpedit or=
dinis executionẽ ẽ dicendũ. Est eñ
interdictũ pena ꝯtra ea q̄ sũt sacri
ministerij ꝑ interdictas ꝑsonas vel ĩ
locis interdicto suppositis exerceri ꝓhibent̃.
ex̃. de postula. p̄la. cap. j. ꝑ sm wil. in sacra.

¶ Interdictũ aliud ꝑsonale. s. qd̄ fert̃ ĩ ꝑso
nã nolatim exp̄ssã vt sic interdicim⁹ petrũ
a diuinis vel iterdicim⁹ petro igressũ ecclesie
vel qd̄ fert̃ in clerũ collegiũ vel populũ quo
etiã singulares persone interdicte sũt. aliud
locale qd̄ q̃nq3 infert̃ a iure ob infectionẽ lo
ci sicut q̃ñ ecclesia ẽ polluta sanguine vel se
mine hoĩs vel qr̄ excõicat⁹ ẽ in ea sepultus:
et hoc nõ est ꝓp̄e interdictũ seu quedã suspẽ
sio organoꝝ ꝑ ideo celebrãs in ecclesia sic in
terdicta nõ est irregularis. Sic altare in quo
celebrauit ep̄s põt dici interdictũ sacerdoti ĩ
feriori ne celebret in eo illo die. Q̃nq3 fertur
in certũ locũ ꝑ eũ q̄ claues hꝫ ꝓpter culpas
hoĩm vt ext. de sen. ex. alma. li. vi. sm wil.
vbi s̃. ¶ Itẽ interdicere locũ nihil aliud est B
q̄ iterdicere hoĩes ibi habitãtes a certis sacra
mentis ibi accipiendis ꝑ a sepultura ꝑ q̄ cle
rici ꝓhibentur ibi publice celebrare sꝫ In=
nocen. nec est ferenda sniã interdicti in locũ
nisi ꝓpter culpã vniuersitatis: nõ ꝓ culpa
singularis ꝑsone. nisi talis q̄ fuerit dñs loci
vt ext. de offõ leg. sane ꝑ Innocen. nec põt
loc⁹ interdici auctoritate ordinaria vel de=
legatã ꝓ pecuniario debito vel cuiusuis pe
cunie quãtitate nisi hoc fieret de sedis apo=
stolice licẽtia sp̄ali ꝑ exp̄ssa sicut vult Boni
faci⁹ octau⁹ ĩ quadã ex̃uag. q̄ incipit ꝓuide
attendẽtes. ¶ Itẽ interdictũ q̃nq3 ĩponit̃ ꝓ C
culpa notoria vel ꝓbata tãq̄ pena siue p̄nia
et sic põt ĩponi sine vlla monitiõe p̄uia etiã
penitẽti ꝑ correcto. sꝫ q̃ñ ꝓ ꝯtumacia infert̃
nõ dꝫ iferri nisi ꝯtra incorrigibilẽ ꝯtrahẽt: ꝑ
monitiõe p̄uia sꝫ Inno. ex̃. d appel. irrep̄hẽ
sibilis. ¶ Itẽ interdictũ gñale dr̃ qñ inter=
dicit̃ regnũ vel ꝓuincia ciuitas vel villa ca
strũ vel etiã t̃ra alicui⁹ q̄ nullã hꝫ ciuitateꝫ
seu villã integrã sꝫ solũ ꝓ pte interdictũ. ꝑ
ticulare dr̃ qñ de multis ecclesijs vna vel pau
ce interdicũtur ex̃. de v. sig. cũ ingẽtib⁹. sm
wil. ꝑ monaldũ. ¶ Quilibet p̄lat⁹ hñs iu= D
risditionẽ ordinariã ꝑ q̄libet hñs iurisditio
nẽ delegatã põt interdicere ecclesiã t̃rã vel ꝑ=
sonã cõtumacẽ sue iurisditionis. ex̃. de offõ
delegati sane. Põt etiã iterdicere elect⁹ ꝯfir
mat⁹ vel nõdũ ꝯfirmat⁹ qr̄ hoc est iurisdi=
tiõis ext. de elec. trãsmissã. ꝑ etiã sede vacan
te põt capitulũ iterdicere. ext. de ma. ꝑ obe.
his q̄. Abbatisse aũt interdicere nõ p̄nt. e. ti.
dilecta. sꝫ Hos. ¶ Itẽ q̄libet subdit⁹ ꝑ eius E
terra siue ecclesia põt iterdici a p̄lato suo. ex
empti vo a p̄latis nõ p̄nt ab eis interdici si tñ
ille q̄ ẽ exẽpt⁹ ex vna pte haberet bñficiũ ali
qd̄. tũc cui⁹ nõ eẽt exẽpt⁹. quo ad hoc dioce

sant sui s̄hijs subiaceret.ext.de p̄uil.cū capel
la.ꝓhibet etiā ne i odiū exēptoꝝ vel fraudē
priuilegioꝝ excōicent vel interdicant. vēdē
tes illis vel ab eis emētes seu alias cōicātes
et cōtrafaciētes puniēdi sunt ext.de priuil.
quāto. Illi etiā q̄ p priuilegiū sūt recepti in
ꝓprios. ⁊ spāles ecclesie romane filios licet
non ꝓpter hoc sūt exempti tū interdici non
possūt sicut nec excōicari nec suspēdi ab alio
q̄ a romāo pōtifice vel a legato a latere.ext.
F de v.sig. veniēs.li.vi. ¶ Itē p̄uilegia q̄ ali
q̄ excōicari nō pñt. vel t̄re coꝝ interdici con
cessa q̄busdā ꝑsonis ecclesiasticis vel secula
rib⁹ non extendūt ad s̄nias epoꝝ. Ipsi eniȝ
possūt tales excōicare ⁊ interdicere nisi fue
rint regib⁹ reginis ⁊ eoꝝ filijs seu religio=
sis nō rōne ꝑsonaꝝ sȝ rōne ordinū vel loco
rū.ex.de priuil.ne aliq̄.li.vi. ¶ Interdictū so
let fieri hoc mō.nos ꝓpt talē causā ecclesiaȝ
siue terrā talē ecclesiastico supponim⁹ interdi
cto.ext.de v.sig.cū in ꝑtib⁹. Et pōt s̄nia in
terdicti ad volūtatē iudicis indifferēter deter
minari vt iterdicat missas cū cantu vel ve=
speras vel sepulturas ⁊ hmōi.ex.de spō.nō
G est nobis. ¶ Ad hoc q̄ s̄nia iterdicti obliget
sufficit q̄ publice ꝓmulgetur nec postea neces
se ē eā singuloꝝ aurib⁹ inculcare. sufficit etiā
cū q̄s scit vicinos suos maiē metropolita=
nā ecclesiā recepisse s̄niam ⁊ seruare.ext. de
postul.ca.i. ¶ Insup oēs religiosi tā exē
pti q̄ nō exēpti q̄ viderint vel sciuerit cathe
dralē vel matricē ecclesiā loci seruare q̄cū
q̄ iterdictū īpositū auctoritate sedis aposto
lice vel ordinarioꝝ debēt ⁊ ipsi illud seruare
alioquin nō seruātes incurrūt excōem ipso
facto.et vocat hic matricē ecclesiā parrochi
alem siue per vicariū regat siue per aliū.sȝ
Wil.in cle.ext.de sen.ex. ex frequentibus.⁊
etiā nisi seruauerint interdicta ⁊ cessationes
a diuinis indicta ꝑ cōsilia ꝓuincialia vel eo
rū auctoritate. Et etiā nisi seruauerint gñā
les cessatiōes a diuinis ciuitatū terraꝝ ⁊ lo
coꝝ aliorū quas aliq̄n ex consuetudie vel
alia causa canonica collegia vel conuēt⁹ se=
cularium vel regulariū ecclesiarū sibi vēdi
cant nō obstantibus quibuscūq̄ appellatio
nibus antea ad sedē apostolicā vel ad alium
iudicē interiectis ⁊ alijs obiectionib⁹ q̄bus=
cunqȝ ext.de sen.ex.ex frequētib⁹ in cle. vi
H de supra pte.v.c.xx. Wg. ¶ Itē si s̄nia interdi
cti proferat in clerū non propter hoc intelli
git popul⁹ interdictus nec ecōtra. Vñ. vno
eoꝝum interdicto alius licite admittitur ad
diuina.cum vero aliquius terre popul⁹ est
interdictus singulares ei⁹ persone interdicte
intelligūtur.extra.de sen.ex.ca.si s̄nia.li.vj
¶ In generali quoq̄ interdicto alicui⁹ terre
licet clerici id teneant obseruare: tū eoꝝ ꝑso
ne nō sunt interdicte nisi fuerint culpabiles
delicti ꝓpter qđ ferebat iterdictū: nō possunt
alibi diuia celebrare.s. in loco nō interdicto
Similiter si terra interdicta est solū propter
culpā dñi illi⁹ aut ecclesia ꝓpter delictū recto
ris tūc hoīes illi⁹ terre ⁊ parochiani illi⁹ eccle
sie q̄ nō sunt culpabiles quo ad iterdictū pos
sunt ex̄ ip̄aȝ licite audire diuia nisi ⁊ ipi fue
rit interdci ad puniēdū dñm suū in eis tūc
nullibi liceret eis audire diuia extra.de sen.
ex.si ciuitas li.vi. ¶ Itē si ciuitas castrū aut
villa sit interdicta eoꝝ suburbia ⁊ edificia cō
tinua intelligunt iterdicta vt in p̄dicto ca.si
ciuitas. ¶ Itē si ecclesia iterdicit nec i capel I
la ei⁹ licet celebrare nec in eius cimiterio ali
quē sepelire si capella ⁊ cimiteriū ipi ecclesie
sint cōtigua.vt in dicto ca.si ciuitas. ¶ Iteȝ
si dicat in s̄nia interdicti interdicimus terrā
talis vel talis dñi: itelligit oīs terra q̄ iuris=
dictiōi eius subest tpe late sententie et similit
qui in crimine sibi fauet. Si vero post sentē
tiā terrā emit nō est interdicta nisi latoꝝ s̄nie
expresserit vel intēderit tā de terra habita q̄
habēda. Si vero terrā suā interdictā vēdide
rit remanet illi terre onus interdicti donec re
laxetur vt dr in sūma.cōf.li.iij.ti.xxxiij.q.
cc.xxx:ar.extra.de postu.pri.ad hec. similit
si terra alicui⁹ tota.s.que sua est sit interdi=
cta terra etiaȝ dotalis si quaȝ hȝ interdicit qr
marit⁹ ē dñs dotis.sed nō terra ei īpignora
ta nisi dicat i s̄nia q̄ tota terra quā tenet sup
ponat interdicto tūc eni esset terra impigno
rata interdicta sicut alia.secus si iterdicatur
tota terra sua. ¶ Item pro contumacia seu
delicto epi non totus episcopatus poterit su
bici interdicte:sed solū pars sua:aliqui tñ di
xerunt contrariū scilicet q̄ totus epatus hic
notat archidi.in rosario. xvj.q.vij.sicut ve
stimētū. ¶ Nota q̄ tpe interdicti scdȝ tēpe= K
ramentum illius capituli alma.de sen.excō
municā.lib.vi. Licitum est singulis diebus
in ecclesijs ⁊ monasterijs missas celebrare ⁊
alia officia diuia dicere sicut prius.tū submis
sa voce ianuis clausis excōicatis et interdict
exclusis cāpanis nō pulsat; ita q̄ nulli alij li
aliūde veniāt nisi sup hoc p̄uilegiati fuerint
admittātur extra.de priuile.licet.libro sexto
et tam canonici q̄ clerici ecclesiarum in qui
bus dantur distributiōes cotidiane illis q̄ ho
ris intersunt si nō venerit amittent distribu

tiones suas sicut amitterent si non esset interdictū. ¶ Item in festiuitatibus natalis dñi resurrectionis penth. et assūptionis btē marie campane pulsentur ꝫ ianuis apertis alta voce diuina officia celebrentur excōicatis exclusis sed interdictis admissis ita tamen ꝙ illi ꝓpter quos prolatum est interdictum altari nō appropinquēt hec in dicto ca. alma. ¶ Item tempore generalis interdicti potest confici crisma in die cene vt ex. de sen. ex. qm̄. li. vi. ¶ Item tempore gene-
L
ralis interdicti possūt conferri baptism⁹ cōfirmatio tam adultis ꝙ puulis vt in dicto ca. qm̄. ac etiam penitentiā nō solū morituris infirmis sed etiā viuentibus ꝫ sanis exceptis excōicatis qui nō admittūtur nisi in articulo mortis et exceptis illis ꝓpter quoꝝ culpam vel doluz lata est sñia interdicti vel qui ad delictum ꝑpetrādū ꝓbuerūt cōsiliuz auxilium vel fauorē qui nō sūt ad pñiaz admittendi nisi prius satisfecerint. vel de satisfaciendo ydoneā dederint cautionē aut si neutrum dederint nisi iurauerint ꝙ cum poterint satisfaciāt ꝫ alijs qui similiter tenenē dabūt cōsiliū satisfaciēdi ꝫ auxiliū. aut ad hoc pro posse laborabūt nec est alicui sic admisso ad pñiaz siue culpabilis sit vt ꝓdictū est siue nō faciēda interdicti relaxatio: sed ē solummodo eis iniungenda pñia salutaris vt in dicto c. alma. Eucharistia etiā decedentibus tp̄e interdicti pōt licite ministrari. ex. de pe. ꝫ re. qd̄ iure. ¶ Ad ordines aūt nō poterit laicus loci interdicti ipso interdicto durāte ꝓmoueri secus aūt de hijs q̄ sūt clerici et nō interdicti. matrimonia vero s̄z Inno. fieri pñt apud interdictos q2 apd̄ infideles ꝯtrahūtur xxvi. di. deinde nō tñ dz fieri be-
M
nedictio nūptiaꝝ. s̄z Host. ¶ Itē qn̄ aliqua terra interdicta est coīter vel vniuersitas negatur laicis ecclesiastica sepultura etiā si penitentiā acceperit ex̄. de pe. ꝫ re. qd̄ iure. q̄a interdicti sūt etiā si petōres nō sint. xxiiij. q. iij. si habes. Similiter illi q̄ interdictos excōicātur etiā si ab ipsa excōicatiōe absoluāē remanēt tñ interdicti donec soluaē interdictum. Si tñ in talib⁹ moriētib⁹ apparuerit signa pñie ꝫ postea solutū fuerit interdictū tūc talium corpa sūt ad ecclesiasticā sepulturā trāsferenda ac. ex. de sen. ex. cū illoꝝ. Et si apd̄ ecclesiā stāte adhuc interdictio sepulti fuerit nō erūt postea exhumādi. cū ad eū statū ꝑuenerit res a quo icipe potuit: ꝫ ꝑ hmōi interdicti penitētib⁹ lz recipe mortuaria ꝫ ꝑ eis orādū ē libero nō penituerit nec ꝑ eis ē orādū nec mortuaria sūt recipiēda ac. xi. q. iij. q̄cūqꝫ. lxxxviij. di. c. fi. ¶ Clericꝫ vō q̄ i tali ḡnalitate nō sūt iterdicti nō negaē ecclesiastica sepultura sine pulsatiōe tñ cāpanaꝝ ꝫ cessāte coī solēpnitate vt in dicto c. qd̄ iure. exequie tñ et missa ꝑ eis priuati posse fieri videntur ex nouo iure. ac. dicti capituli alma. De pena recipiētiū interdictos ad ecclesiasticam sepulturā vide ī pte quinta. cap̄. xx. ac. ¶ Itē si ecclesia interdicta est i penā ꝓli. s. N
ꝑrochianoꝝ etiā si multi ex eis nō deliquerint sed magna pars deliquerit vel q̄a dñs forte delīqt et in subditis suis punitur tūc ꝑrochiani nō poterunt in alia ecclesia non interdicta sibi eligere sepulturā nisi forte ex priuilegio. Si vero interdictū est ꝓpter delictum clericoꝝ vel ꝓpter hoc q2 violata fuerit tūc ꝑrochiani possūt in alia ecclesia non interdicta sibi eligere sepulturā ꝫ audire diuina s̄m Inno. ex̄. de priuil. ꝙ nō nullus ꝫ s̄. h. ¶ Itē qn̄ conceditur alicui singulari ꝑ- O
sone vt tp̄e interdicti possit celebrare vel audire diuina voce submissa eius familiares cū eo domestici ad audiendū cū eo ꝫ celebrādum sibi diuinū officiū admittūtur. Nō sic autē in familiaribus alicuius ꝯuēt⁹ vel collegij q2 illi nisi ꝓuilegiati fuerīt nō admittūtur hmōi aūt ꝯcessiōe gaudere nō pōt ille cuius causa culpa vel dolo vel fraude fuit sñia interdicti ꝓlata vel q̄ ad ꝑpetrādū delictuz cui⁹ occasiōe lata extitit ꝓbuit auxiliū ꝯsiliū vel fauorē. ex̄. de ꝓuil. lz. li. vj. ¶ Epi vian-
P
tes possūt ferre secū altare portatile ꝫ facere celebrare vbicūqꝫ fuerīt nō obstāte interdicto ex̄. de ꝓuil. qui. li. vj. Epi etiā ꝫ eoꝝ superiores nullā sñiam suspēsiōis aut interdicti incurrūt ipso iure nisi de eis exp̄sse dicatur ex̄. de sen. q2 ꝑiculosū li. vj. ¶ Itē non
Q
lz excōicatis vel iterdictis ascultare ex̄ ecclesiā diuinū officiū qd̄ fit in ecclesia neqꝫ clericis ita alte celebrare qd̄ deforis audiri possint nec ē eis pax portāda vel fenestra vel ostium apꝑiendū ad videdū corp⁹ xp̄i vel ad offerēdū post euāgeliū hec oīa colligunē ex. de pe. ꝫ re. ꝙ iure s̄m Hosti. conc. Ray. Dicit Wil. ꝙ nō ꝓhibentur seculares interdicti audire horas que extra ecclesiā vel per viā dicūtur. ¶ Itē si ꝓpter fauorē vel instātiam aliquoꝝ sit positū interdictū ꝫ ipsi non seruant sed temere violāt ipz neqꝫ alij: tūc ipsm seruare tenēē ne de alioꝝ fletu ipsi ridere videanē ex. de ꝓui. petistis. ¶ Nota ꝙ in diuinis officijs vitādi sūt oēs noīati interdicti. s. q̄ ꝓprio noīe aut alia certa circūlocu- R

tiōe ꝑ ſn̄iaʒ deſignanē. Similiter oēs illi de q̄bus cōſtat ꝙ ſūt interdicti qꝛ cauſā dederūt interdicto. Uel ſi ciuitas caſtrū vel villa interdicit̄ intelliguntur ꝑſone illoꝝ interdicte Si vero interdicant̄ fautores in crimine vel ꝑticipātes nō dicunē noīati interdicti ſʒ tn̄ in gn̄e nec ſūt vitādi tales quouſqꝫ ꝑ iudicē ſpecificent̄ ⁊ denūcient̄ niſi ſorte coꝝ ꝑticipatio eſſet cauſa notoria ꝙ inficiatidi nō eēt loc⁹ ex. de coha .cle. ⁊ mu. tua nos ꝑ Inno. hoſt. ⁊ bern̄. ¶ Tpe interdicti nō debent introduci in eccliaʒ mulieres poſt ꝑtū ſʒ quoſdam. In ecclia tn̄ poſſūt laici orare tpe interdicti ſecus de illo cui expſſe interdict⁹ ē īgreſſus eccle. pōt etiā ſacerdos tpe interdicti bn̄dicere perā ⁊ baculū ꝑegrinoꝝ ſm wil. q̄a nō inuenit̄ ꝓhibitū. Itē ſecrete aquā bn̄dicere pōt nō ſolēpnit̄ vt dieb⁹ dn̄icis fieri ſolet. Itē ſi ſacerdos q̄ officiare tenet̄ ꝓbabiliter credit ꝙ aliq̄ interdicti ſūt in eccleſia qn̄ eſt officiatur⁹ dʒ monere in gn̄ali ꝙ exeant aliter nō tenet̄ eos vitare publice donec conſtet ſibi de ſn̄ia ſm wil. ¶ Itez ſi ſacerdos ſciēter recipiat hoīeʒ interdictū ad diūa ī eccleſia nō interdicta ḡuiter peccat ſʒ nō eſt irregularis. nec alij nō interdicti tenent̄ exire cū viderit talē interdictū ſic admiſſū. Nec peccāt audiēdo diūa cū eo ſʒ wil. ⁊ monalbū. Sʒ ē notādū qđ q̄cūqꝫ ſclāris vel regularis quātūcūqꝫ exēpt⁹ ſi ſcient̄ celeb. vel celebrare faciat diūa in ciuitatib⁹ caſtris vel villis ſeu alijs locis interdictis niſi q̄ten⁹ eis a iure ꝯcedit̄ ſiue loca illa ſint interdicta ab ordinarijs ſiue delegatiſ iudicib⁹ vel a iure ⁊ etiā quicūqꝫ excoīcatos publice vel interdictos ad diūa officia ſeu eccliaſtica ſacramēta vel ad ſepulturā eccliaſticā admittūt īgreſſū ecclie ſibi nouerit īt̄dictū donec ad arbitrium ei⁹ cui⁹ ſn̄iaʒ ꝯtēpſerint ſatiſfecerit ꝯpetēter ex. de ꝓuil. epoꝝ li. vj. Archi. intelligit hec vera eſſe de excoīcatiſ vel interdictiſ ab homine ſicut innuere videt̄. iſta ca. ¶ Et ſi talis cui vt dꝛ interdicit̄ ingreſſ⁹ ecclie ſciēter ingerat ſe diuīs in ſuo officio miniſtrās ſeu officiās in ecclia vt ꝑus efficit̄ irregulariſ qꝛ cui interdicit̄ ingreſſ⁹ ecclie ꝑ ꝯñs celebratō diuoꝝ in ecclia ē ei īt̄dicta et ſi in hmōi interdicto decedat nō dʒ in ecclia vel cimiterio eccliaſtico niſi penituerit ſepeliri ex. de ſen. ex. is cui. li. vi. Si aūt durāte interdicto talis ex̄ eccliaʒ celebraret nō eſſet ꝓpt̄ hoc irregularis vt notat Inno. in. ca. cū medicinalis. Niſi aūt dt̄ q̄s agere in officio ſuo ſicut ꝑus ꝓpter qđ incurrit irregularitatē vide. J. c. ꝓxio. ¶ Itē clici noīati interdicti ſūt irregulares ⁊ ꝑpetuo deponēdi ſi tn̄ multi ſūt tunc ꝓncipales ſūt deponēdi. Cū alijs vō ꝑ ſolū papā ſuꝑ irregularitate poſit diſpēſari ſm Inno. Quis celebrās diūa ī ecclia polluta ſemine vel ſāguie ⁊ ob hoc īt̄dicta qđ mō nō ſit irregularis tn̄ grauiter peccat ſi hmōi violatio ſit notoria de hoc dixi ſupra ꝑte. iiij. c. ij. ¶ Qui violat interdictū. ſ. celebrando in loco ſuppoſito interdicto ſciēter niſi ſuꝑ hoc priuilegiat⁹ exiſtat aut a iure ſit ei conceſſuʒ vtputa ꝑ tēperamētū illi⁹ caꝑ. alma. irregularitatē incurrit a qua nequit niſi per papā liberari / et talis nec eligi poterit nec eligere vt extra. de ſen. ex. is q̄ ſi. vj. imo nec poſtulari extra. de poſtu. ca. j. nec beneficia conferre extra. de conceſſ. ꝓ. qꝛ diuerſitatē. ¶ Itez ſi laicus violet interdictū nō incurrit irregularitatem vel ſuſpenſionē cū neqꝫ ordinē habet neqꝫ officiū eccleſiaſticū grauiter eſt puniendus ſm Inno. ⁊ Ho. exercēdo tn̄ officia que non ſunt ordis vt officiū tabellionatus et ſimilia nō ex hoc peccat / ſimiliter ille qui tpe interdicti excōicat aliqueʒ vel abſoluit ab excōicatione cum illa nō ſunt ordinis ſed iuriſdictionis non eſt irregularis. ſed abſolutionis ſolennia exhibere ſicut eſt cū ſtola. et dicere pſalmū Miſerere et oratiōes cōſuetas / et introducere excōicatuʒ in eccleſiaʒ eſt ordinis et officij extra. de ſen. ex. nuper in ſi. ideo hoc faciens tempore interdicti efficit̄ irregularis ſm Inno. ⁊ Ho. et wil. duran. Cleric⁹ aūt violat interdictū qn̄ officiū ſuū vel ordinē exequit̄ ī miſſa nō ſolū celebrādo vt ſacerdos: ſed etiā calicē offerēdo vt ſubdiacon⁹. vel vrceos vt accolitus ⁊ hmōi. Et ſimiliter q̄ ꝓncipaliter celebrat veſꝑas matutinas ⁊ alias horas canonicas ſʒ Inno. legē pſalmos et euangelia docere vel alia q̄ ſunt ſcripture ſacre in eccleſia īt̄dicta q̄libet pōt ſicut et predicare poſſunt hi quibus cōgruit extra. de ſen. ex. reſponſo. Similiter qui cantat vel legit cū alijs in officio diuino in eccleſia interdicta ḡuius peccet: nō tn̄ eſt irregularis. dū tamē nō celebret nec agit ī officio ſuo vt pri⁹. nec hoc facit ex ꝯtēptu ſʒ Ho. extra. de exceſſ. ꝓla. c. tāta. Itē ꝓ bn̄dictione menſe tpe interdicti nō incurrit̄ irregularitas ſcđʒ wil. ¶ Itē vbi eccleſia interdicitur ſpālit̄er ꝓpter culpā rectoris qꝛ nō ſoluit decimā vel procurationē nō pōt iſte rector in alijs quatuor feſtis de quib⁹ facit mētionē caꝑ. alma vtī. ſi. in ipſa eccleſia celebrare nec alius qui eſt ſine culpa cū tale interdictū nō ſit genera

le in quo solū cap̄.alma.hȝ locū ſm wil.i sa
cra. ¶ Itē in ecclesia interdicta ꝓpter horro
rem nō sunt ante recōsiliationē officia diuia
dicenda sicut nec missa celebranda nec etiaȝ
cāpane pulsande ſȝ wil.i sacra.de hoc s.pte
iiij.C. ¶ Clerici tn̄ illi⁹ ecclesie i aliquo loco
honesto nō ꝯtiguo illi ecclesie possunt se con
gregare et officia diuia simul dicere etiam si
oportcat alta voce ⁊ si cāpane essent in loco
sepato ab ecclesia poterūt ad se ꝯgregandos
A cas pulsare vt dicit idē wil. ¶ Itē excōicati
mior excōicatiōe vel suspēsi vel iterdicti ab
ingressu ecclie nullo tpe debēt itrare ecclesiā
ꝗdiu sunt in sñia ſm Ray. vt recitat archi.
xxxiij.q.iiij.c.vir.nec tn̄ si ꝯtrariū faciat est
irregularis cū nō iueniaē expssuȝ i iure.dicit
Gauffri. ꝙ excōicat⁹ minore excōicatiōe pōt
intrare ecclesiā ⁊ audire diuia etiā missā dū
tn̄ nō cōicet:ſȝ tutius facit si ab igressu eccle
sie se abstineat vt dcm̄ ē hec archi. ¶ Itē ali
ud est interdictū ciuitatis seu loci aliud,iter=
dictū vniuersitatꝭ seu collegij/nā lȝ vniuer=
sitas alicui⁹ loci sit iterdicta nihilomin⁹ cle=
rici alta voce cāpanis pulsatis ianuis aptis
possūt in ecclesia celebrare nullaten⁹ tn̄ ad=
missis excōicatis vel interdictis.ſȝ cū ciuitas
vel alius loc⁹ subiacet interdcō nō poterit ce
lebrari ibidē nisi ꝓut idulgeē in ca.alma. ſȝ
Guido. extra.de sen.ex.capi.si ciuitas.libro
vj.primā ptē itelligit de clericis q nō sūt ps
B vniuersitatis iterdicte. ¶ Nota ꝙ iterdict⁹
ad tps puta ad annū nō eget dispēsatiōe.in
terdict⁹ aūt quousqꝫ satisfecerit eget dispēsa
tiōe sui iudicis.ſm w.i.i cle.de pe.c.i. ¶ Itē
dsū tpales cogētes sacerdotes celebrare i loco
interdicto sūt excōicati vtꝫ.pte.v.ca.xix.B
¶ Nota ꝙ pegrini in via cōstituti etiā licet
interdicti fuerit interdicto gñali possūt itra
re ecclaȝ ⁊ i eo orare ꝓuati ⁊ offerre nisi sint
interdicti expsse ab igressu ecclesie ſȝ wil.in
glo.Ray.possūt etiā i ea audire diuia tpe in
terdicti gñalis qñ de hoc nō sunt i culpa ſm
C Inno ¶ Pro relaxatiōe iterdicti nota ꝙ post
ꝙ sñia iterdicti p aliquos iferiores plātos ra
tionabiliē lata ē nō debēt maiores plāti eā re
laxare absqꝫ cōgrua satisfactiōe ⁊ ꝯscietia il
lius qui eā tulit ex.de offō ordi.cū ab ecclesi
arū.si aūt irrationabiliter lata sit:vȝ ille qui
sñiam tulit sine difficultate aliq̄ relaxare ibi
dē ca.graue. Similiter vȝ superior si ad euȝ
recurrit extra.de sen.ex.cū medicinalis li.vj.
Vn̄ archieps nō pōt relaxare iterdcm̄ excōi
cationē suspēsionē latā ab officialib⁹ archi=
diaconoꝝ seu ab alijs iurisdictionē habētib⁹

subditis suffraganeorum ipis qui tulerunt
omissis nisi esset cōtraria ꝯsuetudo extra.de
D sen.ex.romana.li.vj. ¶ Cū quis interdicto
vel excōmunicatione astrict⁹ offert se ad iu
sticiā coꝝ pro quibus incidit in sñiam iudex
eum ne sic decedat poterit absoluere etiaȝ si
pars aduersa insistat ne absoluaē debet tamē
ante absolutionē recipere ab eo sufficientem
cautionē qđ in presentia romani pontificis
ad quē appellaē si maluerit aduersarius vel
coram iudice cui causam delegauit iuri pa=
rebit hoc nō solū in his qui appellauerūt ſȝ
in his qui dicūt se iniuste excōicatos esse vel
iterdictos ē seruādū ex.de appel.c.qua frōte
¶ Nota ꝙ si ille ꝓpt cui⁹ culpā ē iterdcm̄ sa
tisfacē velit tolleē iterdcm̄. Si vo ille q ꝯsili
ari⁹ fuit vel auxiliator culpā suā agnouerit
⁊ pēituerit nō ē iterdcm̄ relaxādū.ſȝ accepta
cautione de satisfaciēdo iniūgatur ei penitē
tia salutaris ſm Io.an extra.de sentē.ex.si
E sñia.et cā.alma.vide s.L. ¶ Itē sicut iter
dicti et suspēsionis sentētie nudo verbo fer=
ri possunt ita nudo verbo relaxari cū iura=
mento tn̄ ⁊ cautione pri⁹ receptis vt dcm̄ est
secus de excōicatione vt dixi supra parte.v.
L. ¶ Itē nota ꝙ cū loc⁹ vel ecclesia interdi
citur propter horrorē vel infectionē loci pol
luti sanguine scilicet vel semine vel propter
corpora excōmunicatorum vel infideliū ibi
sepulta vel quia fuit ab episcopo excōicato
consecrata nō est relaxāda sententia vel su=
spendēda donec superuenerit recōciliatio ex
tra.de sen.ex.his.q lib.vj.nec in his cap̄.al=
ma.locū nō hȝ. Cū vero locus interdiciē pro
pter delictum psone vel personaruȝ tūc sen
tentia suspendi potest ⁊ iterim licet ibi cele=
brare vel auctoritate iuris vt extra.de sen.ex
cō.vt priuilegia/vel auctoritate hois vt ex.
de appella.dilecti.scđm Inno.super cap̄.vt
priuilegia. Si vero persona sit iterdicta vel
suspensa propter culpā suam tunc non po=
terit ante satisfactionē suspendi sentētia nec
talis persona ex alicui⁹ licētia celebrare ſȝ si
interdicta vel suspensa fuerit persona ꝓpter
delictū alteri⁹ vt illi de familia frequēter af
fliguntur propter delictum domini vel in si
mili casu tunc talis sentētia suspendi potest
per episcopum loci sicut ⁊ tolli ſm Inno.et
Ho.sup dcō ca.vt priuilegia. Nota ꝙ suspē
dere sententiam non est eam omnino tolle=
re sed impedire eius effectum ad tempus ne
noceat:relaxare vo totaliter auferre ſȝ wil.
in sacra. ¶ Nota ꝙ sicut excōicatio p sequē
tē appellatiōeȝ nō suspēdiē ita nec ab igressu

ecclesie lata suspensio. ex. de sen. excoicatio
Af nis is cui li. vi. ¶ Postremo inserendi sunt
casus in quib⁹ lata est s̄nia interdicti a iure.
Primus ciuitas in qua celebrat romani pō
tificis electio nisi dn̄i rectores officiales eius
dem obseruēt ea que in illo capitulo vbi ma
ius de ele. li. vi. est interdicto supposita ɀ di
gnitate pōtificali priuata. ¶ Itē in oib⁹ fra
trib⁹ religionū siue inuētaꝝ post ɀsiliū lug=
dunense siue in dicto ɀsilio cassataꝝ interdi
ctū est officiū predicationis faciende quo ad
extraneos ac etiā cōfessionis audiende ex. de
Ag reli. do. hoc cōsultissimo lib. vi. ¶ Itē vni=
uersitas quecūq; cōpellēs viros ecclasticos
soluere pedagia p reb⁹ suis quas nō causa
negociationis emūt vel alicubi trāsmittūt in
terdicti s̄niam incurrit vide s̄ parte quinta
ca. xx. a c. ¶ Itē ecclesie siue alia loca in qui
bus corpora hereticoꝝ seu eoꝝ receptatoꝝ
fautorū aut defensoꝝ scienter traduntur se=
pulture p perpetuo sūt a sepultura interdi
cta de hoc s̄ parte v. ca. xx. a h. ¶ Itē colle=
giū siue vniuersitas alia locans domū ali=
cui alienigene ad exercendam vsurā ɀc. vt s̄
pte v. cap̄. xx. a. n. interdicti s̄niam incurrit.
¶ Itē collegiū siue vniuersitas concedens
represalias cōtra ecclasticas psonas interdi
Ah cti s̄niam incurrit vide ibidē a o. ¶ Itē ci=
uitas queuis alia preter vrbē romanā que
hostiliē insequētib⁹ cardinalē pcutientibus
capientibus aut socijs talia facientiū ɀsiliū
auxiliū dederit aut fauorē vel nisi infra mē
sem taliter delinquētes punierit si ei facul=
tas affuerit priuata sit pontificali dignitate
et nichilomin⁹ ipa ciuitas remaneat inter=
dicta ex. de penis. felicis li. vi. Itē siquis te
mere pcusserit ceperit vel bānierit pōtificeꝫ
ɀc. vt s̄ pte v. c. xix. n. Terra ip̄i⁹ dn̄i tū vltra
vnā diocesim nō ɀtineat necnō loc⁹ siue lo=
ca in quo vel quib⁹ captus ep̄us fuerit detē
tus ecclastico subiacet interdicto. Si vero
terra ei⁹ duas dioceses vel vltra contineat
dioc. domicilij p̄ncipalis ip̄ius ɀ illa in qua
fuit delictū cōmissū si sua sit ɀ due alie que
sub ip̄o fuerāt eidē loco magis vicine inter
dicto subiaceāt supradicto. ¶ Ciuitas eti=
ā in que p̄missoꝝ aliqd in ep̄m suū ɀmiserit
donec satisfecerit similiter subiaceat interdicto
ex. de penis. siquis suadēte in cle. Itē oib⁹
publicis vsurarijs ecclastica interdicit se=
pultura si in hoc pctō decesserit. ex. de vsu=
ris q2 in oib⁹ li. vj. ¶ Itē ecclesia quecūq;
cathedralis cōuētualis seu pꝛochialis que de
dicata nō fuerit infra biennium a tpe suo ɀfe
fectionis per ep̄m ad quē ptinet vsq; ad cō=
secrationē a missarū solēpnijs maneat iter
dicta nisi rōnabili causa excusent ɀ etiā ab
alijs officijs diuinis s̄m Ioh. de athona in cō
sti. athonis. c. basilicaꝝ ɀ in cōst. octo. c. do=
mus dei. Plures cas⁹ nō repperi q2 forsā ni=
mis superficialiter inuestigaui ¶ De irre=
gularitate. Capitulum octauum.

A Eneraliter tenēdū est q null⁹ irre
gularitatē incurrit nisi in casu ex
presso in iure. ex. de sen. ex. is q li.
vi. Est aūt irregularitas nota vel
īpedimētū ex scādalo culpa seu defectu p=
ueniēs qua qs aū habitā dispēsationē phi=
bet sacrū ordinē suscipe ɀ in suscepto mini
strare vt colligi pōt ex dictis Wil. in suo sac.
Irregularitas sup scādalo fūdata est impe
dimētū seu nota pueniēs ex hoīcidio infa=
mia mutilatiōe seu alia corpis deformitate
vt ex. de cor. vic. p totū ɀ lv. di. p totū de cle.
ɀui. cū oli. de homi. ex lris. ij. q. v. p̄sbitē. Ex
culpa oꝛit irregularitas pp̄ter ɀtēptū eccla
stice cēsure vt cū suspēs⁹ maxie ab hoīe seu
interdictus vel excoicat⁹ scienter ingerit se di
uīs. ex. de s. sig. q̄rēti Oꝛit etiā ex defectu vt
i bigamis ɀ clericis a nō suis ep̄is sine licētia
pmotis aut a suis pprijs excoicatis vel alia
executiōe carētib⁹ ɀ in pmotis p saltū vel
furtiue et alijs hmōi s̄m Wil. vbi s̄. ¶ De ir
B regularitate ɀcta pp̄ter hoīcidiū nota q qui;
incurrit p̄cepto vt cū iudex ordinari⁹ ɀmit
tit alicui vniuersitatē causaꝝ nullo sibi retēto
ɀ ille cui ɀmittit iurisdictio exercet causā sā
guis ex q sequit hoīcidiū ex tali ɀmissiōe iu
dex ordiari⁹ sic ɀmittēs efficit irregularis.
Fuit eī in culpa q2 potuit puidisse sec⁹ in p̄
latis q cognitionē hmōi causaꝝ ɀmittūt ali
is ex necessitate officij su: vt̄ q̄uis sūgat p̄
lat⁹ officiali suo vt sup tali vel tali malefi=
cio vitatē inq̄rēs exequat debitū iusticie etiā
si mors inde seq̄t nō ē irreglaris. q2 papa hꝫ
eos excusatos expsse ex. ne cle. vel mo. p to=
tū ɀ c. ti. c. ep̄s. li. vi. q etiā in oi casu sūli pos
set hāc penā eclarare cū sit ius mere posit
uuꝫ. ¶ Similiter q̄lꝫ alia priuata psona p̄cipiēs
hoīeꝫ occidi si tale p̄ceptū aliq̄lit fuit causa
mortis ei⁹ efficit irreglaris ex. de ho. is q li.
vj. ɀ s̄m Wil. i sac. vide ibi iura q p hijs ad=
ducit. Hic nota qd licitū ē p̄latis ecclasticis
ob defēsiōeꝫ rex ecclie vel fidei inuocare s̄ vio
lētos brachiū sclāre ɀ hortari tales nō qdex
vt occidāt vulnerēt vel mutilēt q2 hoc esset
directe ad homicidiū puocare s3 vt ecclias
fidē vel patriā liberēt ɀ terrā ab infidelibus

occupatã reducant ad christianos super hoc
eni facit ecclesia indulgētias magnas ꝫ licz
hinc inde aliqui occidātur nõ erit p̄lato im
putandũ imo peccaret nisi cõtra tales se op
poneret extra. de homici. postulasti ꝫ ca. tua
nos. Ad clericos eni pertinet disponere et in
ducere alios ad bellũ iustũ et licet nõ debent
exercere bella manu ꝓpria possunt tñ inter
esse vt iuste pugnātib⁹ spiritualiter subue=
niāt suis exhortatiõib⁹ absolutiõib⁹ ꝫ aliis
spiritualib⁹ adiumentis vt dicit Tho. scda
c s. de q. xl. ¶ Incurrit̃ etiã irregularitas cõ=
silio. vt si iudex imperit⁹ petat cõsiliũ a iu=
risperito qualiter talis malefic⁹ puniat̃ vel
in certo casu puniend⁹ esset et ille iurisperi=
tus sciat vel gerat in mēte casũ hmõi de quo
alius petit cõsiliũ iminere de facto si dederit
cõsiliũ in generali vel speciali vnde sequat̃
homicidiũ de p̄pinquo efficit̃ irregularis.
secus si nõ inueniat aliqđ tale crimē punien
dum. iudex eni ecclesiastic⁹ põt dicere ius q̄=
renti sed nõ p̄cipere vel cõsulere in causa
sanguinis scđm archidiacono. in rosa. iij. di. ois
in fine. concor. Wil. in sacra. sic intellige qđ no
tat̃ extra. de excel. p̄. ex litteris. ꝫ hoc idē tenē
dũ est de quolz siue i publico siue i p̄uato dā
te cõsiliũ vñ seq̄tur directe homicidiũ. l. di. si
qua viduã extra. de cle. pug. c. ij. Vñ si q̄rat
bellator a clerico an liceat xp̄iano occidere pa
ganũ aut iudex an sit licitum occidere male
factorē ꝫ respõdeat ꝙ sic. nõ ꝓpter hoc efficit̃
irregularis nisi ꝓbabiliter credat ꝙ iudex ve
lit sequendum ꝯsiliũ suũ facere siue agere qꝛ si
hoc credat ꝫ mors sequat̃ erit irregularis scđz
d Wil in glo. Ray. ¶ Itē aduocat⁹ si i cã de=
fensionis det cõsiliũ ꝓ illo qui accusatur in
causa sanguinis et accusator deficiēs in pro
batione pro eo ꝙ inscripserat se ad penam
talionis puniat̃ aduocatus non propter hoc
efficitur irregularis secundum Bartho. brixi
ensem. et recitat̃ in glo. l. di. ca. ij. vbi po=
nuntur motiua sua. glo. dicit ꝙ tuti⁹ est dice
re talem irregularē esse. ¶ Itē si qs suasit
iactum machine seu baliste vel vt eatur ad
capiendũ castrum quod non facile capi po=
tuit sine morte hominuz vel aliud hmõi vñ
verisimiliter estimari potuit mortem secu=
turam irregularis est. Si vero suasit aliqđ
de quo non erat verisimile ꝙ mors inde se=
queretur tunc quidez si consuluit vel suasit
rem licitam non est irregularis etiã si mors
fuerit inde subsecuta. Si autem consuluit rē
illicitam irregularis est secundũ Innocen.
ar. extra. de homici. continebatur. etiã idē in

telligē de mandante extra. eo. is qui lib. vi.
et eodē modo distingue. si iste cui consultum
suasum vel mandatũ est nõ occidit sed ipse
occiditur vide an consuluit rez licitã. ec. vt s̄
et scđm Hostien. ¶ Itē si quis cõsuluit vel e
mandauit homicidiũ fieri et anteq̄ sequere
tur effectus expresse reuocauit consiliuz seu
mandatum hmõi et sine fictione prohibuit
non est irregularis ar. extra. de simo. tuis. tñ
consulens si non credit firmiter ꝙ reuocatio
consilij seu prohibitio locum habeat siue suf
ficiat tenetur indicare illi cõtra quē dedit cõ
siliũ vt sibi caueat aliter esset in culpa man=
dati Ho sufficit expressa reuocatio et licet nõ
indicet illi de quo mandauit vt caueat nõ es
set irregularis secundum Innocē. ¶ Qui
mandauit aliquē verberari inhibēs expresse
ne occideretur vel mutilaret̃: et ille cui man
dauit nihilomin⁹ mãdauit vel mutilat: mã
dator efficitur irregularis extra. e. is q li. vi.
¶ Item qui suadet alicui ꝙ exponat se pe= f
riculo pro patria vel iure suo ꝫ ille cui sic cõ
sultũ est in tali periculo morit̃ consulēs non
est irregularis. xxiij. q. iij. ꝓ mēbris. nisi sci
ret vel verisimiliter crederet eũ in tali peri=
culo moriturũ tunc eni esset irregularis scđz
Inno. ꝫ Ho. suadēs alicui quod se exponat
morti ꝓ christo vel ꝓ ecclesia etiaz si ex hoc
mors sequat̃ nõ est irregularis scđz eosdem.
¶ Itē qui cõsuluit alicui volēti fugere ini=
micos ꝙ remaneat vt ipse interim pacē pro
curet et ipse remanēs occidit̃. Si consulens
bona fide habuit probabilē causã credēdi ꝙ
nõ eueniret ei p̄iculũ de morte vtputa. qꝛ ve
risimiliter credidit qđ potuit illos inimicos
cohibere ne eũ lederēt qꝛ forte fuerūt consan
guinei sui vel amici nõ est irregularis. alias
sic puta si fuit in culpa temerarie p̄sumptio
nis maxime si lata fuit culpa vel negligētia
que prope dolum est ſm Wil. in glosa. Ray.
¶ Itē cõsulēs egrotanti ꝙ verteret se super g
aliud lat⁹ vt ex ꝯsione citi⁹ moriat̃ si ex tali
ꝯsiõe citi⁹ morit̃ irregularis ē nec põt ꝓ eps̄m
secũ dispēsari q̄uis potuerit eũ absoluē te pcõ
sz cũõ Itē q dissuadet homicidiũ tñ associat
se alicui pato ad occidēdũ vt se defēdat si ex
defensiõe sua seq̄t̃ homicidiũ irregularis ē. et
ille similit̃ q dedit pugilē ꝓ eo ad pugnandũ
siue occidat siue occidat̃ dãs efficit̃ irregula
ris de cle. pug. henric⁹. Si aũt vadã cũ socio
ad defēdēdũ eũ i bello iusto q nihil facit sua
dēdo ꝙ sibi possit iputari sz solũ defēdit se ꝫ
suos socios q̄uis aliq̄s moriat̃ ex alterutra
parte non sum ego irregularis extraua. de

cle.ꝑ tuſ. capitulo penultimo ſcḋm Ho. licet
gloſa ibidē aliter ſentiat ꝗ ſcḋm Wil. i ſacra.
H ¶ Item qui diſſuadendo alicui retrahit euꝫ
a bono ꝓpoſito quo voluit liberare hoīeꝫ
a morte ſi mors ex hoc ſequatur et hoc facit
ex corrupta intētione irregularis eſt alias nō
nam ſi mater filiū volentē liberare aliquem
a morte retrahit eū quia timet ne filius occi
datur parum vel nihil peccat ſecundū Ray.
conformiter nec alius retrahens amicū ſuū
vel conſanguineū in ſimili caſu non intenti
one corrupta ſed ob timorē ne ille occidatur
aliquā irregularitatē incurrit. ¶ Itē ſi inſti
garem vel prouocarē aliqueꝫ contra me vel
contra alium et inde ſequatur mors vel mē
bri mutilatio irregularitateꝫ incurro. lv. di.
ſiui. ſi euangelica. Itē prelatus eccleſie po=
teſt adminiſtrare militibus expenſas pro de
fenſione rerū eccleſiaſticarū et cuncta nego
cia bellica diſponere et intereſſe hmōi bello
iuſto ꝗ hortari pugnantes dicendo pugnate
viriliter et capite aduerſarios ſine irregula=
ritatis nota. nō tamen dicet occidite: qꝛ tūc
eſſet homicida ꝑcepto ꝗ irregularis. xxiij. q.
ij. Maximianus ꝗ q. viij. hortatu ſecunduꝫ
I Wil. in ſacra. vide ſupra. B. ¶ Item eſto ꝙ
ex culpa mea rixam habui cum aliquo ꝗ ſeq
tur inde mors irregularis ſū. vt extra. c. Pe
trus. Si autem ſine culpa mea hoc euenit ꝗ
petunt amici mei ſi velim vindictam ꝗ ego
ex turbatione animi nichil reſpondeo ſed il
li inferūt mortem ſibi aut membri mutila=
tionem irregularis ſum. extra de ſimonia.
Matheus ſecunduꝫ Wil. in ſacra. Et idē eſt
dicendum: ſi homicidium quod impedire
potui ꝗ ad officiuꝫ meum ſpectabat impedi
re puta quia prelatus ſiue iudex vel officia=
lis ꝗ nō impedio irregularis ſum extra. de
K ſen. ex. quāto. ¶ Item eſto ꝙ clericus legat
iudici litteras cauſaꝫ ſanguinis cōtinentes
vel ſcribat dicta teſtium in cauſa ſanguinis
Vel ſententiam aut ꝓceſſum aliquē eam
directe continenteꝫ ſi mors inde ſecuta fue=
rit irregularis eſt extra. ne cle. vel mo. ſētiaꝫ
Secus autem ſi mors non eſt ſecuta licet a=
lias ſit puniend⁹ vt. li. di. ca. i. vnde breuit
quicūq; in cā ſanguinis fuerit iudex vel ad=
uocatus ſiue pro actore ſiue ꝓ reo ſimiliter
aſſeſſor officialis quicūq; teſtis notarius ſen
tentiam ſcribens vel ꝓferēs. Similiter ꝗ
ſcribit atteſtationes vel legit eas dum publi
cantur/ quicunq; etiā dictauerit litteras pro
hmōi vindicta ſanguinis omnes ſunt irre=
gulares. lj. di. aliquantos. eꝫ. ne cle. vel mo.

ſententiā. Hec vera ſunt ſi mors ſecuta fue
rit et ſi huius non ſequatur mors iudex et offi=
cialis ꝗ ex officio ad homicidiū dederit ope=
ram egēt diſpēſatiōe epi ſimiliter ille qui ex
odio vel rancore fecit qḋ potuit vt occideret
aliquē ſecūdū Wil. in glo. Itē ꝗ cauſa leui=
tatis vel proprie voluntati intereſt vbi agit
cauſa ſanguinis nō preſtando mih' aliquod
miniſteriū nō eſt irregularis vt in dicto ca.
ſentētiā. ¶ Quid ergo faciet cleric⁹ adduct⁹ L
in teſtimoniū homicidij quod vidit fieri co=
ram iudice ſeculari ꝗ interrogat⁹ per iura=
mentū de veritate dicēda nā ſi negat deierat
et occultat veritatē qḋ eſt pctm̄ mortale eꝫ.
de teſtib⁹ dilecto. Si dicat veritatē facti irre
gularis eſt. lj. di. ca. i. in glo. xj. q. i. teſtimo=
nium. dic ꝙ neq; teſtificabit neq; negabit ve
ritatē corā ipo iudice ſeculari. ſed declinabit
forū ſuū et reuertet⁹ ad epm̄ ſuū qḋ debeat iſtī
fieri nō interrogabit ꝗ ſic irregularitatem ꝗ
alia pericula euitabit. xxiij. q. ij. ꝗ ꝗ vel ſi de=
clinare nō poterit ꝑ equiuocationes euadat.
xxij. q. ij. ne qs arbitret. ¶ Itē ꝑlat⁹ vel cle M
ricus de ſuis malefactorib⁹ qrelā deponens
corā iudice ſeculari petens ſibi emendā fieri
de bonis ſuis ſurreptis et reſtitutionē dū tñ
prius expreſſe proteſtet qḋ penā ſanguinis
nō intendat quāuis iudex ex officio penā mor
tis infligat iuſticia exigēte nō efficit ille ꝑla
tus vel cleric⁹ irregularis eꝫ. e. ti. ꝑlatꝫ li. vj
Hoc itellige ſi intētio ſua non fuit corrupta
nec alio mō res ſuas potuit rehabere ꝗ i hoc
caſu pōt furē capere ꝗ tradere iudici ſecula=
ri ſꝫ Wil. in glo. ¶ Itē ſi clericus ſcribat qḋ
aliquis capiat dū tñ ꝓ reb⁹ ſuis recuperan
dis vt in caſu premiſſo ſꝫ aliūde motus vel
rogat⁹ et ſequat inde mors. vel mēbri mu=
tilatio ipſo tñ ignorāte cauſaꝫ et factū videt
irregularitatē incurrere qꝛ debuit ſuſpicari
N hoc iſtī potuiſſe euenire ſꝫ Ho. ¶ Si qs vi=
dens latrones circa ſe vel prope vel eſtimās
ꝓpe eſſe ꝗ clamat latrones latrones ꝓ ſalua
tione rerꝫ ſuarꝫ ſiue aliqd aliud agat ex quo
verisimiliter potuit itelligere homicidiū ſecu
turū et ſeqtur mors irregularis ē niſi hoc fa
ceret timore corporis ſui. vt ſi timeret ꝙ ali
quis vellet eū occidere tūc poſſet clamare ꝓ
auxilio qꝛ nō itēdit mortē alicui⁹ ſꝫ ſui libe
rationē ſcḋm Inno. et Ho. eꝫ. de homici. ca.
ſignificaſti. ſec⁹ tñ ſi ꝓ ſolis rebus ſaluādis
O ſcḋꝫ Ho. ¶ Itē cleric⁹ gubernās naues ad
pugnādū i bello iniuſto ſi iſtī ſequat mors vel
mēbris mutilatio irregularꝫ ē eꝫ. de pe. qḋ i
dubijs. Ille etiaꝫ ꝗ cū latro ducit ad iudiceꝫ

per loca suspecta dicit ducentib⁹ claudit os
eius ne clamet irregularis est si mors sequa
tur vt credit Wil. in glo. Ray. q₂ iuuat ducē=
tes dando consiliū. Similiter ille qui scisci=
tatus a iudice vel eius ministro querēte ma
lefactorē vt morte puniret an vidit talē per
sonā trāseuntē ꝫ respōdit ꝙ sic ꝫ quātū in eo
fuit instruxit querentē si sciret vel scire debuit
quod querebat ad mortē irregularis efficit/
si mors sequatur. Secꝰ si ignorauit vel rō=
nabiliter ignorare potuit ꝙ ad mortē q̄re
ret fm̄ Wil. ī oībꝰ hmōi casibꝰ vbi itētio est
corrupta ꝫ sequitur mors ꝑuenit irregulari=
p tas. ¶ Itē si clericꝰ accomodat balistā suā
vel arcū alicui ad bellū seu cōflictū iniustū
sciēs ꝫ īn sequtur mors nō ē dubiū qn sit ir=
regularis. q₂ dabat operā rei illicite ar. extra.
de homici. ca. si. ꝫ idē dicūt qdā licet bellū fu
erit iustū q₂ ars sagittādi est ꝓhibita extra.
de sagit. artē. Sꝫ lāceā vel ensē ad bellū iu=
stū accōmodare nō videt prohibitū. dicit tn̄
Wil. ī glo. ꝙ q̄ dabet dās causā ꝓpiquā homi
cidio sciēter ꝫ ex casū necessitatis ē irregularis
q ¶ Itē si q̄s iuris ignarꝰ ob zelū fidei vel ꝓ=
pter idulgētiā q̄ dabat forte attulit ligna ad
cremādū hereticos si materia per eū sic alla
ta coopata ē ad mortē hmōi heretici irregu
laris ē nec dispēsat cū eo nisi ꝑ papā. si autē
nō ē coopata q₂ mortuꝰ fuit an̄ allationem
materie nō ē irregularis. securiꝰ tn̄ ē ꝓpt du=
biū vt talis an̄q̄ cū eo dispēset ꝑ papā nō mi
nistret seu ꝓmoueat ex. de te. or. ad aures.
r ¶ Pro homicidio necessitatis/ nota ꝙ si cle
ricus aliquē occidat necessitate ieuitabili vt
cū occidat hoīez sine odij p̄meditatione imo
cū dolore animi. se ꝫ sua liberādo cū alias nō
poterat euadere mortē/ vel si alio mō iuada
tur ita ꝙ nisi occidat iuasorē suū mortē vita
re nō poterat: dū tn̄ nō dedit occasionē ꝓpi
quā iuasiōis sic occidēs nō ē irregularis/ si=
cut nec furiosus isās vel dormiēs si ī tali sta
tu occidat ē irregularis extra. c. si furiosꝰ in
cle. clerici etiā possūt sicut et laici vi vi repel
lere se ꝫ sua defēdēdo dū tn̄ icōtinēti ꝫ cū mo
deratiōe iculpate tutele nō ad vīdictā sumē
dā sꝫ ad iniuriā ꝓpellēdā extra. c. significasti. ij. ex.
de sen. excōicatiōis. li. vj. ꝫ ī tali necessitate occi=
dēs nō peccat nec astrigit ad pn̄iaz faciendā
nisi ad cautelā ꝓpt ambiguum duplicitatis
xxiij. q. v. excōicator. Pōt eī timeri ne ī ali=
quo excesserit vel ne ex idignatiōe seu iracū
dia vel libidīe vīdicte morꝰ fuerit nō ex sola
defēdēdi necessitate: nulli enī licitū ē ꝙ dire
cte itēdat occidē hoīez vt seipm̄ defēdat nisi

illi qui publicā habēt auctoritatē fm̄ Tho.
scd̄a scd̄e. q. lxiiij. di. viij. īō necessitatꝰ ad oc
cidēdū hoīez sꝫ dꝫ habē pn̄iaz iteriorē ꝫ suis
pctis ascribere qđ ī talē necessitatē potuit de s
uenire q₂ bonarū mentiū est ibi culpā agno
scere vbi culpa non est extra. eo. interfecisti.
¶ Itē ei q̄ se asserit fuisse cōpulsū ad occidē s
dū hoīem necessitate ineuitabili de qua dēn
est ꝫ sic occidit credendū est in foro penitētia
li: in foro tn̄ cōtētioso tali nō credit cū de fa
cti circūstātijs dubitat ꝑ Jo. ī glo. extra. c. si
furiosus in clemē. ¶ Item qui interficit vo
lentem occidere patrem suum vel matrem
filiū coniugē vel aliam personā cōiunctam
quā aliē iuuare nō poterit ꝙuis pie facit tn̄
irregularitatem icurrit nā irregularitas cō
trahit frequēter sine culpa ꝫ ex ope merito=
rio. sicut in iudice iuste occidēte ꝙuis peniti=
eus clericū ꝓpter solā defensionē hmōi per
sone comisicte nō sit excōicatꝰ vt tenet Inno
cē. extra. de sen. ex. si vo. hic Jo. in glo. super
ca. si furiosus. Qui etiā occidit hoīez ꝓ sal=
uatiōe rerū suarū solū quas aliē saluare nō
poterat irregularitatē incurrit extra. c. suscep t
pimꝰ. ¶ Itē occidēs hoīez casualiter ꝫ p̄ter
intentionē si dedit operā rei licite vtputa pa
rabat domū vel incidebat arborē propriam
vel simile ꝫ adhibuit oēm diligētiā quā de=
buit ꝫ tn̄ casu cōtigit homicidiū: inde nullā
irregularitatē icurrit seu penā aliā siue cul=
pā licet forsan nō oēs casus fortuitos ꝓuidit
extra. c. ti. Jo. ꝫ ca. q̄daz. Sed si diligētiā nō
adhibuit tenet ꝫ icurrit irregularitatē: etiaz
si dabat operā rei licite. si vero dabat operaz
rei illicite tenet indistincte. ideoq; si clericꝰ ex=
ercitatione vel venatiōe iaculū mittat ꝫ sic
casualiter ꝫ inuolūtarie hoīez ꝑimat ē irregu
laris q₂ talia opa debēt ab eo penitꝰ eē alie=
na. l. di. clerico. Similiter si aliq̄s ludēdo ꝓie
cit lapidē ꝯtra aliquē qui volēs declinare ictū
lapidis impegit in alium lapidē ꝫ mortuus
est: ille proiector irregularis efficitur. q₂ lu=
dus noxius erat mittere lapidē scd̄m Ho. ex v
tra. c. exhibita. ¶ Presbyterū qui iussit pue
rū adaquare equū monēs eū cauere de flu=
mine et puer incaute ingrediēs flumen sub
mersus est Ho. dicit esse culpabilē ꝫ sic irre
gularem. similiter diaconū qui nō amouit
falcē qua accinctus erat ex qua quidem lu=
dens cū eo vulneratꝰ est ad mortē irregula=
rem dicit esse cum sciret ludi consuetudinē
extraua. c. continebatur. Similiter et sacer=
dotem qui non amouit cultellum cum quo
percussit famulū suū canon irregularē dicit

siue reputat ex. e. ad audientiam. Item in
caute percutiēs puerū intuitu discipline vñ
mors sequitur irregularis est ex. e. pñbiteꝝ
Ille cuius leo canis vel aliud animal noci=
uum occidit hominē nō videtur irregularis
dūmodo maliciā vel culpā in mortē hmōi
nō habuerat sm Inno. ar. l. di. hij qui arbo
f rem ꝑ ca. sepe. ¶ Itē de custodib⁹ infirmo
rum qui ad eorum petitionē vocauerūt mi
nutorē vt eis infirmis minuerent sangui=
nem vel dederunt eis vinū bibere vel aliaꝫ
potationem inconuenientem forte vel alias
nō bene custodierūt ita ꝙ ipsi mortui sūt ꝑ
in omnibus similibus tenet wil in glo. ꝙ si
bona fide hec fiant non debet aliquis scru=
pulosam habere conscientiam. Et si habe=
at deponere debet nisi sit lata culpa ꝑ cui=
dens aut negligentia dissoluat. Nam si hoc
fuerit et certum sit ꝙ mors inde ꝓuenit ir=
regularitas est cōtracta. Hoc idē videtur de
parentibus in quorū lectis filij reperiuntur
mortui qꝺ si mors interuenerit ꝓui coꝝ cul
pa precedente aut negligentia irregulares
sunt. et grauis pñia est eis imponēda ex. de
pe. ꝑ re. quesitū. Si autē leuis culpa pcessit
x videnē etiā irregulares: sꝫ nō ita grauis pñia
ē eis iponēda ex. de hijs q̄ ꝓprios filios oc
ciderūt. ca. de infantibus. Si autē nulla ne=
gligentia pcessit: nulla pñia est iponēda ar.
ex. e. ex litteris nisi ad cautelā vtsū. r. ¶ Itē
ille cuius filius paruulus ꝓpter ei⁹ incuriaꝫ
vel negligentiā reperit mortu⁹ in cunis vel
alibi irregularis est: si sit notoriū. Si autē sit
y occultū tolleratē ex. de pe. ꝑ re. q̄situ ¶ Siqs
ꝑcusserit mulierē pgnantē vel dederit ve=
nenū vt ipsa ꝓpter hoc faceret aborsū si con
ceptus iā erat formatus homicida est et ir=
regularis. Si vero cōceptus nō erat forma
tus non est homicida quo ad irregularitatē
sed vt homicida iudicatur quantū ad penā
Consimiliter dicendū est de eo qui dat vene
num ne fiat cōceptio. Et si ꝓbabiliter du=
bitaē aut credie ꝙ mulier ex ꝑcussione vel ex
veneno sic dato. aut impulsione violenta
compressione vel alio simili aborsū fecit vel
ꝓbabilitē dubitaē vtrū iā format⁹ erat fet⁹:
dꝫ ille q̄ est in culpa a ministerio ꝑ ꝓmotiōe
se abstinere ne piculo se cōmittat. Si autē
temerariā habet opinionē deponat eā si pōt
ꝑ sic pōt ministrare et ꝓmoueri alias nō se=
z cundū glosam. wil. ¶ Item siquis impel=
lat me in alium vel alium in me et ille mo=
ritur nunquid teneor similiter aliquis vult
me percutere et ego declino vt non me percu
tiat percussit aliū et moritur. Similiter ali=
quis me impellit et ille proprio impulsu ca
dit et moritur in nullo predictorum casuuꝫ
incurro irregularitatē: dūmodo nō fecu frau
dem nec fui in culpa sicut notat Hug. l. di.
sepe. Itē si infirm⁹ ꝓpter defectū vel corru=
ptionē seu sophisticationē specieꝝ in medi=
cina quam recepit a medico positaꝝ pericu=
luꝫ mortis incurrat: si medicus in eligendis
speciebus adhibuit diligentiam quā debuit
non imputabitur ei. Similiter nec medico
nec cirurgico aut incisori vel minutori operā
ti circa egrotū si ꝑitus erat in arte sua et ni=
chil de contingētibus artem illam que ne=
cessaria fuissent in sic operando omisit et
habet super hoc probabilē et serenam con=
scientiam erit imputandum ad penam ꝑ=
uis egrotus moriatur secus si defecerit in a
liquo premissorum secundum Host. ꝑ glo.
wil. vide s̄ huius partis capitulo iiij. a c.
¶ De homicidio voluntarie facto vt quan Aa
do quis scienter et sponte occidit mutilat si
ue xp̄ianū siue paganū aut aliū quēcūqꝫ sē
per contrahitur irregularitas. Et sic occi=
dens vel mutilās nō debet promoueri. Sed
si promotus fuerit pro perpetuo deponi de
bet. ex. e. sicut dignum. l. di. siquis viduam
et c. clericum et. c. de hijs clericis. Et cum ta
li nunꝗ dispēsatur in ordine vel officio. nec
etiam ꝗuis occultum fuerit potest in ordi=
ne suo ministrare ex. de tem. or. c. fi. Pote=
rit tamen cū tali dispensari de bñficio āte
habito retinendo. ex. de cle. pug in du. ca. ij.
si quis tamen aliquod pdictorū ante baptis
mum cōmisisset non esset inde post baptis=
mum irregularis. l. di. siqs post ꝑ li. dist. ali
quantos. ¶ Pro mutilandē aduerte ꝙ non Ab
solū mutilat qui membrū hoīs pncipale de
truncat sed si mēbrū hmōi inutile reddat aut
deturpatū vt ꝓinde hō sit ineptus ꝓ diuinis
officijs exercēdis. Et ideo si qs faciē alicui⁹
notabiliter deturpet vt ad pmissa efficiaē in
habilis ꝓpter scādalū ipm credo esse irregu
larē. Et idē credo si faceret sibi maculaꝫ vel
aliud impedimētū in oculo etiā sine eruitio
ne. Secus si membrū oīno occultū sibi am
putaret vtputa vnum digitū pedis vel te=
sticulum sine magna deformitate alia seu
debilitate membrorum. Hec omnia probā
tur l v. di. per totum. que omnia intellige ve
ra si homo vnius actu mutiletur alias non.
ex. c. si quis fm wil. in sacra. ¶ Itē sicut in Ac
curritur irregularitas ex homicidio facto pce
pto cooperatione consilio ꝑ alijs modis vtsū

ita ex mutilatione ar. ex. c. is qui lib. vi. Hic
etiam queritur si plures in pugna fuerunt
vbi aliqui interfecti sunt vel mutilati: nūquid
oēs sīt homicide vel irregulares dicit Ray.
q̄ si bellum fuit iniustū: tūc q̄ntū ad peccatū
homicide sūt omnes qui percusserunt ⁊ qui
cum proposito occidendi venerunt licet nō
percusserint et etiam quotquot venerūt vt
preberent occisoribus auxiliū si egerent ex.
eo. sicut dignū. Si vero fuit in bello iusto nō
peccat aliquis nisi qui corruptam habuerit
intentionem. Uel nisi sit talis persona cui
non licet bellare vtputa clericus Omnes ta
men irregularitatem incurrunt tam illi qui
sunt ex parte iniuriantium q̄ ex parte reci=
pientium iniuriam si clerici erant et ibi ĩmo
uebant arma. l. distin. si quis post ex. de cle.
percus. presentium et ca. continentiam. Si
quis autē siue clericus siue laicus modo p̄=
dicto interfuerit in bello iusto et pcusserit a
liquem sed non letaliter nec mutilauit nec
animo occidendi seu mutilādi hoc fecit nec
etiam hoc animo venit seu alios prouocauit
et ictus suus discerni pōt ab alijs: tūc nec de
occiso tenetur nec irregularis efficitur licet
alij occiderint extra e. significasti. §. q̄ si di=
scerni et s̄m Inno. super dicto ca. Et addit
q̄ si animo occidendi fecit q̄tūcūq̄ leuiter p
cussisset tenetur et irregularis efficit̄ q̄ au=
Ad xiliū morti prebuit conc. verū. ¶ Clericus
licet vulneret nec tñ occidit nec mutilat nō
est irregularis ar. ex. c. is qui. Ex premissis
colligi q̄ homicidium q̄nq̄ cōmittitur pre=
cepto vt patet in iudice q̄nq̄ consilio vt in
aduocato. Q̄nq̄ in recitatione vt in illo qui
legit litteras penam sanguinis continentes
Et in dictante scribente testificante. Quan
doq̄ facto ⁊ hoc multipliciter. s. quādoq̄ vo
lūtario. q̄nq̄ casuali. q̄nq̄ necessario. q̄nq̄
turbatiuo. q̄nq̄ dissimulatiuo. q̄nq̄ studio
so vel exhortatiuo. q̄nq̄ instigatiuo. q̄nq̄ de
fensiuo et hijs omnibus modis quomodo
cūq̄ quis consentiat in homicidium vel cō
mittat. irregularitatem incurrit. excepto ho
micidio necessitatis ineuitabilis ⁊ homicidio
casuali vbi occidens dedit operā rei licite et
nō illicite. ⁊ adhibuit diligentiam requisitā
Ae hec wil. in sacr. ca. homicidiū. ¶ Infamis
est irregularis siue sit infamia iuris vt hic
di. q in aliquo ex. de testib⁹ testioniū siue sit
infamia facti vt ex. de accu. oēs lxxxi. di. tā
tis. Sicut notat archi. li. di. q in aliquo. qd̄
sic intellige q̄ oīs hmōi infamis est repel=
lend⁹ ab ordinis susceptiōe durāte infamia

sicut diffuse dixi s̄ ca. v. l. m. n. Et si sacer=
dos infamis fuerit alterutro modo debet ab
stinere a celebratione ꝓpter scandalū quous
q̄ restitutus fuerit per eum qui auctoritatē
habet. Si sit infamia iuris vel se canonice
purgauerit. Si sit infamia facti si tamē ce
lebrauerit durante infamia. s. antēq̄ sit re=
stitutus dū tñ vere penituerit de crimine p
quo est infamis videt̄ q̄ nō incurrit irregu
laritatem vt̄ arch. in ros. lvi. di. apostolicā
Suspensus a canone nō ꝓpter crimē s; pro
pter infamiā sicut illi quoꝝ crimina sūt no
toria qui etiā post p̄niāz ꝓhibent̄ celebrare
ꝓpter scandalū ⁊ infamiā etiā ante dispen=
sationē celebrās credo q̄ nō incurrit nouā ir
regularitatē q̄ hoc nō inuenit̄ i iure. ¶ Pu Af
blic⁹ vero fornicator ante p̄niam celebrās
peccat mortaliter. Tum q̄ indigne cōficit.
Tum etiā q̄ scādalizat s; non incurrit irre
gularitatē. q̄ nō inuenit̄ in canone hec pe=
na sibi inflicta: licet eñ p̄cipiat̄ q̄ null⁹ au=
diat missā p̄sbyteri quē sit indubitantē cōcu
binā habere. xxxij. di. null⁹. Nō tñ ꝓhibet̄
hmōi sacerdos celebrare. Sed ꝓhibet̄ alijs
coīcare in isto actu cū illo vt citi⁹ resipiscat
et corrigat̄. Nec ideo infligit̄ illi penā irre=
gularitatis si exerceat actū illū ⁊ idē pōt di=
ci de publico vsurario etiā manente in pctō
vsure secundū Sco. di. xij. ¶ Simōiacus Ag
autē siue in ordinis susceptiōe siue in bene=
ficij assecutiōe irregularis esse videt̄ q̄ tales
iura decernūt deponēdos ex. de simo. nobis
fuit ⁊ in glosa qd̄ credo intelligēdū vbi pro
aliquo data vel ꝓmissa fuit pecunia ip̄o sci
ente vt ordinaretur vel bñficiū assequeret̄:
sec⁹ si tñ si ip̄o ignorāte ignorātia īuinci=
bili seu ꝓbabili pecunia vel aliud datū fuiss;
aut ꝓmissū. Q̄ q̄uis in tali casu stari post
q̄ de pacto simoiaco sibi ꝯstiterit teneat̄ de
sistere a ministratiōe in ordine sic suscepto
⁊ renūciare bñficio sic assecuto: quousq̄ fue
rit cū eo dispēsatū. Nō tñ incurrit irregula
ritatē ex hmōi bñficij assecutiōe. Nec est ir=
regularis simpliciter ex tali sūptione ordinis
sed solū secūdū quid. Q̄ q̄uis in ordine sic
suscepto nō poterit ministrare a t̄pe noticie
pacti hmōi simoiaci añ dispēsationē: pōt tñ
sine vlla dispēsatione in ordinib⁹ prius le=
gitime susceptis ministrare. Et eo ip̄o quod
fuerit secū dispēsatū in ordine sic suscepto
pōt absq̄ alia dispensatiōe ad vlteriores or
dines promoueri s; Ri. di. xxv. Si autē pe=
cunia data fuisset in fraudē alicui⁹ pro ei⁹
ordinatione seu bñficij assecutiōe illo penit⁹

ignorāte nō nocet nisi ex postfacto ɔsētiat.
ext.de simo.sicut tuis.de hac materia infra
Ah ca.xxi. ¶ Itē de irregularitate p bigamiā
cōtracta vide s.ca.iiij.R. De illegitimis et
corpore viciatis et alijs hmōi s.qui sunt su
spensi a canone nō propter crimen: sed pro
pter defectū tenet archid.in ros.lvi.di.apo
stolica.quod non incurrūt irregularitatem
nouam: si ante dispensationē celebrent. et
hoc seruat romana ecclesia: qꝛ qñ dispensat
cū talibus simpliciter dispensat super defe=
ctu: non sup irregularitate.de hmōi defe=
Ai ctuosis vide s.ca.iiij.E.ꝫ F. ¶ Itē cleric⁹
per saltū promotus scienter est irregularis
vide s.ca.v.P. Hug.dixit ꝙ scienter p sal=
tū ꝑmotus si ministrauerit in ordine susce=
pto ante supplētionē ordinis sic omissi irre
gularis est sicut cleric⁹ non ordinatus mini
strās nec poterit cū eo nisi per papam dispē
sari. Si aūt non ministrauerit iniūgetꝰ peni
tentia ꝫ supplebitꝰ caute quod ꝑtermissū fu
it et sic per epm̄ dispensabitur.ar.lij.di.sol
licitudo.ꝫ per Hos.ext.de sacra.iter.vel nō
ca.i. Alij dicunt ꝙ talis per saltum promo
tus non est a iure suspensus sed per senten=
tiā suspendendus.ꝫ hoc tenet archid.i ros.
lij.di.ca.sollicitudo.ꝫ hoc verū est tunc talis
ministrans ante supletionē non est irregu
laris. ¶ De clerico qui furtiue suscepit ordi
nes et de pena ei⁹ dictū est supra.ca.v.Q.
Et de clerico non ordinato ꝫ mīstrante ꝫ pe
na eiusdē ibidē.R. ¶ Itē de eo q distulit ba
ptizari vsꝙ ad articulū mortis iminētē quo
modo est irregularis.vide ibi.L. Item de
clericis ordinatis ab epis hereticis excōicatꝭ
vel depositis vel qui renūciant epatui. De
clericis etiā ordinatis a nō suis epis sine lit
teris dimissorijs et de recipiētibus sacros or
dines extra tpa statuta dictū est ibi.s.t.v.
¶ Item rebaptizat⁹ scienter ē irregularis.
de con.di.iiij.qui bis ſm quosdam. Simili
ter rebaptizans et hoc scienter est irregularꝭ
ext.de apostatis.ca.ij.ꝫ ſm archi.lj.di.q in
Ak aliquo vide s.ꝑte.v.ca.xiij.An. ¶ De irre=
gularitate que prouenit ex contēptu seu cen
sure ecclesiastice violatiōe videlicet excōica
tiōis suspensionis vel interdicti.aduerte ꝙ
oīs clericus excōicat⁹ sñia maioris excōica
tionis sciēs se sic excōicatū officians in diui
nis in officio suo sicut prius est irregularis.
Secus de ligato sñia minoris excōicationis
qꝛ licet talis grauiter peccet nullius tñ irre=
gularitatis notā incurrit.vt ex de cle.excōi=
cato mi.si celebret. Nec etiā si penit⁹ igno

ret ignorantia probabili: non crassa vel af=
fectata. Celebrans enim in excōicatione ꝙ=
diu ꝑbabiliter ignoret se excōicatū nō pec=
cat celebrando ꝫ quicqd interim legitime fa
cit videlꝫ vt impetrando sibi litteras ꝑ bñfi
cio vel alio negocio: ꝫ electio de ipso interiꝫ
facta per eos. Similiter qui ignorant ipsuꝫ
excōicatum valebit et sic suspenditur effect⁹
excōicationis per ignorātiam probabilem
ext.de cle.excōica.mi.apostolice.iuncta glo
sa. Postꝙ aūt nouerit se excōmunicatū te=
netur abstinere quousꝙ fuerit absolut⁹: ali
as irregularitatē incurrit. De ignorantia ꝑ
babili que ꝫ qualiter excusat.vide infra.As.
Item dicunt quidā ꝙ dubitans an sit excōi
catus maiori excōicatione an non: ɔsci⁹ tñ
de culpa pro qua fuit excōicandus ꝫ offici=
ans sicut prius irregularitatē incurrit scḋꝫ
Spec.ti.de legatis.ꝫ Wil.in sacra.ꝫ idem de
interdicto ꝫ suspenso tenendū est ſm eūdē.
¶ Ad sciendum vo qñ quis dr̄ agere in offi Al
cio suo sicut prius ad hoc ꝙ incurrat irregu
laritatē. Nota ꝙ ille dr̄ agere in officio suo
sicut prius quo ad diuina officia: qui agit so
lēniter in officio de iure vel consuetudine in
ecclesia prius sibi deputata specialiter i his
q sunt ordis.de iure inꝙ sicut sūt absoluere
cū solēnitate ꝙ soli⁹ epi est.vel pbr̄i de quo
ext.de sen.exco.a nobis. Et missas celebra=
re in matutinis vesperis ꝫ alijs horꝭ canoni
cis in ecclesia dictis principaliter vel in ap=
paratu solenni officiando dicere solenniter
baptizare: dare bñdictiones legentibus le=
ctiones. Similiter incipere officium vel ali=
os cant⁹ quod pertinet cātori. Similiter ab
sente pbr̄o solēniter baptizare: vel corpus
xp̄i infirmo ministrare. Euāgeliū cū stolaꝫ
alio apparatu ꝑtinēte: solēniter legere ꝫ alia
similia q pertinēt ad diaconū. Epistolā cuꝫ
manipulo ꝫ alio apparatu solēniter legere
et similia q ꝑtinēt ad subdiaconū. De ɔsue=
tudie aūt nisi solitū ē presbiterꝫ portare sto=
lās legere euāgeliū instar diaconi. Diaconū
vel acolitū portare manipulū instar subdia
coni ꝫ legere epistolā. In oīb⁹ his casib⁹ et
similib⁹ excōicat⁹ agēs i officio suo sic sicut
pri⁹ siue sit eps siue pbr̄ diacon⁹ subdiacon⁹
vel accolitus irregularitatē incurrit. Si aūt
non agit solēniter vt dictum est i officio suo
vt puta cū is q ɔsueuit i matutinis solēnitꝰ
legere euangelium in vestibus sacerdotali=
bus: nunc legit in capa priuata.vel cum sa
cerdos vel diaconus baptizans seu corpus
christi laicis ministrat priuatim ꝫ sine solē=

nitate. non est irregularis. nec etiã licet agat officiũ quod nulli ordini in ecclesia ĩ qua est excõicatꝰ deputatũ ẽ: vt cantare psalmos: legere lectiões: cãtare rñsoria vel alia hmõi: que indifferenter a pbr̃is ꝫ alijs inferioribus solẽt exerceri ſm wil. in sacra. neqꝫ ꝓpt̃ hoc incurrit irregularitatẽ. si dicat horas canonicas cũ vno socio vel pluribꝰ dũ tñ nõ officiãdo ecclesiã: licet mortaliter peccet sic cõicãdo cũ alijs. ꝫ dicẽdo sic priuati: dꝫ illa v̾ba pretermittere q̃ a solo sacerdote solent dici. vt dñs vobiscũ: ꝫ similia. ꝫ peccat talia ꝓferẽdo a ꝓposito: nõ tñ incurrit irregularitatem qꝛ hoc nõ inueniẽ in iure. ꝫ minꝰ male faceret: si dicẽdo cũ alio q̃uis nõ sacerdote faceret illũ inchoare offĩm. ꝫ quod dictũ est de officiãte ecclesiã publice etiã de officiãte populuꝫ in exercitu vel in naui vel alibi publice. etiã intelligẽdũ est ꝫ irregularitatẽ incurrit sic agenꝰ in offõ suo sicut p̃us. ſꝫ spec. ti. de legatis in rubrica de dispensatiõe. ¶ Clericus aũt simplex q̃ ſcðm theologos quosdã ordinẽ nõ habet si psalmos cantet qð est agere in officio suo nõ ĩcurrit irregularitatẽ. Ille aũt cuiꝰ offĩm est mere tp̃ale vt pulsare campanas lãpades illuminare aduocare agens in officio suo sicut prius nõ est irregularis. Similiter ille cuiꝰ officiũ est ꝑtim spirituale ꝓpt̃ finẽ: ꝫ ꝑti tp̃ale q̃ nõ requirit ordinẽ: sed a nõ ordinato exerceri põt. vt p̃dicãdo docere euãgeliũ p modũ doctrine. cuius siñis est instructio aĩe ꝫ sic sp̃ualis ꝫ a nõ habẽte tonsuram. s. a magistro theologie exerceri põt ꝫ alijs vt ext. de hereticis. excõicamꝰ. excõicatꝰ sic agens in officio suo nõ ex hoc ẽ irregularis. Similiẽ exercẽs offĩm mere iurisdictionis ꝫ nõ ordinis q̃uis a principio ꝫ fine sit spirituale vt sunt excõicare interdicere suspendere: nudo v̾bo absoluere. dũmõ sñia excõicatiõis ẽ ligatꝰ nõ incurrit irregularitatẽ hec wil. in sacra. ca. si ꝫ alienꝰ. ¶ Iterũ si excõicatꝰ ingerit se diuinis celebrãtis per aliũ ꝫ hoc facit ex quadã simplicitate nullã irregularitatẽ incurrit: qꝛ nõ inueniẽ ĩ iure expssũ. Si v̾o hoc facit cõtẽnendo censuraꝫ ecclesiasticã vel dãdo auctoritatẽ celebrãdi ĩ p̃sentia sua faciẽdo: tũc vt tenẽt Host. ꝫ Innocẽ. sup ca. tanta. de excess. prel. irregularis est. Et dicũt de hoc eẽ textũ. ext. de cle. excõmu. ca. illud in fine. ꝫ qꝛ vt dicũt excõicatum celebrare: ꝫ excõicatũ interesse diuinis obsequijs equiparanẽ. xi. q. iij. sicꝫ ep̃s. Petrꝰ de saxona dicit qð nõ ẽ irregularis: qꝛ vt dicit interesse celebrãtibꝰ nõ adiciẽ pena: nisi excõicatio minor. de sen. ex. nup. sup v̾bo orãdo Sed minor excõicatio non inducit irregularitatẽ vt in ca. si celebret. ꝫ quod dicitẽ in ca. illud pr allegato potiꝰ est inculcatio v̾boꝝ q̃ diuersitas locutionis. idem ponit abbas sup ca. illud. in fine. hec predicta recitat wil. in sacra dicto ca. sit alienꝰ. hec opinio magnũ colorẽ videẽ habere ex ca. is qui li. vi. de sen. ex. qꝛ iura q̃ adducunẽ ꝓ opinione contraria solũ loquũẽ de celebrante diuina nõ de audiente vel celebrari faciente vt pꝫ intuẽti. ¶ Itẽ q̃ celebrat in p̃sentia excõicati vel interdicti scienter cõtẽnendo censurã ecclesiasticã ꝫ q̃ sic admittit tales ad officia diuina. sacra ecclesiastica vel sepulturã ecclesiasticã est suspẽsus ab ingressu ecclesie. ꝫ si ꝑficiat missã ad quam sic scienter et sponte recepit publice excõicatũ vel interdictũ irregularitatẽ incurrit. vt ext. de priuil. episcoꝝ. lib. vi. Nã v̾bũ p̃sumpserit ibi positum in fine denotat temeritatem qui vero simplicitate quadam patiendo sustinet hmõi excõicatuꝫ vel interdictum interesse dum celebrat non est irregularis: peccat tamen quia propter eorum presentiam non cessat. sic loquiẽ capitulum is qui. de senten. excom. li. vi. vide supra. ca. vi. Bv. Item recipiens ordines scienter in excõmunicatione maiori. i. dum scit se taliter esse excõicatum irregularitatem incurrit. ext. de senten. excom. cum illorum. in principio. de hoc vide supra capitulo quinto. B. ¶ De excõmunicatione maiori et etiam quibus casibus incurritur excõmunicatio. vide supra parte quinta. c. xvj. vsqꝫ ad capitulũ. xxiiij. ¶ De interdicto notandum qꝫ si eẽ personale vt quãdo persona alia est iterdicta: licet ip̃o iure sic fiat vbicũqꝫ celebrat vel agat in officio suo sicut prius dum sit cum interdictum est irregularis vt in capitulo medicinalis. li. sexto. Si autem sit ei interdicta ecclesia siue ingressꝰ ecclesie sit ei interdictus: tunc celebrans extra ecclesiam non est irregularis. Secus si celebret in ecclesia vel eam ingrediatur vt notat Innocen. super dicto capitulo cum medicinalis. Si vero locus sit suppositus ecclesiastico interdicto: tunc vbicunqꝫ sciẽter celebrans in eo vel officians est irregularis: nisi a papa vel a iure tollatur interdictum vel ab alio auctoritatem habente: vel nisi locus ille speciali priuilegio sit munitus. qꝛ tunc non esset irregularis. Intellige premissa cum temperamento illius capituli alma. de senten. excom. li. vi. de hoc supra. ca. vi. K

Ap ¶ Nota secundum Innocen. ꝙ clericus violat interdictum quando officium suū vel ordinem exequitur in missa non solum celebrando vt sacerdos: sed etiam calicem offerendo vt subdiaconus/ vel vrceos vt facit accolitus et huiusmodi. Similiter celebrando principaliter matutinas vesperas et huiusmodi. xi. q. iij. si quis episcopus. in fine. nec credimus irregularitatem siue suspensionē incurrere qui officio interest et si cantet cū alijs dum nihil in officio suo agat sicut prius licet peccet. et intellige nisi premissa faciat ex contemptu. sm̄ Host. in ca. tanta. Legere autē psalmos et euangelium docere et predicare licet in ecclesia interdicta. ex. de sen. excom. respōso. De materia interdicti. vide plenius supra ca. vij. per totū. Aq ¶ Quātū ad suspēsionem nota ꝙ quilibet suspensus ab homine: siue simpliciter siue a diuinis: siue ab offō: siue ab executione officij sui: siue a celebratione missarū vel alio modo simili sciēter celebrans vel alias agens in officio suo sicut prius irregularitatem incurrit. ex. de cle. ex com. mi. capitu. clerici. in glo. et cōmuniter notatur in glo. super capi. cum medicinalis de senten. excom. li. vi. ¶ De suspensis autē a canone sunt opiniones. Una tenet ꝙ quilibet suspensus a canone siue sit suspensus simpliciter siue a diuinis siue ab offō. vel alio modo simili prout dictum erat prius si celebret vel alias immisceat se diuinis agendo in officio suo sicut prius: est irregularis. et sic omnis notorius fornicator et etiā simoniacus cum ipsi sint a canone suspensi. xxxij. di. §. si verum. Huic opinioni videtur fauere Innocen. in capi. cum medicinalis. super verbo a diuinis. in fine glose. licet in multis alijs locis dixit contrariū. equiparans suspensionem minori excommunicationi que nullam irregularitatem inducit. Huic opinioni concordat Host. in capi. si celebret. et vbicunqꝫ tangit illam materiam. et spec. in parte spec. titulo de legatis. et cardi. in capitulo cū medicinalis. hec pro assertiōe huiusmodi opinionis recitat Wil. in summa. in ca. sit aliquis. vbi dicit ꝙ hec est veritas et ita obseruatur de facto nec obstat dicit de suspenso propter minorē excōmunicationē: qui non est irregularis licet scienter sic celebret. nec de clericis per saltum promotis cū quibus dispensatur: quia vt dicit tales non sunt vere suspēsi: licet organa eorū vsqꝫ ad suppletionem omissorum ordinum sunt eis interim interdicta: sed sunt suspendendi ab homine et ita notat Inno. sup capi. tanta. de excessi. pre. vbi cōcordant omnes glose. huic opinioni aduersantes vt dicit Wil. hanc etiā opinionem tenet idē Wil. in cle. de etate et quali. vbi. et de priui. le. ca. i. §. suspensionis/ concordat Jo. an. ca. cum medicinalis. dicēs ꝙ illud quod in antiquis canonibus statutū erat de excōmunicatis per nouū ius extenditur etiā ad suspensos: et hoc sonare videtur adiectio illa iuxta canonicas sanctiones. in capitulis cum eterni et capi. cum medicinalis posita. nā in primo dicitur si suspensione durāte ingesserit se diuinis irregularitatis laqueo se inuoluet secūdum canonicas sanctiones. In secūdo dicitur si contigerit sic suspensos diuina officia exequi sicut prius irregularitatē nō effugient iuxta canonicas sanctiones que verba viderentur ociose posita nisi ad insinuandam penam irregularitatis inflictā per antiquos canones excōmunicatis in contēptum celebrantibus et suspensis sic celebrantibus infligendā. Alia opinio fauorabilior est quā tenet archi. extra. de sen. et re. iudi. cum eterni lib. vi. vbi dicit sic. nullus suspēsus solū a canone celebrās est irregularis: nisi canō talē penā imponat. vt de sen. ex. is qui. libro. vi. Unde dicit Innocen. ꝙ si suspensus a canone celebret nō est irregularis ar. extra. de cle. excommuni. mi. si celebret et hoc dicit de cohabita. cle. et muli. sicut. Hoc etiam assertiue tenuit Uincen. hanc inquit archidia. sententiam amplector tanqꝫ veram. concordat Johan. de anthona in glosa super capitulū cum honestatis verbo canonicam. in consti. octob. vbi loquens de prima opinione dicit sic. illa foret valde rigorosa: attenta fragilitate humana ideo malens de misericordia quam de rigore reddere rationem opinionē predictam de irregularitate loquentem restringo ad casum quando suspensio ab officio lata est per iudicem/ vel quando in sententia canonis continetur vt in duobus capitulis. cum eterni. et cum medicinalis et ibi dicit multa notabilia pro hac opinione et potest ratio talis fieri: ꝙ nunqꝫ irregularitas incurritur a iure nisi vbi in canone inuenitur expressum: sicut innuit illa decretalis is qui. libro sexto edita a Bonifacio papa: qui fuit diu post tempus Innocētij quarti a quo dicte decretales cum eterni. et cum medicinalis emanarūt. sed nullibi in canone reperitur irregularitas expresse adiecta violenti suspēsionem canonis videlicet celebrādo vel agēdo in officio suo sicut prius vt patet discurrēdo per

singula preterq̃ in duobus capitulis predi=
ctis. Igitur nullus suspensus a canone sic
celebrãs vel officiãs efficitur irregularis: ni
si in casibus capitulorum p̃dictorum. nec obstat
ratio Jo. de illis verbis iuxta canonicas sã
ctiones vtrobiq̃ positis. Nõ enim ponitur ta
lis adiectio ad equiparandũ suspensionem
canonis ad excõicationẽ quãtũ ad penã vio
lãtis vt dictum est: sed ad explicandum q̃d
importat hec dictio irregularitas que in an
tiquis canonibus non exprimebatur. s; pe=
na illa sub alijs verbis ponitur. vt. xi. q. iij.
siquis epũs dãp. ꝯ ca. se. in quorum primo sic di
citur. spem promotionis nõ habeat. in secun
do dr̃: nõ liceat sibi recõsiliatiõis spem ha=
bere. Unde posteri videntes q̃ tales nec erãt
nec poterant esse de regula aliorum vocabant
eos irregulares. Et primo quidẽ in decreta
li Gregorij decimi: sic nolati sunt in canone
vt ext. de cle. exco. mi. si celebret. ꝯ plenius
postea per innocentiũ quartũ in duob᷑ ca=
pitulis supradictis. cũ eterni. ꝯ cũ medicina
lis. Unde sensus est irregularitatem incur=
ret secundum canonicas sanctiones. hoc est
talis erit positus extra regulam aliorum absq̃
spe promotiõis: nec poterit habere spem re
consiliatiõis vt in dictis capitulis si quis e=
piscopus. ꝯ ca. se. ¶ Et si queratur quã pe=
nã s. incurret generaliter violãs suspensio=
nẽ canonis. dici potest q̃ talis peccat morta
liter qui violat mõ predicto eã scienter. ꝯ hec
multum grauis pena est. insuper suspendi de
bet a suo prelato ꝯ extunc si celebrat añ di=
spẽsationẽ efficitur irregularis. simile huic di
cto vltimo ponit cardi. super capitulũ eos qui
de tem. or. li. vi. Huic opinioni vltime assen
tio dũ tñ sacris canonibus q̃b᷑ me semper pa
ritur psiteor nõ discordet. Prima tñ secũ=
dorum putaret apud multos q̃uis rigida videat
Ar ¶ Nota q̃ suspẽs᷑ ab hoie vsq̃ ad certũ tẽ
p᷑ vel a canone vbi pena irregularitatis adi
citur scienter interim celebrans et agens in offi
cio suo sicut prius: est irregularis vt in cap.
cũ eterni. suspensus aũt quousq̃ satisfece=
rit celebrans interim non est irregularis dũ
modo in consciẽtia sua reputet satisfactum
vt notat archidi. ext. de elec. q2 sepe. verbo
suspensi. li. vi. de suspensione vide s. ca. vi.
As per totũ. ¶ Quia dictũ est supra q̃ null᷑ effi
citur irregularis propter violationẽ censure ec
cles. astice videlicet excõicatiõis interdicti vel su
spẽsiõis nisi scienter eã violet. et quod igno
rãter violãs excusat. Videndũ est q̃ ignoran
tia excuset et q̃ nõ: pro quo nota q̃ quedam

ignorantia est iuris quedã facti. Ignoran=
tia iuris est vt siquis laicus nesciat furtum
esse petõm vel si cleric᷑ nesciat casus iuris in
quibus incurritur excõicatio interdictũ vel
suspensio ipso iure ꝯ similia: et talis igno=
rantia si sit vincibilis et affectata: nullo mõ A
excusat imo est spirituale peccatũ. Si vero
non sit affectata sed proueniẽs ex negligẽtia
imputata q2 neglexit addiscere excuset a tãto
.i. in parte sed nõ a toto. Sed ignorãtia illa
non excusat clericũ excõicatũ interdictũ vel
suspensum ministrãtem in officio suo sicut
prius. q2 sm Scotũ: qui exponit se ad talẽ
actũ tenet scire iura secũdũ quo posit actũ;
hmõi exercere et illa etiam p que ipsius exer
citiũ prohibetur. ¶ Ignorantia iuris inuin Aa
cibilis. et oĩno inuoluntaria est: q2 aliquis
sine culpa sua ea que iuris sũt scire nõ põt.
vt patet de infantibus morionib᷑ vel amẽ
tibus a natiuitate. Et eodẽ modo si aliquis
de aliquo casu dubitans consuluit peritos a q̃
bus tamen habuit aliter q̃ veritas se habe=
ret excusatur propter talẽ ignorãtiã. Q2 iam
in se fecit quod potuit. Si vero in hãc igno
rantiã inuincibilẽ incidat ex culpa sua: tamẽ
p opus licitũ vt sic per vigilias vel abstinẽ=
tias deuenit in amentiam: adhuc excusatur
a toto etiã si feruoris excessus fuerat pecca
tum veniale. Si autẽ per opus illicitũ tunc B
excusatur a tanto nõ a toto. ar. l. di. sepe. Alij
dicũt et probabilius q̃ in illo qui nullũ hz
vsũ rõnis petõm sequẽs excusatur a toto. xv.
q. i. aliquos. ¶ Ignorantia facti põt esse du Ab
plex q2 vel ignorãtia est causa agendi ita qđ
si sciret circũstantiã illã que trahit in petõm
nõ faceret ꝯ se fecisse dolet cũ sciuerit ꝯ hoc
excusat a toto: vel ignorãtia est cõcomitãs
actũ sic viz qđ etiã si sciret circũstãtiã peti
nichilomin᷑ faceret ꝯ hoc nõ excusat conc.
his Tho. ij. ij. q. lxxvi. Ignorãtia facti sm p̃
mum modũ excusat excõicatũ aut interdi=
ctũ ꝯ etiã suspẽsũ exequẽtẽ officiũ suũ sicut
prius ab irregularitate q2 nõ tenet cessare ab
exercitio officij sui nisi fama veridica vel C
publica vel alias sibi legitime constaret de impedi
mento ar. ex. de cle. exco. mi. illõ in fine. Si
aũt haberet probabilẽ causã dubitandi de hu
iusmõi tuci᷑ esset abstinere vide s. a h. Et p
te. v. c. xxiij. m. ¶ Ignorãtia crassa et suppi Ac
na neminẽ excusat. Et sic denotat p meta=
phorã hois crasse ꝯ suppine iacẽtis q̃ nõ vi
det ea que corã eo sũt: sic et q̃ publica ꝯ ma D
nifesta se dicit ignorare. xvi. di. quod dicitis
¶ Et est notãdũ qđ siml̃r p statuta ordina= Ad

riorū pmulgatis non ligantur subditi igno
rantes nisi fuerit ignorantia crassa et suppi
na. ext. de ɜstitutionib⁹. vt ala. ꝑ. li. vi.

¶ De dispensatione. Capitulum. ix.

A His itaq decursis breuiter est tan
gendū de dispensatiōe. Est aūt di
spensatio rigoris iuris p cum ad
quē spectat misericors et canoni=
ce facta relaxatio sicut colligitur. i. q. vij. §.
nisi rigor. et ca. se. ɜ sm Host. dispensatio=
nū alia debita / alia ꝓhibita / aliā permissa /
Debita est vt cū multorū scādalū timet. l. di.
vt constitueret. vel ratione tēporis aut ꝑso
ne seu pietatis aut necessitatis vel vtilitatis
ecclesie vel euentus rei. ɜ de singulis horuȝ
habetur. i. q. vij. §. nisi rigor. ɜ capitulis se.
Et breuiter vbi subest iusta causa dispensa
tiō debita est. l. di. dn̄o sancto. ɜ ca. cōsideran
dū. Et licet ex causis predictis dispensatio
sit debita et peccet prelat⁹ nisi dispenset. ar.
ij. q. v. ca. quanto. in fine. Tn̄ subditi nō ha
bent hoc ius petendi: nisi forte supplicando
Dispensatio prohibita est vbicūq non pōt
fieri sine magna et manifesta declaratione
ecclesie. ɜ vbicūqȝ nō subest iusta causa di=
spensandi. ex. de elec. innotuit. §. multa. et. §.
fi. Dispensatio ꝑmissa est vt in multis casi=
bus in quibus iura permittunt dispensare
B vnus cas⁹ ponit. l. di. si quis ꝑdiderit. ¶ Dispē
satio in multis casib⁹ est ꝑhis ꝓhibita. Pri
mo ꝙdē in homicidio. l. di. miror. ɜ hoc siue
fuerit homicidiū iustū siue iniustū etiā quo
cūq modo fiat. nec etiā in mēbri mutilatiōe
dispensare pōt. Unde si quis vindictā sāgui
nis dictet vel scribat aut auctoritatē exhibet
et in his similib⁹ oībus vel alijs actib⁹ vnde
mors fuerit subsecuta vel mutilatio vt no
tat Inno. ɜ Host. ext. de cle. pug. in. du. ca.
primo. ɜ supra notat ca. ꝓxi. a principio vs
q ad mediū. Cū nullo taliū pōt ep̄s dispen
sare: quo ad illa que sunt officij: secus tn̄ in
beneficio vt. s. clericus homicida poterit pri
us obtentū beneficiū retinere. eo. ti. ca. ij. se
cus etiā si non interuenerit mors vel mēbri
C mutilatio. vt ibi ca. j. ¶ Scd̄o i simonia or
dinis vidȝ in ordīe p simoniā scienter acq̄sito
etiā si occultū fuerit. ext. de simo. tanta. de
renunc. post trāslationē p Ber. de hoc s. ca.
ꝓxi. Ag. et hoc idē intellige de illo ꝙ an̄ ordi
nationē fecit ꝓmissionē vel iuramētū ꝓsen
tatori seu etiā ordinatori suo qd̄ nō inquie=
taret eū de ꝓuisiōe sua de quo s. ca. vi. T.
D ¶ Tertio in illo ꝙ cū esset excōicat⁹ īterdict⁹
vel etiā suspēsus ab hoīe seu etiā a canone
vbi canon dispensationē pape reseruat. vt i
ca. cū eterni: ɜ ca. cū medicinalis. li. vi. sciēter
celebrat: vel sciēt īmiscet se diuis agēs i offō
suo sicut pri⁹ d quo s. c. viij. Al ¶ Quarto i E
clerico excōicato a consilio qui accedit ad cō
siliū principis. contēpto iudice ecclesiastico
xxi. q. vltima. ca. si quis ep̄s. ¶ Quito in bi F
gamia de qua ɜ quibus modis ɜtrahit s. c. G
iiij. R. ¶ Sexto in clerico nō ordinato mi=
nistrante de quo s. ca. v. R. ¶ Septimo in H
clerico per saltū ꝓmoto scienter de hoc s. c.
v. B. et ca. viij. Al. ¶ Octāuo in eo qui fur
tiue recepit ordines vbi fuit lata sententia
excōicatiōis in sic recipientes vt s. ca. iij. B.
et ca. v. M. ¶ Nono in eo qui fuit ordina= I
tus extra statuta tp̄a vt ab alieno ep̄o sine li
cētia sui supiorꝫ: si a suo supiore itedicta fu
erit ei ordis sic suscepti executio ɜ iterim mi
nistrasset in eodem vide supra cap. iij. L.
¶ Decimo si quis excōmunicatus ordines K
suscepit si secularꝫ fuerit etiā licȝ iuris igna
rus et non recolens factum pro quo incidit
non potest episcopus auctoritate sua cū ta
li dispensare. ext. de sen. excom. cum illoruȝ
vide supra ca. v. B. Hoc intelligūt quidā
de excōmunicato pro enormi lesiōe facta cle
rico. ɜ in casibus quibus episcopus non pōt
inicientē manus violentas in clericum ab=
soluere: sicut ex serie dicti capituli pōt elici:
vt dicūt. Alij intelligūt capitulū indistincte
de quolibet seculari excōicato p violētia fa
cta clerico ante absolutionē ordīato. Et idē
dicēdū est de apostata extra religionē suā or
dinē recipiētē ext. de apostatis ca. fi. ¶ Un L
decimo de electo vel ordinato sciēter ab he=
reticis vel scismaticꝫ ex. d scismatꝫ. ca. j. j. q.
vij. ɜuenientibus. ¶ Duodecimo in scienter M
rebaptizato seu recōfirmato: vel si ignoran
ter rebaptizatus aut recōfirmat⁹ postea cū
sciuerit ratū habuit. de con. di. iiij. ca. eos. et
ca. ꝙ bis. de con. di. v. dictū. et idē itellige de
eo ꝙ bis scienter recipit eūdē ordinē. j. q. vij
ca. saluberrimū. hoc idē intellige de rebapti
zāte sciēter ꝰquosdā vt ex. d apostatꝫ. ca. ij
¶ In aliquib⁹ aūt casuū predictorū pāpa N
raro vel nunꝗ dispensat vidȝ cū simonia=
ce ordinatis vbi interuenit simonia tam ex
parte ordinati: ꝙ ex pte ordināntis. j. q. j. si
quis ep̄s. Similit cū bis baptizato scienter
bis cōfirmato seu bis recipiente eundē ordi
nē scienter. ¶ Itē cū eo ꝙ in subuersionē fi
dei se fecerit ab hereticis ordinari. j. q. vij. cō
uenientibus. vbi de his. versus.
Siue bis ordo dat seu baptismus repetatur

Aut vt vertat sibi status ordo petatur
Vel si prescitur vt vtrinque simon operetur
Ut dispensetur spes irrita prorsus habetur

O ¶ Preter hos casus de irregularitate sunt alii pape reseruati in quibus epi dispensare non possunt. vidz q vni ecclesie duo pariter presint. xxi. q. i. ca. penultio. nec q vnus habeat simul duo beneficia curata. ext. de prebendis. de multa. Exceptis quinque casibus que notant in glosa cause. xxi. in summa. Primus qn ecclesie tenues sunt ita. s. q neutra sufficeret ad sustentationem sacerdotis. x. q. iii. vnio. Secund⁹ si vna pendet ex altera ext. de etate et qua. cum te. Terti⁹ si hz vnā intitulatā et aliā cōmēdatā. xxi. q. qui plures. sed talis cōmenda fieri nō pōt nisi sacerdoti: nec tali nisi vnica sola et hoc ꝓ euidenti necessitate vel vtilitate nec durat cōmenda hmōi. vltra. vi. menses ext. de elec. nemo

P li. vi. ¶ Quartus ꝓpter raritatē clericorū vel hoim. xxi. q. i. clericus in fine. Quintus si ecclesia sit annexa prebende vel dignitati ext. de prebendis. extirpando. §. qr vo. Itez nō possunt epi dispensare cū illegitime natis nisi ad minores ordines ꝯ ad bñficiū sine cura ext. de fi. presbi. is q. li. vi. Uide infra pte viii. ca. xvii. Sb. ¶ Item nō possūt dispēsare cum eo qui est suspensus in consilio propter iniustam bñficiorum collationem.

Q extra. de prebendis. graue in fine. ¶ Item solus papa dispensat cum contrahentibus matrimonium in gradibus prohibitis. ext. cū. de restitu. spo. litas. ext. de cōsan. ꝯ affi. nō dz. Et gñalit in oīb⁹ casib⁹ a iure vel ꝑ

R statuta legatoꝝ seu ꝓuincialia sedi apostolice reseruatis sol⁹ ipe dispensat. ¶ Itē sol⁹ papa dispensat in voto terre sctē in voto de visitando limina apostoloꝝ petri ꝯ pauli et voto sancti iacobi supra parte quinta. ca. xxv. Ag. ibi vide plura de dispensatione. ¶ Itez q aliquis potest ꝓmoueri ante. xxx annum ad episcopatum solus papa dispēsat ext. de electiōe cū nobis olim. Sz quo ad alias dignitates sine cura possunt epi dispensare cū eis q. xx. annū ꝯpletū habuerit ex. de etate ꝯ qua. ꝓmittim⁹. li. vi. Quantū vero ad ecclesias parrochiales vt his q. xxv annū nō attigerint ꝯferant nō pñt epi dispensare ext. de elec. licet canon. li. vi. ꝑ Io. An. ¶ Itē cū epis patiētib⁹ defectū in ordinibus siue eligant anteꝙ ordinem subdiaconat⁹ receperint siue alio modo solus papa dispensat. ar. ext. de officio legati. qd translationē. de excess. prel. sicut vnire. de etate ꝯ qli.

a multis. ꝑ Bernar. Cū aliis vo licet in dignitatibus cōstitutis sup defectu in ordine pñt epi dispensare. ar. de etate ꝯ qua. preterea et ca. tuā. ¶ Itē nota q epūs dispēsare pōt i omni crimine nisi expresse prohibeatur sibi a iure. vt. lxxxii. di. ꝓsbit. ꝯ pe. di. vi. c. i. i fi. ext. de sen. ex. nup. circa finē. ꝯ nota. i. di. si quis presbiter. Possunt enim epi dispensare cū ordinatis ignoranter simoniace vbi scz ipsis nescientibus crimen perpetratū est et hoc postꝙ renunciauerint executioni ordinis sic adepti alias non. ext. de simonia. de simoniace. nisi videlicet ipi epo data fuisset pecunia tunc non posset ipe sed successor ei⁹ vel alius ordinarius illi⁹ sic ordinati. vtputa si haberet domiciliū vel bñficiū i alio episcopatu: alias nullus nisi papa. i. q. i. erga ꝯ ca. siquis. ꝯ. q. v. presentiū. sm Ray. Host. et Goffre. vide s. ca. viii. Ag. Similiter cū eo qui recepit ordinē simoniace non tñ ministrauit potest epūs dispensare in ordinibus rite ante susceptis nō aūt in illo quē simoniace suscepit Nec etiā q recipiat alios ordines anteꝙ cum eo per papam dispensetur. qz promotus esset per saltū. Similiter cū eo q simoniace promotus est ad simplex beneficiū ipso nesciēte de simonia. Nec postea tamē habente vt scz postꝙ dicto beneficio pure et simplicit renūciauerit ei illud bñficiū de nouo conferatur. vt in dicto capitulo de simoniace. ext. de electione. ca. si alicui⁹. Cū simoniaco aūt i dignitate solus papa dispēsat sine cuius dispensatione nullus simoniace promotus scienter ad dignitatem vel ad aliud beneficiū ecclesiasticū ad illud seu qdcunque aliud poterit promoueri. i. q. i. erga. ext. de simonia. nobis. Unde cum scienter simoniace beneficiatis solus papa dispēsat ext. eodem de regularibus. et secundū Hostiensem ꝯ Innocen. in dicto capitulo nobis ¶ Item secundum Ray. titulo de simonia. §. xii. q episcopus potest dispensare cum illo qui beneficium vel ordinem cōtulit simoniace dum tamen sit occultum et etiam cum eo qui preces carnales interposuit etiā pro non digno nullo tamen interueniente pacto vel conditione. Hoc intellige de episcopo ab hmōi pactione immuni simoniaca. Alioquin metropolitanus hoc faciat vbi ei ex cōsuetudine talia competunt secundum Wil. in glosa Ray. Potest etiam episcopus dispensare in simonia que committitur circa exequias defunctorum et in consecratione cimiterii ac sacrorum vasorum in benedi=

ctione vestiũ.in benditione crismatis.aque
benedicte vel salis:aut panis benedicti:in
benedictionibus nubentium. In his enim
et si qua sint similia non prohibetur episco
pus dispensare:ideo ponit ar.extra.de sen.
excom.nuper. Dicit etiaȝ Innocen.ꝙ simo
niaci in benedictionibus et hmõi si peccatuȝ
sit occultum: Quis sint suspensi quo ad se
sicut alij criminosi post penitentiam licite
possunt celebrare. Sed pecuniam seu bene
ficium quod habitum est simoniace non po
test licite retineri. ¶ Nota ꝙ indignus ad re
cipiendum ordinem seu beneficium credẽs
alterutrum sibi fuisse collatum propter ob
sequia vel preces carnales: quia talia succe
dunt loco precij tenetur huiusmodi bñficiũ
siue ordinem resignare. Si vero dign⁹ fue
rit non tenetur sed sufficit penitere de mala
intentione.i.q.i.sunt nonnulli.extra.de eta
te et quali.tuã.de simonia.mandato.
u ¶ Nota ꝙ episcopus indiscrete dispensans
si de hoc fuerit accusatus et conuictus pu=
niendus est pena depositionis.lj.di. capitu
lo primo.in fine.et capitulo qui in aliquo.
in fine. Hoc intellige secundum Host.si cõ
monit⁹ incorrigibilis sit:et propter hoc su=
spensus. Si sententiã suspensionis cõtẽnẽs
in sua pertinacia perseueret ar.extra.de þ=
ben.graue.vel intellige capitula supradicta
quando episcopus dispensat vbi de iure nõ
x potest. ¶ Item in casu quo episcopus di=
spensare potest non requiritur cõsensus sui
capituli ad hoc ꝙ dispenset licet olim requre=
batur vt videt.i.q.v.presentiũ ⁊ ext.de sta
tu mo.qđ dei.p Host.nã in hoc casu epi iã
vbiqꝫ cõtra sua capitula prescripserũt ex.de
iudicijs.at si clerici.§.de adulterio.maxime
scđm iura ꝯtẽta li.vi.de eta.et quali.ꝑmit
tim⁹.et de elec.cũ ex eo.sic tenere videt Ho
stien.ext.de tem.or.dilectus.et spec.titu.de
legatis.§.antepenultimo. Sufficit ergo ꝙ
episcopus p se plene deliberatus dispenset þ
cedente causa cognitione non magna sȝ val
de summaria.vt.i.q.vi.dispensationes: et
sufficit illi cum quo dispensatum est ꝙ
constet secum esse dispensatum per illum
qui tunc potestatem habuit dispensandi.ex
tra.de scismaticis fraternitatis. Licet non ꝓ=
bet alium iuris ordineȝ interuenisse cum ta
lia sint voluntarie iurisditionis potius q̃ cõ
tentiose secundum ea que notantur.extra.
de proba.ex litteris.nec oportet in casu
quo episcopus dispenset etiam cum crimi=
noso ꝙ vocetur ille quem crimen illud tan=
git vel in quem crimen illud commissum
fuerat. Cum ipsa dispensatio sit mera mi=
sericordia et gratia dispensantis et nemo
potest impedire quẽq̃ de suo facere miseri=
cordiaȝ extra.de iudi.at si clerici.imo ⁊ quod
plus est presente ⁊ contradicẽte qui iam pro
bauerat crimen contra accusatũ potest epi=
scopus dispensare cum accusato supple sup
adulterio vel similibus in quib⁹ dispensare
potest.xxviij.di.de his.et licet accusator ha
beret subire penã talionis si in probando de
ficeret extrauagã.de calũpniat.capitulo pri
mo.posset episcopus cum ipo accusatore di
spensare si voluerit dum tamen constet ipȝ
de calumpnia emendatum alias non.xxiij
q.j.legitur.l.distinctione capitulo si q̃s pres
byter.crederem tamen ꝙ post dispensatiõeȝ
etiã ante executionẽ ordinum debet dispen=
sator compellere illum cuȝ quo dispensauit
ad satisfaciendum proximo si in aliquo ei te
netur pro crimine hmõi.et ad satisfaciendũ
deo et ecclesie sibi penitẽtias publicas si pec
catum sit publicum vel occultas si occultuȝ
fuerit iniungendo/⁊ ꝙ interim ab officio ces
saret maxime si crimẽ esset graue. extraua.
de pe.⁊ re.capitulo primo ⁊ capitulo omnis
de tem.or.ex tenore.si tamen dispensator de
abstinendo ab executione ordinis nihil loq̃=
ret:credo ꝙ statim post dispensationem ha
bitam si aliud impedimentum non subesset
posset in ordine suo ministrare vt in dicto ca
pitulo ex tenore.credo etiam ꝙ per hmõi di=
spensationem legitime factam nedum tol=
litur peccatum seu impedimentuȝ executio
nis ordinis sed etiaȝ omis infamia ex hmõi
crimine suscitata. ¶ Item secũdum Inno= y
centium pro regula notari potest quod vbi
cunqꝫ aliquis episcopus facit scienter contra
ius commune si factum sit tale in quo dispẽ
sare potest.pro dispensatione habetur ma=
xime vbi nullus ex illa dispensatiõe leditur
Vnde si episcopus illegitimum aliqueȝ cum
quo potest quo ad minores ordines dispen=
sare certus de eius cõditiõe ad ordines hmõi
scienter promoueret:nulla alia dispensatio
ne habita expresse: videtur cum eo tacite di
spensare et ita de similibus.secus si audiret
missam illegitimi nati vel aliud simile i quo
preexigitur examinatio idoneitatis inquisi
tio vel alia cause cognitio qualis adhibetur
in ordinibus conferendis extrauagã.de cle=
ri.nihil. Sȝ pdicta regula fallit in excõicato
cui ⁊ si episcop⁹ sciens ipm excõicatũ cõfert
ordinem non tñ absoluit/ qȝ in absolutione

m.iiij.

ab excolicatione requiritur certa forma vt3 parte quinta ca. xiiij. Alijs videtur securius cum fiat dispensatio cum talibus vt prius dictum erat precedente summaria cognitione de causis dispensationis de quibus habetur in dicto. §. nisi rigor. etiā cum illegitime natis. Et quādocūq exigitur dispensatio. sed potest dici q cum persona nota dispensat de facto: cū ignota vero non. nisi per expressionem sententie aliqualis. ¶ Itē nota qd dispensationē legitime factā ab epo iuris ordine seruato. non pōt successor epi, nec ipsemet eps reuocare. vt si eps dispēsauerit cuz beneficiato causa studij iuxta formā capituli. cum ex eo. de elect. li. vi. vel alias sup nō residentia vt e . de cle. non resi. cum ad hoc Successor eius sine magna causa nō poterit reuocare. Si vero dispensatio fuerit illegitima ꝓpter ordinem iuris omissū. vel q̄a non suppeterat iusta causa tunc ipse dispensator non poterit hoc reuocare cū nō liceat ei contrauenire factū proprium: sed ei⁹ successor vel superior eius bene pōt ext. de cle. coniu. diuersis fallacijs: cū notatis ibidē p Inno. Si aūt dispensatio sit illegitima propter defectū potestatis dispensandi vtputa quia dispensauit cū illegitimis ad maiores ordines vel ad bñficia curata vel similia tūc ipsemet poterit contrauenire lv. di. peniten tes ex. de side pl. c. penul. de electione ca. nostris. cum notatis ibi per Inno. hec omnia Wil. in sac. ca. vltimo. De dispensatōe multa dixi s parte quinta. ca. xxv. ¶ De vita & honestate clericorum. Capitulum. x.

A Ad complementū huius partis septime de ptinentibus ad honestatem status clericalis que sine grādi scelere negligi non poterunt: Hic sunt quedam ad confutandā modernorum clericorum maxime sacerdotū insolentia annectenda. Debet itaq clericus duplici ornamento interiore videl3 et exteriore sēp esse ornatus. interius sit mens pura virtutibus multis maxime caritate humilitate. castitate. et competenti scientia decorata. precipue in prelatis. ne male sedentes in cathedra magistrali iniuriam faciant cathedre quam occupant minus iuste. xl. di. cap. multi. Exterius ornamentum consistit in multis. Prima in incessu composito vt nō currendo sed equali gressu incedant vt sic maturitatem mentis iudicent et equalitatē xliij. di. §. vltimo. Oculos etiam linguam & omnia mēbra corporis sub freno modestie et castitatis debent prouide cohercere vt. vi. q. i. ex merito ¶ Secundo in habitu vt non deferant vestes incisas aut ligulatas seu varij coloris. non rubeas nō virides suplc ad ostentationem clausa insuper deferāt indumenta nimia breuitate seu longitudine nō notanda non manicis aut sotularibus consuticijs fibulas omnino non ferant. Sunt autem fibule ornamenta pectoralia mulierum vel firmatoria palliorum secundū Januensē. Neq ferant corrigias auri vel argenti ornatū habentes sed nec annulos nisi quibus competit ex officio dignitatis ex. de vita & hone. cleri. clerici. Nec vtantur vestibus de serico sed de lana non preciosa nimis aut nimis vilia xli. di. §. i. Possunt tamen clerici se conformare in vestibus consuetudini regionis in qua degunt ne ypocrite iudicentur. vt xxx. di. siquis virorum. iiij distin. erit. Et ne vilescat dignitas clericalis lxxx. di epi. Seruata tamen in omnibus decentia honestatis. ¶ Siquis autem veste ptita aut virgata vtitur sine rationabili causa si beneficiatus est suspens⁹ est a fructuuz perceptione per vi. menses. Si non beneficiatus nec sacerdos et infra sacros est inhabilis ad beneficium optinendum per idem tempus. ex. e. ti. qm in cle. Ubi etiam clerici beneficiati caligis scacatis rubeis aut viridibus publice prohibentur vti. vide s ca. vi. A f. ¶ Clericis tamen causa peregrinationis timoris vel alia simili causa licitum est suum habitum transformare. vt in dicto ca. clerici. xxij. q. iiij. episcopi nec solum debent clerici in habitu decenti modo predicto incedere maxime in ecclesia sua in parrochia sua coram prelatis suis & in conuentibus clericorum sed ab ornamentis superfluis abstinere ne. s. vtantur frenis sellis pectoralibus aut calcaribus deauratis vt in dicto capitulo clerici et contrafacientes puniendi sunt vt3. ca. vi. ar. in const. octo. cum sancti et in const. otho. qm de habitu et de hoc in con. stratforde vide s. capitu. vi. §g. ¶ Itē in const. lameth. peccham. ca. huis religionis precipitur clericis in sacris ordinib⁹ cōstitutis vt vestem superiorem gerant dissimilem militari vtputa anterius vel posterius non bireratam vel saltem habitui militari seu laicali dissimilem congrua honestate et qui contrafecerit ab ingressu ecclesie suspendatur ¶ Tertio consistit exterior honestas clericalis in temperantia cibi et potus. vnde ex. eo. titu. dicitur q crapula. i. super=

B D C

fluitate ciborum et ebrietate omnes clerici
B abstineant se diligenter vt vinum sibi tem=
perent et se vino nec ad bibendum quispiã
incitetur cum ebrietas et mentis prouocet
exilium et inducat libidinis incẽtiuum pro
hibetur etiam abusus ille quo aliqui se vel=
lent obligare ad potationes equales vbi plus
laudatur qui plures inebriat et fecundiores
calices exhaurit et siquis in hijs culpabilis
fuerit nisi a superiore commonitus satisfe=
cerit ab officio et beneficio suspendatur. Ui
num enim bibere permittimus vt ebrieta=
tes vino fugiamus.iiij.di.denique. Et quod
de vino dictũ est de alijs generibus potuum
etiam debet intelligi. Quia non est culpa sẽ
per in potus aut cibi quesita preciositate sed
potius in sumptione auida et superfluitate
vnde Augustinus attendendũ est diligenter
quid loco quid tempori quid psonis conue=
niat ne temere reprehendamus. fieri enim po
test vt sine aliquo vitio cupidinis vel vora
citatis preciosissimo cibo sapiens vtatur in
sipiẽs vero feditissima gule flãma in vilis=
simũ exardescat cibũ nã et famus quisque ma
luerit more dñi pisce vesci q̃ more esau lẽ=
ticula aut ordea more iumentorum.xli.di.quis=
quis. ¶ In mensa quoque sacerdotũ et aliorum
clericorum sex sunt obseruanda. vt videlicet vita
non mordeatur. Ut presentes non irridean
tur. vt inanes secularium negociorũ fabule
non recitentur vt verba sacre lectionis le=
gantur et audiantur vt cibus et potus non
nisi ad necessitatis substentationem sumã=
tur vt in principio et in fine laudes deo refe
rantur.xliiij.di.conuiuia et capi.pro reue=
D rentia et ca.non liceat. ¶ Quarto consistit
honestas exterior clericalis in decenti tonsu
ra debet enim barba radi et summitas capi=
tis in modum corone et capilli remanentes
tondi inferius vt aures patulas habeant ad
audiendum verbum dei et ne oculos vel au
res impediant.ex.co.ti.qm in cle. secundum
glo. Jo. De corona.dicit Tho.super iiij.di.
xxiiij.q signum est regni et pfectionis cum
sit figure circularis. Clericis autẽ qui regiã
coronam adipiscuntur et perfecti in veritate
esse debent: competit figuratiue subtractio
capillorum a parte superioris per rasuram
ne mentes eorum per occupationes tempo
rales a contemplatione diuinorum retar=
dentur etiam et in pte inferiori per tonsurã
E ne eorum sensus tẽpalibus obuoluantur. ¶ Item
nõ debẽt clerici i sacris cõstituti neque alij clerici
quam bñficiati coram iudice seculari i negocijs
secularibus esse aduocati nisi prosequendo
causam propriã vel ecclesie sue vel pro mi=
serabilibus personis extra.de postulando ca
pi.i. vel nisi suã vel suorum prosequantur iniuriã
iiij.q. vi. capi.omnibus. prohibentur etiã omnes
clerici. ne quis eorum sit iudex vel assessor i
causa sanguinis aut alia quacunque a iure nõ
concessa in constitutio. octob. iuxta sacrorũ
vide supra capitulo sexto. A. S. Prohiben=
tur etiam ne iurisdictionem secularem a per
sona seculari suscipiant aut exerceant. ibidem
in constitutio. cum honestatis. supra capitu
lo sexto. A. T. et extraua. ne cle. vel mo. sen
tentiam. nec debent suscipere gubernationes
rerum alienarum seu procurationes alieno
rum negociorum. possunt tamen suscipere
tutelam legitimam si velint non tamen pos
sunt ad hoc artari quibus enim possunt succe=
dere alicui ab intestato non tamen tenentur
recipere tutelam pupilli secus est de laicis et
hoc est priuilegium clericorum.lxxxvi.disti
ctione peruenit. sed ad tutelam communem
omnium miserabilium personarum omnes
clerici et monachi recipere tenentur vt in di
cto capitulo peruenit.lxxxviij.distin.capitu
lo primo et capitulo episcopus guber. ¶ Item F
clericis in sacris ordinibus constitutis est of
ficium tabellionatus penitus interdictum et
si illud exercerent ad dimittendum sunt cõ=
pellendi per beneficij sui ecclesiastici subtra
ctionem postposita appellatiõe extraua. ne
cleri. vel mona. sicut. et idem dicendum est
de alijs sufficienter beneficiatis ar. extraua.
de postu. clerici. valent tamen instrumenta
ab huiusmodi clericis confecta nisi officium illud
eis interdiceretur. hoc tamen intellige quod va
lerent in negocijs ecclesiasticis non autem in
secularibus secundum Hostiensem. No=
ta quod tabellio factus monachus contra here=
ticos sed non in alijs negocijs potest tabelli
onatus officium exercere secundum Johã
nẽ.an.ex.de hereticis. vt officiũ.li.vi. ¶ Itẽ G
clerici quantũ possunt debent se abstinere ab
emptione et vẽditiõe quia nõ facile fit sine pec
cato. de pe. di. v. qualitas. tñ in casu necessi=
tatis permissum est clericis negociari extra.
ne cle. vel mo. ca. i. Unũ licitũ est eis aliquam
rudẽ materiã emere vt inde aliquid artificia=
tum operentur. si eis sua nõ sufficiãt. vt. xci. di
stin. clericus victũ. nã tũc nõ acquiritur lucrũ
ex negociatione sed artificio. et talia lucra li
cita erãt apostolis. xxi. q. i. ca. i. hec glo. xiiij.
q. iij. in summa. dicit etiam crisostomus sup
Mat. ome. xxxi. et ponitur in canone. lxxxviij

di. eiciens. quicunq rem comparat non vt ita
integram et immutatã vendat sed vt materia
sit ibi aliquid operandi ille non est negocia=
tor. qui vero rem cõparat vt integrã immu
tatãq vendendo lucretur ille mercator est q
de templo eicitur hec ille. potest ergo clericus
si indigeat aliquo honesto artificio sibi neces
sarias acquirere dũ tamẽ propter hoc non de
sit diuinis officijs. xcj. di. per totum extra. ne
cle. vel mo. cap. i. potest etiã locare animalia
vt oues et boues ad certum fructũ dum con
tractus nõ sit illicitus aliũ de ẽm Hostien. et
Wil. in glosa. Ray. et addit ꝙ clericus potest
emere rem vt eam melioratã vendat carius
verputa pullũ equinũ nutriẽdũ vel vt tabu=
lam emat et faciat imaginẽ ꝯ similia. potest
etiã recipere possessiones excolẽdas ad quar
tam vel quintam vel aliã quotam partẽ si=
ue ipsas conducere ad sustentationem suam
et suorum. ar. lxxxvj. di. peruenit in glo. vbi
dicitur ꝙ hoc possunt cum sua eis non suffi
ciunt vel cum excolunt terras alienas nõ vt
lucrentur sed vt de fructibus viuãt. alias nõ
h esset licitũ vt i dicto capitulo puenit. ¶ Item
nõ debẽt ministrari nec ꝯmorari in taberna
vel ludẽ ibidem: nisi causa necessitatis vt in pe
regrinatione et similibus. xliiij. di. non opor
tet et capi. nulli. et capi. clerici. Item clerici
qui carnificũ et macellariorum seu taberna
riorum officiũ publice exercerent et persona=
liter nisi tertio moniti desistãt. vel si dimissũ
reassumãt coniugati omnino. non coniuga
ti vero in rebus suis ꝯ qui incedunt omnino
vt laici priuilegium clericale ꝙdiu in pmissis
institerint eo ipso amittãt extra. e. ti. diocesa
i nis in cle. ¶ Item qui relicto clericali habi=
tu portãt arma si. iij. moniti nõ desistãt per
dunt priuilegiũ clericale: ita ꝙ percutiens ipsum
non est excõicatus extra. de sen. ex. in audien
tia. Similiter si se imiscẽãt tirãnidi vel enor
mitati etiã si nõ sint moniti. vt ibi. cum non
ab homine. possunt tamen clerici arma por
tare ex causa iusta verputa. si transeant p lo=
ca periculosa ad terrorem latronum licet nõ
debeant percutere ar. xxiij. q. iij. maximia=
nus. et extra eodẽ titu. clerici. nisi forte vim
vi repellendo modo tamen quo dictum est
k supra. capitulo octauo. J. ¶ Que autem ne
gocia sint interdicta clericis ꝯ que permissa
ponit spe. titulo de cle. cõiu. §. sed quid ita di
cimus interdictum est eis tabernas tenere pu
blicas. xliiij. di. nulli. vsuras exercere. xlvj.
di. seditionarios. extraua. de vsuris precrea.
Item inhonestum puto si clericus sit pẽlanio
carnifex aut public⁹ faber aut si pelles et co
ria paret aut huiusmõi vilia et immunda exer=
ceat. clerici enim sordida tractare non debẽt
que dedecerẽt etiam in pphanis extra. de cu
sto. eukaristie capitulo. ij. in fine. nec debent
publice locare operas suas ad arandum vel
similia. Veruntamen inquit non prohibeo
eos proprias vineas purgare vel fodere aut
domos suas reficere canistros facere. semi=
nare. plantare. rigare. arbores inserere. apia
alucaria fabricare. retia texere. scribẽ libros
et huiusmodi similia et emere honeste vẽde
re dũ tamẽ ecclesias nõ negligãt. inhonestũ
ergo negocium et turpe lucrum eis omnino
inhibentur. hec spe. dicit etiam ꝙ propter ne
cessitatem vel ex causa honesta possunt pre
esse ergasterijs seu stationibus operarum quod
idem est. ¶ Nota ꝙ clerici se immiscẽtes ne
gocijs secularibus subintellige illicitis debẽt
excommunicari extra. ne cleri. vel mo. secun
dum. et si se non correxerint debent deponi.
ibidem capitulo. sed nota tamen ꝙ religio
si strictius quã alij tenentur vt ibi. in foro
autem penitentiali debet eis iniungi vel con
suli: vt ea que contra formam predictam lu
crati sunt studeant pauperib⁹ erogare. xiiij.
questione quinta. qui habetis. ¶ Item non l
debent clerici habitare cum mulieribus. tri=
cesima secunda distinctione hospitiolum. nã
huiusmodi cohabitatio est quandoq adulte
rij occasio vt decimaoctaua distinctione le=
gitur. excipiuntur mater. soror. amita ma=
tertera. et omnes consanguinee per lineam
transuersalem que sunt infra secundũ gra=
dum. et omnes per lineam ascendentium si
ue descendentium vsq ad quartum gradum
ar. extrauagan. de consanguinitate et affini
tate non debet. ratio est quia fedus natura=
le nihil permittit seui criminis suspicari. ex
trauagan. de cohabita. cleri. et muli. nobis.
hoc intellige nisi haberent secũ pedissequas
aut alias mulieres suspectas nec debet cleri
cus cum mulieribus sibi attinentibus vt di
ctum est immoderatam habere familiarita
tem: ne contemptibilis inde reddatur tricesi
maquarta distinctione quorundam. posset
tamen clericus cum feminis antiquis nõ su
spectis etiam vltra grad⁹ predictos si opor=
teat habitare vt tricesimasecunda distinctio
ne interdixit in fine. tutius tamẽ est nulli fe
mine cohabitare. vñ Hieronymus Feminã
quam bene videris conuersantem mente di
lige non corporali frequentia si bonum est
mulierem non tangere ergo malum est tan

gere. xxxii. distinctione hospitiolum. in fine ¶ Clerici in sacris ordinibus constituti. i. presbiteratu diaconatu subdiaconatu ad cõtinentiam sunt astricti ex. de eta. et qua. a multis. unde xxxii. di. erubescant sic dicit. Erubescant impii et apte intelligant iudicio sancti spũs eos qui in tribus sacris ordinibus intellige vel aliquo eorum sunt positi si mulierculas non abiecerint et caste non vixerint excludendos ab eorum graduum dignitate. ¶ Nota ꝙ clericus tenens concubinam primo debet ãmoneri ut dimittat eã et si monitus nolit debet suspendi a beneficiis. Et si se non correxerit: debet ab eis perpetuo removeri officio et nichilominus interdicto ex. de coha. cle. et mu. si autem clerici. Si autem tale crimen sit notorium: suspensus est ipso iure. Non tamen sic suspensus celebrans incurrit irregularitatem. ſ capi. viii. a. q. Si vero sit publicũ ex fama tantum ita ꝙ tali suspentione merito scandalum generetur etiam si non appareat accusator erit ei purgatio inducenda: in qua si defecerit vel se purgare noluerit canonice punietur ex. de coha. cle. et mu. tua. ¶ Clericus fornicarius non debet vitari in officio nisi peccatum eius sit notorium utputa si de eo fuerit convictus. vel sponte in iure cõfessus. vel per evidentiã facti que nulla tergiversatione possit celari ex. eo. quesitum. ¶ Signa vero clerici incontinentis secundum Ray. sunt si sepe loquatur vel disputet de formis mulierum. vel si mulieres sepe veniant ad domum suã. vel ipse frequentet hospicia illarum. vel si solus in lecto suspecto inveniatur loqui cum eis vel si insaciabiliter eas aspiciat. xxxii. di. hospiciolum unde lxxxi. di. clericus dicitur Clericus solus ad tabernas mulierum non accedat nec presbiter solus cum sola fabulas immisceat. nec domos matronarum frequenter intret nec archidiaconus sub pretextu humilitatis aut officii sibi cõmissi domos matronarum intret. Aut per domesticos aliquid secrete procuret si agnitũ fuerit deponatur utinam clerici premissa considerarent ne violando preceptum canonis omnipotentis dei maledictionem incurrant. Item clericus in sacris ↄstitutus qui duxit aliquam in uxorem debet privari ordine et beneficio ecclesiastico et mulier si libera erat debet redigi in servitutem ecclesie. xxxii. distin. eos qui si ancilla debet vendi. lxxxi. di. quidam clerici et filii de tali matrimonio nati in servitutem ecclesie redigantur xv. q. ultima cum multe. ¶ Item clericus contrahens matrimonium excommunicatus est ipso facto ut ſ parte. v. capi. xx. vv. De clericis tenentibus concubinas et pena eorum vide ſ. capitu. vi. a q. et parte v. c. xiii. a. ¶ Item a notorio fornicario nõ est suscipienda cõio eukaristie secũdũ Tho. super quartũ di. xiii. nec est tutum ꝙ aliquis preter necessitatis articulum talem ministrũ induceret ad aliquid sui ordinis exequendũ nec aliquem quem credit firmiter in peccato mortali constitutum nisi deponeret conscientiam suam putando eum penituisse qꝫ in instanti poterit homo emendari divina gratia ut dicit ibidem. ¶ Item non debent clerici venationibus indulgere unde ex. de venatoribus dicitur. Omnibus servis dei et clericis venationes et silvaticas vagationes cum canib⁹ aut ancipitres vel falcones interdicimus et capi. i. Si quis talium personarum in hac voluptate sepius detentus fuerit si epũs tribus mensibus a cõione si presbyter duobus. Si diaconus ab omni officio suspendatur. Contra clericos venatores vide etiam plura. lxxxvi. di. venatorib⁹ Causa tamen recreationis vel sanitatis pcurande permissum est clericis quandoqꝫ venari non tamen frequenter ut ex. de cle. venat. capi. i. ¶ Item clerici debent esse fideles dispensatores bonorum ecclesie ut ea nõ consumant in usus illicitos danda. s. ea meretricibus histrionibus et hmõi turpibus psonis intellige nisi valde multum indigeãt aut aliis sive parentibus aut consanguineis divitibus sive aliis potentibus et retinentibus a pauperibus alias raptores sunt censendi. lxxxvi. di. qui venatoribus. Et secundum Ray. peccat etiam clericus beneficiat⁹ si de bonis ecclesie ad usum suum deputatis immoderate sibi retineãt et aliis non subveniat ſm debitũ caritatis et a fortiore qui hoc facit de bonis fidei sue cõmissis. Nã si multum fecerit excessũ nõ est sine pctõ mortali sed modicũ excedere põt absqꝫ bone fidei detrimẽto ſm Tho. in quadã questiõe de quolibet. Tenet etiã cleric⁹ sive ꝑlat⁹ de bonis ecclesie sue amissis sua negligentia dolo seu culpa lata seu levi. ut nota de officio archi. ea que et scdm Host. ¶ De clericis male dispensantib⁹ bona ecclesie et quã facienda est de eis restitutio vide ſ parte quinta. capitu. v. a v. ¶ Item clericus habens sufficiens patrimonium potest licite dũ deserviunt ecclesie de bonis ecclesie vivere. Si autẽ ei nõ deserviat

sed in malos vsus expēdat multipliciter pec
cat. xvj. q. j. qm̄. et scd̄m Ho. Itez de bonis
patrimonij successionis vel cognationis intuitu
aut artificio suo seu de dono amicorum suorum
qua ratione ecclesie ad eos libere peruenerūt
disponere valeāt de bonis vero ecclesie etiā
immobilibus nullo iure facere possunt testa=
mentū extra. de testa. q2 nos. possunt tamen
viuentes et sui cōpotes moderate aliqua de
bonis ipsis nō ratione testamenti sed elemo
sine intuitu pauperibus et religiosis perso=
nis vel ratiōe seruicij seruitoribus suis siue
alijs iuxta eorum meritū erogare. eodē titu.
adhoc ꝯ ca. relatū. ic. ij. de ꝯsuetudine tñ est
hodie i multis locis clerici de bonis suis mo
B bilibus faciāt testamēta ¶ De residētia cle
ricorum in suis beneficijs facienda vide īfra
parte. ix. ca. viij. A. B. C. de salario sacerdotū
parrochialiū ꝯ aliorū vide s̄. pte. v. ca. xxj. l
li. ¶ Clerici goliardi aut bufones seu iocu=
latores et qui publice faciunt spectacula sui
corporis seu gestus aliorū sui corporis ludi
brio manifestāt si hoc p annuz exerceant et
si minore tēpore et admoniti non desistant:
perdūt priuilegium clericale extra. de vita ꝯ
D honestate cle. clerici. li. vi. ¶ Itē clericus cō
iugatus si cōtraxit cū vnica et virgine et de
fert tonsurā et vestes clericales retinet priui
legiū clericale in duobus videlicet ꝙ percutiēs
eū est excōicat⁹ et quod nō debet distrigi seu
condēpnari per iudicē secularē nec ciuiliter
nec criminaliter in ceteris non retinet nec in
premissis nisi deferat tonsuram et habitum
E eodē titu. ca. ij. ¶ Itez clericus in minorib⁹
ordinibus cōstitut⁹ perdit priuilegium cleri
cale si transferat se ad actū penit⁹ ordini cō
trariū / puta quia factus est bigam⁹ vel mi=
les vel exercuit strua. s. ministeriū occidendi
mutilandi vel aduocandi in causis c imina
libus vt. lxxxiij. di. si quis. Similiter perdit
qui nullo modo vult viuere clericaliter quod
ex tribus patere potest. Primo si sic contra
hit sic vt cōuenit et conuenitur vt laic⁹ ꝯ va
dit in exercitū talliatur et sustinet alia one
ra laicalia. Secundo si tertio monitus nolu
erit ad statum clericalem redire. Tertio si cō
uictus corā iudice ecclesiastico excipit de fo=
ro seculari vel alias in iure cōfitetur ꝙ non
vult viuere clericaliter aut retinere priuile=
gium clericale in sum. con. libro primo titu
lo septimo questiōe. viij. plura de honestate
clericorum vide supra capitulo quarto per
totum.
¶ De sacramento matrimonij. Ca. j. diuj. pc

A
Atrimonium est viri et mu
lieris legitima coniunctio
indiuiduā vite cōsuetu=
dinem retinēs. xxvij. q.
ij. §. j. extra. de presump.
illud. ꝯ bene dicit̄ Viri ꝯ
Mulierez nō virorum ꝯ mu
lieris neqꝫ viri ꝯ mulierum
q2 nec vnus vir plures vxores: nec vna mu
lier plures viros habere potest additur legi
tima coniunctio. s. animorū per consensum
Indiuiduā vite consuetudinē continēs ap=
ponit̄ ad designandū ꝙ neuter cōiugū absqꝫ
consensu alterius potest continentiā profite
ri / vel orationi vacare vt infra dicetur / nec
se alteri copulare sed sibi inuicem mutuā fi=
dem. i. debiti redditionē et mutuā inuicez vt
poterunt subuentionē exhibere debēt. et ad
ditur Indiuiduā. ꝛc. intelligit̄ scd̄m Wil. de
matrimonio cōsummato p carnalē copulaz
q2 ante separari possunt vt infra dicet̄ cap.
iij. q. intelligitur et tātuz de matrimonio fi=
delium. q2 matrimonū inter infideles non
est ratum: eo ꝙ sacramētū fidei. i. baptism⁹
est fundamentum oim̄ sacramentorum. vñ
matrimonū infideliū separari potest vt di
B cetur infra. ¶ Matrimonū dicitur q̄si ma
tris munium q2 per matrimoniū mulieres
fiunt legitime matres. et ideo potius deno=
minatur a matre q̄ a patre: qm̄ in parturi=
tione et educatione prolis magis requiritur
matris officium q̄ patris et plura matrimo
nij onera tollerat et subit mater q̄ pater fm̄
C Pe. ¶ Matrimonū scd̄m qd̄ ordinatur ad
procreationē prolis. et propter conseruationē
spēi: institutum fuit añ petm̄ primorum parentū
in paradiso qñ mulierē in adiutoriū viri scꝫ
ad spēm humanā multiplicandā de costa ipi⁹
dormientis de⁹ formauit et dixit eis crescite
et multiplicamini. Gen. ij. Adam aūt dixit
hoc nūc os ex ossib⁹ meis q̄ vba protulit a deo
inspirat⁹ vt intelligeret matrimonū a deo insti=
tutū. sꝫ matrimonū p quāto ħet remedium
contra vuln⁹ peti institutū fuit post petm̄ tpe le
gis nature / quātū vo ad determinationē perso
narum institutionē habuit i lege moysi / sꝫ inquā
tum ē sacrm̄ vel sacrū signū ꝯiunctiōis xp̄i ꝯ
ecclie: institutū fuit a xp̄o tpe legis noue fm̄
Tho. sup. iiij. di. xxvj. de hoc habet̄ ex. de di
uor. gaudem⁹. extra. de biga. debitū. de testi.
cpo. litteras. de institutiōe aūt hmōi sacramē
ti facta a xp̄o habet̄ Mat. xix. vbi mentionē
faciens institutiōis matrimonij in padiso sub
iunxit quos de⁹ coniūxit homo non separet

D ¶ Item cū sacramēta noue legis importēt
remediū sanctitatis contra peccatū p signa
sensibilia exhibitū ꝛ hoc in matrimonio sue
niatur inter sacramenta merito cōputatur
qꝫ in ipso etiā cōferī gratia ꝓ quāto ī fide
christi cōtrahit adiuuās se ad illa operanda
que in matrimonio reqrunt sm Tho. vbi s.
infunditur enī grā ī animab⁹ cōtrahentiuꝫ
nisi sit ibi obex peccati mortalis sm Scotū.
materia hui⁹ sacramēti sunt ipe persone cō
trahētes sm quosdā. forma vero ipa verba
mutuū cōsensum cōtrahētiuꝫ exprimentia
vtputa cū d. cū vir mulieri accipio te ī vxo=
rem meā ꝛ mulier respondet ego te accipio ī
maritū seu in virū meū vel alia verba equi
ualentia mutuū cōsensum exprimentia de
presenti. ¶ Alij dicūt ꝙ mutu⁹ cōsensus est
interior ibi quasi materia ꝛ verba deputatā
ad ipsum cōsensum exprimēdū: se habēt tā
ꝗ forma et nota extraua. de spon. tua. in fi.
¶ Tertij dicūt ꝙ verba psone exprimētꝭ cō
sensum suū ponūtur ꝓ materia / verba ve=
ro alteri⁹ scḋario exꝑmētis cōsensum suum
habēt rōnē forme. nec refert an vir an mu=
lier ꝑmo ꝓferat verba hmōi cōsensum ex=
primētia hec vlti. ē opinio Ri. di. xxvj. sup
E quartū. ¶ De ministro hui⁹ sacramēti notā
dum est ꝙ nō reqrit alius minister distinct⁹
ab ipsis cōtrahentib⁹: ipimet enī vt pluri=
mū admīcēpsis ministrāt hoc sacramentū
vel mutuo vel vterqꝫ sibi. Et si ōis ꝯtractus
matrimonialis sit sacramētū pōt hoc sacra
mētū ab alijs cōferri. nā qñqꝫ patres cōtra=
hunt ꝓ filijs. i. ꝓ filio ꝛ filia ꝑsentib⁹ nō exꝑ
mētib⁹ signa ꝓprij cōsens⁹ / ex quo videt ꝙ
quilibet talis potest esse minister hui⁹ sacra
mēti indifferēter q pōt esse minister ydone⁹
ī cōtractu mrīmonij fꝫ Sco. di. xxvj. pꝫ etiā
ꝙ ad collationē huius sacramenti nō reqrit
ministeriū sacerdotis ꝛ ꝙ illa bndictio sacer
dotalis quā solet ꝑsbyter facere siue ꝓferre
super cōiuges siue alie orōnes ab ipso ꝓlate
nō sunt forma sacramēti. nec de ei⁹ essentia
sed quoddā sacramētale ad ornatū ꝑtinens
F sacramēti. ¶ Itē ad verū mrīmoniū reqrit
intentio specialis vel generalis vt scꝫ vir in
tēdat tradere mulieri ꝑpetuā ꝑtātē corporis
sui ꝛ econuerso ipa sui corꝑis ꝑtātē viro quo
ad carnalē copulā saltē sub ꝯditione īplicita
vt si petat. vñ inter beatā virginē mariā et
Joseph fuit ꝑfectū mrīmoniū ꝑfectiōe quā
facit cōsensus ꝑ verba de presenti expressus
sed nō ꝑfectione quā facit carnalis copula ꝗ
est actus propri⁹ matrimonij in quē nūquā
consensit explicite sed implicite solū vt dicit
Tho. di. xxx. i. sub cōditione īplicita si pete=
ret / et scḋꝫ hoc in nullo ꝑiudicauit voto suo
de virginitate seruādo: qꝫ sufficienter certifi
cata fuit a deo ꝙ actus hmōi matrimonialis
nūꝗ a suo cōiuge peteret / transtulit ergo in
virū potestatē sui corporis sed nō vsum sm
Scotū di. xxx. q. ij. hic dicit Wil. in glo. Ray.
ꝙ ꝗuis alter cōiugū vel vterqꝫ intēdat nūꝗ
reddere debitū alteri qui etiā negare petituꝫ
tenet matrimoniū vt credit: dū tn̄ illud non
deducat in pactū. Itē firma intētio euitādi
prolē si deducat ī pactū excludit mrīmoniū
sed nō intētio firma nō educādi prolē nec de
speratio de prole sicut in senib⁹ cōtingit. qꝫ
hoc nō obstante pōt mrīmoniū esse in reme
diū supple fornicatiōis vitāde sm Petrum.
¶ Itē iste q cōtrahendo matrimoniū cū cer
ta manere intēdit ea dimissa cōtrahere cū al
tera nō facit matrimoniū. talis enī videtur
contrahere ad tēpus solū qḋ est cōtra rōnē
matrimonij. xxxij. q. iij. solet queri. Si vero
intēdat retēta ista cōtrahere cū altera: nihi=
lominu⁹ cū ista tenet mrīmoniū scḋꝫ Petrū
vbi s. et scḋm Wil in glo. esto ꝙ aliqs cōtra=
hat matrimoniū nō habēs ꝓpositū seruādi
fidē sed adulterandi nihilominu⁹ tenet matri
moniū dū tn̄ hoc nō deducat ī pactū vtputa
ꝙ liceat adulterari vel prostituat vxorē quia
si sic fiat pactio: nō tenet matrimoniū extra
de cōdi. appo. ca. finali. ¶ Due cōiter assig= G
nātur cause institutionis matrimonij. vna
primaria siue pn̄cipalis. s. susceptio sobolis
educāde ad cultū dei iuxta illud Genesis. ij.
Crescite ꝛ multiplicamini. ꝛc. alia vitatio for
nicationis. vnde. j. ad Corin. vij. ꝓpter for
nicationē vnusquisqꝫ vxorē suā habeat et
vnaqueqꝫ virū suū et sic nō solū fuit institu
tū in officiū sed in remediū. hoc itellige post
peccatū vt dictū est supra. ¶. Secūdarie ve
ro cause multe sūt / vt pacꝭ reformatio / vxo
ris pulchritudo / diuitie. potentia amicoruꝫ
et huiusmodi. scḋm Ray. et si quis principa
liter intēdat contrahere cum aliqua propter
aliquam causam hmōi secundariam et non
secundum primariam licet male facit nihi=
lominus tamen tenet matrimonium. Suf
ficit enim ꝙ contrahere intendant et consen
tiant per verba de presenti vt. xxxij. q. iij. so=
let queri. et deutrono. xxi. di. si videris mulie
rem in medio captiuorum et amaueris eam
habereqꝫ volueris eam in vxorem introdu=
cereqꝫ eam in domum tuam. ꝛc. concor. pe. et
Tho. ¶ Tria sūt bona matrimonij. scilicet H

fides/proles/ꝯ sacramentũ. xxvij. q. ij. omne
in fide attendit̃ ne cũ alio vel cũ alia cõmisce
atur. in ꝓle vt amanter suscipiat̃ debite edu
cetur et religiose instruat̃. in sacramento vt
matrimoniũ nõ separet̃ sed vsq ad mortē
indissolubiliter obseruet̃. licet enĩ ecclia pos
sit propter ipedimẽta matrimonij diuorciũ
facere: nũꝗ tamẽ potest nec debet matrimo
niũ quod legitie celebratũ ẽ soluere. q2 quos
deus cõiunxit homo nõ separet ꝗuis etiam
fiat interdum separatio corporalis vt ꝓpter
fornicationẽ vel ex cõi consensu tã orationis
ꝗ religionis: tñ matrimoniũ iter fideles post
ꝗ ꝯtractũ fuerit ꝯ cõsummatũ vsq ad mor
tem inseparabile ꝑmanebit ƒƷ Tho. ꝯ Ray.
Et nota ꝙ ꝑdicta tria bona adeo sunt essen=
tialia coniugio: quod conditio ꝯtra aliquod
istorũ apposita viciat cõtractũ matrimonia=
lem extra. de con. appo. ca. fi. de hmõi cõditio
i nibus vide ifra ca iiij. e. et cõsequenter. ¶ Itẽ
aduerte ꝙ matrimoniũ qñq legitimũ est et
non ratũ: quod valet legali institutione tñ
vel prouincie moribus inter infideles nõ ba
ptizatos cõtrahit̃: et ideo ƒƷ nõ ratũ/ q2 sine
fide fit. vnde Augustin⁹. vñ nõ fit ratũ cõiu
giũ quod sine fide fit. ratũ vero ꝯ nõ legiti=
mum est quod inter fideles ꝯ legitimas ꝑso=
nas sed sine solẽnitate contrahit̃. hec notant̃
xxviij. q. i. ꝟ. vlti. Itẽ aliud extra. de diuor.
gaudem⁹ ꝯ ca. quãto. Itẽ mrĩmoniũ aliud
cõsummatũ. s. per interueniẽtum carnalis co
pule/ aliud nõ cõsummatũ vt extra. de trãs
lati. episcoporum capitulo fi. Item matri=
monium quãdoq est verum quandoq nul
lum extra. de conditionibus appo. ca. pmo.
quãdoq certũ quãdoq dubium vt extra. de
spons. iuuenis et de fri. et ma. fraternitatis.
Itẽ clãdestinũ: aliud solenniter celebratum
extra de clandest. despon. cũ inhibitio de quo
k inferi⁹ dicet̃. ¶ Multiplex est effect⁹ matri
monij nã ex quo est semel coniugiũ inter ali
quos fideles nũꝗ desinit eẽ vtroq viuẽte. et
si alter efficit̃ heretic⁹ extra. de diuor. quan=
to/ nec potest maritus dimittere vxorē siue
efficiatur ceca siue leprosa vel aliud tale sibi
eueniat. nec vxor virum. xxxiij. q. v. si vxo=
rem. nisi tantũ fornicationis causa. et tũc si
dimittat eã maneat castus sine coniuge/ vel
reconcilietur vxori. xxxij. q. i. dixit dominus
Alius effectus est quia mulier potestatē sui
corporis non habet sed vir. et vir sui corpo=
ris potestatẽ nõ habet: sed vxor. et ideo post
carnalem copulam nec potest alter coniuꝫ re
ligionem eligere nec continentiã profiteri al

tero inuito. xxxij. q. ij. capitulo primo. et dei
ceps. ¶ Est et alius effect⁹ quia vir compel
lendus est reddere debitũ vxori etiam si ꝓus
nunꝗ cognouerit eam et econuerso/ non ob
stante superueniente affinitate extra. de eo q
cog. consan. vxo. sue discretionem et capitu
lo tue. ille tamen coniugum siue sit vir siue
mulier qui non est in culpa de superueniẽte
affinitate vtputa vxor cui⁹ maritus cogno
uerit sororem, filiam aut consanguineã ipi⁹
vxoris vel econuerso monendus est ꝙ conti
neat/ ꝙ si nolit iste qui sic fuit in culpa tenet̃
debitum alteri reddere: sed nunꝗ exigere po
test. ¶ Est iterum et alius effect⁹ ꝙ vnus cõ
iugum sine consensu alterius nõ potest ora
tioni vacare. intellige de oratione priuata et
tam longa quod esset impeditiua debiti con
iugalis: secus de oratione solẽni vt interesse
in missa et aliis diuinis officijs et exceptis tẽ
poribus a canone diffinitis de con. di. ij. oĩs
homo. xxxiij. q. iij. quos deus. ¶ Item per= l
missum legimus quandoq matrimonium
cõtrahi propter propagationis officiũ tãtũ.
vt. xxxv. q̃sti. i. ꝟ. hac itaq. Item quandoq
propter incontinentie remediũ vt extrauã.
de his qui propri. fi. occi. capi. primo. quan=
doq propter humanitatis solatiũ vt extra.
de fri. et male. consultationẽ/ quandoq pro
pter iuramenti complementum. ¶ Postre
mo nota ꝙ in hoc sacramento quoddã est sa
cramentum tantum scꝫ verba contrahentiũ
exteriora per que cõsensus interior exprimi
tur res et sacramẽtũ est vnio sincere dilectio
nis viri ꝯ vxoris iter se. res ꝯ nõ sacramẽtũ
est vnio caritatiue dilectionis dei et anime fi
delis que figuratur per consensum et since=
ram dilectionem viri ꝯ mulierꝭ legitie cõtra
hentiũ. hec sentire videt̃ Wil. in sacramẽtali

¶ De spõsalibus ꝯ sponsa duorum. Cap. ij.

Cum frequenter sponsalia ꝑcedãt m
matrimoniũ cõgruũ de ipsis vide
tur aliquid inserere ante tracta=
tum de mrĩmonio i speciali. Sunt
itaq spõsalia cõuẽtio ꝯ promissio futurarũ
nuptiarum. xxx. q. vlti. nec ꝯ. ff. de spõ. l. i.
Et dicũr spõsalia a spõdendo siue ꝑmittendo
spõsalia nõ sũt de ẽentia sacri mrĩmonialis
alias enĩ spõsalia inter fideles cõtracta essẽt
indissolubilia sicut mrĩmoniũ/ ƒƷ sunt qddã
ꝑparamẽtũ ad sacrm mrĩmonij ne q̃si illotis
manib⁹. ex arrupto veniret̃ ad ipm sicut ca=
thecism⁹ est ꝑparamẽtũ ad sacrm baptismi
ƒƷ Wil. i sacra. ¶ Cõtrahũt aũt spõsalia tri n
bus modis qñq nuda ꝑmissiõe vt cũ vir vel

mulieri. Accipiā te in vxorem meam et illa
respondet et ego accipiam te in virū meum
Vel alia verba equivalētia de futuro vt du
cam te et similia. Si eñ contraherent' p ver
ba de p̄senti sic dicēdo ego accipio te in meā
Et ego te in meū verū esset matrimoniū vt
C dicetur ca. proximo. ¶ Secundo cōtrahū=
tur sponsalia datis arris sponsalicijs q̄ di=
cuntur arre ānuli pecunia vel alie res date
spōse que datio subarratio dicit̄. Preter tñ
quādo fit per ānuli dationē que vulgariter
desponsatio dicitur. et si fiat hmōi subarra
tio immediate inter sponsū et sponsā presu
mitur p matrimonio: dummodo constet de
subarratione siue interuenerit mutu⁹ ꝯsen
sus: siue non. nisi probetur contrarium vel
esset contraria consuetudo seu repugnaret
etas. de qua infra ca. iij. §. v. et ex̄. de despon.
impu. tue. sm glo. Quia nichil interest an
verbo an facto quis declaret volūtatē suaz
xliij. di. ca. 1. Si vero fiat hmōi subarratio
a parente tunc sola sponsalia cōtrahuntur.
Quo autem sponsalia per parentes cōtra=
hi possūt vide infra. c. x. m. Sed siue in sub
arratione ānuli siue alias adiūgat̄ cōsens⁹
expressus de p̄sti factū est matrimonium.
D ¶ Et nota q̄ arre spōsalicie nō secuto mri=
monio debēt restitui hoc modo videl3 si non
secutū fuerit mrimoniū ob alteri⁹ culpam
sed alia causa vtputa. pter superuenientez
mortē vel religiōis ingressū aut alia causa
consimili: restitui debēt arre simpliciter. Si
vero nō secutū fuerit matrimoniū propter
culpā dantis ipse perdet arras si pter cul=
pam recipiētis restituet eas in duplū. C. de
spon. l. arris. et l. si. Tertio cōtrahūtur spon
salia non solū nuda pmissiōe vt prius di=
E ctum est sed per iuramēti adiectionē vel si=
dei dationē vt ex̄. e. de illis. ¶ Itē sponsalia
nō possūt cōtrahi ex altera pte tñ nec clau=
dicare. Unde siq̄s accepta manu mulieris
dicat. do tibi fidē de accipiēdo te in vxorē: et
illa nichil respōdet nō cōtrahūtur spōsalia
Ille tñ qui taliter fidē dedit tenet̄ ipsam du=
cere si illa voluerit. Si autē illa noluerit nō
est cōpellenda nisi aliquo modo ostēdisset se
acceptare qđ agebat̄ puta si ante fidē sic da
tam tractabat̄ inter eos de spōsalib⁹ vel de
mrimonio q̄ illa requisita de ꝯsensu sponte
dedit manū ad fidē recipiēdā vel simile' tūc
eñ ꝯtracta essent sponsalia sm Wil. in glo.
Ray. ¶ Itē ille qui cū duab⁹ ꝯtraxit spōsa
lia q̄ nō pcessit vlterius ad mrimoniū indi=
stincte tenet̄ adherere ei cū qua p̄mo ꝯtraxit

ex̄. de spon. sicut ex litteris. in glo. Innocē. F
¶ Nota q̄ post septēniū inter pueros pos=
sūt cōtrahi spōsalia ex̄. c. ex litteris q̄ de de=
spon. impu. si infātes li. vj. Si vero ambo
vel alter sint minores septēnio q̄ contrahūt
spōsalia vel parentes p eis nichil agit̄ nisi
postea ratificent vt infra. c. x. h. Quid si nō
impleuerint septēniū s3 bñ appropiquat se
ptēniū tpus dicit Tho. di. xxvij. q̄ tenēt spō
salia. Sed hec appropinquatio determi=
nanda est sm cōditionē ꝯtrahentiū cū i qui
busdā citi⁹ in q̄busdā tardi⁹ pueniat inten
tio siue ꝯplacentia nuptiarū conc. host. Sz
de pueutione septēnij nō habet̄ ius expssuz
ideo dicit pe. q̄ tps septēnij nō pōt pueni=
ri. ¶ Nota etiā q̄ si alter cōtrahētiū sit ma
ior septēnio alter minor licet spōsalia nō te
nuerint ex pte maioris: q3 claudicare nō de
bent vt dictū est. tñ q3 iste maior ex pte sua
fidē dedit tenet̄ expectare minorē si forte ve
lit in eodē pposito pdurare. Et si nō expe=
ctet tenet̄ agere penitentiam de fide mētita.
¶ Itē spōsalia possūt ꝯtrahi inter absen= G
tes p nūciū. per lr̄as si absēs hoc sciat q̄ q3
nūcius p se vel de ꝯscientia sua miss⁹ ad hoc
fuerit vel si postea ratū habet. ff. de spon. l.
vltima. xxxj. q. ij. honorant̄. ex̄. de ma. cō.
cōn. interdictum ecclesie ca. ex litteris. Et
siquis misit procuratorē seu nūciū ad con
trahendū spōsalia noīe suo: postea reuocat
mandatū suū. si reuocatio peruenit ad noti
ciā pcuratoris anteq̄ puella consentiat ex
tunc nichil agitur ar. ex̄. de pcu. c. in nostra
et. c. mādato. imo si reuocatio peruenit ad no
ticiam pcuratoris postq̄ puella cōsensit s3
tamen pcuratoriū ante consensū eius reuo
catum erat nichil actū est sm Host. ¶ Si= H
quis ante pubertatem contraxit matrimo=
nium non matrimonium sed sponsalia in=
telliguntur vide infra. capitu. x. l. ¶ Item
illi qui debite contraxerunt sponsalia in eta
te debita: tenentur contrahere matrimoni=
um inter se. nec potest alter eorum cum al=
tera persona contrahere. Sed si contraxe=
runt tenet secundum matrimonium vt ex̄.
eodem sicut. sed sic contrahens tenetur age
re penitentiam de fide mentita et multoma
gis tenetur agere penitentiam: si prius su=
per sponsalibus interuenerat iuramentuz
sed nichilominus tenet secundum ex. eodez
ex litteris. le. ij. capitulo sicut et capitulo si
inter. Ille autem qui sponsalia contraxit si
et matrimonium perficere non vult prius
debet moneri ad hoc extra. eo. requisiuit.

Postea potest cōpelli per censuram ecclesia
sticam vt in dicto cap̄ .ex lris. Intellige nisi
pbabiliter timeatur difficilis exit⁹ vt vxori
cideum vel simile vt in dicto ca. requisiuit
Et sic intelligunt coīter doctores illa capiā.
Dicit Tho. scđa scđe di. xxvij. q in spōsa=
libus solutēs promissū peccat mortaliter ni
si legitimū interuenerit impedimētū et in=
iungenda est pñia pro peccato licet in foro
contentiōso ad implēdū promissū mřimo=
I niuum compellitur. ¶ Nota si iurasti michi
dare vnā de filiabus tuis nō determiate no
minando: dare quidē teneris. Sed quācūq
dederis liberaberis. Qꝛ pmissoris est electō
sicut in alijs promissiōibus et si oēs moriā
tur preter vnā illam dare teneris. Et si mi=
chi vnā de filiabus tuis obtuleris. si ego ea;
nō accepto tu liberatus es etiā a iuramento
si iurasti te daturū et si ita fuerit q vnā illa
rum carnaliter cognoui: nullā illarū preter
illam habere potero. qꝛ cū omnibus cōtra=
cta est affinitas de qua infra. ca. x. Et si con
templatione pcedētis contractus quē pater
illius mecū fecit cum ea cōmiscui presumit
matrimonium ſm Host. Rubri. de despō.
impu. §. v. Si vero iurasti michi dare vna;
filiam tuā certā vtputa bertā et si eā ha=
bere non possē pmisisti michi aliā: teneris
michi ad bertā et ad hoc laborabis bona
fide ex. de spon. ad audientiā. Quod si non
potes: tūc distinguendū est quia si prima cō
sensit spōsalib⁹ expresse vel etiā tacite vtputa
quia illa presente ꝯ non contradicente fue=
runt cōtracta sponsalia vel postea ratificā=
te: sororē suam habere nō potero. qꝛ cū pri
ma contraxi spōsalia vt in dicto ca. ad audi
entiā. Et licet illa sponsalia cū prima / p ali
quod impedimentū. s. consanguinitatis vel
affinitatis vel cōsimile nō tenuissent vt dice
tur infra. c. x. Si vero prima nullaten⁹ cō=
sensit sponsalibus: teneris michi dare scđa;
ex. de despō. imp. ex lris le. ij. et de rest. spo.
K ex parte. ¶ Si in cōtractis sponsalib⁹ limi=
tatū sit tēpus infra quod debeat fieri mřimo
nium tēpe illo elapso: ille vel illa p quē vel p
quā nō stetit impune nubere pōt sed alteri
danda est pñia de fide mentita. ex. eo. sicut.
L ¶ Item sponsalia quedā pure et absolute cō
trahuntur. Quedā sub cōditione. Pure ꝯ ab
solute cōtrahūtur qñ sine cōditione apposi=
ta aliquo modorū pdictorū cōtrahūtur vtī
b. Si vero sub conditione contrahant tunc
aut est honesta conditio: vt si dicat vir. Ac=
cipiam te in vxorem meā: si placeat parenti
bus meis. Vel si dederis michi certū vel alia
conditione similiter tunc extante conditio=
ne tenent sponsalia: alias nō ex. de cō. appo.
de illis. Aut est ꝯditio inhonesta nō tñ cōtra
bonū matrimonij vt si dicat vir accipiā te
in meam si furtis meis consentias et hec cō
ditio habetur p non adiecta et tenebūt spō
salia ac si essent absolute facta. vt eodē ti. ca.
i. scđm glo. ex. c. vltimo. Si autē sit conditio
apposita contra bonū matrimonij: vt si di
cat vir accipiā te in meā: si venena sterilita
tis potaueris tunc nō tenent spōsalia. Tur
pis enim conditio contractū corrūpit vt in
predicto ca. vltimo ſm Ric. di. xxvij. ¶ No
ta q sponsalia publice contracta corā amī=
cis ꝯuis nō in facie ecclesie nō possūt dissol
ui per mutuū dissensū contrahentiū. Sed
causa referenda est ad iudicium ecclesie. Si
aūt secrete contracta fuerint sine iudicio ec=
clesie dissolui possunt secundum Richar. su=
per. iiij. di. xxvij. ¶ Similiter de sponsalib⁹ M
cōtractis ante septēniū dicit Wil. in sacr. ca.
paulus. q proprio motu soluūtur vbi non
precessit tēptatio carnalis copule. ex. de rest.
spo. ex parte. ¶ Item duobus modis tran=
seunt spōsalia in matrimoniū post superue=
nientem pfectā etatē cū aliquo euidenti si=
gno complacentie vel expressa ratihabitiōe
vbi in tempore pubertatis fiebat cōtractus
per verba de presenti. ex. de despon. impu.
duo pueri. ꝯ eodē ti. ca. vnico. li. vi. ¶ Se=
cundo p subsequentē carnalē copulā. vt ex.
eo. ti. is qui ibi de hoc bene in glo. Unde si
sponsus et sponsa cōmune post sponsalia cō
tracta de futuro ꝑstiterint in eodē; consen=
su interueniat carnalis copula matrimoniū
est quo ad ecclesiam pter presumptionē iu
ris cōtra quā nō admittit pbatio sꝫ nō quo
ad deum: qui si secundum matrimoniū cō
trahatur tenebit de qua per host. dicto ca. is
qui secūdū Wil. in sac. ¶ Item dissoluūtur N
sponsalia multis mod. s. Primo si alter spō
sorum ingrediatur religionē quod licite fa=
cere pōt etiam cōtracto matrimonio et alte
ro inuito dūmodo ante carnalē copulā. Et
ille qui remanet in seculo absoluitur a spō=
salib⁹ et etiā a mřimonio ex. de cōuer. cōiu.
verum et cā. ex publico et ex. c. commissum
Nec perdet res quas dedit: illas aūt quas
recepit restituet solū in simplū. C. de epis. ꝯ
clericis deo nobis. ¶ Secundo dissoluuntur O
quando sponsus nō inuenitur qui transtu=
lit se ad aliā religionem si tamē hoc fuit ex
aliqua culpa alterius sponsi qui presens est

debet recipere pn̄iam de promissione nō seruata: et de periurio si forte in cōtractu iurauit. ext. e. de illis. Et licet si nō fuisset terminus appositus in sponsalibus infra quē cōtraheret matrimoniū: tunc presēs tenet expectare absentē per bienniū scd̄m leges. C. de spon. l. ij. Scd̄m host. iudex inspecta qualitate psonarū poterit tēp⁹ abbreuiare ꝙ si expediat prorogare. ¶ Tercio dissoluunt si post contracta spōsalia alter eoꝝ incurrat lepram vel paralisim seu amittat oculos vel nasum vel quicqd ei turpius eueniat ext. de cōiu. leprosoꝝ. litteras. de iureiur. quēadmodū vbi innuit ꝙ etiā si iurauit non tenetur eaꝫ ducere: ductā tn̄ per verba de presēti: dimittere non potest. ¶ Quarto si superueniat affinitas puta: qꝫ sponsus cognouit consanguineam sponse vel eo durante. ext. de eo qui cog. consan. vx. sue. ca. ij. et ca. fraternitati. Et ad pbandū sufficit sola fama. ext. de consan. ꝫ affini. sup eo. ꝫ sufficit vn⁹ testis sm̄ host. ext. de testib⁹. super eo. secus tn̄ si ibi fuisset prius matrimoniū cōsummatum vt dē ibidē. ¶ Quinto dissoluunt sponsalia si spōsi mutuo se absoluūt vt illi qui societatē fide interposita contrahunt ꝫ postea sibi inuicem eam remittūt. ex. de spon. preterea. le. i. Sed qn̄ sic possūt se mutuo absoluere et qn̄ nō vide s. l. in fine. Dicunt quidā indistincte ꝙ sponsi pn̄t sibi inuicē remittere: si de coniunctione eoꝝ graue periculū imineret. ¶ Sexto si alter eoꝝ fornicatus fuerit in quo casu licet alteri fornicantē repellere. ext. de iureiur. quēadmodū. Et si sponsa fuerit violēter ab alio cognita: nō compellet sponsus ducere eā. sꝫ hos. etiā licet iurauerit eā ducturuꝫ sed tn̄ ducere debet scd̄m forum conscientie: eo ꝙ ipsa fuit i culpa. Ceterū si fornicatio alterutrius precesserit sponsalia nō potest opponi vt i dicto capi. quēadmoduꝫ. Addit hug. vbi sponsus tpe desponsationis credebat eā esse virginē ꝫ ante carnalē copulā sibi constiterit eā esse corruptā: qꝫ tunc pōt dimittere eam. Etiam sicut p fornicatiōe carnali spōsa dimitti pōt: ita etiam et multo magis p spirituali scꝫ p heresi vel infidelitate vt infra dicetur. ca. xiiij. J. ¶ Septimo dissoluūtur sponsalia cū sponsus contrahat cum alia vel spōsa cū alio p verba de presēti: vel etiā per verba de futuro subsecutā carnali copula: sed sic contrahēns scd̄o debet agere penitentiā de promissiōe seu de fide mentita. ex. e. sicut inter. et de sponsa. duoꝝ. ca. i. Et si contraxerit cū p̄ma sponsalia de futuro sine iuramēto vel fidei interpositione et similiter cū scd̄a de futuro sed cū iuramēto sm̄ Ray. debet contrahere cū p̄ma. et agere penitentiā de periurio quod fecit cū scd̄a. Juramētū eni nō potest esse vinculum iniquitatis. extra. de iureiur. q̄to de spon. sicut ex litteris. xxij. q. iiij. i malis. cōcor. host. ¶ Octauo qn̄ impubes qui contraxit sponsalia factus pubes petit absolui a vinculo sponsaliū ꝫ dare sibi licentiā nubendi alteri ext. de despon. ipu. de illis. et ca. a nobis. Hos cas⁹ predictos ponit Ray. et etiam host. qui ponit nonū casū videlꝫ si habeat fama quod inter contrahentes sit impedimentum canonicū et de fama loquitur. ext. e. cum in tua. de consan. ꝫ affi. ca. ij. de testibus sup eo. ¶ Et nota ꝙ in tribus casib⁹ predictorum soluuntur sponsalia ipso iure: scꝫ in primo quando transit ad religionē. et in. vi. propter fornicationem: si fornicatio sit notoria vt dicit host. et in. vij. quando contrahitur matrimoniū cum altera. In ceteris vero casibus soluenda sunt auctoritate epi. sm̄ eūdem. vt ext. de spō. ipu. accessit et ca. cōtinebatur. ¶ Item nota ꝙ licet spōsalia contrahi possunt sub conditione pmisse pecunie. nō tamen potest pecunia pmitti in modum pene: et si pmissa fuerit nō tenet pmissio nec potest peti: vt si dicat nisi tecū contraxero dabo tibi centū marcas. nā coniugia debent esse libera. ext. eodem requisiuit et ca. gemma. sm̄ Ray. et Tho. di. xxvij. Tamen si quis vellet spōsalia firmiter obligare potest secūdū Host. dare magnam quātitatem p arris et stipulari eas in quadruplum. quia tm̄ potest stipulari et non pl⁹. et tunc si steterit p recipientem quomin⁹ matrimoniū sequatur reddet quadruplum. C. de spon. l. fi. §. qui omnia. cessat tamen pena arrarum in quibusdam casibus: vt si tēpus appositum fuerat et sit lapsum: tūc is per quem non stetit impune nubit vt s. k. Cessat etiam pp̄ter impedimentum sequēs dū tamen is qui recepit arras sub pena: causam impedimenti non dedit. cessat etiam pp̄ter legis interdictum vtputa si de iure matrimonium sequi non potest. C. de spon. l. vltima. §. patrem. ¶ Item nota ꝙ sponsalia contracta pp̄ter metum cadentem in cōstantem virum: ipso iure nulla sunt. Nec quo ad forum exteriorem nec quo ad conscientiam. ext. eo. cum locuꝫ. Similiter nec votum per hm̄oi metum extortum.

¶ De modo contrahendi et q̄ legitime possunt contrahere matrimonium. Capi. iij.

n.j.

Verum matrimonium nō fit sine
cōsensu animoꝝ verbis vel alijs
signis ꝯtinentibꝰ expresse. Unde
si vir ꝑ verba de p̄senti exprimat
cōsensū suum in mulierē dicendo: accipio
te in meam vel alia verba equivalētia cōsē
sum suū sufficienter exprimētia: ꝯ illa ecō
trā dicit accipio te in meū vel similia: statī
est matrimoniū. In hijs aūt q̄ loq nō possūt
aut audire nō possunt sufficit nutus vel si=
gna consensū bene exprimentia. Sine cōsen=
su enī quecūq verba dicant̄ vel fiant signa
nō est matrimoniū ex. de spōsa. duoꝝ ꝑ tuas
dudū extra. de spō. si inter eū apud et mul=
B tis caplis sequentibꝰ. ¶ Sʒ pōt matrimoniū
contrahi ꝑ aliū modū q̄ per verba et signa
mutuo et p̄sencialit̄ expressa vtputa ꝑ pro=
curatorem sicut ꝯtraxit ysaac cum rebecca.
xxxij. q. ij. §. cum dicitur. Sed nullꝰ ad hoc
est ydoneus ꝓcurator: nisi super hoc habeat
spāle mandatū. Nec potest talis ꝓcurator
aliū substituere: nisi sit ei specialit̄ cōmissū
et nisi fuerit potestas sua revocata ātēq̄ cō
traxit licet tā ille q̄ ipsa cū qua cōtraxit nesci
uit de revocacione facta: tamē nō tenet ma=
trimoniū postea cōtractū extra. de ꝓcurat.
ꝓcurator li. vi. Potest etiā ꝑ litteras ꝯtrahi
matrimonium inter absentes. Tamen si il
le vel illa cui mittunt̄ littere exp̄mat consen
sum suū creditur q̄ quātūcūq cōsentiat nō
est matrimoniū sed tunc p̄mo erit quādo cō
sensū suū notificauit. Vel signādo illi q̄ ui lit
teras misit: vel aliī dicēdo sʒ. ray. Ex pre=
missis patet q̄ nō solū consēsus interior fa=
cit matrimoniū sed requiritur itentio cū ex
pressiōe signi exterioris aliquo modoꝝ p̄di
C ctoꝝ. ¶ Et quid si vir dicat mulieri volo te
habere de cetero in vxorem. Vel sic volo q̄
tu sis vxor mea. Seu volo te vxorē meā ex
nunc cōtrahit matrimoniū. sm̄ Wil. i glo.
In talibꝰ recurrendū est ad intentionē con
trahentiū et scd̄m eam iudicādū ꝯ si de iten
tione constare non possit vere neq p̄sumpti=
ue. Dicendū videt̄ q̄ qn̄ hoc v̄bū volo coniū
gitur cum infinitiuo v̄bi substantiui: seu v̄=
bi alterꝰ nō signātis actū vel relationē: vt
habere. tenere. et similia. tunc ꝑ hoc verbum
volo solet exp̄mi volūtas cōcomitās actum
potius q̄ voluntas precedēs. vn̄ ꝑ hmōi ver
ba p̄sumendū ē matrimoniū esse contractū
ext. de spon. ex parte. Presertim cū p̄cessit i
terrogatio: vt si dicat vnus vis me habere:
et alia respōdit volo te hr̄e. et expssiꝰ adhuc
esset si diceret. volo te decetero hr̄e: secꝰ aūt
esset si hoc verbū volo iungeret̄ cū īfinitiuo
significante actū: vt cū dr̄ volo cōmedere.
volo bibere: tūc videt̄ exprimere volūtatē
precedētē actū tale potiꝰ q̄ est cōcomitātē: ꝯ
ita si diceret̄ volo te hr̄e: vel volo cōsentire
in te tāq̄ in meā: absq alijs v̄bis nō erit ma
trimoniū. ¶ Si aūt dicat vir mulieri. pro= D
mitto qd̄ sēper tenebo tibi sicut vxori: et
illa simili modo r̄ndet nisi aliud ꝓbet̄ur
pro matrimonio iudicabit̄ sm̄ Host. ar. ex.
de spon. ex litteris. de iureiur. quēadmodū.
Et idē iudicādū est sʒ Hos. si dicāt vir vel
mulier ꝓmitto q̄ nō dimittam te ꝓ meliori
vel peiori: et alter similit̄ r̄ndet. nā in talibꝰ
dubijs est pro matrimonio iudicandū ext. de
sentē. et re iudi. ca. fi. ext. de testi. licet ex qua
dam. Et hoc quo ad foꝝ exteriorē: tn̄ scd̄ʒ
conscientiā intentioni coꝝ standū est. sʒ qd̄
de illis q̄ post datā fidē de ꝯtrahendo inuicem
dicūt bibamꝰ simul vel osculemur inuicē no
mine matrimonij: nūqd̄ ꝯtrahit̄ matrimo
niū. Wil. in glo. credit q̄ nō: nisi hoc agendo
voluerint recedere a sponsalibus de futuro: ꝯ
contrahere de p̄senti. nā qd̄ dicūt noīe matri
monij intelligendū est ꝯtrahēdi potiꝰ q̄ cō=
tracti: cū aūt nō fuit actū de matrimonio: sʒ
de spōsalibꝰ. sʒ si vterq dicit simplicit̄ oscu
lemur siue bibamꝰ noīe matrimonij ꝯ seq̄tur
osculū vel inbibitio de cōi ꝯsēsu: credit Wil.
q̄ si taliter dicentes et facientes intēdāt per
hoc contrahere matrimoniū cōtractū est.
¶ Ad iudicandū aūt de intētiōe recurrendū
est ad circūstantias v̄boꝝ p̄cedētiū ꝯ seq̄ntiū
ꝯ hmōi. ꝯ si indicia nulla appareāt: nō
credit q̄ sit matrimoniū iudicandū. Preser
tim si vterq vel alter coꝝ negat se habuisse
intentionē ꝯtrahendi: aut si alter ad secūda
vota transierit. his cōcor. Host. ¶ Nota q̄ E
consensus q̄ req̄rit̄ ad matrimoniū nō intel
ligit̄ principaliter de consensu cohabitatio=
nis: quia tunc inter fratrē et sororē q̄ cōsen
tiūt cohabitare eēt matrimoniū. nec etiā de
consensu ad carnalē copulā: qꝛ tūc int̄ ma
riā et ioseph nūq̄ fuisset veꝝ matrimoniū
quod falsū est de quo s̄. ca. i. F. Sed intelli
git̄ de consensu in societate matrimoniali ꝯ
qui nō ē ꝯsensus in carnalē copulā explicite
sʒ īplicite vt ī dicto ca. i. F. dictū est. Tn̄ i so
cietate cōiugali nō solū īplicat̄ mutua ptās
cōicatiōis reꝝ: sed etiā corpoꝝ. ¶ Si quis F
in presentia pluriū soroꝝ constitutus dicat
eis in cōi: promitto vobis q̄ vnā ex vobis
ducā ī vxorē: et oēs r̄ndent: placet. ꝯ postea
cognoscit vnā illaꝝ: inter illos est veꝝ ma=

trimoniū secūdū Host. ipso facto cōsentire videt̄ in eam. ar. ex. de appella. dilecti. ꝯ ca. vt nr̄m. Si quis dicat mulieri ꝓmitto tibi ꝙ ducam te in vxorē meā ꝯ decetero habebo vel tenebo te ī vxorē: postea ꝯtrahit cū secū da muliere per verba de p̄senti. illa secun da erit vxor quia in cōtractu ꝑmo: illa clau sula sequens decetero. tenebo te in vxorem meā: debet intelligi secūdū significationem p̄cedētis clausule: in qua verbum futuri temporis solū facit sponsalia. vt. sit sensus ducam te in vxorē et postq̄ duxero: decetero tenebo te in vxorem meā. Si autē dicat mu lieri ab isto t̄pe decetero vel in antea tenebo te vt vxorem et fidē seruabo vt vxori. ꝯ illa
G similia respōdet: p vero matrimonio est iu dicandū. ¶ Item si quis dicat mulieri tene bo te pro vxore mea quousq̄ ponatur mihi terra sup oculos intēdens fallere mulierem et sic cognoscit eā dicit host. ꝙ tenet matri monium quo ad forum cōtēciosum: sed in fo ro aīe: q̄cūq̄ sint verba si in eā nec tunc nec postea consensit nec adhuc consentit: nō est matrimoniū. inducendus est tñ ad consen tiendū nisi habeat iustū impedimentū: q̄a nec aliter potest agere penitentiam fructuo sam nisi aut ipsam ducat in vxorem: aut cō petenter eam dotet ext. de spon. ex parte. se cūdum glosam host. ¶ Si quis dicat sic: iu ro per deū vel alio modo ꝙ ducam vnā de mulieribus mundi mihi in vxorē et post de florat vnā virginē que forte audiuit iura mentum suum credens de se iurātem inten disse: nec est propter hoc compellendus cū ea contrahere matrimoniū: quia potest cū alia contrahere: nec deierat: quia iuramen tum suum satis implet aliam ducendo. se cus tamen faceret: si cū ea cōtraheret quā corrupit. ext. de spōsa. ex litteris. le. ij. ī glo=
H sa Hos. ¶ Item si aliqui mutuo contrahe rent per verba de p̄senti consueta profer ri in contractu matrimoniali: sed vterq̄ vel alter dissentit in animo non est verum ma trimonium. Si tamen de verbis constiterit ecclesia compellet eos simul esse: cum de in tentione constare non possit. Unde non cre detur eis si dicant se non intēdisse contrahe re: quia sic posset quilibet dicere et sic sepa rarent̄ legitime coniuncti. si tamen signis euidentibus appareat de simulatione: eccle sia non iudicabit matrimoniū esse. Alias verbis stabitur: que cum intentione dicta
I fuissent secundum Wil. ¶ Si autem aliq̄s contrahat cum aliqua siue spōsalia siue ma trimoniū per verba de p̄senti nō habēs in tentionē contrahendi sed solū extorquendi carnalē copulā et demū eam cognoscit car naliter: debet p̄sumi ꝓ matrimonio. vt ex tra de sponsa. tua. et ita iudicaret in foro iu diciali sed in foro penitentie si nō ꝓposuerit eam ducere nec vnq̄ cōsensit in eam: nō de bet ex illo facto m̄rimoniū iudicari. q̄m ex al tera parte dolus affuit: ꝯ defuit oīno cōsen sus: sine quo nequeūt cetera fed' efficere cō iugale vt in dicto capitulo tua. scd̄z Tho. et Pe. et addūt ꝙ illa ex cuius parte nō est dol' excusat̄ a pctō. sed deceptor si velit verā fa cere penitentiā: necesse est eā ducere vel dare ei virū sibi cōuenientē: aut aliter satisfacere et addit Tho. ꝙ vir tenet̄ ad hoc si sit equa lis conditionis cum illa. nam si fuerit mul to melioris conditionis vel si aliquod signū euidens fraudis appareat quo probabiliter p̄sumi potest ꝙ illa nō fuit decepta: sed de cipi se finxit: tunc non tenetur vir ad p̄dic ta scd̄m quosdam. quod si vir melioris con ditionis seduxerit mulierem et seductam co gnouerit iniungendū est ei ꝙ satisfaciat vel cōponat cū ea. ¶ Quid si vir protestetur ꝙ K quicquid faceret cum certa muliere non fa ciet animo contrahendi postea contraxit cū ea per verba de p̄senti et consequenter co gnouit eā carnaliter nunq̄d iudicabitur ma trimoniū. dic s̄z Wil. ꝙ sic q2 recurrēdū ē ad cōmunē itelligētiā verbor: ꝯ q2 iterp̄tatio faciēda ē cōtra eū q̄ dolū adhibuit ꝯuis eius ꝓbet ꝓtestationē suā: potuit tñ postea ab ea recedere et volūtatē mutare. cōcordat Ho. ī rubrica de cō. appo. §. iij. De intētiōe cōtrahē tiū que īpedit m̄rimoniū et que non vide su pra capitulo primo. F. ¶ Nunc videndum L est qui possunt legitime matrimonium con trahere: vbi aduertendū: ꝙ etas apta ī ma sculo ad contrahendum est. xiiij. an. in puel la vero. xij. extrauagan. de sponsa. impu. pu beres ꝯ capitulo continebatur. Si autem an te talem etatem contrahunt: non est matri moniū vt dicet̄ infra ca. x. L. nisi essent p̄xi mi pubertati ita ꝙ malicia suppleret etatem vt e. ti. c. de illis. ¶ Furios' durāte furia vel M alias īsan' ꝓferēdo mulieri verba qb' solet m̄rimoniū ꝯtrahi: etiā si mulier ꝯsentiat nō tñ ꝯtrahit m̄rimoniū: q2 ꝓ tūc nō pōt aīo cō sentire deficiēte vsu rōnis. xxxij. q. vij. ne fu rios'. si tñ haberet lucida interualla ꝓtūc cō trahere posset. ꝯ m̄rimoniū teneret. ar. iij. q ix. iudicas. j. q. j. §. triste. ¶ Itē ebri' si ita ē ebri' ꝙ nescit q̄d agat: nō pōt ꝓ tūc ꝯhē sicut

De personis legitimis ad contrahendum

de furioso dictū est: nisi postea post ebrietatem cognoscat illā: quam desposauit i ebrietate per vba de presenti: non presumit matrimoniū. si de hmōi ebrietate constiterit: nisi etiam post ebrietatem ratum habuerit si autem non fuisset tanta ebrietas q vsuz rōnis auferret possunt tales ꝯtrahere tam sponsalia ꝙ matrimoniū: etiā si post sponsalia sequatur carnalis copula in hoc casu presumit ꝓ matrimonio. ¶ Item cecus a natiuitate surdus aut mutus pōt matrimoniū cōtrahere si ꝑ aliqua signa poterit sufficienter facere fidē de cōsensu matrimoniali: aliter de eo iudicandū esset sicut de illo q vsu rationis caret. ext. de spon. cū apud in glosa.

D Ho. ¶ Itē lepros⁹ pōt mrīmoniū ꝯtrahere si inueniat aliquā que cum ipso velit ꝯtrahere ext. de cōiugio leprosoꝝ ca. .ij. Et huius lepra superueniens soluat sponsalia de futuro: non tamen soluit matrimoniū qđ legitime est ꝯtractū vt in dicto ca. ij. Et tenet vterq cōiugū alteri debitū reddere nō tñ cohabitare: q2 nō ita cito contrahit infectio ex coitu cū leproso: sicut ex frequenti cohabitatione sm Ho. vt. xxij. Scoðat Hos. dicens. Sufficit leproso quod vxor sua prope sit ne ꝓpter loci distantiā suo debito defraudet: nō tamē oportet q in eadē domo vel i eodē loco cōmorent. ꝰ si alter cōiugū alteri leproso reddere debitū carnale recusauerit: ad hoc ꝑ excōicationē est cogendus: si ipse debitum petat ext. de cōiugio lepro. capitulis. j. ꝰ. ij. Si tñ ꝓpter horrorē infirmitatis vel aliā causa rationabili sit coactus debitum reddere: et non pōt tunc non ligat eū quo ad deū sñia excōmunicationis in eum lata. nec in tali casu ecclesia eū excōmunicaret: sed potius latam sententiam relaxaret: si de veritate constaret. Nullus enim ad sibi impossibile debet astringi: peccat tamē mortaliter si posset ꝰ exact⁹ reddere nollet. ext. de cōiugio lepro. ca. ij. in

E glosa. ¶ Si quis scienter cōtraxerit matrimoniū cum leprosa: tenetur matrimonium cum ea consummare: nisi velit ingredi religionem ext. de conuer. cōiug. ex parte. l. ij. Similiter si quis contraxerit sponsalia cuz leprosā scienter: tenent sponsalia et cōpellendus est cum ea matrimonium contrahere. ext. de con. lepro. cap. vltimo. in glo. Ho. Item debet vir sequi vxorem suam leprosam vel vbi abest vxor ex causa necessaria: aliter generaliter tenetur vxor sequi virum

M ¶ Nota etiam generaliter q antequā matrimonium sit per carnalem copulam consūmatum: licet alteri coniugū reliquo inconsulto ad religionē trāsire ita qđ reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari ext. de conuer. con. ex parte le. ij. De illis qui non possunt cōtrahere matrimoniū ꝓpter impedimenta: vide infra capitulis vij. viij. ix. et x. ¶ De matrimonio clandestino et de conditionibus appositis. Capitulum .iiij.

Prohibitū est contrahere nuptias occulte: sed publice corā sacerdote sunt nuptie in dño contrahende. xxx. q. v. nullus. prohibentur etiam clandestina matrimonia duplici ratione: ne videlz sub specie matrimonij fornicatio cōmittatur. Et ne matrimonialiter coniuncti iniuste separentur. Sepe enim in matrimonio occulte contracto: alter ꝯiugū mutat ꝓpositū ꝰ dimittit reliquū ꝓbationib⁹ destitutū ꝰ sine remedio restitutionis. xxx. q. v. in sūma. ¶ Item matrimonium clandestinū siue occultū omissis solēnitatibus consuetis non presumit coniugiuz: sed adulterium siue fornicatio vt. xxx. q. v. aliter. nō tamen intellige quin matrimoniū rite contractum quāuis occulte: sit verum matrimonium. Sed canon loquitur secundum quod ecclesia de tali matrimonio presumat A

¶ Unde notatur sm pe. q dupliciter potest consensus dici clandestinus. Uno modo qñ sit contractus in presentia testium: tamē sine solēpnitate ecclesiastica ꝰ publica ꝰ talis consensus facit illud verum matrimoniuz et etiam presumptū. Aliomodo qñ sit sine solēpnitate et absq presentia testium: et talis facit matrimonium verū: sed nō presumptum. Unde consulendū est talibus q de nouo et publice contrahant ꝰ vt agant pñiam quia scandalizauerūt ecclesiam sm Ray. et B

Host. ¶ Itē peccant ex matrimonio clandestino contracto in gradu ꝓhibito sūt illegitimi. quāuis sic cōtrahētes impedimentū penitus ignorabāt cū videant affectatores esse ignorantie: ex hoc q clam contraxerint. Et si sacerdos ꝑrochialis tales cōiunctiones ꝓhibere contēpserit ab officio ꝑ trienniū dz suspendi. Et grauius est puniēdus si culpe qualitas hoc requirat ex. de clādest. despō. cū inhibitio. Et hāc decretalē teneantꝰ oēs epi diuulgare in ecclesijs ꝑrochialib⁹ cū maior populi multitudo affuerit facere publicari ꝰ exponi ac etiā firmiter obseruari. Sacerdotibus quibuscūq q ꝯtractib⁹ matrimonialib⁹ ante solēpnē editionē bānoꝝ inuitis ꝓsūpserint interesse: penā suspēsionis ab officio ꝑ C

pñciũ intelligendo. et hmõi ɔtrahentes etiã si nullũ subsit impedimentũ pena debita puniã do. Quicũqs etiã sacerdos siue secularis siue regularis extiterit q̃ solẽnizationi matrimonij extra ecclesiã parroch. absqꝫ diocesani loci licẽtia spũali celebrare psũpserit: aut celebrationi interesse ipso facto p annũ integrũ ab offĩo sit suspensus. In consti. prouin. s. mes pꝫis. ❡ Item quia ex cõtrariis. hec pena intelligit q̃ ibusũs sacerdotibus celebrantib⁹ solẽnizationẽ matrimonij vel interessẽtib⁹ extra ecclesiã parrochialẽ habentẽ iura parochie sibi cõpetentia scdm quod declarat i cõstitu. prouin. stratfordie. ca. sanc. ❡ Banna igitur publice pponẽda sũt in ecclesijs p psbiteros ante solẽnizationẽ matrimonij q debent psbiteri sic pponẽtes prefigere terminum competentẽ infra quẽ qui voluerit et valuerit legitimũ impedimẽtũ opponat: q interim presbiteri de hmõi impedimẽto nihilomin⁹ inuestigent. et cũ apparuerit cõiecturã pbabilis ɔtra copulã cõtrahentiũ contractus interdicatur expresse donec qđ fieri debeat sup eo manifestis ɔstiterit documẽtis. Et si q̃ cõtra hmõi interdictũ copulari psumpserint etiã in gradu non ɔcesso debite puniãt. ut dicto ca. cũ inhibitio. ❡ Ex premissis videt q̃ bãna trib⁹ dieb⁹ vel duobus interpollatis festiuis ad min⁹ pponi debẽt vno. vidꝫ quo pponẽda sũt. Altero quo habita inde deliberatione opponãt q̃ voluerit. Itẽ si illi q̃ volunt ɔtrahere matrimoniũ sint diuersarũ parrochiarũ tũc sũt bãna edẽda in vtraqꝫ parrochiarũ illarũ. Si aũt sint de vna eademqꝫ parrochia tunc debẽt in illa ecclesia bãna solũmõ edi. Et si quis ad impediendũ legitimã copulã maliciosẽ impedimentũ obiecerit: canonicã nõ effugiet vltionẽ vt in dicto ca. cũ inhibitio. ❡ Quantum vero ad ɔditiões appositas i ɔtractu matrimoniali. Nota q̃ quedã sunt ɔdit: õẽs generales q̃ semp sũt intelligende: vt si deus voluerit. si viximꝰ et hec nullũ ɔtractũ suspendũt. Sunt et alie q̃ in oĩ matrimonio requirũtur qb⁹ nõ existẽtib⁹ matrimoniũ nullũ est vt si es xpiana. vel si nõ es affinis aut ɔsanguinea aut hmõi: ⁊ hec cõditiones itelligi debẽt etiã si nõ apposite nec viciãt ɔtctũ. Similiter si apponat ɔditio necessaria de futuro: vt si dicã accipio te in meã si sol oriat cras tenet matrimoniũ sm Tho. di. xxix. etiã pot apponi cõditio ɔtingẽs sꝫ honesta: vt si pr voluerit aut si dederis mihi cẽtũ: ⁊ talis ɔditio suspẽdit matrimoniũ vsqꝫ ad aduẽtũ cõditionis. nisi interim cõsensus de psenti purus aduenerit: vel nisi carnalis copula fuerit subsecuta: qꝛ tũc videt a ɔditiõe pri⁹ apposita recessisse. ext. de ɔdi appo. de illis. ⁊ cap. sup eo. et ca. per tuas. ❡ Si vero apponat cõditio inhonesta: si tamen nõ est cõtra substantiã matrimonij: vt si dicat accipio te si furtũ feceris: vel si hoiẽ interfeceris dꝫ haberi p nõ adiecta et tenebit matrimoniũ ex. de ɔdi. appo. ca. vlti. Et idẽ itelligit de cõditiõe impossibili: qualis est hec: si celũ tetigero digito: q̃ habet p nõ adiecta. Si aũt sit cõditio inhonesta ⁊ ɔtra substantiã matrimonij: vt si dicã accipio te in meã si generationem plis euites: quod est ɔtra bonũ plis: vel donec inueniã aliã digniorẽ te. que est ɔtra bonũ inseparabilitatis. vel si p questu te adulterandã tradas q̃ est ɔtra bonũ fidei talis ɔditio facit ɔtractũ inualidũ ⁊ nõ tenebit matrimoniũ. xxxij. q. iiij. capi. inter cetera. xxxij. q. ij. aliquã. ⁊ ca. solet queri. ext de con. appo. ca. vltio. Si tamẽ talis cõditio postea remittatur ⁊ sequat carnalis copula iudicabit pro matrimonio. ⁊ si vn⁹ ɔiugũ tñ apponat talẽ cõditionẽ: ⁊ alter ɔtrahit vel facit iudicabit p matrimonio vt in dicto ca. aliquã. hec predicta assumpta sũt de Ray. Tho. ⁊ Inno. ⁊ Ho. ❡ Si q̃s significauit pri absenti q̃ cõtraxit cũ quadã sub ɔditiõe si ipsi pr placuerit sed anteq̃ pater ɔsentiat penitet si pr postea consentit nõ est matrimoniũ sm Host. quia nõ videt q̃ debeat dici consensus: nisi diceret quousqꝫ pater consentiat: tñ anteq̃ transeat ad secũda vota debet induci siue cõpelli vt eã recipiat ex quo semel in eã cõsensit sub cõditiõe q̃ extitit. ar. ext. de spõ. ipu. de illis. idẽ Hos. ⁊ Bern. ❡ Si quis cõtraxit sponsalia sub hac conditione si pmiseris coitũ: et ɔditio illa intelligat de coitu fornicario: p nõ adiecta debet haberi: cũ sit turpis ex. de condi. appo. ca. si. Et p matrimonio iudicabit ⁊ multo fortius si intelligat de coitu legitimo ⁊ matrimoniali. Et eodẽ modo si dixerit contrahã tecũ: si vnq̃ cõtraxero: si pmiseris me esse tecũ hec sm Host. ❡ Itẽ si dicat q̃s mulieri accipiã te in meã: vel sic accipio te in meã: si inuenero te virginem. postea sequitur coitus et non inuenitur virgo iudicabitur nihilominus pro matrimonio. secundum Innocen. Bernar. et Hosti. et addit Hos. q̃ licet sic iudicare oporteat in foro iudiciali propter hoc quod nõ possunt haberi alie probationes. tamen in foro animi non est matrimonium. vt co. ti.

de illis: super eo. per talis. Nam equum est
quod mulier que in fraudem mentita est de-
cepta remaneat et viro succurrat qui forsan
I intendit bigamiā vitare. ¶ Nota q̄ contra
ctus qui non fit absolute et libere: quandoq̄
fit sub conditione vt vendo siue do tibi hoc
si hoc fuerit. quandoq̄ sub modo vt si dicat
vendo vel dono tibi hanc rem vt facias tale
quid: aliquin reuocet q̄ donum vel venditi
quandoq̄ cū appositione cause vt si dicatur
do tibi hoc: quia sic fecisti. Et fit conditio p
si. modus. per vt. causa. p quia. Ho. Secū
q̄ vt modus est. si conditio. quia causa. Un
de cōtractus sub cōditione factus non tenet
nisi extante cōditione vt dictū est de con. ap.
supra. Si vero fiat sub modo statim tenet: sed
si nō seruetur modus poterit reuocari. Sed
credo q̄ spōsalia seu matrimoniū nō possūt
cōtrahi sub modo: ita videlicet q̄ illo modo
nō seruato: dissoluatur matrimonium. sicut fit
in aliis cōtractibus, q̄ matrimoniū rite fa
ctum nō dissoluitur. Matrimoniū vero fa
ctum ex causa siue causa sit vera siue falsa:
tenet. vt contraho tecū quia diues es: vel q̄
sic fecisti. vel sic nisi ipsa causa falsa conti-
neret in se aliquod impedimentū. vt cōtra-
ho tecū q̄ libera eras: fuit ancilla. hec Wil.
K ¶ Si quis dicat mulieri accipio te in vxorē
vel dabo centū. et sequatur carnalis copula
non credo q̄ sit matrimoniū cum ille qui sic
dixit habet optionē q̄ deliberare se possit al
terū faciendo. nec propter carnalē copulam
presumitur vt credo ab optione hmōi recessis
L se. fm Wil. ¶ Si dicat aliquis mulieri, pmit
to q̄ nunq̄ deficiā te in vita mea: p sequatur
carnalis copula: non debet presumi pro ma
trimonio. cū nec matrimoniū nec spōsalia
contrahi soleant p promissiones negatiuas
nisi forte constaret q̄ per hoc intēdebat spō
salia contrahere. Si vero quis dicat ducā te
post annū et sequitur carnalis copula: credo
q̄ presumendū est p matrimonio: q̄ p car-
nalem copulam secutam videtur dilationi
temporis renunciasse fm. Wil. Sed si quis
contrahat cum aliqua sub conditione et an
te euentum conditionis contrahit cum alia
pure et sic conditione remanebit cum secū
da etiā si sit consanguinea prime.

¶ De mutua redditione debiti coniuga-
lis. Capitulum quintum.

A Vir non habet potestatem sui cor
poris nec vxor sui corporis vt di
ctum est supra cap. j. K. Sed vter
q̄ tenetur alteri si potest reddere
debitum coniugale. Sciendum tamen est q̄
non statim contracto matrimonio tenentur
coniuges mutuo reddere debitum: sed dantur
indutie duorum mensium propter tria. Primo
vt possint deliberare an velint ad religionē
transire. Secundo vt interim possint prepa
rare que necessaria sunt ad nuptiarum solē
nisationem. Tercio ne vilem habeat mari
tatus quam sic suspirauit dilatam secūdū Tho.
xxiij. di. Hostie. putat maius tempus statui
arbitrio iudicis infra quod alter coniugum
ad religionem transeat aut coniugi adhere-
at dicit etiā Wil. q̄ mortaliter peccat qui ante be
nedictionē nuptialem vxorem cognoscat sal
tem in locis vbi consuetum est eas benedi-
B cere. ¶ Nota etiam q̄ vxor non habet pote
statem in corpore viri: nisi salua consisten-
tia sua et sanitate persone sue. et si vltra hoc
peccat: nō est petitio debiti sed iniusta exac-
tio. et ideo vir non tenetur. Similiter si fa-
ctus est vir impotens propter redditionem
debiti precedentem non habet mulier ius vl
terius petendi. Si vero factus est impotēs
ex alia causa licita: vt sunt ieiunium p simi
lia. tunc faciendo se impotentem nō peccat
Si ex causa illicita tunc peccat: p peccatum
vxoris si in fornicationem labatur sibi ali-
quo modo imputatur. Et ideo quantum po
test debet dare operam vt vxor continenter
C viuat fm Tho. vbi supra. ¶ Vir potens te
netur reddere non solum vxori expresse pe-
tenti: sed etiam quando per signa apparet
eam exigere. Non tamen idem est iudicium
de exactione viri quia mulieres magis vere
cunde sunt ad petendum debitum q̄ viri.
nec debet vir auertere vxorem ne petat de-
bitum: nisi propter aliquam causam ratio-
nabilem: et tunc non debet reddi vel cū ma
gna instantia auerti propter pericula q̄ inde
possunt imminere. ¶ Item vir non tenet
debitum reddere vxori petenti in loco sacro
quia sic locus pollui posset secundū quosdā
Vide infra parte: ix. capitulo primo. H. Si
tamen essent per longum tempus violēter
reclusi in loco sacro: videtur q̄ eis tunc lice-
at in illo loco exigere et debitum reddere. in
tali enim casu prohibitio contraria non ha
bet locum: quia non est ponendus laqueus
aiabus propter mundiciā loci. secundū Ric.
di. xxxij. Sed subducto casu necessitatis hu
iusmōi nō ē in loco sacro debitum redden-
dum: quia salua honestate debitum reddi de
bet vnde vir statim in publico exactus redde
re non tenetur nec etiam vxor secūdū Tho.

¶ Item in festiuitatibus solemnibus tempore ieiuniorum et processionum conuenire carnaliter non debent coniuges: quia huiusmodi solemnis est veneratio exhibenda. Et ideo a talibus abstinendum est vt facilius impetrari possit quod postulatur. xxxiij. q. iiij. quotiescunque. et ca. christiano. tamen exactus reddere debet: nisi caute et sine periculo posset differre: exigere tamen non debet in predictis temporibus. j. ad corinth. vij. Nolite fraudare inuicem nisi forte ad tempus vt vacetis orationi. Unde qui reddit illis temporibus exactus non peccat. sed qui exigit concupiscentia ductus seu contemptu temporis vel ecclesiastice exhortationis peccat venialiter. secundum Ray.

D ¶ Item in tempore impregnationis si sine periculo abortus poterit fieri: reddet debitum exactum: et etiam exigi potest sine peccato mortali: quia vsus matrimonij non solum in officium sed etiam in remedium est institutum. Si tamen crederetur periculum de abortu vel damnificatione prolis nec debet exigi nec reddi quia matrimonium est principalius institutum in prolis officium quam in

E remedium secundum Pe. et Wil. ¶ Item vir cognoscens vxorem suam ante purificationem post partum non peccat mortaliter. et omnia capitula canonis que videntur facere pro contraria. vt. v. di. ad eius. xxxiij. q. iiij. si clausa. xxxij. q. iiij. origo. et similia. loquuntur de honestate et consilio. sed vir qui vxori debitum reddit petenti illis temporibus. non peccat: tamen de honestate et consilio est quod non reddatur: nisi timeatur multum de fornicatione vt in dicto capitulo. ad eius. Nota quod mulieres ante purificationem si velint intrare ecclesiam ad agendum gratias deo non peccant: nec sunt prohibende: si tamen ex veneratione voluerint aliquamdiu abstinere non est earum deuotio reprobanda. extra. de purific.

F post partum. capitulo vnico. ¶ Item tempore menstruorum non debet exigi debitum quia leuitici. xx. dicitur qui coierit cum muliere menstruata in fluxu menstruo. et cetera. interficientur ambo. Sed distingue quia aut fluxus huiusmodi menstruorum sit continuus sicut solet in quibusdam mulieribus accidere: et tali non est prohibitum reddere nec ab ea exigere. Alioquin oporteret virum perpetuo abstinere. nec est periculum de fetu morbido: quia mulier in statu tali concipere non potest vt dicunt quidam. Si autem sit naturalis sit semel in mense prouenire solet prohibitum est mulieri debitum reddere aut petere. si autem vir petat scienter debet eum vxor auertere precibus et monitis: non tamen ita efficaciter quod ex hoc possit ei esse occasio incidendi in alias damnabiles corruptelas. si autem ignoranter petat tunc mulier potest infirmitatem vel aliam causam allegare: ne vir debitum petat. si autem desistere noluerit: mulier debitum reddat petenti. passionem vero suam non est tutum mulieri indicare viro: ne ex hoc abhominationem accipiat nisi forte vxor de viri prudentia presumat. concor. Pe. et Ri. Alij dicunt quod quia exigere debitum est voluntatis reddere vero necessitatis: ideo reddens debitum tempore menstruorum non peccat exigens autem semper peccat secundum quosdam mortaliter alij dicunt quod venialiter. dicit glosa Wil. quod talibus in foro penitentiali non est precipitanda sententia nec deneganda absolutio. si nolit vir tempore menstruorum continere sed via tutior est consulenda et terror incutiendus ex periculo. ¶ Item quod vir tenetur debitum reddere vxori sue leprose et econtra et quomodo ac alia de coniugio leprosorum vide supra

G capitulo tertio. D. ¶ Item si vir cognoscat vxorem suam alio modo quam est modus naturalis et consuetus secundum situm corporis et hoc faciat causa solius voluptatis quam amplius querit dicit Wil. in glo. Ray. quod peccat mortaliter. si autem mutet modum suum consuetum propter ventris grossitudinem vel propter infirmitatem aut impregnationem / vel aliam causam rationabilem poterit hoc fieri aliquando sine peccato. Sed longe tutius esset quod vir habeat vxorem suam tanquam sororem suam in his casibus quam sic eam cognoscere. si autem vir abutetur vxore sua pretermisso vase debito grauissime peccaret.

¶ Vir accusans vxorem suam de adulterio. si adulterium sit notorium nec debet ei inferri debitum reddere nec ab ea exigere. et si facit mortaliter peccat secundum Ray. nisi forte ipsa velit a peccato adulterij abstinere et penitentiam agere: tunc enim potest ei reconciliari. vt tricesimasecunda questione prima capitulo primo et sex capitulis sequentibus extraua. de diuortijs signasti. de adulterijs si vir. si autem non sit notorium debet reddere petenti secundum Thomam dist. xxxv. vir autem qui cito consciuerit de fornicatione vxoris non debet debitum reddere alias non solum incurreret irregularitatem bigamie sed etiam generaret sibi preiudicium accusandi et licet verior videtur tamen in hoc casu vxorem dimittere sine iudicio ecclesie non potest. si tamen reddat spontaneus auctoritate ecclesie licet irregularitatem incurrat

non tamen sibi facit preiudicium accusandi. Item exigens debitum ab uxore adultera permanente in adulterio scienter siue sit notorium siue occultum peccat mortaliter. Et similiter uxor exigens a viro adultero scienter quia facit contra constitutionem ecclesie scienter. secundum Wil. Uxor tamen adultera reddere tenetur exacta et similiter vir adulter reddere tenetur ab uxore exactus secundum
I Ray. ¶ Ille qui contraxit cum aliqua clandestine et postea contraxit cum alia publice exactus a prima tenetur ei debitum reddere Si est in loco ubi consuetum est quod ante carnalem copulam adhibeatur benedictio nuptialis et sibi imputet illa que contraxit clandestine et ingressit se periculo Credo tamen quod si esset: ita secunda se transferat cum prima ad partes in quibus sine scandalo possunt adhibere solempnitates debitas vel ei cohabitare solempnijs non adhibitis. quia forte non est consuetum ibi solempnitates adhibere si sic fecerit
K in hoc non peccabit secundum Wil. in glo. ¶ Nota quod actus coniugalis quandoque fit totaliter causa prolis suscipiende sic non habet culpam sed potius meritum. Unde Augustinus de bono coniugali concubitus coniugalis generandi gratia non habet culpam. Quandoque causa reddendi debitum: et sic etiam non habet culpam. precipitur enim ad cor. vij. uxori vir debitum reddat. Quandoque fit causa remedij: et quia continere non possunt: et sic est peccatum veniale unde Augustinus ubi supra coniugalis concubitus gratia concupiscentie saciande propter thori fidem: venialem habet culpam quod intelligendum est secundum Tho. super iiij. di. xxxij. quando quis ita propter voluptatem coniugi miscetur quod stat infra limites matrimonij sic videlicet quod cum alia hoc non faceret. Nam tunc est veniale. Secus si excedat fines matrimonij ita quod idem faceret cum muliere etiam si non esset eius uxor: tunc est mortale. Nam adulter est in suam uxorem amator ardentior. Nichil enim fedius quam amare uxo
L rem quasi adulteram. xxxij. q. iiij. origo. ¶ Si quis cognosceret uxorem propriam propter sanitatem corporalem consequendam a peccato non excusatur. quia querit sanitatem per hoc quod non est ad illud ordinatum. Sicut qui per baptismi sacramentum querit corporalem sanitatem ut dicit Tho. di. xxxij. Dicit Ric. recitando alios di. eadem quod si aliquis patiens infirmitatem que nullo modo vel de difficili poterit curari sine concubitu coniugali cognosceret uxorem suam pro sanitate corporali habenda in casu illo peccare

non videtur quia concubitus ille nec sit causa
M prolis nec causa debiti reddendi. ¶ Item si contractis sponsalibus ante sequutas solempnitates matrimonij sponsa credens sponsum velle consumare matrimonium admittit eum ad carnalem commixtionem excusatur sponsa a peccato: nisi aliqua signa fraudis appareant expresse. Sicut si sponsus et sponsa fuerint multum distantis conditionis vel quantum ad nobilitatem generis vel quantum ad fortunam vel nisi aliud signum fraudis euidens appareat. Et consimiliter excusatur sponsus. si per hoc intendat matrimonium consumare secundum Tho. in. iiij. di. xxviij. Sed in locis ubi consuetum est quod prius adhibeatur nuptialis benedictio si absque dispensatione ecclesie et sine iusta causa hoc faciant mortaliter peccant secundum Wil.
N ¶ Item cum reddere debitum in matrimonio saltem consumato sit necessitatis: exigere voluntatis: Ideo unus coniugum sine alterius licentia vouere potest quod numquam debitum exigat secundum opinionem communiorem et veriorem. Nec efficit hoc alteri coniugum scilicet non voventi magis onerosum ut dicunt quidam tenentes opinionem contrariam sed magis leue quia reddere debitum quandoque est penale et ad reddendum debitum. ille qui sic vovit manet in seruitute et alius efficitur liber. secundum Ricar. di. xxxij. ¶ Item si alter coniugum post carnalem copulam dat alteri licentiam vouendi castitatem in priuato: potest licentiam suam reuocare post ea etiam si licentiatus ad religionem transierit et professionem fecerit. Si vero unus coniugum ab altero licentietur intrare religionem interueniente auctoritate episcopi. et alter scilicet licentiatus monasterium intrauit. Vel votum castitatis emittat in seculo remanens et hoc si sit talis etatis quod de ipso vel ipsa non possit oriri probabilis suspicio: tunc non potest licentiam reuocare. Si vero secus factum fuerit: irritanda est licentia ad petitionem alterius coniugis. Et quamuis peccet hoc petendo tamen debet ille qui religionem intrauerat de monasterio reuocari extra. de conuer. coniu. c. i. et in glo. et secundum Ric. di. xxxij. Et sic reuocatus a monasterio tenetur reddere debitum: sed non exigere nec mortuo reliquo coniugum tenetur ratione voti quod non tenuit ad monasterium redire. Tamen continentiam seruare tenetur nec licet ei decetero cuiquam in matrimonio copulari. Si tamen contrahat de facto matrimonium tenet. Sed non debet debitum exigere: sed reddere tenetur ut extra. de conuer. con. capi. i. et in glo. ¶ Nota quod ante carnalem copulam potest alter coniugum altero inuito religionem

intrare de hoc s. ca. iij. q. Item sunt cas⁹ in
quibus inniungendum est coniugibus q̄ nō
exigant debitum quāuis reddere debeant de q̄
O bus s. parte v. ca. xij. q. per totum. ¶ Po=
stremo nota sm̄ Inno. ex. de coniugio lepro.
c. i. Uir tenetur sequi uxorē quā ex causa ne
cessaria abest: sed uxor tenetur sequi uirū
ex quacūq̄ causa recedat suppl(e) domicilium
transferens: nisi uellet eā trahere ad malefi
cium uel pctm̄. ex. de diuor. questū. Secus
tamen si esset i uagabūdus. xxxiij. q. ij. si qs
necesse. idem. b. s Host. Et addit Host. q̄ si
cut in uoto uolūtario uxor potest sequi uirū
ut in peregrinatione uel remanere si volue
rit sicut etiam in omni tenere volūtatis cuž
proposito reuertendi. Sed ubi transfert do
micilium: precipitur eā sequi. xij. q. ij. una
quaq̄. Sed si aliqua mulier hoc pacto uel
conditione detur alicui in uxorem: q̄ semp
simul debēt morari forte in domo amicorū
mulieris: pactū seruandū est. In traditione
enim rei sue potest quilibet quod vult pactuž
apponere: dūmodo non obuiet legi aut ho=
nestati seruandū est pactum huiusmōi. nisi ali=
qua superueniat necessitas: qua obuiante
non poterit ibi maritus comode manere ut
puta ꝓpter inimicicias capitales intēperies
aeris. uel aliud simile quod arbitrio iudicis
committitur: tūc enī sequet uxor uirū ne adul
terium cōmittatur. q2 tunc pactū contra le
gem inciperet esse ar. xij. q. ij. ca. unaquaq̄
et in glo. hec Host. in rubrica de coniugio.
P ser. h. iij. ¶ Item dicit Wil. q̄ illa que scien=
ter contraxit cū ioculatore tenetur eum seq̄
ne ut suas ineptias exerceat sed ut ei debi=
tum reddat.

¶ De impedimento matrimonij in com=
muni. Capitulum sextum.

A SEquitur videre de impedimentis
matrimonij que vel impediūt ma
trimonium contrahendum vel di
rimunt iam contractū et primo de
impedimēto in genere fiat sermo. Ubi ad=
uertendū est q̄ xij. sūt impedimēta que non
solū īpediūt mrīmoniū ꝯtrahēdū: sed diri=
mūt iā cōtractū que notātur in his uersib⁹
Versus. Error ꝯditio uotū cognatio crimē
Cultus disparitas uis ordo ligamen honestas
Si sis affinis uel forte coire nequibis.
Hec socianda uetant cōnubia iūcta retra=
ctant. de qb⁹ dicet inferius suis locis hec di
rimūt matrimoniū si ꝓcesserit matrimoni=
um. Si vero superueniant post matrimo=
niū rite factū nō dirimūt affinitas crimen vel
crimen aut defectus vel huiusmōi consequens
matrimoniū nō dirimunt. nā furiosus licet
contrahere non possit cum furia. nec etiam
sectus. i. carens utroq̄ testiculo. tamen si qs
sanus mente et integer corpore contraxerit
matrimonium et postea deueniat furiosus
uel sit sectus matrimonium nihilomin⁹ ma
nebit ratū. similiter affinitas precedens ma
trimonium impedit contractum matrimo=
nialem. ¶ Si autē superueniat mrīmonio cō B
tracto ipsum non dirimit. etiā si nō sit carna
lis copula inter ipsos cōiuges subsecuta. et ita
de alijs īpedimētis. uno tn̄ excepto. s. uoto
religionis cū effectu. quā qs cōtracto quōz ma
trimonio an carnalē copulā rel(igi)one ingre
dit ut ex. de cōuer. cō. u. uerū. et ca. ex parte.
le. ij. et de spō. cōmissū. expectari tn̄ debet us
q̄ ad professionē sm̄ Tho. di. xxuij. q ān nō
dirimit mrīmoniū sm̄ Pe. ¶ Nec suscepti
onem autē sacri ordinis nō dirimit mrīmo=
niū cōtractū etiā an carnalē copulā: sicut de
claratuž est in quadā extrauagāti Iohānis
xxij. q̄ incipit antique altercat. &c. ubi ꝓhibe
tur ne qs cōtracto mrīmonio etiā nō cōsum
mato aliquē de sacris ordinib⁹ presumat su
scipere nisi prout sacris canonibus nouerit
cōuenire. q si sec⁹ a quoq̄ tētatuž fuerit. nec
matrimonio dissoluto in sic suscepto ordine
ministrare nec ad superiores ordines proue
hi nec ad aliud officium vel beneficium ec=
clesiasticum poterit promoueri. nisi ad aliq̄
religionem approbatam transeat cuius pro
fessio ad castitatis custodiam et abdicationē
temporalium. et sui superioris obedientiaž
suos professores astrigat. q et⁹ regulā profi
tea(tur) q̄ si noluerit ad consummādū mrīmo
nium si sponsa eius institerit per censuram
ecclesiasticam compellatur. cū tali vero pro
fesso in religione huiusmōi ut in susceptis mini
stret et ad superiores ascēdat poterit su⁹ epi
scopus dispensare hec in constitutione pre=
dicta. ¶ Itē sunt quedā que impediunt ma C
trimonium contrahendum sed nō dirimunt
cōtractū ut ꝓhibitio ecclesie / tēpus feriarū /
spōsalia cū alia muliere ꝯtracta / cathecism⁹
votū simplex / q quedā crimina de quib⁹ in
fra dicet. ca. xi. ¶ Nota ubicūq̄ doctores di
cunt in glosis suis posse solui mrīmoniuž si
non inducāt ius expressum nō eis sed ꝯtra=
riū dicēti inherendū est. extra. de testib⁹ licet
ex quadā in fi. q sm̄ Ho. extra. de cog. spū. si
vir. ¶ Itē si ecclesia ꝓcipiat uni cōiugiž ha D
bitare cū altera et ille cui precipit sciat impe
dimētū ꝓpter quod cōmisceri nō possunt ad

materiam cogatur per ecclesiam alter vsorum
vendere seruum suum alteri volenti emere. quod si
neuter velit emere cogatur eum vendere alicui in
prouincia consensu vel exponere venalem. et si
nullus appareat emptor emat ecclesia. ar. l. ius.
P di. fraternitatem. secundum Host. ¶ Item si dominus
seruum suum coniugatum vult vendere in remo-
tam regionem prohibenda est talis vendicio: sed
cogi debet dominus eum alteri vendere afferenti bo-
nas condiciones. Interest enim publice ne quis
re sua male vtatur. inst. de his qui sui iuris
vel alieni sunt. §. penul. et Tho. et Inno. Sz
addit hic Host. quod si matrimonium factum fue-
rit sine licencia domini et non habet in loco alio
iustum emptorem: posset eum dominus ven-
dere ad loca remota sed alias non debet hoc
Q facere. ¶ Item vir coniugatus et libere condici-
onis potest se vendere in seruum post matri-
monium quia licet vir sit in potestate vxoris
in his que pertinent ad reddicionem debiti: non
debet ex hoc preiudicium fieri vxori suo. Si for-
te dominus aliquid preceperit licet eadem hora si vxor
debitum petit / quia magis esset in culpa eius obe-
diendo vxori quam domino. vxor tamen sine consensu vi-
ri sui se in ancillam vendere non potest quia vir ca-
put est mulieris secundum Tho. et Pe. vbi supra. dicit
glossa. xxix. q. vlti. platum. quod si liber homo ha-
bens vxorem eam liberam: se faciat alterius vxor
eius non propter hoc potest ipsum dimittere sed pe-
tere potest eum a seruitute maxime cum ipsa fuerit
absens tempore vendicionis nec potuit reclamasse
et hoc ideo quia vir potestatem superior est non ipsa
R sed mulier est. ¶ Non potest aliqua consuetudine
introduci quod principes alii magnates possent
eis reseruare aliquam puellam seu viduam dandam
cui voluerit in matrimonio quia dominus non potest
impedire seruum suum contrahere matrimonium
et a multo fortiori non possunt principes puel-
las aut viduas impedire de contrahendo matri-
monium et hoc videtur contra eos qui non permit-
tunt viduas matrimonium contrahere vel
primitus. extra. de coniugio ser. ca. j. per
S Host. ¶ Postremo nota quod non licet seruo
qui ordinatus fuit et restitutus est domino
suo matrimonium contrahere propter vo-
tum continentie quod interea tacite fecisse in
ordinis sacri susceptione extra. de conuer. con-
iu. quidam. secundum Hostiensem. dic. cum in preterito. et ab
hoc prohibendus est per episcopum. ar. xxxvi
di. si imperator. sed non licebit domino vel
alteri manumittere violenter talem. quod si
fecerint incidunt in canonem. xvij. q. iiij. si
quis suadente. sed aliis priuilegiis clericali-
bus non gaudebit. extra. de cle. coniu. Iohannes

¶ De impedimento voti et ordinis. Ca. viij. V

Nunc de voto quod matrimonium
impedit et dirimit est videndum.
vbi nota quod duplex est votum / aliud
videlicet solenne: quod fit per su-
sceptionem sacri ordinis. Aut per professionem
tacitam vel expressam factam alicui de religio-
nibus approbatis et tale votum impedit ma-
trimonium contrahendum et dirimit contra-
ctum. Aliud est votum simplex et non solen-
ne. vt cum quis emittit votum sine aliqua
predictarum solennitate de matrimonio non
contrahendo / vel etiam de castitate seruanda
quomodocunque aliter fiat et tale votum im-
pedit contrahendum non tamen dirimit con-
tractum et quanto manifestius fuerit emissum
tanto maior debetur pena transgressori.
X ¶ Item si quis emisit votum simplex con-
tinentie et postea prestitit iuramentum ali-
cui mulieri quod eam duceret in vxorem debet
votum seruare et agere penitentiam de illi-
cito iuramento extra. qui cle. vel vo. capitu-
lo rursus secundum Ray. et Hostiensem. Si
autem primo iurauit et quod duceret eam: et post
ea vouit castitatem voto simplici in hoc ca-
su preualet iuramentum et tenetur matrimo-
nium contrahere secundum Gofredum et Ho-
stiensem. potest tamen non obstante iuramen-
to religionem intrare. sed tutius est vt pri-
us matrimonium contrahat et postea religio-
nem ingrediatur secundum quosdam vt ex
tra. de spon. commissum. et si post tale vo-
tum contraxit per verba de presenti: non po-
terit vxorem cognoscere sine peccato morta-
li / quia potest adhuc votum seruare et reli-
gionem intrare / postquam vero eam aliter co-
gnouerit eam iam factum est ei illicitum non
reddere debitum / vnde licet petere non de-
beat: reddere tamen tenetur. siue petatur ex-
presse siue interpretatiue. quod dico: quia alias
esset nimis onerosum mulieri si oporteret sem-
per petere expresse secundum Thomam di.
Y xxxviij. ¶ Si ille vel illa qui vel que fecit vo-
tum simplex querit a te an possit matrimo-
nium contrahere. respondent omnes quod non. si autem
querat vlterius nunquid tenebit matrimonium
si forte contraxero non debes ei respondere
alias vel peccabis mentiendo vel dabis oc-
casionem mortaliter peccandi secundum Ho-
stien. de votis coniugum quando irritare pos-
sunt et quando non vide supra ver. v. capitu-
lo. xxv. K. multa etiam alia de votis et dispen-
Z satione votorum ibi poteris inuenire. ¶ De
impedimento ordinis notandum est quod cle-

rici in sacris ordinibus cōstituti contrahere non possunt / et si matrimoniū cōtraxerint separabuntur vt .xxvij. di. si quis eoꝝ et ca. sedores. et capitulo erubescāt ex. qui cle. vel vo. capitulus. ſ. §. ij. et si contrahāt de facto sunt hodie excōicati vide supra pte. v. cap. xx. bb. Causa autē quare cōstitut⁹ in sacris ordinib⁹ non potest cōtrahere matrimoniū. est qz persona suscipiens sacrū ordinē efficit illegitima simpliciter ad cōtrahendū matrimoniū vel imediate a christo. licet hoc nō inueniatur in scriptura / multa enim instituit christ⁹ que nō sunt scripta Jo. vlti. vñ nūq post susceptū sacrū ordinem licuit matrimoniū cōtrahere ꝯuis vti liceat matrimonio precontracto sicut etiam apud grecos vsq hodie obseruatur. vel ꝙ veri⁹ puto ex cōstitutione ecclesie
B sit talis psona illegitima ad cōtrahendū et valde rationabiliter qz talis deputat ministerio sacro quod requirit mūdiciā mentis et prosperitatē intellect⁹ et feruorē affectus ac mundiciā corporalē ad que oīa disponit continentia et ad eoꝝ opposita disponit carnalis actus frequentia / nec alicui preiudicat ecclesia in suo iure sic illegitimās. qz vt communiter non cogit aliquos ad susceptionē sacri ordinis et talis publicauit; ecclesia ꝙ post huius ordinē susceptum quilibet efficitur inhabilis ad cōtrahendū mřimoniū vnde si quis venit ad ordinē voluntarie incurrit istam inhabilitatem. Hec est sententia Scoti sup quartū di. xxxvij. ¶ Sed est notādum ꝙ licet cōstitutus i sacris ordinib⁹ nō possit cōtrahere vt dictū est. Potest tamē cōiugatus ordinē sacrum suscipere quia sacri ordinis susceptio non requirit nisi serū debitū ministrum debitū. et intentionē debitā in suscipiente et ministrāte vt s. pte. vij. ca. j. k. et ideo recipitur a coniugato licet suscipiendo grauiter peccet. Sed matrimoniū requirit habilitatē in psonis ad cōtrahēdū que tollit oīno per sacri ordinis susceptionē scdm Scotum
C vbi s. ¶ Alteri⁹ nota ꝙ si coniugat⁹ ordinetur cōsentiente vxore suscipit ordinē et ordinis executionē et sicipsa cū eo si est in sacris mittetur cōtinentiā profiteri. Si vero nesciente aut nō consentiente vxore ordinat recipit quidē caracterē. sed nō ordinis executionem vide s. ca. vj. B. et pte. vij. ca. iiij. a d. Clerici in minoribus ordinib⁹ cōstituti nisi sint religiosi de illis qui cōtinentiā profitent licite cōtrahere possunt. xxxij. di. si quis vero. et ca. seriatim. ex. de clericis cōiugatis ca. j. ij. et. iij.

¶ De cognatiōe carnali spūalis legali ca. ix

Impeditur matrimoniū etiā propter cognationē. et est cognatio triplex. s. carnalis que dicit cōsanguinitas. alia spiritualis que dicit cōpaternitas. tertia legalis que dicit adoptio de quib⁹ singillatim dicet. A
¶ Est autē cōsanguinitas vinculum psonaꝝ ab eodē stipite descendentiū carnali propagatione cōtractū. et voco stipitē illā psonā a qua alij duxerūt originē. vnde et consanguinei dicunt quasi de vno sanguine procedentes scdm Ray. ¶ Cōsanguinitas scdm B
tres lineas. i. triplici ordine pcedit. Prima nāq linea est ascendētiū vt pater auus pauus et sic ascēdēdo. de feminis vt mater auia proauia et sic de alijs. Scda linea est descendentiū vt filius nepos pnepos. de feminis filia neptis proneptis. ꝛc. Tertia linea est collateralium. i. a latere venientiū que linea transuersalis dr vt frater soror et filij duarū sororū qui consobrini dicunt. et filij eoꝝ et sic pgrediendo a latere. ¶ Sunt etiā in qualibet li- C
nea cōsanguinitatis gradus multi. est autē gradus prout hic loquimur determinata propinquitas psone ad psonā scdm consanguinitatē. gradus autē proprie inueniuntur in linea ascendente et descendēte. min⁹ autē proprie i linea trāsuersali. gradus autē consanguinitatis sic cōputant. in linea ascendētiū et descendentiū quelibet persona addita alteri p carnis ppagationē facit gradū: vt pater et fili⁹ sunt in pmo gradu. nepos in scdo / pnepos in tertio / abnepos in. iiij. et ita de feminis dicendū est in linea ergo descēdētiū et ascendētium est pro regula obseruandū. qđ tot sunt gradus quot sūt psone vna min⁹ / qz tot sūt grad⁹ quot sūt ppagationes / sed in oī linea ppagationū presumit vna psona nō ppagata in illa linea: sed est pricipiū illius linee vñ vbi sunt. iiij. psone in linea ascendentiū et descendentiū cōnumerato stipite. quarta distans a stipite est in. iij. gradu. si fuerit quinta. quinta sic distans est in quarto gradu et ita
de alijs. ¶ In linea vero trāsuersali qñ per- D
sone inequaliter distant a stipite cōi. vtputa si vna sit i scdo gradu / altera i. iij. vel in. iiij tūc grad⁹ cōsanguinitatis debet cōputari scdm remotionē a stipite: qz quoto gradu distat remotior a stipite: toto gradu distant ille psone inter se. regula quē approbata est / pro quoto gradu remotior distat a stipite: toto distat a quolibet per aliā lineā descendentiū ab eodē extra. de consan. et affi. ca. vitio. Ille vero persone que equaliter descēdūt a stipite nō dicitur distare in gradu: sed potius sunt i gradu

dit matrimoniū qm̄ pater adoptator nō po
test contrahere cum filia adoptiua neqꝫ cuꝫ
nepte adoptiua et ita de alijs. xxx. q. iij. ita
diligere. Secunda species collateralis est vt
puta inter filium meum naturalem: ꝛ filiā
meaꝫ adoptiuā. Et hec impedit matrimo=
niū quādiu durat adoptio. et sunt in eiusdeꝫ
patris potestate. Ea vero soluta siue ꝑ mor
tem patris eius siue per emācipationē filij
naturalis: aut etiam adoptiui non impe=
dit ex. e. c. i. xxx. q. iij. post susceptū. ¶ Ter
tia species est quasi legalis affinitas inter pa
trem adoptantē ꝛ vxorem filij adoptiui. Si
militer inter filium adoptiuū et vxoris pa=
tris adoptantis. Et hec interim impedit vt
tempore matrimonij. Qm̄ pater adopta=
tor nunq̄ potest contrahere cum illa que fu
it vxor filij adoptiui. Etiam post emancipa
tionem. ff. de ritu nuptiarū. l. nā adoptiuus
institu. de nupt. §. i. et. ij. Similiter filius
adoptiuus post mortē patris qui eum ado=
ptauit non potest contrahere cum illa q̄ fuit
vxor ipsius patris vt in dicta lege. nam ado
x ptiuus. ¶ Filius autē adoptiuus potest con
trahere cum filia illegitima patris adoptan
tis eum. et filius illegitim⁹ cū filia adoptiua
sicut notat Hug. xxx. q. iij. in principio. Nā
illegitimus filius vel filia nō est in patris po
testate. cōcor. Inno. ꝛ Host. Itē si fili⁹ ado=
ptiuus durante adoptione cōtrahat cū filia
legitima adoptantis soluetur matrimoniū
vt notat Hug. ex. e. ca. vnico. ¶ Item due
persone vir et mulier ab eodem patre ado=
tate possunt adinuicē contrahere: cū nusq̄
inueniatur prohibitū. sicut etiam duo spūa
les filij alicuius inuicem contrahere possūt
et spūales cum adoptiuis fm̄ Wil. Hugo. et
Bern. Item inter patrē adoptantē ꝛ patrē
adoptati siue matrē: nulla contrahitur co=
a gnatio fꝫ Pe. ꝛ Tho. ¶ Pro intellectu p̄re
missoꝝ nota q̄ adoptio siue adoptatio est ex
tree persone in filiū vel in nepotē siue dein=
ceps assūptio legitīa or per adoptionē q̄ fi=
lius nō est ꝑ filio habetē ita vt adoptātī ab i
testato succedit vt. ff. e. l. vlti. Sꝫ adoptio=
nis due sūt species vna dꝛ arrogatio que fit qñ
ille qui nō hꝫ patrē seu qui emācipatus est
trāsit cū reb⁹ suis in ptātē arrogātis. et hoc
fieri debet auctoritate pn̄cipis. Alia species
vocatur cōi noīe generis adoptio. Qñ. s. il=
le qui est in ptāte patris adoptat in filiū vel
nepotē alicui⁹ ꝛ nichilominus manet in po
testate patris naturalis ꝛ hoc fit impio ma
gistratus. ff. de adoptione. l. si pat. Si autēꝫ

aliquis priuatī in domo vel corā aliquibus
reciperet aliquem in filium nō ē adoptio. ff.
de ꝓbationibus. l. non nudis. ¶ Quando x
quis arrogatus est tunc filij et nepotes eius
si quos habet in potestatē transeunt arrogā
tis. secus si soluꝫ adoptatē ¶ Item arroga=
tor tenetur relinq̄re quartam partem oīm t
bonorū sui arrogantis in testamēto. Etiam
si velit euꝫ emācipare. Sed adoptator tene
tur nichil relinq̄re filio suo adoptiuo nisi ve
lit vt. ca. e. l. s. §. ij. Succederet tn̄ ei ab intes
tato vt dictum est. Nota etiam quod adopta
re ꝛ arrogare potest paterfamilias qui sui
iuris est. Et generare potest naꝫ qui genera
re non potest propter aliquod impedimētū
accidētale. s. non obstante impedimēto na=
turali: vt qꝛ est frigid⁹ vel castratus vel ca=
sius nat⁹ non adoptabit. Secus si nō potest
generare propter aliquod impedimētuꝫ ac d
cidētale. vt quia est spado cuꝫ ferro castrat⁹
ff. e. le. ij. ¶ Item minor xl annis arrogare p
non potest quia magis debet operaꝫ dare cu
racōi ꝓprioꝝ filiorū sꝫ bene adoptare po=
test. ff. e. le. si pater ꝛ. le. sequēti mulier autē
adoptare non potest nisi ex rescripcōne pn̄=
cipis vt puta in solatiū liberoꝝ amissorum
in bello. c. e. le. mulierē. Adoptari autē po=
test quilibet tam masculus q̄ femina / dum
modo sit i tātū minor patre adotāte quod
filius ei⁹ non potuisset. ff. eo. l. adoptio. Nō
autem adoptatē nisi p̄sens ꝛ voluntarius. ff.
e. l. neqꝫ absens. De affinitate Capitulū. x.

Matrimoniū cōtrahēdum impedit
affinitas dirimit q̄ contractū. Est g
autem affinitas secūdū Ray. ꝓpin
quitas quedaꝫ ex carnali commixti
one mediante cōsanguinitate ꝓueniens oī
carēs parentela. Et oritur tam ex coitu for
nicario q̄ matrimoniali seu legitimo. Et
generaliter ex omi carnali cōmixtiōe ꝑ quā
vir et mulier dicitur effici vna caro. Et ḡa
ꝑ pollutionē extra vas ad hoc naturaliter
ordinatū. Uel per fractionē claustroꝝ absqꝫ e
seminis effusione nō efficiunē vir ꝛ mulier
vna caro: ideo per taleꝫ effusionē pollutioneꝫ
effractionem vel similia non ꝓuenit affinitas.
vt xxxv. q. ij. extraordinaria ꝛ i glosa ibidē
Si autem ꝓuenerit ad effusioneꝫ seminis in
vase debito etiā si mulier non emittat cōtra
hitur affinitas secundū. Host. ¶ Licet an=
tiquit⁹ tria fuerūt genera affinitatis: hodie b
tamē soluꝫ p̄mum gen⁹ manet. Alia vero
duo sublata sūt vt extra. de cōsan. ꝛ affi. nō
debet. Unde omnes consanguinei vxoris

mee scilicet vsq ad quartũ gradũ iclusiue sũt michi affines. Et in eisdē gradib⁹ quib⁹ sũt cōsanguinei vxoris. Et q dixi de vxore mea idē itellige de quacumq alia muliere carnaliter cognita a me: quia per coitum fornicariũ contrahitur affinitas vt dictum est.

C ¶ Sed consanguinei mei nullo modo sunt affines consanguineis vxoris mee: nec inter eos matrimonium prohibetur ext. de ↄsan. et affi. super his. Unde pater et filius cōtrahere possunt cũ matre et filia. ↄ duo cognati cũ duabus cognatis. ↄ auunculus et nepos: cum duabus sororibus vt dictũ est ibidem. Et sicut abstinere a matrimonio consanguinearũ suarũ propriarũ vir debet: ita a matrimonio consanguinearũ vxoris sue ppter affinitatem. Et similit̄ vxor a cōsāguineis mariti sui abstinere debet sicut a ppriis.

D xxxv.q.iij.ca.sane. ↄ capi.porro. ¶ Unius nullā feminā de ↄsanguinitate vxoris mee liceat mihi ea mortua in cōiugē accipere ppter affinitatem impedientem: tñ feminā que fuit vxor alicuius consanguineorũ vxoris mee bene possem mihi in coniugem copulari vtputa relictam fratris mei et ita de aliis iferiorib⁹. Similiter vxor mea licet nō poterit post mortē meā accipere aliquem de cōsanguinitate mea in maritũ suũ: tñ virũ qui olim fuit mari⁹ alicui⁹ femine de ↄsanguinitate mea bene pōt accipere. nā non est ibi affinitas: nisi in scḋo genere qḋ olim impediebat sed hodie non ext. c. nō debet. Pro quo aduerte q quandocūq affinis meus cōtrahit matrimoniũ: illa prima vxor quā accipit dicit̄ mihi affinis: sed in secundo genere. et si idem affinis meus contrahat aliqḋ matrimoniũ defuncta illa prima: illa secunda quam accipit dicitur mihi affinis. Sz in tertio genere: sed nec affinitas scḋi generis nec tercii impedit hodie contractum matrimoniũ. vt dictum est et habet̄ in illo ca. nō

E debet. ¶ Item si quis cognouit consanguineam alicuius in vno gradu vel prima: nō contrahitur affinitas nec impeditur cōtrahere cũ illa cui⁹ consanguineā sic cognouit Et si erat consanguinea vxoris in illo gradu nō perdit vir ius suũ debitũ exigendi. et licet moriatur psona mediante qua contrahitur affinitas vtputa moritur marit⁹ vel

F vxor cōcubitor vel cōcubina: nihilominus remanet affinitas q̄ erat ad consanguineos eius q̄ impedit matrimoniũ contrahi inter illos. xxxv.q.iij. fraternitatē. ¶ Nota q affinitas pcedēs spōsalia vel supueniēs eis impedit ↄ dirimit spōsalia ↄ mt̄rimoniũ. si fornicatiũ fuerit: sz affinitas supueniēs mt̄rimonio nō dirimit matrimoniũ precedēs siue fuerit carnali copula cōsũmatũ siue non sz Ric. di. xl. De hac materia vide ṡ.ca.ij.q. et ca.vi.a.et parte. v.ca.xij. ↄ consequēter.

¶ Sequit̄ de publice honestatis iusticia que est propinquitas quedā ex sponsalibus proueniens robur trahens ex ecclesie institutione ppter ei⁹ honestatē sm Tho. di. xli. et hoc impedit matrimoniũ ↄtrahendũ. Unde aliqui. vij. annorũ vel vltra iter se spōsalia pure cōtraxerũt: nullus de ↄsanguinitate spōsi pōt hēre sponsam illā in vxorē: nec aliqua de consanguinitate sponse pōt hēre illũ sponsũ postea in maritũ ext. de despon. ipu. cōtinebat. ḣ. vltimo. ext. de spon. iuuenis. ↄ ca. ad audientiā. Et durat hec prohibitio vsqz ad quartũ gradũ ipsorũ consanguineorũ vt colligitur in ca. cōtinebat in fine. ext. ḋ spō. ca. sponsam. ↄ de consan. et affi. nō debet.

G ¶ Item ex sponsalibus q̄ de iure nō tenuerunt si fuerint pura et certa: licet ratiōe consāguinitatis affinitatis frigiditatis religionis aut quacūq alia causa inualida siue nulla fuerint: oritur publice honestatis iusticia ad dirimēda sequētia sponsalia vel matrimonia: nisi illa pma sponsalia fuissent nulla ex defectu cōsensus. vt puta qz vterq vel eorũ vn⁹ erat infās. i. infra septēniũ ext. de

H spon. ex spōsalib⁹. ḣ. i. li. vi. ¶ Si q̄s ↄtraxerit sponsalia cũ aliqua pure ↄ determinate: et postea cũ consanguinea ipsius sponse nouiter ↄtraxit sponsalia dz pmo ↄtrahere matrimoniũ cũ prima. qz spōsalia sequētia nō impediũt pcedentia vt in dicto ca. ex spōsalibus. ḣ. ij. nec oritur ex eis publice honestatis iusticia. ¶ Item si vir q̄ spōsalia ↄtrahit cũ quadā sub cōditiōe ↄ pendente ↄditiōe cōtrahit p vba de presenti cum alia cōsanguinea prioris sponse: debet cũ scḋa remanere quia ex sponsalib⁹ cōditionatis nō oritur publice honestatis iusticia. sicut nec ex nō hābētib⁹ consensũ vt in dicto ca. ex spōsalib⁹. ḣ. vltio

I ¶ Itē si duo infātes vel vn⁹ infans maior septēnio alter minor ↄtraxerit spōsalia ad inuicē vel parentes eorũ p eis ↄ postea facti maiores septēnio p cohabitationē mutuaz seu alias vbo vel facto eorũ liq̄de apparent q in eodē pposito volũtatis pseuerent: tūc spōsalia cōualescũt. alias nō. Nā ab initio nulla fuerũt ppter defectũ cōsensus nec āte cōualescētiā hmōi publice honestatis iusticiā nō iducũt ext. de despon. ipu. si infātes. ḣ.

L f.li.vi. ¶ Itē si pubes ꝯ impubes vel duo impuberes nō ꝓximi pubertati ꝯ in quib⁹ etatē malicia nō supplet ꝑ ꝟba ꝯtraxerit de p̄senti. spōsalia illa que iuris interp̄tatione tm̄ fuerūt sponsalia de futuro ꝑ aduentū pubertatis in matrimoniū nō trāseūt. nec matrimoniū qđ etate ꝓhibente nō tenuit lapsu tp̄is cōualescit nisi per carnis copulam subsecutā constet ꝯtrahentes factos in ꝑme volūtatis proposito ꝑdurasse. et tamen ꝑ dictū cōtractū publice honestatis iusticia ē inducta vt in dicto ca. si infantes. §. iij.

M ¶ Itē ex spōsalib⁹ q̄ parētes ꝓ filijs suis puberib⁹ vel īpuberib⁹ ꝯtrahūt: ipsi filij si ꝯsēserint illis tacite vel expresse vt si p̄sētes fuerit ꝯ non ꝯdixerint obligant. Et ex eis orit publice honestatis iusticia. ꝯ idem dicendū est si filij absētes fuerit tp̄e cōtract⁹ et postq̄ de hoc sciuerint illud ratificauerint tacite vel expresse alias de sponsalib⁹ contractis a parentibus pro filijs nō obligantur ipsi filij nec publice honestatis iusticia inde surgit vt in dicto capitulo. si infantes. §. vlti. hoc impedimētū scʒ publice honestatis iusticia īpedit matrimoniū cōtrahendū ꝯ dirimit post ꝯtractū.

¶ De dispari cultu ꝯ īpedimēto criminis. c. xi

A Cultus aūt disparitas inter contrahētes quoꝝ vn⁹ est fidelis ꝯ alius infidelis. et hoc īpedit matrimoniū vt si xp̄iana ꝯtrahat cū iudeo vel pagano nullum est matrimoniū. xxviij. q. i. §. ex his. et cap. sanc. Sponsalia tamen bene possunt contrahi cum talibus infidelib⁹ sub hac conditione q̄ ad fidē christi conuertantur. xxviij. q. i. nō oportet. ꝯ concordant

B Tho. et Pe. in. iiij. di. iij. ¶ Nota q̄ inter infideles pōt esse matrimoniū inquātū est ordinatū ad prolē producendā secūdū perfectionē nature: nō aūt inquātū est ordinatum ad ipsā scḋm perfectionē grē. et ideo matrimoniū est. nō aūt ꝑfectū. Unde infidelis cognoscēs vxorē nō peccat: si propter bonū prolis aut fidei illi⁹ qua tenet vxori debitū reddat s̄m Tho. vbi s̄. idē habetur. xxvi. di. deinde.

C ¶ Itē si catholic⁹ ꝯtrahat cū heretica baptizata verū est matrimoniū: q̄uis peccet ꝯtrahēdo scienter cū heretica. Secus si hoc ꝓbabiliter ignoraret. nec tn̄ q̄uis peccet sic ꝯtrahendo dirimit matrimoniū et ita de catholica ꝯtrahente cū heretico est dicendū. Si aūt cathecumin⁹ sed nōdū baptizat⁹ cū aliquā baptizata cōtraheret nō esset verū matrimoniū s̄m Tho. ꝯ Pe. di. xxxix. concor. Ray.

D ¶ Infidelis vni⁹ rit⁹ pōt ꝯtrahere cū infideli alterius ritus. nisi per aliquod ius positiuū ꝓhibeātur q2 tūc cultus disparitas impedit matrimoniū. s̄m. tho. vbi s̄. Quātū ad cohabitationē fidelis cōiugis cū infideli. Nota q̄ in p̄mitiua ecclesia etiā ipsi gentiles et iudei passim et q̄si faciliter cōuertebāt ad fidē: cōsultū fuit q̄ ꝯuersus ad fidē remaneret cū ꝯiuge infideli: q2 cōiunx fidelis poterat hēe spē ꝓbabilē d̄ ꝯuersiōe ꝯiugis infidelis et si ꝯuersionē nō ꝑmitteret ꝓ quo tp̄e dt aplūs. i. ad cor. vij. sctificat⁹ ē vir īfidelis ꝑ mulierē fidelē ꝛc. Nunc aūt q2 tā iudei q̄ gentiles ꝓ maiori pte q̄si obstinati videntur ꝓhibitum est ne cōuersus ad fidem cohabitet cū cōiuge infideli vt. xxviij. q. i. iudei. nisi diligēter et sufficienter p̄monita vt ꝯuertat: cōuerti voluerit. ꝯ si hoc offerat vel ꝑmittat anteq̄ actū aliquē fidei ꝯtractum exercuerit post sui cōiugis cōuersionē tūc cōiux conuersus ab eo discedere nō debet. Sed cōiugem maritali affectiōe tractare. si aūt post ꝯuersionē cōiugis alter cōiugū exercuerit actū ꝯtrarium fidei q̄uis ꝑmittat se velle cōuerti pōt ꝯiux fidelis si velit ab īfideli discedere quātū ad cohabitationē ꝯ thoꝝ: sed nō quātū ad vinculi matrimonialis ruptionem s̄m Ric. di. xxxix. Bene tn̄ faceret vir fidelis si maneret cū vxore infideli sub spe ꝯuersiōis. Si tamen in infidelitate obstinatā nō videret ꝯ ipsa cū eo cohabitare velit sine cōtumelia creatoris s̄m Tho. nō tn̄ est cōpellēd⁹ cū ea remanere. nec econuerso vxor fidelis cū viro infideli nec pōt cōiux fidelis viuente cōiuge suo infideli cū alio matrimoniū cōtrahere. xxviij. q. ij. §. hic distinguendū. ext. de diuorc. gaudemus. Si aūt cōiunx fidelis nolit cohabitare cū coniuge suo infideli vel non sine contumelia creatoris aut si cū ad infidelitatem trahere nitat in his tribus gradib⁹ pōt cōiunx fidelis alteri infideli in matrimonio copulari s̄m Tho. di. xxxix.

E ¶ Si iudeus vel paganus in infidelitate persistēs cōtraxerit scḋm rit⁹ suos cū ꝯsāguineis ī ꝯdib⁹ diuina lege ꝓhibitis leuitici. xviij. siue vterq̄ siue alter ad fidē ꝯuertat nō possūt ī tali matrimonio ꝯmanere Si vo ꝯtrerint in gradib⁹ ꝓhibitis ꝑ statuta ecclesie possunt cōmanere si vterq̄ conuertatur vel si vno conuerso sit spes de conuersione alterius.

F ¶ Si aūt infidelis cōuersus habeat plures vxores forte secūdum ritum gentilium: tunc non fuit verum matrimonium nisi cum prima. et ideo si cōuers⁹ fuerit cum omnib⁹ vxoribus suis ad fidem pōt cū p̄ma cohabitare: alias debet abijcere tāq̄

extraneas. et si prima conuerti noluerit nō
propť hoc ē matrimoniū cū aliqua residua
rum: sed pōt de nouo cū aliqua illarū ꝯtra=
here dū tn̄ ad fidem conuerti voluerit. scd̄m
Tho. vbi s̄. Similiter si vir infidelis qui re
pudiauit vxorē vnā ꝫ aliā duxerit cōuerta
tur ad fidē debet scd̄o ductā dimittere et eā
quā repudiauit si conuerti voluerit: reacci=
pere tanq̄ suā qꝛ repudiū est contra legē na
ture ſm cūdē ibidem. ¶ Itē infidelis ꝯuer=
G sus ad fidē habens vxorē infidelē si sit spes
probabilis de eius cōuersione nō pōt votū
ꝯtinentie emittē nec ad aliud m̄rimoniū trā
sire: qꝛ mulier difficilius conuerteretē sciens
se priuatā viro suo. Si aūt nō sit spes de eiꝰ
conuersione: pōt vir ad sacros ordines pro=
moueri vel ad religionē transire. prius tn̄ re
quisita vxore qđ cōuertatē et tūc si postq̄ vir
sacros ordines susceperit vxor cōuertatē nō
est sibi vir suus reddendus: sed imputet sibi
ꝙ in penā tarde conuersionis sue viro suo ꝓ
H uatur. ¶ Itē si alter coniugū cōuertatē ad fi
dē alter non: si ꝓlem habet minoris etatis
debet dari fideli coniugi ad nutriendū nō ob
stante ꝙ egeret matris obsequio ad educatio
nē. Si aūt puenerit ad perfectā etatem nec
fuerit conuersus poterit sequi parentē quē
I voluerit ſm Tho. vbi s̄. ¶ Itē si alter con
iugū tempore contracti matrimonij erat fi
delis et nunc alter eoꝝ lapsus est in infideli=
tatē siue interuenerit carnalis copula siue nō
fidelis tenetur continere nec potest cū alte=
ro contrahere secundum Ray. Unde vxor
heretici post matrimoniū in heresim lapsi
que sine iudicio ecclesie ab eo declinauit: ei
cum reuersus fuerit ad fidem est reddenda.
Si vero iudicio ecclesie propter heresim ab
eo recesserit ad recipiendum cum nullate=
nus dicimus compellendam vt dicitur. ext.
de diuorcijs. de illa. Hoc verum est si volue
rit religionem intrare alias compellitur re=
dire ad virum vt in glosa ibidem.
K ¶ De impedimento criminis nota ꝙ duo
sunt crimina que dirimunt matrimonium
contractum. Primum est si mulier aliq̄ ma
chinata fuerit in mortem vxoris alicuius
viri ꝫ ipsam cū effectu occiderit animo ha=
bendi virum illius in suum. Et similiter si
F quis machinatus fuerit in mortem viri ali
cuius mulieris et cum effectu eum occiderit
vt habeat eius vxorem. tales si contraxerit
sunt penitus separandi. xxxi. q. prima. Si
quis viuente. Isti casus intelliguntur secun
dum quosdam tunc solum quando in pri=
mo coniugio commissum est adulteriū. l.
viuente coniuge occiso per adulterantē. sed
verior est opinio Innocen. et Host. dicenti=
um ꝙ sola machinatio mortis cum effectu
sufficiat ad dirimendum matrimonium li=
cet non interuenerit adulterina pollucio. ex
tra. de conuer. infi. laudabilem. ¶ Secun= L
dum crimen dirimēs matrimoniū est adul=
terium et hoc quando adulterantes libidini
suo dant fidem promittendo vel iurando ꝙ
inuicem contrahent post mortem coniugis
Aut quando de facto contrahūt et hoc intel
lige si viuente coniuge altero: fuisset inter
eos adulterina pollutio siue fuerit ante p̄re
dictam promissionem seu contractum siue
post. Si autem nec ante nec post adulterina
pollutio interuenerit non impeditur matri
moniū. Grauis tamen penitentia est eis im
ponenda. ex. de eo qui duxit in matrimoni
um quam pol. per adul. ca. vltimo. ¶ Siqs M
autem occiderit maritū sue adultere in bel=
lo. aut alibi casualiter: non ex odio non eo
animo vt vxorem eius haberet matrimo=
nium inter ipsum et vxorē occisi postea con
tractum: non dirimitur. nisi ad hoc interfe
cerit vt eam duceret ex. de conuer. infi. lau=
dabilē. circa finē. ¶ Et siquis precepit mā= N
dauit vel consuluit maritum alicuius inter
fici quā polluit adulterio. vel si non polluit
ea tamē intentione vt eam duceret: idem ē:
ac si per semetipsum interficeret et impedi
tur matrimonium. Si autem non manda
uit aut consuluit sed postq̄ interfectus fue
rit ratum habuit per hoc non dirimitur ma
trimonium sequens inter illos licet alias in
maleficijs ratihabitio retrotrahitur et man
dato comparatur ſm Wil. Hugo. et Bern.
¶ Siquis viuente vxore contrahit cū adul
tera tunc si adultera illa sciuit eum habere
aliam vxorem qū contraxit. Uel aliquando
post viuente prima vxore et cognita est ab
eo post: nō pōt cū alio in matrimonio stare
Si aūt nesciuit vsq; post mortē p̄me vxo=
ris et tunc sit in potestate ipsius ignorantis
est matrimoniū ratificare vel diuortium pe
tere ex. de eo qui duxit. ca. i. et ca. veniens. ꝙ
si semel postq̄ ratificauit carnali copule cō
senserit: non poterit decetero reclamare ar.
extra. de coniugio ser. proposuit. Si autem
prima viuente facta est conscia non potest
pati se a viro cognosci: alias matrimoniū
pro perpetuo impeditur ar. xxxiij. q. ij. si
virgo et ex. de secundis nup. dominus. Si
aūt p̄ma m̄rimoniū nō est ver sꝫ putatiuū

tū. tūc nō prestat impedimētū ex. de spō. ve=
niēs. ext. de matrimonio cōtracto. cōtra liter.
ec. ex litteris. ¶ Quid ergo si mortua prima
que in veritate fuit vxor vir nō cognita secū=
da. s. adultera carnaliter post cōtractū. que
secū ignorāter cōtraxit ducat terciā in vxorē
Debet vtiqꝫ remanere cū illa tercia. Quis etiā
postea cognoscat secūdā carnaliter vt ex. de
eo qui duxit ca. veniēs. sm Host. Nā viuēte
prima: consensus habitus cū secūda: nullus
fuit. ꝫ sic nō impedit consensum in terciā:
quinetiā si post mortē prime cognouisset car
liter secūdā que tunc ignorans fuit ipsum ha
bere vxorē et nūc etiam ignorans est si ipse
vir contrahat cū tercia cum ipsa remanebit
ar. ext. de cler. c. in bone. ext. de consec. ꝑpo
D suit. ꝫ ca. ii. ¶ Et si talis coniugatus viuen
te vxore legitima cōtrahat cū duab⁹ vel plu
ribus ignorātib⁹ ipsum esse cōiugatū ꝫ con
cubuit cū oīb⁹: tunc sm host. locus est grati
ficationi: quia quācūqꝫ earū certificatam de
morte prioris vxoris primo cognoscit post
mortē legitime eam retinebit. ext. de eo qui
duxit veniens. ꝫ tenetur mulier inscia siue
ignorans in dicto casu quando scilicet vir de
remotis veniens asserebat se nō habere vxo
rē. ext. de spon. cū apostolica. Inscia vero nō
cōmittit adulteriū qꝫ nō committit̄ sine do
lo. ff. ad legē iuliam. de adulteriis. l. penult.
xxxiij. q. ii. ca. in lectū. et ideo filij ab eo su=
scepti etiā viuēte legitima vxore censētur ve
re legitimi. si tū scd̄m matrimoniū fuit i fa
cie ecclesie legitime cōtractū. si vero clam: se
E cus sm Hos. ¶ Nota ꝙ scd̄m legē diuinam
nūqꝫ licet viro occidere vxorē suā adulterā
vel facere occidi saltē sine sententia iudicis
quis cū in aliquo casu iura ciuilia hoc per=
mittāt. vt cum vir inuenit vxorem suam in
actu adulterij: tūc ei ꝓpter irritamētū lex ci
uilis vxoricidā non punit morte sicut alios
homicidas. punit tū alio modo satis acriter
ff. de adult. l. si adulteriū. §. si maritus. Si
autem per officium iudicis procuret q̄s vxo
rem suā occidi. hoc licet facere amore iusti=
cie non liuore vindicte: nō tamen licet hoc
facere iudicio ecclesiastico sed ciuili. secūdū
F Thomā di. xxxvij. ¶ Nota etiam ꝙ scd̄m
leges ciuiles licitū est virum occidere adulte
rum vxoris deprehensum in adulterio si est
persona vilis et cui non debet reuerentiam
ff. de adulter. l. marito. et. l. si adulteriū. C.
eo. ti. l. gracchus. Et similiter per easdē leges
licet ipsi patri qui habet filiā in ptāte sua oc
cidere adulterū filie in domo sua. Et gene=
ro occidere filiam adulterantē. ff. de adult. l.
pater. ꝫ. l. ꝙ ait. Similiter et latronē publi
cum siue populatorē agrorū: tū secūdū ver.
nichil horum licet sed ꝓhibentur oīa hmōi
G cum precipitur exo. xx. nō occides. ¶ Item
nota qꝫ grauius est patrem occidere matrē ꝙ
vxorē qꝫ magis repugnat legi nature sꝫ ma
ior pena imponit̄ vxoricide qꝫ maior est ꝓni
tas ad eius occisionē vt per penā pronitas
retardet̄ sꝫ Pe. di. xxxvij. et cōc. glo. xxxiij
q. ii. admonere. Sūt et alia crimina que di
cuntur impedire matrimoniū cōtrahēdū:
sed nunqꝫ dirimūt contractum de quibus et
quomodo vide infra. cā. xiij. c. ¶ De impe=
dimentis coactionis impotentia coeundi et
ligationis. Capitulum. xij.

Post hec de impedimēto violentie
seu coactōis est dicendū ꝫ conse=
quēter de impedimēto impotētie
coeūdi. Ubi primo sciendū est ꝙ coa
ctio siue metus ex sui natura etiā sine cōsti=
tutione ecclesie mrīmoniū excludit. qꝫ met⁹
excludit ꝯsensū. Sꝫ aduerte ꝙ duplex ē me
tus vn⁹ qui cadit in constantē virū ꝫ ille pe
nit⁹ excludit matrimoniū vt sūt met⁹ mor
tis et cruciatus corporis ex. de his q̄ vi me
tus ve causa fiūt cū dilecti. Similiter met⁹
stupri ꝫ metus seruitutis. ff. e. ti. nec timore
Nec refert vtrū p̄dicta que inferūt metū si
aut in personā nrā. siue liberorū nrōrū siue
vxoris secūdū Tho. ꝫ Pe. de p̄dictis ii. ii. ha
beutur. Uersus. Excusare met⁹ hos posse
puta qꝫ nescis. Stupri siue status verberis
atqꝫ necis. Ali⁹ vero est met⁹ insufficiēs. scꝫ
q̄ nō cadit in cōstantē virū vt q̄ fit p quasdā
minas verborū. puta si diceret̄ nisi hoc fece=
ris non habebis gratiā meam. Uel nō dili=
gam te. vel similia. vel qñ meticulōs⁹ aliquid
timet: ꝫ iste met⁹ nō excludit mrīmoniū vt
B ff. eo. ti. neqꝫ timore. ¶ Itē coactio quedam
est absoluta que fit p vim: vt cū mulier ra=
pit̄ trahitur violenter aut ligatur. ar. ex. eo.
ti. sacris ꝫ ista nō hꝫ consensū animi in quē
non cadit coactio ꝫ ideo impedit matrimo=
niū. Coactio etiā p quā trahit̄ psona ad car
nalem copulā vel aliqd intrinsecū qꝫdiu nō cō
sentitur in matrimoniū nō efficit matrimo
niū. Quedā est coactio cōditionata. ꝫ illa fit
per metū. s. qñ quis ꝯsentit timore alicuius
mali: et sic talis met⁹ qui cadit in ꝯstātē virū
vt dictū est impedit mrīmoniū. Si vero sit
met⁹ isufficiēs ꝫ leuis: mrīmoniū nō exclu
C dit vt dictū ē s. ¶ Si capt⁹ ab hostib⁹ fact⁹
est seruus nō pōt aliū cōtrahere nisi sicut ser

uius de quo s. ca. vij. D. et ꝯsequent. Si vo ca
pt⁹ est vt cogat ad tale matrimoniū ꝯhēdū
nō valet qđ fit ſm Hoſ. ar. ext. de ꝑuit. ac
cedens. Si vo ex alia cauſa detinet vñ pōt
D cōtrahere. ¶ Itē nota ꝙ ꝯſenſ⁹ coact⁹ non
facit matrimoniū. neq3 ex parte cogētis ne=
q3 ex pte coacti q2 mtrimoniū claudicare non
pōt. Uñ quicqđ īpedit in vno ꝯhētiū īpedit
ī alio. ſi aūt pars coacta poſtmodū ꝯſētiret
eēt mtrimoniū dū mō cogens in ſuo ꝯſenſu
remaneret. ſi aūt cogens irritauit voluntatē
tūc ꝯſēſ⁹ hmōi nō facit mtrimoniū. ſ3 ſi ꝑus
cōſentiēs vult poſtmodū diſſentire cū alter
conſentit: ꝯpellet ad hoc ꝑ eccleſiā que pre=
ſumit eū in eodē cōſenſu remanere ſ3 Tho.
ꝯ Pe. di. xxvij. Et ſi ad conſenſū hmōi co=
actū appoſitū ſit iuramētū: illud iuramētū
in foro iudiciali non dicet fuiſſe obligatoriū
in foro tū ꝯſciētie cōſulendū eſt ꝙ ille q iura
uit impleat iuramentū ſuū vel ſaltē īpetret
a ſuperiore abſolutionē. ſm wil. Pe. et Hug.
E ¶ Si mulier q allegat metū ꝑpter conſenſū
coactū ſteterit ꝑ integrū annū ꝯ dimidiū cū
marito ſuo aut etiā minore tpe: dū tñ ſit tm
tps ꝙ iuſt arbitriū boni viri ꝑſumēdū ſit ꝑ
ꝯſenſu: nō d3 poſtea audiri ext. de deſpō. ad
id ꝯcor. Ho. wil. ꝯ Ber. vñ ponūt tale vſū.
Effuge dū poteris ne cōceſſiſſe putteris. ar.
ad hoc de ſpon. conſultatiōi. Si etiā mulier
poſt conſenſū coactū carnaliter cognoſcat
et habita oportunitate reclamandi non re=
clamet: ne cognoſcat: ꝑſumit tacite ꝯſenſiſ
ſe in mtrimoniū. ꝙ ſi coacta fuit ad carnalē
copulā ꝑ vim abſolutam ſiue ꝑ metū ſuffi=
cientē nō eſt matrimoniū. Si vo fuit met⁹
inſufficiēs adhuc qdē in iudicio exteriori ꝑ=
ſumit ꝑ matrimonio. tñ ſi de nō conſentit
F nō eſt matrimoniū. ¶ Itē nec pōt pat gene
raliter ꝯpellere filios ſuos ad cōtrahēdū nec
in ſpeciali cū aliqua determinata q2 ī matri
monio reqrit conſenſus. maxime liber. rō=
ne obligationis perpetue: que ibi ꝯtrahitur.
ext. de ſpon. requiſiuit. Nō tamē ꝑpter hoc
parentes temere iurāt ſup matrimonia fi=
lioꝝ: q2 ex natura ipſi⁹ cōtract⁹ itelligit iſta
conditio vid3 ſi liberi illi conſenſerint et pa
rentes virtute ipſi⁹ iuramēti obligant ad in
ducendū eos. ſcđm Pe. Et quod dictū eſt ꝙ
patre nō pōt ꝯpellere filios ſuos ad ꝯtrahē=
dū mtrimoniū: intellige niſi ſubſit aliq cau
ſa neceſſaria ꝑpt quā teneret fili⁹ etiā ſine
precepto paterno mtrimoniū ꝯhere ſ3 Tho.
G ¶ Sequit de impotētia coeūdi q tripliciter
ꝑuenit. qñq3 ex vicio animi vt in furioſis.
qñq3 ex defectu corporis vt in frigidis ꝯ ma
leficiatis. qñq3 ex vtroq3 vt in pueris. ¶ Itē
impotentia coeūdi. alia eſt naturalis: vt in
pueris et ſenib⁹ ꝯ aliis frigide cōplexionis.
artatio mēbri mulieris ꝯ hmōi. Alia non na
turalis ſed accidentalis vt caſtratio malefi=
ciū ꝯ ſimilia. Impotētia naturalis qualis ē
in puero vel puella impedit matrimoniū ad
tempus que qđdiu ineſt: contrahere nō pōt
ext. de deſpon. īpu. ꝯ nobis. ext. de fri. ꝯ ma
le. ꝙ ſedē. Sed iſta īpotentia que eſt in frigi
do ꝑpetua eſt impedit matrimoniū cōtra
hendū ꝯ dirimit iā cōtractū. xxxiij. q. i. ca. i.
et. ij. ex. eo. ti. laudabilē. Alia tñ īpotentia q
eſt in ſene non īpedit. C. de ſecundis nup. l.
ſancimus. ar. xxvij. q. i. nuptiaꝝ ī ꝑncipio
Nā ſenes et ſi naturali calore deſtituantur:
ope tñ medicoꝝ poterit eis aliqualiter ſub=
H ueniri. ¶ Si vir omnino non ſit frigid⁹: ſ3
vel membrū eius nō erigitur vel alias ine=
ptū eſt ꝙ non poteſt vxori cōmiſceri: ſed ſta
tim ſpargit ſemen extra vas vel ali⁹ defect⁹
hmōi ineſt. Dicit hoſti. ꝙ ſi iuuari poteſt ꝑ
medicinā hoc attemptari debet: alias expe=
ctandū erit per trienniū ꝯ poſtea forſan ſe=
parari poterit. Sicut patet naturaliter fri=
gidus tamen tutius eſt conſulendus papa.
et ſi mulier virū īpotentē dicat propter defe
ctū membri: tūc vir inſpiciendus eſt ꝑ ho=
neſtos hoīes ſicut de muliere arta dicet̄ iſta
ſi vo mulier alleget exceſſū mēbri papa cō=
I ſulendus eſſet vt dicit idē hoſti. ¶ Si vir ſci
at frigidū ꝯ ineptū tñ contrahat ſcienter cū
aliqua muliere ſi illa velit ſecum cohabita=
re non poterit ipſe vir ab ea recedere. ext. de
eo qui duxit in matrimoniū. ca. j. et. de fri. et
male. conſultationi. ꝯ quā non poteſt habe
re vt vxorē habeat vt ſororē: vt in dicto ca.
cōſultationi. in fi. Et idē dicendū eſt ſi mu
lier que ſe cognouit artā cōtrarit cū aliquo
q2 ſi vir velit ei cohabitare: nō poterit illa di
ſcedere ſcđm Ray. Et ſi vir propter aliquā
cauſam non poterit coire cum virgine: ſed
cum corrupta poteſt: ꝯ habet vxorē virginē
poſſunt medicinaliter clauſtra pudoris cū
aliquo inſtrumento frangi vt poſſit a mari
K to cognoſci. ſcđm Thomā. ¶ Si vir cōtra=
rit cū muliere nimis arta ſcienter tenetur
cū ea ſtare ſicut frater cum ſorore. ſi tñ ꝯtra
hat cū alia poſt tenet matrimoniū ꝗuis ni
hilominus primā tenere et alere teneatur et
eodē modo ſi qua mulier ſcienter contrahat
cum frigido vel alio impotente debet ei co=
habitare vt ſoror et ſi contrahat cū alia te=

net matrimonium ut dictum est. et idem si frigidus et arta contraxerint secundum Innocen.
L ¶ Nota q͛ arctatio mulieris cui subueniri potest beneficio medicine sine absq͛ periculo fieri poterit vel per suauem vsum viri proportionatum impedit contractum matrimonialem. ex. de fri. et male. ex litteris. Si vero nõ poterit aliquo modo subueniri sine periculo: certe separabitur a viro suo. et poterit se alii cui forsan apta fuerit copulare: vel respectu cuius subueniri posset q͛ si per vsum sectione facta sit ydonea: reddet primo viro suo. Etiam si primus cum alia iam contraxerit quam in hoc casu dimittere debet. tunc enim vir suus primus manebit cum secunda cum qua contraxit post suum diuortium. ¶ Item non tenetur vir in tali casu redire ad primam si ipsa alias fornicata fuerit ita q͛ propter fornicationem velit eam dimittere quo ad thorum. Si vero illa simplex votum continentie emiserit et postea nihilominus nupsit publico seruo. non potest repelli a primo pretextu fornicationis qua si ipsa fornicata fuerit cum illo secundo quamdiu de primo matrimonio dubium erat. sed amodo cum illo se
M cundo nõ debet remanere. hec omnia probant. ex. eo. fraternitatis. ¶ Sed quomodo constabit in hoc casu predicto q͛ mulier per vsum secundi viri facta sit ydonea primo a quo separata fuit propter arctitudinem. Dicit Vin. q͛ fieri debet hoc per iuramentum matronarum a quibus inspici debet ipsa et forsan vterque. Et si contingat q͛ restituta priori ab eo cognosci nõ posset: remanebit per triennium cum eo: quasi presumatur maleficiatus. et si interim eam cognoscere poterit ipsa cum ipso remanebit perpetuo. alias lapso triennio: reddatur secundo sine spe q͛ iterum
N reddatur primo secundum Hos. ¶ Item cum muliere arta que tamen per incisionem potest fieri ydonea: nõ est matrimonium contrahendum nisi post incisionem factam. q͛ si ante incisionem vir ducat eam tunc si facta incisione ducit adhuc prius consensus sufficit ad matrimonium. si autem nõ durat consensus primus: nisi de nouo consentiat in eam vel eam carnaliter cognoscat. poterit ab ea recedere et aliam superinducere. q͛ si mulier nolit pati incisionem nõ est cogenda maxime cum timetur periculum. secundum Vin. in glo. dicit etiam q͛ mulier que est arta vni et apta alteri potest contrahere cum illo cui poterit sine periculo commisceri cum altero autem si contraheret nõ est matrimonium
O ¶ Quantum ad impotentiam coeundi accidentalem puta per castrationem indubitanter tene. q͛ tales qui omnino inepti sunt ad reddendum debitum contrahere nõ possunt. et si contraxerint sunt se

parandi quia nullum est matrimonium. ex. e. ti. P q͛ sedes. ¶ De impotentia propter maleficium nota q͛ si superueniat matrimonium ante carnalem copulam. et est maleficium perpetuum impedit et dirimit matrimonium contractum. ita q͛ celebrato diuortio: vir poterit aliam ducere. Simul et mulier viro alii copulari. xxxiij. q. j. si per sortiarias. ita tamen q͛ si mulier procurauerit maleficium nõ potest petere diuortium:
Q quia culpa sua ad hoc deuenit. R. di. si euangelia. et in preallegato ca. si per sortiarias. Si vero maleficium est temporale non impedit matrimonium nec dirimit. Et a principio quidem quodlibet maleficium presumitur temporale. sed postquam coniuges simul per triennium cohabitauerint dantes operam carnali copule si adhuc durat impedimentum presumitur maleficium perpetuum vt co. ti. laudabilem. et ca. vltio. Qualiter intelligendum est cohabitatio triennij vide infra ca. iij. E.
R ¶ Si autem lapso triennio et diuortio celebrato redeat viro potentia coeundi: tunc si maleficium fuit vniuersale. i. respectu cuiuscunque persone. et si alteri nupserit eam cognouerit ostenditur impedimentum non esse perpetuum. Vnde redire debet ad primum matrimonium. Si autem fuit particulare. s. respectu specialis persone: tunc cum vterque dederit licentiam contrahendi
S cum alio: nõ potest redire ad primum cum matrimonium primum nullum fuit: et secundum verum fuit. hec est opinio Tho. di. xxxiiij. licet quidam doctores ab eo hic discordent. ¶ Postremo nota q͛ si maleficium nõ potest tolli nisi per aliquod illicitum vt per auxilium demonis vel huiusmodi. Si forte sic fieri contigerit nihilominus impedimentum perpetuum iudicabitur. quia remedium est illicitum secundum Tho. vbi s. Et addit Hosti. q͛ licet quedam remedia huiusmodi vana et superstitiosa videantur: tamen cuilibet medico in sua arte credendum est: et satis potest tollerare ecclesia retundere vana vanis. sed hoc intellige de vanis indifferentibus: sed nullo modo de illicitis.
T ¶ Qualiter autem et quando celebrandum est diuortium propter impotentiam coeundi vide infra. ca. iij.
V A l. Item si mulier sciuit ab initio virum frigidum seu maleficiatum et cum eo contraxit voluntarie matrimonium nõ poterit ex illa causa petere ab eo separari. Nemo enim accusat quis mores illius quos approbauit. xxxiij. q. i. si quis accepit. in glo. vltia. ex. e. ti. consultatio
X ni. ¶ Sequitur de impedimento ligationis. s. quando quis est alteri coniugio obligatus: quia neuter coniugum potest altero viuente cum alio contrahere: alias adulterium committit. ex. de spon. licet. Nec aliquando antiquitus potuit

nisi diuina reuelatione et instinctu spūs sācti
vt fuit in patriarchis. ex. de diuor. gaudem⁹
Potest tamen alter coniugum ante carnalē
copulā altero inuito religionē intrare vt di=
ctū est s. ca. vi. B. Et tunc alter coniugum
remanebit liber ad ɔtrahendū lapso tñ vno
anno vt dicitur ibidem: ꝛ potest vir vxorem
dimittere propter fornicationem sed quātū
ad cohabitationē et debitum coniugale: sed
alteram ducere non potest. xxxij. q. vij. capi
C tulis. i. ij. ꝛ. iij. ¶ Si vxor credat virū suum
mortuum et contrahat cum alio si habeat
causam probabilē credulitatis sue excusat⁹
est propter ignorantiam facti ꝛ filij. si quos
ex tali mrīmonio susceperit iudicabunt legi
timi si tamen postea de morte primi dubi=
tet debet quidem reddere: sȝ non exigere. ex.
de secundis nuptijs. dcus. Sed si processu
D temporis credit ꝓbabiliter ipm viuere non
potest debitum exigere nec reddere debet pi
culo adulterij se exponendo. Si vero primus
reuertat vel aliās de vita eius vxor consci=
uerit: statī debet recedere a secundo viro et
redire ad primū. ꝙ si non facit adultera iudi
cabitur. xxxiij. q. ij. cum p bellicā. ꝛ ca. cū ca
put. ꝛ ca. si virgo. Prim⁹ quoq; vir eam re
cipere tenetur vt in dictis capitulis patet: ni
si forsan post ꝙ illa sciuit de vita primi pmi
sit se cognosci a secūdo ꝛ sic adultera facta
E fuit. sȝ Ray. ¶ Si aūt mulier putans virū
suū viuere ꝙ tñ de facto mortu⁹ erat tūc cō
traxit cū aliquo in hoc casu credit. Wil. esse
mrīmoniū nisi ɔstaret ꝙ ipa credēs impedi
mētū esse in marito supstite non intendebat
cōtrahere. Nā vbi nō est intētio cōtrahendi
nō est matrimoniū. ext. de spon. tua. ¶ Itē
si vir iuit in exercitu ɔtra saracenos vel i re
gionē longinquam et nescit an sit viuus an
mortuus nō pōt vxor cōtrahere donec rece
perit certitudinē de morte viri. ext. de spon.
F in presentia. aut verisimilr̄ ꝓsumat de mor
te. ext. de lite non conte. quā frequenter.
G ¶ Poterit autem certificari mulier de mor
te mariti sui per iuramentum illi⁹ sub quo
militauit vel etiam sociorum suorū ꝙ mor=
tem eius bene nouerit et post iuramentum
hmōi statim nubere potest. etiam infra tē=
pus luctus et sine nota infamie. ext. de se.
nup. super illa. Et sufficit vnic⁹ testis si pu
blica fama coadiuuet seu etiam in publica
famā sine teste. secundum Hug.

¶ De impedimentis acci=
dentalibus. Capitulū. xij.

Restat de impedimentis matrimo A
nij dicere que impediunt cōtrahē
dum sed nō dirimunt iā cōtractū
vt tēpus ꝓhibitū ecclesie interdi=
ctum et quedā crimina de quibus per ordinē
est dicendū / quo ad tēpus nota ꝙ licet omni
tpe possint contrahi sponsalia et etiā matri
moniū quod fit priuatī solo cōsensu / tñ tra
ditio vxoris ꝛ nuptiarū solēnitas fieri ꝓhi=
betur vt extra. de ma. cōtracto. cōtra ināt.
ecclesie per totū. xxxiij. q. iiij. non oportet. et
tribus capitulis sequētib⁹. et forte causa ē qꝛ
quā sponsi nuptijs tradunt vtriusq; cōiugū
anim⁹ magis ex ipsa nouitate circa curā af
fectuū carnaliū occupat / et ideo in nuptijs
consueuerunt ostendi signa letitie dissolute /
propter quod illis tēporibus quibus se preci
pue debēt hoīes ad spiritualia eleuare: ꝓhi=
bitū est nuptias celebrare. ¶ Nota de tpib⁹ B
celebrādi nuptias videlicet ab aduentu dñi
vsq; ad octauas epyphanie ꝓpter reuerentiā
cōionis / qꝛ sc̄dm antiquos canones in nati=
uitate dñi populus cōicare cōiter consueuit
et a. lxx. vsq; ad octauas pasche ꝓpter cōionē
paschalē / et a tribus diebus aū ascensionē do
mini vsq; ad octauas pēthcos. ꝓpter ꝓpara=
tionē ad cōionē illo tpe sumendā vt. xxxiij.
q. iiij. nō oportet. et hoc quātū ad ista dua
tēpora vt extra. de ferijs ca. capellanus. quā
tū ad vltimū faciens contra ꝓhibitiones il=
las peccat mortaliter sm̄ Wil. sed in illis tem
poribus non est prohibitū debitū reddere nec
etiam exigere: quia non est tanta distractio
animorū in redditione vel exactione debiti si
cut in celebratiōe nuptiarū sȝ Tho. di. xxxiij.
Itē in diebus solennibus et ieiunijs exactio
debiti prohibet vide supra capitulo quinto.
¶ In octauis epyphanie possunt nuptie C
solennizari quia non inuenitur prohibitum
nam si canon hoc intendisset: sine dubio ex=
pressisset / sicut expressit de octauis pasche.
xxxiij. q. iiij. nō opꝫ. le. ij. licet aliq̄ min⁹ bñ
dixerūt cōtrariū. similiter in dñica post octa
uas penthe. licite celebrant nuptie. extra. de
ferijs capellan⁹ in fi. dies eni pēthe. octauā
die nō habet. Itē illi quorū matrimoniū inter
dicitur nō debēt cōtrahere ꝛ si contrahant si
cū ꝓhibitiōis eorū erat ꝑpetua debēt separari
a cohitatiōe quousq; cognoscat de īpedimēto
sȝ eo ꝓbato debēt ex toto separi lata sñia di=
uortij inter illos / ꝙ si ꝓbari nō posset: mane
bāt simul. si vo cā ꝓhibitiōis fuit tpalis vt pu
ta tpa feriarū s̄ quo dcm̄ ē vel qꝛ pri⁹ ɔtrit cū
alia muliere spōsalia p verba de futuro: tūc

non debent separari nisi ad tempus vt agāt
penitentiam q2 mandatū ecclesie contēpse=
runt. extra. de spon. cua. & matrimonia cā.
D contra inter. ecclesie per totum. ¶ Interdi
cta sunt clandestina matrimonia sed debēt
premitti per editiones bannoꝝ vt s. ca. iiij.
C a. b. c. ¶ De impedimento criminis. Nota
q septē sūt que dicunt̄ impedire matrimo=
nium contrahendū. Primum est incestus
xxxiij. q. viij. si quis viduam & c. qui dormie=
rit et. ca. concubuisti. Secundū est de illo q
interfecit vxorē propriā. xxxiij. q. ij. admo=
nere et ca. interfectores. Tertium qñ aliqs
rapuit sponsā alterius. xxvij. q. ij. Raptus.
Quartū qñ quis insidiādo matrimonio p
prium filium de sacro fonte recepit vt sic p
uaret vxorem suam debito cōiugali. xxx. q.
i. de eo. Quintū quando quis interfecit sa=
cerdotem. ex. de pe. et re. presbyterū. Sextū
est de hijs qui sūt solemniter penitētes. xxxiij
q. ij. de hijs. & c. antiquus. Septimū qñ quis
monialē in vxorē accepit perpetuo carebit
cōiugio. xxvij. q. i. hi qui. Omnes istos ca
sus ponūt Ray. Tho. et Host. preter vltimū
quē sol⁹ Host. addit. Licet forte hec & alia i
pediunt matrimoniū cōtrahendū. Debz ta
men eps si timeatur de incontinentia pare
talibus licentiam nubendi. ar. xxxiij. q. ij. c.
antiqui. et ca. in adolescētia ex. de eo q cog.
cōsan. vxoris. ex litteris. Et dicit Wil. q suf
ficit in istis casibus licentiā proprij sacerdotis
imo quod quo ad hoc de cōsuetudine nō ser
uatur hodie iste rigor q petatur dispēsatio ec
clesie in hoc casu. De predictis ponit. Hosti.
tales vers⁹. versus. Incest⁹ raptus spōsate,
mors mulieris. Suscipiēs proprie sobolis,
mors presbyteralis. vel si peniteat solēpniter,
aut monialem. Accipiat, prohibent hic cōiu=
gia sociandos. ¶ Qui matrimonia accusa
re possunt & de accusatione cōiugū de adul
terio. Capitulum xiiij.

A Omnes extranei q̄diu sunt aliqui
cōsanguinei prohibent̄ matrimo=
nium accusare. i. denūciare impe
dimēta propter q̄ matrimoniū stare
nō debet. Tñ specialiter admittūtur ad accu
sandū matrimoniū Pater. Mater. Frater.
Soror. patruus auunculus. amita. mater
tera et tota progenies. xxxv. q. i. § i. & ij. Cu
ius ratio est quia vnusquisqz suā genealogi
am scire laborat ex. qui ma. ac. possūt. Vide
tur et melius nouerint cōsanguinitatē suaꝫ
propinqui q̄ extranei. deficientibus autē cōsan
guineis admittunt̄ antiquiores & veratio=
res vicini quibus propinquitas cōiugū nota ē
B xxxv. q. vi. c. i. ¶ Itē tā marit⁹ q̄ vxor pos
sūt matrimonia accusare nec illa defendan
tur longinquitate annoꝝ. ex. de cōsan. & affi.
nō debet. ¶ Nota q accusatio matrimonij i=
proprie dicitur accusatio: q2 nō fit ibidē inscri
ptio in qua accusans obligat se ad talionē:
sed est denunciatio que fit propter periculū i quo
videt̄ male permanēt. Et pōt fieri sine scripti
melius tñ est q in scriptis fiat. ar. ex. de rest.
spo. litteras. ex. q ma. accu. possūt a nobis.
¶ Forma vero denūciationis talis est. ego
talis denūcio vobis dñe epe q Petri & Ma
rie matrimoniū stare nō pōt. quia sūt cōsā=
guinei tali gradu designādo personas. vel si
est alia causa vt affinitas & datur libell⁹ par
ti aduerse more solito. Et pōt in hoc casu li
te nō contestata procedi ad testiū receptionē
et diffinitiuam sniam: Secus vero si fieret
accusatio de adulterio ad thori separationē
C vt ex. vt lite nō cont. qm̄ frequēter. ¶ Item
qui admittūtur ad accusandū in causa ma=
trimonij: admittūtur ad testificationē de q
bus vide s a. Et licet pater & mater sint le=
gitimi testes vbi agitur de federe matrimo=
niali ad testificandū si sit impedimentū con
sanguinitatis affinitatis vel hmōi: tñ si de
ipso contractu agat̄. s. vtrū matrimonium sit
inter eos contractū tanq̄ suspecti sūt repel=
lendi. vbi ille vel illa cui filius vel filia con=
iuncta dicitur: esset superior in diuitijs no=
bilitate potentia & honore. q2 parentes vi=
dentur filioꝝ & filiarū incrementū et hono
rem diligere ex. de testibus sup eo. Itē in ca
su hmōi potest esse idem accusator & testis.
ar. xxxv. q. vi. epus in synodo & ca. de paren
tela ex. de testib⁹ co. preterea. ¶ Itē si is q ac
D cusare vult matrimoniū qñ bāna edita fue
rāt siue denūciatiōes facte ex. diocesim fue
rant. vel alias si denūciatio nō potuit ad eū
peruenire vtputa q2 nimia infirmitate labo=
rans non fuerat sane mentis. Vel ita pueri
lis quod nō poterat cōprehendere talia. vel
alia causa legitima impeditus erat q nō op
posuit tempore matrimonij cōtracti s3 tacuit
nichilomin⁹ accusatio ei⁹ dz postea audiri.
Si autē nō subsit alia causa iusta q̄re p⁹ nō
denūciauit tanq̄ suspect⁹ est repellend⁹. Ma
xie si fuerit in ipa dioces cū cōnabilit̄ presu
mat̄ q denūciationē publice factā ipe in dio
cesi existēs nō ignorauit nisi iurauit q post
ea didicerat ea que obiecit & ad hoc ex mali=
cia nō procedit. Nā si didicisset post ex eis qui
scientes impedimētū tpe denūciationis tacue=

rint admitti debet. l3 cū illi nō fuerant ad-
mittendi. q2 fuerūt in culpa iste cū nō debet
repelli cū nō sit culpabilis ex. qui ma. accu.
C possūt cū in tua. ¶ De accusatione cōiugis
p adulterio. Nota q licet tā scd3 leges q̄ se
cūdū canones quis3 bone fame admittatur
ad accusationē adulterij: cū agit ad penā le
galē vel canonicā. Tū cū agitur ad separa-
tionē thori: nullus admittitur nisi maritus
cōtra vxorē et ecōtra. ꝯ accusatio hmōi sic de
bet fieri. Marit⁹ volēs accusare vxorē de ad
ulterio corā iudice seculari d3 inscribi ad pe
nam legalē. i. libellū accusatiōis facere ꝯ ad
penā talionis se obligare. Nec pōt hoc age
re p pcuratorē s3 per seipm ꝯsentē hoc age
re oportet. Et si velit corā iudice ecclesiasti
co accusare ad thori sepationē tenet inscri-
bere. i. dare libellū accusatiōis sed nō debet
se ad penā talionis obligare. Nā siue pba
uit quod obiecit siue non haberet qd vellet
q2 separaret ab vxore. Et pōt ibi agere ꝯ il
la respondere p pcuratorē. Q2 si de crimie
fiat accusatio: nō tamē est criminalis s3 q̄si
F hec oia pbant ex. de pcu. tue. ¶ Marit⁹ po
test vxorē accusare ꝯ dimittere pter adul-
teriū ꝯ vxor virū q2 in tali casu ad paria iu
dicantur. xxxij. q. i. siquis vxorē ꝯ. q. v. pre
cepit ꝯ ca. xpiana. Nō tamen ea viuēte pōt
alteri nubere. xxxij. q. vij. omnes canones.
G ¶ Et hec potestas accusationis extenditur
ad fornicationis suspitionē. s. qn̄ suspitio ē
multū violenta et certa. vt si probatū est q
fuit solus cum sola. nudus cum nuda in eo
dem lecto. aut si fuerint simul in multis se
cretis locis ꝯ latebris ad fornicādū ꝯ como
dis horis ad hoc electis tunc libere dimittit
H vxor. xxxij. q. i. dixit dn̄s. ¶ Itē extenditur
ad viciū sodomiticū. s. q pter illud vxor po
terit dimittere virū ꝯ econtra. xxxij. q. vij.
oēs canones ꝯ ca. adulterij. Item si vir pol
luat aliam mulierē q̄ vxorē suā ext claustra
pudoris q̄uis affinitas inde nō sequat tū q2
vir eque vel magis violat fidem matrimo-
nij sic turpiter agēdo et magis peccat: ideo
videtur q dimitti possit. Nam constat q i
hoc casu fornicationem commisit. ar. xxxij
q. iiij. meretrices. Et idem dicendum est si
aliquis vel aliqua polluit se proprijs ma-
nibus vel alio modo cum nomine mechie
omnis concubitus aut aliorum mēbrorū
non legitimus vsus debet intelligi secundū
glosam wil. Sed Hug. tenet q in hoc vlti-
mo casu non posset dimitti. similiter si vir
turpiter egerit cū vxore propria in posterio

ri vel alio mēbro innaturali: si ipsa non fuit
in culpa sed violentata vel somno decepta:
potest propter hoc ab ea dimitti sm̄ Hugo.
et Lauren. sed propter solā voluntatē seu in
tentionē adulterandi non potest vnus cōiu
gum alterū dimittere. q2 verbū fornicatio-
nis cū effectu accipiendu3 est. ¶ Et sicut pro I
fornicatione carnali cōiunx dimittendus est
ita et pro spirituali fornicatione vt si mari-
tus vel vxor incidat in heresim. iudaismum
vel paganitatē alias in gentilitatē ꝯ trahere
nititur cōiugē ad infidelitatē in quo casu po
terit ab eo separari: licet alteri nubere non li
cebit. xxviij. q. j. idolatria. extra. de diuor. q̄si
uit et ca. illa. extra. de con. cōiu. ca. fi. nec pōt
eum dimittere si se velit corrigere vt in di-
cto capi. de illa vide supra ca. xj. I. ¶ Nota K
q in septē casibus nō potest adultera a viro
suo accusari vel dimitti. Primo si vir sit cō
uictus de fornicatione. xxxij. q. vj. per totu3
extraua. de diuor. significasti. Secūdo si vir
prostituit eam. extra. de eo qui cog. consan.
vro. discretionē. Tertio cū ipsa credebat vi-
rum defunctum et nupsit alteri tenetur eni
maritus rediens ea3 recipere vt s. ca. xij. T.
V. Quarto si cognita fuit latēter ab aliquo
quem credebat virū suū ar. xxxiiij. q. ij. in le
ctum. Quinto si fuerit violenter oppressa.
xxxij. q. ij. proposito / quod intellige de vi ab
soluta: alias nō excusaretur. xxxij. q. vij. oēs
canones. Sexto qn̄ reconsiliauit eā sibi post
adulterium vel quando publice eam adul-
terantem retinet in consortio maritali. xxxij
q. j. capitulis. j. ij. et. iij. Septimo si quis infi
delis coniugem repudiauerit ꝯ illa nubat al
teri postea si tam ipse q̄ sua ad fidem conuer
tatur: tenetur eam recipere. extra. de diuor.
gaudemus. ꝯ. vltimo sm̄ Ray. et Tho. vide
supra ca. xj. F. ¶ Item si fornicatio vxoris L
sit occulta et nō pōt pbari nō debet vir eam
dimittere. Si vero sit manifesta distinguen
dū est: q2 aut ipsa adultera est correcta et pa
rata corrigi / aut perseuerat in malicia ꝯ pre
sumitur incorrigibilis / si correcta est non de
bet eam dimittere quia non est necessaria pe
na corrigens / q2 vbi correctio iam precessit
similiter si parata est se corrigere vt iustum
est non tenetur eam dimittere q2 nō est neces
se penam grauiorē apponere ad corrigendū
delictū vbi leuiori mō poterit expiari. Si au
tem pseueret in malo et pbabiliter p̄sumat
incorrigibilis: certū q nō l3 eā retinere sed te
netur eā omnino dimittere: ne videatur sue
turpitudini consentire dū correctionem de-

bitam non apponit / tūc autē p̄sumit vxoꝛ fornicatā incoꝛrigibilem aut quādo pertinaci animo coꝛrigere se renuit / aut quando coꝛrectionem pꝛomittens ex cōsuetudine relabit. vnde magister. iiij. sen. di. xxxv. ca. v. vir debet recipere peccatricē sed non sepe hec Ri. di. xxxv.
M ¶ Itē nota φ q̄n cōstat viro de fornicatione vxoꝛis suę potest eam auctoritate sua pꝛopꝛia dimittere quo ad thoꝛū .s. debitum ei negando / nā si tunc cōmisceret cū ea nō solū incurreret irregularitatem: sed etiā generaret sibi impedimentū accusandi eam. Si autē cōpulsus auctoꝛitate ecclesię debitū ei redderet irregularitatē quidē icurreret sed nō impedietur ab eius accusatiōe vt s. ca. v. H. Quātū enī ad cohabitationem nō licet viro vxorē dimittere sine iudicio ecclesię. ⁊ si dimiserit eam debet cogi ad reaccipiendū nisi icōtinenti fornicationē pꝛobare possit et sc̄dm Hosti. si pꝛobet infra. viij. dies nō restituet vxoꝛ. quibus elapsis si non pꝛobauerit: restitutio plena fiet / ⁊ sic potest intelligi q̄d dicit
N xxxij. q. ij. hystoꝛia. ¶ Dicit etiā Hosti. φ si adulteriū est ita notoꝛium φ iustificandi nō est locus tunc potest adulterā suā auctoꝛitate dimittere. ex. de diuoꝛ. significasti. ⁊ multo fortius est debitū denegare dicit Wil. φ q̄uis sit notoꝛia fornicatio mulieris dūmodo nō recedat a viro suo nec publice moꝛet cū adultero: non potest eam vir suus dimittere seu expellere auctoꝛitate pꝛopꝛia supple a cohabitatione / φ si fecerit coget eam recipere. si autē illa postq̄ expulsa fuerit a viro suo notoꝛie fornicetur etiā si cū adultero nō moretur: nō debet eā recipere / et in hoc casu pōt vir ipsa inuita monasteriū intrare: nisi etiā ipse fornicatus fuerit. dicit Hugo φ si vxoꝛ publice moꝛata sit cū adultero vir etiā ante sententiam potest ea inuita intrare monasterium. sed non illa viro inuito / secus si nō publice moretur cū adultero: q2 tūc si ante sententiā ingressus fuerit monasteriū poterit reuocari. et q̄uis adultera sine licētia viri religionē ingredi nō debet: ⁊ si fecerit reuocari poterit / si tñ ingressa est viro sciente ⁊ nō cōtradicente videt dari licētia: et vir tenebitur
O cōtinere s3 Wil. ¶ Nota φ effect⁹ accusationis est φ si maritus pꝛobet fornicationem vel vxoꝛ cōfiteat nec excipit contra eū de aliquo casuū de quibus supꝛa dc̄m est. h. absoluet a cohabitatiōe et seruitute qua ei debebatur sed tenetur continenter viuere: q̄diu illa vixerit et potest etiam religionem ingredi illa
P inuita. xxvij. q. ij. agathosa. ¶ Item si vir pꝛopter fornicationē vxoꝛis separat⁹ est ab ea per sniam: pōt vir q̄ nō peccauit eā recōciliare etiā si ipsa noluerit petere eā cōpelli ad hoc nō obstāte sententia lata q2 quod in fauorem alicui introductū est in damnū ipsius retoꝛqueri non debet. xxxij. q. i. nō est. ¶ Si vir Q adulterat⁹ est occulte et vxoꝛ notoꝛie nō pōt vir licite eam accusare seu dimittere q2 non deficit vxoꝛi ius excipiendi sed pꝛobandi. ar. xxxij. q. vj. per totū. si tamē vir egisset penitentiam ⁊ mulier monita nollet penitētiam agere sed in adulterio permaneret sine peccato posset eā per sentētiā dimittere. xxxij. q. i. ca. i. et in sequētib⁹. dicūt q̄dā φ vxoꝛ adultera etiā si peniteret nō posset post penitentiā repellere virū ab accusatiōe / q2 pñia nō tollit ius accusandi in foꝛo iudiciali vt. xxv. di. pꝛimū. xxxiij. q. ij. admonere. ¶ Itē q̄uis vir R et vxoꝛ quo adhoc ad paria iudicent vt vtrique licitū sit pꝛopter adulteriū alterū dimittere: mulier tñ vno mō peccat q2 peccat ɔtra bonū pꝛolis. alio mō pl⁹ peccat vir ceteris parib⁹ pꝛopter deoꝛdinationē cōnis. Tertio mō equalr peccat vir ⁊ mulier cōtra bonū fidei de quo supꝛa ca. i. H. et hec est cā sufficiēs q̄ vn⁹ alterū iuste dimittē pōt s3 Thomā. di. xxxv. ⁊ Pe.
S ¶ Item si vir pꝛopter castigationē vxoꝛis poterit ab ea solatiū sue pñtię subtrahere ad tēpus q̄n vxoꝛ pꝛestat ei magnā occasionē ruine / s3 etiā vxoꝛ nō teneat cohabitare viro furi vel vsurario vel ebrioso nisi velit desistere fur abbatē: nō tñ pꝛopter aliud crimē a fornicatione carnali vel spūali pōt vnus ɔiugū alterū dimittē / nec quo ad vinculū / nec quo ad actū reddendi debitū / ⁊ si ad tps vt dc̄m ē vn⁹ pꝛopter scādalū ab alio se subtrahat stati cessāte scādalo recōciliari d3. xxviij. q. i. vxoꝛ. ¶ Nota T φ si vn⁹ ɔiugū accuset de spūali fornicatiōe reputa de heresi et ille excipit ɔtra alterū accusantē de fornicatiōe carnali nihilomin⁹ pꝛocedet in pꝛīcipali nisi accusat⁹ ɔuerti voluerit / q2 si cōuerti voluerit cōpēsatio hēbit locū / si aūt fiat accusatio de fornicatiōe carnali et exceptio de spūali: admittet exceptio ⁊ si per ipsā exceptionē pꝛimit⁹ pꝛocedet et hoc pꝛopter periculū heresis siue infidelitatis s3m Hosti. in rubꝛica eadem versiculo φ si vnus.

¶ De diuoꝛtio ⁊ restitutiōe dotis. Cap. xv.

Pluribus modis contingit fieri diuoꝛtiū nā q̄nq3 diuidit matrimoniū A quo ad totū: ita φ vn⁹ vel alt ɔiugū nubere pōt vt in maleficiatis vel saltem alter vt in frigidis / quandoq3 diuiditur ex parte scilicet quo ad mutuam seruitutē cōiugalis

debiti seu cohabitationis ita tamen ꝙ neuter eorum cōtrahere potest: sicut in his qui se parent ꝓpter adulteriū cōmissū. Uel causa religiōis ingressꝰ post carnalē copulā vel si ante carnalē copulā alter ꝯiugū fiat religiosus alter cōtrahere pōt vt dixi s. ca. v. q. v. scḋm Ray.

B ¶ Nota ꝙ qñ vir allegās frigiditatē suā petit diuortiū dꝫ esse xviij. annorū ꝯ si mulier hoc idem cōtrariatur: dabitur ei a iudice tempus arbitriū vt vnius mensis duorum vel trium aut vnius anni per qḋ simul morentur ꝯ postea iurabit vir se non posse cognoscere mulierem nec moueri ad appetitū coitus. Mulier vero iurabit ꝙ nūꝙ ꝑcepit ipsum aliquo modo ad hoc moueri. Et vterꝙ iurabit ꝙ diligentiam adhibuit ad hoc. et vterꝙ habebit secum vij. propinquos seu vicinos bone fame qui iurabunt se credere ꝙ illi verum iurauerunt. Et sic diuorcium celebrabitur et mulier nubet in domino. sed viro mandabitur ne aliquā ducat et si duxerit et cognouerit reus periurij iudicabitur. et prius matrimonium erit reparādū. Tamen potest eum vxor repellere propter adulterium commissum. ar. xxxij. q. i. de beneficio. ꝯ q. vj. vel iniquius. Tamen si vxor quē confessa fuit frigiditatem: fuit conscia fraudis non posset nunc eum repellere. ar. ff. ad legem iuliā de adulterijs. l. si vxor. §. videtur et. §. fi. ꝙ si mulier negat frigiditatem viri et asserit se ab eo cognitam puto standū esse verbo mulieris nō enī videtur ꝙ ipsa assereret nisi verū esset: eo ꝙ preiudiciū sibi faceret de habendo impotentē virū: nisi forte vir eam conuinceret per aspectuz corporis Similiter cū mulier sit pars rea et nichil ꝓbauerit absoluenda est vt vi. q. vltima actor Alioquin multi incurrerent periuriū vt poterit ab vxoribus separari

C ¶ Si autē mulier petat diuorcium propter frigiditatem viri et vir hoc fatetur. dabitur tempus ꝯ fiet vt ꝑdictū est ꝯ celebrabitur diuortium. Sꝫ si vir postea cum alia cōtraxit ꝯ eam cognouerit ambo coniuges rei periurij habebūtur ꝯ penitētia iniūcta ad priora cōnubia reuertantur ex. de fri. ꝯ ma. laudabile i fi. quod si vir negat se esse frigidū ꝯ asserit se cognouisse vxorem: stādū est verbo viri qꝛ caput est mulieris ex. de despō. impu. cōtinebatur ꝯ xxxiij. q. i. sicꝫ accepit. Nisi forte mulier per aspectuz corporis ꝓbet se virginē esse ex. de ꝓba. ꝓposuisti. que ꝓbatio caute fieri dꝫ ꝑ duas vel ꝑ plures matronas honestas ad illḋ ꝯgitas ex. de fri. ꝯ ma. c. fi. ff. de ventre inspi. l. i. qꝛ hec res occulta est: nā ꝯ oculus ꝯ manꝰ obstetricum in hoc casu qñꝙ falluntur. xxvij. q. i. nec aliqua. Si aūt mulier non alleget frigiditatem viri sed dicat euz castratum seu ꝯ aut defectū membri habentē anteꝙ eam cognosceret ꝯ ob hoc diuorciū peteret ꝯ vir hoc negaret. tunc oporteret stare verbo viri cuz hoc satis ꝓbari poterit ꝑ aspectū.

¶ Si per virū aut etiam mulierē petatur diuorciū ꝓpter artitudinē mulieris vocabūtur matrone digne fidei ꝯ ꝓius iurabūt ꝙ diligenter inuestigabūt an sit nimis arta ꝯ an possit fieri mater et si dixerint ꝙ nō sit arta nō ꝓcedetur ad diuortiū. Si aūt dixerint ꝙ ꝓpter artitudinem nō poterit fieri mater statī pōt diuortium celebrari et dabitur viro licētiā ꝯtrahendi cū alia. Sꝫ mulieri ꝯtinētia indicetur ex. de fri. et ma. fraternitatis. Si aūt post diuortium inueniatur hmōi ꝙ mulieris hmōi possit seras reserare tūc reparabitur ꝓmū matrimoniū. qḋ verū fuit etiā si vir acceperit aliā. ar. in dicto ca. fraternitatis.

E ¶ Si vir pōt cognoscere alias mulieres et nō vxorē et ob hoc petatur diuortiū. Prio debet confiteri: ne forte hoc ꝯtingat ꝓpter aliqḋ pctm. xxxiij. q. i. si ꝑ sortiarias. Et sub ꝓstādo sacerdō iniūgetur eis vt simul habitēt et bona fide dent operā ad debitū carnale reddēdū. et sic ꝑ trienniū simul habitabūt quo pacto accedāt ad epm̄ iurātes qḋ ꝓmiserūt: fecerūt ꝯ nō potuerūt ꝯmiscere ꝯ tūc adiūcto iuramēto ꝓpinquorū seu vicinorū vt dictū ē s̄. b. celebrabitur diuortiū. et vtrisꝙ dabitur licentia ꝯtrahēdi ex. de fri. et ma. c. vlt. ꝯ in dicto ca. si ꝑ sortiarias. Predicta vero cohabitatio triennij sic est intelligenda: vt quolibꝫ annorū illorū saltē ꝑ maiorem partē cohabitent ꝯ bona fide opaꝫ dēt ꝙ si infirmitate vel alio casu impediantur videtur restituendū tps scḋm Host. in glo. ext. de fri. et ma. litteras. Si aūt alter ꝯiugū nō vult ad mandatū iudicis cohabitare excoicādus est ille ꝑ quē stabit ꝯ cautio ydonea exigēda vt cohabitet ar. vt lite non cont. quā. §. vltimo. vel distringantur per curiam secularē extra. de iudicijs cum non ab homine idem fiat si non cohabitent ꝯ non attēptēt.

F ¶ Si ecclesia decepta per falsas probationes et hmōi celebrauit diuortium et post vir factꝰ est sacerdos vel ingressus est religionem: cōperto post modum ꝙ ecclesia fuit decepta quamuis professionē fecisset religiosꝰ tam sacerdos ꝙ religiosus hmōi restituetur vxori: nisi possit illā induci ad continentiam. Et tenetur ei debitum reddere: sed non

potest exigere. sed cum in dictis casibus mu-
lier omnino repetat virum ipse vir nõ potest pe-
tere vxorem qr ꝑiudicatur ei ꝑ sacri ordinis
G susceptionem seu ꝑ religionis ingressum. ¶ Si
duo fratres duxerint duas sorores vel duas
cõsanguineas et fit diuortium inter vnum ipsorum
et vxorem suam ꝑ sententiam propter impedimen-
tum cõsanguinitatis: non debet propter hoc
alter ab vxore sua separari. quia res inter alios
acta alijs non preiudicat extra. de fide. instru.
inter dilectos. sed quantum ad copulam carnalem di-
stingue qr si alter cõiugum scit impedimentum
esse inter se et cõiugem. tunc non exigat debitum
nec reddat. Si vero credat ex causa probabili
reddat: sed nõ exigat. si credat ex alia causa
temeraria reddat et si potest deponat cõscien-
tiam erroneam et sic exigat. extra. de sen. ex. inq-
sitioni. secundum Ray. Item si post latam sententiam di-
uortij propter adulterium vxoris vir fornicetur
nõ potest cum muliere repetere sed iudex ex offi-
cio debet cogere virum redire ad vxorem suam
argu. extra. de iureiurando. cum nos extra. de di-
H uortijs. ex his. ¶ Nota quod facto diuortio si
sit filius ante diuortium inter eos qui separantur
genitus et sit minor triennio: regulariter debet
manere penes matrem. si maior penes pa-
trem. sed estimari debet apud quem comodius
moretur post triennium alendus et si apud ma-
trem hoc erit expensis patris. C. soluto ma-
trimonio. le. j. Sed si alter coniugum fuerit
infidelis alter fidelis et puer minoris etatis
debet tradi fideli ad alendum vt. c. xi. H. ex-
I tra. de restitu. spo. litteras. in glo. ¶ Quod
in fornicatione carnali vir non cõpellitur reac-
cipere vxorem iam emendatam. sed in fornicatione de
spirituali conuersam accipere cõpellitur. Ratio
est quia si cognosceret eam nunquam deceteto et
ea mortua posset ad sacros ordines promo-
ueri propter defectum sacramenti. Quod nõ
contingit in fornicatione spirituali que per pe-
nitentiam purgata est. Alia ratio est qr in for-
nicatione carnali eam polluit corpus quam aia
in spirituali animam solum. extra. de conuer. cõiu.
K capi. vlti. in glo. ¶ Item nota quod si vxor reces-
sit a viro auctoritate propria et nihilominus
petit restitui viro suo: audienda est. qr eo ipso
quod ipsa rediens nõ admittitur spoliata intel-
ligitur / sed nõ potest petere expensas a viro
suo quas fecit postquam ab eo recessit / qr vir nõ
eam expulit: sed si reuertentem nõ admittit
postmodum tenebitur ad expensas extra. de di-
L uor. significasti. in glosa. ¶ Vir separatus ab
vxore propter consanguinitatem sic iurabit
scilicet quod ab illo die in antea per nullum ingenium
se sociabit tali mulieri consanguinee sue nec
in coniugio nec in adulterio nec cum illa ad
vnam mensam manducabit aut bibet / nec
sub vno tecto manebit nisi in ecclesia vel in
alio loco publico vbi nulla possit esse suspi-
cio mali et ibi possunt loqui pro certa neces-
sitate corã testibus ydoneis nec aliquam coniu-
gem accipiet nisi prius peracta penitentia sibi
fuerit licentia data ab episcopo suo seu eius
cõmissario. xxxv. q. vj. ab isto die / sed hoc in
toto non obseruatur vt dictum est supra. cap.
xiij. E. ¶ Vir cum reconciliabit sibi vxor sua M
sic iurabit ab isto die in antea istam coniugem
tuam quam iniuste dimiseras ita tenebis vt
maritus suam coniugem debet habere in dile-
ctione et debita disciplina nec illa per vllum
malum ingenium a te separabis nec ea viuen-
te aliam accipies sic te deus adiuuet et sancta
dei euangelia. xxxv. q. vi. ab isto die. le. secunda
multa de diuortijs propter adulterium dicta
inuenies supra capi. primo. E. et sequenter.

¶ Sequitur de dote post diuortium.

Dos dicitur illud quod datur viro a muliere N
pro onere quod sustinet de matrimo-
nio / vnde quamdiu durat tamdiu totaliter
penes virum quamdiu stat matrimonium
ita quod contra voluntatem viri nõ põt inde vxor
elemosinam facere. sed soluto matrimonio sol-
uitur dos / qr sine eo esse nõ põt / et est dos quasi
patrimonium mulieris. illud quod maritus dat
vxori in cõtractum matrimonij vocatur donatio
propter nuptias extra. de dote post diuortium
ca. et si necesse in glo. et ca. plerumque. ¶ Si pro- O
pter adulterium mulieris fiat diuortium dos to-
taliter remanebit penes virum. et si mulier sepa-
rata est a thoro viri propter adulterium ita quod illa propter
hoc amisit dotem. probata postea cõsanguinita-
te inter ipsam et virum separentur omnino: mulier nõ
põt dotem repetere nam licet modo appareat quod nõ
fuit matrimonium mulier nihilominus punienda
est propter fornicationem cum opere subsecuto. extra. de bi-
ga. nup. et ca. vlti. et vt materia ꝑ hoc delin-
quendi ceteris auferatur et ne excogitetur falsa
probatio contra matrimonium secundum Host. in hac ru-
brica vers. vlti. ¶ Item sicut maritus lucratur P
dotem propter adulterium vxoris: ita mulier
lucratur donationem propter nuptias propter adul-
terium viri extra. e. titu. plerumque. Item sicut
post mortem naturalem reuocari possunt dos et
donatio ita post ingressum religionis que est
mors ciuilis. xvi. q. i. placuit. in glosa. ¶ Si Q
mulier ex aliqua iusta causa separata sit a vi-
ro suo ꝑ sententiam diuortij. vtputa cum cõsan-
guinitatis vel alia legitima causa cum ignorans promisi

impedimētum cōtraxit: dos ei debet restitui
Et viro similiter qui cōtraxit ignorās impedi
mētum debet ei restitui post diuortiū dona=
tio ꝓpter nupcias. Et qdquid alt' ab altero
recepit qr nullū fuit mřimoniū. Si aūt ꝯtra
xerit sciētes impedimētū: ꝑdere debēt qcqd alt'
ab altero receperit siue deberit et fisco appli
cabit. Nisi errore aut minore etate excusent
ff. de condic. cōm. ex publico. extra. de dote
post diuorc. rest. capi. pmo fm glos. et cap.
vltimo et §. vlt. Itē oīa que adqsita sunt de
bonis cōībus viri et mulieris inter eos diui=
dēda sūt soluto matrimonio extra. eodē. ca.
pmo et in glo. Itē fruct' dotis qui ante ma
trimoniū obuenerunt restituēdi sunt solu=
to matrimonio: fructus autē qui obuenerūt
extāte matrimonio sunt mariti ꝓpter one=
ra matrimonii: et ideo soluto matrimonio
nō debent restitui extra. eo. ca. pmo in glo.
¶ Nota q vir licētians vxorē ꝓpter adulte
riū perdat dotē quam propter adulterium
lucrabatur et deuoluitur ad filios. xxxiij. q.
ij. admonere. z in glo. Item maritus debet
compelli dotem restituere statim soluto ma
trimonio si consistit in rebus imobilib'. Si
autē consistit in rebus mobilibus. debet resti
tui infra annū fm. ray. eo. ti. §. vlt. Et po=
test maritus in dote restituenda expēsas ne=
cessarias in rebus dotalibus factas detrahe=
re. Utputa si fecit domū q erat vtilis muli=
eri: vel si pistrinū vel horreū factū sit. Si oli
ueta restaurauerit. vites putauerit et simi=
lia. ff. de impensis in. re. do. fact. l. j. Et non
cōdēnabit maritus in dotē nisi pro quāto fa
cere posset habita ratione vt nō egeat. hoc in
tellige si non dolo malo versatus est z debet
cautionē exponere: q si ꝑuenerit ad meliorē
fortunā q minus restituit: soluet fm Ray.
eodē titulo. ¶ Itē mulier in his q dotis sunt
prefertur oīb' creditoribus in re nō habenti
bus expressam ypotecā nisi forte aliquis sit
in simili iure petens dotē pcedētē: sed in do=
natione propter nuptias nō prefert mulier
nisi creditorib' posteriorib'. C. de pignore.
l. vltima. potest etiā extāte mřimonio recu
perare dotē: vt qn marit' vergit ad inopiā
vel petere satisdationē si marit' sit suspect'
de lapidatione q restituet ei dos soluto mři=
monio extra. c. ꝑ nostras. fm glosā. Itē ꝑ
delicto viri nō debet mulier dotē amittere ex
tra. de pignoribus. ex litteris / etiā si cōmisit
crimē lese maiestatis. C. ad legē iuliā ma. l.
quisquis. Item ille qui habet cognoscere de
matrimonio habet etiam de dote tanq̄ acces

sorio extra. de donationibus inter vi. z vxo.
capitulis. j. ij. et. iij. multa de dote gratis hic
omisi ne legentibus videar onerosus.

¶ Qualiter agendū sit in causis matrimo=
nialibus. Capitulum. xvj.

In causis matrimonialib' duplex A
est modus agēdi. Primus est age
re in petitorio iudicio vt si mulier
dicat Petrū esse maritū suū quia
contraxit cum ea: et petit sibi iudicari in ma
ritum. et isto modo agendi si vir negat exci=
piendo cōtra eā q nō pōt esse vxor sua pro=
pter tale vel tale impedimentū. prius tracta
bitur exceptio mariti quia ea ꝓbata pricipa
lis perimitur. et vir erit absoluēdus. Alius
modus agendi est qn mulier petit virū sibi
restitui tanq̄ iniuste fuisset ab eo dimissa et
hoc est agere in possessorio qn petit possessi
onem viri sui extra. de ordine cog. ca. j. z fm
Ray. vnde qn mulier petit maritū sibi resti
tui sed maritus excipiat de consanguinitate
vel alio impedimento: prius debet fieri resti
tutio q cognoscatur de exceptiōe mariti. ex.
de diuor. porro. extra. de resti. spo. litteras et
capitulo ex cōquestione / hoc tn̄ fallit in qui
busdā casibus in quibus non fiet restitutio
¶ Primus si obiciat mulieri fornicatio pu B
blica que si probetur ita notoria esse q nul=
la tergiuersatione possit celari non restituet
ei vir nisi ipsa probet ipsum virū adulteriū
cōmisisse. tūc enī fiet cōpēsatio et restitui de
bet extra de diuor. signasti. ¶ Secundus ca C
sus si obiciatur cōsanguinitas maxime que
diuina lege est prohibita et probationes of=
ferunt incontinenti parate in quo casu de
bet recipi iuramentum ad cautelam ne hu=
iusmōi obiectio maliciose fiat. et tūc fiet re=
stitutio quātū ad cohabitationē sed nō quo
ad carnis copulam vt in dicto capitulo lr̄as
¶ Tertius si obiciatur exceptio rei iudicate D
quia tunc non est restitutio facienda nisi pri
mo de ista exceptione cognoscatur extra au.
de offi. dele. causam. ¶ Quartus quādo vir E
petit vxorem restitui sibi z illa timet de seui
cia viri debet quidē restitui sufficienti cautio
ne recepta q ei malum non inferat extra. de
resti. spo. ex transmissa. et in hoc casu si mu
lier causam verisimilem ostendat quare vi=
rum de lesione sibi inferenda suspectum ha
beat debet iudex facere causam sibi sufficien
ti cautione q tractabit eam bene et honeste
sicut vir tractare debet vxorem suam / et q
non ledet eam in persona nec in rebus z hāc
cautionem prestabit iuramento. xxxij. q. j.

de benedicto. et si mulier non confidat de iu
ramento viri: tunc prestabit cautionem pi=
gnoraticiā vel fideiussoriam sub certa pena
ar. extra. vt lite non contē. qm̄ frequēter. et si
eam ita capitali odio prosequitur q ipsa me
rito de eo diffidat nec possit ei de sufficienti se
curitate prouideri non solum nō debet ei re=
stitui sed ab eo potiꝰ remoueri vt in dicto ca
pitulo litteras. dicit Ray. q in oībꝰ predictis
casibus mulieri petenti virū est restitutio fa
cienda: et econuerso dūmodo probet se i pos
sessione fuisse et a coniuge spoliatū fuisse iu
ris ordine pretermisso. hec eniz duo probare
F debet. ex̄. de offi. dele. cōsultationibꝰ. ¶ Mu
lier autē ppria auctoritate recedēs a viro si
petat restitui debet q2 eo ipso q rediens non
admittit̄ expulsa est et cadit a possessione s3
Bernar. extra. de diuor. significasti. hoc intelli
ge nisi publice fuerit fornicata vel cū adulte
ro publice morata ar. extra. de iureiurā. tua
G nos. ¶ Nota q cōiuux spoliatus restituen=
dus est ad oīa illa de quibꝰ probauerit se spo
liatum vt gaudeat pacifica possessione et ple
na securitate. iij. q. j. res integra. ¶ Itē si is
qui petitur tanq̄ cōiux negat mr̄imoniū ille
qui proponit habet probare alioquin succū
bet. extra. de causa posses. et ppie cū ecclesia
et extra de iureiu. ca. fi. Itez si religiosus vel
religiosa petatur tanq̄ coniunx et confitetur
matrimoniū et carnalē copulā standū est in
hoc casu confessioni mulieris et restituenda
est mulier viro petenti. nulli eniz ex hoc fiet
preiudiciū nisi sibi ipsis nec est credendū eos
immemores esse sue salutis. j. q. vij. sancti=
mus. aliud tamē esset dicendum de rebus q̄s
dedisset monasterio s̄m Ber. et Inno. i glo.
extra de rap. cum causam.

¶ Qui filij sunt legitimi. Capitulum. xvij.

A Consequenter est dicendū qui sunt
filij legitimi / pro quo nota q filio
rum alij sunt naturales et legitimi
vt illi qui de vxoribus in vero ma
trimonio vel putatiuo procreant̄ / alij sūt na
turales tātū vt filij concubine qui scilicet de
soluto et soluta que legitia eiꝰ vxor esse pote
rit pducunt̄. Alij sūt legitimi tātum vt ado
ptiui de quo supra. ca. ix. ¶ Alij sunt spurij
vt qui de adulterio vel incestu nascuntur seu
de coitu alias per leges dānato vt extra. qui
filij sunt legitimi. tanta in glosa vltima. ex̄.
B de ser. nō or. cōsuluit et in glo. ¶ Filij eorum
sunt legitimi qui in facie ecclesie bona fide co=
iuncti fuerint credentes se legitime copulatos.
vel si alter tantū hoc credebat: et sic legitimꝰ

est taliū filius / q2 vtrique parenti succedet ex̄.
e. ex tenore. secus est si clandestine cōtraxerit
q2 videtur fuisse ignorantia affectata / aut si
etiam ambo impedimenta scientes publice
contraxerunt. extra. de cland. despon. cū in=
hibitio et supra ca. iiij. ¶ Et quis inter tales
quorū vterque seu tātū alter creditur bona fide
nō subfuisse impedimentū postea celebret di
uorciū nihilominus filij de ipsis nati stante
matrimonio et ante sententiā diuorcij lataz
legitimi iudicabuntur. et vterque parenti suc
cedent iure hereditario / et de facultatibꝰ pa
ternis nutriuntur. extra. e. cū inter. ¶ Item C
filij illegitimi. s. inter virū solutū et mulierē
solutā ante matrimonium procreati: per se
quens matrimoniuz efficiuntur legitimi qua
ad ordines et honores; secus de spurijs extra.
e. conquestus. et capi. tanta. Similiter filij il
legitimi per specialē indulgentiam pape le=
gitimantur extra. e. per venerabilez. hi duo
modi legitimationis in canonibus reperiū=
tur. Alio modo legitimantur filij illegitimi
secūdū leges. Primo videlz si quis filiū suū
naturalē in extrema volūtate nominet filiū
legitimū et eū heredē instituat intelligit̄ eū
legitimasse: hoc intellige cū alios legitimos
non habeat / vel si instrumento publico / vel
alio scripto cum subscriptione triū testiuz eū
filiū nominet nec addiderit naturalē. Secundo
si pater cōferat filiū suū naturalē curie im=
peratoris et ipse filius sic fiat curialis legiti=
mus efficitur. Tertio si nullo alio filio legiti
mo existente ipse filiꝰ naturalis patre defun
cto offerat seipsum curie: legitimus efficitur
Quarto si pat̄ offerat filiū suū curie de qua
vel cuiꝰ vico est oriundus. vt inst. de nuptijs
. §. vltimo. tres primos modos ponit Ber. su=
per ca. per tuas. e. titulo. ¶ Spurij vero nō D
legitimant̄ per leges sed imperator vel alius
eius auctoritate quandoque de gratia tales le
gitimat et similiter papa. ¶ Itē nota q legi
timatus ab aliquo principe seculari vel ciui
tate intelligitur legitimatus ad omnes secu
lares in terris cui legitimanti subsunt et etiaz
in alijs terris quo ad negocia secularia nisi
sint talia que vergerentur in alterius preiu=
dicium nā in alijs non succedūt ab intestato
q2 sic auferrent̄ bona ab heredibus defuncti
sed talis nō intelligitur legitimatus ad ordi
nes quia hoc non est de iurisdictione laici iu=
dicis / legitimatꝰ vero ab episcopo quātū. s.
quo ad ordines minores et beneficia sine cu
ra et in alia diocesi promoueri poterit ad pre
dicta. quia hoc est iurisdictionis ecclesiastice

et in nullius preiudicium: ꝯ multo magis si
a papa sed talis per hoc non erit legitimat⁹
ad actus seculares nisi in terris que tempo=
E raliter pape subsunt secunduz Innocentiuz
et Ber. extra. e. titu. per venerabilē. ¶ Itez
filius natus de soluto et soluta etiam si post
natiuitatē filij: mať nupsit alteri. quo mor=
tuo: mater cōtraxit cuz patre hmōi filij / vel
econuerso si pater duxit aliam: qua mortua
duxit illam matrē filij: legitimatus est fili⁹
et ad omnes actus legitimos admittitur. Se
cus autem si tempore conceptus non pote=
rat esse matrimoniū. q2 licet sublato impedi
F mento duceret eam non legitimaretur fili⁹
extra. e. tantā. ¶ Item si vir alicui⁹ esset sa
cerdos ignorante vel inuita vxore sua et po
stea ex ea generet filium ipse filius legitim⁹
est et non eget dispensatione extra. de cōuer.
coniu. cap̄. quidam ꝯ capitulo placet. si vxor
consentit vt vir ordinetē vel sciens non con=
G tradixit tunc filius illegitimus est et eget di=
spensatione ¶ Nota pro dispensatione cir
ca illegitimos quod tales si intrent monaste
rium de iure cōmuni ad omnes sacros ordi=
nes possunt promoueri sed ad prelationem
non possunt sine dispensatiōe extra. de filijs
presby. capi. j. si vero remaneat i seculo nec
ad ordinem nec ad prelaturā possunt absqꝫ
dispensatione legitima promoueri vt in di=
cto capitulo habetur. sed circa tales quando
ꝙ adhibetur dispensatio Magna. videlicet.
quod ordinantur et instituuntur in ecclesijs
alijs a paterna si fuerit filij presbyterorum
extra. de fi. presbyte. presentium Maior: vt
etiam in paterna aliquo tamen medio insti
tui possunt vt ibidem capitulo ex trāsmissa
Maxima. vt in ecclesia paterna etiā si nullo
H medio instituantur ibidem capitulo ex tua.
¶ Si ab episcopo dispensetur cū illegitimo
quo ad ordines et beneficium ecclesiasticuz
non extenditur nisi ad ordies minores / ꝯ ad
beneficia sine cura / q2 nec ad dignitates nec
ad personatus potest nisi per summum pō
tificem dispensari extraua. de filijs presby.
is qui libro sexto. Si vero a papa fiat cum
tali dispensatiōe poterit promoueri ad eccle
siam parrochialem / non tamen ad dignita
tem vel ad rectoriam nec ad personatum ad
quos per electionem procedi consueuit ex=
I trauagan. de prebendis. capitulo vltimo.
¶ Nota ꝙ quando quis se vult probare fi=
lium petri. si natus fuit de illa muliere quaz
tpe ptus vel modicū añ partū petrus tenuit
secū publice in domo ꝓ cōcubina presumitꝰ ei

esse eius filius sicut ille qui in matrimonio
nascitur presūptiuus filius mariti. Q2 fili⁹
est quē nuptie demōstrant. Si aūt nō sit ex
tali concubina natus: tūc si non poterit ꝓ=
bare ꝙ petrus cōtinue dicit patrē suū et ap
pellabat eum cōmuniter filium suū ꝯ ipse
appellabat eū patrem filius eius iudicabit.
Similiter si certū sit sacerdotē concubuisse
cum muliere et puerū ex ea natū sicut filiuz
suū tractabat presumitur eius filius. Si eti
am pater et mater confiteantur aliquē esse
filium suū tamen pro filio eorū reputať in
tantū prohibetur contrahere cū consangui
neis eius qui pater suus iudicatur ex. de fi.
pres. michael per Berū. ex. de ꝓba. per duas
ex qui fi. sunt legi. cum inter vide inferius.
¶ Item si moueatur questio de aliquo ifā= K
te vel puero ꝙ nō sit filius illius cuius repu
tatur: debet ali de bonis hereditatis penden
te lite ex. co. cū inter in glo. vlt. ¶ Filij nati
de matrimonio clandestino tunc plene sūt
legitimi qn̄ bānis editis i ecclesia matrimo
nium clandestinū fuerit approbatuz ex. de
clandest. despō. quod nobis. ꝯ c. vlt. ¶ Cau L
sa natiuitatis s. quando quis natus fuerit
ex thoro legitimo tractanda est tantū coraz
iudice ecclesiastico et infra duos menses
est terminanda. Causa vero possessionis he
reditatis tractari debet corā iudice seculari
ex. co. lator. Proles procreata ex matrimo
nio infidelium in secundo gradu consangui
nitatis se attinentium: si post matrimoniū
ad fidem catholicam conuersi sūt legitima
est censenda ex. co. ca. vltimo. De filijs ille=
gitimis multa dixi ī parte vij. capitu. iiij. s.
¶ Nota ꝙ filius minor triennio apud ma=
trem debet ali. Maior vero triennio apud
patrem. facto diuortio. C. de patria potesta
te. l. nec filium. ¶ Filij legitimi debent ali M
de bonis parentū nisi fuerint emācipati vel
ab hereditate patris exclusi. quod fit tribus
casibus. Primo si pater suus fuit hereticus
quia bona hereticorum ipso iure confiscan
tur ex. de hereticis cum secūdm. li. vj. Secūdo
si pater cōmisit crimē lese maiestatis vi. q.
i. si quis. Et tertio si pater erat patronus vel
habeat aliquod ius vel feodum in ecclesia
ꝙ deberet transire ad filios et ipse interfecit
vel mutilauit rectorem ecclesie perdit offi
ius et omnē dignitatem quam in ea habe=
bat: et nichil perueniet ad filios extra. de
peniten. capitu. in quibusdam. ¶ Filij au=
tem illegitimi a parentibus debent ali de
benignitate canonica que vigorem su=

uiit in hoc a iure naturali a quo perdit edu
catio filioꝝ. Unde interest eꝫ facere q̄ vter
q̄ parentū talibus filijs etiam si spurij fue
rint necessaria subministrent prout suppe=
tunt facultates ex. de eo qui duxit in matri
moniū. c. cū haberet. Et in hoc mitius agit
ius canonicum: ꝙ ciuile qḋ tales ex dāpna=
to coitu omni beneficio excludit. ¶ De se=
cundis nuptijs. Capitulum. xviij.

A Infra tempus luctus. i. infra an=
num post mortem mariti sui mu
lier sine aliqua legalis infamie ia
ctura: seu alia pena nubendi alte
ri liberam habeat facultatem ex. de secun=
B dis nuptijs. c. vlt. ¶ Nullꝰ ad secūdas nu=
ptias migrare ꝑsumat donec ei cōstet qḋ ab
hac vita migrauit coniux eius. Si autē al=
ter coniugū non certificatus de morte sui cō
iugis alteri nupserit debitū tenetur redde=
re: sed nō potest exigere. Et si de prioris cō=
iugis vita postmodū cōstiterit relictis adul
terinis amplexibus ad priorem coniugē re
uertatur ext. eo. ca. ij. de hac materia vide s̄
C ca. xij. s. ¶ Item vir vel mulier ad bigami
am transiens non debet iterum a presbite=
ro benedici ex. eo. vir autem. Hoc intelligit
Wil. ⁊ Goffr. nisi consuetudo alicuiꝰ ecclesie
optineret aliter: tunc eīn possent sine pericu
lo benedici. de pe. di. j. §. ex prima. et qḋ di=
citur de secundis nuptijs non benedicendis:
intelligi debet qñ tam ex parte viri ꝙ ex par
te mulieris sunt secunde. Si autē mulier cō
trahat cū illo qui prius habeuit vxorem aliā
nichilominus nuptie benedicent scḋꝫ Tho.
di. xliij. ⁊ concordat Bern. sup ca. vir. autē.
D ¶ Dicit Host. ꝑsone nubentes nō benedi=
cuntur in secundis nuptijs cuius ratio est:
q̄ꝫ per carnē alias benedictā: caro nō benedi
cta cum qua iungitur benedicitur. In com
mixtione enim corporum ꝑ quā efficiuntur
vna caro vir ⁊ mulier caro benedicta trahit
ad se carnē nō benedictā: sicut oleū sāctum
trahit ad se oleū admixtū nō sctm̄ hec Host.
in glo. sup capitulū vir autem. Hic videtur
Host. innuere q̄ nulle scḋe nuptie sint bene
dicende cuius ꝯtrariū dicit Tho. Sed huic
concertationi antique sinē ponit quedam cō
stitutio que creditur fuisse Johānis vicesi=
misecundi. vbi dꝫ q̄ si forsitā alter vel am=
bo eoꝝ ad secundas nuptias transeuntium
et in primis benedicti non fuerint danda est
eis benedictio in secundis nuptijs quod sic
intelligo si maritus vidue mortue qui non
fuit benedictus in secundis nuptijs illiꝰ vi=
due: si ꝯtraxerit cum relicta viduā que non
erat benedicta in secūdis nuptijs mariti sui
debent nuptie secunde eoꝝ benedici q̄ꝫ neu=
ter eoꝝ in ꝑmis nuptijs erat benedictꝰ. Si
militer ille qui ꝑus contraxit cū vidua et non
fuit in secūdis nuptijs eius bñdictus cōtra=
hat cuꝫ virgine seu econuerso bñdicēde sūt
nuptie eoꝝ. Sic intelligo illam cōstitutionē
que incipit sic cōcertationi antique ¶ Item E
de iure antiquo capellanꝰ benedicens secun
das nuptias suspensꝰ erat ab officio et bene
ficio ⁊ mittēdus erat ad sedē apostolicā ꝓ
absolutione optinenda vt extra. e. ca. j. sed
iste rigor hodie temperatur ita q̄ ꝑsbiteri q̄
secūdas nuptias bñdixerint etiā scienter: ex
hoc ad sedē apostolicā venire minime teneāt
sed a pena suspensionis in hoc casu a iure i
ducta ꝑ suos possūt diocesanos absolui hec
ponuntur in cōstitutiōe priꝰ recitata ¶ Sꝫ F
quia in nuptijs plures dant bñdictiones si=
ue orationes. Benedictiones que dicūtur in
primis nuptijs dicūtur etiā in secūdis. etiā
vbi vterq̄ cōiugū vel alter prius fuerit be=
nedictus preter illā que incipit. Deus qui tā
excellenti in qua agitur de vnitate xp̄i ⁊ ec=
clesie que figuratur in ꝑmis nuptijs nō in
secundis vt ex. de bigamis debitū. ideo in se
cundis illa oratio penitus omittenda ē. Ubi
videlꝫ alter nubentiū est bigamꝰ prius bene
G dictus vel vidua prius bñdicta. ¶ Si vir et
mulier contrahant in facie ecclesie et bñdi=
cantur. Postea diuorcient inter eos matri=
moniū ante carnalē copulā ꝓpter aliqḋ im
pedimentū legitimū. neuteriꝰ scḋe nuptie be
nedicentur si cōuolent ad scḋa vota. Qꝫ be
nedictio spūalis tante efficacie est q̄ semper
operatur nisi recipiens fuerit cōtrarie volū
tatis. Et benedictio semel accepta nō potest
amitti. quod eīn factū est neq̄t non fieri scḋm
H Host. in summa eadem rubrica. ¶ Nota q̄
vxor secundo nupta habens filios de ꝑmo
marito non potest aliquid eis conferre cō=
tra prohibitionē secūdi mariti. Sed si habe
ant actionē cōtra matrē vtputa q̄ꝫ obligata
est eos alere cum sint impuberes. vel q̄ꝫ illa
cum secundo marito possidebat bona illoꝝ
vel alia iusta causa maritus quidē tenetur
eos alere q̄ꝫ mater cum suis oneribus tran=
siuit ad maritū scḋm iuxta locorū consuetu
dinem. Sed tamen q̄ꝫ maritus habet admi
nistrationē bonorū vxoris: non debet vxor
eius alere contra prohibitionem mariti sui
nisi in extrema necessitate. Potest tñ ꝓcura
re vt maritus ad exhibendū eos per iudicē

I cõpellat̃ ſm wil. ¶ Itẽ vxor habens viruz
prodigũ celans aliqd de bonis cõibus a viro
ſuo ſi hoc bona fide faciat vt ſibi et viro lo=
co et tpe opportunis puideat q̃ eas male cõſu
meret ſi ad voluntatem haberet non peccat
nec tenetur ei obedire: ſi eas tradi ſibi pe=
tat. cũ eas tradendo eũ promoueret ad peccã
K dũ. ſcdm wil. ¶ Nota ſm. Ma. iiij. ſentẽ.
q̃ ideo eua de latere ade facta fuit nõ de alia
parte vt oſtẽderet̃ q̃ in cõſortiũ creabat̃ dile
ctionis ne forte ſi fuiſſet de capite viri facta
viro ad dñationez videret̃ pferenda. aut de
pedib⁹ ad ſeruitutẽ ſubeunda. Ex quo videt̃
q̃ vxor a viro ſuo nec eſt honoranda vt dña
nec tractanda viliter vt ancilla: ſed tanq̃ ſo
cia ſinceriter diligenda ppter quod dicit a=
poſtolus ad ephe. v. ca. Viri diligite vxores
vr̃as ſicut xp̃s eccleſiã. Que ſimilitudo ſic i
telligẽda eſt vt vir deſideret ſalutẽ vxoris in
hoc imitando quodãmodo xp̃m qui p ſalu=
te eccleſie mori voluit. Et vt vxorẽ in pecca
tum lapſã ſed penitẽtem nõ ficte miſericor
diter ſuſcipiat imitando xp̃z qui ait p pphe
tam oſee tcio aie peccatrici. Tu fornicata es
cũ amatorib⁹ multis tñ reuertere ad me et
L ego ſuſcipiã te. ¶ Vxor ergo a viro ſincerẽ
eſt diligenda vt nõ ſit in eam amor nimius
aut inordinatus. Nã vt dicit ſeneca. et vt
recitat Ianuenſ in ſmõe q̃ icipit nuptie fac
te ſunt amor formoſe mulieris: racõnis ob
liuio eſt et proxim⁹ inſanie turbat cõſilium
altos et generoſos ſpũs frãgit a magnis co
gitationib⁹ ad humilia detrahit et j. ſ alicna
vxore: omnis amor turpis eſt in ſua vero i
ſanus. nihil eñ turpius q̃ amare vxorẽ tan
q̃ adulterã / adulter quidẽ vxoris ſue ama=
M tor ardentior eſt hec ibi. ¶ Eſt etiã vxor cu
ſtodienda ſagaciter q̃uis impudica oĩno cu=
ſeruari nõ poſſit vt dt. ij. philoſoph⁹. tñ a
multis malis impediri poſſit. vnde dicit mu
lieri fornicarie dñs Oſee. ij. Ecce ego ſepiaz
vias tuas ſpinis et ſemitas tuas non inue=
niet et ſequetur amatores ſuos ⁊ apprehen
det eos. Ille quidẽ impudice vxoris vias ſpi
nis ſepit qui multis cautelis adhibitis ab ea
peccandi occaſiões ſecludit. vide in eccleſia
ſtico. xxvi. in filia non auertente ſe: firma
cuſtodiam: ne inuenta occaſione abutat̃ ſe.
certũ eſt autẽ q̃ vxor pudica ⁊ probata non
eget cuſtodia. ¶ Vnde narrat hieronimus
contra Iouinianum. q̃ cuz quidã vir po=
tens iã ſenex fact⁹ audiuit ſibi exprobrari a
quibuſdam q̃ os fetidum haberet q̃ increpa
uit vxorem ſuã q̃ nunq̃ ſe de hoc monuit.

reſpondit illa: feciſſem hoc prius tibi: ſi nõ
putaſſẽ oĩbus hoĩb⁹ ſic os olere. in hoc vtiq̃
magna eius oſtenditur pudicicia q̃ nunq̃ ſic
alicui in facie appropinquauit vt diſcerne=
re poſſit flatus eius odorem. bene eſſet qui
tã pudicã vxorẽ haberet talis proculdubio
cuſtodia non egeret. ¶ Eſt autẽ vxor male N
morigerata ſolerter caſtiganda. ⁊ hoc tribus
modis ſm Ianuẽſẽ vbi ſ. Primo docendo
ſcdm legem dei. ſi aũt timorem dei non ſen
tit iproperando vt inter hoĩes erubeſcat. ſi
aũt nec pudorẽ ſentit confuſa faciat illi vir
quod precipit ſalomon. cor durũ baculo per
cute. primo ergo vxorem admone: qr ſepe
proficit doctrina iuſticie. deinde cõfunde: qr
pudor frequenter frenũ eſt viciorum. Tercio
iuſtũ eſt vt caſtiget̃ tanq̃ ancilla que erube
ſcere neſcit vt libera. ¶ De viduis addit Ia O
nuenſis ibidẽ. tuti⁹ eſt vt mortuis maritis
vxores vitã eligant vidualẽ: mortuo eni vi
ro: mulier ſe debet ſemimortuam reputare
eo q̃ ambo fuerant vna caro. ⁊ ideo tãq̃ ſe
mimortua valde honeſte faceret ſi abſtinẽs
a nuptiis ppetuo cõtineret. Vnde in quibuſ
dam auib⁹ inuenit̃ qđ vna cõparũ mortua al
ter alteri deccetero nullaten⁹ ſe cõiũget propt̃
quod dicit Beda. pudeat ad negociũ hone=
ſtatis rationẽ nõ poſſe i hoĩe q̃ natura ponit
in volucre. ¶ Itẽ ſcdm apoſtolũ. mulier q̃
innupta ẽ cogitat q̃ ſũt dñi: vt ſit ſctã ⁊ cor=
pore et ſpũ. q̃ aũt nupta eſt cogitat ea q̃ mũ
di ſũt quomõ placeat viro. j. ad cor. vij. Sz
qr tollerabilius eſt nubere q̃ vri. ſi qua fra
giliter ſit ſtimulata ſagitta iuuenilita q̃ cõ
tinere non poſſit ſcdm indulgentiãz dico cũ
apoſtolo. Si dormierit vir et libera eſt mu=
lier cui vult nubat in dño cui eſt gloria ⁊c.
¶ Incipit nona pars. De conſecratiõe ec=
cleſie vel altaris et de reconſiliatione euiſ=
dem.

Capitulum primum.

In iſta parte nona prio
agẽdũ eſt de cõſecratione A
eccleſie. Vbi notãdũ q̃
ſolus ep̃s ptãtẽ habet ec=
cleſias conſecrandi vt de
con. di. j. nemo. nec põt
ep̃s alicui non ep̃o vices
ſuas ad conſecrandũz ec
cleſias committere. Similiter non poteſt al
teri q̃ ep̃o cõmittere poteſtatem recõſiliãdi
eccleſiam. vt ext. co. ti. aqua. Hoc vltimuz
intellige niſi alias fuit a ſede apoſtolica pri=
uilegiatus. ¶ Non debet eccleſia conſecra=
ri ſine miſſa. de con. di. j. ca. ij. et ca. de fabrica

·n fi. et ibi debet consecrare et missā celebrare. ex de ce. misse. reverentie. et potest ecclesia consecrari in diebus dominicis et etiā in privatis extra .c. tua.
B ¶ Non est ecclesia consecranda nisi prius fuerit cōpetenter dotata. ext. e. cū sint. et de cō. di. i. nemo. ꝑ dicit̄ dos cōpetens: si sit monasterium qđ tanta est qđ presbiteri diaconi subdiaconi cātores ꝑ lectores possunt inde cōmode sustētari. Si vero sit ecclesia collegiata: tūc dos debet sufficere ad minus ꝑ duob⁹ aut trib⁹ ꝑ ꝙ posset hospites recipere ꝑ iura episcopalia solvere. et si episcop⁹ cōsecret non dotatā tenetur eam dotare sicut tenet̄ ei ꝓvidere quē ordiat sine titulo si forte sine lesione sue ecclesie hoc posset facere: aliter non. nisi haberet ꝓprium et si episcopus non poterit eā dotare: tūc fundator illius ecclesie tenebitur eam dotare: et ad eam cōpelli potest heres etiam fundatoris ipsius ad hoc tenetur. hec in glosa sup
C c. cum sint. ¶ Non pōt episcopus auctoritate propria cōsecrare ecclesiam quā ipsemet fūdavit in diocesi alterius. Quis in solo ꝓprio fundaverit hmōi ecclesiā vel etiā in solo spectāte ad ecclesiam cui ꝑest q2 ibi quo ad spūalia potestatē non habet. xvi. q. ii. si
D quis episcopoꝝ. ¶ Item ecclesie cathedrales ꝯuētuales ꝑ parrochiales vniverse nō consecrate debēt cōsecrari ꝑ episcopū diocesanū infra bienniū a tempore ꝑfectiōis earūdē. ꝑ si non fuerint infra tēpus dictū consecrate: manebūt a missaꝝ solēnijs interdicte quousꝙ ꝑ eūdem cōsecrētur in cōst. basilicaꝝ. et additur i cōst. octo. bom⁹ dei. ꝙ si gubernator vel rector ecclesie nōdum cōsecrate vel eius vicari⁹ infra annū post illius ecclesie cōstructionem ꝑ eūdem suū si cōmode fieri poterit sup ipsi⁹ ecclesie cōsecratione non requirat. vel saltē archidiaconū suū vt ꝑ ipsum infra dictū tempus sup hoc episcopus requirat̄ ex tūc donec illud fecerit ab officio maneat suspens⁹ episcopus vero talit̄ requisit⁹ qui non fuerit per se vel ꝑ aliū. infra bienniū a tēpore ꝑfectionis hmōi ecclesiā cōsecrare: nisi legitimū habuerit impedimētum a tunice dalmatice ꝑ sandaliū vsu: donec illā consecrare decreverit est suspēsus que in ipso cōsecrationis actu illico reassumat. Gratis autē et sine omni exactione omnino debita procuratione excepta studeat episcopus ministerium cōsecrationis impēdere ne divina vltione percellatur vt in. c. ꝓdicto domus dei.
E ¶ Itē non licet alicui ecclesiam aliquam antiquā consecratam pretextu amplioris vel pulchrioris ecclesie faciende dirimere absꝙ licentia sui diocesani et consensu qui diligenter consideret vtrum expediat dari licentiā vel negari. In constitu. otho. basilicarum.
F ¶ In tribus casibus debet ecclesia dudum consecrata iterum consecrari. Primus casus est quando dubitatur an fuerit consecrata an non et hoc quia nō apparet aliqua scriptura inde in instrumento dotationis ecclesie: vel in libro ecclesie vel colūpna vel in tabula marmorea vel huiusmodi. nec apparet aliquis testis qui deponere possit de visu vel etiam de auditu. de con. distin. i. solēnitates. Sufficerent tamen in hoc casu probationes semiplene: q2 non fit alteri preiudicium. Secūdus est si ecclesia exusta fuit ita ꝙ parietes sint combusti et disrupti vel notabiliter etiam decrustati in toto vel in maiori parte. de con. di. i. ecclesijs. Secus si totum tectum exustum fuerit ext. e. ligneis. Tercius est si ecclesia funditus sit disrupta vel enim ex toto reparata: sive ex eisdem lapidibus sive ex alijs. de con. di. i. de fabrica. Si vero non simul sed successive etiam omnes parietes ruerēt vel diruerent̄ ꝑ non simul sed successive et particulatim reparati sive renovati essent: nō esset recōsecranda ecclesia. Q2 eadem intelligitur ante reparationem et post: et tunc debet ecclesia recōsiliari per aspersionem aque exorzizate. alij tamen dicunt ꝙ si omnes parietes particulatim ruerent et particulatim reedificarentur ecclesia esset reconsecranda. s̄m Innocētium eodē titu. super rubrica. Et addit ꝙ propter altaris destructionem vel mense amotionem: non reconsecrabitur ecclesia: sed solum altare. ext. co. ca. i. Ubi hoc expresse dicitur licet contrarium quidā canones innuere videantur. vt ibi videtur per hanc decretalem: corrigitur illud capitulum de cō. di. i. si motum. ¶ Item si ecclesie consecrate addantur ad longitudinem vel latitudinem non ideo recōsecrabitur quia trahit ad se non sacratum. ext. e. ꝙ in dubijs. Sed sufficit si aqua exorcizata aspergatur. ff archi.
G de con. di. i. super ea. de fabrica. ¶ Item in quibus casibus debet ecclesia reconsiliari antequā in ea divina celebrentur. Primo si committatur homicidium in ecclesia: vel enormis effusio humani sanguinis. ext. eo. proposuisti. secus de levi effusione vel modica. Ut si casualiter sanguis de naribus effluat: aut si quis vngue alterius aliquātulum excorietur et sāguis effluat: aut similimodo

marime vbi ille qui hc c.facit non habet ali
quam causam effundendi sanguinem: secus
etiā si extra ecclesiam vulneratus ad eccle=
H siam accedat et ibi sanguis decurrat. ¶ Se
cundo quando in ecclesia committitur adul
teriuz seu concubitus illicitus seu illicita se
minis effusio. ext. de adulterijs significasti.
Et pro vicio sodomitico ibi cōmisso sed nō
pro pollutione in sōnijs est ecclesia reconsi=
lianda. Si autem vir vxori sue debitum red
dat in ecclesia vel forte tēpore alio consimi=
li: non est ecclesia reconsilianda. secundum
Hug. et. Guyd. Alij dicunt ꝙ debet recon=
siliari in hoc casu. ⁊ hoc tenet Jo. an. ext. e.
si ecclesiam. libro. vi. Si autē hmōi semi=
nis effusio quomodocūꝗ fiat in ecclesia si sit
occulta nō ē recōsiliāda ecclesia. ⁊ his i snia
I concordat Hosti. ¶ Tertio si excōicat⁹ fu=
it i ecclesia sepult⁹ debet reconsiliari. de cō.
di. j. ecclesia. ⁊ ext. eo. cōsuluisti. Quarto si
ecclesia ab epō publice excōicato consecratā
fuit. nam scdm Hosti. si mortui excōicati in
ecclesia sepulti ipsam polluunt: multo for=
tius vbi illa consecratio pficit per os ⁊ ma=
K nus excōmunicati. ¶ Nota ꝙ si de lapide
cadente ab ecclesia aliquis occidatur in eccle
sia non est propter hoc ecclesia reconsiliāda
nec etiā si furiosus seipsum ibi occiderit ex
quo nō fuit mala voluntas ad violentiam
L secundum Host. ⁊ Hug. ⁊ in similibus simi
le est iudicium. ¶ Item si qs in ecclesia vul
neretur letaliter ⁊ postea in domo sua vel
alibi extra ecclesiam ex vulnere illo moritur
reconsilianda erit ecclesia. quia ibi mori iu=
dicabitur vbi mortis causam accepit. secū
dum Hug. ⁊ Wil. Si vero econtra extra ec=
clesiam vulneratus sit et in ecclesia postea
ex illo vulnere moriatur. non est reconciliā
da ecclesia. Similiter si quis vulneratus in
ecclesia sanguinem colligit in vase ne ibi ef
fundatur vel statim exijt anteꝙ̄ sanguis in
ecclesia distillet: reconcilianda erit ecclesia ꝓ
pter violentiam in ea factam. Si vero su=
pra tectum ecclesie homo interficiatur sa=
gitta vel alio modo non est reconsilianda ec
clesia: quia extra ecclesiam videtur factam
sicut dicit Hug. ⁊ allegat cum Jo. an. sup
capitulū si ecclesiam. de con. ec. vel altaris
M li. vi. ¶ Si vir sanctus in ecclesia occidatur
dicūt Hug. ⁊ Jo. an. sup dictum capitulū. ꝙ
est reconsiliāda cū dicit grauī⁹ delictū ⁊ ma
ius scelus occidere iustū ꝙ̄ iniustū. ⁊ ꝓpter
scelus est ecclesia recōsilianda. Wil. et alij te
nent contrariū ꝙ in tali casu non eget recon

siliatione. ¶ Solus episcopus loci potest re
siliare ecclesiam vt dictū est per se vel ꝑ aliū
epm / et potest vnus episcopus aquā benedi
cere: et alius cū ea ecclesiam consecrare. Si
plices vero sacerdotes hoc facere nō possunt
etiam si cōsuetudo hoc habeat extra. e. aquā
sed ex cōmissione pape simplex sacerdos hoc
facere potest. aqua tamen prius per epm be
nedicta. secūdū Inno. ¶ Si ecclesia nō con N
secrata sanguinis vel seminis emissione pol
luta fuerit: aqua exorcizata spergi et lauari
potest / ne diuine legis organa suspēdantur.
et potest fieri per simplicē sacerdotē cū aqua
per episcopum exorcizata vt tenet Ber. ext.
e. ca. vltimo / et sine mādato sui episcopi spe
ciali sm Wil. secus de ecclesia cōsecrata que ꝑ
solum episcopum recōsiliari debet vt dictuz
est. Duplex est enim reconsiliatio: maior. s.
et minor: sicut notat archidia. de con. disti.
j. ecclesia. Maior debet fieri per episcopum
cum aqua benedicta cum vino et cinere. Mi
nor per simplicē sacerdotē cū aqua per epm
exorcizata et talis reconsiliatio sufficit ꝓ ec=
clesia cōsecrata particulari disrupta et parti
culatim reparata vt supra dicebatur / et etiā
pro ecclesia non consecrata semine vel san=
guine polluta. sm opinionē Ber. vbi supra
sed dz hmōi ecclesia non consecrata quācito
cōmode poterit consecrari. extra. e. si ecclesia
¶ Ecclesia seminis vel sanguinis effusione O
polluta siue consecrata fuerit siue non: pro=
pter hoc non est interdicta nec in ea etiam sci
enter celebrans irregularitatem incurrit ex.
de sen. ex. is qui li. vj. ¶ Ecclesie pcipue cōse P
crate et monasteria et oratoria et hmōi loca
religiosa nō debēt ad habitationē secularem
vel ad vs⁹ ꝓphanos quouismō reuerti ¶ De Q
cōsecratiōe altaris nota ꝙ alia ē recōsiliatio
altaris: alia ecclesie / ideo vna sine altera fie
ri pōt. ext. e. c. j. Altare sine reliqjs cōsecrari
nō dz: hoc itellige de altari fixo. de con. di. j.
placuit. ⁊ ca. nō opz. dt glo. sup c. placuit. ꝙ
sufficit corp⁹ xpi loco reliqaꝝ / alij dicūt ꝯtra
Itē i ecclesia pōt eps plura altaria simul cō
secrare ext. e. cū sit. altaria i qb⁹ deqdati cele
brauerit nō sūt iterū cōsecrāda. sicut nec ve
stes i qb⁹ celebrauerit iteꝝ sūt bn̄dicēde ext.
de sacra. ite. vel nō c. ij. ¶ Notādū ꝙ recōse R
crandū ē altare si mota fuerit. s. mutata fue
rit seu enormit destructa sit tabula ei⁹ supe
rior q̄ dr mēsa marie si rupta sit i āgulis si=
ue i cornib⁹ i qb⁹ pcipue fieri solet altaris cō
secratio. ¶ Itē si mot⁹ fuerit alíqs de lapidi
b⁹ pricipalib⁹ mēsā sbigērib⁹ ⁊ supportātib⁹

in quoꝝ cōiunctione est mensa intelligit fie‑ri altaris recōsecratio: reconsecrandū est al‑tare ext. eo. ad hec. et ca. ꝙ in dubijs. Idē vi‑det̄ itelligi de altari portatile. vide ī. pte. iiij ca. vij. O. Hoc intelligunt qn̄ sup quattuoꝛ colūpnas mensa altaris residet et vna carū remota est: secus de alijs lapidibus siue pe‑tijs ꝗ̄ mensā nō tāgūt: q2 ꝓpter coꝝ motio‑nē non est altare reconsecrādū. similiter nō est recōsecrandū si tota mensa cum adherē‑tibus lapidibus transferat̄ sicut nec recon‑secratur altare portatile quod de loco ad lo‑cum transfertur. ¶ Itē recōsecrandū est al‑tare si sigillū lapidis quo sigillantur relique in foramine altaris fractū fuerit, motū. vel diminutū de con. di. i. si motū. Si etiā alta‑re augmentetur in tm̄ ꝙ dimittat formam primā reconsecrandū est: q2 forma dat esse rei. ar. x. q. ij. §. hoc ius. Secus si forma per augmentationē seu diminutionē non fuerit
S transmutata. ¶ Altare debet esse lapideum nō terreū seu ligneū saltē si debeat consecra‑ri. de con. di. i. altaria. Licitū est ꝑbiteris in‑struere altaria in ecclesia non consecrata: sꝫ hoc non licet facere in ecclesia consecrata si‑ne ꝯsensu epi loci. ar. lxviij. di. Quis. de con. di. i. null⁹ ꝑbr̄. Nec sine assensu epi sūt al‑taria destruenda. ar. de con. di. i. ecclesie.
T ¶ Itē alia est cōsecratio cimiterij alia eccle‑sie et similiter reconsiliatio. Si cimiteriū cō‑secratū sanguis vel seminis effusiōe pollutū fuerit recōsiliandū ē p epm vt dictū ē de ec‑clesia. Cimiteriū pollutū eē cēset qn̄ eccle‑sia ē polluta sanguis vel seminis effusiōe. In‑tellige si sit ꝯtiguū ipi ecclesie ꝑ anteꝗ̄ recōsi‑liatū sit nō dꝫ in eo aliqs sepeliri. Sec⁹ si ci‑miteriū sit remotū ab ecclesia. sꝫ cū polluto cimiterio quocūqꝫ ꝯtiguo ecclesie: nō ꝓpt̄ hoc ec‑clesia ē polluta. ne min⁹ dignū trahere vi‑deat̄ ad se mai⁹ dignū. ext. c. si ecclesiā. li. vi. Et nō ē vnū cimiteriū sꝫ plura qn̄ iter ea ē
V paries medi⁹ lꝫ ibi nō sit porta. vn̄ vno vio‑lato nō erit alteꝝ violatū vt i dicto ca. si ec‑clesiā. ¶ Corpa fideliū defūctoꝝ sepulta i lo‑
X cis sacris a paganis scismaticis excōicatis nō ꝓpt̄ hoc sūt exhumāda. ext. de sacra. nō itec. ca. a nobis. ¶ Cimiteria etiā ꝯsecrata i quib⁹ corpa paganoꝝ hereticoꝝ seu excōica‑toꝝ sepulta sūt: nō debēt recōsecrari. de con. di. i. ecclesiā. sꝫ corpa hmōi debēt ꝑius ꝓijci si ab alijs fideliū corpib⁹ poterint discerni. alias nō. ext. de sepul. sacris. ꝑ ipa cimiteria recōsiliāda sūt sicut de ecclesia dictū ē. Nec in ecclesia i qua excōicat⁹ sepult⁹ fuit ante

reconsiliationē licet celebrare. Nec anteꝗ̄ eiciatur corpus eius si discerni possit etiā si ecclesia nō fuerit pri⁹ cōsecrata ſm b. in gl. ex̄. eo. si ecclesiam. ¶ De calice pallis vesti‑mentis et alijs que ad altare ꝑtinent dictū est ī pte iiij. c. vij. a. b. c. d. e. f. g. Item pal‑la altaris et vasa sacra et alia hmōi nō de‑bent conuerti ad laycales vsus sed si nimia vetustate cōsūpta fuerint debent igne cōbu‑ri et cineres in ecclesia reponi. xix. q. iij. ca. que semel. de con. di. i. altaria. Si vero non sunt consūpta sed fracta: reparari debent. et nō oportet ea recōsecrare. Si etiā plures partes reparentur dū tamen forma mane‑at: secus vero si forma soluatur ſm al. ꝑ b. Vasa sacra vnius ecclesie ꝓpter necessitatē vendi possunt alteri ecclesie in eadē forma. Sed conflata possūt vēdi cuicūqꝫ. ar. de cō. di. i. ligna. Vbi etiam dicitur ꝙ ligna eccle‑sie non debent in opus laycoꝝ admitti: sed in edificia honesta ecclesie ꝑtinentia iungi possunt nō tn̄ ad imunda vt sūt coquina et hmōi ſm glo. ¶ De emunitate ecclesie. c. ij.

Emunitas ecclesiastica est priuile‑gij libertatis ecclesie vel perso‑narū vel rerum ad eā pertinen‑tium. Ecclesia consecrata multas habet emunitates quas nō habent cimi‑teria ſm Ray. ꝑ Host. Et ecclesie non con‑secrete auctoritate epi dioc. tn̄ constructe. vt ex̄. eo. ecclesie ꝑ ſm Inno. Pono ꝙ nullus mortuus infra ecclesiam sepeliri debet: nisi epi et abbates aut digni presbiteri aut etiaꝫ in dignitate constituti. xiij. q. ij. nullus. Itē nota ꝙ in choro nō debent morari laici cuꝫ clericis de cō. di. i. sacerdotū. Itē ꝙ in sclāre habitaculū decetero nullaten⁹ ecclia cōuer‑tatur de con. di. i. ligna. Itē placita sclāria nō sūt in ea facienda seu tenēda maxime in causa sanguinis ex̄. e. c. i. Nec etiā ꝑlamē‑ta neqꝫ negociationes ꝑ ꝑcipue nūdinarum nec strepit⁹ iudicioꝝ sclāriū. Nec ꝓcess⁹ iu‑dicū sclāriū ꝑ sentētie in dictis locis late ipo iure nō valent ex̄. e. decet li. vi. Itē ꝑcipitur ꝙ in quibuscūqꝫ ecclesijs nullū de' ꝗbuslibꝫ rebus venalibus mercatū teneat̄ nec vllā ne‑gotiationē ibi exercere ꝑsumat ꝑ ꝙ ꝑlati hoc statutū p censurā ecclasticā faciāt obserua‑ri in ꝯsti. octo. ops de⁹. Itē ꝙ nō fiant in ec‑clesia ludi theatrales cū laruis ꝑ alijs inho‑nestis vt ex̄. de vita ꝑ ho. cle. cū decorē. Sec⁹ vero de honestis et deuotis ꝑntatiōib⁹ vt re‑presētare ꝑsepe dn̄i. herodē. magos. ꝑ hmōi que poti⁹ inducūt ad deuotionē ꝗ̄ ad vani‑

B tatē. ar. de con. di. ij. semel. ¶ Itē nullū ab
ecclesiā ꝯfugientē licet ꝓ vim extrahere exce
ptis certis casibus. Videlȝ nisi confugiens
ad illam sit publicus latro scȝ q̄ stratas pu=
blicas insidijs ⁊ aggressionibus obsidet: vel
nisi sit public⁹ depopulator agroꝝ. s. q̄ de no
cte depopulatꝰ agros. i. deuastat ⁊ cōburit: ta
les eñ extrahi pñt ipune. xvij. q. iiij. sicut.
ext. co. ti. inter alia. De talibus enim videtꝰ i
telligendū qđ dicit dñs exo. xxi. si quis ex in
dustria occiderit ꝓximū suū per insidias ab
altari meo euelles eū vt ibi moriatꝰ. ¶ Itē
si quis in ipsa ecclesia vel cimiterio cōmisit
maleficiū enorme sperans ab ecclesia defen
di: ꝙ sēper ꝓsumitꝰ nisi contrariū ꝓbetur nō
debet ab ecclesia defendi. ext. co. ca. vltimo.
Et q̄ cōmittit homicidiū mutilationem vel
aliud maleficiū graue in vna ecclesia: non
debet ab alia ecclesia saluari: si ad eam cōfu
giat. quia q̄ iniuriā facit vni ecclesie faciat i
iuriā oib⁹ cū in rei veritate tñ sit vna eccle=
sia in toto orbe licet forte ex consuetudie ali
ter obseruetꝰ ſm wil. ⁊ Innocē. ⁊ Jo. in no.
C ¶ Alius vero malefactor ꝗcūq; graue deli=
ctū commisit exceptis casibus supradictis si
ad ecclesiā confugiat ⁊ libere cōditionis fue
rit: dȝ ab ecclesia defendi. ⁊ debent rectores
ecclesiaꝝ saluare ei vitā ⁊ mēbra: et poterūt
rectores hmōi petenti talē cōfugiū: concede
re illū. recepta sup eius impunitate ydonea
cautione. s. vel iuratoria si sufficere videatur
xvij. q. iiij. illud constituimus. vel fideiusso
ria et penali si timeatur ꝙ ille qui petit non
seruet iuramentū suū. ar. ext. de resti. spo.
ex trāsmissa. ⁊ ca. litteras. §. fi. ⁊ idē dicit In
nocē. sup capitulū inter alia. §. si libero.
¶ Porro talis confuga ꝗdiu est in ecclesia
non solū exinde non est extrahendus seu vio
lenter eijciendus sed nec molestand⁹ detinen
dus aut constringendus nec requies vestes
aut victualia eis sunt vllatenus denegāda
C. de his q̄ ad ec. cō. presenti. §. i. ⁊ ij. Si q̄s
cōtrafecerit sciat se crimen lese maiestatꝭ ir
retitū. ⁊ sic vltio supplicio puniēdū. Hāc au
tē libertatē habet cōfuga nedū infra ecclesiā
sȝ etiā ex. īfra. xxx. passus ⁊ ad requisite na
ture vsū debitis locis exeat. xvij. q. iiij. diffi
niuit. ⁊ ca. q̄sq̄s. Hoc tñ priuilegiū de. xxx.
passib⁹ nō hñt capelle q̄ sūt infra ambitum
muroꝝ ciuitatū castroꝝ seu villaꝝ murata
rū situate vt in dicto capitulo q̄sq̄s. ¶ Itē si
D seru⁹ alicui⁹ ad ecclesiaȝ ꝯfugiat postq̄ dñs
ei⁹ de impunitate sua securitatē clericis ꝓsti
terit ad seruitia dñi sui redire ꝯpellatur: etiā
inuit⁹ alioquin a dño suo poterit occupari. E
ext. co. inter alia. ¶ Itē si iude⁹ pagan⁹ aut
excōicat⁹ ad ecclesiā ꝯfugerit ab ea debet de
fendi. ſm Inno ⁊ Ber. De excōicato tñ q̄=
dā dubitant an debeat defendi cū sit extra ec
clesiā ⁊ merito ⁊ numero: credit tñ ꝙ idē eēt
iudiciū. ſm wil. puto tñ in hoc cōsuetudinē
approbatā esse tenendā. ¶ Confugiētibus F
ad ecclesiā ꝓuidebit ecclesia de expensis. C.
de his qui ad ecclesiā confu. ꝓsenti. sicut re=
ctor carceris ꝓuidebit captiuis. C. de ep̄ali
aud. iudices. ⁊ etiā nota. xvij. q. iiij. diffini=
uit. ¶ Itē si q̄s hmōi cōfugis alimēnta im G
pedit ministrari per cen. ecclesiasticam pu=
nietur. Extrahētes aūt eos ab ecclesia. cimi
terio vel alio loco ecclesiasticā emunitatē ha
bente a via publica post abiurationē terꝛe ab
strahentes ⁊ abstractos taliter occidentes cū
sub ecclesiastica ꝓtectiōe tunc consistant: ip
so facto sunt excōicati. contra vero fugien=
tes ad ecclesiā nulla deputetꝰ custodia p potē
tiā laycalē. ⁊ si ꝯtrariū fiat: tā custodes ꝗ il
li q̄ eos apposuerunt oibus penis sacrilegij
puniantꝰ. In ecclesia tñ vel cimiterio non
fiet custodia ꝯfugiētiū ad ecclesiā. ꝙ si fiat:
custodes p sententiā excōicatiōis districti⁹ cō
pescātꝰ. illos tñ solūmō tueatꝰ ecclesia quos
canones ꝑcipiūt esse tuēdos. hec in cōsti. bo
nifa. cantua. archiepi. de cle. cap. ex. §. porro
sicut allegatꝰ in sūia vt ibidē ꝓ parte habetꝰ
in consti. octo. de abstrahētib⁹ ꝯfugiētes ad
ecclesiā supra pte. v. ca. xxi. A. ¶ Itē cōfu= H
gientes ad palatiū epi defendentꝰ ibi sicut q̄
confugiūt ad ecclesiā. xvij. q. iiij. illud cōsti
tuim⁹. hoc intelligūt quidā qñ palatiū epi iū
ctū est ecclesie. Alij indistincte intelligunt: q2
textus loquitur absolute de domo episcopi.
¶ Si q̄s confugiendo ad ecclesiam obuiaue I
rit sacerdoti portanti corpus christi ⁊ ei ad=
hereat defendetur ꝗuis hoc in iure nō sit ex
pressum. quilibet tamen catholicus hoc de=
bet fouere. naȝ ⁊ mulier que tetigit fimbriā
vestimenti christi salua facta est. Math. x.
et secundum leges statuta prefecti saluat ho
minem ſm Host. ¶ Item ad emunitatem K
ecclesie pertinet quod bona que in ecclesia
sunt siue deposita siue alio nōie nec per vim
nec per furtum sine grandi facinore possūt
auferri. et auferens sacrilegium committit
xvij. q. iiij. quisquis. ¶ Item quicunq; res
alienas in hmōi locis sacris depositas violē
ter asportauerit seu asportari fecerit aut
confugientem ad ecclesiam cimiterium vel
claustrum violenter abstraxerit: vel eiectū

necessariũ prohibuerit: seu hmõi asporta-
tionem phibitionẽ vel abstractionem fieri
mandauerit: vel nomine suo: vel a familia-
ribus suis factum ratũ habuerit. aut hmõi
abstrahentibus asportantibus vel prohibẽ
tibus publice vel occulte consiliũ prebuerit
auxiliũ vel consensũ excõicatus est ipso facto
vide supra/parte. v. ca. xxi. B. Et sic excõi-
cat⁹ si a suo diocesano monitus infra trien-
niũ ab eo prefixum non satisfecerit: terra ip
sius ecclesiastico subiaceat interdicto. q̄ an
te prestitam satisfactionẽ nullatenus relaxe
tur. Si vero terram non habuerit dominus
terre in qua moratur per diocesanum moni
tus infra trienniũ sibi limitatuz a dominio
suo repellere tenebitur. alioquin terra sua
subiaceat interdicto. q̄diu hmõi pestilẽs ex
cõmunicat⁹ remanserit in ea duraturo. Et
si taliter excõicatus clericus fuerit q a prela
to suo monitus infra triẽnium quẽ ei duxe-
rit prefigẽdũ minime satisfecerit: extũc omni
beneficio ecclesiastico quod in regno illo ob
tinet sit priuatus. Et si nullum obtinet: ad
quodcũq3 eiusdem regni ecclesiasticum bñ-
ficiũ obtinẽdũ per quinquẽniũ sit inhabilis
et ad omnia premissa que penalia sunt cir-
ca incẽdiarios et effractores ecclesiarũ vo-
lum⁹/obseruari. in consti. octo. ad tutelam.
Illi etiam qui de domibus maneriis gran-
gys seu alys locis ad quoscũq3 prelatos ec-
clesiarum vel ad ipsas ecclesias ptinẽtibus
quicq̄ violenter abstulerint aut consumpse
rint excõicati sũt vt i dicto ca. ad tutelã. vide
M supra ptc. v. ca. xxi. C. ¶ Item ecclesia in-
terdicta vel suspensa retinet emunitatem
prius habitam. Hec enim reuerẽtia deo de-
betur q̄ nõ deliquit neq3 ecclesia sua: et ideo
nõ perdit priuilegiũ qui culpã non cõmisit
sm Hos. q Goffre. priuata aũt oratoria do-
morum hmõi priuilegia nõ habẽt sm Ho.
N ¶ Item sm antiqua iura qui aliquo modo
violant ecclesias seu personas ecclesiasticas
vel ab ipsis rapiunt violenter seu vsurpant
bona eorum sacrilegium cõmittũt q excõi-
candi sunt. xvij. q. iiij. nullus. q ca si quis de
inceps. etiã preter hoc sunt q̄q3 pena pecu
niaria puniendi. seu maiori vel minori se-
cundum arbitrium iudicis. vt ibidẽ ca. q̄s-
quis. q ca. si quis cõtumax et debet dari pe
cunia persone vel loco cui facta est iniuria.
vel cuius est emunitas violata. xvij. q. iiij.
si quis in atrio. et ext. de sen. ex. parochiani.
Effractores vero q incẽdiarij ecclesiarũ ipso
iure sũt excõicati. xvij. q. iiij. oẽs ecclesie. de

sen. excõ. conquesti. ¶ Ecclesie suis orna- O
mẽtis debent teneri mũde nec debent ibi conui
uia fieri vel hoies iacere aut sua supellecti
lia mittere: nisi propter hostiles incursus. aut
incendia repentina: seu alias necessitates vr
gentes: sic tñ vt necessitate cessante res i pri
stina loca reportenẽ. ex. de custo. eu. reliqui.
¶ Item nota q̄ ppter metũ paganoꝝ here P
ticorũ piratarũ seu ꝑdonum potest ecclesia
muniri et castellari et possũt ibi habere refu
giũ nõ solũ clerici sed etiã laici et possunt de
fendere ecclesiã q ea que i ea sũt. ar. extra. de
custo. eu. reliqui. xxiij. q. vi. si res. et capi. hi
qui ita tñ q̄ cessãte necessitate cessabit q ica-
stellacio. nõ tamẽ debet ecclesia incastellari.
vel imuniri vt inde fiet guerra nec in ea re-
cipiãtur q̄ guerram faciũt q ꝑcipue ꝑdones
et cões malefactores secundũ Ray.

¶ De decimis ꝑmitiys q oblationib⁹. Ca. iij

Tam ex veteri testamento q̄ ex no A
ua lege preceptum solutionis deci
marum roboris habet firmitatez
scdm Tho. scda secunde. q. lxxvij
vbi plane hoc declarat. Est aũt decima oiz
bonorum iuste acquisitorum talis pars scz
decima deo debita. ext. e. ti. tua nos. ¶ Deci B
maruz: quedam sunt personales: quedã ꝑ-
diales: quedam mixte. Prediales decime sũt
que proueniunt ex ipsis predys. i. terris seu
possessionibus vt sunt vinum/ bladũ/ fru-
ctus arborum/ q hmõi. vt ext. e. ad aposto
lice. et ca. pastoralis. q de illis debent dari de
cime indistincte nõ deductis expensis nec se
mine. nec etiam illis expẽsis q̄ fiunt p fructi
bus colligẽdis. ext. e. cũ hoies. Et debẽt stati
dari vt fruct⁹ percipiũtur etiã antequã separen
tur inde census redditus vel tributũ q hmõi
Et si ꝑmo facta fuerit talis separatio qd tñ
fieri non debet: nihilomin⁹ decima toti⁹ inte
gre danda est. ext. e. tua nobis. q ca. cũ nõ sit
Sed an debeat solui in loco vbi crescunt vt
in agro aut in vinea an ad ecclesiã deportari
seruãda est cõsuetudo loci. ar. ext. de sepult.
certificari. ¶ Decime personales sunt q̄ de- C
bẽt ex negociatiõe seu artificio scia: militia
seu venatione vel similib⁹. vt i dicto ca. pa
storalis. q scdm Ho. debent solui deductis ex
pensis: sed quomõ. vide infra. A n. Et pos-
sũt hmõi psonales decime solui in fine ãni.
ar. ext. de pignorib⁹. ex litis. ¶ Decime vero D
agnoꝝ q alioꝝ fetuũ aialiũ lane lactis q hu
iusmodi pñt dici mixte cum ex ptim ꝓueni
unt a ꝑdys vnde viuũt aialia sic sũt ꝑdia-
les. parti vo ꝓueniũt a psonis. i. a custodia

D et industria psonarum sic videntur psonales secundum Host. et de hmói agnis pullis vitulis et alijs fetibus nõ debent optimi dari p decima nec deteriores sed mediocres sicut trãseũt sub virga pastoris. Indignũ enim est dare deo qd dedignatur hõ. xlix. di. ca. vltio. xxvi. q. vij. oẽs decime.

E ¶ Nota generaliter q oẽs laici tenent dare decimas. xvj. q. vij. decimas. Clerici vero nõ de rebus ecclesie sed de patrimonialib' ex. e. ca. ij. et ca. a nobis. Clerici aũt 9iugati qui ab alijs clericis stipendia spũalia recipiunt eã decimare debent sm Ber. i glo. e. ti. ca. ij. Et breuiter a quolibet sũt dande nisi speciali pĩuilegio pape munitus sit ex. eo. tua. et ca. nobis.

F ¶ Sũt aũt pĩuilegiati a solutõe decimarum cistercienses hospitalarij et tẽplarij de possessiõib' suis q̃s pprijs manib' vel sũptibus excolũt. ext. e. nup' abbates. Alijs vero religiosis hoc 9cedit de noualib' cãtũ. hoc

A intellige de possessionibus ante 9ciliũ lateranense acquisitis: de his vero q̃ post dictũ 9ciliũ eis collate sũt vel acquisierũt et monasteria eorum postea de nouo fundata tenent decimas dare: etiã si possessiones hmõi proprijs manibus excolũt. ex. eo. nup abbates. Alijs

B vero religiosis hoc 9ceditur de noualib' que proprijs manibus excolũt. De ortis et nutrimentis aĩaliũ q decimas soluere nõ tenent ex. e. ex pte tua. et sic hodie tenendũ ẽ de monachis nigris et canonicis regularibus ac alijs religiosis viuẽtib' in cõi q̃cq̃d dicat canon. xvj. q. j. decimas. et non obstantib' alijs iuribus antiq̃s sm Hos.

¶ Sed quo ad decimas noualiũ sciẽdũ ẽ q cũ 9cedit a papa aliq̃b' vt noualiũ decimas pcipe valeãt. pro ea portiõe qua decime veteres eos contingunt nõ intelligitur de illorum noualiũ decimis quas tpe hmõi impetrationis alij possidebãt. Nec extendit illud pĩuilegiũ vltra loca in q̃b' veteres decimas pcipiebãt ipi impetratores. et p ea tñ portiõe. q si impetratores hmõi priuilegij tpe ipetrationis possidebant veteres

C decimas in totum vel vltra medietatem: nõ extendetur indultum vltra medietatem noualium: nisi fuerint cistercienses vel cartusienses. Ubi autem per hmõi concessiones adeo contingit ecclesias parrochiales aggrauari q nõ poterunt 9grue sustentari et iura epalia persoluere prouideatur per ordinarium q hoc possent. Et quũs a religiosis exemptis et alijs fiant in feudationes decimarũ a laicis detentarũ: et iidẽ laici q illas decimas ab ipsis religiosis teneãt in feodo recognoscãt: nõ licet illis religiosis post talẽ ifeudationẽ sic de facto presumptiuã: hmõi decimas de manibus laicorũ ipsorũ recipere vel acquirere absq diocesani 9sensu. Illas autem decimas tantũ possunt religiosi taliter de manu laicorũ acquirere que ante lateranense 9ciliũ in feodũ perpetuo erant 9cesse et diocesani faciãt iusticiam parrochialibus ecclesijs de illis decimis quas religiosi habẽt et ad ipsam ecclesiã ptinent: nisi agat de rebus exemptis. Ceterum religiosi tã exempti q̃ non exempti et de terris et possessionibus suis acquisitis et acquirendis tenentur integre decimas soluere illis quibus eorum terre vel possessiones fuerint decimabiles. hec oĩa habẽtur ext. de decimis ca. statuto. libro. vi.

G ¶ Item leprosi tenent soluere decimas si tñ sint cõmuniter viuentes non tenentur de ortis et fetibus ac nutrimẽtis animaliũ extra. de eccle. edi. capitu. ij. de alijs vero tenentur nisi habuerint priuilegiũ speciale.

H ¶ Item si quis vendiderit aceruũ tritici ante decimationem tam venditor q̃ emptor tenetur ad decimam. Venditor quidẽ propter dolũ quem cõmisit. et etiã q2 habet preciũ quod succedit loco rei vendite. ar. xij. q. ij. monem'. Emptor vero tenet: q2 res trãsiuit ad illum cum onere decimarũ. ext. e. pastoralis, et ita ecclesia potest petere a quocunq eorum voluerit Si tamẽ obtinet ab vno absolutus est alter absurdũ enĩ vt ecclesia recipiat ab vtroq. Si tamen emptor fuerit bone fidei et soluit decimam. venditor ei tenebit sm Tho. scda scde q. lxxxvij.

I ¶ Itẽ si quis furtiue seu violent rapuit aceruũ tritici de area rustici. si rustic' fuit in mora decimandi cum stati decime collectis fructibus debeãt dari. ex. e. cũ homĩes piculũ spectat ad rusticũ, et sic tenet, si tñ sic soluerit dabit ecclesia actiões suas 9 raptorem. Si vero nõ fuit ipse rusticus in mora: et violenter sibi raptũ est: nõ tenet, sed aget ecclesia contra eius raptorẽ. ff. locati. si in le. g. §. item mulier. Similiter si sacerdos aliquo mõ fuisset in culpa vel causa more: non tenebit rustic'.

K ¶ Itẽ si quis lõgo tpe decimas retinuerit vel recepit et postea veniens ad satisfactionẽ postulat ea sibi remitti quia paup est: debet sacerdos si videat eũ cõtritũ et p̃ces ei' imiti vtati d3 ei tãtũ paupi remittere vt hẽat vñ viuat. q2 hoc idẽ postea dare deberet. xvj. q. i. q̃m. vt glo. q et si diues fuerit põt ei grat' remittẽ i toto vel i pte ex quo i posterũ vult cessare a tali pceptiõe et ecclesiam restituere iuri suo, et vt etiã q heres tenetur tam p se q̃ p antecessorib' suis decimas fi-

de malis receptas restituere. usq3 ad estima-
tionē totius hereditatis quā h3 ab illis an-
L tecessoribus. ¶ Item si aliquis renuerit de-
cimas soluere q2 ex antiqua ɔsuetudine nec
ipsemet nec antecessor suus aliquā decimā
soluit dicit Inno. ex. c. in aliquibus q2 in co
q2 nō soluūtur decime vel min9 plene nulla
cōsuetudo valet xvi. q. vij. quicūq3 illi tamē
in locis vbi cōsuetudo est si consuetudo dici
valeat qui nō soluūt nō sūt in statu dāpna-
tionis: nisi ꝓpter obstinationē forte q2 non
habēt volūtatē soluēdi decimas hmōi. etiā
si ab ecclesia peterentur secūdū Tho. vbi s.
¶ De decimis ꝑsonalibus dicit Ray. q2 cō-
suetudo ɔtraria approbata liberāt nō soluē-
tes eas. ex. c. in aliquibus. Sanī9 tn̄ est con-
siliū eas soluere vel facere eas sibi remitti.
vnde dicit decretū. Qui minus soluit deci-
mas: modo emendet. xvj. q. vij. quicunq3.
M ¶ Compositio inter personā ecclesiasticam
& laicū sup aliqua pte seu quota decime fa-
cta de cōsensu diocesani vigorē habet secū-
dum Host. ex. de transacti. statuimus. Itē
iudei et saraceni inter xp̄ianos viuentes co-
gendi sūt ad soluendas decimas pdiales: si-
cut illi inter quos viuūt ex. c. de terris. De-
cimas vero ꝑsonales nō tenentur soluere q2
nō pcipiūt ecclesiastica sacramēta scd3 Ho.
N ex. de ꝓrochijs. §. ij. ¶ Nota q2 decime pdia-
les dande sūt ecclesie in cui9 ꝓrochia pdiū ē
situ vn̄ ꝓueniūt ex. de ꝓrochijs c. vl. xvj. q. i.
si quis laic9. Nisi aliud obtineat cōsuetudo
vel nisi prescripte sint s̄m Host. Persona-
les vero dande sūt ecclesie ꝓrochiali siue ba-
ptismali vbi quis audit diuina & recipit ec-
O clesiastica sacramēta. xvi. q. ij. §. i. ¶ De mi-
xtis vero decimis de quibus d c ū est s̄ d. si
apparet cōsuetudo quomō & cui solui debēt
seruāda est. Si vero nō appareat tūc si ala-
lia cōtinue pascūtur in pdijs ꝓprie ꝓrochie
eius qui dn̄s est & curā eoꝝ gerit: indubitan-
ter illi ecclesie soluēde sūt. Si vero pascūtur
in pdijs ꝓrochie aliene: videt q2 diuidi debe-
at decima inter ecclias vbi pascūtur & ꝓpriā
ar. ex. de testamētis relatū. §. hec s̄m Host.
Ray. vero dicit q2 si aliqs pascit pecora sua
i vna ꝓrochia & h3 ouile i alia q2 de lacte fetu
& lana d3 dari decima eccle vbi pascua sunt
ar. ex. c. cōmissū. Sed scd3 Ala. si ɔtinue ia-
cent in vna ꝓrochia & cōtinue pascunt i alia
decime sūt diuidēde. Et idē dicendū est si p
medietatē anni pascūtur in vna & p medie-
tatē alterā in alia & s̄m Bern. ex. c. apostoli-
P ce ɔsuetudo tn̄ in talib9 obseruāda ē. ¶ In
cōstitutione autē facta apud mertoñ. p oēs
episcopos anglie que incipit quoniam pro-
pter diuersas. sic est statutum. de frugibus
non deductis expēsis decime integre persol-
uantur. De fructib9 etiā arborum et de se-
minibus & herbis ortorū: nisi ꝓchiani pro
talibus decimis redēptionem faciant cōpe-
tentem. De feno vbicunq3 crescit siue in ma-
gnis pratis siue in paruis siue alibi vbicūq3
De nutrimētis vero aīalium. siquis habu-
erit vi. agnos dabit p decima eoꝝ vi. obolos
Si autem habuerit vij: detur vnus pro de-
cima / ita tamē q2 rector qui vij. agnū recipit
de parochiano suo: det ei a quo recipit tres
obolos in recōpensationē / si autē receperit
viij. det vnū denariū. si nonū receperit: det
obolum vel expectet vsq3 ad alterū annum:
donec poterit plenā decimam habere si vo-
luerit. & qui ita expectabit semper exigat ij.
annū meliorem vel terciū ad min9 de agnis
secūdi anni & hoc pro expectatiōe primi an-
ni / et ita intelligendum est de decima lane
¶ Sed si oues alibi in estate alibi in hyeme
nutriantur: decima esse diuidenda. similī-
ter siquis in medio tempore vēdiderit oues
et certum est de qua parochia iste oues vene-
runt: diuidēda est decima sicut de re que se-
quitur duo domicilia. si autē incertum fue-
rit: habeat illa infra cui9 limites tēpore tō-
sionis inueniūtur decimā totalem. de lacte
vero debet solui decima dum durat. vi3. de
caseo tempore suo. et de lacte in autumpno
et yeme nisi parochiani p hmōi decima cō-
petentē velint facere redemptionem / et hoc
ad valorē decime et ad commodum ecclesie
¶ De prouentib9 autē molendinoꝝ decime
debent solui s̄m valorē prouentuū: nisi dn̄i
eorundē voluerint redēptionē facere ad va-
lorem ꝓuentuū congruentē. De pasturis et
etiam pascuis tam cōmunib9 q̄ non cōib9
decime debent solui / & hoc siue per numerū
animaliū: siue dicerū sicut expedit ecclesie.
¶ De piscationib9 autē & apib9 sicut de alijs
bonis acquisitis que renouant p annū deci-
me debēt exigi & debito modo ꝑsolui. De sti-
pendiarijs & mercatoribus & lucro negotia-
tionis similiter de carpētarijs cemētarijs fa-
bris textricib9 pādoxatricib9 & oībus alijs
stipendiarijs de stipēdijs suis exigēde sūt de-
cime. Nisi ipi stipēdiarij aliqd dare volue-
rint ad opus ecclesie vel ad lumē & hoc si re-
ctori placuerit. hec in cōstitutiōe pdicta qui
ꝓpter diuersas. ¶ De vitulis autē si infra. x.
ebdomadas vendantur volumus q2 ecclesia

verũ decimã valoris recipiat si nutriantur
in illius ecclesie parochia. licet quãqʒ per fraudẽ
pro vitulo sic vendito obolus dat. vel si re
Q ctor voluerit decimũ vitulũ expectet. ¶ Itẽ
in quadã alia constitutione prouinciali que in
cipit inter ecclesiarũ rectores sic inueni. Sta
tuim⁹ q in ecclesijs in quarũ parochijs oues
a tonsionis tempore vsqʒ ad festũ sancti Mar
tini cõtinue pascunt et cubant: decime casei
et lactis eiusdem temporis licet postmodũ
a parochia illa amote fuerint integre ibi persol
uantur. q si infra dictũ tempus ad diuersarum
parochiarũ pascua transferãtur: quelibet ec
clesia pro rata temporis portione decimã percipi=
et: minori tñ. xxx. dierũ spacio in rata tẽpo
ris minime cõputato. Si vero per totũ tempus
predictũ cubent in vna parrochia et conti=
nue pascantur in alia rector in cui⁹ parochia
cubant licet ibidem caseus fiat dimidiã de=
cimã caseorum siue lactis dũtaxat percipiat. Ta
men per aialia ex melioratione non modi=
cam percipiat vtilitatẽ. q si post festum sancti
Martini ad pascua deducant aliena et vsqʒ
ad tonsionis tempus in vna vel in diuersis
parochijs siue in proprijs pascuis dñorũ . siue
alienis cuiuscũqʒ pascant habita ratione ad
numerũ aialiũ et ad pascua decime estimen
tur. Decima vero casei siue lactis de vaccis
ouibus et capris prouenieus vbi pascũtur et cu
bant persoluatur. Sed si pascantur in vna pa
rochia et cubant in alia decima inter recto=
res habita ratione ad domestica nutrimẽta
est diuidẽda. ¶ Agni vero pulli vituli et aliũ
fetus aialiũ decimales vbi eduntur et pascũ
tur decimẽt. Et cũ de omnibus bonis que
licite acquirimus lege diuina decime deben
tur. Precipimus q de negociatione et de sti
pendijs seruient sꝫ deductis necessarijs expẽ
sis: decime vt decime nõ vt oblatiões inte=
gre persoluant. quia cũ sub oblationis spẽ pre=
stentur: ecclesie nõ nũqʒ iustis et debitis obla
R tionibus defraudent. ¶ In quadã cõstitu=
tiõe dñi Ricardi de wynchelse cant. archi=
epi que incipit sctã mater ecclesia sic dr. Cũ
iubẽte sacro elogio de oibus que renouãtur
per annũ decie debeant lꝫ cuiqʒ capellano paro
chiali. parochianos suos ad solutionẽ deci=
marũ per censurã ecclesiasticã cõpellere mo=
neat igr vnusqsqʒ capellanus parochi. paro=
chianos suos vt integre et fidel r soluãt deci
mam lactis a primo tempore innouationis
sue qdiu durat. ¶ De prouentibus bosce et
pannagijs siluarum et ceterarum rerum si
vendantur etiam/ vinariorum/ piscariorum/
fluminũ/ stagnorum/ arborũ/ columbarũ/
seminum/ fructuum/ bestiarũ/ warrennarum/
ortorum/ curtilagiorũ/ lane/ lini/ canopis/ vi=
ni/ grani/ turbariorum/ in locis vbi fodiũtur/
agnorum/ pullorum/ aucharũ/ anatum/ apum
mellis/ cere/ molendinorum/ venationũ/ arti=
ficiorum/ negociorũ/ necnon agnorum / vi
tulorum/ et equorũ. sm verũ valorẽ quarũ
cũqʒ aliarum rerũ iuste acquisitarum ecclesijs qb⁹
tenentur de iure nullis expensis deducendis
nisi de artificijs et negotiationibus/ q si mo
nitionibus vestris parere cõtẽpserit per sentẽ
tiam suspẽsionis excõicationis et interdicti
ad solutionẽ decimarum hmõi cõpellant ad q
oia et singula facienda oib⁹ et singulis sub=
ditis suis cõmisit vices suas cũ cohertionis
canonice potestate. ¶ Itẽ in cõstitutione do S
mini Bonifacij cantua. archiepi supradicti
sic habet in fine moneant parochiani. i. ij. et
iij. q decimas deo et ecclesie fideliter soluant
et si non fecerint ab ingressu suspendantur
ecclesie/ et deinde ad solutionẽ si necesse fue=
rit per cen. ec. cõpellant/ et cum suspẽsionis
hmõi relaxationẽ vel absolutionẽ petierint
ad ordinariũ loci mittant absoluẽdi vel alio
modo puniendi / rectores vero ecclesiarum
seu vicarij capellani ve annui qui predictas
decimas propter formidinẽ hominũ seu pa
uorẽ timore dei postposito non petierint vt
deberent pena suspensionis innodent donec
dimidiã marcã archidiacono loci persoluãt
¶ Itẽ de decimis soluendis religiosi cõfesso T
res tenentur facere conscientiam cõt tẽnb⁹
eis/ quod si scienter omiserint suspensi sunt
ab officio predicationis donec faciant si cõmo
de possint. et si interim predicant sunt excõi
cati/ illi etiã religiosi qui dicunt aliqua i ser
monibus suis vt a solutione decimarum retra
hant audiẽtes excõmunicati sunt ipso facto .
¶ Itẽ preceptum grauissimũ datur predi=
cantibus vt in prima dñica. xl. quarta et vlti
ma et in festo ascẽsionis dñi. penthecoste. nati
uitatis sancti iohãnis baptiste. assũptio. et na
tiuitas beate marie informẽt audiẽtes ad so=
lutionẽ decimarum si fuerint per illos ad quos
pertinent requisiti extra. de penis. cupientes
in cle. ¶ Item nota sꝫ Inno. q reges et pri V
cipes soluere debẽt decimas personales epo
in cuius diocesi habẽt principale domiciliũ
et si in duab⁹ diocesis habẽt domicilia prin
cipalia: tunc diuidẽde sunt inter eos decime
Decime vero piscationis et venationis dã=
de sunt generaliter vbi qui eas debent perci
piunt sacramenta. ¶ Item si pascua pani X

malibus annuatim vendantur decima p̄re-
cij soluetur ecclesie vbi sunt illa pascua. si ve
ro dn̄s fundi patiatur gratis bestias pati in
fundo suo domin⁹ fundi nō tenebit ad deci-
mam. sed domin⁹ bestie tenetur cū herba sic
depasta transeat cū oue. ex. de decime. S. ideo da
bit illi eccl'ie decimā valoris herbe s̄m Inno.
y ¶ Item de siluis ceduis et de omnibus cuius
cunq̄ generis arboribus excisis vbicunq̄ ex
quarum stipitibus seu radicibus renasci plā
ta vel arbores hm̄oi verisimiliter estimant.
debēt decime cū sint prediales ꝫ reales eccle-
sijs parrochialibus infra quarū limites cre
uerint integre: sicut de feno vel blado p̄sol-
ui. et possessores hm̄oi arbor̄ decime ad inte
gram p̄stationē omni censura ecclesiastica
cōpelli. in cōstitutione Jo. stratforde. ca. q̄
z ex soluentibus. ¶ Item si quis arborem ex
cisam deportet ad locum vbi pl⁹ valet et ibi
vendat vel aliud inde faciat. soluere debet ec
clesie vbi fuit excisa totā decimā valoris: de
ductis expensis quas fecit transferēdo eā s̄m
Aa Inno. ¶ Itē si quis teneat decimas in feo-
do non propter hoc recipiet decimas nō aliū
de de nouo ad culturā redactor̄: sed debentur
ecclesie p̄rochiali q̄ hm̄oi cōcessiōes sine p̄ri
uilegia sunt artāda nō ampliāda. ext. c. tua
nisi forte sint religiosi. et ex priuilegio deci-
mas percipiant q̄ tūc percipere debet etiā de
nouialibus ext. c. ex p̄te. Si vero hm̄oi religi
osi nō ex priuilegio hm̄oi p̄cipiant decimas
sed ex prescriptione: tunc decime non aliūm
Ab non eis sed parrochialī ecclesie sunt soluēde
extra. e. cum contingat. ¶ Itē si laicus ha-
bet decimas in feodo et decime rerum ex qui
bus non solebat antiquitus solui modo recu
perantur et soluantur gratis non debet eas
ipse laicus recipere sed ecclesia parrochialis
secus videtur de monasterijs seu ecclesia in
Ac tali casu s̄m Ray. ꝫ Hosti. ¶ Item ille qui
diu detinuit et nō soluit decimas de reb⁹ suis
non debet decimas illis soluere si cōpellatur
illis soluere qui ex prescriptione habēt deci-
mas in limitibus illis: sed ecclesie parrochia
Ad lis secūdū W. l. ¶ Itē si cōsuetudo percipien
di decimas prescripta fuit ab eo qui p̄scri-
bere potest in vno predio alterius parrochie
non propter hoc extēditur ad aliud prediū
quod de nouo colitur: imo probare debet cō
suetudinē de singulis fundis per se/ q̄ deci-
ma percepta de vicinis fundis nō probat de
alijs deberi aut ecōtra. ext. e. cū cōtingat s̄m
Ae Inno. ¶ Itē nota q̄ decime a laicis p̄scri
bi non possunt ext. de p̄scri. causam. xvi.

q. i. peruenit. Sed a clericis qui parrochia-
nos habent prescribi possunt ext. de p̄scri
ptio. de q̄rta. ¶ Religiosi vero si parrochia
nos non habent decimas prescribere nō pos
sunt. xvi. q. i. placuit. secus si parrochianos
habeant extra. e. cū cōtingat ꝫ capitulo tua.
Et nota q̄ ep̄s qui dicit se prescripsisse deci-
mas in alieno episcopatu probet quod alle-
get/ et probet titulū: quia ius cōmune est cō
tra eum nisi tanti tēporis allegēt p̄scriptio
cuius cōtrarij memoria non existit extra. de
p̄scripti. si ep̄m. li. vj. ¶ Itē vbi ep̄i vel re
Af ligiosi de cōsuetudine vel priuilegio p̄cipiūt
oēs decimas alicui⁹ parrochie: hoc nō obstā
te debet presbytero competens porcio assi-
gnari. extra de preben. ca. extirpāde. ꝫ extra.
Ag de decimis. statuto li. vj. ¶ Itē clerici q̄ aliū
de habent sufficiens patrimoniū si deseruiūt
ecclesie et decimas percipiunt non vt eas in
malos vsus cōsumant: sed vt in pios vsus
conuertant/ non peccant alias sacrilegiū cō
Ah mittūt. xvj. q. i. q̄m. ¶ Itē nota q̄ a tēpore
lateranēsis cōsilij sub Alexandro papa cele-
brati non possunt decime laicis in feodū cō
ferri nec valet hm̄oi collatio seu infeudacio
ext. e. p̄hibem⁹. ꝫ s̄m Inno. deponēdi sunt
transgressores. ext. e. q̄uis. q̄ si ius p̄cipiēdi
decimas fuit laico cōcessū in feodo an̄ dictū
cōsiliū: et laic⁹ bene viuit et defēdit ecclesiā
sicut bon⁹ vassall⁹: pōt excusari. aliter i peri
culo anime sue tenet eas s̄m Ray. ꝫ Ho. dicit
q̄ a t̄pe multū anteriori nō potuerūt decime
laico in feodū concedi: sicut mō nō possunt
ab alio q̄ a papa. vt in cōstitu. feudi. ep̄m vel
abbatē/ et laic⁹ ab illo t̄pe antiquo decimas
in feodum licite possidens ip̄m feodū in aliū
laicū de ꝯsēsu ep̄i trāsferre pōt ad instar alior̄
feodor̄/ nec h̄z ep̄s eas tūc dare in feodum.
extra. de feodis. ca. ij. ¶ Si v̄o laicus non in
feodum sed de facto teneret hm̄oi decimas:
tunc nec in laicos nec in clericos eas transfer
re posset/ etiam de consensu episcopi. extra.
de his que fi. a p̄re. cum apostolica. potest eti
am laicus omnem decimam quam tenet in
feodum dimisso iure feodi: libere in locum
religiosum de consensu episcopi transferre
vt in dicto capitulo cū apostolica. potius ta-
men videtur restituēdū parrochiali ecclesie
q̄ alteri loco vide sup hoc Inno. sup dictū
Ai ca. cū apostolica. diffuse. ¶ Item rustici sol
uentes decimas militibus vel alijs laicis q̄
consueuerunt possidere decimas excusantur
si sciunt vel credūt hm̄oi milites decimas il-
las auctoritate ecclesie ꝫ licite recipere p̄scr-

tim cu3 ecclesia nec ab ipsis rusticis eas petat
nec militibus contradicat. Si vero sciãt ru
stici ꝙ milites illicite decimas recipiũt non
excusantur nisi per metũ soluerent: tũc eni
excusarentur in parte ex. ꝙ metus causa sa
cris. Wil. dicit absolute ꝙ nõ peccãt nisi pla
Ae ceret eis hoc mõ ecclesiã defraudare. ¶ Itẽ
dicit Ray. ꝙ ecclesia potest sine labe simoie
decimas ab iniusto possessore redimere du3
tamen fiat autoritate epi que multũ iuuat
in talibus ex. de re3 pmuta. quesitũ. s3 Wil.
Af dicit ꝙ non est necessaria auctoritas episcopi
tum quia licitum est vnicuiq3 redimere ius
suum. tum q3 nõ dat temporale p2o spũali
sed solum temporale p spũali. q3 ius pcipien
di decimas qd est spũale semp remanet pe=
Ag nes ecclesiam. Et eadem ratione licet miles
possidens peccet non tñ cõmittit simoniam
licet Host. contrarium dicat. Potest etiã ec
clesia decimas que sibi debent ab iniusto pos
sessore in pignus recipere nec tenetur fruct⁹
Ah computare in sortẽ. Nã res quecũq3 empta
de pecunia ecclesie: ipsi ecclesie acquiritur
hoc intellige: si ecclesia nõ poterit eas de fa=
cili recuperare ex. de hijs que fi. a prelato si
ne con. c. cũ apostolica. ¶ Decimas autem
que alicui ecclesie debent nõ debet alia in pi
gnus recipere nec alio modo saltẽ a laicis.
Ai ex. c. interdicimus. ¶ Itẽ de rebus donatis
aut legatis aut successione acquisitis dixit
Ala. ex. c. puenit ꝙ nõ sũt decime dande. q̃a
ex hijs tantũ que vel naturaliter vel ex ope
ribus suis quis acquisierit tenetur decima=
re Hugo. vero notauit. xvi. q̃. i. decime ꝙ
donatarius & legatari⁹ tenent dare decimam
de re donata vel legata licet decimata fuerit
a legatore vel donatore. Filius tñ si succe=
dat patri cũ omnia bona patris quodãmo=
do ptinent ad ipsm: non tenet ea decimare si
decimata fuerint a patre Inno. ex. c. nõ est
recitauit has opiniones nec videtur alteru3
Am co2ũ alteri multũ p2eferre. ¶ Itẽ de illicite
acquisitis nota sm Host. ꝙ decime p2edia=
les ꝓuis illicite acquisite indistincte solui de
bent a possessore quocũq3 possidẽte vel occu
pante siue sit iude⁹ siue pagan⁹ ex. c. de ter
ris. Etiã si terra seminata fuerit semine fur
tiuo. De psonalib⁹ vero distiguit vtrũ vero
teneat aliq̃s ad restitutionẽ vt in furto rapi
na symonia vsura. exactiõe iniusta iniusto bel
lo iniusta sñia. & hmõi: q3 tũc nõ d3 dari de=
cima nec recipi. Si vero nõ teneat q̃s ad re=
stitutionẽ vt in meretricio histrionatu & si=
milibus: tũc si ex pctõ notorio questus pue

nit: ecclesia non debet decimam recipere. ne
videatur hmõi peccatũ app2obare secus si
occultum esset. ꝗuis hoc p2elat⁹ sciret. vi. q.
i. si omnia. & sm Tho. ij. ij. q. lxxxvij. ¶ Itẽ An
nota de decimis psonalibus si p2oueniant
de rebus p2ius decimatis deducende sũt ex
pense aliter nõ. ex. c. pasto2alis. De lucro eti
am aduocationis non debent expense dedu
ci sm Wil. De molendinis de piscarijs non
sũt expense deducende: anteꝗ̃ de eis soluat
decima. Nec etiã stipendium molendinarij
De mercimonijs vero et negociatiõe d3 de=
duci p2ecium quod solutũ est & necessarie ex
pense: & illud quod superest d3 lucrũ: et de il
lo soluenda est decima. De reb⁹ aũt q̃s emit
quis ad vsũ p2oprium & nõ causa mercimonij
nõ soluet decimas. ꝗuis res plus valet ꝗ̃ p̃
cium datũ. Sed si postea vendat res illas et
lucretur. de lucro dabit decimas ex. c. pasto
ralis & sm Inno. ¶ Itẽ ille qui libere pisca Ao
tur & venat nullo p2ecio. s. dato dabit deci=
mam vbi recipit sacramẽta. Si. vero daret
p2eciũ vel pars piscationis seu venacionis
tunc videtur ꝙ de illo p̃cio vel parte piscatio
nis vel venationis danda esset decima eccle
sie p2ochiali q3 nõ solũ ex ministerio hois tñ
sed ex aqua & fũdo p2ocedit. sec⁹ si esset aqua
cois vbi cuilibet liceret piscari: q3 tũc deci=
maret vbi pcipit sacramenta. Itẽ si quis ca
peret pisces in aqua coi & poneret eos in sta
gno vel viuario et essent ibi aliquot diebus
in p2ochia vbi stagnũ est sitũ solueret deci=
mas ibidẽ. Alij videt ꝙ decime hmõi dã=
de sũt vbi quis pcipit sacramenta & hoc in
sũma sũmaꝝ. ¶ Itẽ si eadem terra bis semi Ap
netur in anno et diuerso semine de omnib⁹
fructibus decima dari debet. ar. xij. q. ij. co=
gnouimus. ex. co. cum in tua. ¶ Item licet Aq
sciam recto2em meum simoniacum esse et
nichilominus teneo2 decimas meas solue=
re extra. co. tua nobis in glo. quia potius in
tuitu ecclesie ꝗ̃ persone dantur decime.
¶ Itẽ notandum ꝙ generaliter dande sunt Ar
decime de omnibus fructibus terrarum.
Pomis arbo2um. herbis o2to2um. et nutri
mentis animalium. lana. lacte. feno. lignis.
piscationibus. venationibus. pensionibus.
molendinis. etiam ad ventum. balneis ful=
lonibus. argentarijs. metallarijs. lapidici=
nis. de negocijs. artificijs. et ceteris bonis et
de tempo2e de consecratione distin. v. qua=
d2agesima. et xvi. questione. i. decime tri=
buta et q. vi. quicunq3 et ca. omnes decime.
extra. c. pmissũ. & ca. nũcios. et gñaliter de

As oi lucro licito fm. Host. ¶ Nota etiã q̃ pri=
uilegiũ de nõ dandis decimis cessat in sex ca
sib⁹ Primo si enormẽ lesionẽ ecclesie paro=
chiali inducat extra. c. suggestũ. Scḋo ꝓpter
pactionẽ vel amicabilẽ cõpositionẽ extra. c.
ex multiplici. Tercio ꝓpter cõtrariũ prescri
ptum actũ puta q2 priuilegiatus soluit deci
mas per xl. annos ⁊ amplius extra. de priuil.
accidẽtib⁹. Quarto si priuilegiat⁹ alienum
prediũ conducit extra. c. dilecti. Quinto si pri
uilegiatus prediũ priuilegiatũ alius locet. ex
tra. c. licet li. vi. Sexto si sñia ferat cõtra ip
sum a qua nõ fuit appellatũ siue ostenderit
priuilegiũ siue non extra. de. sen. et re. iudi.
inẽ. monasterium et fm. Host. c. titulo vre.
At cessãt. ¶ Nota etiã q̃ decime non sũt redi=
mende a populo vt libẽter eas soluent. xvi.
q. vij. decimas. fideliter soluẽti decimas da=
tur quadruplex remuneratio. Prima est ha
bundãcia fructuũ. Secũda sanitas corpoꝝ
de his duabus augustin⁹ si decimas dederis
non solũ habũdanciã fructuum recipies sed
etiã sanitatem corporis cõsequeris. Tercia
est remissio pctõꝝum. Quarta celeste regnũ
de his duab⁹ Augustin⁹ q̃ pmiũ comparare
aut peccatoꝝ indulgentiã desiderat ꝓmere=
ri reddat decimã et de nouẽ ptib⁹ studeat ele
mosinã pauperibus elargiri. hec patent. xvi
q. i. decime. ¶ Puniẽtur etiã nõ dãtes q̃druplũ
pliciter. Primo q2 diuinũ mandatũ preuari
cãtur. Scḋo q2 olĩ hoies soluentes decimas
abũdabãt oib⁹ bonis nũc ho qui nõ soluũt
ad decimã conuertũtur. Tertio q2 dñs nõ in
crepat locustas aut alia nociua nec plagas
amouet. Quarto ꝑ exactiões q2 qḋ nõ capit
xp̃s tollit fisc⁹. xvi. q. i. maiores. ¶ Itẽ ma
ledicti sunt a deo qui decimas nõ soluũt. xvi
q. i. reuertimini et sunt excõicandi post ter=
tiã monicionẽ. xvi. q. vij. oẽs dec me. ¶ Itẽ
excõicati sunt q̃ blada sua pro dec ma garba
menti faciẽtes. i. garbã exponũt ꝑ decimis
ecclesie ⁊ impediũt vel infestant viros eccle
siasticos vel suos seruiẽtes ne blada decima
bilia libere poterint abducere / vel qui gar=
bas decimatas nõ pmittũt a suis terris ab=
duci: ⁊ oẽs alij molestãtes pturbãtes aut im
pedientes viros ecclesiasticos coꝝ ve seruito
res quo min⁹ decimas garbaꝝ liberi ad vti
litatem suã abducere possunt prout deberẽt
excõicati sunt in cõstitu. dñi Johis de strat=
forde. de quo vide supra parte. v. capi. xxi. x.
Au ¶ De oblationibus nota q̃ oblatio q̃nq3 dr
donatio alicui⁹ rei deo vel ecclesie gratis fcã
inter viuos. q̃nq3 dicit hmõi oblatio facta cã
mortis et hoc vel dicit mortuariũ vel lega=
tum pro anima. de hoc infra cap. vlti. A. E.
quãdoq3 illa quotidiana et vsualis donatio
quã faciũt fideles ad missam. et illa dicit cõi
ter oblatio fm Ho. Sũt etiã oblatiões sacer
doti parrochiali noie rectoris cõferende / q2
pro peccatis offerũtur pro quoꝝ remissione
ille ex officio tenet orare / aut si ibi non esset
parrochialis sacerdos dande sunt prelato il=
lius ecclesie vbi offerũtur. x. q. i. q2 sacerdotẽ
Ar et ca. hanc cõsuetudinẽ. ¶ Cũ celebrat eps i
sua diocesi oblationes ei facte erũt siue de iu
re cõi que a suis parrochianis offerũtur: cu3
tota diocesis sit sua parrochia. extra. de cap.
ca. i. de parrochijs. sup eo. si tñ cõsuetudo sit
contrãria sequenda erit consuetudo: du3 tñ
episcopus suã canonicam portionem acci=
piat de omnibus. si aũt eps nimia3 morã in
vno loco traheret / aut nimis freq̃ẽter cele
braret aut in aliena diocesi secus esset ar. ex.
de decimis. suggestũ. et idẽ dicẽdũ est de ar=
chiepo visitãte prouinciã suã. ext. de censu.
Ay romana. in. vi. ¶ Religiosi possunt oblatio
nes recipere. Primo sicut pauperes ꝑ dispẽ
sationẽ sacerdotũ vel ordinationẽ sacerdotũ
ecclesie. Alio mõ si sunt ministri altaris sic
possunt recipere oblatiões spõte fctãs. Ter=
tio modo si parrochie sint coꝝ: tunc ex debi=
to possũt recipere sicut ecclesie rectores. secũ
dũ Tho. scḋa scḋe. q. lxxxvi. et licet oblatio
nes de sui natura habẽt qḋ volũtarie offerã
tur. fm illud Exo. xxv. ab omni homie qui
offert vltroneus accipietis eas. Pñt tñ ali=
quis teneri ad oblationes quadrupliciter. Pri
mo ex p̃cedenti pactione siue cõuẽtione: vt
cum alicui cõcedat aliq̃s fundus ecclesie: vt
certis tpib⁹ certas oblatiões faciat: qḋ tunc
habẽt rõnẽ cẽsus. Scḋo ꝓpter p̃cedẽtẽ3 spon
sionẽ seu ꝓmissionẽ sicut cũ aliq̃s offert do=
nationẽ inter viuos / vel cũ relinq̃t in testa=
mento suo aliquem rem mobilem vel imo=
bilem ecclesie in posterum soluendam. Ter
tio propter ecclesie necessitatẽ. vt si ministri
ecclesie non habeant vnde sustentari possũt
hoc intelligit Innocen. nisi parrochiani es=
sent ita pauperes q̃ adhoc nõ sufficerent: in
quo casu sacerdos proprijs manibus victũ
quereat. xci. distin. clericus victum. Quarto
propter consuetudinẽ tenẽtur enim fideles
in aliquibus solennitatibus ad aliquas obla
tiones consuetas / tamen quo ad quantita=
tem et speciem rei oblate: in his duobus ca=
sibus manet oblatio quodammodo volun=
taria concordat Raymon. addens q̃ parro=

chiani in hac parte cogi possūt. ad seruandā cōsuetudinē non quidem ꝑ sacerdotē ꝓpriū sȝ per epm cui⁹ officiū i talib⁹ est iploꝛandū extra. de simonia ad apostolicā; dicit etiam host. ꝙ in pcipuis festiuitatibus tenētur parochiani offerre. ꝫ cogi possūt maxime cū sit generalis cōsuetudo quasi vbiq̧ terrarū. de
Ay cō. di. pma. si quis. ecclesie. ¶ Itē nota ꝙ ecclesia nō recipit sed respuit oblationes olim subscriptoꝛum videlicet notoꝛie discidentium id est in odio fraterno ꝑmanencium. et etiā eoꝝ q̄ opprimūt pauperes. xc. di. oblatiōes. Itē raptoꝛū et vsurarioꝛū ex̄. de rapt. super eos de vsuris. c. qꝛ in omnib⁹. ¶ Itē meretricū ꝫ alioꝝ qui sunt notoꝛie criminosi. xvij. q. iiij. c. miroꝛ ¶ Itē ei⁹ q̄ cimunitatē eccl'ie violauerit: ꝫ emēdare noluerit vt i dcō c. miroꝛ hoc idē intelligēdū est de quolibet heretico publico seu publice excōmunicato sed vt dicit Innocen. pſbiteri nostri tēpoꝛis in istis non discernūt. de iudeis autē vbi nihil habent nisi de vsura: nō sūt obligatiōes exigēde. si aliquid habent ex iusto titulo. potest ecclesia exigere ab eis oblatiōes debitas hoc intelligit. Host. qn̄ possessiōes eoꝝ sūt obligate ad aliquas oblatiōes faciēdas pro vij. die. xxx. vel anniuersario alicui⁹ vel hu
Bb iusmōi. ¶ Itē nō dȝ recipere pecuniā oblatam pro missis quam ipsemet in penitentia iniunxit celebꝛari quia species mali est. ex̄. de vita ꝫ ho. cle. cū ab omni sed vel talia nō iniungat. vel si iniūgat dicat penitēti ꝙ eas faciat celebꝛari per aliū. ita tamē ꝙ non per vicinū sacerdotē. de quo merito sit suspitio ꝙ ille sacerdos mittet aliū penitentē ad ipsū seu quod ille ꝯfessoꝛ gratis celebꝛet: vel oblatū hac occasiōe paupib⁹ eroget hec host.
Bc ¶ Itē siquis excōmunicat⁹ fuerit ꝓ violēta manuū iniectiōe in clericū vel alia causa: cuius absolutio pape reseruat̄. moꝛiatur nō absolut⁹. etiam a simplici sacerdote: qui in articulo moꝛtis: potestatē habet. licet in eo apparuerit signa penitētie: nō est ꝓ eo oꝛandum. nec oblatiōes recipiēde qꝛ talis moꝛtuus: a sacerdote non potest absolui sed tantū a papa. xxvj. q. vj. si aliqui fuerint. ꝫ sȝ glosam ex̄. de sen. ex. a nobis. ¶ Similiter siquis capellan⁹ celebꝛans in capella priuata vel alia: oblatiōes vel alios ꝓuentus q̄ ipsis non recipiētib⁹: ad matricē ecclesiā ꝓuenire debuerint: recipiat. nisi illas rectoꝛi ipsius matricis ecclesie. restituat cum id quod alienum est iuste nequeat detinere suspensiōis sniā quousq̧ restituerit. se nouerit inodatū in cōst. octo. gratiā. ¶ Item qui in nubētiū solēnijs. mulierum purificatiōibus. moꝛtuoꝛum obsequijs. oblationes fieri maliciose impediūt. excōmunicati sunt vide supꝛa ꝑte v. c. xxi. q. ¶ Item laici occupātes seu auferentes oblatiōes factas in capellis ecclesijs cimiterijs vel alijs locis ꝫ non reddētes cas illis quib⁹ debētur excōmunicati sunt: vide supꝛa plane ꝑte v. c. xxi. y. ¶ De residētia clericoꝝ ꝫ ecclesijs ad firmā nō ponēdis. C. iiij

Viri ecclesiastici habentes beneficia curata tenentur ad residentiā extra. de cle. licet canō li. vi. Similiter q̄cūq̧ aliqd̄ bn̄ficiū hȝ qd̄ residētiā reqrit. ex statuto p̄uilegio seu ꝯsuetudie approbata. sȝ Inno. ex̄. de cle. nō resi. clericos et dicit oē bn̄ficiū residētiam requirere nisi cōtrarium constet hostiē. autē extra. eo. c. fi. dicit qd̄ quilibet beneficiatus tenetur residere siue beneficiū sit magnum vt episcopatus vij. q. ij. peruenit. Siue sit modicum beneficiū xx. solidoꝛū extra e. conquerēte. ꝫ debet beneficiatus interesse matutinis et vesperis: alias si sit incoꝛrigibilis deponatur xcij. di. c. fi. et debet clericus in ꝓpria ꝑsona residens deseruire ecclesie sue ex̄. e. quia non nulli / et hoc in suo oꝛdine extra. de fi. pꝛesb. pꝛoposuit. parū eni esset suā pꝛesentiā exhibere ꝫ curā pꝛopꝛie ecclesie negligere. ¶ Potest aūt clericus aliquis nō residens recipere fructus beneficij sui in absentia sua per consuetudinē appꝛobatā. vt extra. de cōstitu. cū oēs. sed talis cōsuetudo per statutū cōtrariū tolli potest: vt si ecclesia sit ministris destituta dūmodo pꝛebenda absentis assignet̄ ministro ꝓ eo subꝛogato extra. e. ca. cū dilect⁹ filī. Ho. sed si canonici tale statutū facerēt ꝓpter comoda ꝓpꝛia vt scȝ iter eos distribuat̄ illō ꝙ absens recipere solebat. nō valeret. extra. de constitu. cū oēs. ¶ Beneficiatus etiam a residentia coꝛpoꝛali in suo beneficio facienda in multis excusat̄ casibus. pꝛimo si causa sue absentie sit iusta: vt ꝓpter inimicitias vel aliud hmōi. vt ex̄. de cle. nō resi. inter q̄tuoꝛ Secdō si de licētia p̄lati ex cā rōnabili sit absens ext. e. relatū. ex̄. de electi. licet canō l. vj nō eni sine licētia p̄lati sui peregrinari possūt bn̄ficiati de cōse. di. v. nō opoꝛtet. et pōt eps subdito suo nō ꝯstituto in sacris habēti ecclesiā pꝛochialē licētiā stādi i scolis dare ꝑ. vij annos. ꝫ vt interī nō teneat̄ ad sacerdotiū pmoueri dū tñ infra pmū annum ꝓmoueat̄ in subdiaconū. et lapso septēnio infra annū ad sacerdotiū pꝛomoueatur. alioquin incur

A (margin, beside "Viri ecclesiastici")
B (margin, beside "¶ Potest")
C (margin, beside "¶ Beneficiatus")

ret penā q̄ ponitur extra. de elect. cū ex eo. li.
vi. ¶ Sunt et alij caſus in quibus non reſi=
dens habetur pro reſidente. Primo cum ma
net in ſeruitio domini pape extra. e. cū dile=
ctus. Secūdo ſi vn⁹ vel duo ex canonicis eccle
ſie ſunt in ſeruitio proprij epi extra. e. de ce=
tero. et ca. ad audientiā / et in his duob⁹ caſi
bus fructus beneficij ſui optinebit: ſed non
victualia quotidiana ſiue quotidianas diſtri
butiones que nō ſolēt abſentib⁹ dari vt i di
cto ca. de cetero. ext. de cle. nō reſi. ca. vnico.
lib. vi. Tertio ſi nō i fraudē ſe abſentēt bene
ficiati quicūq;: ſed pro defenſiōe iuriū eccle
ſie fideliter proſequātur ext. e. ex parte. et i
omnibus iſtis caſib⁹ tenetur per vicariū ec
D cleſie deſeruire. ¶ Unde preter caſus predi=
ctos in multis alijs poteſt aliquis p vicariū
ſue eccleſie deſeruire. Primo rōne occupati
onis et hac ratione excuſatur epūs qui in ec=
cleſia cathedrali habet aliquē loco ſui: et ipſe
in camera ſua dicit horas / et poſtea expedit
occurrentia. et idē intellige de quolibet timine
occupato. ext. de ce. miſ. ca. j. ¶ Debet enim
epiſcopus in ſua eccleſia celebrare in die dñi
co et alijs precipuis feſtiuitatibus niſi cū ne
ceſſitas excuſet. vij. q. j. tēporis. in fine. Se=
cundo ratione ſtatuti ſeu conſuetudinis. ar.
extra de cōſti. cum oēs. in ſi. Tertio ratione
priuilegij ſiue diſpenſationis. extra. de filijs
preſby. propoſuit. hoc priuilegiū cōcedit papa
frequenter habentibus plura beneficia / ſed
hi duo caſus nō habēt locū ſi eccleſia fuerit
ſeruitoribus deſtituta. extra. e. cū adhoc / ex
quo etiā cōſuetudo incipit eſſe irrationabilis
et eccleſie onerosa: tenēda nō eſt. ext. de con=
ſuetudine ca. j. et ca. ſi. Quarto qñ epiſcop⁹
habet hoīes diuerſoꝝ rituū et linguarū: illis
habet per vicariū deſeruire. ext. de officio or
dina. qm̄. Quīto qñ quis habet p̄bendā i ca
thedrali eccleſia cui annexa eſt p̄rochialis ec
cleſia ipſe enī deſeruiet in cathedrali. et p vi
cariū in eccleſia p̄rochiali annexa. ext. de pre
ben. extirpande. §. qui vero. Sexto ratiōe de
fectus ſiue debilitatis ſupueniētis. vij. q. j. c.
i. extra. de cle. egro. capitulis. i. et vltimo. Se
ptimo qñ neceſſario habet proficiſci. vt q2 cru
ce ſignatus eſt. ext. de voto. c. ſi. Similiť qñ
proficiſci habet pro vtilitate eccleſie et etiā
vtilitate et honeſtate vt cā ſtudij et peregri=
nationis et hoc de licētia prelati ſui ext. e. ca.
relatū. de cōſecra. di. v. nō oportet. Aliū caſū
ponūt aliqui. ſ. ratione augmētationis diui
ni cultus. ſ. qñ abundat eccleſia in redditib⁹
ar. ext. de cōſti. ex parte. ſ3 i hoc caſu tenetur
rector nihilominus deſeruire eccleſie cū alit
nō augmētaretur cultus diuin⁹. ¶ Nota ſcd̄3 E
Wil. q clerici q̄ in eccleſijs ſuis nō reſ. dēt nec
in eis officia ſua implēt: ſed voluptatib⁹ va
cant: nihil iuris habent in reb⁹ eccleſiaſticis
et ſi receperūt tenentur reſtituere. reddit⁹ enī
eccleſiarū ſunt ſtipendia ſeruitorum earum
vnde iura indixerunt clericis perſonalem re
ſidentiam: que tamen in multis caſibus per=
mittūt abſentiā cōtinue vel ad tēpus / tum
quicq̄d ſit de foro contēcioſo: videť ſufficere
beneficiato ſi ipſe ſua cura et impenſis p̄ui
det q eccleſia decenter officietur / et populus
ſufficienter rogatur et ipſe honeſtatis vite et
morū bonū exemplū ſuis ſubditis oſtendat
et interdū ad locū accedat vt de premiſſis cer
tificet / et qñq; per ſe officiū perſoluat / tuti⁹
tñ eſt q ipſe p ſe cōtinue hoc faciat. ſ3 nouū
ſtatutū. licet canon. ext. de elect. li. vi. vult q
ſacerdos parrochialis in eccleſia parrochiali
reſidere perſonaliter teneať. vbi ſ3. niſi in ca
ſu neceſſitatis vt dictū eſt / vel niſi ad tēpus
per epm cū eo diſpēſeť. ¶ Si rector eccleſie F
vocetur a prelato ſuo vt reſidētiā faciat i ec
cleſia ſua: et ipſe aliqua morula reſidet et in
continenti ſe abſentat / perinde eſt ac ſi non
reſideret / q2 verba accipienda ſunt cum effe
ctu / nec erit de cetero moned⁹ ſed priuari pōt
ext. e. ex parte ſecundū Ho. q2 prius moni=
tus erat. nō enī eſt clericus curatus ipſo iure
priuatus eccleſia ſua ſi non ſit reſidens: niſi
pri⁹ p ſuū prelatū fuerit monitus reſidere /
et tunc ſi nō reſideat per ſententiā eſt priuād⁹
extra. de prebendis. ca. extirpande ſcd̄3 Ho.
et Inno. in glo. hoc itellige q puādus ē niſi
rationabilē excuſationē oſtēdat puta q2 erat
infirmus / vel q2 habuit capitales inimicos.
vel aliā iuſtā cauſam: qua obſtāte venire nō
potuit et tūc ſi procederet ꝯtra eū nō p̄iudi=
careť ei. ext. e. clericos. et ſcd̄3 glo. et Inno. et
Ho. vt tñ Ber. ext. vt lite nō con. qm̄ frequēť
§. ſi vero / q ſi cleric⁹ abſens ſiue de licentia
ſui epi ſiue p̄ter: debet primo moneri vt reſi
deat: aliter nō teneret ſñia lata cōtra eū abſē
tem nō citatū nec monitū / et ita dicendū eſt
de eo q̄ nō compareť et citari pōt. Si vero neſciť
vbi ſit nec perſonaliter citari poteſt edictum
trine citationis apud eius eccleſiā debet pu=
blice proponi: vt reuertať / et ſi vltra. vi. mē
ſes venire diſtulerit. ſuo bñficio poſtea ſpo
liatur ext. de cle. nō reſi. ca. ex tuc. et ſic qua
litercūq; ſit abſēs ſp d3 citari p̄dcō mō. ¶ Itē G
ad vicariā ſtatuim⁹ nullū de cetero admittendū
niſi iam i pbrm ordinatū vel ſaltē diaconū i

primis quattuor temporibus ordinandus: quod renun
cians alijs beneficijs si qua habuerit curam
habentia animarum iuret ibi residentiam facere. Et
residenti am in ea faciat continue corporalem
alioquin eius institutionem decrevimus fore nul
lam. et illa vicariam alteri conferendam. in con=
stitutione ottho. ad vicariam. cui adicit octo.
ca. sacrorum. Et siquis de cetero contra hoc sta
tutum vicariam tenuerit: fructus non suos faci
at sic perceptos: sed ipsos restituere teneatur. Et
vna medietas eorum ecclesie cuius est vicarius
tradatur in illius ecclesie vtilitatem modis om
nibus convertendam. Alterius vero medietatis
vna pars pauperibus parochie: altera loci ar
chidiacono applicetur. Et preter hoc siquis con
tra premissa vicariam contenderit retinere per vnum
mensem in sua rebellione persistens: ipso facto
alijs beneficijs si que habet sit privatus: nec ad
vicariam cui sic molestus fuit perpetuo et ad a=
lia beneficia quibus hoc reddiderit se indignum:
per triennium sit inhabilis optinenda. Archi
diaconus vero si quos huiusmodi vicarios nove
rit: nisi episcopo vicarias suas vacare denunciave
rit a portione fructuum sibi vt premittitur appli
canda privetur. Et ab ingressu ecclesie quousque
premissa fecerit sit suspensus. Episcopus vero
nisi post denunciationem huiusmodi sibi factam: quod
suo incumbit officio exequatur a collatione pre
sentatione et institutione beneficiorum quorum=
libet quousque premissa fecerit noverit se su=
H spensum. ¶ Item de ecclesijs non tradendis ad fir
mam statuit idem dominus otho. in ca. cum laicis.
quod nullis laicis nec personis ecclesiasticis vltra qu
quennium ecclesie tradantur ad firmam: nec
similo eo quicquid renovetur eisdem. Nisi
prius eas alij habuerint immediate. Et presen
te episcopo vel archidiacono huiusmodi firmarum fiat
conventio. Et de litteris inde confectis vna re=
maneat penes ipsos vel eorum alterum. Huic con
stitutioni addit dominus octo. ca. indignum. quod si=
quis contra premissa fecerit datio ad firmam
sic facta non teneat. Et neuter contrahentium
alteri ex tali contractu quomodolibet oblige
tur. Tertia parte proventuum huiusmodi rei quam de
facto contra hoc statutum ad firmam dari consti
terit: fabrice maioris ecclesie. s. cathedralis
modis omnibus applicanda. quod etiam pa=
tronis earum dentur ad firmam sub eisdem pe
nis: districtius inhibetur hoc in dicto. c. indi
gnum. ¶ Item in const. provinc. Jo. stratford de Can
tuarien. archiepiscopi que incipit. Licet bone sic ha=
betur quod si clericus laico beneficium ecclesiasticum
dimissum fuerit coniunctim vel in instrumentis
super huiusmodi dimissione confectis laici nomen cum no

mine clerici insertum fuerit. vel clericus fingatur
fore firmarius: cum non sit. Seu si laici fructus
et proventus huiusmodi beneficiorum dimissorum nomine suo
colligant et in suos vsus directe convertant: hu
iusmodi contractus non teneant. Nec ex eis ali=
quis alteri obligetur. et tradentes huiusmodi bene
ficia ad firmam et etiam recipientes: si ambo fue
rint soluendo vel tradentem tamen: si recipiens
non fuerit soluendo pena tertie partis pro=
uentuum beneficij sic dimissi ecclesie cathedrali
loci illius soluende plectuntur appositione nominis
clerici non obstante. ¶ Item rector ecclesie potest I
presbiteris quos ipse conducit vel illis quibus lo=
cat fructus ecclesie committere curam animarum: dum
tamen gratis fiat et sine pactione aliqua et interveni
ente auctoritate episcopi ex. de offi. vicarij ad hec
secundum Host. Videtur etiam quod sine auctoritate episcopi
iminente necessitate necessaria possit huiusmodi cu=
ra committi ad modicum tempus sed non diu. x. q. i. per
totum. ¶ Item si loco tibi ecclesiam meam et tu cu=
ris presbiter locas operas tuas vt ibi officies non
ibi habitur alias aliquam iurisdictionem non commit
tis Dicit Wil. in gl. Ray. quod non habet locum in huius
locatio et conductio et presbiterorum quis officium suum
facere: et rector de expensis ipsius providere ¶ Item K
si prelatus vel rector ecclesie vendat omnes obuentio=
nes ecclesie sue tunc quecunque provenit ex iurisdictione
pertinente ad illam ecclesiam transit cum alijs nisi fue
rit iurisdictio accepta per se: tamen iurisdictio ven
di non potest secundum Host. ¶ Item nec episcopus nec archi= *Iurisdictio nō pt*
diaconus aut alius prelatus potest vices suas. i. iu= *redi ad firmā*
risdictionem suam per se sub annuo censu ad firmam
concedere. ex. ne prelati vi. su. ca. i. ij. et iij. Cum
enim tale ius spirituale sit: non est dubium quin pro eo ali
quid dare vel accipere simonia est. Sed quod episcopus commit
tat alicui pure et simpliciter vices suas et quod vica
rio constituat salarium non est peccatum sed potius ad hoc
tenetur. xij. q. ij. caritatem. Et vt dicit Host. si=
cut datum est pro commissione iurisdictionis non licet re=
cipere certam pecunie quantitatem: ita multo mi=
nus nec aliquam quotam partem proventus. ¶ Item in con L
stitutione domini otho. c. ecclesias districte prohibe
tur ne dignitates vel officia puta diaconatus
archidiaconatus sive proventus ex ecclesiastice vel
spiritualis iurisdictionis exercitio seu ex penitentia vel
ex altari aut alijs sacramentis quibuscunque venien
tes ad firmam de cetero nullatenus concedantur. et
addit dominus octo. in. c. indignum tamen si contractum fue=
rit datio ad firmam huiusmodi rei non valet. et neuter
contrahentium alterutri aliquatenus obligetur et cum hoc
tertie partis proventuum ad fabricam cathedralis ec
clesie applicanda. ¶ In constitutione dicti octhonis. c. M
alicubi. statuitur vt nulla ecclesia vel prebenda seu
quis alius redditus ecclesiasticus in toto vel in parte ad

firmam alicui perpetuo sub quocunque colore in beneficium consecratur vel concedatur cassum in quoque inane penitus decernit si contra fuerit attemptatum et firmiter sic concesse revocentur. ¶ In hospitalibus tamen secularibus qui sunt in dominio domini secularis qui tanquam patronus illorum regimen cui voluerit potest assignare in quibus episcopus non habet aliquid iuris hec constitutio habet locum secundum Jo. de athona. sup dicetum cap. alicubi. ¶ Possessio ecclesie non potest de novo dari in emphiteosim perpetuo .i. in meliorationem seu firmam extra. de reb. eccle sie non ali. c. nulli. Si tamen ipsa possessio prius fuit emphiteotica et pervenerit libere ad ecclesiam bene poterit dari in emphiteosim iterum et etiam perpetuo. ¶ Sequitur de ieiunio c. v. Restat hic de ieiunio breviter isterendum. Ubi primo nota quod triplex est ieiunium. Primum est corporale s. a cibo materiali. Secundum est afflictiva a gaudio temporali. Tertium est spirituale s. abstinentia a peccato mortali. Hoc triplici ieiunio debemus castigare corpus nostrum. parum enim valet ieiunare a cibo nisi ieiunemus a peccato secundum Ray. ¶ Et hic advertite quod ieiunium corporale factum in mortali peccato non valet ad vitam eternam consequendam tamen ad tria precipue valet. Videlicet ad obedientiam mandati servandam: ad quod quilibet tenetur sive obligante eum ecclesia. sive confessore iniungente penitentiam. ii. quia dispositionem bonam ad castitatem facit humano in corpore. iii quia magis conformem facit divine gratie. sed ... ¶ Ieiunium quantum pertinet ad necessitatem cohibitionis peccati vel satisfactionis in penitentia vel ad elevationem mentis ad spiritualia sic in communi cadit sub precepto legis nature sed determinatio temporis et modi ieiunandi cadit sub determinatione iuris positivi quia ab ecclesia sic est statutum nec tamen transgrediens quilibet peccat mortaliter sed tantum qui transgreditur ex contemptu. vel sic quod impediat finis quem intendit legislator. sed quis ex causa rationali frangit ieiunium non est transgressor precepti nec peccat mortaliter. ¶ Et nota quod ex precepto ecclesie tenemur ieiunare totam quadragesimam. quod ieiunium ita stricte observandum est ut qui unum diem fregerit bis comedendo videtur totam quadragesimam violasse. de con. di. iii. non licebat et c. non oportet. Et idem de ieiunio quatuor temporum intelligendum est. lxxvi. di. statuimus tenemur etiam ieiunare in vigilia nativitatis domini extra c. .c. f. in vigilia pentecostes lxxvi. di. nos. in vigilia assumptionis beate marie. extra. e. c. i. Et in vigil. nat. eiusdem nunc per papam Urba vi. qui ipsam instituit perpetuo duraturam vigi. etiam beati mathie apostoli debet ieiunari ut de observ. ieiu. ca. i. et de verbo sig. ca. que sivit. Item in omnibus vigiliis apostolorum preterquam philippi et Iaco. quia veniunt in tempore pasche et beati Jo. evangeliste quia venit infra oct. nati. domini. extra. e. consilium. De festo vero sancti Bartholomei consuetudo tenenda est quod intellige non de ieiunio: quia eius observatio iam firma est et universalis: sed de die celebrandi dictum festum ut in dicto ca. consilium. ¶ Item ex universali ecclesie consuetudine preceptum est de vigilia sancti Johannis baptiste olim sancto rum. Et ut ponit Inno. beati Laurentii. et si aliqua dictarum solemnitatum vigilias ieiunandas habentium in secunda feria contigerit vigilia eius ieiunabitur in sabbato precedenti. ut in dicto ca. consilium. In die autem dominica ieiunare non convenit quia dies est letitie. Unde si quis tunc ieiunaret quasi volens facere contra consuetudinem populi christiani non esset immunis a culpa licet etiam ieiunium de se sit laudabile omni tempore secundum Tho. ii. ii. q. c. xlvii. ¶ Similiter ieiunia que episcopi in suis episcopatibus indicunt servanda sunt a suis subditis de con. di. v. ieiunia. De adventu domini servanda est consuetudo regionis: consilium tamen est ut ieiunetur. extra. eo. consilium. Honestum vero est ut clerici per adventum ieiunent et maxime sacerdotes secundum Host. Item ieiunium quarte ferie sexte et sabbati de consilio est non de precepto. de con. di. iii. ieiunia et secundum glosam in ca. sabbato. Tamen die sabbati ad minus si quis christiane religionis particeps se esse desiderat nisi infirmitas vel festivitas impediat abstinendum est ab esu carnium de con. di. v. quia dies. Item dies rogationum et maxime ultimus dies de con. di. iii. rogationes. De aliis consilium est nisi fuerit consuetudo ieiunandi approbata secundum Host. De ieiunio autem sexte ferie dicit Wil. in glo. quod conservanda est consuetudo illa vel regionis et etiam illorum inter quos vivitur. ¶ Item nota quod in ieiunio quadragesimali interdicuntur ova et omnia lacticinia. In aliis autem ieiuniis diverse consuetudines sunt: quas unusquisque servare debet secundum mores illorum inter quos conversatur. lxxvi. di. c. utinam. ¶ In omni autem ieiunio esus carnium prohibitus est. Quia carnes ut communiter magis delectabiles sunt: et ad humores luxurie magis incitantes: ubi fe. necessario abstinendum est a carnibus et in sabbato secundum quorundam locorum consuetudinem. extra. e. consilium et secundum Tho. ubi supra et conc. Host. ¶ Conveniens hora comedendi

in dieb⁹ ieiunij: est hora nona. Sed nõ opʒ stricte horã illã ꝯsiderare. sed sufficit grossa estimatio scʒ ꝙ sit circa horã illã. nec multũ nocet si ex aliqua causa. illa hora pꝛeueniat. Et si forte ꝓpter etatẽ vel infirmitatem vel hmõi simile. talẽ horã expectare alicui i magnũ cederet nocumẽtũ: est cuʒ eo in ieiunio dispensandũ. vel vt aliquãtulũ pꝛeueniret
H horã. sm Tho. vbi supra. ¶ Item ieiunãtes non ꝓhibent plurics potare siue ante cibuʒ siue post intellige moderate: qꝛ potus magis sumitur ad alterationẽ corporis vel ad digestionẽ ciboꝝ sũptoꝝ ꝙ ad nutrimẽtũ. pñt tñ immoderate bibẽtes peccare: ꝯ meritũ ieiunij perdere. sicut etiã ꝗ in vna refectiõe immoderate cibũ sumãt. sm Hos. ꝯ Tho. vbi s.
I ¶ Propter cõfectiões aũt siue electuaria vel alias species nõ soluit ieiuniũ: sicut nec per aliquas alias medicinas nisi ꝗs in fraudem eas sumeret in magna quãtitate per modũ cibi. sm Tho. vbi s. concor. Inno. Quo ad pꝛeceptũ de ieiunio seruando dicit Tho. secũda secũde. q. C. xlvij. ar. iij. in respondẽdo ad articulũ scdm. ꝙ pꝛecepta ꝗ per modum statuti cõis pꝛoponũtur non eodẽ modo obligant omnes: sʒ scdm quod requiritur ad finẽ intentũ a legislatore. Cui⁹ auctoritatem si quis cõtẽpnat vel trãsgrediat, ita ꝙ illius ad eo intẽt⁹ ipediat: peccat mortaliter. Qui aũt ex rõnabili causa hmõi statutũ nõ obseruat: pꝛecipue in, casu in quo etiaʒ legislator adesset: nõ decerneret esse seruandũ: nõ peccat mortaliter. Propterea nõ oẽs ꝗ nõ seruãt ieiuniũ indictum ab ecclesia: mortaliter pec-
K cant. ¶ Unde vlteri⁹ i ꝑticulari videndũ est qui nõ tenẽt ieiunia seruare. Et notã pꝛio ꝙ iuuenes ꝗdiu in statu augmẽti sũt pꝛopter quod multũ indigent nutrimẽto: nõ tenent ecclesiastica ieiunia obseruare. Stat⁹ autẽ augmenti vt cõiter durat vsꝗ ad finẽ tercij septẽnij. i. xxi. anni. cõueniẽs tñ est vt etiam in hoc tpe se ad ieiunandũ exerceant minus vel plus scdm modũ sue etatis vel faculta
L tis sm Tho. vbi s. ¶ Nouicij quoꝗ ꝯ iuuenes religiosi sup soluẽdo ieiunio iuxta discretionẽ pꝛelatoꝝ se gerere debent. Peregrinantes ꝗo ꝯ multũ laborantes si peregrinatio sua siue labor differri possunt: aut minui sine detrimento: nõ debẽt ꝓpterea ieiuniũ statutũ ab ecclesia: vel sibi iniunctũ ꝑtermittere. Si aũt iminẽat necessitas statim pegrinãdi et dietas magnas faciendi vel etiã multum laborandi ꝯ simul cũ hoc nõ possunt ieiunia seruare: nõ obligatur sic peregrin⁹ vel sic laborans ad ieiunandũ. Videt tñ ꝙ tales requirere habent sui superioris dispensationem nisi forte vbi sic fieri nõ est consuetum: quia ꝑlati dissimulantes videntur annuere. scdm
M Tho. vbi s. ¶ Cursores ꝯ alij quoꝝ laborꝯ opus dñis suis est necessarius si non possũt simul currere ꝯ ieiunare excusantur. Nec⁹ tñ quando morant domi ꝯ modicum vadunt. sm Wil. Similiter seruitores nobiliũ aut aliorꝝ si ex causa rationabili ꝑueniant temp⁹ comedendi nõ peccant: vel si ꝑbibant modicũ ꝓpe horã comedendi vt ꝓpter cõtinuationẽ tẽporis totũ possit reputari quasi vna mensa. sic etiã nõ peccãt ꝗ pꝛelibãt cibos dñoꝝ ꝓpter cautelã veneni. Et idem credimus de medicis pꝛegustantibus medicinas. et etiã in his casibus credimus quod licet monachis pꝛegustare carnes: ꝯ hoc ꝓpter generalem consuetudinem que sic obtinet. nec iterum peccãt seruitores qꝛ quãdoꝗ surgũt de mensa vt porrent vinũ alijs vel alia exenniã. Et idem dicendum est de lectoribus et seruitoribus mẽse inter religiosos: dũ tñ cũ licentia hoc fiat intelligendũ est sm Inno.
N et Wil. ¶ Pauperes aũt mendicantes si possunt tñ habere de cibo simul quãtum sufficit ad vnã comestionẽ: non excusantur a ieiunio. si aũt nõ possunt: excusantur. Similiter etiã ꝗ ꝓpter ꝑcedentẽ inediã ꝯ debilitatẽ ieiuniũ sufferre non possũt sm Tho. vbi supra. Laborantes etiam in vineis agricultores ꝯ alij operarij si adeo pauperes sũt ꝙ pꝛopꝛijs manibus opʒ eos laborare et adeo debiles sunt: ꝙ non possunt cũ hoc sustinere ieiunium. aut si oportet eos locare operas suas vt ꝓuideatur sibi et familie sue: nec aliunde pꝛouidere sibi possunt. aut si serui sint aut rustici qui debent operas suas dominis suis: non credo ꝙ peccant mortaliter soluendo ieiunium. Dicit eñ de con. di. v. quadragesima. ꝙ ieiuniũ quadragesimale non ẽ soluendum nisi necessitas infirmitatis cogat de con. di. iij. ieiunia. vbi dicit legitima ieiunia non sunt soluenda nisi grãdis necessitas co
O gat. ¶ Mulieres autem pꝛegnãtes aut paruulos lactantes si timeatur pꝛobabiliter de periculo earum vel fetus in vtero vel pueri quos nutriunt non solum possunt: sed tenen
P tur soluere ieiuniũ sicut dicit Wil. ¶ Item eʒ eũdem infirmi et debiles a ieiunio excusant sed pꝛo quanta debilitate: stãdũ est arbitrio boni viri et idẽ intellige de senibus. ¶ Nota etiam ꝙ licet vxores ad mãdatũ siue ꝓhibitionem virorum suorum debeant dimit-

tere volũtaria vota vt dc̃ supra pte. v. capi. xxv. nõ tñ debent dimittere ad eoꝝ prohibitionem ieiunia indicta ab ecclesia: licet forte propter scandalũ sacerdos cum eis dispensare possit. nã propter scandalũ vitandũ locũ habet dispensatio. l. di. vt cõstitueret. et
N de cle. exc. mi. latorem. ¶ Sed pro dispensatione petenda de ieiunio. notandum. ꝙ si cõstet de causa necessaria ꝓpter quam est ieiuniũ soluendũ: nõ oportet petere dispensationẽ et maxime cõsuetudine interueniente scḋm Tho. Si autẽ vertatur in dubium an causa sit necessaria vel nõ: petenda ẽ ab epo loci dispensatio si cõmode haberi possit, vel a ꝓpria eius: vel a proprio sacerdote si cã subest rationabilis vt sunt infirmitas: nature debilitas: carestia ciboꝝ. siue penuria: paupertas: peregrinatio: labor: ꝯ protractio mense: quo ad seruientes mensis nobiliũ secũdum
O Tho. ꝯ Hosti. in glo. ¶ Item aduerte ꝙ licet ieiunia statuta ab ecclesia non possint redimi nisi causa necessitatis subsit: ieiunia tñ voluntaria etiã sine vlla causa redimi possunt ꝯ intermitti. ieiunia etiã q̃ imponũtur in confessione redimi possũt auctoritate superiorũ. ext. de voto. ca. i. ꝯ. lxxxij. di. capi. presbiter. scḋm Inno. De ieiunio accepto ꝑ
P votum: quõ possit redimi vel immutari habes supra pte. v. c. xxv. ꝯ. i. ¶ Itẽ ꝙ sancti frequẽter dicunt ꝙ ieiunãs tenetur elemosinas facere de eo qḋ subtrahit corpori suo: intelligũt de consilio nõ de precepto: nisi forte diuitibus cũ viderint fratrẽ suũ necessitatem habẽtẽ. secũdũ Ala. Quattuor cũ sz Ray. debent semp ieiuniũ comitari. Primo. s.
1 elemosinaꝝ largitas. vnde Hieronim⁹ qḋ manducatur⁹ eras: si nõ ieiunares: da pauperibus vt ieiuniũ tuũ sit saturitas aie: nõ
2 marsupij lucrũ. Secundo leticia. Mat. vi. cũ ieiunatis nolite fieri sicut ypocrite tristes
3 Tertio hora commedendi competens. i. reg. xiiij ionathas qui preuenit horã cõmedendi adiudicatus fuerat morti. Quarto mensu-
4 ra in cibo ꝯ potu. nã scḋz Augu. mẽs aiudicãt diuersi diuersas intẽtiões hñt cũ ieiunãt patet ꝑ vsũ. Abstinet eger egẽs cupid⁹ gula simia virtus. Eger abstinet. vel nõ põt cõmedere vel ꝓpter medicinã. egẽs qz non hz qḋ cõmedat. cupidus ne expendat. gula. i. gulositas vt postea auidius comedat. simia. i. ypocrita vt laudẽ. virtus. i. virtuos⁹ vt mereatur.
Q ¶ Postremo nota ꝙ illũ ieiuniũ ẽ laudabile qḋ ꝑ qḋ caro diminuit a suo robore: ita ꝙ sa

Versus de ieiunio

cul⁹ spiritui subdat. Nec ꝓpter hoc accrescet mors: nõ eñ est laudabile ut ꝙ liciti subtrahere qḋ est vite necessariũ. sicut nec licet necessariũ sciẽter: sz discrete moderandũ est qḋ sit necessariũ: qz natura paucis contenta est. et ex superhabũdantia nutrimẽti plures moriũtur: ꝙ ex defectu. ¶ Itẽ nõ licet subtrahere qḋ necessariũ est nõ solũ habẽdo respectum ad corp⁹: sz secũdũ ea q̃ incũbũt faciẽda ex officio: vel societate eoꝝ ad quos cõuiuit. hoc eñ esset de rapina holocaustũ offerre. Itẽ nõ debet hõ se tñ abstinere vt per hoc ab operib⁹ vtilioribus impediat. nã licet ad hmõi vtilioꝛa nõ teneatur: idiscretũ tñ eẽt tale ieiuniũ: ꝯ nõ licitũ scḋm Tho. sup. iiij. di. xv. Hec intelligenda puto maxime de ieiunijs voluntarijs

¶ De ferijs obseruandis. Capitulũ. vj.

De ferijs aduertendũ est: ꝙ q̃dã di-
A cunt repentine vt ille quas imperator indicit pro aliquo euentu fortunato vel ꝓpter victoriã: vel qz natus est sibi fili⁹: vel aliud simile ꝯ dicunt repentine: qz repente vel subito indicitur et nullus preter principẽ põt eas indicere. C. de ferijs. l. a nullo. Quedã vere ferie dicuntur temporanee vt ille q̃ dant pro fructib⁹ colligendis et sunt tẽpe duoꝝ mensiũ gratia messium et vindemiaꝝ ꝯ scḋm diuersitatẽ regionũ citius aut tardius indicunt seu ꝓrogant: et q̃ his non põt fieri processus iudicialis nisi de cõsensu ptiũ vt ext. e. c. conquestus. l. i. ¶ Que-
B dã vo sũt solẽnes vel festiue vt festa natiuitatis dñi. stephani: iohãnis: innocẽtium: thome martyris: siluestri: circũcisiõis dñi: epyphanie: et vij. dies dñice passionis ꝯ resurrectionis: cum dieb⁹ rogationũ: ascẽsionis: pẽthecostes: cũ trib⁹ dieb⁹ q̃ sequunt. Similiter oẽs festiuitates btẽ ꝯ gloriose vgis marie. Natiuitas scti iohis baptiste. btĩ laurentij. btĩ michaelis: oim sctõꝝ: btĩ martini: ꝯ oĩbus dieb⁹ dñicis. et ille festiuitates quas singuli epi in suis dioc. cũ clero ꝯ populo duxerint solẽniter celebrãdas. de con. di. iij. ca. pronunciãdũ. ꝯ ext. e. c. cõquest⁹. Itẽ festũ inuentiõis scẽ crucis. v. nonis may solẽniter celebrẽt de cõ. di. iij. crucis. Et similiẽ festũ corporis xp̃i vt de reli. ꝯ ve. sctõꝝ. si dniũ. i cle. Itẽ de faciẽdo festũ scẽ trinitatis cõsuetudo seruãda est. ext. e. c. qm̃. sz hodie ex mãdato iohannis pape. xxij. fit ꝑ totã ecclesiã festũ cõceptiõis btẽ marie licet romana ecclesia nõ celebret tolleret tñ ꝯsuetudinẽ quarũdã ecclesiaꝝ ipm celebrantiũ scḋz Tho. iij. pte sũme. q. xxvij. Festa. olim apostoloꝝ euãgeli-

stoꝝ ⁊.iiij.ṗncipaliū doctoꝝ debēt sub du=
plici festo ꝑ vniuersas ecclesias solēnit̄ cele
brari.ext.de rel.⁊ vene.gloriosus.li.vi.

C ¶ Sed nota ꝙ inter dies supradictos qdā de
festo nō vt festiue seruāt̄.etiā videt̄ eis dero
gari ꝑ cōsuetudinē cōtrariā.ꝙ satis fieri po
test:cū nō sint ita de ꝓcepto dei sicut est dies
dñica.vt sunt tres dies rogationū.vj.dies
passionis.iiij.infra octa.pasche ⁊ forte alia
Quedā festa sūt introducta ꝑ cōsuetudineꝫ
quasi in tota ecclesia vt festū sancti nichalij
festū sctē katherine ⁊ forte alia. ¶ In pro=
D uincia aūt cantu.determinatū est ꝑ ꝯstitutio
nē simonis de islep.qb⁹ dieb⁹ debent popu=
lares ab opib⁹ seruilib⁹ ⁊ alias ꝓhibitis illi
citis abstinere vbi sic habet̄. In ṗmis absti
nendū est ab hmōi opib⁹ oī die dñica ab ho
ra vespertina diei sabbati inchoando nō ip
A sā horā ꝓueniēdo ne iudaico ꝓfessiōis ꝑtici
pes videamur. Nō in festis que suas habēt
vigilias etiā obseruet̄. Itē celebranda sunt
festa natiuit. dñi/sctōꝝ stephani/iohānis/
innocētiū/Thome martyris/ infra natalē
circūcisiōis/epyphānie/puri.btē marie/ scti
mathie apostoli/ānūciatiōis/pasche/cū tri
bus sequētib⁹.scti marci euangeliste/ apo=
stoloꝝ philippi ⁊ iacobi/inuētiōis sctē cruc̄
ascēsiōis dñi/pentho.cum trib⁹ seqntib⁹.sc̄
cte trinitat̄/corporis xp̄i/nati.scti iohis bap.
B aplōꝝ petri ⁊ pauli/trāslatiōis scti thome
marty.celiqaꝝ/sctē marie magdalene/scti ia
cobi/scti laurentij/assūptiōis.b.ma.scti bar
tholomei/nati.btē marie/exaltatio sctē cru
cis/scti mathei/scti michaelis/scti luce euāge
liste/apostoloꝝ simōis et iude/oīū sctōꝝ/scti
andree apo.scti michaeli epi/ꝯceptio btē ma
rie/scti thome apostoli.dedicatiōes ecclesia
rū ꝑrochialiū ⁊ sctōꝝ in quoꝝ honore ꝑro=
chiales ecclesie dedicāt̄. Alia etiā singula fe=
sta i singulis dicte ꝓuincie diocesib⁹ seruā=
da sunt:que ꝑ locoꝝ ordiāriós ex certa scīa
E peculialiter introducūtur. ¶ Itē nota ꝙ do
minicū diē solēniter colere debem⁹ ꝓpt̄ ho=
norē et gaudiū resurrectiōis dñice de cō.di.
iij.ca.sabbato.in qua nulla opatio agat̄:sꝫ
tm̄ hymnis psalmis et canticis spūalib⁹ to
ta dies transigatur de con.di.iij.ieiunia. Di
es etiā dñica succedit in noua lege loco sab=
bati:non ex vi ꝓcepti illius legis veteris: sꝫ
ex cōstitutiōe ecclesie.⁊ populi xp̄iani cōsue
tudine:ideo nō arctat ꝓhibitio opandi in die
dñico sicut erat in lege de die sabbati. Que=
dā enī opa in die dñico conceduntur fieri:q̄
in sabbato prohibētur.sicut coctio ciborum
⁊ multa hmōi.de con.di.iij.pueniunt.⁊ in qui
busdam operibus ꝙuis prohibitis facilius
dispensat̄ in noua lege ꝙ in veteri sm̄ Tho.
scda scde.q.xxij. ¶ Feriationē aūt tenere de F
bem⁹ a vespera in vesperā.extra.c.oēs.⁊ in
tellige vesperā.i.sero. Initiū tamē festoꝝ
et finis iuxta coꝝ qualitates et regionū con=
suetudines seruande sunt/et sicut solēnitas
eorum requirit prius incipere et tardius ter
minarē ext.c.qm̄. ¶ In festis nō solū absti G
nendum est a peccato : sed ab oī ope seruili:
vt a mechanic̄ agricultura ⁊ hmōi.nec mer
catum fiat diebus festiuis. nec placitū teneā
tur nec aliquis ad mortē vel penā iudicetur.
nec iuramenta fiant nisi pro pace.de con.di.
iij.rogationes.ext.c.omnes.hoc tamen ab=
stinere a iuramento ꝙuis sit honestum non
tamen est necessarium. Item processus iu=
diciari⁹ factus hmōi dieb⁹:non tenet.etiam
si fiat de consensu partium nisi necessitas vr
geat:aut pietas suadeat / puta si causa esset
debilium seu miserabilium personarum. ex
traua.c.conquestus. multo fortius non de=
bet his diebus aliquid fieri quod est de se pec
catum.quia grauius peccat quis in die festo
ꝙ in alijs diebus. ¶ Insistendum est auteꝫ H
his diebus orationibus.diuinis officijs et cā
ticis spiritualibus vt dictū est. Similiter pre
dicationibus/et regularibus disciplinis ex=
tra.de statu.mo.cum ad monasterium. licet
enim clericis talia docere in festis tam verbo
ꝙ facto . Item nō prohibetur his diebus qꝫ
facere que pertinent ad prouidentiam necel
sitatis:tam sibi ꝙ proximis.vt vitia de ser
uando personas vel res.seu quodcūqꝫ dam
num vitandum.secundum Thomam secū
da secunde.q.c.xxij.ar.iiij.vnde Matth.xij
quis ex vobis homo qui habet vnam ouem
⁊c. Immo.dicit licet in die festo pro necessita
te bellare. vnde machabei bellantes in sabba
to excusantur.xxiij.q.viij.si nulla.et in glo.
¶ Itē iacentib⁹ segetib⁹ i agro/aut feno in I
pratis ⁊ immineat tēpestas:pōt etiā in die sab
bati remoueri sm̄ wil. Carnifices etiā ⁊ pun
cerile q̄ in diebus festis preparant ea que de
beant vēdere in crastino in mercato vel i sta
tiōib⁹ suis aducunt aut pegrini si pri⁹ nō po
terāt ꝑpare/aut ꝑparata seruare nō peccant
mortalit̄ ¶ Illi et q̄ a dñis suis ꝯpellūt̄ opa K
ri in dieb⁹ festiuis si iusto metu īducti hoc fa
ciūt:videt̄ ꝓpt̄ necessitatē excusari:alit̄ nō q̄r
nō tenēt̄ eis obedire nisi i licit̄ ⁊ honest̄. Qui
bo cū debeāt vecturā bladoꝝ vel alit̄⁹ eri dñis
suis afferunt ex dieb⁹ fest̄ aut reliquis dieb⁹

professis: vt possint liberius ꝓprijs vaca-
re opib⁹: nõ sũt excusabiles nisi arta necessi-
L tas ad hoc eos ꝯpellat. ¶ Illi etiã qui in vi-
gilijs festiuitatũ seruandoꝝ mittũt quadri-
gas aut equos ad afferendum necessaria i il-
lo die festo. Si hmõi afferenda sunt necessa-
ria ad ipsũ diẽ ita ꝙ sine illis non possẽt cõ-
mode diẽ illũ transigere: nec ante poterant
super his afferendis ꝓuidisse excusant̃ ꝓpt̃
necessitatem alias nõ. Maxie si hoc faciant
die festo vt vehicula sua ⁊ iumẽta libere ha-
beant ad quotidiana opera sua exercenda.
Vectores etiã mercimõ alimẽtoꝝ aut ꝑsonaꝝ
ad loca remota cũ sine incõmodo alijs dieb⁹
non potuerũt ꝓpt̃ necessitatẽ: certo eos ex-
M cusari ¶ Barbitõsores ac etiã munitores ac
ferratores equoꝝ si opa officij sui faciant i
dieb⁹ festiuis ꝓncipalit̃ ꝓpt̃ necessitatẽ coꝝ
qb⁹ fuũt ꝓñt excusari. Sec⁹ si pricipaliter
propter cupiditatem lucri. ꝗ hmõi opa sibi
faciũt fieri in diebus festiuis vrgente neces-
sitate: cum alias sibi de hoc prouidere nõ po-
terant: excusantur. Nuncij vero cursores ⁊
viatores si necessitas imineat in diebus festi-
uis viantes siue hoc faciant pro pecunia si-
ue non. nõ audeo cõdẽnare. ¶ Molendina-
N rij quoqꝫ siue in molẽdinis ad ventũ siue ad
aquã qui sine magno labore molere possũt
seruare possũt ꝯsuetudinẽ regionis nõ pro-
hibitã a prelatis. molendina vero q̃ cũ tra-
ctu iumẽtoꝝ faciũt multurã quiescere debẽt
diebus festis. Nã et iumenta iussa sũt vaca-
re in sabbato exo. xx. Similiter nec licet sco-
laribus aliquod grande scribere de quatno
in quaternũ in diebus hmõi: lectiões tñ su-
as quas non possunt sine scriptura memo-
rie commẽdare. vel si sermones suos nota-
uerint: scribere possunt. ⁊ lectiones librorũ
suorum quas audierunt corrigere. Locare
autem operas suas vel conducere alienas ꝓ-
pter hmõi libros corrigendos in diebus fe-
stis nõ debent aut pro precio talia facere. ẽm
Wil. in glo. Ray. a quo tot⁹ iste passus est as-
O sumpt⁹. ¶ Item si quis die festiuo ierit ad
mercatum ꝓ sua necessitate ⁊ non facit con-
suetudinem: nõ peccat mortaliter. Secus si
ex consuetudine vel lucrãdi cupiditate: ma-
xime se subtrahendo a diuinis: aut etiam si
hmõi mercata prohibita sunt a prelatis ipsi-
us loci: vel si exhibicant exercentes mercatũ
in die festo. Mercata vero que fiunt his die-
bus ꝓpter necessitatem aliquã vt ꝓ victua-
libus ⁊ alijs necessarijs ad diẽ illuꝫ: non cre-
do eẽ illicita. dũ tñ exercẽtes ea nõ subtrahãt

se a diuinis officijs. ẽm Wil. ¶ Itẽ in dieb⁹
dominicis aut maioribus festis non licet ꝓ
elemosina arare agros siue terras pauperũ
vel alia eorum hmõi opera facere: in mino-
rib⁹ aũt festis quo ad predicta ⁊ similia licet
sequi cõsuetudinẽ regiõis / si aũt talia licite
fieri debeant: oportet ꝙ non se subtrahant
a diuinis. Et qd̃. hmõi opera nõ faciãt pro- P
pter affectionem carnalem aut spem remu-
nerationis sed propter deũ et ꝙ paupertas
illius hoc exigere videatur ẽm Wil. ¶ Itẽ
non licet in festis post celebrationẽ diuinoꝝ
etiam audita missa operari: nec tamen pro-
pter quantumcunqꝫ modicũ opus peccat sic
operans mortaliter vt si in vinea vel in a-
gro purget quis aliquid modicũ quod resta-
bat per incuriã vel si reparet fracturã in se-
pi. vel hmõi ẽm Wil. ¶ Itẽ ducẽtes chore- Q
as maxime in dieb⁹ festis causa incitãdi se
vel alios ad pctm̃ mortale peccat mortalit̃
⁊ cõsimiliter si in ꝓfestis dieb⁹ hoc fiat. Se-
cus si hoc faciat ex causa honesta ⁊ intẽtiõe
nõ corrupta ⁊ a persona cui talia nõ sũt ꝓ-
hibita ẽm Wil. ¶ De sepulturis. Cap. vij.

Ecclesijs prochialibus generalit̃ A
competit ius sepulture. Et etiaꝫ
illis quib⁹ auctoritate vel priui-
legio cõcessũ est. Capellis aũt ꝓ-
uatis nullo modo cõpetit ẽm Inno. in glo.
ex. eo. ti. ca. i. Est aũt ius sepulture qd̃ cõpe-
tit ecclesie ad sepeliendũ mortuos in cimite-
rio suo. et ꝓuenit ex põtificis assignatione
ar. xiij. q. i. ecclesias. ¶ Quis cimiteriũ vel B
quecũqꝫ sepulture debeãt esse circa ecclesiã.
xvij. q. iiij. sicut antiqui. Bene tñ potest ci-
miteriũ aliquãtulũ esse remotũ ab ecclesia.
nec cõpetit alicui loco: etiã religioso vt ho-
spitali accipere sepulturã nisi habeat eccle-
siam aut ex ꝓuilegio. vt dictũ est ẽm Inno.
¶ Itẽ in vno cimiterio possũt multe eccle-
sie ꝓrochiales habere ius sepeliẽdi ꝓrochia-
nos suos. Itẽ pactũ qd̃ fit cũ rectore ecclesie
ꝓrochialis de nõ recipiendo aliquos vel cer-
tos ꝓrochianos suos ad sepulturã seruari de-
bet: etiã ab hijs qb⁹ a sede apostolica sepul-
tura libera est cõcessa. ex. de pactis. pactũ. li.
vi. ¶ Ad sciẽdũ vbi qs sepeliri dꝫ. Nota ꝙ C
ille qui decedit nulla sepultura sibi electa: se-
peliri dꝫ in sepulcro parẽtũ suoꝝ. ẽm Io. an.
sup. c. aiaꝝ ex. de sepul. li. vi. Vel apud eccle-
siã suã prochialẽ qd̃ veri⁹ puto. ar. xiij. q. i.
ecclias. i hijs vtiqꝫ seruãda ẽ ꝯsuetudo. Alie-
nigena vero ⁊ viator dꝫ sepeliri apd̃ ecclaꝫ
in cui⁹ prochia mortu⁹ ẽ. nisi ꝓelegerit se- D

pulturā.xiij.q.j.ecclesias.vel in ecclesia ca
thedrali si talis sit consuetudo.xvi.q.i.ca.i.
Clerici quoq; si nō eligāt sepulturā sepeliē=
di sūt apud ecclesiā vbi sunt clerici ƺ̄ Ray.
¶ Itē q̄ hñt domiciliū in ciuitate vel castro
sed q̄nq; ad villā ruralē transferūt se causa
recreatiōis vel vt ruralia exerceant in eadem
et nō electa sepultura decedunt ibidē nō de=
bent sepeliri in ecclesia dicte ville: sed in sua
parrochiali ecclesia.vel in ea potius in qua
maiorū suoꝝ ab āntiquo extitit sepultā. Dū
modo absq; periculo ad eā valeat deportari
¶ Mulier vero q̄ plures habuit viros si se
pulturā nō eligat: est cū viro vltimo cui⁹ do
miciliū ꝯ honorē retinet tumulanda.ex.eo.
D is q.li.vi. ¶ Itē q̄ recipit alienū prochianū
ad sepulturā in casu nō cōcesso tenetur ad
restitutionē corporis si petat.etiā tenet resti=
tuere q̄cq̄d occasione illi⁹ ꝑcepit vel ꝑcipere
potuit.ext.e.fraternitatē.in fi.ꝯ ca.ex parte
E et ca.aiaꝝ.li.vi. ¶ Pro electione sepulture
nota qḋ ꝓcipit vniuersis clericis secularib⁹
et religiosis sub intermiatiōe maledictiōis
eterne: ne īducant aliquos ad vouēdū iurā
dum fide īterposita seu alias ꝓmittēdū: vt
apud eoꝝ ecclesias eligant sepulturā: vel iā
electā nō mutēt.ꝯ si secus fiat talis electio ē
irrita. ꝯ q̄ sic elegerint: nō pñt sepeliri apḋ
ecclesias sic electas: nec eligere alibi sepultu
rā: sed oīno sepeliendi sūt apud illas eccle=
sias vbi fuissent sepeliendi si non elegissent
sepulturā.ex.e.aiaꝝ.li.vi Huic constitutio
ni addicit.q̄ q̄ cōtrariū fecerit: est excōicat⁹
nec pōt absolui: nisi a papa excepto mortis
articulo.ex.de penis.cupientes.in cle. Vide
supra ptē.v.ca.xx.B f. Et quicūq; clerici se
culares seu religiosi tales in suis ecclesijs vel
cimiterijs ꝓsūpserint sepelire: tenent corpa
sic sepulta restituere si petāt.ꝯ oīa que occa
siōe sepulture hmōi ad illos puenerūt resti=
tuere tenent infra decē dies: q̄ si nō fecerint
ecclesie ipse apud quas sepulti fuerant ꝯ ci=
miteria eaꝝ extunc sūt ꝯ tādiu maneāt īter
dicta.donec facta fuerit restitutio ꝓdictoꝝ
vt in dicto ca.aiaꝝ.li.vi. Sec⁹ videt dicēdū
cū quis proprio motu vouerit vel iuraret ī
tali loco eligere sepulturā.quia ſm Ho.tūc
seruare teneret: nisi ex causa noua postmodū
orta.vt q: factus est eṗs vel religiosus: vel
quia locus iste quasi dissipatus est.ar.ex. de
reli.do.inter q̄ttuor. ¶ Eligere potest quis
sepulturā dimissa antiqua vbicūq; voluerit
etiā in loco min⁹ religioso ext.eo.cū q̄s. li.
F vi.in fi. ¶ Religiosi vo sūt apud sua mona
steria tumulandi nec alibi pñt sepulturā eli
gere: nisi q̄n moriant essent ita remoti a su=
is monasterijs q̄ ad illa nō pñt cōmode de=
portari.ex.e.religiosi.li.vi. ¶ Item possūt G
pres sepelire filios suos vbi voluerit si īfra
annos pubertatis.i.citra finē ān̄i.xiiij.mo
riant.ꝯ consuetudo terre hoc habeat: alias
nō.tñ ipsi filij eligere non pñt nisi post lap
sū dicti tp̄is: tūc etiā pñt absq; patris assensu
sed tamen si sint filij familias: nō pñt sine
ei⁹ assensu relinq̄re aliq̄d ꝓ aīa sua: nisi for
te habuerit peculiū castrense vel q̄si.ex.eo.
ca.licet.li.vi. ¶ Si sacerdos prochialis cor H
pus prochiani sui qui alibi elegerit sepultu
rā rapuerit violenter: amittere debet ius qḋ
habuit ī ei⁹ mortuario: ꝯ ossa restituere.ex.
eo.cū libri. Et idē tenendum est si aliq̄s cō
uentus totus religiosoꝝ seu collegij vel ma
ior ps hoc fecerit: secus aūt crederet si mior
pars vel solus ꝓlatus hoc fecisset. Itē si fiat
pactio pecuniaria sup electione sepulture ꝓ
mittendo vel dādo aliq̄d tpale.ꝯ talis electio
est simoniaca ꝯ oīno reprobanda.j.q.ij.ꝓ
pio. ¶ De canonica portiōe aduertēdū est q̄ I
q̄n quis alibi eligit sepulturā q̄ apud suam
ecclesiā prochialē: de oīb⁹ q̄ illo loco dimit=
tit vbi sepeliet.ecclesia sua prochialis habe
bit canonicā portionē: sed hec portio varia
est secūdū cōsuetudines diuersas.alicubi eīn
medietas est canonica portio: alicubi.iiij.ps
Et ideo standū est cōsuetudini ext.e.certifi=
cari.ꝯ si ꝯsuetudo nō appareat.dicit Host.
spectandā eē ꝯsuetudinē ecclesie sue metro
politane/ꝯ si illa nō appareat: spectanda est
vicinaꝝ ecclesiaꝝ cōsuetudo. ꝯ si varia sit:
tunc ſm Goffre.quarta debet: et in hoc iu=
ra magis concordare videntur ext.e. in no
stra. Si alicubi aūt eēt cōsuetudo q̄ nihil da
retur: credo q̄ nō valeret talis ꝯsuetudo. q̄a
esset cōtra rōnē ꝯ naturalē equitatē q: dicit
apostol⁹. socios passionū debere eē socios cō
solationū.ext.e.nos instituta. ꝯc.relatū.ꝯc.
certificari. Tamē ſm Hos.hec cōsuetudo be
ne posset prescribi si titulus ꝓbaret. ¶ De
his vero qui eligunt sepulturā apud fratres
predicatores vel minores declaratū est: q̄ te
nentur dare ecclesie parrochiali quartā por
tionē nō solū de funeralibus: sed etiā de qui
buscūq; quomodocūq; relictis.et ad quoscū
q; vsus etiā de q̄bus q̄rta dari nō consueuit
vel alias de iure non deberet. Itē de oīb⁹ da
tis in morte: vel mortis articulo in infirmi
tate dantis de qua cōcessit fratrib⁹ vel alijs
pro eis.ext.e.dudū.in cle. ¶ Item cū aliq̄s K

cuius maiores solebant ab antiquo sepeliri i
alia ecclesia dimissa ipsa: alibi elegit sepul=
turã non debetur canonica portio ecclesie sic
dimisse. sed illi ecclesie quecũq; fuerit illa in
qua consueuit audire diuina et recipere sa=
cramẽta. ext. e. cum quis. li. vi. ¶ Et si in vna
diuina solebat audire. et i alia recipere sacra
menta: videt q canonica portio debetur ei
vbi consueuit recipere / sacramẽta. ext. e. ca.
j. Si quis vero duo habet domicilia i diuer
sis prochijs in quorum vtroq; equaliter re
sidet: et i tercio eligit sepulturã. ille due eccle
prochiales in qbus sic alternatim residebat
debent equaliter inter se canonicam diuide
L re portionem. ext. eo. cũ quis. ¶ Et nota q
debet dari canonica portio non tñ de obla=
tionibus certis et alijs hmõi qui recipiunt
in loco sepulture die funeris: sz etiã; de alijs
que defunctus pro aia sua illi ecclesie. relicit
ext. e. in nostra. Hoc intelligit Hos. in sũma
de his que relinquuntur ob deuotionẽ eccle
sie: secus si obtentu psone cuius ecclesiastice
dum tamen non fiat in fraudem. Hoc etiaz
intellige de mobilibus et immobilibus exce
ptis ornamentis ecclesie vel pecunia p eis
data: vel pro fabrica / luminaribus / seu anni
uersario die. vij. vel. xxx. et alijs ad perpetu
um cultum diuinum legatis. de quibus ca=
nonica portio non debet deduci: nisi hoc fa
ctum fuerit in fraudem vt episcop9 vel pro
chialis ecclesia defraudetur. ext. de testamẽ
tis. cap. vltimo. Insuper, de his que testa=
tor siue moriens siue non reliquit quibus=
dam alijs ecclesijs et personis vel in cõi vt
pauperibus: nullã portionẽ habebit parro
chialis ecclesia. vt dicit Innocen. ext. e. rela
tum. Nã canonica portio non est prestãda:
nisi ab ecclesijs vbi quis sepelit: vel ad quã
transit se conuertendo: vel alio modo: et ab
ista portione canonica danda parrochialib9
non sunt exempta monasteria, vel alia loca
quecũq;. Etiã si in alijs sĩt exempta ext. eo.
in nostra. et de testis. requisiti. et capitu. of=
ficij. Et licet canonica portio et eius petitio
competit parrochiali sacerdoti: tñ si ipse sit
negligens in petendo potest eã petere eius
nomine eccles. e. ex. de successio. ab intest. ca.
M si. ¶ Item consuetudo secundum quã in q
busdam regionibus de omnibus bonis que
moriens in testamento suo potest relinque
re: siue legare: ecclesia exigit tertiam. Et si
sacerdos iniungat morienti vt reuelet om=
nia bona sicut dicitur fieri in minori britã=
nia: non debet preiudicare iuri cõmuni: nisi

legitime fuerit prescripta: vel contradicto=
rio iudicio obtenta: vel auctoritate sedis a=
postolice confirmata. nec sufficit ad hoc cõ=
stitutio archiepiscoporum: vel episcoporuz
loci: nisi assit voluntas et consensus subdi=
torum: quos tangit huiusmodi constitutio.
Et idẽ creditur de precepto supradicto sacer
dotis de reuelando bona sua. q non tenẽtur
morientes eis obedire: nisi consuetudo fir=
mata fuerit aliquo modorum predictorum
et ita dicit Wil. in glosa. ¶ Item si defunct9 N
ecclesie sue parrochiali reliquit. x. ita q illis
esset contenta Et alteri ecclesie in qua elegit
sepulturã relicit mille. sacerdos recipiẽs lega
tũ prochialis ecclesie sciens cõdicionẽ vide=
tur renunciare iuri suo: et ideo nõ potuit pe
tere aliam porcionem. si vero defunctus ab
solute reliquit, ecclesie parrochialis. x. nulla
hmõi conditione adiecta: poterit de ceteris
porcionem vendicare. extra. de test. officij.
vel saltem agere ad supplemẽtum earum
decem extra. de emptio. et vendi. cuz dilecti.
secundum. Ray. ¶ Item siquis in propria O
ecclesia elegerit sepulturam et nichil ei lega=
uit: alijs vero ecclesijs multa legauit. si con
suetudo talis est: q eligentes sepulturam in
propria ecclesia aliqd debent relinquere ei:
potest illud ecclesia petere ab heredibus non
iure actionis nec propter hoc differẽdo sepul
turam: sed implorando superioris officium
extra. de simonia. ad apostolicam. Si vero
non sit talis consuetudo: tunc non potest pe
tere: sed debet ecclesia solis funeralib9 eẽ cõ
tenta. nam tenetur ex officio suo ipsum se=
pelire. extra. de simonia. non satis. et ca. cũ
in ecclesia. ¶ Si quis elegit sepulturam in P
aliqua religione postea intrat in ipsaz et mo
ritur in ea. si se transtulit in sanitate vel etiã
in infirmitate: non tamen in illa de qua mo
riebatur: non debetur canonica portio eccle
sie sue parrochiali. Secus si transijt i infir
mitate illa de qua moritur: extra. eo. de his.
et ßm Hos. in summa. et hoc idem tenendũ
est de leprosis intrantibus domos leprosorũ
vel potius sequenda est consuetudo religio
nis. ßm Wil. ¶ Item si quis recipiatur i cõ M
fratrem alicuius religiosi loci: non tñ obla
tis bonis suis: sed sibi retentis / et ibi elegit
sepulturam: non liberatur a portione ca=
nonica: sicut nec ab episcopali iurisdictione
eximitur: cuius ipsi religiosi sint exempti. ex
de priuil. cum et plantare. §. de confratri=
bus. et ca. vt priuilegia. ßm Goffre. et Hos.
Si qs vo ingressus religionem decedit i tẽ

pore nouiciat⁹: non puto eũ teneri ad cano
nicam portionez: q̃uis eni exire potuit non
tñ inde exiuit: sed in religione decessit. ⁊ hoc
sufficit ad quarte retentionẽ. ext. e. de his.
Si aũt infirmus in vna parrochia: faciat se
deferri ad aliam et ibi moriatur: prior eccle
sia non propter hoc priuatur canonica por=
R tione vt in dicto ca. de his. ¶ Item nota q̃
heres tenetur facere expensas sepulture et
ab ipso peti possunt: quia videt̃ quasi ↄtra
ctũ cũ defuncto. Mulier vo si dotẽ habeat:
de ipsa funeranda est. q̃ si non habeat: tunc
ad maritũ suũ pertinet s̃m Host. e. ti. §. vi.
Itẽ q̃ ad domũ morbidi accedit ↄ ipsũ mole
stat aut sepulturã impedit: aut funeri iniu=
riat̃. vel in rebus suis signa ponit: p̃ hoc ca
dit ab actione sua ⁊ in tantũdẽ cõdẽnat̃ here
dib⁹ iniuriati. ⁊ publicatur tercia ps bonoꝝ
eius. ⁊ est infamis. C. qui sepulchro viola.
au. item qui domũ. nec debet ĩpediri sepul
tura p̃textu debiti vel cuiuscũq̃ oblationis
C. e. ti. B. cũ sit. Nec dz fieri molestia ei in
fra. ix. dies ab obitu nec alicui ex parte defũ
cti. vt in autentica. sed nõ autẽ. cõcor. decret.
ext. e. parrochiano. ¶ Si q̃s p̃cipiat corpus
suũ nõ tradi sepulture: nõ erit p̃ceptum ei⁹
implendũ: nisi subsit legitimũ impedimẽ
S tũ s̃z glosã. xxi. di. si nũc aũt. ¶ Multi q̃dẽ
prohibẽt ecclesiastice tradi sepulture vz oẽs
heretici. ex̃. d' hereticis. sicut etiã si p⁹ mortẽ
p̃mo ↄstet d' heresi sua. xxiiii. q. ii. sane p̃fer
tur. Similit̃ p̃hibẽt pagani ⁊ iudei. de con.
di. i. ecclesiã. ⁊. ca. se. Itẽ oẽs g̃nalit̃ excõica
ti. xxiiii. q. ii. sane. ex̃. de p̃uil. epõꝝ. li. vi.
Etiã excõicati minori excõicatione ar. i dicto
ca. sane. Hoc itellige s̃m wil. de notoriis ex
cõicatis minori excõicatiõe. ⁊ idẽ de excõicato
iniuste dicẽdũ ẽ vt notat̃ ex̃. d' resti. spo. ilas
T in glo. circa fi. ¶ Itez p̃hibẽt sepeliri in ci
miterio q̃ i torneamẽtis moriunt̃ ⁊ exponit
Hos. ⁊ si vulnus letale ibi accepit: lz postea
supuixerit ⁊ peniteat. ⁊ si ei eukaristia nõ ne
get̃ carebit tñ ecclesiastica sepulta ex. d' torne.
ca. i. ⁊ hoc itellige de illo q̃ vẽit cã exercẽdi se
i torneamẽto ⁊ nõ d' aliis. ex. e. c. ii. ⁊ d' wil.
q̃ hoc qđ dictum est dz intelligi tam de mi=
litibus q̃ de armigeris coꝝ q̃ ibidem sunt in
armis et se exercent: secus de illis qui illuc
vadunt causa curiositatis vt ad videndum
V vel alia causa simili. ¶ Item prohibentur
sepeliri in cimiterio qui seipsos occidunt.
xxiii. q. ii. quibus. xxiii. q. v. placuit. Hoc in=
telligendum est secundũ wil. si se perimerẽt
ex desperatione vel iracundia: secus si ex fu

rore vel a casu. Vñ sicut dicit Bernar. extra
ua. eo. ex parte. ii. Si quis propter fugã pre
cipitet se in aquaz vel quia credebat se posse
euadere: nõ imputabitur ei si contrariũ eue
niat ei / videlicet cũ pro bono et licito hoc fa
cit. ar. xiii. di. nerui. xxiii. q. v. de occidendis.
concor. Hostien. ¶ Item quãdocunq̃ inter X
dicitur sepultura generaliter vt omnibus de
tali loco vel terra vt fit tempore interdicti. ⁊
tunc laicis loci interdicti negat̃ ecclesiastica
sepultura sed non clericis qui in tali genera
li interdicto nõ includũtur de hoc plen⁹ su=
pra p̃te. vii. ca. vii. M. ⁊ c. ca. H. ¶ Itẽ ma
nifesti vsurarii nõ sunt admittẽdi ad ecclesi
asticam sepulturã extra. de vsuris q2 in cib⁹
et ca. quã q̃. li. vi. Itẽ presbyter tutorẽ in te
stamento relinquens olim priuabat̃ ecclesia
stica sepultura. xxi. q. iii. Ciprian⁹. Sz hoc
non habet locũ hodie s̃cdm glo. ¶ Itẽ blas= Y
phemãs deũ si renuerit accipere p̃niam ca=
nonicam et implere: ecclesiastica priuabitur
sepultura. ex̃. de maledicis. ca. ii. ¶ Itẽ reli Z
giosi p̃priũ habẽtes ex̃. de sta. mo. sup quodã
et g̃nalit̃ null⁹ notori⁹ p̃cõr i p̃cõ mortali
sepeliẽd⁹ ẽ. xiii. q. ii. nõ estimem⁹. ⁊ cap̃. pro
obeũtib⁹ ⁊ ca. q̃b⁹. ⁊ hoc verũ est: si tales nõ
fuerit recõsiliati ecclie / nã si essẽt recõsiliati
vel si certa penitẽtie signa i eis apparuerint
sepeliendi sunt / sed heredes tenent̃ satisface
re pro eis ex̃. e. p̃rochiano. ¶ Excõicatis ra Aa
ptorib⁹ nã raptori denegat̃ penitentia: nisi
reddat ablata / vel plenã securitatẽ faciat de
satisfaciẽdo si habeat vnde possit. Si vo cũ
haberet vnde potuit: distulerit penitentiam
agere vel accipere vsq̃ ad mortem / et si tũc
nõ posset satisfacere / si petat penitẽtiam da
bitur ei / et etiam viaticum si aũt decedat im
penitens et viaticum et sepultura denegabi
bitur ei. extra. de rapto. super eo. et capitulo
ex litteris. q̃ si non habeat vnde reddat nec
heredes vel p̃pinqui volunt pro eo satisface
re: ipse tñ contritus faciat quod poterit licet
tarde: nõ priuabit̃ penitẽtia nec viatico / sed
ei negabit̃ ecclesiastica sepultura: qđ ad ter=
rorẽ alioꝝ statutũ est. presbyteri vero qui cõ
tra p̃missa fecerit sepeliẽdo aliquẽ hmõi de=
bent deponi ab officio et beneficio. vt in di=
cto capitulo. super eo. sed tamen de occultis
raptoribus: nõ debet ille rigor seruari s̃cdm
innocẽ. et est ar. ex̃. de raptorib⁹. ex litteris.
excipiuntur etiam occisi in in torneamentis
qui licet peniteãt nõ sunt sepeliẽdi vt dictũ ẽ
¶ Item nõ est sepeliend⁹ qui saltem semel Bb
in anno non confitetur. extra. de peni. et re.

omnis. hoc intellige nisi in articulo mortis
signa contritionis ostenderit. Ad quod pro
bandũ sẽcũdũ oẽs doctores in hijs casibus:
sufficit unus testis. xxvi. q. vi. qui recedũt ꝑ
ca. se. Et si tales qui ꝓhibentur sepeliri ut
dictum est in casibus premissis: fuerint in ec
clesijs vel cimiterijs sepulti: et corpora eo=
rum ab alijs poterint discerni: exhumanda
sunt alias non. extra. eo. sacris. Et ecclesia
illa sive cimiteriũ in quo sepulti fuerint erit
reconsiliãda. ex. de con. ec. vel al. consului
sti. Occulti tamen pctõres: sepeliendi sũt ut
dictũ est. Nisi forte esset aliquis hereticꝰ vel
excoicatꝰ. qꝛ cui nõ coicamus vivo nec mor
Ac tuo coicare debemꝰ. ex. c. sacris. ¶ Si ver=
tatur in dubium de corpore mortuo an fuit
xpiani. pagani seu excoicati semper est i me
liorem partẽ interpretandũ: Nisi probabi
litas fuerit de opposito. ar. ex. c. sacris. xiij.
q. ij. nõ estimemꝰ de cõ. di. i. ecclesiã. ¶ Itẽ
suspensi in patibulis si penituerint sepeliẽ
di sũt. xiij. q. ij. ca. si. Et petenda est licentia
a iudice seculari ad deponendũ corpus taliũ
de patibulo ne iusticia cõtempni videatᷣ. ff.
de cada. pu. l. j. et. ij. Sed ipsã licentiã iudex
Ad denegare nõ debet in hoc casu. ¶ Itẽ dene=
ganda est ecclesiastica sepultura ei qui deci=
mas recepit a laicis et nõ restituit. ex. de de=
cimis ꝓhibemus ꝯ. ca. nõ est. ꝯ scḋm glo. Itẽ
faciens novas exactiões pedagiorũ carebit
ecclesiastica sepultura. ex. de cens. inouamꝰ
et similiter impediens seu ꝓhibens incarce
ratum ne possit confiteri pctã sua. sacerdoti
nisi ad mãdatũ sui prelati satisfecerit in cõ=
si. octo. ca. ij. in si. ¶ Itẽ parvuli decedẽtes
ante baptismũ nõ sunt sepeliendi in cimite
Ae rio vel in ecclesia. ¶ Item si mulier signãs
sit defuncta: et constat ꝙ partus in ventre eiꝰ
sit mortuus similiter mulier cũ partu eiꝰ se
peliatur. Si vero certũ sit ꝙ vivit. vel dubi
tatur: tunc mulier debet prius scindi. Et si
partus vivꝰ sit dꝫ baptizari. si mortuꝰ debꝫ
extra cimiterium sepeliri scḋm Host. in ru=
brica de conse. ec. vel al. §. v. quid si mulie=
Af res. ¶ Item quicunq̃ scienter tempore in=
terdicti in casibus non concessis a iure cor=
pora defunctorũ ecclesiastice tradiderint se=
pulture aũt publice excoicatos. vel noiatim
interdictos aut usurarios manifestos sepe=
lierint ipso facto excoicationem incurrunt.
ex. de sepul. eos qui. in cle. Vide de hoc ple=
nius ĩ parte v. cap. xx. a t. ¶ Item si eccle
Ag sia illa apud quam debeat defunctus sepeli
ri et etiam cimiterium sint interdicta: tunc

defunctus est sepeliendus apud ecclesiam ca
thedralem: ubi quilibet civitatis vel dioce=
sis percipere debet sacramẽta scḋm. Guydo.
ex. c. animarũ li. vj. Postremo nota ꝙ nul=
lus de ecclesia debet in eccliã sepeliri nisi epi
scopus abbas vel digni ꝑsbiteri vel fideles
laice nõ modice persone sed excellẽtes ꝯ pro
pe altare nullꝰ debet sepeliri. xiij. q. ij. nullꝰ
de hoc supra c. ij. a. ¶ De testamentis ꝯ ulti
mis voluntatibus. Capitulum. viij.

A Ultima voluntas defuncti modis
omnibus observetur. xiij. q. ij. ul
tima. Hoc intellige si fuerit rati=
onabilis secũdum glosam ultima
do voluntas testatoris: testamentum dicitᷣ
et potest testamentũ facere q̃libet a iure nõ
prohibitꝰ. sed multi prohibentᷣ vꝫ. filius fa
milias: nisi habuerit peculium castrense vel
quasi ex. de sepul. licet li. vj. Nec aliquid re
linquere ꝓ anima sua sine assensu patris ut
de ĩ ca. proximo. G. Prohibentur insup im
pubes. servus. furiosus nõ habens lucidus
intervallis. Et prodigus cui est administra
tio bonorũ interdicta. Itẽ mutus qui nulla
tenus loqui potest Itẽ surdus qui nichil au
dit oĩno insti. quibꝰ nõ est ꝑmissũ fa. testã.
per totũ. Cecus aũt testamentũ facere põt
cũ ea solẽnitate que habetur. C. qui testã.
B fa. possũt. l. hac consultissima. ¶ Item pro
hibentur illi qui renũciaverũt proprijs ꝯ ni
chil habent ut religiosi ex. eo. ti. qꝛ ingrediẽ
tibus. Sed siquis filios habens: monasteri
um ingreditur condito nullo testamento: ꝑ
mittitur ei postea cũ filijs dividere. xix. q. iij
ca. si qua mulier. Potest tamen facere testa
mentũ q̃ñcũq̃ etiam ante professionẽ: cum
etiã ad seculum reverti possit ex. de regula=
C ribus statiumꝰ. ¶ Itẽ clerici de iure nõ pos
sunt facere testamentum de bonis ecclesie
etiam mobilibus. De cõsuetudine tamẽ ali
ter sit in quibusdã locis ut ĩ parte vij. c. x. o
D ¶ Heremite quoq̃ si non renũciaverint ꝓ
prijs. nec se alicui ecclesie tradiderint vitam
mutando: testari possũt. aliter non. xix. q. iij
§. ecõtra. paulus. ¶ Itẽ testamenta usura
riorum publicorum irrita sunt ipso iure ex.
de usuris q̃q̃. libꝛ. vi. Prohibetur etiam ex
communicato facere testamentum: vel he
redem instituere. Et cui prohibetur facere
testamentum prohibetur facere codicillos
secũdũ Guyd. card. ꝯ Jo. an. sup ca. quãq̃
extra de usuris li. vi. Item clerici beneficia
ti ꝓ suis possint testamenta facere: non ta=
men licet eis aliquid concubinis suis in te=

stamento suo relinquere quod si fecerit: to=
tum sic eis relictum in usus ecclesie quam
receperit defunctus: arbitrio sui epi conuerta
E tur. in consti. oton. tunc licet. ¶ Itē religio
sus in epm promotus et sic decedens: nullo
modo potest facere testamentū: qz sola di=
spensatio rerum ecclesiasticarū ei cōmittit:
que sola morte finitur: ex qua testamentuz
incipit valere vt dz ad hebre. ix. Si ex con=
cessione pape testamētū faciat. nō intelligit
ex proprio facere testamentū. Sed auctori=
tate apostolica ampliata est potestas sue di
spensationis vt possit valere post mortem.
F ¶ Item quis scdz leges in testamento fa=
ciendo requirantur vij. testes. vt. C. qui te=
sta. facere pos. l. hac consultissima: tn̄ scdm
iura canonica si legat aliqd ecclesijs vel ad
pios usus sufficiunt duo testes vel tres. ex.
e. cū omnes q. ca. relatum. Itē q̄nq̄ valet
sine teste: vt si miles i bello scribat testamē
tum et moriatur. vt. C. de mili. testa. l. mili
G tes. ¶ Itē si testator nō velit q testes sciāt
tenorem testamenti sui: potest facere testa=
mentū in scriptis, z postea cartam clausam
representare testibus. dicendo hoc est testa
mentū meū. Et rogo q vos apponatis sigil
la vestra et subscribatis. Et si ita fiat vale=
bit. C. de testa. l. hac consultissima. Itē si ma
nu ppria scripsit totū. et hoc posuerit in scri
ptura: q manu ppria confecit non requirit
alia subscriptio. C. de testa. l. cum antiqui=
tas. §. si. tucius tamē est q in testamēto faci
endo obseruent circūstātie requisite. ¶ Itē
H non refert quibus verbis vtat testator in te
stamento faciendo dū tamen sint congrua.
Videlz an dicat Petrū heredē meū instituo
vel sic voluntatem meam eius dispositio=
ni committo. quia tal's non videtur decede
re intestatus ex. eo. cum tibi. nec etiam er=
ror nominis nocet: cum de voluntate con=
stet. Nec est curandum de verbis testatoris
quia plerumq; abusiue loquitur. C. de te=
stamen. l. vlt. Et potest testator in testamē
to suo penam imponere heredibus: si vide=
licet sue non paruerint volūtati inst. de le=
ga. §. pene. dum tamen non sit turpe vel in
I honestum. ¶ Item non oportet qd testa=
tor in vltimo suo testamēto faciat mētionē
de priori si quod fecerit: nisi in duob⁹ casib⁹
Unus est si factum sit testamentum inter li
beros. C. de testamen. l. hac consultissima.
Ali⁹ est si testator sibiipsi legē posuit testādi
puta si dixit in priori testamento si fecero
aliud non valeat/ tunc enim faciendo secun

dum oportet facere mentionē de primo. vt
ff. de legatis. l. si quis. ¶ Item si testator le K
gauit alicui scienter rem alienam: tunc he=
res tenetur eam redimere: vel precium dare
et in tali casu si is cuius res est non vult eā
vendere: vel vult. Sed nō vult nisi pro ma
gno et graui precio: tunc tenetur heres offi=
cio iudicis prestare iustam estimationez: nisi
forte sit res cuius commercium non habet.
Si vero testator legauit ignorāter alicui rē
alienam: non valet legatum/ nec tenetur he
res: nisi forte cū hmōi res legata est coniun
cte persone puta vxori vel alteri. cui de suo
tantūdē erat relicturus. extra. c. dilectus fi=
lius secūdum glosam et secūdū Hostiensem
in summa. ¶ Item heredes testatorum co=
gendi sunt per epm: testamentum siue vlti
mam volūtatem defuncti adimplere. Si ne
glexerit tunc ipsemet episcop⁹ exequatur ex=
tra. e. nos quidem. et capitulo si heredes. nō
obstante etiam si testator forte hoc interdi=
xerit: ne episcopus se intromitteret extra. e.
tua. ¶ Item nota q executor per modicum L
tempus tardās facere distributiones elemo
sinarum pro anima defuncti ad hoc vt res
defuncti melius vendant. et vt ipsis melius
venditis ampliores elemosinas dare posset
laudabiliter facit/ in modici enim temporis
mora non videtur periculum propter bonū
finem. Si vero econtra per multuz differat
elemosinas distribuere vt in modico ampli
ores elemosinas faceret: non videt sine cul
pa esse/ quia forte defunctus liberaret a pur
gatorio: in quo existenti: remediorū suffra
gium maxime necessarium erat. hoc autem
prudentis executoris examen est vt scz consi
deratis dilatione temporis et conditione per
sone q̄ citius vel tardius liberāda est/ et etiā
quantitate augmenti elemosinarum faciat
quod sibi videbit melius expedire pro defun=
cto. secundum Tho. q. xv. de quolibet. ¶ Itē M
nota scdm eundem quod testator nullum de
trimentum patitur ex tardatione elemosina
rum pro eo faciendarum: maxime si execu=
tor quantum in eo fuit tantum adhibuit vt
huiusmodi elemosine cito darentur/ qz me=
ritum principaliter ex voluntate et intentio
ne dependet/ sed quantum ad effectum ele=
mosine patitur detrimentuz: non quidez vt
pro hmōi tardatione puniatur. Sed quia re
medium ei non adhibetur: dū suffragia dif=
feruntur quibus multum iuuaretur z forte
in toto liberaretur. Similiter non patit de=
trimentum si differatur restitutio quam ipse

mandauit fieri licet tarde si et in morte fecit
O quod potuit. ¶ Item si de pluribus executo
ribus vnus moritur / vel est in remotis vel
non vult exequi: alius executor potest execu
tionem implere nisi aliud expressert ipse te=
P stator extra. eodē religiosus libro. vi. ¶ Itē
religiosus si est de ordine fratrum minorum
non potest esse executor testamenti alicuius
sed potest consulere in huiusmodi executiōe
facienda. extra de ver. significatione. capitu
lo exiui. in cle. §. proinde. Si autem alterius
religionis non potest esse executor nisi de li=
centia sui superioris petita et obtenta. vt ex
trava. eod. religiosus. libro sexto. talis quoqꝫ
etiam si sit exemptus vel prelatus tenetur red
dere rationem ordinario. et ordinarius tene
tur exigere computum ab eo. vt extra. e. re=
Q ligiosus. in clemen. ¶ Item minor. xxv. an
nis potest esse executor defūcti et etiā mulier
executrix de consuetudine que est optima le
gum interpres. Officium quoqꝫ executoris
non transit in heredem suum ipso mortuo:
nisi testator hoc expressert secundum Johā
nem an super capitulum religiosus. extra.
R de testamen. libro sexto. ¶ Itē executor da=
tus in testamento non potest compelli exple
re voluntatem defuncti: nisi mandatum et
onus susceperit ad implendum. extra. eodē
S Johannes. ¶ Item clericus non debet dari
tutor in testamento nec ipse tenetur tutelā
huiusmodi recipere nisi ad tutelam misera=
bilium personarum: ad quā omnes tenētur
lxxxvi. di. peruenit. et. xvi. q. iii. Ciprianus
secūdum glosam. ¶ Item executor testamē
T ti tunc primo debet ad executionem volun=
tatis defuncti admitti cum ipsum testamen
tum fuerit presentatum episcopo / loci secun
dum consuetudinem / et per ipsum fuerit ap
probatum / nec approbetur testamentum ni
si prius quo ad hunc actum suo foro et priui
V legio corā episcopo renunciauerit. nec hmōi
executores administrationē bonoꝝ defuncti
attingāt: aliqꝫ inuentariū oim bonoꝝ defuncti
in presentia aliquoꝝ fidedignorū qui verisi
militer bonorum defuncti nouerint quanti=
tatem conficiant. et suo prelato seu superio=
ri illud ostendant. et si quis non facto inuen
tario ministrauerit ab episcopi sui arbitrium
puniatur. et si testator in diuersis diocesibus
bona dum viueret obtinebat: siue cleric9 be
neficiatus: coram episcopo loci in quo deces
sit debet testamentum suum vt predicitur
approbari in constitutione octo. capitulo li=
berationem et in constitutio. Bonifa. cāturiē

archiepiscopi. capitulo qm̄qꝫ et laicis. ¶ Itē V
testamentis defunctorum coram ordinariis
secundum consuetudinem approbatis: pro
batis eorundem a laicis nullatenus exigatur
nec impediant vel impedire procurent quo
minus vltime voluntates defunctorū pro=
cedant in his que de iure vel consuetudine le
gare possunt / et qui contrafecerint excōmu
nicationis sententia inuoluātur. in cōstitu.
Bonifa. capitulo. quandoqꝫ a laicis. §. nō te
statis. ¶ Itē quicunqꝫ mulieres solutas vel
coniugatas proprias vel alienas impedierint
turbauerint seu impediri fecerint libere consue
to modo iustum facere testamentum excom
municationis sententiam incurrit vt in dicto
capi. Item statuim9 De his duobus casib9
vide supra parte. v. capitulo. xxi. P. ¶ Itē X
dominum et eorum balliui qui impediunt seu
non permittunt debita laicorum infra feoda
sua decedētiū solui nec in vsus parētum seu
liberorum suorum secundum voluntatem
suam vltimam: vel ad dispositionem ordi=
nariorum pie distribui saltem quo ad illam
portionem bonorum que defunctum conti
gunt: primo moneri debent vt a talibus im
pedimentis desistant, et si non paruerint: p
excōmunicationis sententiā cōpellantur. vt
eo. ca. a laicis in principio. Sed tales omnes
per constitutionē dn̄i Johānis de stratforde
excōmunicātur. et similiter q̄ impediūt testa
menta ascriptitiorū seu aliorum seruilis cō
ditionis cōtra consuetudinem ecclesie Angli
cane hactenus approbatā vide supra parte
quita capi. xxi. z. ¶ Item solum talibus est Y
cōmittenda bonorum testatoꝝ administra=
tio: qui competentem et debitā sue admini=
strationis rationē reddere possunt: cum sup
hoc canonice p locoꝝ ordinarios fuerit requisi
t9. vt ibi ibid. §. pbato testō. Itē de portione
bonorū defūcti hēbit eccl'ia ius suū deductis
tn̄ pri9 debitis q̄ debēt et expēsis funeralibus
ibid. ¶ Itē de portiōe defūcti statutū est ibi Z
dē q̄ null9 executor retineat sibi aliqd de bo=
nis defūcti emptiōis titulo vel aliquo modo
alio: nisi fuerit sibi a testatore inter viuos do
natū vel legatū in testamēto. vt ibidē. §. sta=
tuim9. ¶ In cōstitutiōe dn̄i iohis stratforde
q̄ incipit statutū. vt quicūqꝫ executor aliqd de bo &c
nis defūcti cui9 executor ē sibi applicet vel ap
propriet titulo emptiōis vel aliē nisi q̄ fuerit
sibi a testatore donatū seu legatū vel p ipi9
labore ordinarioꝝ arbitrio fuerit ordinatū
vel si qd debitū sibi fuerit a defūcto aut pro
moderatis sue administratiōis expēsis ab in=

gressu eccle sic suspensus ē ipso facto. nec ab=
soluet donec duplū sic a p̄riati restituat fa=
D brice cathedralis eccle cui⁹ defūct⁹ erat sub
ditus de hoc ī pt. vij. ca. vj. b h ¶ Itē clici
bn̄ficiati de ꝯsuetudine possūt testamēta fa
cere: si tn̄ aliqͦd in testamēto suo legauerūt
ꝯcubine sue: illa inde nichil habebit ſ; totuz
illud legatū arbitrio ep̄i est in vsus ecclesie
quā defūct⁹ rexerat ꝯuertendū in ꝯsti. oxo.
de clericis ꝯcubinarijs. c. adicientes ꝑe fine.
Itez inhibentur ep̄i ⁊ alij iudices ecclastici
inferiores ne de bonis clericoꝝ bn̄ficiatoꝝum
seu alioꝝ quoꝝcūq; testācium p̄terꝗ̄ in casi=
bus ex p̄sse p̄missis quouis q̄sito colore nul
laten⁹ se intromittāt. S; executores testamē
toꝝ ipsoꝝ libere pmittāt disponere de eisdē
Et p̄cipitur ꝙ de bonis ab intestato decedē
tiū que superfūt solutis debitis corpē ī pias
causas ⁊ psonis decedētiū ꝯsāguineis seruī
torib⁹ aut ꝓpinqͦs seu alijs ꝑ aiab⁹ ipsoꝝ de
fūctoꝝ distribuāt. ⁊ ꝯuertāt nichil inde sibi
retento: nisi forsā aliqͦd rōnabile ꝑ ipsoꝝ or
dinarioꝝ labore fuerit retinēdum sub pena
suspensiōis ab ingressu eccle quā iudices ec
clastici ꝯtrā facientes incurrūt ipso facto donec
de p̄missis satisfecerit cōpetent in ꝯst. Ioh.
stratfordē. ca. statutū. In ꝯstitutiōe dn̄i oct.
cū in morte ꝓhibent et ā p̄lati ⁊ alij quicū=
q; ne hmōi bōa intestatoꝝ recipiēt vel occu
pent cōtra ꝓuisionē que oli a p̄lat; anglie de
E cōsensu reg; d; ꝯ emanasse. ¶ Itē dn̄i vel eo
rum balliui occupātes bona decedētiū ab in
testato. ſ. district⁹ suos sūt excoicati vide ī
ꝑte v. c. xxi. ah. Similr̄ excoicati sūt omnes
fraudulent alienātes bōa sua iminēte mor
te ī fraudē eccle vel creditoꝝ seu alioꝝ vide
ibidem. a a. ¶ Itē de mortuarijs nota ꝙ tā
de iure ꝗ̄ de ꝯsuetudine cedit loco eccle por=
tionis canonice ⁊ debent illi eccle vbi q̄ reci
pit sacrā ecclastica Et dat mortuariū ꝑ aia
defūcti ex de hijs que fi a ꝓ. pastoralis. de re
bus eccle nō alie. ca. i. de rerū permutatiōe
ad questiōes ex. de sen. ex. ca. cum volūtate
fm Inno. ex. de sepulturis cū quis li. vi.
¶ Sequitur vltia ps pupille oculi cōtinēs
v. capitula. Primū de articulis fidei

A Equitur vltia pars hu=
ius tractatus in qua in=
serenda sūt quedam ru=
dimenta minoribus ex=
planandā ⁊ primo de ar=
ticulis fidei. dicā breui=
ter ꝓut reperi in consti.
lamech. pec. ca. ignorā
tia sacerdotū. vbi sic dicit p̄cipim⁹ vt qui
libet sacerdos plebi p̄sidēs in quolibet q̄r=
terio anni simul vna die solēpni vel pluri=
bus per se vel per aliū exponat populo vul=
gariter absq; subtilitatis alicuius textura
fantastica. xiiij. articulos fidei. Decem mā
data decalogi. Duo p̄cepta euangelica ge
mine caritatis. vij. opera pietatis siue mie.
vij. virtutes p̄ncipales. vij. gratie sacramē
ta. vij. pctā capitalia cū sua ꝓgenie. ⁊ ne qs
a p̄dictis ꝑ ignorātiā se excuset. Que singu
li ecclesie ministri saltē scire tenent explici=
te ea perstrinximus sub sūmaria breuitate.
Sciendum ergo est ꝙ. xiiij. sūt articuli fidei
vt dictū est quoꝝ. vij. ꝑtinēt ad ministeriū
trinitatis. Et ex illis iiij. dicūtur ꝑtinere ad
intrīseca diuitat; iij. vero ad extrīseca. i. ad
effectus ipi⁹ btissime trinitatis sub fide cadē
tes. Alij. vij. ꝑtinēt ad xp̄i hūanitatē. ¶ Pri
B mus articul⁹ de vij. prius recitatis est crede
re in vnū deū: hoc est credere in vnitatē diui
ne essentie ⁊ triū ꝑsonaꝝ in indiuisibili tri=
nitate. Scd̄s est credere patrē ingenitū esse
deū. Tertius est credere vnigenitū filiū dei
esse deū patri ꝑ oīa coequalē. Quart⁹ est cre
dere spm̄ sāctū nec genitū nec ingenitū sed
a patre ⁊ filio pariter ꝓcedentem esse deum
patri filioq; consubstantialem ⁊ coequalē.
Quintus est creatio celi et terre. i. omnis vi
sibilis ⁊ et inuisibilis creature a tota indiui
sibili trinitate. Sextus est sctificatio eccle=
sie catholice per spm̄ sctm̄ ⁊ gratie sacramē
ta ⁊ cetera oīa in qb⁹ coicat eccłia xp̄iana: in
quo intelligitur ꝙ ecclesia catholica cū suis
sacramētis et legib⁹ regulata ꝑ spm̄ sctm̄ oi
homini ī q̄cunq; facinoso pctō̄ ī sufficit ad
salutē ⁊ ꝙ ex̄ ecclesiā catholicā nō ē sal⁹. Se
ptim⁹ est ꝯsūmatio ecclesie ꝑ gliaz sempiter
nam in aīa ⁊ carne veraciter suscitāda ⁊ per
oppm̄ intelligitur eterna dampnatio repro
borum. ¶ De vij. alijs articulis ꝑtinentib⁹
C ad xp̄i humanitatē. Prim⁹ est incarnatio fi
lij dei seu eius vera carnis assūptio ex vir=
gine gloriosa. Scd̄s est vera incarnati dei na
tiuitas ex virgine incorrupta. Tertius est
vera xp̄i passio et mors in cruce sub tiran=
nide pilati. Quartus est vera descensio chri
sti dei ad inferos in anima ad spoliationem
tartari: quiescente corpore christi in sepul=
cro. Quintus est vera christi dei a morte re
surrectio tertia die. Sextus est vera christi
ascensio ad celos. Septimus est ipsius ven
turi ad iudicium certissima expectatio. de
hijs articulis vide sup̄ ī parte quinta capi=

mandauit fieri licet tarde si et in morte fecit
O quod potuit. ¶ Item si de pluribus executo
ribus vnus moritur / vel est in remotis vel
non vult exequi: alius executor potest execu
tionem implere nisi aliud expressisset ipse te=
P stator extra. eodē religiosus libro. vj. ¶ Itē
religiosus si est de ordine fratrum minorum
non potest esse executor testamenti alicuius
sed potest consulere in huiusmodi executiōe
facienda. extra de ver. significatione. capitu
lo exiui. in cle. §. proinde. Si autem alterius
religionis non potest esse executor nisi de li=
centia sui superioris petita et obtenta. vt ex
trava. eod. religiosus. libro sexto. talis quoqꝫ
etiam si sit exemptus vel prelatus tenetur red
dere rationem ordinario. et ordinarius tene
tur exigere computum ab eo. vt extra. e. re=
Q ligiosus. in clemen. ¶ Item minor. xxv. an
nis potest esse executor defūcti et etiā mulier
executrix de consuetudine que est optima le
gum interpres. Officium quoqꝫ executoris
non transit in heredem suum ipso mortuo:
nisi testator hoc expressisset secundum Johā
nem an super capitulum religiosus. extra.
R de testamen. libro sexto. ¶ Itē executor da=
tus in testamento non potest compelli exple
re voluntatem defuncti: nisi mandatum et
onus susceperit ad implendum. extra. eodē
S Johannes. ¶ Item clericus non debet dari
tutor in testamento nec ipse tenetur tutelā
huiusmodi recipere nisi ad tutelam misera=
bilium personarum: ad quā omnes tenētur
lxxxvj. di. peruenit. et. xxj. q. iij. Ciprianus
T secūdum glosam. ¶ Item executor testamē
ti tunc primo debet ad executionem volun=
tatis defuncti admitti cum ipsum testamen
tum fuerit presentatum episcopo / loci secun
dum consuetudinem / et per ipsum fuerit ap
probatum / nec approbetur testamentum ni
si prius quo ad hunc actum suo foro et priui
V legio corā episcopo renunciauerit. nec hmōi
executores administrationē bonorꝫ defuncti
attīgāt: nisi inuētario oīm bonorꝫ defuncti
in presentia aliquorꝫ fidedignorū qui veri=
similiter bonorum defuncti nouerint quanti=
tatem conficiant. et suo prelato seu superio=
ri illud ostendant. et si quis non facto inuen
tario ministrauerit ad episcopi sui arbitriū
puniatur. et si testator in diuersis diocesibus
bona dum viueret obtinebat: siue clericꝰ be
neficiatus: coram episcopo loci in quo decesse
sit debet testamentum suum vt predicitur
approbari in constitutione octo: capitulo li=
beraliter et in constitutio. Bonifa. cātuaris
archiepiscopi. capitulo qm̄qꝫ et laicis. ¶ Itē
V testamentis defunctorum coram ordinariis
secundum consuetudinem approbatis: pro
batio eorūdem a laicis nullatenus exigatur
nec impediant vel impedire procurent quo
minus vltime voluntates defunctorū pro=
cedant in his que de iure vel consuetudine le
gare possunt / et qui contrafecerint excōmu
nicationis sententia inuoluātur. in cōstitu.
Bonifa. capitulo. quandoqꝫ a laicis. §. nō te
statis. ¶ Itē quicunqꝫ mulieres solutas vel
coniugatas proprias vel alienas impedierint
turbauerint seu impediri fecerint libere consue
to modo iustum facere testamentum excom
municationis sententiam incurrit vt in dicto
capi. Item statuimꝰ De his duobus casibꝰ
vide supra parte. v. capitulo. xxj. P. ¶ Itē X
domini et eorum balliui qui impediunt seu
non permittunt debita laicorum infra feoda
sua decedētiū solui nec in vsus parētum seu
liberorum suorum secundum voluntatem
suam vltimam: vel ad dispositionem ordi=
nariorum pie distribui saltem quo ad illam
portionem bonorum que defunctum conti
gunt: primo moneri debent vt a talibus im
pedimentis desistant / et si non paruerint: p
excōmunicationis sententiā cōpellantur. vt
eo. ca. a laicis in principio. Sed tales omnes
per constitutionē dn̄i Johānis de stratford
excōmunicātur. et similiter q impedisūt testa
menta ascriptitiorū seu aliorum seruilis cō
ditionis cōtra consuetudinem ecclesie Angli
cane hactenus approbatam vide supra parte
quinta capi. xxj. z. ¶ Item solum talibus est Y
cōmittenda bonorum testatorꝫ administra=
tio: qui competentem et debitā sue admini=
strationis rationē reddere possunt: cum sup
hoc canonice p locorꝫ ordinarios fuerit requisi
t'. vt dr̄ ibidē. §. pbato testō. Itē de portione
bonorū defūcti hēbit eccl'ia ius suū deductis
tn̄ priꝰ debitꝫ q debēt et expēsis funeralibus
ibidē. ¶ Itē de portiōe defūcti statutū est ibi Z
dē qꝫ nullꝰ executor retineat sibi aliqd de bo=
nis defūcti emptiōis titulo vel aliquo modo
alio: nisi fuerit sibi a testatore inter viuos do
natū vel legatū in testamēto. vt ibidē. §. sta=
tuimꝰ. ¶ In cōstitutiōe dn̄i iohis stratford de &
q incipit statutū. dr̄ qcūqꝫ executor aliqd de bo
nis defūcti cuiꝰ executor ē sibi applicet vel ap
propriet titulo emptiōis vel aliē nisi qꝫ fuerit
sibi a testatore donatū seu legatū vel p ipiꝰ
labore ordinariorꝫ arbitrio fuerit ordinatū
vel si qd debitū sibi fuerit a defūcto aut pro
moderatis sue administrationis expēsis ab in=

gressu eccle sic suspensus ē ipso facto. nec ab=
soluek donec duplū sic a ꝑriati restituat fa=
D brice cathedralis eccle cui⁹ defūct⁹ erat sub
ditus de hoc ī pt. vij. ca. vj. b h ¶ Itē clici
bñficiati de ꝯsuetudine possūt testamēta fa
cere: si tñ aliqd in testamēto suo legauerūt
ꝯcubine sue: illa inde nichil habebit sȝ totuȝ
illud legatū arbitrio epi est in vsus ecclesie
quā defūct⁹ rexerat cōuertendū in ꝯsti. oxo.
de clericis ꝯcubinarijs. c. adicientes ꝑpe finē.
Iteȝ inhibentur epi ⁊ alij iudices ecclastici
inferiores ne de bonis clericoꝝ bñficiatoꝝum
seu alioꝝ quoꝝcūqꝫ testāciū pterqꝫ in casi=
bus ex ꝓsse ꝓmissis quouis qsito colore nul
laten⁹ se intromittāt. Sȝ executores testamē
toꝝū ipoꝝ libere ꝑmittāt disponere de eisdē
Et ꝓcipiūtur q de bonis ab intestato decedē
tiū que supersūt solutis debitis eoꝝdē i pias
causas ⁊ ꝑsonis decedētiū ꝯsāguineis serui
torib⁹ aut ꝑpinqs seu alijs ꝑ aiab⁹ ipoꝝ de
fūctoꝝ distribuāt. ⁊ cōuertāt nichil inde sibi
retento: nisi forsā aliqd rōnabile ꝑ ipoꝝ or
dinatioꝝ labore fuerit retinēdum sub pena
suspensiōis ab ingressu eccle quā iudices ec
clastici ꝯtrꝫ facientes incurrūt ipo fcō donec
de ꝓmissis satisfecerit cōpetenē in ꝯst. Joh.
stratford. ca. statutū. In ꝯstitutiōe dñi oct.
cū in morteȝ ꝓhibenē et q ꝓlati ⁊ alij quicū=
q ne hmōi bōa intestatoꝝ recipiēt vel occu
pent cōtra ꝓuisionē que olī a ꝓlatiȝ anglie de
E cōsensu regiȝ dr ꝯ emanasse. ¶ Itē dñi vel eo
rum balliui occupātes bona decedētiū ab in
testato. J. district⁹ suos sūt excoicati vide ī
ꝑte v. c. xxi. ab. Similē excoicati sūt omnes
fraudulenē alienātes bōa sua iminēte mor
te i fraudē eccle vel creditoꝝ seu alioꝝ vide
ibidem. a a. ¶ Itē de mortuarijs nota q tā
de iure qȝ de ꝯsuetudine cedit loco eccle por=
tionis canonice ⁊ debenē illi eccle vbi q̄ reci
pit sacra ecclastica Et daē mortuariū ꝑ aia
defūcti ex de hijs que fi a. ꝑ. pastoralis. de re
bus eccle nō alie. ca. i. de rerū permutatiōe
ad questiōes ex. de sen. ex. ca. cum volūtate
sm Inno. ex. de sepulturis cū quis li. vi.
¶ Sequitur vltia ꝑs pupille oculi cōtinēs
v. capitula. Primū de articulis fidei.

A

Equitur vltia pars hu=
ius tractatus in qua in=
serenda sūt quedam ru=
dimenta minoribus ex
planandā ⁊ primo de ar
ticulis fidei. dicā breui=
ter put reperi in consti.
lamech. pec. ca. ignorā
tia sacerdotū. vbi sic dicitē pcipim⁹ vt qui
libet sacerdos plebi presidēs in quolibet qr=
terio anni simul vna die solēpni vel pluri=
bus per se vel per aliū exponat populo vul=
gariter absqꝫ subtilitatis alicuius textura
fantastica. xiiij. articulos fidei. Decem man
data decalogi. Duo precepta euangelica ge
mine caritatis. vij. opera pietatis siue mie.
vij. virtutes ꝓncipales. vij. gratie sacramē
ta. vij. pctā capitalia cū sua ꝓgenie. ⁊ ne qs
a ꝓdictis ꝑ ignorātiā se excuset. Que singu
li ecclesie ministri saltē scire tenenē explici=
te ea perstrinximus sub sūmaria breuitate.
Sciendum ergo est q. xiiij. sūt articuli fidei
vt dictū est quoꝝ. vij. ꝑtinēt ad ministeriū
trinitatis. Et ex illis iiij. dicūtur ꝑtinere ad
intrīseca diuinitatiȝ. iij. vero ad extrīseca. i. ad
effectus ipi⁹ beatissime trinitatis sub fide cadē
B tes. Alij. vij. ꝑtinēt ad xpi hūanitatē. ¶ Pri
mus articul⁹ de vij. prius recitatis est crede
re in vnū deū: hoc est credere in vnitatē diui
ne essentie ⁊ triū ꝑsonaꝝ in indiuisibili tri=
nitate. Secūs est credere patrē ingenitū esse
deū. Tertius est credere vnigenitū filiū dei
esse deū patri ꝑ oīa coequalē. Quart⁹ est cre
dere spm̄ sāctū nec genitū nec ingenitū sed
a patre ⁊ filio pariter procedentem esse deum
patri filioqꝫ consubstantialem ⁊ coequalē.
Quintus est creatio celi et terre. i. omnis vi
sibilis ⁊ et inuisibilis creature a tota indiui
sibili trinitate. Sextus est sctificatio eccle=
sie catholice per spm̄ sctm̄ ⁊ gratie sacramē
ta ⁊ cetera oīa in qb⁹ coicat eccla xpiana: in
quo intelligitur q ecclesia catholica cū suis
sacramētis et legib⁹ regulata ꝑ spm̄ sctm̄ oī
homini i ꝗcunqꝫ facinoso pctōri sufficit ad
salutē ⁊ q ex ecclesiā catholicā nō ē sal⁹. Se
ptim⁹ est ꝯsūmatio ecclesie ꝑ gliaȝ sempiter
nam in aīa ⁊ carne veraciter suscitāda ⁊ per
oppm̄ intelligitur eterna dampnatio repro
C borum. ¶ De vij. alijs articulis ꝑtinentib⁹
ad xpi humanitatē. Prim⁹ est incarnatio fi
lij dei seu eius vera carnis assūptio ex vir=
gine gloriosa. Secūs est vera incarnati dei na
tiuitas ex virgine incorrupta. Tertius est
vera xpi passio et mors in cruce sub tiran=
nide pilati. Quartus est vera descensio chri
sti dei ad inferos in anima ad spoliationem
tartari: quiescente corpore christi in sepul=
cro. Quintus est vera christi dei a morte re
surrectio tertia die. Sextus est vera christi
ascensio ad celos. Septimus est ipsius ven
turi ad iudicium certissima expectatio. de
hijs articulis vide supra parte quinta capi=

tulo. viij. B.

℄ Sequitur de decem mandatis
decalogi. Capitulum. ij.

A Dicitur consequenter in dicto capi
tulo ignorantia. Jtē decē manda
torum veteris testamenti tria per
tinent ad deum que dicunē mandata
prime tabule. septē vero ad proximū que di
cuntur mādata secūde tabule. in primis pro
hibetur omnis idolatria cū dicit Nō habebis
deos alienos corā me nec adorabis in quo im
plicite prohibenē oīa sortilegia et oēs incanta
tiones cum superstitionibus caracterū et hu
B iusmodi figmentorum. ℄ Nota scdȝ Tho.
in verita. q hoc preceptum contrauenerunt
iudei qui pro deo habent messyā. i. antichri-
stum. saraceni qui colunt machometum. he
retici qui non credunt de deo nisi q imagina
tione sua et fantasia confingūt / misice etiā
cōtrauenerunt falsi christiani: quia superbus
colit similitudinē eoȝ qui sunt in celo desup
nā super oīa diligit prelaturaȝ. auarus colit
similitudinē eorum q in terra sunt vtputa.
diuitias. Voluptuosi colūt similitudinē eoȝ
qui sunt in aquis. i. delicias. de quib9 aposto
lus ad philippēses. iij. quoȝ venter deus est.
C ℄ Jn secūdo cū dicit. nō assumes nomē dei
tui in vanū prohibentur principaliter here-
ses et iuramēta que sine causa legitima fiūt
periuriū / blasphemia q oīs irreuerēs dei no
minatio precipue in periurio. nota scdȝ Tho.
vbi supra. q nomē dei in vanū sumitur / cor
de / ore / et opere. Corde a malis christianis
qui tantū nomine sine re dicūtur christiani.
Ore mala iuratione iuramenti transgressio
ne. predicatione que fit vana intētione / etiā
indeuota oratione de qua dicit Matthei. v.
populus hic labiis me honorat cor aūt eorū
longe est a me. ⁊c. Opere assumūt nomē dei
in vanū omēs ipocrite videlȝ in simulatiōe
operis exterioris: q nō in pietate cordis: ideo
operantur in vanum. q2 receperunt merce-
dem suā. de iuramēto. vide supra pte. v. ca.
D xxviij. ℄ Jn tertio mandato cum dicit me-
mento vt sabbatū sanctifices. precipitur re-
ligionis christiane cultus ad quē indifferenē
clerici et laici obligantur / vnde sciendū est q
obligatio obseruandū in sabbato legali secū
dum formā veteris testamēti expirauit cuȝ
ceteris cerimoniis cui successit in noua lege
modus vacandi cultui diuino in diebus dñi
cis et aliis festiuitatibus auctoritate ecclesie
institutis. de quibus vide supra pte. ix. capi.
vj. A. B. C. D. E. qui mod9 vacandi nō est
assumendus a superstitione iudaica: sed ab or
dinatione canonica. ℄ Nota secūduȝ Tho. E
vbi supra q hoc ꝑceptū tripliciter potest ac
cipi. Primo generaliter vt cessemus a viciis
Secūdo specialiter vt cessem9 ab operibus
corporalibus que impediūt vacationē a di-
uinis. Tertio specialissime vt faciūt viri cō
templatiui qui ab hominibus se separāt vt
deo vacent. vnde secundū qd sabbatū dicit
requies siue vacatio ad deum: sic dies dñica
potest dici sabbatum. q quelibet dies statuta
ad diuinā culturam quibus cessandū est ab
operibus seruilibus. cuiusmodi sunt opera
mechanica. agricultura. mercatū placitum.
et hmōi. que determinanē ab ecclīa. ℄ Pri- F
mum preceptū secunde tabule et quartuȝ in
numero est. Honora patrē tuū et matrē tuā
vnde explicite iubemur vtrunq parentē tā
corporaliter q spiritualiter honorare impli
cite autē et secūdario omnis homo pro gra
dus sui merito ex eodeȝ mādato intelligitur
honorād9 in hoc etiam mandato: nō solum
pater et mater carnales verum etiā spiritua
les sunt honorande. vt pater vȝ plātus eccle
imediat9 mater aūt ecclesia: cuius filii sunt
omnes catholici. ℄ Nota q parentes carna G
les debemus reuereri et eis necessaria mini-
strare et hoc est eos honorare. vnde Prouer
biorum. xxx. oculum qui subsannat patrem
idest deridet patrem et despicit partum ma-
tris suffodiant eum corui de torrentib9 idest
demones secundum Gregorium. Terreant
filios vniuersos exemplū de Cham qui pa-
trem derisit cuius posteritatem seruituti ad
duxit maledictio paterna. vnde Exo. xxi. q
maledixerit patri vel matri morte moriatur
et apostolus. i. ad thimotheum. v. qui curā
suorum non habet: et maxime domesticorū
fidem negat et est infideli deterior. vnde nō
incongrue subditur in hoc precepto vt sis lō
geuus super terrām. vt merces respondeat
merito. quia parentes cum longeui sint ma
xime egent hmōi honore et si tu parētes ho
noraueris eris longeu9 / q cū indigueris pro
pter longeuitatem: honore simili non care-
bis. et bene tibi erit in futuro. ergo quicunq
parentibus egentibus non ministrauerit ne
cessaria vel contumaciter contra eos fuerit
locutus: si maledixerit eis: vel man9 eis im
posuerit contra eos murmurauerit vel eis
detraxerit vel malum locutus fuerit de eis
inobediēs in licitis et honestis fuerit aut gra
tis offenderit contra hoc preceptum trans-
gressus est. ℄ Jtem prelato spirituali

debemus reuerentiā exhibere ꝑ ei obedire in
spiritualibus. prelato seculari. s. regi in tem
poralibus vel publice. Item cōtra hoc pre=
ceptum trāsgredi videntur qui matrē suam
s. ecclesiam inhonorant sacrilegiū in eā cō=
mittendo. luxuriando. litigando. vel diuinū
officiū impediendo. similiter si decimas et ob
lationes debitas nō dederint si dieb⁹ solem=
nibus cū poterint ad ecclesiam suā parrochi
h alem non ierint. ¶ Quintū mandatum est
non occides in quo ꝓhibetur omnis illicita
interemptio que q̄ꝫ fit cōsensu / q̄ꝫ ver
bo / quādoꝫ ope / q̄ꝫ fauore / maleficos au
tem non occidit hō sed lex. Si autē minister
legis aliquē occidit nō scḋm legē: sed potius
liuore vindicte: ꝗ̄ zelo iusticie. grauiter pec=
cat. implicite autē prohibetur in hoc prece=
pto omnis motus ire cōtra ꝓximum: siue sit
ex corde vt ira tacita. siue ex ore. vt cōtumelia.
siue opere vt percussio citra mortē depilatio
i et hmōi. ſḋ Tho. vbi s. ¶ Itē nota qḋ inter
pretatiue dicitur q̄s homicida. multipliciter
Exēplū mēs. lingua. man⁹ subtractio vict⁹
corporis ac anime dici faciunt homicidam
Exemplo occidūt prelati et mali sacerdotes
subditos suos. vn̄ Grego. de talibus loquēs
primo pastoralium. tot mortibus digni sunt
quot ad subditos perditionis exempla trans
mittūt. Mente occidit qui fratrē suū odit. i.
Jo. iij. qui odit fratrem suum homicida est.
Lingua vt iudei christū. Dauid Uriā. Hero
des Johānē nā qui iubet facere videt. Ma=
nu sicut Chain occidit Abel fratrē suū. et si
militer iniuste occidentes vel qui veneno da
to aliquē interimūt. ¶ Subtrahens victū
corporalē ab aliquo tpe necessitatis extreme
cum dare posset: homicida dicitur iuxta illū
decretū. lxxxvj. di. pasce fame morientē quē
si non paueris occidisti. Subtractio vict⁹ ale
est omissio predicationis verbi dei: q̄ñ quis
tenetur predicare verbū dei ex officio. et hoc
dicit homicidium spirituale. vn̄ dn̄s ter dixit
Petro pasce oues meas. videlꝫ verbo. exēplo
k tēporali subsidio si egeant. ¶ Sextū māda
tum est in ordine Nō mechaberis. vbi expli
cite prohibet adulteriū implicite aūt forni=
catio quelibꝫ. dicit enī Deutero. xxiij. nō erit
meretrix de filiabus israel. ꝓhibetur etiā cō
mixtio viri et mulieris quā sed⁹ matrimo=
nij nō excusat. imo et quelibet alia volupta
ria pollutio quomodolibet procurata. ꝓpter
quod dicit apostolus ad Colossēses. iij. mor
tificate mēbra vestra que sunt sup terrā. for
nicationem. ꝛc. vbi dt glosa. ꝙ fornicatio i.

ois cōcubitus preter legitimū matrimoniū
immūdicia: quicq̄d est cōtra naturā. libido: ar
dor carnis per quaslibet libidines discurrēs
vt est pollutio voluntaria. ¶ Septimū man l
datū est Nō facies furtū. vbi explicite pro=
hibetur ois cōtractatio clādestina rei aliene
inuito dn̄o / a trāsgressione hmōi ꝑcepti nō
sunt immunes. feneratores cuiuscūq; rei iniusti
mercatores neq; cōducticij quicūq; in opere
suscepto remissi. et torpētes et plenum stipē
dium capientes. detentores vero decimarū
aut bonorū ptinentiū ad testamēta defūcto
rū raptoresq; rerū ecclesiasticar̄ nō solū fures
sed sacrilegi appellant. Item potētes seculi
suos subditos opprimentes et p violētiā ab
eis graues exactiones extorquētes fures sūt
vnde ysay. j. oēs principes infideles sunt et
socij furū. Sed nota ꝙ cōtractatio rei aliene
tripliciē pōt esse licita ſm Tho. vbi s. Pri
quādo fit non ex cupiditate: sed ex obedien=
tia. sicut filij israel ex precepto dei auferebāt
vasa argentea egyptiorꝫ. Scḋo q̄ñ fit ex cau
tela. vt si quis furetur gladiū furiosi. ne sibi
vel alijs noceat. Tertio q̄ñ fit ex necessitate
vt cū aliquis ad mortē esuriens furet panē
vel aliud alimētū qꝛ in necessitate sunt oīa
cōmunia. de cō. di. v. discipulos. et extra de
furtis. ca. si quis. ¶ Octauū mādatū est nō m
loqueris contra proximū tuū falsū testimo
niū. in quo mādato ꝓhibet oē gen⁹ mēdacij
sed precipue perniciosum vn̄ oē gen⁹ mēda
cij determinat ꝑ. iij. differētias. est aūt mēda
cium pniciosū qḋ nocet / officiosū qḋ ꝓdest /
iocosū qḋ delectat dicit aūt Augu. in libro de
mēdacio ꝙ videt sibi omne gen⁹ mēdacij esse
pctm̄. Itē peccat cōtra hoc ꝑceptū qui tacet
veritatē vbi oporteret veritatē dici ꝑ̄ius ex
causa taciturnitas veritatis q̄ꝫ sit licita.
¶ Nonū mādatū ſm ma. iij. sen. Nō desi= n
derabis vxorē proximi tui. Decimū vo ſm
eūdē est Nō cōcupisces domū ꝓximi tui nō
seruū nō ancillā nō bouē nō asinū nec oīa q̄
illi⁹ sunt. i. nō aliqd qḋ illi⁹ est. in quib⁹ mā
datis duo ꝓhibētur. s. ꝯcupiscētia carnis in
vxorē ꝓximi / ꝯ cōcupiscētia oculorum in re
aliena nā adhuc duo manēt letinat corrupta
natura nr̄a. s. ad vnū ꝓpt ꝯseruationē ipsius
speciei. ad aliud ꝓpter cōseruationē sui ipsius
indiuidui. Nota ꝙ sextū mandatū et septi=
mū. s. nō mechaberis. nō furtū facies differ=
runt ab istis duobus vltimis qꝛ in istis pri=
mis opa nota sunt ꝯ prohibita. In istis duo
bus vltimis ipsa cōcupiscētia. In p̄mo ꝓhi
betur concupiscentia carnis in vxorē ꝓximi

explicite: ꝯ īplicite oīs carnalis cōcupiscētia nō qdē ille appetit⁹ q̄ est ex corruptiōe fomitis vel a delectatiōe sensualitatis. q2 impossibile ē q̄ ille ꝯcupiscētie nō sint ī nobis; sed ꝓhibet̄ oīs appetit⁹ q̄ est ex cōsensu rationis. In isto etiā ꝓhibet̄ oīs appetitus rei aliene q̄.s. ꝓcedit ex cōsensu rōnis deliberate. Dicendū ē ꝙ in istis duob⁹ ꝓceptis intelligit̄ ꝓhiberi oīs cōcupiscētia male voluntatis. scḋm Tho. ¶ Hec autē decē mandata decalogi in duobus mādatis euāgelicis cōplectunt̄. que sunt de diligēdo deū ꝯ ꝓximū. deū3 ex caritate diligit qui suprādicta mādata ꝓncipaliter ex amore et nō ex timore bene custodit. Debemus ergo diligere deū3 ex toto corde. s. vt cor nr̄m nō sit inclinatū ad alicuius rei delectationē magis ꝙ dei. ꝓ quāta ei parte cor tuū fuerit ad aliquā rem. s. ad mūdū. diuitias honores vel aliud simile ꝓ tanta parte erit min⁹ ad deū3. Itē ex tota aīa. s. vt animā habeam⁹ firmā in fide et veritate dei. qui enī de eo dubitare ceperit et q̄ incantationes vel diuinationes aliqd valere crediderit: ꝓfecto in tota aīa deū nō diligit. Itē in tota mente videlicet vt oēs sensus vacent in obsequium diuinū. cui⁹ intellect⁹ deo ministrat / cui⁹ sapientia deo vacat / cuius scientia circa deum est. cui⁹ cogitatio ea que sūt dei tractat / cui⁹ memoria que bona sunt recordat̄: tota mente diligit deū3 scḋm Criso. opis iperfecti. omelia xxxix. Debes etiā diligere ꝓximum sicut teipsū. sed aduerte ꝙ ly sicut nō īportat equalitatē sed cōformitatē: in vt sic sensus diligēs ꝓximū sicut teipsū: hoc est semp ad bonū nūꝙ ad malū. et quomō teipsū. hoc est spiritualiter nō carnaliter scḋm quod carnalitas distinguit vicia. Itē quantū teipsū: hoc est gaudere de eius ꝓsperitate et salutare et contristari de eius aduersitate. Itē sicut teipsū. vt plus diligas animā ꝓximi tui et salutem eius eternā ꝙ vitā tēporalē sicut salutē anime tue vite tue corporali deberes ꝓferre. Item qualiter temetipsum vt. s. oī alteri necessitatē patiēti subuenias sicut velles ī necessitate cōsimili tibi subueniri hec oīa habet̄ in ꝯstitutio. Lamech pec. capi. ignorantia.

¶ De septem operibus misericordie. Ca. iii.

A Misericordia dicit̄ q̄si miserū cor dis diuidēs vnde si miserias ꝓximi cōsiderās de illis ꝑticipas ei compatiēdo misericors es. Septē enim sunt opera misericordie quoꝝ sex patent ex euangelio. Mat. xxv. que sunt pascere famelicū / potare sitibūdū / hospitē recipe re peregrinū / vestire nudū / visitare infirmū consolari carceri mancipatum. Septimus vero ex tobia colligitur quod est sepelire corpora mortuorum. hec in cōstī. vbi supra. de his. habetur vers. Visito poto cibo redimo tego colligo condo. iste versus expodit̄ supra parte. v. capi. viij.

B ¶ Item sunt opera misericordie spiritualia que continentur hoc vsu Consule / castiga / solare / remitte / fer / ora. in hoc verbo Consule duo misericordie spiritualis opera cōplectūtur. Primum est instruere ignorantem vt recte sapiat. Secūdū est consulere querenti vt recte viuat. Castiga delinquentē scilicet aut corripiendo / aut verberando / si expediat et ad te ꝑtineat: aut alio modo debito cohercendo. Solare. s. mestū vel per donum vel per verba consolatoria / siue ꝑ aliud sensibile. Remitte penitēti: in te delinquēti ꝯ veniā petenti et emendam si iusticia suadeat offerēti. de hoc Marci. xi. si nō dimiseritis aliis nec pater vester celestis dimittet vobis peccata vestra. Sed hic nota ꝙ ille cui iniuria facta est: non tenetur reconsiliationem prius querere ex debito necessitatis: tamen si facit implet opus perfectionis. Sed si talis reconsiliationē querat: duplex ꝓmium consequetur. vnum quia iniuriam passus est. alterum quia prius rogauit secundum Thomam. Fer idest supporta infirmitates aliorum discrete tamen. vt nō sint ꝓniores ad peccandum: sed feruētiores ad penitendum et bene operandum. Ora id est cū non poteris subuenire proximum per aliqḋ de sex operibus precedentibus que quodam modo cadunt sub potestate hominis: tunc ora dñm: vt ipse subueniat / vel ora dñū3 nō tantum pro amicis: sed etiam pro inimicis vt ad frugem melioris vite citius conuertātur.

C ¶ Item septem sunt virtutes principales de quibus tres dicuntur virtutes theologice: quia ad deum ordināt appellant̄ / ꝯ sūt fides / spes / et caritas. quattuor vero cardinales sunt. s. prudētia / iusticia / tēperātia / ꝯ fortitudo / ꝑ quas homo ad seipsū et ꝓximū debite ordinat̄ / et appellant̄ virtutes cardinales: q2 sicut ostiū3 vertit̄ in cardine: ita in his tota vita hominis debite regulat̄.

D ¶ Fides scḋm apl̄m ad hebre. xi. est substātia rerū sperādarū argumētū nō apparētiū. dr̄ ei fides substātia. i. fūdamētū substās edificio spūali qḋ est grā ꝯ gloria / nā sine fide ipossibile est placere deo. vbi s̄. et est fides substātia. i. fundamētū reꝝ sperādarū. q2 fides ꝑ assensū facit in nob3 res esse sperādas. i. facit nos sperare

promissa dei. Fides etiam dicitur argumē-tum quasi arguens. i. inclinans mentem ad credendum ea que non apparent. Et ideo additur non apparentium secundum Tho. E sfialiter. ¶ Spes est certa expectatio futu re beatitudinis ex dei gratia et meritis prue niens. certa dicitur nō certitudine demōstra tionis: sed firme opinionis. Expectatio istā non est principaliter ex nostris meritis: sed precipue ex gratia dei. Similiter sine aliquo merito sperare vitam eternā nō est effectus spei sed presumptionis scdm Greg. ¶ No ta q spes prout est in viatoribus est cū cer-titudine opinabili vt dictū est. Spes autem illorū qui sūt in purgatorio est cum certitu-dine scientie. Et talis fuit spes illorū qui ante xp̄i passionē in limbo fuerunt. Unde decli-nat quodāmodo a spe pprie dicta. in patria vero non est spes cū ibi sit beatitudo: que ē oim bonorū simul tota possessio. Unio ve-ro beatarū aiarum ad corpora sua spus sit futura scdm rem: tn̄ presens est scdz cogni F tionem vt ita loquar. ¶ Caritas secūdum apostolū. j. ad Thimo. ij. est finis precepti de corde puro et conscientia bona & fide nō ficta. Caritas inq̄ est finis. i. consūmatio si ue perfectio ois pcepti: q2 omnia opa que fi unt ex precepto tendūt vel ducūt ad carita-tem vt habundanti9 habeatur de corde pu-ro. i. intellectu depurato ab inordinatis co gitationibus vt melius intelligat deum. Quanto enim quis puro corde magis intel ligit deū: tanto plus diligit & conscientia bo na. i. spe congrua. q2 qui habet purā consci entiam secure sperat dei miam et fide nō fi-cta. i. nō simulata seu infirma: sed forti inter aduersa. De caritatis duplici effectu: qui sūt diligere deū super omnia: & proximū ppter G deū dictū ē. c. proximo. o. ¶ Prudētia est re cta ratio agibiliū. vi. ethi. cuius actus est se cundū macrobiū vniuersa que agit vel cogi tat homo ad rōnis normā deducere. Hmōi ergo officium est actus aliarū virtutū dirige re. ppterea vocat a beato Berū. discretio de qua sic ait in quadā meditatiōe. Discretio ē nō tm̄ virtus q̄ auriga virtutū. ordinatrix effectuū. morūq doctrix & cōsūmatio pfectio nis. tolle hāc: & erit virt9 viciū. Hmōi scdz senecā est: nolle fallere: nec posse falli. Sed aduerte q triplex est prudētia. s. mūdana. que est in tēporalib9 conquirendis. Et hu-mana que sollicitat circa comodū carnis. & diuina que. s. circa obsequia diuina versatur H scdz Tho. de ve. li. v. ¶ Justicia est virt9 in

clinās aim vnicuiq quod suum est tribue-re. Hec iusticia cōprobat in recta fide ad he-bre. xi. credidit habrahā deo & reputatū est ei ad iusticiā. l ratione psalmi. clamauerūt iusti & dns exaudiuit eos. in scdā meditatiōe. ce-cie. xiiij. Btūs vir q̄ in sapientia morabitur & in iusticia meditabit. zc. l hūiliat. dc Mat. iij. sic decet nos implere oēz iusticiā. vb. gl. pfecta iusticia est subdere se minori. Peruer titur aūt iusticia tripliciter. s. amore pecunie vel glorie ysa. v. Ue qui iustificatis ipiū p muneribus. i timore p quos Mat. x. nolite time re eos qui occidūt corp9 rātore. Mat. xxvij. sciebat enī q p inuidiā tradidissēt eū. ¶ Tē I perātia secūdū macrobiū ē nichil appetere penitēdū. In nullo legē moderatiōis exce-dere sub iugo rōnis cupiditatē domare. hui9 partes secūdū tulliū sūt cōtinētia p quā cō-cupiscētia gubernatiōe consilij refrenatur. Clemētia p quā mot9 animi in odiū alicui9 temere cōcitati in hilaritatē cōmutat & re-tinet. Modestia p quā oēz motūs oēz opa-tionē nrām vitra defectū & citra excessū fa-cimus sistere secūdū quosdā sobrietas que ponit modū circa gustū. ¶ Fortitudo ē alz K p metū periculi agere nichilq nisi turpia ti mere tollerare viriliter aduersa. Et in psp-ris nō extolli. De istis virtutib9 cardinalib9 dicūt qdā q prudētia ꝯsistit in pcauēdis in-sidijs. Justicia in subueniēdo miseris. Tē-perātia in coherceēdis delectationib9 prauis. Fortitudo in pferendis molestijs. vel potest dici q iusticia est in debitis reddendis: & hec habenda est cōtra nequitiā seculi. Prudētia in pcauendis insidijs & hec necessaria est cō-tra tēptamēta diaboli. Tēperantia in coher cendis motibus illicitis: & hec necessaria est cōtra tēptatiōes carnis. Fortitudo ad resistē-dum generaliter vicijs: & hec est necessaria contra insidias carnē & demonē. ne. s. inuitent mūdanos ad perpetrandū malū. Neq post tuas cōcupiscentias eas. Neq ad suggestio nem diaboli incurreris. Exemplū iusticie nobis fuerūt apostoli. fortitudinis / marti-res. prudentie / confessores. temperantie vir gines. Et huis singulas virtutes has ha-buerunt omnes sancti predicti tamen pre-eminebat iusticia in apostolis. Fortitudo in martiribus. Prudentia in confessoribus. et in virginibus temperantia. ¶ Sequitur de

De vij. pctīs mortalibus. Cap. iiij.

Expedito breuiter tractatu de virtuti bus hic de vicijs capitalibus est di cendū. que sūt superbia. ira. inui-

dia. accidia. auaricia. gula. luxuria. Superbia est amor ppzie excellentie vel scdm Aug. Superbia est puersē celsitudinis appetitus. Hec multas hȝ species. Prima est inobedientia qua quis cōtēpnit precepta dei vel eccle statuta. Vel platoꝝ seu parētū suora. Secūda spēs supbie ē iactātia siue arrogātia: cū qs putat se hēre defectū siue malū ab alio qđ hȝ a semetipso. Vel credit habere bonū a seipso quod habet aliunde. vel cū bonū quod habet: sibiipsi attribuit: nō dū vel hoc sibi datum a deo pro meritis proprijs. vel cū quis iactat se habere quod non habet. vel plꝰ habere ꝙ habet vel alio modo haberi ꝙ haberi. Tercia species est ypocrisis cum quis pretēdit exterius signa sanctitatis: que nō habet. vt cum quis fingit se sanctiorem ꝙ sit in signo verbo. oratione. ieiunio. elemosinarum largitione. ⁊ hmōi. Similiter quando quis in confessione celat peccata sua. ne reputet᷑ forꝭ talis qualis est in conspectu dei. vel cū quis excusat peccata sua. vel pertinaciter defēdit. aut correptiones non suscipit. et principaliter ⁊ generaliter se velle iustum videri cum peccator est ad hanc speciem superbie ptinet. quarta species est contēptus pximi cum quis diminuit seu deprimit bonū proximi vt ipse melior eo appareat in arte aliq̄ vel sapientia. vel cum alios cōtempnit sibi dispares in generis nobilitate pulcritudine. fortitudine. facundia. artificio. officio et similibus. Vel cū quis per preces vel fraudes munera vel alia media illicita querit sibi nomen vt magnus et sapiens ꝯ alios videat᷑. vel cum quis adepta dignitate vel prepositura non socialiter et humiliter se habeat: sȝ ꝙ ceteris despectis singulariter vult videri. Quinta species est impudentia vt cū quis de peccato suo manifesto non erubescit. vt publicus malefactor de publico maleficio suo meretrix de meretricio suo. vel cū quis gloriatur de peccato suo: sicut faciūt multi gulosi et luxuriosi. Signa superbie sūt clamor in loquendo austeritas in silendo / rancor in respondendo. ¶ Remedia contra superbiam: sunt consideratio proprie vilitatis vt̄a. Quid fuimus. Quomodo concepti. Quomodo in vtero nutriti. ⁊ nati. qđ

B sumus intrinsecꝰ sub cute: que sordes ebulliunt per os. nares. ⁊ alias apturas. Scito depit in nobis quicquid pulcrū ⁊ validū apparet / ꝙ mors cōtinue appropinquat. Et quales post mortē erimus. ꝙ exteriora bōa nō sūt nostra naturaliter qȝ diuicie terre sūt et de terra tollūtur. Honores vero nō impēduntur hoī ꝙ se: sed ꝓ questu qui exinde spe ratur. Itē considera ꝙ bona anime nō sūt nostra. sed bona dei. vt sūt ingeniū. sciencia. virtutes et de illis districtā reddemꝰ rōnem. Mala vero que fecimꝰ pure nr̄a sūt. ⁊ nisi pniaȝ humiliter egerimꝰ: eternis supplicijs deputandi. Unde grego. quare superbis terra et cinis: homo tam fragilis et tā vilis audiuisti cōsiliū sapiētis ecclesiastici. iij. Quāto maior es humilia te in omnibus et inuenies gratiam corā deo ⁊ hominibꝰ. ¶ Inuidia est tediū felicitatis aliene. vel tristicia de alienis bonis ⁊ hȝ quinq̄ filias scdm Grego. xxxi. mora. ca. xxxij. Prima est odiū quod est nolle bonū pximo ꝯ velle ei malū. Secūda est exultatio in aduersis proximi. Tertia est afflictio in prosperis proximi. Quarta vocatur suspitio que est detractio latens. Quinta est detractio que fit in aperto cū intendit melior apparere quā ille cui detrahit ¶ Detractionis aūt quinq̄ sūt species. Prima cum negat quis bonū ab aliquo factū: quod sic negās scit ab alio factū fuisse. Secūda qñ bonū quod nō pōt rōnabiliter negari puertitur. Tertia quando malū prius occultum reuelat᷑. Quarta qñ malū ab aliquo factū ad ipsius confusionē per vba maliciosa augmētatur. Quinta qñ nouū malum adinuenitur et alteri imputat᷑ ꝙ sic psona diffamatur cui detrahitur. De inuidia et eius speciebus vide ꝯ parte. v. capi. viij. f. ¶ Remedia contra inuidiā sūt nichil amare vel cupere que mūdꝰ amāt. videlȝ honores diuitias. voluptates ⁊ hmōi tp̄alia. quāto in plures ptes diuidūtur tanto partes minores fiūt et qui ea appetit inuidet alijs ea habentibus: dū necesse est alteruȝ carere eo ꝙ alter habet. Econtra est de bonis spūalibus vt sūt virtutes ⁊ bona spūs scti: que pticipatione nō minuūtur. Itē cogita ꝙ si ille cui tu inuides nō haberet illud ꝓ quo tu inuides tu nichilominus ꝓpter hoc non haberes illud. Ne ergo frustra torqucaris de bono alieno quod sine tuo dāpno habet Contra odiū pximi cogita ꝙ deus non remittit homini peccata sua ꝙdiu est in odio pximi cogita etiam si vis saluari opȝ te aliquando fratri tuo reconsiliari vnde melius est hoc cito fieri ꝙ tardius. ne interim pdas bona q̄ opabaris. et cōtinue maneas in periculo dāpnationis. Item cogita qđ ad nichil valet iniuriarum recordatio: nisi vt amplius inquietes et affligas teipsū. noli ergo vinci a

E malo sed vince in bono malū. ¶ Ira est appetitus vindicte seu alieni nocumenti que si diu teneat in corde generat odiū. de quo prouenimunt quandoq persecutiōes verbera bella. homicidia et hmōi. Sex dicunt esse filie ire secūdū. Greg. vbi supra. Prima est rixa .i. audax volūtas vindicandi iniuriam facti precedentis. Scda est tumor mētis que est voluntas vindicandi se fugiendo aduersantez propter estimatas inimicitias. Tercia est cōtumelia q̄ est voluntas vindicandi se per exprobrationē malorū. Quarta est clamor q̄ est volūtas vindicādi se. exaltādo vocē p vituperiū ad aliorū aures puenies. Quita est ē idignatio. Sexta ē blasphemia q̄ ē volūtas vidicādi se p obprobriū deo vel scīs illatuz Nota q̄ Mat. v. ponūt tres gradus pene circa reatū ire. Prim⁹ cū dr ois q̄ irascit frī suo reus erit iudicio. q̄ aūt dixerit fratri suo racha reus erit, consilio. qui vero dixerit fatue: reus erit iehenne ignis. innuendo q̄ ira est in corde tm̄ ꝫ sine voce, iudicio, ira cū voce: cōsilio. ira cū sermone cōtumelie. iehēne ignibus mancipatur. In primo est ira tm̄. in secundo ira cum voce. in tertio ira vox ꝫ certa expssio irrisiōis. Iudiciū ponit hic p cause cognitiōe ꝫsiliū p snie diffinitione. iehenna ignis p snie executione. fm Greg. Ira etiaz pacē cordis cōturbat / rationē obnubilat. et memoriā confundit / ꝫ sicut fum⁹ de domo hospitē expellit ita ira spiritū scm. ¶ Sz hic nota q̄ triplex est ira. vidz ira zeli q̄ est detestatio pcti. sed hec non est pctm̄ sed pfectio quedā. ira que est passio nature q̄lis est i melancolicis. et hec non est pctm̄. tertio ira que est appetitus vindicte deordinatus: et hoc ē pctm̄. quia vidz vult vindictā a se expetere que nō nisi vel a iudice ab eo constituto est petenda fm Tho. de verita. ꝫ ira tunc ē mortale pctm̄ qn̄ expetitur vidicta de primo nō vt proximus corrigatur: neq vt iusticia dei exaltetur: sed vt sue voluntatis improbitas facietur. Considerandū est itaq an ira consistat tm̄ i aīo an exteri⁹ manifestet in facto vt cū ex vehementia ire aliquis percusserit aliū: et de conditione persone pcusse ꝫ modo percutiendi. ꝫ an ire occasio fuerit leuis vel grauis. ꝫ an ira hmōi diu durauerit vel cito transierit ꝫ scdm hoc pctm̄ mai⁹ vel minus poterit iudicari. ¶ Remediū cōtra pctm̄ ire

G sunt pmeditatio malorū que pnt occurrere Itē oēs cogitatiōes malas opprimere ꝫ accensam flāmā ire anteq̄ exterius psiliat in corde suffocare. Item cōuertere se ad alia negocia quibus cor occupetur loquendo vel tractando alia vt sic obliuiscat cōmotioni sue. Item assuescere se statim cū sentitur cōmotio ad actū prudentie. perpendēdo q̄ nociua sit iracundia. que ledit conscientiā ꝫ lēdit famam. alios scandalizat. cor inquietat spūsscī̄ effuga. ttormenta meret. Similiter q̄ illud p quo irascimur ineuitabile ē si factū est vel fieri oportet. et q̄ nichil facim⁹ irascēdo: nisi q̄ malū duplicamus. ¶ Accidia est tediū boni spiritualis: cui⁹ signa sūt H

q̄ homo bonuz spirituale respuit: ꝫ querit carnalē appetit sine deuotione orat. sine sapore celesti legit et psallit: nō curans quocunq pertransit: plus cantans ad laudē hominū q̄ ad laudem dei. hec hoiem pusillanimē reddit vt nullū bonū opus audeat propter deū aggredi. nec aliquod asperū sustinere. vt ieiunū disciplinas peregrinationes et hmōi hec scdm Greg. vbi supra. Sex hz filias. Prima dicit malicia q̄ est voluntas machinandi malū alicui prouueniens ex tristicia. Secunda est desperatio q̄ diffidentia meritor̄ mr est diffidentie premiorū. ex qua tristicia iterū oritur. Tercia est pusillanimitas q̄ nascit ex diffidentia pueniente ex cōsideratiōe prope infirmitatis vel arduitatis opis aggrediendi. Quarta est rancor q̄ ē inueteratū odiū. nā sicut ex caritate sunt opa bona, ex quibus est firmatio charitatis: ita ex ira ē accidia. ex accidia ꝓ vetustas ire. Quita est torpor circa pcepta. i. instabilitas q̄dā circa precepta propter quod homo nō pōt iduci ad executionē mandator̄ dei. Sexta est euagatio mentis circa illicita. Hec aūt euagatio q̄nq est particularis et habet certam materiā circa quā fit et tunc cōuenit illi vicio cui conuenit hmōi materiam: quandoq est generalis et incerta ꝫ hec proprie est euagatio accidie. ¶ Remedia contra accidiā sūt I

frequens memoria benignitatis dei ꝫ beneficior̄ ei⁹: cuius bonitati cōparata. oim hominum pctā nō sūt nisi sicut gutta aque ad mare. Itē frequēter interesse diuinis cū deuotis hoibus. qui sepe de deo deuote loqunt Occupatio etiā bona bene prodest tristibus vt obliuiscātur tristicie. Itē contra tedium cordis valet varietas actionis vt ab vno trāseat ad aliud bonū opus. Itē q̄ fastidit opa spūalia: maxime orationē et celebrationem diuinor̄ cogat seipm ad talia quousq p dei grām vertant in oblectationē. contra etiam accidiā valet cōsideratio piculor̄ quib⁹ inuolui t. Tria ei q̄ppe picular̄ solēt hoies a sōpno

preservare videz periculum ignis / periculum ad periculum latronum / sed non est dies in qua superbia corda non ascendant fluctus malarum cogitationum: aut ignis pravorum desideriorum in domo conscientie nostre non accendatur. et latrones. i. maligni spiritus vel perversi homines quotidie nos infestant. ideo consulit Hiero. rusticum. semper inquit aliquid operis boni facito ut diabolus inveniat te non occupatum. cogita etiam frequenter quantum sit premium eternum bonum et delectabile ad quod non perveniunt nisi fructuoso labore. et quam horribile supplicium sempiternum ad quod ocium et tedium boni finaliter perducant.

K ¶ Avaricia est immoderatus amor habendi aliquid temporale. vel secundum Ber. avaricia est quarumlibet rerum insatiabilis et inhonesta cupido et dicitur ab apostolo idolorum servitus: quia homo avarus exhibet creature quod debet creatori. s. fidem spem et dilectionem. Hec enim avari homines exhibent pecunie. Avaricie tres sunt species: anxietas et cupido habendi vel acquirendi temporalia sive sequatur effectus sive non: et sic potest esse avarus: pauper qui modicum vel nihil habet. Secunda tenacitas conservandi habita: cum non permittat ea erogari in pias causas vel usus necessarios congrue expendi: nisi cum animi dolore. Tercia est augere divitias et undique acquirere etiam de iniusto et turpi questu vel lucro. ut puta per simoniam ut faciunt prelati. per usuram et falsa pondera ut faciunt mercatores. per furtum et rapinam ut latrones et tyranni. per falsam mensuram ut tabernarii. per falsum iuramentum ut iurati in assisis et inquisitionibus. Et similiter falsi testes. per violentiam et metum ut bedelli forestarii et alii ministri dominorum quecumque falso colore. Item sicut faciunt bedelli iniuste citantes aliquos ut redimant vexationes per extorsionem. ut faciunt domini a subditis suis. vel per fraudem aliquam vel male mensurantes. falsi agricultores rapientes aliquid de aliena terra. et falsi executores. vel per calumpniam ut faciunt falsi advocati. placitatores et attornati / et mali domini non reddentes congruam mercedem servitoribus suis. Peccant etiam hoc vicio filii parentum bona ipsis invitis auferentes. nam Prover. xxviii. dicitur qui subtrahit aliquid a patre vel a matre et dicit hoc non esse peccatum particeps homicidii est secundum Grego. ubi supra.

¶ Septem vitia sunt filie avaricie. Prima est obduratio cordis sive inhumanitas que fit omittendo quod dare deberet. Secunda est violentia sive rapacitas que fit nocendo alicui palam per facta mala. Tercia est inquietudo propter appetitum lucri. Quarta periurium quod sepe incidit in emptione et venditione. Quinta est fallacia que fit per verba decipientia in occulto. Sexta est fraus i. deceptio que fit per facta in presentia decepti. Septima est proditio. i. deceptio que fit in absentia decepti.

L ¶ Remedium contra avariciam sunt considerare pericula divitiarum et laqueos avaricie. Divitie enim periculose acquiruntur cum labore et magna sollicitudine conservantur. quia multorum invidie patent. ut furum latronum raptorum potentum fraudulenter decipientium. Item quia nullo securus est dives: nisi ab extraneis: nec a proximis. quia divitie sunt diu in colligendo sed cito amittuntur. paulatim multiplicantur: sed subito dispergunt. Item quia multiplicate divitie non minuunt sed augent sitim avaricie: sicut potus sitim hydropici. Quid ergo queris unde plus cruciaris. cogita quod semen accumulatum putrescit seminatum fructificat. Item optimum remedium contra avariciam est considerare deum qui non derelinquit sperantes in se iuxta promissum suum ipsius dicentis. Nolite solliciti esse etc. scit enim pater vester celestis. quia omnibus his indigetis. Si enim mali crudeles homines immo bestie et bruta animalia filios suos nutriunt: multo magis optimus pater et verax deus filios suos non deseret. unum de tribus procul dubio deus providebit confidentibus avariciam et sperantibus in eum. quia aut procurabit eis necessaria saltem parco victu: aut in penuria habit homini vires quas in habundantia haberet et hec est iocundius de modico: magis est forte aut quod subtrahit corpori refundet menti in consolatione spirituali. ut libenter careat corporali habundantia qui spiritualibus habundat delitiis. Insuper in celo magnam gloriam meretur pro Christo tolerata temporali penuria: beati enim pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorum. Mat. v. Item valet intenta cogitatio de morte. Hiero. facile contempnit omnia qui se cogitat semper moriturum.

M ¶ Gula est immoderata cibi vel potus aviditas seu immoderatus appetitus delectationis in cibo et potu. hoc vicio peccatur quintupliciter. s. horam comedendi preveniendo propter impatientiam expectandi tempus debitum. Item cibaria preciosa et delicata supra statum sui exigentiam querendo contra quod dicit Ovidius. est virtus placitis abstinuisse cibis. Item mensuram in cibo vel in potu excedendo. sed hec mensura non consistit in cibi quantitate sed in comedentis qualitate. quia quod uni est mensura debita: alteri esset excessus. et hic reprobatur abusus quorundam qui ieiunium suum quo abstinuerit nimia superfluitate recompensare credunt. sed quid est aliud ieiunare sic quam duos obolos pro denario dare. Item .iiii. nimis ardenter aut festine comedendo. non enim usus ciborum sed concupiscentia vicium est. Item quinto cum quis nimis curiose sive studiose cibaria sua preparat. unde dicit Ber. non sapores sed fames excitet appe

titus. Filie gule sūt quinq₃ s₃ Greg. vbi s. videlicet scurrilitas. gula enī mouet ad vbā scurrilia. Multiloquiū vtputa detractio vituperiū cōuiciū p verba inania. inepta leticia lasciuia carnis siue gestus corporis inordinatus lasciuiā mentis indicans. immūdicia: vt vomitus eructationes fetide luxuria. ebitudo mentis ꝯ subuersio rōnis. Gula duo cōplectit. s. cōmessationē ꝯ ebrietatē. parcimonia opponit cōmessationi: sobrietas vero
N ebrietati. ¶ Remedia vo cōtra gulā sūt cōsiderare ꝙ cibus moderate sumpt⁹ et vbū digestus salutē/ et sensuū opatur acumē. nichil sic egritudinē fugat sicut moderata refectio. habūdantia vero ciborū ꝯ immoderata refectio morbos generat molestias ingerit. sensum ebetat/ mortē accelerat. ꝯ quod deterius est hoīem bestie assimilat. eo ꝙ vsū destruit rationis. Itē valet ꝯtra primū modū peccādi p gulā. frequēs assuefactio obseruandi debitā horā cōmedēdi nō sepi⁹ cōmedere ꝙ sit cōueniens. infirmis aūt nō est lex posita. iuuenes quoq₃ ꝯ laborantes put exigit discreta necessitas refici pūt qū cōsuetudo vel institutio canonica nō repugnat. Efficacissimū aūt remediū ꝯtra curiositatē et delicatā ciborū et potuū: est nō habere vñ possit gule satisfacere: vt quāto ꝗs pauperior sit tāto minus peccet in hac pte. hec ē pma pugna. s. cōtra gulā que quanto minus superata fuerit: vehemētiora erūt cetera vicia cōtra nos. ꝯ nos debiliores cōtra ea. Per gule enī pctm̄ mors intrauit in oēe genus humanū. vñ et saluatorem nrm̄ diabolus pri
O mo per gulā temptauit q̄si p ianuā viciorū aditum querens ad ulteriora. ¶ Luxuria ē libidinose voluptatis appetitus ex cōsensu rationis. et addo ex ꝯsensu rōnis: qa qū rō nō cohibet hmōi appetitū cū posset: est peccatū mortale. tripliciter peccatur p luxuriā. Primo in corde. s. versando scienter et voluntarie lubricas immūdas ꝯ libidinosas cogitationes cū praue delectationis in mente. Sapiē. i. Peruerse cogitationes separāt a deo. ꝯ Mat. v. qui viderit mulierē ad cōcupiscēdū eam mechatus est eam in corde suo. Scdo cum quis satiat se libidinosis gestibus amplexando/ osculando/ palpādo impudice respiciendo loquēdo et auscultādo turpia sola praua delectatione vel aliqs blandicijs meretricis affectum satiando. citra tamen op⁹ generatiuū et hic modus peccandi grauior est ꝙ primus. Tercio per actum generatiuū peccatur et luxurie: isto modo octo sūt differentie. Prima est fornicatio que est solutū cum soluta. Secūda est meretriciū quod fit p vagam libidinem cum diuersis secando/ vel cū publice venali concūbendo. Tertia est adulterium quo coniugalis thorus violat. Quarta est stuprū. quo virginalis integritas corrumpitur. Quinta est sacrilegium quo castitas siue continentia deo sacrata leditur. vt i religiosis et clericis i sacris ordinib⁹ constitutis et in his qui votum cōtinētie emiserūt Sexta est incestus quo vinculū consanguinitatis et affinitatis vel cōpaternitatis ledit. Septima est viciū sodomiticū siue cōtra naturam: quo naturalis vsus coeundi peruertitur. Octaua est libidinosa cōcupiscētia coitus coniugalis/ nā coitus cōiugalis si perficiatur causa prolis pcreādc ad cultū diuinū vel causa reddendi debitū/ seu fornicationis vitande causa/ nō quidem in se: sed in cōiuge oīno licitus est. et dicit nō esse peccatū sic coire. Si vero coitus hmōi fiat cū delectationis ita. s. ꝙ amor talis delectationis pponit deo: sic est mortale pctm̄. si postponitur veniale. Itē coitus coniugalis dicitur ipetuosus qū ex sola libidine prouenit metas honestatis et rōnis transcēdit. Et fit quinq₃ modis. Primo cum fit causa satiande libidinis per blanditias meretricias. Secūdo quādo fit cōtra naturalē modū. Tertio cū fit tēpore prohibito. Quarto cum fit loco prohibito. Quinto cum quis accedit ad coniugem pregnantem vicinam partui. vel que est in fluxu menstruoso. s̄m Tho. iij. de verita. Filie luxurie secūdū Greg. vbi s. sunt octo. Prima est cecitas mentis q₂ in ope luxurie tota ratio mētis absorbet secūdū Augusti. Secūda ē incōsideratio mortis ꝯ inferni. Tertia est icōstātia ad cogitandū nūc istud nūc illud. Quarta est amor sui quo quis desiderat longā vitā ad hoc vt expleat voluptatē suā. Quinta est precipitatio qua ꝗs pcipitanter currit ad peccandū: exponēs se periculo mortis ꝓpter actum luxurie ppetrandū. Sexta est odium dei quod fit quia de⁹ subtrahit et punit eos q sequunt carnis delicias ad q̄s inclinat luxuria. Septima est affect⁹ pūtis seculi appetit⁹ honorū. diuitiarū. sanitatis. fortitudis. ꝯ hmōi p q̄ luxuriosus finē quē intēdit cōseq̄t. Octaua est desperatio future seculi q̄ est diffidentia venie ꝯ glie cōsequēde. et hec ē filia
P siue effect⁹ luxurie ꝯsūmate. ¶ Remedia luxurie sūt occasiōes fugē pcipue mulierū aspectus. Iob. xxxi. pepigi fed⁹ cū oculis meis. ꝯc Itē oscula mulierū ꝯ tact⁹ Ecclesi. xiij. q tā

git pñcē coīquinabit ꝫ ad eã. Itē frequēs mortis cogitatio. ecclesiastici. vij. Filij memorare nouissima tua et in eternū nō peccabis.
Itē de seipso nō presumere pctō luxurie resistere. cecidit cui dauid sctissim⁹ salomō sapientissimus. sampson fortissimus et ita de alijs. Itē bñ occupari. Hieronim⁹ ad rusticū. semꝑ aliqđ boni opis facito ꝛc. Itē carnē domare. Mat. xvij. hoc gen⁹ demoniꝫ. s. luxurie nō eijcitur nisi in oratiõe et ieiunio Itē tēptationi in principio resistere iuxta illud vulgare principijs obsta. Itē ignis luxurie. i. ardor seu cõcupiscentia tripliciē est extinguend⁹. sicut ignis materialis tripliciter solet extingui. vidꝫ p materie subtractionē. fomēti nō appositionē. et aque superfusionē. ita ignis luxurie vt extinguat. Primo subtrahenda est materia. i. cohabitatio siue cõicatio cū mulierib⁹ j. ad cor. vi. fugite fornicationē. Ambrosi⁹. ibi cū alijs est vitijs potest expectari cõflictus hanc fugite: quia nō potest aliter vici. Vnde ioseph relicto pallio in manu dñe sue volentis cū sollicitare ad malū fugit. Genesis. xxxix. Scđo fomētū nō ē apponēdū. s. cib⁹ ꝛ potus illi maxie qui prouocāt luxuriā. vt fortia vina ꝑcibaria effectiue calida et hmōi. et alia moderate ꝛ discrete sunt sumenda vt dictū est s. pte ix. ca. v. ꝟ. Hoc remediū sibi adhibuit apostol⁹. cū dixit: corp⁹ meū castigo ꝛ i seruitutē redigo. hostē suū armat q carnē suā fouet delicijs et vltra necessitatē debite sustētationis. Tercio supfūdenda est aqua. p aquā intelligo lachrimas ꝓ pctīs ꝓprijs et etiā alienis: q̄ refrigeriū magnū ꝑstant i tēptationibus. vel p aquā itellige studiū oronis ꝛ deuotiõis. Orād⁹ ē de⁹ assidue vt rore sue grē extinguat i nobis ignē cõcupiscentie. Sapie viij. scuui q̄ aliter nō possū ē ꝯtinēs nisi deus det. Orō aūt mentē eleuat ad deū. ei⁹ affectiões purificat. desideria castificat: intellectū illuminat / ꝛ dei amorē infundit: ex quo ꝑatur qdā horror pcti ꝛ detestatio carnalis voluptatis. De istis. vij. pctīs mortalibus et cor spēb⁹ vide supra pte. v. ca. viij. ꝟ. et consequētēr.

Quādo vicia sūt mortalia et quando non. Capitulum. v.

A Nunc videndū est qñ vnūquodqꝫ ꝑdictor viciorꝫ sit mortale pctm̄ et qñ veniale. Nota s̄ꝫ Tho. secūda secūde. q. C. lxij. q̄ supbia de suo genere ē mortale pctm̄. ꝛ opponit directe humilitati: q̄ iportat ꝑncipalit subiectionē hominis ad deū: cui⁹ subiectiõis defectū iportat supbia sꝫ qđ supbus se extollit vltra qđ est sibi ꝑfixū. sm̄ diuinā potētiā vel mēsurā ꝛ sic nō subicit se deo: ꝛ regule ei⁹. Aliqui tamē supbie mot⁹ sūt peccata venialia ꝓpt eorꝫ impfectionem: quia ꝑueniunt iudiciū rationis. ꝛ sūt pñt ei⁹ cõsensū. sicut de fornicatiõe ꝛ alijs peccatis de genere suo mortalib⁹ qñqꝫ cõtingit vt infra dicet. B Vana gloria de suo genere est pctm̄ veniale. Differūt tamē inanis gloria ꝛ supbia q̄ licet sit vtrobiqꝫ appetit⁹ ꝓprie excellētie: tū stricte loquēdo supb⁹ est qui sibiꝑsi magn⁹ apparet. Vane glorios⁹ aūt q appetit in ore aliorū magnus apparere p laudē exteriorem.
C Vt aūt scias qñ vana gloria est peccatū mortale: ꝛ qñ non nota q̄ quadruplici fine solet qñqꝫ laus appeti. Primo ad vitādū malā īfamie sicut samuel se laudauit j. regū. xij. Secūdo ꝓpter vtilitatē aliq̄ spūalem vt p gloria dei vel ad edificationē proximi. sicut paulus seipsum cõmendauit. ij. ad cor. xi. Tercio ꝓpter lucrū auaricie sicut fecerunt auari qui deuorabāt domos viduarꝫ simulātes longā orationem vt dicitur Mat. xxiij. Quarto querit laus propt actū venialis peccati: vt cū quis appetit laudari eo q̄ in laude veniali delectet. primo modo appetere laudē: est ꝓuidētie scđo caritatꝫ. iij. mortale pctm̄ ē ꝛ cõsimilit dicēdū est qñcūqꝫ mortale pctm̄ ponit finis alicui⁹ opis. iiij. modo est pctm̄ veniale. D Itē laus qñdoqꝫ querit p opa illicita ꝛ si hmōi op⁹ sit pctm̄ mortale vana gloia q est finis ei⁹: erit pctm̄ mortale si opus sit veniale. ꝛ vana gloia exinde sequēs erit veniale qñqꝫ etiā querit laus per opa indifferētia ꝛ tunc est pctm̄ veniale vt habere diuicias et vestes ꝓciosas: cū abusu talū. propt laudē hominū verumtū si talia sint pric[illegible]palit ordinata vt sint occasio mortalis pcti vtputa si mulier cū ornatu meretricio ꝑparet ad capiēdas aīas vel factū sit illicitū quo laus querit ꝓpter prohibitionē ecclie / vel etiā supiorꝫ: vt sūt torneamēta ꝛ hmōi. tūc sūt mortalia. Nūqꝫ etiā querit laus p opa virtutū: ꝛ hoc cõtingit dupliciter: q̄ vel appetitus laudis adiūgit opi virtutis tāq̄ incidens sed nō vt finis: sicut accidit in cantu vel ꝑdicatiõe ꝛ tunc est veniale pctm̄. vel appetit⁹ laudis ꝯstituit finis vltimus opis virtuosi. vt si aliqs ꝑdicet vel cātet ꝑncipalit vel op⁹ simile facit: ibi ꝓ vana laude ꝯstituēdo finē vltimū mortale pctm̄ ē Itē grani⁹ pctm̄ est ceteris parib⁹ gliari de bono spūali vt sūt virtutes q̄ in bonis tpalib⁹.

eo ꝙ min⁹ motiuū hn̄t ad glorificandū vane:
E cū min⁹ appareant extra ꝙ tpalia. ¶ Inui
dia ex suo gn̄e mortale pctm̄ est cum sit do
lor de alieno bono. cōtrariat̄ aūt directe cha
ritati q̄ non emulat̄ vt dicit apostolus. et ei
nichil ɔtrariat̄ nisi mortale pctm̄. pōt tn̄ illō
quod de genere ē mortale vel illi simile: esse
B veniale vtputa si in primo motu ɔsistat, vel
cū extra rōnē sui generis trahit̄. Unn̄ nota ꝙ
quadruplex pōt esse dolor de bono alieno.
qn̄q naturalis ɔsistit in p̄mo motu sicut in
quibusdā q̄ naturaliter sūt inuidi ɔ hoc nul
lū est pctm̄ cū nō sit in ptāte voluntatis. Alio
modo pōt hm̄ōi dolor haberi in appetitu: si
ne cōpleta deliberatione: vt dicat̄ motus. s.
C primus. ɔ est veniale pctm̄: vel est actus vo
lūtari⁹ ɔplete deliberat⁹ et i rōne inuidie: vt
cū qs deliberate tristat̄ de bonis alteri⁹ iquā
tum ille alter eum excedit in bonis. ɔ illō est
sēper mortale pctm̄: q2 dolet de bono de quo
gaudendū esset. Quarto modo hm̄ōi dolor
pōt trahi extra rōnē inuidie per intentionē
aliā: vt qn̄ dolet aliqs de bono tpali alteri⁹
q2 videt illud redundare in dāpnū aīe eius.
vel in dāpnū cōitatis eius: et talis dolor bo
nus est: q2 magis bonū est maius appeten
dum. vel inquātū timet sibi ipsi vel aliis bo
nis viris nocumentū ex bono tpali alterius
prouēturū. ɔ talis dolor pōt eē sine peccato
vel aliter pōt qs cōtristari de bono alterius
D nō q2 ipse alter illud bonum habet. sꝫ q2 sibi
ipsi deest illō bonū siue tale: ɔ si sit circa bo
na honesta ɔ spūalia laudabilis est. Unde. j.
ad cor. xiiij. Emulamini spiritualia ꝛc. Si
aūt circa bona tpalia: qn̄q est peccatū. ɔ qn̄
ꝙ nō. pōt etiā ɔ alio mō qs tristari de bono
alterius tpali vt de diuitijs ɔ possessionib⁹
inquātū est indign⁹ habere hm̄ōi bona. hec
inuidia ꝓhibet̄ xp̄iano iuxta illud psalmi.
Noli emulari in malignātib⁹ neq3 zelaueris
facientes iniquitatē. Et alibi. zelaui sup ini
quos pacē pctōꝝ videns. bona eni tpalia ex
iusta dei ordinatiōe dant̄ idignis vel ad coꝝ
correctionē vel ad coꝝ dāpnationē ɔ hm̄ōi
bona quasi nulla sunt in cōparatione futu
F rorū bonoꝝ q̄ iustis ɔ bōis reseruāt̄. ¶ Ira
zeli que est detestatio pcti ɔ ira que est passio
nature: qualis est cōiter in melancolicis nō
est pctm̄, vt dictū est supra. capi. primo. F.
Ira vero que est motus animi concitati ad
penā siue impatiētiam cum appetitu vindi
cte de suo genere mortale est: quia talis mo
tus contrariatur charitati que non irritatur
nec cogitat malū. vt ait apostol⁹. Potest tn̄

aliquando esse veniale vt si sit sine delibera
tione et cōsensu rōnis. q2 talis motus aliqn̄
sicut et alij primi motus non subiacet hoīs
potestati. Similiter si fuerit motus ad im=
patientiā etiā deliberat⁹ tn̄ sine appetitu vi
dicte alicui⁹ veniale est. Similiter si sit a
voluntate deliberata. hm̄ōi impacientia cū
appetitu vindicte: mortale est. ¶ Rixa etiā G
que ē priuatū bellū nō ex auctoritate publi
ca sed qn̄ aliqui ex ira se adinuicē ꝑcutiūt et
ex inordinata volūtate: semꝑ in illo q̄ alteꝝ
iniuste inuadit: est mortale pctm̄. Inferre
eni primo nocumentū: etiā opere manua
li: nō est absq3 pctō mortali. in eo autē qui
defendit pōt eē sine pctō: vt si solo aīo repel
lendi iniuriā et moderate se defendit: nec est
proprie rixa dicenda ex parte ei⁹. Si autē
aliquis motus odij vel vindicte se imiscet i
hm̄ōi defensione. sic tamē qd̄ ratio non mul
tū excedit moderatam defensionē: erit pctm̄
veniale. Si vero cū aīo vindicte vel odij vel
cū excessu moderatiōis debite se defendit vt
cū ab obfirmato insurgit aīo in ipugnantē
se ad occidendū vel grauiter ad ledendū est
pctm̄ mortale. ¶ Contumelia q̄ ē dehonora H
tio alicuius p verba vel per facta. per verba
vt cū qs dicit alteri ꝙ ē fur vel hm̄ōi qd̄ so=
nat in ifamiā vel cū qs iniuriose dicit alteri
ꝙ ē ꝛc⁹ et hoc dr̄ cōuiciū: aut p facta vt eū
viliter tractando per qd̄ dehonorat̄: pctm̄
mortale ē. nō min⁹ ꝙ furtū vel rapina ceteris
parib⁹ eo ꝙ nō min⁹ amat hō honorē suū
ꝙ rē possessā. Si vo aliqs verbū cōtumelie
vel cōuicij alteri dixerit nō tn̄ aīo dehonorā
di: sꝫ ꝓpē correptionē vel alia simili causa:
qn̄q pōt eē veniale: qn̄q sine pctō. sꝫ i hoc
casu valde necessaria est discretio: vt hō mo
derate talibus vtatur verbis: q2 posset esse
ita graue cōuiciū siue grauis ɔtumelia: ꝙ i
caute ꝓlatū auferet honorē eius ɔtra quē ꝓ
ferret: et sic ꝓferens posset peccare mortalit̄
et si nō intendat dehonorationē alterius: si
cut cū qs alium ex ludo percutiens grauiter
ledit: culpa nō caret. Nota tn̄ ꝙ sicut licitū ē
aliquē verberare seu in reb⁹ dāpnificare in
tuitu discipline: ita eadē cā: verba cōuicij
dicere. sic xp̄s vocauit discipulos suos stul=
tos. Luce vltimo. ɔ apostol⁹ ad gal. iij. insē
satos. Raro tn̄ ɔ ex magna necessitate obiur
gationes sūt adhibēde in qb⁹ nō vt nobis:
sed vt dn̄o seruiat̄ insistemus ita dicit Augu.
de sermone dn̄i i monte. ¶ Susurratio q̄ ē
seminatio discordie iter amicos: et detractio I
que est boni alterius diminutio siue negacio.

grauia petā sūt cū sūt deliberate. q̄ a ꝓposito. susurratio ē grauior ē: sicut melior est amicitia q̄ fama que tollit̄ per detractionē Derisio etiā que fit vt ille cui irridet̄ erubescit: peccatū q̄q̄ est mortale.

K ¶ Accidia de suo genere peccatū est veniale cum sit tediū interioris boni quod nō opponitur caritati sed diminuit eius feruorē. illud ergo tedium quandoq̄ est motus naturalis ꝯ sic nullum est peccatū. vel est motus appetit' cōtristati de opere spūali laborioso: et sic est veniale: Si9 etiā appetitus ille sit deliberatus quia cōsensus in veniale cuiusmodi est accidia vt dictū est: nō est nisi veniale. Si vo hmōi tedium redundat in omissionē eoꝝ q̄ sūt necessaria ad salutē. tūc est mortale. Si vero huiusmodi tediū ducat in desperationē tūc accedit ad pctm̄ in spiritū sctm̄. Si vero ulterius inualescat q̄ inducat tediū vite in tm̄ q̄ sibimet iniiciet manus similis erit iude: qui laqueo se suspendit. Alij dicūt q̄ accidia de suo gn̄e est pctm̄ mortale: qꝛ cōtrariat̄ charitati. ꝓprius enī effectus charitatis ē gaudiū de deo. accidia vero est tristicia de bono spūali inquātū est diuinū bonū: sed est veniale ꝓpter īperfectionē qr̄ nō pertingit vsq̄ ad consensū rationis. Si vero pertingat ad consensū rationis ꝯ cōsentit deliberate in fugā ꝯ detestationē boni diuini': carne ꝯtra spm̄ ꝓualēte: tūc est mortale pctm̄. hoc intellige de bono diuino cui tenet̄ ex necessitate intendere. Et hoc est diuiū cōtra ꝓceptū de sāctificatiōe sabbati in quo ꝓcipit̄ quies mētis in deo: cui contrariat̄ tristicia mentis de bono diuino.

L ¶ Auaricia de suo gn̄e est mortale peccatū. vn̄ apostol' cōparat eā idolatrie qꝛ auarus seruit creature. i. diuitijs potius q̄ creatori. Est tm̄ auaricia q̄q̄ veniale. pro quo nota q̄ auaricia vt est amor inordinatus habēdi. q̄q̄ consistit in appetendo q̄q̄ in acquirēdo. q̄q̄ i retinēdo. Appetere aūt aliena appetitu ꝯpleto q̄ ꝓcederet i actū si esset facultas: mortale est. Similit̄ appetere illicitū deliberate et volūtate cōpleta: vt si indignus aliq̄s conet̄ bn̄ficiū ecclesiasticū adipisci est pctm̄ mortale. appetere aūt siue aliena siue illicita non absolute sed sub cōditiōe seu volūtate conditionata. puta si posset hēre illa sine offensa dei aut iniuria ꝓximi: siue conditio illa exprimat̄ siue habitualit̄ intendatur est veniale peccatū vel non est pctm̄. Itē appetere simplicit̄ hēre sup̄flua deliberate ꝯ hoc appetitu suffocante mentē a cura sui ꝯ cōsideratione diuinoꝝ peccatum mortale est. seu inherere sup̄fluo amore tēporalib'. tamē infra amorē dei veniale est. Si auaricia consistat in acquirendo vel ergo acquirit res iniuste quocūq̄ ꝯ sic est mortale: vel acquirit res ꝑ artē officiū vel opus quod de se est mortale etiā si nō inde ꝓueniret lucrū vt meretriciū ꝯ hmōi et sic ē mortale. vel acquirit hmōi res ꝑ illicita opa q̄ est pctm̄ veniale vt cum quis verba iocosa componit ad lucrū: salua tm̄ honestate ꝯ hoc est veniale: nisi forte ꝓptē delectationē dissolutionis haberet se talibus: qꝛ tunc eēt peccatū mortale. Si tamen quis propter necessitatem propter talia iocosa sustentationē sibi quereret: cum aliam artē lucrosam nesciret: non reputarē eū in statu dāpnandoꝝ. Si vero auaricia ꝯsistat i retinēdo: vel ergo retinet quis scienter ea que restituere tenet̄: et animo retinendi sic est mortale peccatū vel retinet ea scienter que ad necessitatē suā vel suoꝝ pertinent: vel ad conseruationem status sui et sibi attinētiū secundum q̄ decet dignitatem persone sue et etiā suoꝝ ꝯ sic non est peccatum. vel tercio retinet sup̄flua respectu vtriusq̄ p̄dictorum tꝑe necessitatis extreme alicuius indigentis de quo sibi cōstat et sic mortale est. vel. iiij. retinet superflua ex quadā insatiabili cupiditate etiā citra extremā necessitatem proximi ꝯ sic est mortale. talis vtiq̄ corrupti effectus: signū precipuū est quando quis res suas potius putrescere sinit quam illas alijs vtilit̄ dispēset. Vel quinto modo retinet quis superflua ex inordinato amore tꝑalium ꝑ quē modicū deficit a medio largitatis: saluo tm̄ statu virtutis: ꝯ sic est veniale.

M ¶ Itē sollicitudo circa tꝑalia tripliciter pōt esse illicita. Primo si tanq̄ finis querant̄ temporalia ꝑ op' spūale vt predicare orare ꝯ hmōi. Secūdo si studiū sup̄fluū apponat̄ circa tꝑlia ꝓcuranda. propter quod homo a spiritualibus q̄b' inseruire debet retrahitur. Tercio modo cū aliquis timet ne faciendo quod facere debet necessaria sibi non sufficiant nostra ergo sollicitudo debet esse de spiritualibus bonis principaliter sperantes q̄ nobis prouenient temporalia ad necessitatē. si fecerim' q̄ debem'.

N ¶ Item nota q̄ iniustū facere de suo genere est pctm̄ mortale: qꝛ cui nocumentū alteri volūtarie illatū repugnat charitati q̄ mouet ad volendū bonū proximi. Cū ergo iniusticia semper vergat in nocumentum proximi: manifestū est q̄ de gn̄e est mortale. Ille tamē qui in paruis seu modicis facit iniusti

ciã: deficit a cõpleta ratione quod eſt iniuſtũ facere. vtputa ſi auferat quis alteri vnũ pomũ vel aliud ſimile de quo probabile ſit ꝙ nõ eſt omnino contra voluntatẽ eius qui hoc patitur. nec inde ledatur aut diſpliceat ei.

O ¶ Gula de ſuo genere veniale pctm̃ ẽ: eo ꝙ appetitus comedendi non ſubiacet arbitrio voluntatis. Ad ſciendũ aũt qñ gula eſt peccatũ mortale. Nota ꝙ appetitus comedẽdi quĩntupliciter põt eſſe immoderatus. Primo ſi ſit ſolus appetitus cibi: hoc nunꝗ̃ eſt peccatum nec delectatio cibũ conſequens eſt peccatum. inquantũ ordinatẽ cõtra defectum ſibi contrarium. Hec enĩ pure naturalia ſũt in quibus nec eſt meritũ nec demeritũ. Secundo ſi appetitui neceſſitatis adiungitẽ appetitus delectationis et voluptatis in cibo: hoc eſt veniale peccatũ. Tercio ſi cõmedendo tranſgreditur preceptum: vt cum quis ſine neceſſitate ſoluit ieiuniũ indictũ ab eccleſia. vel cum religioſus comedit carnes qñ hoc in ordie ſuo prohibetẽ ſub precepto. hoc ẽ mortale pctm̃. Quarto ſi appetitus comedendi ſit cum tãta libidine vt nimio et finali affectu inhereat delectationi cibi et hoc etiã eſt mortale. Quinto ſi ducitur in conſuetudinẽ talem ꝗ facit totam vitã hoĩs delectationibꝰ hmõi deputari ꝯ hoc mortali peccato propinquũ eſt. Item ebrietas quoqꝫ eſt pctm̃ veniale vt qñ quis accipit de potu vltra neceſſitatẽ. qñ vero quis tantũ a menſura debita egreditur ſecũdũ diſcretionẽ rationis bñ ordinata: quod euertitur ſtatus mentis effrenata libidine. cũ libido hmõi preponitẽ: mortale peccatũ eſt. ꝯ ſimiliter qñ ebrietas hmõi trahitur in lõgã cõſuetudinẽ. Si quis vero aliũ inuitet ad potũ et ſic eũ inebriare intendit vel vt ſtatum mentis eius auertat intendẽs nocumentum illius peccat mortaliter. quia peius eſt auferre a proximo vſũ rationis:

P ꝗ̃ bonum temporale. ¶ Luxuria de ſuo genere peccatum eſt mortale cum ſit contra preceptum illud. non mechaberis. Sed quandoqꝫ eſt veniale vt cum concupiſcentia conſiſtit in primo motu tãtũ: vnde ꝗ̃uis in aliis vt in nutritiua primi motꝰ nõ ſint pctã: tñ primus motus in generatiua ſemꝑ ẽ peccatum niſi p matrimoniũ excuſetẽ. qꝛ vis generatiua magis ẽ corruptiua ꝗ̃ nutritiua. Itẽ delectatio in illecebra ſi ſiſtat citra conſenſum veniale ẽ. Si vero delectationẽ ſequitur cõſenſꝰ in ipſam licet non in opus venereũ cõſẽtiat: mortale pctm̃ eſt. Similiter ſi ſit ex deliberatione preuia ſufficienti: conſenſus enim

ſubitꝰ hmõi quẽ nõ precedit deliberatio ex carnis corruptiõe ꝓueniẽs quã precedit appetitꝰ ſenſualitatis. i primo motu pctm̃ veniale eſt: ſꝫ in delectatiõe pure naturali nec ẽ meritũ nec demeritũ. Itẽ cõcupiſcẽtia quoqꝫ nõ ſolũ tenetẽ i corde ſꝫ paſcitẽ viſu vt cũ qs eo fine aſpiciat mulierẽ vt eã cõcupiſcat: qđ eſt plene cõſentire libidini. hoc peccatuꝫ mortale ẽ vnde Mat. v. dicitur qui viderit mulierẽ ad cõcupiſcendum eã. ⁊c. et bene addit ad concupiſcendum eã: nã cũ quis viderit mulierẽ vt cõſpiceret pulcrã et vlterius ad cõcupiſcendum nõ procedit: vel nullũ pctm̃ eſt: vel peccatũ curioſitatis eſt. Item cum plene conſentitẽ in opus venereum: ꝗ̃uis opus ipſum non ſequatur mortale eſt pctm̃. Itẽ cũ qs cũ nõ ſua ſꝫ ſua familiaria colloqũ ꝓpter libidinẽ vel eaꝫ ſibi ꝓcuret ꝓpter libidinẽ p q̃cũqꝫ verba libidinoſa mortale ẽ pctm̃. Similitẽ i oſculãdo tãgẽdo vel ãplexãdo mulierẽ ad ſe nõ ꝑtinẽtẽ ẽ mortale pctm̃. tãgẽ vo mulierẽ ꝓpt itẽtionẽ cõcupiſcẽtie vel ex neceſſitate nõ eſt pctm̃. ¶ De N

adulatiõe nota ꝙ qñ qs adulãdo laudat pctm̃ alterꝰ fouẽdo ipſꝫ i pctõ ſuo: mortalitẽ peccat de tali enĩ ſꝫ ꝙ plꝰ nocet lĩgua adulatoris ꝗ̃ gladiꝰ perſecutoris. Similitẽ cũ qs alteri adulatẽ vt ei fraudulẽter noceat vel corporalitẽ vel ſpũalitẽ mortale pctm̃ ẽ. Si aũt laus adulatoris ſit alteri occaſio peccãdi ꝯ pretẽ intẽtionẽ ipſius adulãtis veniale ẽ. niſi forte grauior ruina ex occaſiõe data ſequatẽ. Si vo ex ſola auiditate delectãdi alios vel etiã ad euitãdũ aliqđ malũ ſeu adipiſcẽduꝫ aliqđ in neceſſitate qs alicui adulatꝰ fuerit nõ ẽ mortale. ſꝫ veniale. cũ nõ ſit ꝯtra caritatẽ. ¶ Itẽ ypocriſis ꝗ̃ R

qs non curat ſanctitatem habere ſed ſolum ſanctus apparere mortale peccatũ eſt. Similiter cum quis ſimulat ſe ſanctitateꝫ habere ſcilicet vt falſam doctrinam diſſeminet vel vt eccleſiaſticum beneficium adipiſcatẽ indignus vel alia bona temporalia finem in eis conſtituẽs eſt mortale. Quãdo vero finis intentus ab eo qui ſanctitatem ſimulat nõ repugnat caritati veniale eſt. vtputa. cum qs ſimulat ſe ſanctũ vt illa fictione delectetur. Similiter ille qui ſimulat perfectionem ſanctitatis que non eſt de neceſſitate ſalutis nõ peccat mortaliter: niſi finis ab eo intentus repugnet. ¶ Item cum quis pro ſua neceſſitate releuanda ſimulat ſanctitatem ampliorem quam habet non eſt mortale. ¶ Item S

velle placere hominibꝰ propter caritatẽ nutriendam vt in eis ſpiritualiter homo proficere poſſet laudabile eſt. Velle aũt placere

in malo vel propter inanem gloriam vel propter lu
t crum peccatum est. ¶ Item sollicitudo vestium vel or-
natus quando mortale est. utputa cum moniales pro
fesse paupertatem vel abrenunciantes seculo se or
nant ad modum meretricum. vel cum monachi
vel alii religiosi abiecto habitu religionis sue
habitum deferunt secularem extra casum necessita
tis determinatum a iure vel etiam cum superfluus or
natus vel huiusmodi sollicitudo procedit ex superbia dam
pnabili / vel ordinatur ad provocandum alios ad
concupiscentias illicitas. Secus autem si mulier
per hoc querit placere marito suo. si autem a
viris suis de hoc sunt prohibite: non excusantur
u ¶ Item circa ludos peccatum contingit utputa
cum quis ad ludum assumit turpia verba vel etiam
ea que vergunt ad proximi nocumentum et eti
am propter defectum debitarum circumstanciarum ut cum
ludi exercentur temporibus aut locis indebitis vel
a personis quibus non licet. et sic ludere quandoque potest
esse peccatum mortale: propter vehementiam affectus
ad ludum. Cuius delectationem circa ludum preponit
dilectioni in deum: ita quod contra preceptum dei et ec
x clesie talibus ludis uti non refugiat. ¶ De du-
centibus choreas dicit Wil. in glo. May. quod si
hoc faciant causa incitandi ipsosmet vel alios
ad libidinem peccant mortaliter. et etiam si hoc fa-
ciant ex consuetudine: licet non corrupta intenti-
one non audeo eos excusare a peccato morta
li. cum immergant se periculo alios pro-
vocandi ad libidinem. et ipso facto videntur cho-
reas approbare et suo exemplo aliis autoritatem
y dare similia faciendi. ¶ Blasphemia de suo
genere peccatum est mortale quando fit cum dicitur ali-
quid in irreverentiam dei: potest tamen esse venia
le ut cum quis subito ex aliqua passione in ver-
ba blasphemie prorumpit quorum significationem
non considerat. si autem considerata verborum signi
ficatione deliberate blasphemiam diceret. vel
subito ex mala consuetudine vel voluntate non
excusaretur a peccato mortali. Hec omnia fere a
principio huiusmodi capituli huc usque collecta sunt
ex dictis sancti Thome. secunda secunde. diversis arti
culis et in tractatu suo de veritatibus theolo-
gie libro tertio. Plura hic omisi de speciebus
peccatorum et varietatibus ne fastidium pluritas ge-
neraret. multa etiam de peccatis dicta invenies. ii.
parte quinta capitulis vii. et viii. De septem sacramen
tis ecclesie hic inserui nichil quia de illis in pri
ma parte in generali et in partibus sequentibus
in speciali repies satis dictum et sic tractatus iste
sub numero denario partium terminatur.

Finito libro sit laus et gloria christo.

Tabula librorum atque capitulorum Et primo.

Capitula prime partis.

Capitula secunde partis.

Capitula tertie partis

Capitula quarte partis

Capitula quinte partis.

Explicit tabula Pupille oculi.

Pupilla oculi in qua tractatur de septem sacramentorum administratione de decem preceptis decalogi: et reliquis ecclesiasticorum officiis: atque alia in ecclesia agendis: omnibus presbyteris summe necessaria in alma Parisiorum academia opera Wolffgangi hopylii impressa Anno nostre redemptionis Millesimo quingentesimodecimo. vii. kalendas Iulii.

Non minor est virtus quam quærere parta tueri.